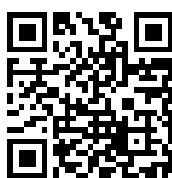

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommersiel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommersIELT brug
Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommersIELT formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegnengenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
Det Google- "vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på <http://books.google.com>

THE LIBRARY

Wilson Library

**Professor Georg Sverdrups
Samlede Skrifter i Udvælg.
femte Bind.**

Professor Georg Sverdrup.

Georg Sverdrup

Professor Georg Sverdrups
Samlede Skrifter i Udvælg.

Udgivne ved
Andreas Helland.

Femte Bind:
Indledning og Oversigt.

Minneapolis, Minn.
Kristiens Boghandels Forlag
1910.

I Hovedkommision for Norge og Danmark hos
G. Aschehong & Co's Forlag, (W. Nygaard)
Kristiania. Kjøbenhavn.

OMWL

BX

8055

• L 8

S9X

1909

v. 5

Professor Georg Sverdrup:

Indledning til

Det gamle Testamente

tilligemed en Oversigt over

nogle af de bibelske Bøger.

Udgivet ved

Andreas Helland.

Minneapolis, Minn.
Fritirkens Boghandels Forlag.
1910.

Entered according to Act of Congress, A. D. 1910
By
The Free Church Book Concern,
In the office of the Librarian of Congress, at Washington, D. C.

Forord.

Naar nærbærende f e m t e Bind af Professor Georg Sverdrups samlede Skrifter udkommer før det fjerde, da står det for at imødekomme det af mange udalte Ønske, at det saa snart som mulig maatte bli tilgjængeligt for Almenheden.

Det vil viistnok være paa sin Plads at ledsgage dette Bind med nogle Bemerkninger om dets Indhold. Forfatteren forelaeste i en lang Narræfte over det gamle Testamente, samt over de Skrifter i det nye Testamente, der særlig viser Forbindelsen mellem de to Dele af Bibelen. Det Hovedsynspunkt, under hvilket han betragtede og fremstillede de Vøger, han saaledes behandlede, turde med nogen Grad af Bestemthed kunne angives som: Herrens Førelse med sit udvalgte Folk og Gjenklangen deraf i Folket's Hjerte. Det var ham derfor særlig magtpaa-liggende at paapege de store, bestemmende Momenter i Israels Historie og at vise, hvorledes disse paa det næste var forbundne med og bestemte af Herrens gjennem Loven og Profeterne aabenbarede Frelsesraad. Denne den „røde Traad“ i Paltesfolnets Historie søgte han altid at paapege, baade for selve den frelselfistoriske Virkeligheds Skyld indenfor det gamle Testamentes Omraade, og for den Lærdom og Veiledning, som deri indeholdes for den kristne Menighed i det nye Testamentes Tid. I den næste Forbindelse hermed stod da ogsaa hans Syn paa Presteuddannelsen og Presterne som de, der har det profetiske Kald til den nytestamentlige Menighed.

Ud fra dette Synspunkt vil Indholdet af nærbærende Bind af hans Skrifter ogsaa ses for at kunne bli bedømt rigtig. Særlig hør det bemærkes, at de her offentliggjorte Øverfingter ikke er at betragte som Udlægnigner i dette Ords almindelige Betydning, men som en Frettelæggelse af de vedende tanker i beokommende Skrifter. Derfor er mange Spørgsmål, som ellers maatte tages med, simpelthen forbigaat, eller dog meget

lort berørte. For imidlertid at forehygge Misforståelse tilføjer jeg dog — hvad der vel Forresten er usædligst at nævne — at den mundtlige Undervisning naturligvis tog disse Spørgsmål op og overhovedet udfyldte Oversigtens schematiske Fremstilling.

Der er i de her offentliggjorte Oversigter særlig tre Hovedmomenter, som finder sit Udtryk. Det er Herrens Vidnesbryrd i Ord og Gjerning for det udvalgte Folk, Folkets ved Guds Åabenbaring og Førelse vundne Erfaringer og Guds Frelsestraabs Fuldsørelse ved Oprettelseren af den ved Jesu Blod forhvervede Menighed. Det første finder sit Udtryk gjennem Profeterne, det andet gjennem Salmerne og det tredie gjennem Mattæus's Evangelium, Hebræerbrevet og Jakobs Brev.

Tilslut bemærker jeg, at Manuskriptet til en større Del af Indholdet af dette Bind er fra Forfatterens yngre Dage, og at det om han havde faaet leve og udgive det selv, naturligvis vilde være blit gjennemarbejdet og udvidet i betydelig Grad. Under Omstændighederne var der for Udgiveren intet andet at gjøre end at udgive det i den Form det forelaa. Thi en Udbidelse paa Grundlag af Notater fra Forelæsningerne vilde have medført et Arbeide, som for det første vilde kræbe uforholdsmaessig megen Tid, og som desuden ogsaa paa andre Maader vilde have sine store Vanskeligheder.

Det er imidlertid mit Haab, at ogsaa dette Minde om den afholdte Læser, som nærværende Bind indeholder, maa bli til Gavn og Glæde i videre Kredse.

A n d r e a s H e l l a n d.

Minneapolis, Minn., 6te December 1910.

Indhold.

Indledning til det gamle Testamente Kanoniske Bøger.

§ 1.	Definition og Methode.....	1— 2
§ 2.	Udsigt over det gamle Testamentes Tilblivelseshistorie.— Den mosaiske Lid, S. 2. — Den danieliske Lid, S. 3. — Den profetiske Lid eller Verdensrigernes Lid, S. 5.....	2—10
§ 3.	De fem Mosebøger.—Mosebøgernes Affattelsestid og Forfatter, S. 10. — Mosebøgernes Indhold og Ind- deling, S. 13. — Den første Mosebog, S. 14. — Den anden Mosebog, S. 16. — Den tredie Mosebog, S. 17. — Den fjerde Mosebog, S. 19. — Den femte Mosebog, S. 22. — Mosebøgernes Formaal, Plan og Bethydning, S. 25..	10—27
§ 4.	Josuas Bøg.—Affattelsestid og Forfatter, S. 27.— Indhold og Inddeling, S. 29. — Formaal, Plan og Be- thydning, S. 30.....	27—31
§ 5.	Dommernes Bøg.—Affattelsestid og Forfatter, S. 31. — Indhold og Inddeling, S. 33. — Formaal, Plan og Bethydning, S. 34.....	31—35
§ 6.	Ruts Bøg.—Affattelsestid og Forfatter, S. 35. — Indhold og Inddeling, S. 35. — Formaal, Plan og Be- thydning, S. 36.....	35—36
§ 7.	Samuels Bøger.—Affattelsestid og Forfatter, S. 36. — Indhold og Inddeling, S. 37. — Formaal, Plan og Bethydning, S. 39.....	36—40
§ 8.	Kongernes Bøger.—Affattelsestid og Forfatter, S. 40.—Indhold og Inddeling, S. 41.—Formaal, Plan og Bethydning, S. 42.....	40—41
§ 9.	Kronikernes Bøger.—Affattelsestid og Forfatter, S. 44. — Indhold og Inddeling, S. 45. — Formaal, Plan og Bethydning, S. 47.....	44—48

§ 10.	G esrās's B og.—Affattelsestid og Forfatter, S. 48.— Indhold og Inddeling, S. 48. — Formaal, Plan og Be- thydning, S. 49.....	48—50
§ 11.	N ehemias's B og.—Affattelsestid og Forfatter, S. 50. — Indhold og Inddeling, S. 50. — Formaal, Plan og Bethydning, S. 51.....	50—51
§ 12.	G äters B og.—Affattelsestid og Forfatter, S. 52. — Indhold og Inddeling, S. 52. — Formaal, Plan og Be- thydning, S. 53.....	52—54
§ 13.	P rofeterne i I srae <i>l</i> .—Profeternes Kald, S. 54. —Profeterne før Verdenrigernes Tid, S. 57. — De skrivende Profeter, S. 60.....	54—62
§ 14.	P rofeten J onáas.—Profetens Tid, S. 63. Ind- hold og Inddeling, S. 64. — Formaal og Bethydning, S. 64	63—65
§ 15.	P rofeten O badiáas.—Profetens Tid, S. 65. — Indhold og Inddeling, S. 66. — Formaal og Bethydning, S. 66	65—66
§ 16.	P rofeten J oel.—Profetens Tid, S. 66. — Indhold og Inddeling, S. 67. — Formaal og Bethydning, S. 67.....	66—68
§ 17.	P rofeten A mós.—Profetens Tid, S. 68. — Ind- hold og Inddeling, S. 68. — Formaal og Bethydning, S. 69.....	68—70
§ 18.	P rofeten H oseaas.—Profetens Tid, S. 70. — Ind- hold og Inddeling, S. 70. — Formaal og Bethydning, S. 71.....	70—71
§ 19.	P rofeten M ila.—Profetens Tid, S. 71. — Indhold og Inddeling, S. 72. — Formaal og Bethydning, S. 73.....	71—73
§ 20.	P rofeten E saiaas.—Profetens Tid, S. 73. — Ind- hold og Inddeling, S. 74. — Formaal og Bethydning, S. 76	73—77
§ 21.	P rofeten N ahum.—Profetens Tid, S. 77. — Ind- hold og Inddeling, S. 77. — Formaal og Bethydning, S. 78	77—78
§ 22.	P rofeten H abakuk.—Profetens Tid, S. 78. — Indhold og Inddeling, S. 79. — Formaal og Bethydning, S. 79	78—80
§ 23.	P rofeten B efanias.—Profetens Tid, S. 80. — Indhold og Inddeling, S. 80. — Formaal og Bethyd- ning, S. 81.	80—81

§ 24a. Profeten Jeremias.—Profetens Tid, S. 81. — Indhold og Inddeling, S. 82. — Formaal og Bethdning, S. 83	81—84
§ 24b. Begrædelsernes Bog.....	84
§ 25. Profeten Ezeziel.—Profetens Tid, S. 85. — Indhold og Inddeling, S. 85. — Formaal og Bethdning, S. 86	85—87
§ 26. Profeten Daniel.—Profetens Tid, S. 87.—Indhold og Inddeling, S. 88. — Formaal og Bethdning, S. 89	87—90
§ 27. Profeten Haggai.—Profetens Tid, S. 91. — Indhold og Inddeling, S. 91. — Formaal og Bethdning, S. 91	91
§ 28. Profeten Salarias.—Profetens Tid, S. 92. — Indhold og Inddeling, S. 92. — Formaal og Bethdning, S. 92	92—93
§ 29. Profeten Malakias.—Profetens Tid, S. 93. — Indhold og Inddeling, S. 94. — Formaal og Bethdning, S. 94	93—94
§ 30. De poetiske Vøger.	95—96
§ 31. Salmernes Bog.—Salmedigtingens Historie, S. 96. — Indhold og Inddeling, S. 98. — Formaal og Bethdning, S. 99	96—99
§ 32. Jobs Vøg.—Affattelstid og Forfatter, S. 100. — Indhold og Inddeling, S. 100. — Jobs Vøgs Formaal, S. 102	100—102
§ 33. Salomos Ordsprog.—Affattelstid og Forfatter, S. 103. — Indhold og Inddeling, S. 103. — Formaal og Bethdning, S. 104	103—105
§ 34. Salomos Høisang.—Affattelstid og Forfatter, S. 105. — Indhold og Inddeling, S. 106. — Formaal og Bethdning, S. 106	105—107
§ 35. Prædikeren.—Affattelstid og Forfatter, S. 108. — Indhold og Inddeling, S. 108. — Formaal og Bethdning, S. 110	108—111

Salmernes Bog.

§ 1. De gammeltestamentlige Salmer	112
§ 2. Salmedigtingens Historie	113—115
§ 3. Salmebogens Inddeling og Ordning	116

§ 4. Salmernes Form	116—117
§ 5. Salmernes Gruppering efter deres Indhold.....	117—118
§ 6. Den almindelige religiøse Bevidstheds Salmer.....	118—124
§ 7. Bobbsalmer	124—130
§ 8. Frelsessalmer	130—142
§ 9. Trængsel- og Lidelsessalmer.....	142—151
§ 10. Anfægtelsessalmer	152—153
§ 11. Nationale Lidelsessalmer	153—158
§ 12. Nationale Frelsessalmer	158—166
§ 13. Nationale Velsignelser fra Herren.....	166—168
§ 14. Folkets Haab om Riget og Messias.....	169—177
§ 15. Domssalmer. Folkets Adskillelse i Modsætningen mellem gudfrugtige og ugodelige.....	177—183
§ 16. Salme 119. Guds Ords Pris.....	184—185

Profeten Esaias.

§ 1. Profeten Esaias's Tidsalder: Kongerne i Juda Rige, S. 186. — Verdensforholdene, S. 186. — Israel og Juda, S. 187.....	186—188
§ 2. Det verdenshistoriske Moment. Verdenstiderne før Kristus	188—191
§ 3. Esaias's Profeti	191—192
§ 4. Profetens Spaadomsepoer.....	192—193
I. Kap. 1—12. Israels Bog. Israels Fortærdelse, frivillig og tvungen, dets Dom, dets Frelse og endelige Øphøjelse. Kap. 1, S. 194. — Kap. 2—4, S. 195. — Kap. 5, S. 197. — Kap. 6. Forhærdelsen, S. 198. — Kap. 7. Prøven og Tegnet, S. 199. — Kap. 8, 1—9, 7, S. 201. — Kap. 9, 8 — 10, 4, S. 204. — Kap. 10, 5—34. Assur og Juda, S. 205. — Kap. 11. Den rette Konge og det sande Rige, S. 207. — Kap. 12. De forlæstes Sang, S. 208	194—209
II. Kap. 13—27. Hedeninglefolkernes Bog. Verdens Dom og Verdens Frelse.—Spaadommernes Anordning, S. 211. — Kap. 13, 1—14, 27. Babel, S. 212. — Kap. 14, 28—32. Filisterne, S. 214. — Kap. 15 og 16. Moab, S. 214. — Kap. 17 og 18. Damaskus, Efraim og Assur, S. 216. — Kap. 19 og 20.	

Vægten og Æthiopien, S. 218. — Kap. 21, 1 — 10.	
Babel, S. 220. — Kap. 21, 11—12. Edom, S. 222.	
— Kap. 21, 13—17. Arabien, S. 222. — Kap. 21, 1	
— 14. Stue-Dalen, S. 223. — Kap. 22, 15—25.	
Gebna og hans Efterfølger, S. 224. — Kap. 23. Thrus,	
S. 224. — Kap. 24—27. Verdens Dom og den endelige	
Frelse, S. 226. — Kap. 24. Verdens Dom og Verdens	
Frelse, S. 227. — Kap. 25. Lovsang for Frelse fra Ver-	
denstrældommen, S. 229. — Kap. 26. Lovsang for Fre-	
dens evige Etad, S. 230. — Kap. 27. Lovsang for	
Herrens Trofasthed mod sin Bingeard, S. 231.	209—232
III. Kap. 28—39. Veraab over det falske For-	
hold mellem Israel og Hedeningerne.	
Kap. 28. Det første Ve, S. 234. — Kap. 29. Det andet	
Ve, S. 236. — Kap. 30. Det tredie Ve, S. 237.—	
Kap. 31 og 32. Det fjerde Ve, S. 238. — Kap. 33.	
Det femte Ve, S. 240.—Kap. 34—35. Afflutningen, S.	
241.	232—242
IV. Kap 40—66. Israel's Trøst.—Første Bog: Kap.	
40—48: „Israels Strid er fuldbindt!“ S. 243—252.—	
Anden Bog, Kap. 49—57: „Israels Skuld er betalt!“	
S. 252—267. — Tredie Bog. Kap. 58—66: „Hans	
Løn er med ham!“ S. 267—280.	242—280

Profeten Jeremias.

Profetens Tid og Inddelingen af hans Bog.	281
I. Kap. 1—29: Nedbrudelsens og Straffedoms-	
mens Bog. Kap. 1. Prologen, S. 282. — Kap.	
2, 1—3, 5. Herrens Trost og Israels Trofæs-	
hed, S. 283.—Kap. 3, 6—6, 30. Juda Rige maa	
ombende sig eller gaa under, S. 284. — Kap. 7—10.	
TempeltaLEN, S. 286. — Kap. 11—13. Straffen over	
Paktesbruddet, S. 289. — Kap. 14—15. Herrens Ord	
i Anledning af Tørken, S. 290. — Kap. 16—17. Fol-	
let er redningsløst fortapt, og Dommen er ganske nær,	
S. 291. — Kap. 18—20. Leret i Pottemagerens	
Haand og den sanderlagsne Lerkruske, S. 292. — Kap.	
21—23. — Follets Hørder og Lebere, S. 294. — Kap.	
24. De to Fjængurve, S. 296. — Kap. 25. — Den	
sittiaarige Trældom under Babel, S. 296. — Kap. 26.	
Templet's Falb og Forargelsen mod Jeremias, S. 299.—	
Kap. 27—28. Babels Lag, S. 299. — Kap. 29.	
Jeremias's Brev til de bortførte, S. 300.	281—301

II.	Kap. 30—33. Øpþyggesens og Þorjætteløns Vøg.—Kap. 30—31. Israels Forløsning og herlige Fremtid, S. 302. — Kap. 32. Jeremias's Agertjøb og dets Bethydning som Pant paa Tilbageførelsen, S. 304. —Kap. 33. Guds Folks herlige Gjenopprettelse ved det evige Kongedømme og Prestedømme, S. 305.....	301—305
III.	Kap. 34—45. Dommens Fuldbyrde over Juda og Jeremias's Lideler.....	305—308
IV.	Kap. 46—51. Hædningefølenes Bog.....	308—310
	Kap. 52. Jerusalems Falb.....	311

Matteus's Evangelium.

§ 1.	Evangeliets Indhold og Plan.....	312—315
§ 2.	Inddeling	315—318
I.	Kap. 1—2. Jesu Herkomst, Fødsel og Barndom.....	318—321
II.	Kap. 3—10. Riget.....	322—333
III.	Kap. 11—20. Forærgelsen og Korset.....	333—337
IV.	Kap. 21—28. Jædernes Forhærdelse, Mis- gets Fuldenelse og Jesu Lidelse.....	337—338

Hebræerbrevet.

§ 1.	Om Hebraerbrevets Forfatter.....	339—340
§ 2.	Hebraerbrevets Canonicitet	341
§ 3.	Brevets Samtid og Læsrekreds.....	342
§ 4.	Brevets Formaal og Plan.....	343—344
§ 5.	Tankegang og Inddeling.....	345—347
I.	Kap. 1—2. Sammenligning mellem Søn- nen og Englene.....	348—350
II.	Kap. 3—4. Sammenligning mellem Sønnen og Ejenerne.....	351—352
III.	Kap. 5, 1—10, 18. Kristi højreste præstelige Embede. 5, 1—10. Thema, S. 352. — 5, 11—6, 20. Formaning til Læserne, S. 353. — Kap. 7. Højer- stepræsten efter Melkisedels Vis, S. 355. — Kap. 8—9. Den høje Helligdom, S. 356. — Kap. 10, 1—18. Det høje Offer, S. 358.....	352—359
IV.	Kap. 10, 19—12, 29. Formaning til lebende og bestandig Tro. Kap. 10, 19—39. Opmuntring, Adbarsel, Mindelse, S. 360.—Kap. 11. Tros rette Art,	

§. 361. — Kap. 12. Bestandighed i Kamp og Lidelse,	
§. 362.....	360—363
V. Kap. 13. Sprede Formaninger.....	363—364
Ceremonialloven og den nye Pælt	364—365

Jakobs Brev.

§ 1. Brevets Forfatter.....	366—367
§ 2. Brevets Samtid og Læsretreds, Formaal og Plan.....	367—369
§ 3. Tanlegang og Inddeling.....	369—371
I. Kap. 1. Æsa, Gud er god mod Israel, mod de rene af Hjertet.....	371—373
II. Kap. 2, 1—13. Personsænseelse og Bro= derlærighed kan ikke findes sam=	
men.....	373—374
III. Kap. 2, 14—26. Døb Tro er ikke retfær=	
biggjærende Tro.....	374—375
IV. Kap. 3. Hob modig Belæren og sagtmodig	
Bisdom.....	375—376
V. Kap. 4, 1—12. Verdens Besmittelse og Ren=	
selfsen derfra	377—378
VI. Kap. 4, 13—5, 11. Begjærighed efter Vin=	
ding drager Mennesket helt bort fra	
Gud	378—379
VII. Kap. 5, 12—20. Tillæg.....	379
Loven i den nye Pælt	380—382
Register til Oversigten over Salmernes Bog	383—384

Indledning til det gamle Testamente kanoniske Bøger.

§ I. Definition og Methode.

Den gammeltestamentlige Kanon er den fuldstændige, inspirerede, skriftlige Fremstilling af den guddommelige Trelsæabenbaring i den gamle Pakts Tid. Denne Gudsåabenbaring er væsentlig en hellig Historie, behersket af Guds Lov og Forjættelse, en naadig Førelse af et udvalgt Folk. Den gammeltestamentlige Kanon bliver dersor den af Guds Land selv inddæmte og opfylde Fremstilling af Loven, Forjættelserne og Førelserne og af det ved disse Midler opvakte, fremkaldte og opholdte aandelige Liv i Israel. Nu er baade Loven og Forjættelserne givet til visse Tider og under visse Omstændigheder, og den hele hellige Historie har sine Perioder og Epoker. Heraf følger med Nødvendighed, at ligesom der er en Rabenbaringens Historie og en Israels Folks Historie, saaledes er der ogsaa en hellig Skrifthistorie. Den hellige Skrift kommer til at bestaa af mange Skrifter, der er blevne til under visse særegne Forholde og hver med et særskilt Indhold. Og idet alle disse Skrifter er fremdrevne af den samme guddommelige Land, saa er de alligevel en aandelig Enhed, saat de, uagtet de er mange, dog tilsammen udgjør én hellig Skrift. De første Skrifter peger mod de sidste, og de sidste viser tilbage til de første; det ene Skrift udfylder det andet, indtil de først alle tilsammen danner den hele og afsluttede Ring, som fuldstændig og ufeilbart fremstiller den guddommelige Rabenbaring i det gamle Testamente Tid.

Det bliver da Indledningens Opgave først at give en almindelig Udsigt over den hellige Skrifts Tilblivelse i det gamle Testamentes Tid; heraf vil det fremgaa, hvorledes Skriften i sin Tilblivelse nøiagtig følger Abenbaringen eller den hellige Historie Trin for Trin. Derpaa maa Indledningen tage op de enkelte Skrifter hver for sig og vise, under hvilke Forhold de er blevne til, hvad deres Indhold er, og hvorledes hvert af dem danner et nødvendigt Led i den hele hellige Skrift. Dertil knytter sig da naturlig en Undersøgelse af, hvorledes de enkelte Skrifter er blevet samlet til én hellig Skrift, og hvorledes den ene hellige Skrift er blevet bevaret indtil nu.

Indledningens Opgave løses altsaa bedst ved:

1. At udgranske saa nøiagtig som muligt hvert Skrifts Ufattelses- og historiske Omstændigheder.
2. At give hvert Skrifts Indhold og Tankegang saa udprægtlig som Eiden tillader.
3. At eftervi hvert Skrifts Plads i den hele Organisme af hellige Skrifter.

§ 2. Udsigt over det gamle Testamentes Tilblivelseshistorie.

Den mosaiske Tid.

[De fem Mosebøger, Josvas Bog, Salme 90].

Guds Abenbaring begynder med og i Verdens og isærdeles hed Menneskets Skabelse, det for Mennesket satte Bud, den paa Faldet følgende Straffeforhndelse og Forjættelse, og de derpaa følgende Hørelser med Menneskesleget, med deres Besignelser og Straffedomme. Da Menneskesleget i sin Helhed vandrer bort fra Herren, er den næste grundlæggende Gudsabenbaring Abrahams Kald og Udvælgelse og den dertil knyttede Forjættelse (1 Mos. 12, 1—3), hvorpaa følger Herrens Hørelser med den udvalgte Familie i Abrahams, Isaks og Jakobs Dage, indtil Jakob med hans Sønner og deres Familier føres til Egypten. Hermed stanser den første Række af guddommelige Abenbaringskjendsgjerninger; Israel vokser i Egypten under Herrens Besignelse til et Folk paa samme Maade som alle andre Folk. I denne Tid samler derfor Fortællin-

gerne om Herrens tidligere Abenbaringer sig sammen og er uden-
tvil allerede et Guds Ord i levende Tradition, selv om det ikke er
nedskrevet.

Efter lang Tid aabenbarer Herren sig for Moses, kalder ham
og sender ham til at udfri Folket af den haarde ægyptiske Trældom.
Udgangen af Ægypten med dens tilhørende Undere følges af den
paa underligt Bis givne Lov, Pakten og Herrens Bolig i Israel.
Bandringen i Ørkenen, Mose Aflæsning og Død og Indgangen i Kana'an's Land under Josua's afslutter den Abenbaringsperiode, som
begynder med Herrens Kald til Moses. I denne Tid optegnes da
Bidneshydet baade om de første Abenbaringskjendsgjerninger og
om den guddommelige Abenbaring fra Israels Udgang af Ægypten
indtil dets Indgang i Kana'an; og saaledes skrives i denne Tid
de fem Mosebøger og Josuas Bog, som altsaa er det skrevne Gudsord,
hvormed Israels Folk begynder sin Historie i det forjættede Land.
Den guddommelige Abenbaring og det guddommelige Ords Til-
blivelse har naaet en foreløbig Aflæsning. I denne Tid bliver og-
saa den øldste Salme til, Salme 90, Mose Bøn, hvori Herrens Land
gjennem den gamle, prævede Guds Mands Mund vidner om, hvad
Betydningen var af Herrens Førelser med Israel indtil da, fornem-
melig af den tunge og sjælelige Bandring i den store og forfærdelige
Ørken.

Den danieliske Tid.

[Dommernes Bog, Rut's Bog, de to Samuelsbøger, Salmer, Ordsprog,
Højsangen, Jobs Bog, Præditeren?]

Guds Abenbaring i denne Tid, som gaar fra Josuas Død til
Salomo, sker ved Historien og Profetien. I Dommernes Tid, der
varer omrent 350 Aar, har Førelserne væsentlig én og samme
Karakter. Det er Frafald, Trældom, Bod og Frelse, som er den
østere gjentagne Bevægelse i denne Tid. Og Nøden bliver dybere
og Frelsen større efterhvert, indtil der ved Samuels profetiske Virk-
somhed gaar en mægtig aandelig Bækfelse gjennem Folket, og Her-
rens Land griber det hele Folk med et sterkere og dybere Tag end
tidligere. Denne aandelige Bevægelse i Forbindelse med den store
Nød, Presteskabets dybe Forfald, Folkets indre Sønderrivelse i
verdslig og religiøs Henseende og Helligdommens store Fornedrelse

fremkalder Ønsket om at faa et nationalt Kongedømme, hvormod Folket kan samle sig, saaat det kan blive befæstet mod ydre Fiender og indre Uroligheder. Og Herren lader Israel faa en Konge, men med det skarpe, profetiske Vidnesbyrd, at det var et Heilgreb af Guds Folk at forlange et udvortes Kongedømme. Den første Konge, Saul, viser sig da ogsaa at være altfor verdsdig i Tanke og Handling til at kunne styre Guds Folk rettelig. Han forkastes, og Herren udvælger David i hans Sted; og i denne Mands Videlser og Kampe, hans dybe Fornedrelse og store Ophøjelse faar da Herrens Folk og dets Konge en Aabenbaring af, hvad det har paa sig at være Guds Folks Fyrste. David faar den store Forjættelse om det evige Kongedømme i hans Slegt; men Davids dybe Fal og haarde Straf visner klart om, at intet naturligt Menneskebarn er velskikket til at staa for Styret i Herrens Menighed. Imidlertid fremkalder den aandelige Vækfelse, som begyndte med Samuel, ogsaa en Trang hos Konge og Folk til at bygge Herren et Tempel og give Gudsdyrkelsen prægtige udvortes former, saaat den mere kan samle Folket om sig. Men ogsaa denne Trang var forhastet og opblandet med kjædelige tanker, og Herren lader den deraf faa Tid til Uttring og Forklarelse i Davids Tid, og lader denne Ventetid holdes af Landen med Israels lislige Sange. I Davids Folketælling viser sig Verdslıgheden hos det kampfyldte og fremadstræbende Folk; men Herrens tunge og hastige Dom virker Bod og Forligelse med Herren, og Forligelsens Sted udvælges til Stedet for Herrens Tempel i Jerusalem. Salomo bygger da Herrens Tempel, og der følger en rolig og stille Gudfrugtighedens Tid i Israel, da Herrens Lov er Gjenstand for alvorlige og indtrængende Betragtning og flittig Anvendelse paa det folkelige Liv. Israel, som under David var et Kampens Folk, bliver under Salomo et Fredens Rige med alle de Fordele, men ogsaa med alle de Farer for det aandelige Liv, som deri ligger.

Denne lange Periode, som efter mange og voldsomme Kinninger ender med Fredsriget og Templet under Salomo, er fornemmelig mod sin Slutning rig paa hellige Skrifter. Først og fremst er der de historiske Skrifter, hvori Herrens trofaste Førelser med det ofte troløse Folk fremstilles, og Herrens Land giver deri Israel et nyt Herrens Ord. Disse historiske Skrifter er Dommernes Bog,

Ruts Bog og de to Samuelsbøger. Dertil kommer da det rige aandelige Livs herlige Utdryst i Salmerne og Visdomsbøgerne, Jobs Bog, Ordsprogene, Høisangen og muligens Prædikerens Bog.

Den profetiske Tid eller Verdensrigernes Tid.

1. Den assyriske Tid.

[Jonas, Obadias, Joel, Amos, Hoseas, Mikæl, Esaias, Nahum og nogle Salmer].

Salomos lange og fredelige Regjering havde til Følge en overmaade sterk Verdsliggjørelse af Folket. Det henrives af sin Begjærlighed efter Verden til de fordærveligste Foretagender, og Herrens Førrelser med Israels bliver derfor væsentlig Straffedomme, mellem hvilke enkelte store Frelsesundere viser sig i saameget sterkere Lys. Straffen begynder med den sørgeelige Deling af det ene Rige i to fiendtlige Riger, hvorved der aabnes en Kilde til fordærvelige Broderkrige og tildels til ligesaa ulykkelige politiske Fredsforsøg.

De ti Stammer med sin Kalvedyrkelse sank rasft ned i det fuldstændigste og væmmeligste Hedeneskab; men de store Profeter, Elias og Elisa, med sine vældige Undergjerninger stansede Fordærvelsens Strøm i dens hastige Øsb, og endnu engang oplevede Tistammeriget en stolt Seiersperiode under Zehu og hans tre nærmeste Efterfølgere (883—783). Men Herrens Godhed var forgjæves mod dette verdsligfindede Folk, og beruset og forvildet af sin Ørfiske blev det snart et let Vytte for det første store Verdensrige, som var Herrens Strafferedskab over Israels, det assyriske Rige (722).

Zuda Rige havde Davids Hus og Herrens Tempel i sin Midte, og det er ikke mere end rimeligt, at dets aandelige Kraft skulde vise sig betydelig større end Tistammerigets. Men ogsaa i Zuda Rige var der en farlig Verdslighedens Rod tilbage fra Salomos store og herlige Tid, og aldrig saa snart gik det Zuda Rige godt, før dets Hovmod vokste og dets Begjærlighed efter Magt fastede det ind i en meget twetydig og sjæbnesvanger Politik. Efter det voldsomme Knæf, Zuda fik ved Rigets Deling og Egyptens Indblanding i Israels Historie, begyndte Zuda Rige at komme til Kræfter under Asa og Josafat; men Asas Forbund med Syrerne mod Israels Rige, og Josafats Forbund med Israels Rige mod Syrerne

bragte Juda Rige og Davids Hus ganske nær hen til Undergangens Rand. Men atter hævede det sig og gjorde fornemmelig under Ussias store Fremstridt, saa at det blev en Krigsmagt af betydelig Styrke. Men igjen indlod Juda sig under Achas i en uløkkelig Alliance med Asjyrerne, som kom og ødelagde Israels Rige og gjorde næsten Ende paa Juda Rige, som dog frelste ved Kong Ezebias's Tro og Herrens underlige Hjælp, da det var kommet til det allerhyderste.

Det er klart, at det i saadanne Tider blev et Hovedspørøgsmaal, hvorledes Forjættelserne kunde opfyldest. Abrahams Forjættelse om Belsignelsen for alle Folkene og Davids Forjættelse om det evige Rige syntes saare langt fra at opfyldes. Zo mere altsaa alt saa ud til idel Mørke, desto mere trængtes Profetiens Lys forat holde Troen vedlige hos de saa gudirrigtige. Og vi finder da ogsaa, at Herren i denne mørke Tid lod sit Ord blive rigt i Israel. Efter en lang Række Profeter, som mest virkede ved mundlig Prædiken, kom der en lang Række af skrivende Profeter, som uforfærdet og ubønholig revsede Folkets og Hjørsternes Begjærlighed efter Verdens Magt og visste, at der var idel Fordærvelse og Dom for Guds Folk paa Verdens Veie, og som paa det klareste vidnede om Guds Riges sande og aandelige Herlighed, der skulde oprinde efter den haarde og knusende Dommens Tid. For dette Gudsriges Udsoldelse er Verdensrigerne et Middel i Herrens Haand, hvorved han tilintetgjør Hedningefolkenes Stivhed og Selvgodhed, og hvorved han sørderknuser Israel og faste det som Sædehorn i Verdensageren.

De profetiske Skrifter, som hører til det assyriske Tidsrum, er Zonas, Obadias, Joel, Amos, Hoseas, Mika, Ejaas, Nahum. Af disse spaar den første og den sidste mod N i v e, den assyriske Hovedstad. Da Zonas levede under Jeroboam den anden (824—783) i Israels Rige omkring Aar 800 f. Kr., og da Nahum sandsynligvis levede under Manasse i Juda Rige omkring Aar 650 f. Kr., saa omfatter denne profetiske Skriftperiode omrent 150 Aar. Profeterne i denne Periode, som altsaa staar ved Begyndelsen af Verdensrigernes Tid, udmerker sig fornemmelig ved de mest vidtrækkende Syner ud over Dommens og Frelsens Tid.

Føruden disse profetiske Skrifter er ogsaa nogle Salmer blevne forfattet i Tiden fra Salomos Død til Ezebias's Død, nemlig 46—

48 fra Josafats Tid, og 75, 76, 80, 87, 93—100 fra Ezekias's Tid. Ogsaa i dem fremtræder klart Forventningen om Guds Rige og dets aandelige Hærlighed. Inspirerede historiske Skrifter bliver ikke til i denne Periode, fordi den lange nedadgaaende Udvikling, som begynder under Salomo, ikke afsluttes før med Juda Riges Undergang i den næste Periode.

2. Den kældørske (babyloniske) Tid.

[De to Kongernes Bøger, Habakuk, Befanias, Jeremias, Begrædelsernes Bog, Ezekiel og Daniel, Salmer.]

Tistammeriget var borte, og Juda Rige var alene tilbage ved Begyndelsen af dette Tidsrum. Man funde ventet, at Juda vilde ladet sig advare af den svære Straffedom, som var gaaet over Østerriget. Men det modsatte skede; thi jo værre det var gaaet Israels Rige, desto trængtere følte Juda sig ved sin Besiddelse af Davids Hus og Templet. Den gudfrygtige Ezekias's Søn, Manasse, overgik i Frækhed og Afgudsdyrkelse alle sine Fædre og omdannede Herrens Tempel til et Tempel for den affshelige Astartedyrkelse og fyldte Forgaardene med en Mangfoldighed af hedenste Altere. Manasses lange og ugrundelige Regering afgjorde Juda Riges Skjebne; dets Dom blev uigjenkaldelig besluttet (2 Kong. 21, 10—15). Men endnu skulde Juda se bedre Dage. Den fromme Kong Josias begyndte i sit tolvte Åar en Reformation, som afsluttedes i hans 18de Åar. Men den kongelige Reformation, som tildels blev støttet og hjulpet af Prester og Profeter, funde dog ikke gjenoprette den Skade, som var anrettet ved de kongelige Misbrug. Den af-gudiske Lyft blev hængende i Hjerterne hos altfor mange, og under falske Profeters og kjædelige Presters Anvisning og Ledelse blev det rensede Tempel med den gjenoplivede Gudsdyrkelse en ny Afgud og en falsf Egenretsfærdighedens Støtte. Med Josias's Død i Slaget ved Megiddo faldt det sidste Haab om Juda Riges Bestaaen, og der begyndte en lang Række af politiske Forvillinger, som førte Juda Rige den lige Vej til Undergangen. Jerusalem blev erobret af Kældærne og afbrændt i Året 588 f. Kr.

Folket i Tistammeriget havde ved denne Tid allerede længe levet i Landflugtighed. Ogsaa Juda Rige var i stor Udstrækning afføllet, før Jerusalem faldt. Nu tog Nebukadnezar de sidste Lev-

ninger af Juda Riges Folk. Kun nogle adspredte Indbyggere sad hjemme i stor Glendighed. Verdensmagten havde tilshyneladende aldeles slugt Guds Folk. Der var kun rygende Ruiner tilbage af Herrens Stad og hans Tempel. Med bitter Klage sad de adspredte, bortførte eller bortflygtede Israeler i de fremmede Lande. Landflygtighedens Dage syntes at være den fuldstændige Fortvilelses Dage.

Den store og frugtelige Begivenhed i denne Periode er altjaa Juda Riges Undergang og Jerusalems Fal. Og vi venter derfor, at Guds Ord ved Profeternes Mund vil sætte denne Førelse i dens rette Lys. Profeternes Opgabe blev det først at vise det ubodfærdige Folk, at den gruelige Dom var fremkaldt ved dets Synd og Gjenstridighed; dernæst at vidne, at den stolte Verdensmagt, som satte sin Fod paa Guds Folks Nakke, dog ingenlunde havde beseiret Guds Magt, men meget mere var hjemfalden til Guds Dom; og endelig at bebude Verdensmagtens Fal og Israels Gjenopreisning for derved at bevare Troen hos Israels lille Rest.

De hellige Skrifter, som bliver til i denne Tid, er først Kongernes Bøger, det store historiske Skrift, som begynder med Salomos Tronbestigelse og ender med Jerusalems Erobring, hvori er sammentrængt hele Herrens underlige Førelse med Israels Folk i disse 427 Aar (1015—588). Dernæst hører til denne Faldbæiske Periode Profeterne Habakuk, Jesanias og Jeremias, som virker hjemme i Juda Rige, og Profeterne Ezekiel og Daniel, som virker blandt de bortførte i Mesopotamien og Babylon. Indtil Jerusalems Fal er Profetien væsentlig Bodssprædiken og Domsforklyndelse; Habakuk bebuder Dommen ved og over Falderne, Jesanias bebuder Herrens Doms Dag i sin Almindelighed, Jeremias og Ezekiels første Del (Kap. 1—24) bebuder Juda Riges og Jerusalems Dom. Efter Jerusalems Fal er Profetien væsentlig Forklyndelse af Israels Gjenopreisning og Verdensmagtens Undergang. Herhen hører den sidste Halvdel af Profeten Ezekiel og Profeten Daniel, som ved sit hele Liv, sine Undergjerninger og sit Ord var et Vidnesbyrd om, at Israels Gud ikke havde tabt sin Sag, om end Verdensriget havde betvunget hans Folk og brændt hans Tempel, men at meget mere Israels Gud var Verdens Herre og sit Folks Frelser i den for ham behagelige Tid.

Til denne kaldæiske Periode hører da ogsaa Jeremias's Begrædelsers Bog og sandsynligvis Salmerne 74, 79, 102 og 137.

3. Den efterekslisste eller persiste Tid.

[Haggai og Sakarias, Krønikebøgerne, Esras, Nehemias, Ester, Malakias, Salmer, Prædiceren?].

Herrens Førelser med Israel i denne Tid samler sig om to store Begivenheder. Den første er Hjemkomsten fra Babel og Tempelbygningen under Josva og Serubabel. Det var kun en lidet Koloni af Jøder, som benyttede sig af Chrys's Tilladelse til at vende tilbage til Fædrenes Land. Og med megen Møje og under mange Afsbrydelser byggede de et lidet og uanseligt Tempel i det nedbrændtes Sted. Døsto mere maa vi beundre de hjemvendtes Tro og Uddordenhed. Det tog dem 21 Aar at faa Templet færdigt (536—515). Den anden store Begivenhed er Esras's og Nehemias's reformatoriske Virksomhed, hvorved Templet og Guds Ord etter sig den Stilling i Israels religiøse Bevidsthed, som tilkom dem. Samtidig byggedes Jerusalems Mure op igjen, og det lille hjemvendte Folk var jaaledes udvortes og indvortes befæstet til at møde de forestaaende Trængselstider. Ogsaa denne Periode varede noget over 20 Aar (458—433). Fra nu af bier Israel i Tro og Trængsel paa Tidernes Hylde. Det gamle Testamente, som nu afsluttes, er deres Lys og deres Trøst i denne Ventetid.

De hellige Skrifter, som bliver til efter Eksilet, grupperer sig ogsaa i de samme to Perioder, som Historien selv. Samtidig med Josva og Serubabel virker og skriver Profeterne Haggai og Sakarias. Deres Prædiken gaar især ud paa at opmuntre og fremskynde Tempelbygningen og modvirke den Forsagthedens Land, som vilde drive de hjemvendte til at foragte „den ringe Begyndelses Dag.“ Desuden hører til denne Tid flere Salmer, hvoraf sikrest tør nævnes 105—107, 111—118 og 126.

I Esras's og Nehemias's Tid forsattedes de historiske Skrifter Krønikernes Bøger, Esras, Nehemias og Ester, af hvilke Krøn. fortæller saagodtsom hele den israelitiske Historie indtil Eksilet med det Formaal at vise, hvorledes Troskab og Utroskab i Gudsdyrkelsen har været bestemmende for Israels Skjebne; Esras og Nehemias fortæller Israels Historie fra Hjemkomsten til Nehemias's Tid, Ester for-

tæller om Israels Liv og Fare og Bevarelse i Aldspredelsen. Desuden skriver Profeten Malakias sin Bog ved denne Tid; hans Formaal er at advare Israel mod den allerede fremspirende Tilbørelighed til at stole paa den udbortes Gudsdyrkelse og falde i Fariseismens gruelige Forblindelse. De sidste Salmer forfattes, navnlig 119 og 146—150. Efter mange Mening er Prædikerens Bog blevet forfattet paa denne Tid.

Udentvil begyndte Arbeidet med Kanons Samling allerede under Esras, og Arbeidet er blevet afsluttet fort efter hans Død.

§ 3. De fem Mosebøger.

Mosebøgernes Uffattelstid og Forfatter.

Da Mosebøgerne er det første hebraiske Skrift vi kender, saa er det nødvendigt her at merke sig, at paa Mose Tid var alle de udbortes Betingelser tilstede, forat hebraiske Bøger kunde skrives. Jøderne talte allerede i Patriarkernes Tid hebraisk, ligesom ogsaa de Kananiter, blandt hvilke Patriarkerne førdededes. Rimeligvis var der en semitisck Urbefolkning i Kana'an, til hvilken Melkisedek, Konge i Salem (1 Mos. 14) muligens har hørt. Af denne Urbefolkning har de fra den persiske havbugts Øyster indvandrede Kananiter faaet sit semitiske Sprog; selv var de Kaminer. Dette semitiske Sprog bevarede Jøderne i Egypten, hvilket er let forklarligt, da de levede meget afsondret og allerede havde en Række hellige Fortællinger, som nu er nedtegnet i første Mosebog.

Allerede i Kana'an og endnu mere i Egypten lærte de at skrive og læse. Egypten havde skrevne Bøger flere hundrede Aar før Mose Tid. Den Bogstavskrift som Moses brugte, var udentvil den oldfønikiske. Han var en lerd Mand, vel fortrolig med Skrift og Literatur. Man skrev i Egypten paa Papyrus, paa fint Tøi eller paa Dhrehuder.

Vigtigere end disse udbortes Betingelser er de aandelige Forudsætninger for hellige Skrifters Tilblivelse. Der kunde skrives en hellig Skrift, et skrevet Guds Ord, fordi der forelaa en afsluttet guddommelig Åabenbaring. Allerede da Jøderne kom til Egypten,

forelaa hele den guddommelige Nabenbaring, som er fremstillet i første Mosebog, med Undtagelse af de sidste Kapitler, der danner Afslutningen af det, som var begyndt tidligere. Gud havde ved de Gjerninger, som berettes i de 11 første Kapitler af første Mosebog, aabenbaret sig for den hele Menneskeslegt; siden havde han aabenbaret sig for den udvalgte Familie under Abraham, Isak og Jakob. Ved Moses begynder den guddommelige Nabenbaring, som henvender sig til det udvalgte Folk, og som svarer til dette nye Udbiflingstrin i den hellige Historie. Ogsaa denne Nabenbaring, som bestaar i Folkets Frelse og Lov, naarinden Mose Død frem til en Afslutning. Saaledes er Forudsætningen tilstede for, at et skrevet Guds Ord kan optegnes paa Mose Tid.

Og dette Guds Ord maatte med Nødvendighed optegnes nu. Der funde ikke ventes dermed. Den tidligere guddommelige Nabenbaring, som var givet den hele Menneskeslegt og den udvalgte Familie, maatte optegnes nu, da Jøderne skulde blive et Folk og faa en Nabenbaring, der henvender sig til Folket. Thi denne sidste Nabenbaring funde let fortrænge den tidligere af Folkets Grindring og Bevidsthed. Der var Fare for den store Missforstaelse, som Jøderne faldt i mange Gange og især paa Kristi Tid, at Partikularismen vilde fortrænge Universalismen; det vil sige: Jøderne funde let ved ensidig at betragte sin Udbelgelse og sin Lov glemme, at Gud er ikke alene Jøders Gud, men ogsaa Hedningers, glemme, at Israel var udvalgt, ikke bare forat det selv skulde faa Frelsen, men forat den fra det skulde udgaa til alle Folk. Derfor maatte nu den tidligere Nabenbaring nedtegnes og bevares i Skriften's uforanderlige Form. Thi denne første Nabenbaring, det Guds Ord, som henvendte sig dels til den hele Menneskeslegt, dels til den ene Familie, hvorfaf det udvalgte Folk skulde udgaa, er universel i eminent Forstand og omhandler Menneskets oprindelige Samfund med Gud, dets Fald, dets Straf og Gjenoppreisningen ved den forjættede Rø vindens Sæd, Abrahams, Isaks og Jakobs Sæd, og sluttelig Fredsdyrsten af Juda Stamme.

Maa vi saaledes erkjende, at den første Mosebog baade funde og maatte skrives nu, da en ny guddommelig Nabenbaring skulde sjænkes Israels Folk, saa er det ikke mindre klart, at denne nye Gudsabenharing, som væsentlig er Folkets Befrielse fra Egypten og Loven og Pakten, eller Folkets Samfund med Gud, maatte optegnes nu. Thi

Loven kan ikke betroes til Traditionen. I den gjælder det om hvort Bogstav og hver Tøddel. Paa Stentabler skrives den for et haardt og gjenstridigt Folk. Og Pakten dyrebare Vidnesbyrd maatte være et uforanderligt nedskrevet Dokument, som Israels Utrossab ikke kunde tilintetgjøre; og den Frelse, som gif forud for Loven og Pakten og var dens Forudsætning, maatte fortælles til samme Tid. Vi erkjender altsaa, at ogsaa de fire sidste Mosebøger maatte skrives i den mosaiske Tid.

Det er da ogsaa en uimodsigelig Kjendsgjerning, at de fem Mosebøger har været til i Israel fra dets Indgang i Kana'ans Land. Thi hele Israels senere Historie og alle de andre Skrifter i det gamle Testamente hviler ganske og aldeles paa den Grund, som er lagt ved dem. Fra Josvas Bog indtil Krønikernes Bøger vidner de hellige Skrifter i Række og Rad om, at Mosebøgerne er deres Grundbold og Forudsætning. Enten maa Mosebøgerne være fra Mose Tid, eller ogsaa bliver hele Israels Historie og dets hellige Skrifter en uløselig Gaade.

Mosebøgerne er imidlertid ikke alene fra Mose Tid; men de er ogsaa af Moses. Dermed er ikke benegtet, at den første Mosebog væsentlig kun er nedtegnet af Moses, som i Aandens Lys udsondere og nedskrev af Fædrenes Fortælling, hvad der var nødvendigt for Guds Folk i alle Slegter og til alle Tider at vide om Guds tidlige Abenbaring. Heller ikke er dermed benegtet, at Slutningen af femte Mosebog (5 Mos. 31, 24—34, 12) er tillagt af en af Mose samtidige. Heller ikke er det nødvendigt at antage, at Moses egenhændig har nedskrevet alt.

Beviset for, at Moses selv er Forfatter af Mosebøgerne, henter vi fornemmelig fra Mosebøgerne selv. Det er for det første klart, at overalt, hvor Forholde og Omstændigheder skinner frem, som f. Eks. i Offerlovene, forudsættes det bestandigt, at Israeliterne er i Ørkenen, at de bor i Telt, at Helligdommen er et Tabernakel midt iblandt dem, og at hele Israel tilsammen danner en Leir (f. Eks. 3 Mos. Kap. 1—7, cfr. 4, 11, 12, 21; 3 Mos. 13, 46; 14, 3, 8; 16, 10, 21, 22. 4 Mos. 19, 3, 4, 7, 9, 14, etc.). Udtrykkelig omtales Moses som Forfatter af „Bogen“ 2 Mos. 17, 11, af „Paktesbogen“ 2 Mos. 24, 3, 7, af Fortegnelsen over Stationerne 4 Mos. 33, 2, af „Lobogen“ 5 Mos. 31, 9—11, og 31, 24—26, hvormed maa sammen-

lignes 5 Mos. 17, 18, 19; 28, 58, 61; 29, 20, 21, 29; 30, 10, hvoraf det klart fremgaar, at Lovbogen er Mosebøgerne.

Ligesaa bestemt er Josvas Bogs Vidnesbyrd om, at Moses har skrevet Mosebøgerne, se Josv. 1, 7. 8; 8, 30—35; 23, 6; 24, 26. Sidden er det den jødiske Synagoges og de jødisse lærdes godthom enstemmige Vidnesbyrd, at Mosebøgerne er fra den mosaiske Tid og af Moses. For den kristne Kirke er Kristi og Apostlernes Vidnesbyrd afgjørende, se Matth. 19, 7; Mark. 12, 19—27; Joh. 1, 46; 5, 46. 47. Luk. 24, 27. 44. Mark. 12, 26, etc. Kirken har altid siden anset det som en afgjort Kjendsgjerning, at Moses er Forfatteren af disse fem Bøger.

Å n m. Den negative Kritik, som gaar ud fra, at Undere er umulige, og at derfor enhver Bog, som fortæller om Undere, maa være skrevet længe efter de Begivenheder, den fortæller, negter, at Moses er Forfatter af Mosebøgerne. De er blevne til meget senere, helst efter Landflygtigheden, ialtfald i den Skikkelse, de nu har. Beviserne herfor er meget svage. Man taler om Modsigelser, Gjentagelser af samme Fortælling, Spor af senere Tider (eksempelvis nævnes 1 Mos. 12, 6; 36, 31; 5 Mos. 1, 1—2; 12, 3. 14. Kongeloven i 5 Mos. 17, 14—20). Men en omhyggelig Granskning af disse Steder fører ikke med Nødvendighed til den Slutning, at Moses ikke kan være Forfatter.

Det er ogsaa at merke sig, at de allerfleste nyere Theologer antager, at der ligger to eller flere Kildeskrifter til Grund for første Mosebog, idet de to Gudsnavne Elohim og Jehovah (i vor Oversættelse: Gud og Herren) ansees som Merke paa to forskellige Forfattere. Denne Mening, som dog ikke strider mod, at Moses kan være Forfatteren af første Mosebog, er neppe rigtig; thi de to Gudsnavne bruges efter sin forskellige Betydning af en og samme Forfatter, eftersom Sammenhængen er forskellig. Elohim er Fællesnavn og betyder Gud; det bruges om Skaberen og i Forbindelser, hvor Talen helst er om Naturens Rige. Jehovah er Egennavn og bruges i Forbindelser, der taler om Frelsens og Maadens Rige.

Mosebøgernes Indhold og Inddeling.

Mosebøgerne kaldtes blandt Søderne sædvanligvis „Lovenes Bog“ eller „Loven“ eller „Mose Lov“ eller „de fem Hemtedele af Loven.“

Hos Græferne faldtes de Pentateuchen, d. v. s. den femdelte Bog, hvilket er blevet det gjængse vidensfabelige Navn indtil nu. Inddelingen i fem Bøger er saa gammel som Bøgerne selv; thi den første, tredie og femte Mosebog eraabenhbart særskilte, afsluttede Dele af det hele Verk, og saaledes bliver da ogsaa den anden og fjerde staaende hver for sig som særskilte Dele. De fem Bøgers Navn i Videnskaben er Genesist, Exodus, Leviticus, Numeri, og Deuteronomium.

Det hele samlede Verk er en Fremstilling af den guddommelige Abenbaring indtil Mose Død, og i største Korthed kan Indholdet betegnes saaledes, at den første Mosebog fremstiller den guddommelige Abenbaring for hele Menneskeslægten indtil dens Adspredelse ved Sprogforrirringen, og den guddommelige Abenbaring for den udvalgte Familie under de tre Patriarker Abraham, Isak og Jakob. Den anden Mosebog fortæller om Israels Folks Udvælgelse, Frelsen fra Egypten, Lovgivningen ved Sinai, Pakcesslutningen, Pakcessbruddet og Forligelsen, og Guds Bolig i Folkets Midte. Den tredie Mosebog indeholder de Love og Bestemmelser, hvorved Israel skulde udfilles og kjendes som det udvalgte Folk, der hørte Herren til, dyrkede og tjente den eneste jande Gud. Den fjerde Mosebog fortæller om Israels Opbrud fra Sinai, dets Vandring til Kades Barnea, dets Vanter og Uvillighed til at gaa ind i Kana'ans Land, dets haarde Straf ved de 40 Aars Vandring i Ørkenen, og dets Skjebne i disse 40 Aar, indtil det kom til Moabs Sletter, hvorfra det kunde se over til Kana'an. Den femte Bog er en Fremstilling af, hvorledes Moses paa Moabs Sletter tog Affæd med Israel og ved denne Leilighed indskærpede Loven paanyt og kastede et profetisk Blik udeover Israels kommende Historie indtil Enden.

I. Den første Mosebog.

Gaar vi lidt nærmere ind i de enkelte Bøgers Organisme, saa finder vi, at den første Mosebog bestaar af de oftere antydede to Dele: Menneskeslægtenes Gudsababenbaring, Kap. 1, 1—11, 26, og den udvalgte Families Gudsababenbaring, 11, 27—50, 26. Den hele Bog er inddelt i elleve Afsnit, nemlig Skabelseshistorien, Kap. 1, 1—2, 3, og ti Slegts historier eller Ledot, af hvilke fem falder paa den første og fem paa den anden Hoveddel. I Kap. 1, 1—2, 3 for-

tælles altsaa om Skabelsen i ses Dage, hvis Toppunkt er Mennesket i Guds Billede, og Hvilen paa den syvende Dag. Dette Afsnit er den hele Gudsabbarings Begyndelse, hele Frelsesshistoriens Forudsætning og den hele hellige Skrifts Grundvold. Derpaa følger de fem første Toledot. Himmelens og Jordens Toledot, 2, 4—4, 26, fortæller paant om Mandens Skabelse af Jordens Støb og Guds Andeupst, om Paradiset, om Guds Forbud og den for Overtrædelsen bestemte Dødens Straf, om Kvindens Skabelse og de første Menneskers Ufshylde; om Faldet, Dommen og Forjættelsen, om de første Menneskebørn og den nedarvede Synds forfærdelige Frugt iblandt dem og om Troens Bevarelse ved Forjættelsen. Adams Toledot i 5, 1—6, 8 giver først en Fortegnelse over den Slegtslinie, i hvilken Forjættelsen og Troen bevaredes i denne Tid, da Jordærvelsen rastt tiltog, indtil den efter 6, 1—8 blev almindelig ved de to Slegters Blanding. Noas Toledot i 6, 9—9, 29 fortæller da om Noas Tro og Herrens Straffedom over Verden ved Syndfloden, om Noas Frelse ved Arken og Herrens Pakt med ham efter Floden, og endelig om Noas Falb, hans ene Søns raa Ugudelighed og Noas store Spaadom om Sønnerne, ifølge hvilken Sem skulde være Forjættens Bærer. Noas Sønners Toledot, 10, 1—11, 9, giver først en Udsigt over de Folkestammer, i hvilke den nye Menneskeslegt forgrenede sig, og derpaa berettes, hvorledes den ene, samholdige, men hovedmødige Menneskeslegt blev ydmhyget og splittet ved Sprogsforvirringens Dom. Sems Toledot, 11, 10—26, danner Obergangen til den anden Hoveddel ved at fremstille Slegtslinien fra Sem til Tarak, i hvilken Slegts Forjættelsen og Troen bevaredes, indtil Tiden var kommet for Abrahams Udvælgelse.

Den anden Hoveddel, 11, 27—50, 26, begynder med Taraks Toledot, 11, 27—25, 11, hvori fortælles Abrahams Historie, hvis store Grunddrag er Troen paa Forjættelsen om Belsignelse for alle Folk i Abrahams Sæd. Hovedtrækene i Abrahams Historie er hans Kaldelse, hans Vandring til det Land, som Gud vilde give ham, i hvilket han dog blev boende som fremmed i al sin Tid, og om hvilket det blev sagt ham af Gud, at hans Afskom først efter 400 Aars Op-hold og Trældom i et fremmed Land skulde tage det i Besiddelse: Abrahams Forventning efter en Søn, som Herren havde lovet ham,

og som han ikke fik, førend alt Haab derom syntes forgjæves; Abrahams Prøvelse ved Isaks Øring; Saras Død og Isaks Egteskab.

Derpaa følger Ismaels Toledot, 25, 12—18, der meddeles forat više, hvorledes ogsaa han blev til et talrigt Folk, som dog ikke var Forjættelsens Værer.

Isaks Toledot, 25, 19—35, 29, fortæller, hvorledes ogsaa Isak biede paa Børn, hvorledes Herren af de Twillingbrødre, som Rebekka fødte, udvalgte den høgste og forafstede den ældste, hvorledes Jakob med Moderens Hjælp paa uredelig Maade tilbendte sig Belsignelsen og derved indvirkedes i en Række Farer og Banskeligheder, af hvilke han først gjennem en Kamp med Gud udgik lutret og renset med et nyt Navn og kom hjem til Kana'an med de 12 Sønner, der skulle blive Stamfædre for 12 Stammer.

Esaus Toledot i Kap. 36 svarer til Ismaels Toledot og har samme Stilling og Bethydning som denne.

Jakobs Toledot i Kap. 37—50 fortæller om, hvorledes Josef blev havet af sine Brødre, blev solgt til Egypten, hvor han efter men gen Trængsel blev saare ophøjet og blev sine Brødres og sin Faders Frelser, efter at han havde bragt Brødrerne til Erkendelse af deres Synd; hvorledes Jakob og alle hans kom til Egypten, hvor Jakob døde efterat have adopteret Manasje og Ephraim og sat Juda Stamme til Forjættelsens egentlige Værer; og endelig hvorledes Josef døde efterat have taget det Ørste af de gjenlevende, at hans Ven skulle bringes til Kana'an, naar Herren førte Israel dīd.

2. Den anden Mosebog.

Den anden Mosebog, der begynder at više, hvorledes Forjættelserne og Østerne i første Mosebog opfyldest, deles bedst i to Hoveddele: Frelsen fra Egypten, 1, 1—15, 21, og Herrens Pakt og Samfund med Israel, 15, 22—40, 38.

Den første Hoveddel bestaar af fire Afsnit. I Kap. 1 og 2 fortælles om Israels sterke Formerelse i Egypten og Egypternes Forsøg paa ganske at tilintetgjøre deres Nationalitet ved Drengebørnehens Mord, om Mose Fødsel, underfulde Redning og gode Opdragelse, hans egenmægtige Forsøg paa at blive Israels Frelser, hans Flugt og Israels haarde Nød og Raab til Herren, som kjendtes ved dem.

Kap. 3 og 4 beretter om Mojses Kældelse ved den store Gudsåbenbaring i den brændende Tornebusk, om Mojses Gang til Egypten og hans velvillige Modtagelse og Anerkjendelse fra Israels Side. Kap. 5—11 omhandler Mojses Gang til Farao og Faraos Gjenstridighed, der stiger til Forhærdelse og bringer de ti forsædelige Plager over Egypterne. Den sidste Plage, de førstefødtes Død, bliver dog kun bebudet i dette Afsnit, thi dens Fuldførelse blev Middel til Israels Besvarelse, som fortelles i det sidste Afsnit af første Hoveddel, Kap. 12, 1—15, 21, der handler om den første Paaske med det første Paaskelam, om de egyptiske førstefødtes Død og Israels førstefødtes Redning ved Blodet, om Udgangen af Egypten og Gjennemgangen gennem det røde Hav, og Afsnittet slutter med Israels herlige Lovsang, som de istemte, da de stod frelste og frie paa Havets anden Bred.

Den anden Hoveddel har fem Afsnit. Det første, 15, 22—18, 27, beskriver Vandringen fra det røde Hav til Sinai Bjerg med alle dens Besværigheder og Farer, men ogsaa med alle dens store og herlige Undere. Man bør her merke sig, at uagtet Israel ogsaa her knurrede og klagede, erførede det idel Frelse, ikke Straffedom; thi Loven var endnu ikke givet og Pakten ikke sluttet. Det andet Afsnit, Kap. 19—24, beretter om det største Øieblik i det gamle Israels Liv, da Herren selv med lydelig Røst gav det sine hellige Bud fra Sinai Bjerg og sluttede den Pakt med Israel, som saa ofte kaldes hans Egteskab med det udvalgte Folk. Det tredie Afsnit, Kap. 25—31, er Beskrivelsen af Tabernaklet med dets hellige Nedskaber og dets Prester, hvorved Samfundet mellem Gud og Folket skulde formidles. I det fjerde Afsnit, Kap. 32—34, fortelles Israels Paktesbrud, dets Straf, Mojses Forbøn, Forligelsen, Syndsforladelsen og Paktens Fornhelse. Det femte Afsnit, Kap. 35—40, omhandler da endelig, hvorledes Forskrifterne i 25—31 blev efterkommet, Tabernaklet opreist og indviet og fyldt af Herrens Herlighed, mens Skyen dækkede derover. Saaledes tog Herren Bolig i sit udvalgte, frelste, holdne og gjenoppreiste Folks Midte.

3. Den tredie Mosebog.

Den tredie Mosebog, som indeholder Lovene for Israels Samfund med Herren og dette Samfunds Åabenbarelse i Livet, kan deles

i to Hoveddele, Førsnings- og Renselæseslove i Kap. 1—16, og Helliggjørelseslove i Kap. 17—25, hvortil føjes Kap. 26 som Afslutning og Kap. 27 som Tillæg.

Kap. 1—7 er Loven om Israels Øffere (Brændoffer Kap. 1, Madoffer Kap. 2, Takoffer Kap. 3, Syndoffer Kap. 4, Skyloffer Kap. 5, nærmere rituelle Bestemmelser, Kap. 6 og 7). Israel kan kun nærme sig Herren ved Øffer, som betegner, 1) at Israel hengiver sig ganse til Gud, 2) at Israel skylder Herren alt, hvad det er og har, og 3) at Israel kan ved Soning og Syndsforladelse kan bestaa for Gud.

I Kap. 8—10 handles om Presternes Indvielse, første Øffer og Nadabs og Abihu's Død, fordi de var fremmed Ild frem for Herren. Presterne er Midlere, som alene kan frembrære Israels Øffere; men Herren modtager selv Øfferne uden deres hjælp.

Kap. 11—15 er Lovene om rent og urent (rene og urene Dyr Kap. 11, Varselskvinders Urenhed Kap. 12, Spedalskthed Kap. 13 og 14, Kjønslivets Urenhed Kap. 15). Ved disse Bestemmelser udfilles Israel fra Hedningerne og betegnes som det hellige Folk, der renser sig fra Kjødets og Landens Besmittelse.

Kap. 16 afslutter denne Række af Love ved at indsette den store aarlige Førsningsfest, hvis Øffere skal sone for al Israels Synd og Besmittelse og rense Helligdommen fra al Urenhed, som klæbede ved den formedelst Folks Synd.

I den anden Hoveddel er det første Afsnit Kap. 17—20, der om-taler, hvorledes Israel skal være rent i al sin Vandl, i Øffer, i Mad, i Egtekab, i Seder og Skifte, samt hvilke Straffe skal anvendes i Guds Folk.

Kap. 21 og 22 taler om Presternes Renhed og Hellighed, og hvor-ledes de rettelig skal omgaes med Øfferne.

Kap. 23 og 24 taler om Festerne og deres Helligholdelse, hvor-ved Israel bekjendte sig til den sande Gud, og beretter, hvorledes en Spotter blev straffet med Døden.

Kap. 25 afslutter denne Række Love ved at indsette Sabbats-aaret og Jubelaaret til hele Landets Helligelse, hvortil kommer de Love om Ejendom, Gjeld og Fattigpleie, som dermed staar i For-bindelse.

Kap. 26 er det store Kapitel om Belsignelsen og Forbandelsen,

som følger med Overholdelsen og Overtrædelsen af Guds Bud. Det afflutter paa den alvorligste Maade den hele Lovgivning ved Sinai; og Kap. 27 er derfor at betragte som et Tillæg, der handler om Løfter.

4. Den fjerde Mosebog.

Den fjerde Mosebog omfatter hele Tidssrummet fra Israels Opbrud fra Sinai, indtil det stod paa Øst siden af Jordan, færdig til at gaa ind i det forjættede Land. Herrens Folk skulde fra Sinai, aandelig rustet ved Herrens Pakt, gaa ind i Kana'an; men de kunde ikke gaa ind formedels i Vantro. Den hele Slegts, som var vokset op i Egypten, maatte dø i Ørkenen, før det udvalgte Folk kunde gaa ind til Hvilen. Saaledes bliver denne Bog en saare sorgelig Fortælling om, hvorledes Israels Vantro forhalede Forjættelsens Opfyldelse, men ogsaa et herligt Vidnesbyrd om, hvorledes Israels Vantro ikke gjør Herrens Trofasthed til intet. Trods alt gaar dog Herrens Verk frem, og Israel føres i en ny Slegts frem til Kana'ans Grænse.

Bogen kan deles i tre Dele: Beredelsen til Opbrud fra Sinai, Kap. 1, 1—10, 10; Reisen fra Sinai til Rades, Kap. 10, 11—19, 22; Reisen fra Rades til Moabs Sletter og Begivenhederne der, Kap. 20—36.

I den første Hoveddel fortæller det første Afsnit, Kap. 1—4, om de tolv Stammers Mønstring og Leirorden; i en Firkant, med tre Stammer paa hver Side og Helligdommen i Midten, laa Israels Leir (Kap. 1 og 2). Og rundt Helligdommen dannede Levi Stamme, som nu ogsaa mønstres og tælles, en indre Krebs, og det beskribes, hvilken Ejendomme Leviterne skulde hde ved Tabernaklets Flytning (Kap. 3 og 4). Som en vel organiseret Hær, i stjøn Orden, med Helligdommen og Levi Stamme i sin Midte, bryder Israel op fra Sinai, hvortil de var komne som en uorganiseret Massé.

Kap. 5 og 6 handler om Leirens aandelige Renhed og Skjønhed: Urene Personer maa være udenfor Leiren (5, 1—4), uretmæssigt Gods maa erstattes (5, 5—10), Utroffab i Egteskab maa straffes, og Mistanke derom udryddes (5, 11—31); Nasiræere helliges, (6, 1—21), den prestelige Befsigelse meddeles (6, 22—27).

Kap. 7, 1—9, 14 omhandler de sidste Begivenheder ved Sinai: Stammefyrsterne bringer sine Gaver til Helligdommen ved dens

Indvielse, hvorved Leviternes Tjeneje muliggjøres (Kap. 7). Leviterne indvies (Kap. 8), Paasken feires første Gang efter Udgangen af Egypten, og der indsættes en Efterpaaske for dem, som ved Urenhed var hindrede fra at feire Paaske til regelmæssig Tid (9, 1—14). Tilsidst berettes om Signalerne for Opbrud og Holdt (9, 15—10, 10).

Den anden Hoveddel, 10, 11—19, 22, er den sørgelige Fortælling om Israels Vantro og den gamle Slegts Forkastelse.

I det første Afsnit, 10, 11—12, 16, har vi forbudene om den store Ulydighed ved Hades. Israel drager i skøn Orden fra Sinai (10, 11—36); men snart bliver der knur blandt Folket, som straffes af Herrens Ald ved Tabera (11, 1—3). Alter klaget Folket over Mannaen og længes efter Egyptens Lækkerheder, Moses sukker under Byrden, og Herren giver ham til hjælp 70 Eldste, over hvilke Landen udgydes. Folket får Vagtler at øde og straffes for sin Begjærlighed (11, 4—35), endog Mirjam og Aron knurrer mod Moses og revses (Kap. 12).

I det andet Afsnit, Kap. 13 og 14, viser Ulydigheden sig i sin fulde Skikkelse. Speiderne sendes fra Hades ind i Kana'an; de kommer tilbage, og trods Josvas og Kaleb's Opmuntringer vægrer Folket sig ved at drage ind i Landet. Vantro og Frygt har betaget dem. Herrens Brede optændes, og kun Mojses Forbøn afgvender Folks Forkastelse; men den gamle Slegt maa dø i Ørkenen; kun Josva og Caleb skal komme ind i Kana'an.

I det tredie Afsnit, Kap. 15—19, fortælles da om Love og Begivenheder i de 38 Aars Ørkenvandring.

Efterat der i Kap. 15 er meddelt nogle Love om Øffere og om Kvaster paa Klæderne og fortalt om en Sabbatsbryders Straf, følger i Kap. 16—18 Fortællingen om, hvorledes Ulydighedens Land efter gav sig tilkjende ved Korahs, Datans og Abiram's Oprør forat vriste Prestedømmet fra Aron og Styrelsen fra Moses. Men Herren hevdede begge ved Straf og Under (Kap. 16 og 17); hertil føjes i Kap. 18 Lovene om Presternes og Leviternes Embede, Underhold og Rang.

Kap. 19, Loven om Renselse fra Urenhed ved Berøring af Lig ved Afsken af den røde Kwig, staar her midt i denne Tid, da Døden i egentlig Forstand herskede i Israel.

Den tredie Hoveddel, Kap. 20—36, fortæller om Begivenhederne i det firtiende Åar, da Israel efter at være samlet i Kades, drog sydover rundt Edoms Land og kom op paa Øst siden af Jordan og slog Leir paa Moabs Sletter, hvor Moses skulle tage Afsked med dem og dø.

Kap. 20 og 21 beretter om, hvorledes Israel i Begyndelsen af det firtiende Åar var samlet igjen i Kades. Det var Tiden, da den nye Slegts skulle forsøge i Tro, hvad den gamle havde forsømt i Vantro. Der i Kades døde Mirjam; Folket var ikke sterkt i Troen, men knurrede, fordi de ikke havde Vand, Moses og Aron forsynede sig i Utaalmodighed over, at den nye Slegts begyndte som den gamle, og de fik vide, at ogsaa de maatte dø i Ørkenen. Derpaa gaar Israel rundt Edom, Aron dør, Israel slaar Arads Konge, bides af Slanger, frelses ved Kobberslangen, drager op paa Øst siden af Moab, trænger ned langs Arnon, slaar Sihon og Og og underlægger sig deres Land paa Øst siden af Jordan.

Kap. 22—25 fortæller om Israel og Moab. Moab sendte i sin Rødjel Bud efter den store Spaamand Bileam, at han skulle forbande Israel; men han maatte tre Gange velsigne Israel og endnu i en fjerde Tale bebude Israels kommende Storhed og Moabs og Hedningefolkenes Underkastelse. Moab forledeede da Israel til Af-guderi forat overvinde det Folk, som var uovervindeligt, naar det holdt sig nær til Herren; en Herrens Dom rammede Israel, hvilken afgavdedes ved Pinnehas's Ridkjærhed.

Kap. 26—36 er af meget vekslende Indhold og beretter om, hvad der hændte Israel paa Moabs Sletter før Mose Død, og hvilke Lover der blev givet dem. Det er en Beredelsens Tid til Indgangen i Kana'an.

Der berettes om den nye Folketælling, der skulle vise, at den gamle Slegts var død, kun Josua og Caleb var tilovers (Kap. 26); Lov om Arvedøstre, Mose Syn udover Kana'an og Josuas Indsættelse til Fører (Kap. 27). Lov om Offere, Festter og Løfter (Kap. 28—30); Krig med Midianiterne (Kap. 31). Ruben, Gad og halve Manasse faar Arv paa Øst siden af Jordan (Kap. 32); Fortegnelse over Stationerne i Ørkenen (33, 1—49); Bestemmelser om Kana'ans Erobring og Fordeling, og paa hvilken Maade Landet skulle gaa i Arv (33, 50—36, 13).

Den fjerde Mosebog er altsaa det rette Pant paa Herrens Paktes-trossaab, idet den fremstiller Herrens underlige Førelser med det gjenstridige Paktesfolk, som trods alle sine mange Fald dog føres fra Sinai frem til det forættede Kana'an.

5. Den femte Mosebog.

Den femte Mosebog er Mose Afskedstaler til og hans Afsked fra Israel paa Moabs Sletter i Slutningen af det firtiende Aar. Det er en Fader, som stilles fra Børn, en Midler og Profet, som stilles fra Menigheden, en Høvding, som stilles fra Folket. Deraf er disse Taler en alvorlig Indskærpelse af Loven, en profetisk Udsigt over Fortid og Fremtid, og en Formaning til Trossab i Kampen.

Bogen har to Hoveddele, Kap. 1—30, som indeholder fire Taler, og Kap. 31—34, som i fire Afsnit forteller om de sidste Ting i Mose Liv og hans Død.

Den første Tale, Kap. 1, 1—4, 40, er et profetisk Tilbageblit paa Herrens Førelser med Israel efter Opbruddet fra Sinai. Moses viser, at Herren vilde ført dem fra Sinai lige ind i Kana'an, men de vilde ikke gaa ind; saa maatte den gamle Slegts dø i Ørkenen; men nu har Herren efter Dommens Guldbyrdelse ført den nye Slegts med megen Raade frem til Kana'ans Grenze og har sat Josua til at lede dem ind i Landet i Mose Sted. Han kan ikke gaa med dem længer, han kan kun følge dem med de alvorligste Formaninger til at holde sig nær til Herren og blive i hans Bakt. Da skal de faa det gode Land i Eie og forblive der; men bryder de Pakten, 'saa mistet de Landet, og kan en grundig Omvendelse vil være deres Frelse.

Herpaa følger en kort Notits om de tre Fristæder paa Østsiden af Jordan (4, 41—43), hvorpaa 4, 44—49 donner Overgang til den følgende store Hovedtale, som er Bogens centrale Del (Kap. 5—26).

Kap. 5—26 er én stor, sammenhængende Tale, der deles i en almindelig Del, Kap. 5—11, og en speciel Del, Kap. 12—26.

Den første Del, som altsaa dvæler ved Israels Gudsforhold i sin Almindelighed, handler om Pakten og Udbælgelsen. Herren har ved Sinai sluttet en Bakt med Israel, idet han aabenbarede sig herligten og talede de 10 Bud til dem, og Israel frugtede Herren og begjærede, at Moses skulde være Midler (Kap. 5). Summen af Guds Krav i

denne Pakt er Kjærlighed af ganske Hjerte til den eneste sande Gud; derfor maa Israels altid have ham i Sind og Hu og lære sine Børn om ham, og alt Afguderi maa være udelukket fra det forjættede Land og det frelseste Folk (Kap. 6). Naar derfor Israels drager ind i Kana'an, skal det ganske udrydde alle Afgudsdyrkerne; thi Udvælgelsen gjør dem til Herrens hellige Folk, og deri ligger Kraft til at seire over alle Fiender (Kap. 7). Men Israels maa vogte sig for at tage Udvælgelsens Naade til Ros, derfor skal de aldrig glemme sin Ned og Hammer, naar Gud holdt sin Naade tilbage, og hvorledes Herrens Naade holdt dem oppe, naar de ingen Udbetning havde i Ørkenen. Deres Styrke er Naaden alene, derfor maa de ikke forspilde den ved at stole paa sig selv og falde hen i Afguderi (Kap. 8). Ikke heller er det Israels Retfærdighed, som er Aarsagen til dets Udvælgelse, og ikke for sin Retfærdigheds Skyld faar de Kana'an. Thi saa stor har Israels Gjenstridighed været, at kun Moses Forbøn reddede dem fra Herrens knusende Dom (Kap. 9, 1—10, 11). Derfor skal Israels erfjende, at Herrens Udvælgelse er Naaden alene, og i glad og løb-prisende Taknemmelighed skal de elskke, afdyde og tjene ham, og da skal Besignelse følge dem; hvis ikke skal Forbandelse ramme dem, og derom skal Ebal og Garisim være Vidner i Kana'ans Land (10, 12—11, 32).

Den specielle Del, Kap. 12—26, indstjørper de enkelte Pligter, som paahviler Israels paa Grund af Pakten med Gud. Denne Del er især „Lobens Gjentagelse“; Moses gjennemgaard her Lobens en-kelte Bud og viser, hvorledes de finder sin Anwendung i Kana'ans Land, naar Israels ikke længer lever i en Leir rundt Tabernaklet.

Først tales om, hvorledes Israels Forhold til Herren skal be-vares rent og ret, Helligdommens Enhed (Kap. 12), Udryddelse af Afguderi (Kap. 13), Afholdelse fra hedeniske Skifte og Spiser, og rette gudfrygtige Skifte istedetfor (Kap. 14), det syvende Åar og For-holdet til fattige og Slaver (Kap. 15), de tre store Høitider (16, 1—17).

Dernæst tales om Guds Folks rette lovlige Organisation og Retsvæsen, om Dommere, Straffe, Appel til Presterne og Konge-loven (16, 18—17, 20), om Presternes og Leviternes Rettigheder, om falske og sande Profeter (Kap. 18), Tristæder, Grænsestøjel og Vidner (Kap. 19), Krig og Beleiring (Kap. 20), om hemmeligt

Mords Søning, om krigsfangne Kvinder, om ulydige Børns Straf, og om hængte Forbrydere (Kap. 21).

Kap. 22—25 indeholder en Række af Bestemmelser om det huslige og folkelige Livs Bevarelse fra alle Slags Udskejelser, Uordener og Forvildelser, hvortil da Kap. 26 er afsluttende.

Den tredie Tale, Kap. 27 og 28, er om Velsignelse og Forbandelse. Kap. 27 foreskriver, hvorledes Ebal og Gerisim ved Lovens Indskrivelse paa Stene og ved den store Høitidelighed, hvormed der Forbandelsen skal udtales over Lovens Overtrædere, skal blive til Vidner mod Folket i Kana'ans Land, om de ikke forbliver i Herrens Vaelt; og Kap. 28 opregner paa gribende Maade Velsignelserne og Forbandelserne, som følger Guds Lov.

Den fjerde Tale, Kap. 29 og 30, er en Fornhelse af Valet, hvori Moses efter forpligter Israel, som nu bedre kendte Herren af hans Førelse, til at være Herren tro og holde hans Bud. Hvis ikke, vil Israel efter miste det Land, som Valet tilskrev dem; men omvender de sig, vil Herren dog efter føre dem tilbage til Valets Land. Herrens Ord er nu lagt dem nær paa Hjerte; deri er Liv og Frelse, saa vælge da Israel Livet i Herrens Ord!

Den anden Hoveddel, Kap. 31—34, falder ogsaa i fire Afsnit.

I Kap. 31 formaner Moses Folket og Josva til modig at erobre Kana'an, anordner, at Loven skal opleses hvert syvende År, opstriver sin Afskedshang, overgiver Loven til Leviterne og lader Folket samles forat høre Afskedshangen.

Kap. 32, Mose Sang, er en profetisk Udsigt over Herrens Godhed mod Israel, Israels Troløshed mod Herren, dets Straf og Ombendelse, og Herrens nye Forbarmelse i den sidste Tid. Den omspænder hele Israels Liv fra Begyndelsen indtil Enden og er Grundlaget for al senere Profeti i Israel.

Kap. 33 indeholder Mose Velsignelse over Stammerne.

Kap. 34 er Beretningen om Mose Død.

Den femte Mosebog er saaledes det Guds Ord, som den gamle Valets Midler, Moses, giver Valettesfolket med paa Veien, naar han tager Afsked. Han peger fremad paa Landet, som de skal faa, paa Kampen, de skal føre, paa det Liv, de skal leve. Han stjuler ikke for Israel, at deres gode Del vil blive dem til Anstid og Tald; men han viser dem ogsaa Ombendelsens Bei tilbage til den trofaste Gud, som har givet Forjættelsen.

Mosebøgernes Formaal, Plan og Betydning.

Det er Mosebøgernes Formaal at fremstille Guds Nabenbaring i Verden fra Begyndelsen, indtil Gud til Menneskeslektens Frelse havde beredt sig et udvalgt Folk og sluttet sin Pakt med det ved Midleren Moses. Derfor begyndte dette store Werk med Menneskets Skabelse i Guds Billede, dets Faldbog og den første Forjættelse om Opræisning. Gud, som først aabenbarede sig ved Menneskets Skabelse, vil herefter aabenbare sig i og ved Menneskets Frelse eller Gudsbilledets Gjenoprettelse. Og da Mennesket ved Skabelsen var udrustet med Evne til at blive en Menneskeslegt med en lang Historie, og da denne Udvikling ved Faldet er blevet en Udvikling i Syndens Ejendomme henimod Fordærvelse, saa bliver Guds Nabenbaring til Menneskets Frelse et Guds Virke i Slegtenes Historie, som følger den naturlige Udvikling Trin for Trin og paa ethvert Punkt jætter den tilsvarende Freliesaabnenbaring, som er Middel haade til at virke den frelsende Tro i Hjerterne og til at hindre og hemme Fordærvelsens rafse Fremfriidt. Guds Ord er altsaa Fremstillingen af denne Frelsesplans Realisation i Historien. Og da Menneskets Udvikling før ved Forplantning, som først frembringer en Slegt, der deles i mange Familier, som hver for sig vokser til Stammer og Folk og derpaa samler sig i Verdensriger, saa viser Guds Ord os, hvorledes Herren straks møder Slegten med sin Forjættelse, sine Freliesundere og Domme; derpaa udvælger han én Familie blandt de mange Familier og lader denne Familie vokse frem til et Folk, som skal være Forjættelsens og Troens Bærer, indtil der af dette Folk udgaar en Fyrste, som er Guds Søn og hans Vægens udtrykte Billede, og som grundlægger et verdensomfattende Guds Rige med Belsignelse for alle Folk.

I dette Guds Ord er Mosebøgerne den første og grundlæggende Del. Det er derfor ikke deres Formaal simpelthen at skrive Jødernes Historie fra Begyndelsen af, ei heller simpelthen at fremstille Theofratiet historiske Oprindelse og retslige Grundlæggelse, ei heller at skrive den første Del af den gamle Pakts Historie, ei heller at vise det udvalgte Folks Oprindelse og Fortrin fremfor alle Folk. Ingen af disse Angivelser af Formalet er omfattende nok. Tilstrækkeligt omfattende bliver det først, naar Formalet bestemmes derhen, at

denne første Del af Guds Ord skal fremstille Begyndelsen af Guds Gjerning til Menneskets Frelse ved at give Forjættelsen og lade den bevares og udfoldes i Historien, indtil den ligesom faar Kjød og Blod i Abraham og det udvalgte Israel, som ved Mose Død staar forudgået til at indtræde i Folkenes Række ved Kana'ans Crobring. Det er Meningen at vise, at Israels Udvælgelse er en Udvælgelse til at være Guds og hans Frelsesplans Ejener og derigjennem den ganske Menneskeslechts Ejener, som ved Crostab i dette Land haade finder Frelse for sig selv og bliver Frelsens Middel for alle Folk.

Efter dette Formaal anlægges Mosebøgernes Plan. Det som fortælles, er fortalt, fordi det hører med i denne Frelsesplans Realisation; det som udelades, er udeladt, fordi det ikke vedkommer Frelsesplanens Realisation.

I denne Plan er Genesis Fremstillingen af, hvorledes Gud forægtede, at Gudsbilledet skal gjenoprettes ved Kvindens Sæd, ved Abrahams Afskom og ved Fyrsten af Juda Stamme. Medens alt-saa Slegtenes naturlige Udvikling er blevet en Syndens og Dødens Ejeste, saa bereder Gud ved Forjættelsen og de Frelsesundere, som følger den Slegt efter Slegt, en udvalgt Familie, som trods Naturens Afmagt ved Forjættelsens og Kroens guddommelige Kraft forplantes og vokser en herlig Best. Derfor er hele Genesis genealogisk anlagt og viser, at Naturens Kraft frembringer en Slegt i Syndens og Dødens Trældom, men Forjættelsens Kraft frembringer en udvalgt Slegt, til hvilken Herren kan betro sit Ord.

Gzodus følger med Fremstillingen af, hvorledes det af den udvalgte Familie fremvoksede Folk frelses ved store Undere af Verdensmagtens Hånd, føres til Sinai, hvor Herren giver det sin Lov og sin Bakt, og trods Israels Baktesbrud tager Bolig i dets Midte. Altsaa føres Forjættelsens Opfyldelse fremad ikke ved Israels Kraft, men ved Herrens frelsende Undere; og Bakten, som fra nu af er et Bant paa Opfyldelsen, bevares ikke ved Israels naturlige Kraft, men ved Midlerens Forbøn.

Lebiticus er den nødvendige Bakteslovgivning, som bestemmer, hvorledes Israels Samfund med Herren skal bevares og ytre sig. Israel kan kun ved Sonoffere nærme sig den hellige Gud og maa yed mange Anordninger affondres fra Hedningerne og helliges Her-

ren. Ved disse Love bevares det hos Herren, indtil Menneskeslegtentens Syndeløb er fuldt, og Slegten i sin Afmagt tager Frelsen af Maade.

Nu m e r i fremstiller i gribende Træk fra Ørkenvandringen, hvorledes Israel endog efter alt dette var et gjenstridigt Folk, som kun ved Herrens Maade og Langmodighed fik beholde Forjættelsen om at indgaa i Kana'an, saaats Israel mistet al sin Ros, og der bliver ingen Tvil tilbage om, at Menneskeslegtentens Frelse ikke er Israels Verk, men Herrens Verk ved Israel.

Det staar da kun tilbage i Deuteronomium for den gamle Guds Ejener, Moses, at lægge dette indrængende paa Israels Hjerte, at dets Udvælgelse og dets Indgang i Kana'an, som er Pant paa Udvælgelsen, er af Maade alene uden al Fortjeneste. Endog den Maaderet, Israel havde ved Pakten, har det forspildt, og kun fordi Herren vil opfylde Forjættelsen til Fædrene og altsaa sætte Israel til Belsignelse for alle Folkene, derfor giver han det nu en Hædersplads iblandt dem og skjærer det Kana'an. Saaledes vender Slutningen tilbage til Begyndelsen og peger netop derved paa det ophøiede Endemaal, Menneskeslegtentens Frelse, saaats vi venter en lang Israels Historie i det forjættede Land, over hvilken Moses Sang giver os en profetisk Udsigt.

Mosebøgerne har altsaa helt igjennem en grundlæggende Betydning i den hellige Skrift. De fortæller ikke alene Grundkjendsgjerningerne, men viser ogsaa fra Begyndelsen hen til Endemalet, Guds-billedets Gjenoprettelse, hvortil altsaa alle Frelsesundere skal føre frem. Saaledes hviler hele Israels Frelsesshistorie, hele Israels Profeti, hele Israels hellige Poesi og hele det nye Testamente paa Mosebøgerne som sin faste og urokkelige Grundbold.

§ 4. Josvas Bog.

Affattelsestid og Forfatter.

Josvas Bog hører ganske tydelig til den samme Skriftperiode som Mosebøgerne. Thi selve den guddommelige Nabenbaring ved Josva, som bestaar i Israels underfulde Indtog i og Erobring af Kana'ans Land, er kun Fuldendelsen af det Verk, som var begyndt ved Moses. Kun Folkets VanTro og Moses Skrøbelighed havde hindret Gjernin-

gens fuldendelse i Mojs Levetið. Men er saaledes Herrens Ørcler med Israæl under Josva's Aflutningen af Herrens Gjerning ved Mojs, saa ligger det jo ganske nær at vente, at ogsaa den skriftlige fremstilling af denne afluttende og fuldendende Abenbaring vilde blive givet med det samme. Herrens Land, som drev Mojs til at handle og skrive, virkede fremdeles i Israæl, indtil Guds Verk baade var afluttet ved Josva og fremstillet i det skrevne Guds Ords usærdelege Form.

Hvad der saaledes paa forhaand maa ventes af den troende Be-tragtning, bliver paa det bestemteste godtgjort af den historiske Forst-ning. Josvas Bog er viistnok ikke skrevet af Josva; thi Beretningen om Josvas og Eleasars Død i 24, 29—33 er ikke noget Tillæg til Bogen, men dens rette Aflutning, ligesom ogsaa enkelte andre Ste-der, som 15, 13—19; 19, 47; 16, 10; 17, 11 rimeligvis helst taler om Begivenheder, der faldt efter Josvas Død. Men Josvas Bog er dog skrevet af en af Josvas samtidige, som har overlevet ham og Upperstepræsten Eleasar. Dette fremgaaar af 5, 1 og 6, hvorefter Forfatteren selv var med ved Overgangen over Jordan og ved Bro-bringen af Landet, idet han nemlig figer „vi“ og „os“ om dem, som gif gjennem Jordan og til Kana'ans Land til Gave.

Naar enkelte Forfattere har villet paavise, at Josvas Bog er skrevet efter Etsilet eller under Josias eller Manasse, saa modbevises dette først af det ovenanførte, hvortil endnu kommer: Efter Josv. 16, 10 boede Kananiterne endnu i Geser, hvorfra de efter 1 Kong. 9, 16 paa Salomos Tid blev fordrevne af Egyptens Konge. Efter Josv. 15, 63 er Jebusiterne endnu ikke fordrevne fra Jerusalem, hvilket skede paa Davids Tid, 2 Sam. 5, 6—9. Efter 9, 27 er Ste-det for Templet endnu ikke bestemt, hvilket dog var afgjort allerede under David, 2 Sam. 24. Aller senest kunde altsaa Josvas Bog være skrevet i Slutningen af Sauls Regjering, om ikke 5, 1 og 6 gjorde det sikert, at Forfatteren levede paa Josvas Tid. At Forfatterens Navn ikke er fjendt, har denne Bog tilfælles med mange af det gamle Testamentes Bøger, hvilken Kjendsgjerning har denne dogmatiske Betydning, at de hellige Skrifters Inspiration beror, ikke paa For-fatterens Navn, Stand, Stilling eller Embede, men paa den Land, som holder hans Skrift, og som ejendes af Herrens Folk eller Me-nighed.

Indhold og Inddeling.

Josvas Bog fortæller om Herrens underfulde Førelse med Israel ved Josva, at han med store Undergjerninger førte Israel ind i Kana'an, gav dem Seier over Kananiterne og delte Landet mellem Stammerne efter sine trofaste Forjættelser og i Overensstemmelse med de Alnordninger, som var givne ved Moses. Dette er en Abenbaring af Israels Frelse og Hædringernes Dom, af Forjættelsernes Opfyldest og Truslernes Sanddruhed, af Troens Kamp og Seier. Det er absolut fornødent, at denne Abenbaring ledsges af samme Slags Undere som Udgangen af Egypten; thi det gjælder om, at det grundigen faastlaaes, at Israel faar Landet, ikke ved sin egen Styrke, men af Herrens Maade; at Israel ikke er en egenmægtig Krobrer, men Herrens Nedstaf til at føre Dommen over Kananiterne; og endelig at Herrens Frelse ikke ophever Troen og Troens Kamp, men meget mere stiller det alvorligste Krav til Guds Folk, at det skal vove alt og ofre alt i Tillid til Herrens Ord og usynlige Magt.

Bogen falder naturligt i to Hoveddele: Israels Indtog og Landets Krobring, Kap. 1—12, og Landets Fordeling, Kap. 13—24.

I den første Del ffjernes mellem Indtoget, Kap. 1, 1—5, 12, og Krobring, Kap. 5, 13—12, 24. I Kap. 1 fortelles, at Herren tilskynder Josva til at føre Israel ind i Kana'an, thi Herren vil opfylde Forjættelsen til Fædrene; Josva henbender sig til Folket og finder villig Lydhed. Kap. 2 fortæller om Speiderne, om Kananiternes Frygt og Rahabs Tro, Kap. 3 og 4 om den underfulde Obergang over Jordan, der svarer nøagtig til Obergangen over det røde Hav; Kap. 5, 1—12 beretter om Israels Omskjærelse og den første Paaske i det forjættede Land.

Fra Kap. 5, 13 berettes om Landets Krobring. Hørsten over Herrens Hær aabenbarer sig for Josva, og paa hans Bud erobres Jeriko uden Sverdsslag, og Indbyggerne udryddes paa Rahab nær (5, 13—6, 27). Ni angribes, men Alkans hemmelige Brøde bringer Israel Nederlag; Alkans Brøde opdages og straffes og Ni indtages (7, 1—8, 29). Josva udfører paa Ebals Bjerg, hvad Moses havde forordnet (8, 30—35). Gibeoniterne faar ved Ligt Fred med Israel (Kap. 9). Josva slaaer de kananitiske Konger i Sydlandet

ved Gibeon (Kap. 10), og de kananitiske Konger i Nordlandet ved Merom (Kap. 11), hvorpaa i Kap. 12 opregnes de 31 Smaakonger, som Josva besierede.

I den anden Hoveddel, Kap. 13—24, berettes først, at Herren tilskynder Josva til at dele Landet mellem de Stammer, som Moses ikke havde givet Land paa Østsiden af Jordan (Kap. 13). Caleb, Josvas eneste jævnaldrende, faar Hebron (Kap. 14). Juda Stamme faar sin Lod (Kap. 15). Josefs Børn, Asraim og halve Manasse, faar sin Lod (Kap. 16 og 17). Tabernaklet opreises i Silo i Efraims Stamme, og derfra sendes tre Maend for hver Stamme til at dele Resten af Landet i syv Dele, om hvilke der fastes Lod for de syv Stammer (18, 1—10). Derefter beskrives Benjamins Lod (18, 11—28), Simeons Lod (19, 1—9), Sebulons Lod (19, 10—16), Issakars Lod (19, 17—23), Aszers Lod (19, 24—31), Naftalis Lod (19, 32—39), Dans Lod (19, 40—48), og Josvas særstilte Del (19, 49—51). Fristæderne paa Besidsiden udvælges (Kap. 20). Leviternes Steder (Kap. 21). De to og en halv Stammes Hjemfart og Misforstaelsen om Alteret ved Jordan (Kap. 22). Josvas Afsked med Folket og dets Embedsmænd, hvorved han minder om at blive tro mod Herren, som trofast har opført Hjørnætterne (Kap. 23 og 24).

Formaal, Plan og Betydning.

Af det ovenfor anførte fremgaar, at det er Josvas Bogs Formaal at fremstille, hvorledes det udvalgte Folk af Herrens Naade faar det Land, som Herren har lovet Fædrene. Det er Meningen at vise, at Herren efter sit Ord og Øste til Abraham, Isak og Jakob giver Israel det gode Land som en Naadegave formedelst Troen, nu da Kananiernes Synd skal dømmes ved deres Udryddelse, hvorved altsaa det udvalgte Folk faar den udbortes Betingelse for at kunne udfylde sin Stilling i Verdenshistorien. Som Herrens Folk blandt Hedningefolkene maa det have sit Land, hvor det kan bo adskilt fra dem og dog midt iblandt dem.

Josvas Bog fører altsaa et Skridt videre i Frelsesraadets Realisation; og efter dette er det altsaa Bogens Plan at meddele alle de Kjendsgjerninger, i hvilke denne Førelse træder frem, at Herren giver Israel Landet af Naade ved Troen. At denne Naadegave til Israel

medfører Kananiternes Dom, er i den fuldeste Harmoni med Frelsesraadet; thi Herrens Frelse er altid ledsgaget af Verdens Dom og maa være det, fordi Frelsen, som bestaar i Guds Retfærdighed til alle og over alle, som tror, har til sin Forudsætning, at Verdens Fyrste er dømt. Det er derfor ogsaa i fuld Oberensstemmelse med Bogens Formaal og Plan, at den fortæller om Rahabs Frelse og Akans Straf. Thi derved fremstilles, at ikke alle Israeler frelses og ikke alle Hedninger fortabes; men Troen er det, som afgjør, hvem der er Forjættelsens Arvinger.

Jøsbæs Bog har da en ganske nødvendig Stilling i den hellige Skrift. Den staar i nær Sammenhæng med de foregaaende Bøger, og den viser fremad imod den følgende Historie. Den afflutter Fremstillingen af den grundlæggende Frelsesgjerning for Israels Folk, som begyndte ved Udgangen af Egypten; den viser Opfældelsen af den første Forjættelse til Abraham; den aabner Udsigt til en lang Israels Historie i Kana'an. Ligesom den dersor hyppig viser tilbage til Pentateuchen, saa bliver der ofte henvis til den i de senere Skrifter. Den har ogsaa sin stjønne Plads i Forberedelsen af den endelige Frelse i Kristus, idet den vidner om Hvilken, som er at finde hos ham ved Troen. Efter de voldsomme Kampe og Rivninger, som Guds Folk maatte gjennemgaa, naar det ved Jøsba frem til et vederkvægnde Hvilens Land.

§ 5. Dommernes Bog.

Affattelfestid og forfatter.

Med Dommernes Bog treder vi, som tidligere paabifist (§ 2, b), ind i en ganske ny Skriftperiode, hvis Begyndelse ligger mindst 300 Aar efter Slutningen af den mosaiske. Dette fremgaar deraf, at Dommernes Bog fremstiller for os den guddommelige Førelse med Israel i Tiden fra Jøsbæs Død indtil Samsons Død, hvilket er paa det nærmeste 350 Aar. Grunden til, at der i saa lang Tid ikke blev skrevet noget kanonisk Skrift, er ikke den, at Dommernes Tid er en Forsaldets og Nedgangens Tid; thi kunde Herrens Land opvække

Dommere i denne Tid, funde den samme Land ogsaa opvække Forfattere. Men Grunden er den, at Israel allerede havde faaet det Guds Ord, som det indtil videre tiltrængte, og dernæst at Herrens Førelse med Israel havde væsentlig den samme Karakter gjennem hele Dommernes Tid, saaat de ikke lod sig samle i en hel og afsluttet Fremstilling, førend Herren gav Israels Historie en ny Bending, hvilket skede ved Samuels Tid.

Samuel fremkalder ved sit profetiske Ord en stor Vækelse, som samler Folket i én Land til Udryddelse af alt Afguderi og til Kamp imod alle udvortes Fiender. Dette bliver Begyndelsen til de kraftige Enhedsbestræbelser, som senerehen giver sig tilkjende i Kongedømmet og Templet. Denne nye Bending i Historien gjør det nødvendigt, at der nu gives en skriftlig Fremstilling af Herrens Førelser med Israel i den saaledes afsluttede lange Periode. Thi naar Israel i Kongedømmets første Tid glede sig ved en trug og rolig Besiddelse af Kana'an, saa skulde det af Dommernes Bog lære, at dette ikke skyldtes dets egen Kraft og Visdom, men Herrens Maade, som saa ofte havde frelst det af den Nød, hvori det havde bragt sig ved sin Troldshed. Og dette Mindre maatte bevares i Kongernes Tid, forat ikke Israel ved Kongedømmets institutionsmæssige Fasthed skulde ledes til i kjødelig Sikkerhed at glemme, at det dog var ganske og aldeles afhængigt af den levende Gud og ikke kunde hjælpe sig uden ham.

Heraf følger, at vi venter, at Dommernes Bog er forfattet kort efter Slutningen af Dommernes Tid. Denne Bogs rige Lærdom trængtes straks for den nye Tid, som begynder efter Filisternes gründige Nederlag (1 Sam. 7). Og vi finder, at Bogen selv bekræfter denne Mening. At Dommernes Bog ikke er skrevet før Samuels Tid, fremgaar af, at det i Kap. 13, 1 ansøres, hvor længe Filisternes Herredømme varede; men dette endte ved Samuels Seier ved Ebenezær. At den ikke kan være skrevet efter Davids Erobring af Jerusalem, fremgaar af 1, 21, hvorefter Zebusiterne boede der „indtil denne Dag.“ Bogen er altsaa skrevet paa Samuels eller Sauls Tid, og det er ikke aldeles umuligt, at Talmud kan have Ret, naar der siges, at Samuel er Forfatteren.

Indhold og Inddeling.

Bogen kan deles i tre Dele: Kap. 1, 1—3, 6, Indledning; Kap. 3, 7—16, 31, Hoveddelen, og Kap. 17—21, Slutning.

Indledningen falder i to Afsnit: Kap. 1, 1—2, 5, hvori fremstilles Israels Udhægtighed til at fordrive og udrydde Kananiterne og Herrens Bebreidelse deraf, og 2, 6—3, 6, hvori fremstilles, hvilken sorgelig Frugt dette Misforhold bar, idet Israel derved forledeedes til Frafald og mistede Herrens Hjælp og sin Frihed og Selvstændighed. Kun ved hdmig Bod og Bon freltes da Israel igjen ved Dommere fra sine Fiender.

Den almindelige Udsigt over Tingenes Gang, som faaledes allerede er givet i Indledningen, faar da sin historiske Eftervisning i Hoveddelen, 3, 7—16, 31, der i sets Afsnit viser os Israels gjen>tagne Falb, Trældom, Bod og Befrielse ved Dommere.

De sets Afsnit er:

1. Israel falder fra Herren, undertvinges af Rusan-Risata'im, raaber til Herren, og frelses ved Otniel, hvorefter Landet har Ro i 40 Åar (3, 7—11).

2. Israel falder efter fra Herren, undertvinges af Moab, raa-ber til Herren og frelses ved Ehud, hvorpaas Landet har Ro i 80 Åar (3, 12—31).

3. Israel falder efter fra Herren, undertvinges af Jabin, Ha-zors Konge, raaber til Herren og frelses ved Debora og Barak, hvor-esther Landet har Ro i 40 Åar (Kap. 4 og 5).

4. Israel falder efter fra Herren, undertvinges af Midianiterne, raaber til Herren og frelses ved Gideon, hvis Søn Abimelek bliver Konge i Sitem; Landet har Ro i 40 Åar (6, 1—10, 5).

5. Israel falder efter fra Herren, undertvinges af Ammoni-terne i øst og Filisterne i vest, raaber til Herren og frelses fra Am-moniterne ved Zesta (10, 6—12, 15).

6. Ligesaa frelses det delvis fra Filisterne ved Samson (Kap. 13—16).

Slutningen falder i to Afsnit: Daniternes Udvandring mod Norden og deres Afgudsdyrkelse der, Kap. 17 og 18. Gibeas Skjendelsgjerning og Stammernes Udrhædelseskrig mod Benjamin, Kap. 19—21. Denne Norden udledes i 17, 6; 18, 1; 19, 1 og 21, 25 deraf, at Israel paa den Tid ikke havde nogen Konge.

Formaal, Plan og Betydning.

Dommernes Bogs Formaal er at fremstille Herrens Førelser med Israel, efterat det havde facet Kana'ans Land, hvorledes nemlig Herrens Folks Kraft ogsaa nu var Troen paa Gud og Trofonden imod ham. Naar Afguderi og Sanselighed traadte istedetfor Tro og Guds frygt, saa svandt Israels Styrke og dermed dets Frihed og Selvstændighed; men Herren forlod ikke sit troløse Folk, om han end tugtede dem haardeligen; saa ofte de raabte til ham i sin Nød, hørte han dem og frelsede dem ved sine udvalgte Redskaber og store Undergjerninger. Bogen fremstiller for os den vældige Kamp mellem Kjødet og Landen, den umaadelige Spænding mellem Israels hellige Kald og Udvælgelse, og dets fanselige Natur, som beredte Israel saa mange Fal og dybe Ndmhygler, men hvorunder det ogsaa oplevede saa herlige Befrielse og Seire. I denne Kamp bliver unegtelig Israels kjødelige Sind mere aabenbart efterhvert, indtil det endog selv vil udlevere Samson til Filisterne (15, 9—13); derfor bliver ogsaa dets Trældom haardere og dets Frelse underfuldere efterhvert. Og igjennem den hele Bog drager der sig en Længsel efter en udvortes Konge, der til nogen Grad kunde synliggøre og fanseliggøre Guds Folk og opnæve den voldsomme Spænding mellem Kjødet og Landen, mellem Kald og Tilbørlighed.

Bogen viser derfor, hvorledes det Folk, hvis Frihed og Enhed skulde være Herrens Land, ved sin Sanselighed drages henimod Kongedømmets udvortes Enhed og Evang.

Det er altjaa Bogens Plan at samle de Kjendsgjerninger, som tjener til at belyse Israels Afhængighed af Herren, nemlig at Israels Styrke og Frihed svandt ved dets Utrofond mod Herren, mens Israels blev frelst, naar det i Nøden raabte til ham. Og idet Nøden stiger efterhvert, saa ledes Landen ubilkaarlig derhen, at det maa komme til en Krisis, hvori enten Israel maa miste Udvælgelsen, eller det maa grundig ombende sig til Herren og faa ny Livskraft af ham.

Bogen har sin nødvendige Stilling i Kanon, først fordi den fremstiller en saa betydelig Del af Israels Historie, dernæst fordi denne Historie er saa fuld af guddommelig Trofond mod et saa ofte troløst Folk, endelig fordi denne Historie er Veien, hvorpaa Israel kom til

Kongedømmet og Templet; og den skalde til alle Tider varslte om, at Herrens Folk staar ved Tro og falder ved Vanstro, har Liv og Frelse i Gud, men Død og Trældom i Verden og derfor altid lever i en haard og smertelig Kamp mellem Kjødet og Landen.

§ 6. Ruts Bog.

Affattelsestid og Forfatter.

Ruts Bog, som fortæller om Begivenheder i Dommernes Tid, kan efter 4, 17 fg. ikke være forfattet, før David var blevet den hellige Konge, hvis Storhed kastede sin Glans tilbage over den Slegt, af hvilken han var oprunden, og vakte Mindet om hans Forfaædre tillive. Det er heller ikke sandsynligt, at Bogen er skrevet længe efter Davids Tid. Sagen hænger vel helst saaledes sammen, at da Davids Storhed bragte mange Israeliter til at beskjæftige sine Kanter med hans og hans Forfaædres Livsførelse, saa kom ogsaa denne merkelige Fortælling om Rut til almindelig Kunckab og blev Menigheden's aandelige Eje. Og Herrens Land drev en af Davids samtidige til at nedskrive Fortællingen, at dens aandelige Lys kunde forbestandig sinne for Herrens Folk paa dets Vej.

Indhold og Inddeling.

Bogen fortæller, at Elimelek med sin Familie drog til Moab, hvor hans to Sønner tog sig moabitiske Hustruer. Efter Mandens og Sønnernes Død vendte Enten Naomi tilbage til Betlehem, og hendes Svigerdøtre fulgte hende paa Veien. Ved Israels Grænse bød Naomi Svigerdøstrene at drage hjem. Orpa var villig hertil; men Rut aflagde en herlig Bekjendelse om, at hun vilde tilhøre Israels Gud og Israels Folk, og fulgte Naomi til Betlehem, hvor hun ved Herrens Førelse blev gift med Boas og Moder til Obed, Davids Bedstefader.

Bogen falder i to Dele, Ruts Tro og troende Valg, Kap. 1, Ruts Bekjendtskab og Egteskab med Boas, Kap. 2, 1—4, 17, hvortil Stamtablen, 4, 18—22, der viser, hvorledes Rut blev en af Davids Stammødre, føjes som Afslutning.

Formaal, Plan og Betydning.

Ruts Bog har til Formaal at fremstille, hvorledes Hedningekinden Rut kom til Troen paa Israels Gud, blev ved denne Tro et levende Lem af Israels Menighed og paa føreigen Maade delagtig i Israels Forjættelse, idet hun ligesom Tamar og Rahab blev en af Messias's Stammødre.

Der kan neppe være Uvil om, at Vogens Forfatter har, drevet af Herrens Land, villet fremstille et Bidnesbyrd om Hedningernes Frelse ved Troen. Da paa Davids Tid Israels Rige omfattede ogsaa hedenske Folk, som ikke lig Kananiterne var biede til Undergang, saa blev det for alle troende Hjerter et alvorsfuldt Spørgsmaal, i hvilket Forhold disse Hedninger skulde staa til Israel og Israel til dem. Løsningen af dette vigtige Spørgsmaal har vi i Ruts Bog. Den vældige Grobrer, David, nedstammede selv fra en Moabiterinde, og hans egen Slegts historie hdede saaledes et klart Bidnesbyrd om, hvad Herrens Bei og Vilje var med Hedningerne. At Gud ikke alene er Jøders Gud, men ogsaa Hedningers, trængte sørdeles om at indfjærpes i Israels Seierstid.

Bogen har saaledes sin nødvendige Plads i Kanon. Den har ikke samme udbortes og iøinefaldende Nødvendighed som de store historiske Skrifter; men den har sin dybe aandelige Betydning for Israel som en Mindelse om, at Troen er Hovedsagen, og at Velsignelse i Israel, Abrahams Sæd, for alle Jordens Slegter er det store hellige Maal for alle Guds Førelser med Israel og med Menneskeslegten.

§ 7. Samuels Bøger.

Affattelsestid og forfatter.

Den bevegede Tid, som fulgte paa Samuels Bækkelse, de store Omveltninger i Israels Liv, de underlige Herrens Førelser, som løftede Israel fra den dybe Hornedrelse under Eli til den mægtige Ophøjelse under David, maatte skildres i Landens og Sandhedens Lys snarest muligt. Hvad Herren havde gjort for sit Folk, var saa

rigt og stort, at Fremstillingen deraf ikke kunde længe bies paa. Den aandelige Bevægelse, som gif igjennem det hele Folk, og som i Davids og Salomos Tid frembragte flere kanoniske Skrifter, var ogsaa sterk nok til at frembringe et kanonisk Skrift over Israels Historie i denne Tid. Vi venter derfor, at Samuels Bøger, som fortæller om denne merkelige Periode, er skrevet kort efter de Begivenheder, som deri fremstilles.

Denne Forventning sluffes ikke af Samuelsbøgerne selv. De er uden Tvil forfattet mod Slutningen af denne Skriftpériode. Der findes i Samuels Bøger kun et eneste Sted, der vidner om, at Forfatteren har overlevet David. Det er 1 Sam. 27, 6, hvor det siges: „derfor er Ziflag Judas Kongers Eiendom indtil denne Dag.“ Af dette Ord har man ment at kunne slutte, at Bogen er skrevet efter Rigets Deling. Dog er det ikke umuligt, at Bogen er skrevet allerede under Salomo. Det kunde ihøres paafaldende, at Davids Død ikke berettes; men dels er Davids Død tydeligt forudsat i 2 Sam. 23, 1—7, hvor hans „sidste Ord“ meddeles, dels er det at merke, at Salomo tiltraadte Regjeringen før Davids Død, og Forfatteren vil ikke berøre Salomos Regjering, kanske fordi Salomo endnu levede, og endnu mere, fordi der med Salomo kom en ny Tid og en ny Landsretning i Israel, som ikke skulle behandles i samme kanoniske Skrift. Vi tager saaledes neppe feil, naar vi mener, at Samuels Bøger er skrevne enten under Salomo eller kort efter hans Død og Rigets Deling.

Forfatteren af Samuels Bøger er ubekjendt. Naar Talmud mener, at det er Samuel, saa er det kun en Følge af den forudsatte Mening, at ethvert kanonisk Skrift maa være forfattet af en særskilt fremragende og bekjendt Profet.

Indhold og Inddeling.

Samuels Bøger var fra Begyndelsen kun én Bog, som i den hebraiske Bibel kaldtes Samuel. Septuaginta delte den først i to. Sit rette Navn, Samuel, bærer den, fordi Samuel er Hovedpersonen i Tiden og Bogen. Hans Land behersker Tiden, og Saul og David er salvede af ham, er hans Hænders Gjerning og hans Børn, som

Talmud falder dem. Der fortelles nemlig i disse Bøger, hvorledes Herren ved Samuels Virksomhed, som fortsattes og var Frugt under Saul og David, gjennem mange underlige Førelser løftede Israels fra den dybeste Hornedrelse, som det hidtil havde erfaret, op til den største Høje, som det nogensinde næede i den gammel-testamentlige Tid. Hornedrelsen bestod i en fuldstændig Trældom under Filisterne og i en saa stor Korruption ved selve Helligdommen, at Herren endog maaatte tage Paktesarken fra Israels, forat det funde lære at forstaa hans Pakts aandelige Bøsen. Øphøjelsen bestaar deri, at Israels bliver et frit og selvstændigt Rige, som lægger Folk under sig ved Seier paa Seier, og som er færdigt til paa Herrens Vink at bygge det prægtige Tempel i Jerusalem.

Bogen deles efter de tre Hovedpersoner i tre Dele: Samuel, 1 Sam. Kap. 1—12; Saul, 1 Sam. 13—31; David, 2 Sam. Kap. 1—24.

Den første Hoveddel, Samuel, 1 Sam. Kap. 1—12, deles bedst i tre Afsnit: Samuels Fødsel, Bebudelsen af Dommen over Elises Hus og Samuels Kaldelse til Profet, 1 Sam. Kap. 1—3. Kampen mod Filisterne, Tabet af Paktesarken, Dommen over Elises Hus, Arken føres tilbage, Samuels Seier ved Ebenezer, 1 Sam. Kap. 4—7. Folket begjører en Konge, og Samuel salver efter Herrors Besaling Saul, som redder Isabes i Gilead, hvorpaa Samuel nedlægger Dommerembedet, 1 Sam. Kap. 8—12.

Den anden Hoveddel, Saul, 1 Sam. Kap. 13—31, falder ogsaa i tre Afsnit: Sauls seirrige Kampen mod Filisterne og andre Israels Fiender, 1 Sam. Kap. 13 og 14. Sauls Krig mod Amalek, hans Brøde og Forkastelse, 1 Sam. Kap. 15. Sauls Forhold til David, der ender med Fortvilelse og Selvmord, 1 Sam. Kap. 16—31.

Dette sidste store Afsnit maa deles i flere mindre: David salves og naar især ved Kampen mod Goliat en Berømmelse, som gjør Saul skinfugt, 1 Sam. Kap. 16—18.

Sauls Gad bliver aabenbart, og Jonatans Venstebab tiltager; Jonatan kan dog ikke omstemme sin Fader, 1 Sam. Kap. 19—20.

David flyr, og efter mange underlige Førelser faar han Anledning til i Hulen ved Engedi at skaane Sauls Liv; Saul opgiver for en Tid Forfølgelsen, 1 Sam. Kap. 21—24.

David maa fremdeles leve i Ørkenen, forfølges atter af Saul og skaaner igjen hans Liv, 1 Sam. Kap. 25—26.

David gaar til Filisterne, som fører Krig mod Saul, Saul tør til Spaakvinden i Endor, ser Samuel, taber Slaget mod Filisterne og dræber sig selv, 1 Sam. Kap. 27—31.

Den tredie Hoveddel, David, 2 Sam. Kap. 1—24, deles i fire Afsnit.

Davids Kongedømme over Juda og Krigen med Israælet, 2 Sam. Kap. 1—4.

Davids Kongedømme i Jerusalem over alle Stammerne, den store Forjættelse til hans Hus, hans Krige og Seiervindinger, hans Trofasthed mod Jonatans Søn, 2 Sam. Kap. 5—9.

Davids Fal i Hor og Mord under Krigen med Ammon; hans Bod og Anger og de store Trængsler, som for Forargelsens Skyld kom over ham, fornemmelig ved Absalom's Oprør, 2 Sam. Kap. 10—20.

Slutningsaffsnittet, Kap. 21—24, tilfører dels nogle særskilte Oplysninger, dels Davids Lovsang, hans sidste Ord og Veretningen om Davids Folketælling, Straffen deraf og Forsoningen, ved hvilken Tempelpladsen blev udvalgt.

Formaal, Plan og Betydning.

Samuelsbøgernes Formaal er at fremstille Herrens Førelser med Israel ved Samuel, Saul og David, ved hvilke Førelser Israel løftedes fra den dybe Fornedrelse under Elis kjædelige Prestedømme gjennem Samuels profetiske Virksomhed til den herlige Øphøjelse under Davids guddyrhætige Styrelse.

Disse Førelser er saa betydningsfulde, fordi de viser, hvorledes selve de guddommelige Endstiftelser i Israel, Prestedømmet og Ræktesarken, kan forvendes ved Kjædelighed og Overtrø til at fremme Fordærvelsen, hvorfor en knusende Dom tager dem bort fra Israels Folk. Derimod er det Herrens Land, som ved Samuels profetiske Virksomhed levendegjør og frigjør Israel; af denne aandalige Værkelse kommer Kongedømmet som en kjædelig Frugt, men Herrens Land, som er mægtigt virksom især i David, gjør ogsaa

dette Embede til en stor Belsignelse for Israel og til et Forbillede paa den Frelse, som skal komme.

De mange Trængsler og Kampe, som David maa gjennemgaa, skal da tillige lære Israel, at Guds Folks Bei fra Ringhed til Hellighed er en Lidelsens Bei, som kuer og knuger den let fremspirende Hovmod og Forfængelighed.

I Oberensstemmelse hermed er altsaa Bogens Plan anlagt. Elis Hus dømmes for sin Kjædelighed og Landløshed; Samuel bliver stor ved Herrens Land; Israel, som mistede Paktesarken ved sin Overtrø, seirer ved Samuels ydmige Bon. Den aandelige Bevægelse i Folket forvendes til Grundlæggelse af et udbortes Kongedømme; men Herrens Land tager Kongen og Kongedømmet i sin Skole og i sin Tjeneste, og der bliver Ophøielse for Israel derved. Men Kongedømmet ophæver ikke Prestedømmet, thi det affasser ikke Synden og gjør ikke Forligelse med Gud. Dersor ender ikke Samuels Bøger, som begyndte med Dommen over Prestedømmet og Paktesarken, før Israel og David ved Herrens Straffedom er bragt til for fuldt Alvor at erkjende, at de trænger Herrens Helligdom i sin Midte, at der kan fse Forligelse for deres Synden.

Denne righoldige Bog har altsaa sin nødvendige Plads i Kanon, fordi den fremstiller Herrens Førelser med Israel paa denne Tid i det rette Landens Lys, Guds Folk til Ydmigelse, Belærelse, Formaning, Tugt og Trøst, og Herren til Ere og Prism.

§ 8. Kongernes Bøger.

Affattelsestid og forfatter.

Det fremgaar af 2 Kong. 25, 29, at Kongernes Bøger ikke kan være forfattet før under Evil-Merodak, Nebukadnezars Søn og Efterfølger, der regerede fra 561—559. Og da der intetsteds i Bøgerne er nogen Anhydning af, at Eksilet er tilende, saa er det sandsynligt, at de er forfattet før Eksilets Ophør i 536.

Det er ogsaa rimeligt, at Forfatteren har levet i Babylon, og at det altsaa ikke er Jeremias, der døde i Egypten.

Kongernes Bøger hører altsaa til en ganske anden Skriftperiode end Dommerne, Rut og Samuel. Der ligger Maahundreder imellem, og mange Profeter har virket, talt og skrevet i denne Mellemtid. Vi ved ogsaa, især af Krønikernes Bøger, at der har været skrevet mange historiske Verker i den lange Kongetid. Men ingen af disse har faaet Plads i Kanon; thi den lange historiske Periode, som begynder med Salomo, afsluttes først med Eksilet. Først naar denne bitre Frugt af det verdslige Kongedømme i Guds Folk viiste sig, var det Herrens Tid til at give den inspirerede Fremstilling af den lange Udvikling, i hvilken Kongedømmet var Drivsjæren, og som tog en saa forfærdelig Ende.

Indhold og Inddeling.

Kongernes Bøger var fra Begyndelsen kun én Bog, som kaldtes Kongerne, og Delingen i to, som blev foretaget af de græske Oversætttere, er meget uheldig og har intet Hensyn til Indholdet.

Bogen leverer en overmaade gribende Fremstilling af det davidske Riges sorgelige Nedgang og Fal. Den begynder med Rigets Storhed under Salomo, da Templet reistes i Glans og Herlighed; den ender ikke, før Riget er faldt, Jerusalem ødelagt og Templet brændt.

Dette stadige Forfald, som Kongerne væsentlig bærer Skylden for, og som jævnlig modarbeides af Herrens Aand ved Profeterne, har tre store Epoker, ligesom bratte Afsatser, ved hvilke den indre Maaddenhed med én Gang aabenbarer sig i udvortes Kjendsgjerninger af den bedrøveligste Natur. Det er Rigets Deling ved Salomos Død, Israels Riges Undergang for den aashriske Verdensmagt, og Juda Riges Fal for den babyloniske Verdensmagt.

Derefter inddeltes Bogen bedst i tre Dele: 1. Salomos Regering, 1 Kong. Kap. 1—11; 2. de to parallele Rigers Historie i synkronistisk Fremstilling indtil Israels Riges Undergang, 1 Kong. Kap. 12—2 Kong. Kap. 17; 3. Juda Riges Historie fra Ezekias indtil Enden, 2 Kong. Kap. 18—25.

Den første Hoveddel falder i tre Afsnit: Salomos Tronbestilling og hans Riges Besættelse, Kap. 1 og 2. Hans Regerings Her-

lighed ved hans Gjestermaal, hans Visdom, hans Organisation af Riget, hans storartede Bygverker, især Tempelbygningen, Templets Indvielse og hans vidtrækkende Verømmelse, Kap. 3—10. Salomos Forhndelse ved Polygami og Afgudsdyrkelse og de førgelige Følger deraf, Kap. 11.

Den anden Hoveddel, 1 Kong. Kap. 12—2 Kong. Kap. 17, falder ogsaa i tre Afsnit:

1. Rigets Deling i to, Israels Riges Grundskade ved Kalvedyrkelsen, og Fiendskabet mellem de to Riger, der forleder Israels Rige til at hidse Egypten mod Juda og Juda Rige til at hidse Syrien mod Israel, indtil Achabs Tronbestigelse, 1 Kong. 12, 1—16, 28.

2. Achabs uguadelige Regjering, ved hvilken Ba'alsdyrkelsen indføres i Israel, Elias's og Elias' alvorlige Kamp derimod, Jo-safats ulykkelige Forbund med Achab og de ulykkelige Krigs mod Syrien, Zehus Oprør og Udryddelsen af Joram i Israel og Achasia i Juda, 1 Kong. 16, 29—2 Kong. 10, 27.

3. Zehus og hans Efterkommeres Regjering i Israel og den tilsvarende Tid i Juda, i hvilken Davids Hus efter hæver sig til betydelig Kraft efter den Hornedrelse, som Forbindelsen med Achabs Hus havde bragt det; Israels Riges Forbund med Syrien mod Juda, som paakalder Assyriens hjælp og saaledes bevirker Israels Riges Undergang, 2 Kong. 10, 28—17, 41.

Den tredie Hoveddel, 2 Kong. Kap. 18—25, deles bedst i to Afsnit: 1. Den gudfrygtige Ezekias's Modstand mod Assyrien, hvori han støttes af Profeten Esaias, og som herligen krones ved Assyriernes underfulde Nederlag i Juda, men som efterfølges af Manasse og Amon, ved hvis græsdelige Synder alt det tabes, som var vundet under Ezekias, 2 Kong. Kap. 18—21. 2. Den gudfrygtige Josias's Regjering, der vakte saa gode Forhaabninger, som dog efter aldeles knustes ved hans uguadelige og gjenstridige Sønner, saat Juda Rige blev Babels Rov, 2 Kong. Kap. 22—25.

Formaal, Plan og Betydning.

Bogens Formaal er at fremstille i Mandens og Sandhedens lys det davidiske Riges Hensigten og Fal'd, medens dog Herren beva-

rede sine trofaste Forjættelser til Davids Hus. Det er Meningen at vije, at det udvortes Kongedømme i Israels var en Forkastelse af Herren, som i sin Tid maatte bære Fordærvelsens Frugt. Thi hvor meget end Kongedømmet paa Davids Tid i en gudfrygtig Konges Person blev taget i Landens Ejendomme, saa var det dog uundgaaeligt, at den verdslige Storhed maatte fostre verdslige Tanke og Drømme; og hvor meget end Davids Hus havde Forjættelse om et evigt Rige, saa skulde dette dog ingenlunde voere et Garanti for fjsødelig Trughed og udvortes Storhed, naar Davids Efterfølgere ikke vandrede i Davids Gudsfrugt. Det er altsaa Meningen at vije, at det fjsødelige og udvortes Kongedømme blev et kraftigt Middel til Guds Folks Fordærvelse. Saa stort og herligt som Kongedømmet var i sin Opgang, fordi David var en Landens Mand, saa usælt og fordærbeligt blev det i sit Fald, fordi Davids Efterfølgere kun altfor lidet var drevne af Herrens Land.

Med dette Formaal for Die fremstilles det da, hvorledes Salomo ved sin Overdaadighed, Bragtshge og Afguderi lagde Grunden til Rigets Deling, hvorledes siden den ulskkelige Skinhge mellem Kongerne bragte dem til at indgaa Skjebnesvangre Forbindelser med de hedeniske Riger, hvorledes Israels Rige udhuledes og mistede sin Kraft, først ved den Kongelige Kalvedyrkelse og siden ved den Kongelige Ba'alsdyrkelse, og endelig hvorledes Profeternes kraftige Bidnesbyrd blev upaaagtet i begge Riger, saaat verdslig Politik, afgudist Sind, og Forhærdelse mod Herrens Ord beseglede deres Skjebne. I alt dette Fordærvelsens Væsen var Kongerne, paa faa Undtagelser nær, de ledende. Kongernes indre og ydre Politik, deres udsvævende Hof og deres gudfiendtlige Sind angav Tonen; og de faa gudfrygtige Konger kunde ikke oprette den Skade, som i Form af en alt gjennemtrængende Verdsslighjørelse af Guds Folk fulgte med selve Institutionen som dens mørke Skygge.

Denne Plan bevirker, at der tales ligesaa udførligt om Israels Rige som om Juda, og at det saa stadtigt fremhaeves, hvorledes Herren ved sine Profeter sendte Vækkelsens Raab til sit Folk. Thi det er Brødens Fuldendelse, at Omvendelsens Røst ikke høres.

Kongernes Bog er altsaa aldeles nødvendig i Kanon. Den skal vidne for alle Eider og alle Slegter om, at Guds Folk ikke kan gaa Verdens Vei til Høihed og Ere. Den viser, at Israel, som vilde

rive til sig Guds Rige før Tiden og paa kjødelig Vis, hñfelig forregnede sig. Derfor er det stadiig synkende Rige ogsaa den rette Baggrund til Profetiens Fremstilling af det kommende Gudsrigie, hvilc udvortes Ringhed og indre Sandhed og Storhed danner den mest skjærende Modsetning til det bestaaende Kongedømme, som søger at dække sin indre Hulhed og Glendighed bag et falskt Skin af ydre Høihed og Hærlighed.

§ 9. Krønikernes Bøger.

Affattelsestid og Forfatter.

Krønikernes Bøger er det første af de historiske Skrifter fra den persiske Tid, som sit Plads i Kanon. At de er skrevne efter Eksilet, fremgaar af 2 Krøn. 36, 22—23, hvor Chrys's Edikt om Templets Gjenophygelse ansøres. At de ikke er skrevne straks efter Hjemkomsten, fremgaar af 1 Krøn. 3, 19—21, hvor Serubabels Slegtrester register føres ned til hans Sønnesøn. Vor Tanke ledes derved hen til Esras's Tid, 80 Aar efter Hjemkomsten. At Bogen ikke er skrevet efter den persiske Tid, fremgaar af 1 Krøn. 29, 7, hvor der regnes efter Dariker, den persiske Guldmønt, som ikke mere brugtes i Jødeland efter Perserrigets Fald.

Krønikebøgernes to sidste Vers er de samme, hvormed Esras's Bog begynder. Man har troet, at Esras, som har skrevet Esras's Bog, ogsaa har skrevet Krønikerne. Dette er meget sandsynligt og bekræftes sterkt ved Lighed i Aand, Sprog, Udtryksmaade og Indhold. Loven og Kultusen er særlig fremhævede i begge Verker.

Den persiske Tid, da Theokratiet skulle gjenreises i sin første Skikkelse med Loven og Templet som sit Enhedsbaand, og da Stammerne og Familierne skulle tage sin Arv igjen, tilskyndede ganske sterkt til de næagtigste Forsninger i Fortidens Annaler. Det kan da ikke undre os, at den store Reformatør Esras gav sit Folk en Bibelhistorie, som funde svare til dets Tarb og Trang.

Indhold og Inddeling.

Kronikernes Bøger udgjorde fra Begyndelsen af kun én Bog; den blev først delt i den græske Oversættelse.

Bogen meddeler først en Række Genealogier, blandt hvilke særligt fremtræder Juda Stamme og Levi Stamme, og indenfor dem igjen Davids Hus og Arons Hus. Derefter følger en Fremstilling af Davids og Salomos Regjering og Juda Riges Historie med ganske særligt Hensyn til Kongernes og Folkets Forhold til Templet og Gudsdyrkelsen.

Man kan derfor ganske hensigtsmæssigt dele Bogen i fire Hoveddele: Genealogierne, 1 Krøn. Kap. 1—9. Davids Regjering, 1 Krøn. Kap. 10—29. Salomos Regjering, 2 Krøn. Kap. 1—3, og Juda Riges Historie, 2 Krøn. Kap. 10—36.

Slektregisterne i den første Hoveddel er ligesom Israels Histories Venrad, og er et synligt Pant paa Herrens Trofasthed. Thi trods de voldsomste Omveltninger har Herren holdt de Slechter oppe, til hvilke Forjættelsen er knyttet. Genealogierne fører os fra Adam til Jakob i Kap. 1. Fra Jakob gjennem Juda og David til Jerubabels Sønnesøn i Kap. 2 og 3. Simeon, Ruben, Gad og halve Manasse opregnes i Kap. 4 og 5; Levi Stamme i 5, 27—6, 66. De øvrige Stammer i Kap. 7 og 8. Til sidst opregnes Jerusalems Indbyggere og Sauls Slegts i Kap. 9.

I den anden Hoveddel, Davids Regjering, 1 Krøn. Kap. 10—29, fortælles først Sauls Død og Davids Regjering, indtil han blev Konge over alle Stammerne (Kap. 10—12). David fører Paktesarken til Zion og indretter i det nye Tabernakel en præktig Gudsdyrkelse med Sang og Musik (Kap. 13—16). David vil bygge Tempel, hindres af Herren og faar Forjættelsen (Kap. 17); hans Krigs- og Seire (Kap. 18—20). Folketællingen straffes med Pesten, som ved Davids Bøn stanses paa Aravnas Tærskelplads; dette Forsoningens Sted bliver Tempelgrundten (Kap. 21). David samler Materialer til Templet, som Salomo skal bygge (Kap. 22). Salomo sættes til Konge og David vier sin Eid til Ordningen af Tempeltjenesten ved at organiser Leviterne (Kap. 23), Presterne (Kap. 24), Sangerne (Kap. 25), Portnerne (Kap. 26). Davids

svrigé Organisationsarbeide (Kap. 27). Den store Rigsforsamling, i hvilken David overdrager Folket og Salomo det som en hellig Arv at bygge Templet (Kap. 28 og 29).

Den tredie Hoveddel, Salomos Regjering, 2 Krøn. Kap. 1—9, fortæller om Salomos Øvn om Visdom, som Gud opfheldte (Kap. 1), om Templets Bygning (Kap. 2—4) og dets Indvielse (Kap. 5—7), samt om Salomos store Herlighed (Kap. 8 og 9).

Den fjerde Hoveddel, 2 Krøn. Kap. 10—36, fortæller Juda Riges Historie med særligt Hensyn til Tempel og Kultus. Rigets Skjebne er afhængig af Trostaben i Herrens Ørkelse. Rigets Deling fortelles i Kap. 10; derved udsondres Israels Rige fra Fortællingen; thi de 10 Stammer har stilt sig fra Templet. Nehabeams Regjering, under hvilken Prester og troende Menneker fra Israels samles i Juda, men Nehabeam er utro og straffes ved Egypten, stildres i Kap. 11 og 12. Abia er scierrig i Kamp mod Israels (Kap. 13). Asa er nidkær for Herren, udrydder Afguderiet, vinder en stor Seier over den øthiopiske Konge, men gjør Forbund med Syrien mod Israels og rebses derfor af en Profet, som sættes i Fængsel (Kap. 14—16). Josafat fuldender Udryddelsen af Afguderiet, sender Leviter ud som Lærere, gjør Forbund med Achab mod Shyrne, ordner Netsvæsenet og frelses underligent af Herren fra de forbundne Hedningefolk (Kap. 17—20). Under hans Søn, Joram, som er gift med Atalja af Achabs Hus, og hans Sønnesøn Achassja gaar det nedad for Ba'alsdyrkelsens Skyld (Kap. 21 og 22). Af denne dybe Tornedrelse reddes Davids Hus ved Presten Jojada, som sætter Joas paa Tronen; men Joas bliver utro efter Jojadads Død (Kap. 23 og 24). Under Amazja og Ussias gaar Riget frem i Kraft, men ogsaa i Verdslıghed, og Zotam indvikles i den skjebne-svængre Krig med Israels og Syrien, som bringer Achas til at søge Hjælp hos Assyrerne istedetfor hos Herren; han indfører assyriske Afguder og lukker Templet (Kap. 25—28). Ezechias aabner Templet, renser det, holder en stor Paaske for alle Stammerne, udrydder Afgudsdyrkelsen og frelses underligent fra Assyrerne (Kap. 29—32). Under Manasse, Amon og Josias's 12 første Åar er der et grueligt syttiaarigt Trafald (Kap. 33). Josias begynder sin Reformation, udrydder Afgudsdyrkelsen, holder den store Paaske og falder i Kampen mod Egypten (Kap. 34 og 35). Josias's Sønner fal-

der fra Herren, Jerusalem og Templet og Riget falder; men Herren fører det saa, at Perserkongen befaler Templets Gjenopbygelse (Kap. 36).

Formaal, Plan og Betydning.

Ærønikebogens Formaal er at give den fra Landflygtigheden hjemvendte Koloni af Søder en Bibelhistorie, der svarede til dens Behov. Fortidens Førelser skal virke og bevare Troen i Nutiden. Men nu havde Israel mistet sin Selvstændighed og sit nationale Kongedømme; de havde kun Loven og Templet til Enhedsbaand. Ærønikebogen skal derfor vise, at dette ogsaa er alt, som behøves. Israel er ved Blodets Baand et særskilt kædeligt Folk, som ikke skal blandes med Hedningerne. Ved Loven og Templet er det et aandeligt Samfund, som ikke behøver noget udvortes nationalt Kongedømme forat bevare sin Enhed. Altcaa kan Israel undvære Kongedømmet og dog i Kraft af de guddommelige Indstiftelser være Guds Folk. Bogen er skrevet i reformatorisk Stand og vil hjælpe Israel tilbage til den oprindelige Orden, der var sat allerede ved Moseloven.

Det er altsaa Bogens Plan først ved Slegtreghisterne at vise, at Israel var Abrahams Sæd, og at Blodets Baand bandt dem sammen. Det er en Modvegt mod den øergelige Adspredelse. Der næst skal vises, at Kongedømmets Ros var, at det havde Templet, og at det var Herrens Hus, som havde stjørnet Kongens Hus, ikke ombendt. Deraf skalde de hjemvendte lære, at Israel havde nok i Herrens Tempel, som etter var reist iblandt dem; der trængtes ikke et nationalt Kongedømme. Saalcænge Davids Slegt og Aarons Hus ikke var uddød, saa var der de fornødne Tilstytningspunkter for Forjættelsen og det Haab, som hvilede paa den.

Med denne Plan kunde Israels Rige forbrigaaes. Dets Skjebne var beseglet, naar det skilte sig fra Templet og Davids Hus. Det, som skal fremstilles, er Templets Betydning i Fortiden, men den kunde ikke vise sig, hvor intet Tempel var.

Ærønikebogens Blads i Kanon er altsaa begrundet i mere sær-egne Omstændigheder, end de før omtalte historiske Væger. Den har ikke samme almindelige Nødvendighed som Kongebogen. Men ikke-

destomindre er det let at indse, at den var nødvendig for de hjemvendte Israeliter, at de kunde forstaa, hvorledes de nu, da Kongedømmet var borte, dog kunde vedblive at være ét Folk og et særskilt Folk og Guds Folk, naar de nemlig trods Udspreadelse og Undertrykkelse bevarede Abrahams Øet ublandet og samlede sig om Herrens Tempel, Lov og Forjættelse.

§ 10. Esras's Bog.

Affattelsestid og Forfatter.

Esras's Bog, som fortæller om Begivenheder efter Eksilet paa det persiske Riges Tid, er skrevet af Esras, som i Kap. 7—10 taler i første Person om sig selv. Det er i § 9 vist, at der er megen Sandhynlighed for, at Esras ogsaa har skrevet Krønikebogen; men deraf følger ikke, at Esras's Bog kun er en Fortsættelse af det samme Verk. Den er en ny, selvstændig Bog, som har særskilte Formaal. Eksilet havde nemlig endnu ikke baaret sin fulde aandelige Frugt; Folket holdt paa at smelte sammen med Hedningerne; og det er først ved Esras's og Nehemias's Virksomhed, at den jødiske Koloni paa ret aandelig Vis tilegner sig Landflygtighedens haarde Lærdom. Derfor fremstilles i Esras's og Nehemias's Bøger den Virksomhed, som disse to Mænd udfoldede, til Samtidens og Eftertidens Velserelse.

Indhold og Inddeling.

Esras's Bog falder i to Dele: Kap. 1—6, Hjemkomsten fra Babylon og Tempelbygningen, som afsluttedes i Darius Hystaspes's 6te Åar; og Kap. 7—10, Esras's Tog til Jerusalem og hans første Opræden der ligeoverfor Egtekaberne med hedeniske Kvinder.

I den første Hoveddel, Kap. 1—6, fortelles først, hvorledes Chrus i 536 gab Søderne Befaling til at gjenopbygge Templet i Jerusalem og selv udleverede de hellige Kar (Kap. 1). Derpaa gives en Fortegnelse over de Søder, som drog hjem (Kap. 2). Kap. 3 fortæller om den første Høstideligholdelse af Løvsalernes Fest, og

om hvorledes Grundvolden blev lagt til det nye Tempel. I Kap. 4 fortælles, hvorledes Samaritanerne vilde være med at bygge Templet; men da de ikke fik Lov dertil, hindrede de ved sin Indflydelse Jøderne fra at bygge indtil Darius Hystaspes's Regjering. Det er her omtvistet, om 4, 6—23 taler om Begivenheder under Sambyses og Smerdes, eller under Xerxes og Artaxerxes. I sidste Fald vilde dette være et Eksempel fra senere Tider (Eras's Samtid) paa Samaritanernes Færd; i første Tilfælde vilde det være en Fortælling om Samaritanernes Bagvæsler, mens Tempelbygningen stod paa. I Kap. 5 og 6 fortælles derpaa, hvorledes Jøderne tilskyndede af Haggaj og Sakarias gjenoptog Tempelbygningen i Darius Hystaspes's andet Åar og fuldendte den i hans sjette Åar, 515 f. Kr.

I den anden Hoveddel, Kap. 7—10, fortælles, hvorledes den kristnlærde Prest, Eras, vendte tilbage til Jerusalem i Artaxerxes's syvende Åar (458 f. Kr.) med kongelig Fuldmagt til at ordne Guds-tjeneste og Netsvæsen blandt Jøderne (Kap. 7). I Kap. 8 gives en Fortegnelse over dem, som fulgte Eras, og en Beretning om Reisen og Ankomsten til Jerusalem. Kap. 9 og 10 beretter derpaa om Eras's kraftige Optræden mod Egteskab med hedeniske Kvinder, og den Virkning dette havde blandt Jøderne.

Formaal, Plan og Betydning.

Eras's Bogs Formaal er ikke at fortælle de hjemvendte Jøders Historie simpelthen; men som det fremgaar af Indholdsangivelsen, er det Meningen at vise, hvorledes Herren efter Eksilet naadigen gav Israel de nødvendige Betingelser for at bestaa, leve og virke som hans udvalgte Folk, der biede efter hans Forjættelser Opfyl-delse. Den første Betingelse var Gjenopbyggelsen af Templet, der skulle være et Centrum for alle de hjemvendte og alle de adspredte Jøder; den anden var Moselovens Indskærpelse, hvorved de skulle afsgrænses fra de øvrige Folk. Templets Gjenopbyggelse blev paa underlig Vis givet Jøderne gjennem Berserkongernes forekommende Velvilje; Lovens Indskærpelse virkedes ved den store Guds Mand, Eras, hvem Herren gav den dybe Indsigt i, hvad der tjente Guds Folks sande Vel, og den udholdende Styrke til at gjennemføre det.

Bogens Stilling i Kanon er dermed klar noꝝ. Den maatte være med til et Vidnesbyrd om, at Herren endnu var med sit Folk, og at Herren fremdeles krævede af sit Folk den urokkelige Troskab i sin hellige Lovs Opfyldest. Hverken Hedningernes Fiendskab eller Hedningernes Venstskab maatte drage Guds Folk bort fra deres føregne Stilling blandt Folkene.

§ 11. Nehemias's Bog.

Affattelsestid og Forfatter.

Nehemias, som efter Bogens Overskrift, Kap. 1, 1, og efter Brugen af første Person i Kap. 1, 1—7, 5; Kap. 12, 27—43 og Kap. 13, 6—31, er Bogens Forfatter, levede under Artaxerxes Longimanus (2, 1 og 13, 6) og under Darius Nothus (12, 22). Det første Aars-tal, som omtales, er Artaxerxes's 20de Åar eller Åar 445 f. Kr., og den sidste Tid som angives, er Darius's Regjering (12, 22), eller Tiden fra 424 til 405 f. Kr. Tager vi i Betragtning, at Nehemias i 445 beklædte et højt Embede ved Perserkongens Hof, og at han den Gang rimeligtvis har været mellem 30 og 40 Åar gammel, saa slutter vi deraf, at han neppe har levet mere end 40 Åar til eller henimod Åar 400. Det er altsaa rimeligt, at hans Bog er skrevet omkring Åar 400 f. Kr. Den er saaledes en af de allersidste Bøger i den gammeltestamentlige Kanon.

Indhold og Inddeling.

Nehemias's Bog, som fortæller om Nehemias's Virke for Israels timelige og aandelige Gjenoprettelse, deles bedst i tre Dele: Kap. 1—6; Kap. 7, 1—12, 43; Kap. 12, 44—13, 31.

I den første Hoveddel, Kap. 1—6, fortælles hvorledes Nehemias, der var Mundstjørn hos Kong Artaxerxes, i dennes 20de Åar (445 f. Kr.) fik Kundskab om Jerusalems førgelige Tilstand og i dyb Bedrøvelse herover begjærede og fik Tilladelse til at drage tilbage til sit Folk for som Kongens Udsending at gjøre hvad han

kunde til Stadens Gjenopreisning; hvorledes han kom til Jerusalem, udkastede en Plan til dets Besættelse og gjennemførte denne trods alle de Hindringer, som Hedningerne lagde ham i Veien; samtidig afhjälp han ved Formaning og Eksempel den Nød, som herskede blandt Jøderne, idet de rige ved Nager og Udsugelser havde bragt de fattige i en til Slaveri grænsende Afhængighed og Trældom.

I den anden Hoveddel, Kap. 7, 1—12, 43, fortelles, hvad Nehemias videre foretog sig for at fremme Jerusalems indre Kraft, idet han først søgte at skaffe Jerusalem flere Indbyggere, dernæst med Esras's Hjælp indstørpede Herrens Lov og fornhyede Herrens Pakt, og endelig med stor Høitidelighed indviede Jerusalems Mure. I denne Del er ogsaa indflettet Fortegnelse over de Familier, som var komne hjem med Serubabel og Josva, de Slegter, som boede i Jerusalem, de Prester og Leviter, som nu sandtes i Landet, og de Familiehoveder, som undertegnede det nye Paktesdokument.

I den tredie Hoveddel, 12, 44—13, 31, fortelles, hvorledes Nehemias under sit andet Ophold i Jerusalem (efter Artaxerxes's 33te Åar) kraftig fuldendte den paabegyndte Reformation ved at sørge for, at Moseloven blev overholdt med Hensyn til Egtesslab med hedenstek Kvinder, Tiende til Leviter og Sabbaten.

Formaal, Plan og Betydning.

Nehemias's Bogs Formaal falder væsentlig sammen med Esras's Bogs. Det er Meningen at vise, hvorledes Esras's Reformation blev suppleret, fortsat og fuldendt ved Nehemias's Hjælp, saa at Israel blev saaledes indvortes og udvortes gjenoppreist, at det kunde være rustet til at bestaa som et affondret og helligt Folk, indtil Herrens Time kom til at opfylde sine Forjættelser. Det er Ordet og Troen, Loven og Lydigheden, som efter Esras's og Nehemias's Vidnesbyrd skal give Israel Kraft og Udholdenhed.

§ 12. Esters Bog.

Affattelsestid og Forfatter.

Det ansees nu som næsten afgjort, at den Perserkonge, hvis Dronning Ester blev, er den mægtige og thyranniske Xerxes, der regerede fra 486—465 f. Kr. Der er ikke i Bogen selv noget Spor af, at den er skrevet langt efter de Begivenheder, som deri berettes, og vi ledes deraf til den Antagelse, at Esters Bog ialtfald er skrevet før Aar 400, ligesaa rimeligt før Aar 450. Den Tilstand af Adspredelse, hvori Jøderne befandt sig fra det babyloniske Eksils Tider af, og de mange Farer, som denne Tilstand medførte, gjør det ganske rimeligt, at Begivenheder som disse meget snart blev nedtegnet, og at en Bog om dem blev modtaget med stor Begjærighed trinct omkring, hvor Jøder fandtes adspredte, ofte forfulgte og endnu oftere truede og forhadte.

Om Bogens Forfatter vides intet. Talmuds Oplysning, at Bogen er skrevet af den saakalde store Synagoges Mænd, er uden historisk Værd; det samme gælder ogsaa enkelte lærdes Menig, at Mordekaj er Forfatter.

Indhold og Inddeling.

Bogen fortæller, at Kong Ahasverus, d. e. Xerxes, i et stort Gjæstebud i Susan forlangte, at Dronningen skulle vise sig blandt Gjæsterne; men da hun vægredede sig, forsjødte Kongen hende (Kap. 1) og hød nu, at der skulle søges en ny Dronning blandt Rigets sjønneste Jomfruer. Ester, Mordekajs Pleiedatter, blev valgt, og Mordekaj selv blev Middel til at redde Kongens Liv ved at anmeldte en Sammensværgelse mod ham (Kap. 2). Efter denne Tid bliver Haman ophevet til den øverste Værdighed i Riget, og hans Stolthed frækkes paa det omfindligste derved, at Mordekaj vægrer sig for den sedvanlige, smigrende Knebøning, saa at Haman faar udvirket Besaling til, at alle Jøder i Riget skal dræbes (Kap. 3). Denne grusomme Besaling faar Ester vide om og modarbeider den med klog Højsigtighed. Haman, som havde bestemt sig til at hænge Mordekaj, maatte først hædre ham, fordi han havde reddet Kongens Liv, og

blev derpaa selv dømt til Døden og hængt, fordi han var Ophavsmanden til Besalingen mod Jøderne, blandt hvilke Dronningen selv var indbefattet. Mordekaj ophøjes til Hamans Embede og udsteder Ordre til, at Jøderne skal forsvarere sig og dræbe sine Angribere, da efter persisk Lov Kongens Bud var uigjenfaldeligt (Kap. 4—8). Da den fastsatte Dag kom, blev der saaledes et stort Blodbad i de persiske Byer, og Jøderne ihjellslog 75,000 Mand. Til Minde herom indjattes Purimfesten, som siden feiredes af alle Jøder hvert År (Kap. 9 og 10).

Formaal, Plan og Betydning.

Esters Bogs Formaal er ikke simpelthen at vise Purimfestens Oprindelse; men det er Meningen at vise, hvorledes Jøderne i Afspredelsen var utsatte for de allerstørste Banskeligheder, naar de skulde bevare sin Tro og sin Nationalitet, og at de dog i alle disse indviklede Forholde ikke var forladt af Herren, men at der var en mægtig, usynlig Haand over dem, som beskyrmede dem da, naar alt syntes forbi. Da Bogen saaledes har Jødernes Verdensforhold i Afspredelsen til sin Gjenstand, er det ikke stødende, om end paafaldende, at Guds Navn ikke nævnes i den. Det er nemlig ikke Meningen at fremhæve Jødernes særegne religiøse Stilling i Verdenriget, men deres særegne Stilling som en afdspredt Nation, der dog ikke var villig til at opgive sin Nationalitet (Kap. 3, 8). Vaade disse Begivenheder og deres Thukommelje ved Purimfesten skulde mægtig styrke og bevare denne jødiske Nationalfølelse.

Esters Bog har fra Begyndelsen været en Del af Jødernes Kanon. Siden har den tildels været angrebet; endog Luther fandt, at den maatte anses som apokryfisk, da den var altfor jødisk-national. Efter Luthers Tid har den været kaldt en Morderbog, en Roman, et Digt, o. desl., hvorved man har villet beregne den som ubærdig til at være en Del af Bibelen.

Hertil er at svare, at der for det første ikke er nogen Grund til at anse Bogen for et Digt. Historiske Undersøgelser af persiske Forholde under Kong Xerxes godtgjør, at der ikke er noget urimeligt i denne merkelige Fortælling. Purimfesten maa have en Oprindelse, og den er fortalt her. Dernæst er den paa sin Blads i Kanon.

Det var Guds Vilje, at Jøderne skalde bevare sin Nationalitet i Udspreddelsen. Og det skyldes ikke mindst denne Bog og Purimfesten, at Jøderne saa trofast trods Horsølgelse og Livsfare bevaredes sin Nationalitet. For den nye Pakts Israel er Vogen af mere underordnet Betydning, skjønt den tilvisse styrker Troen og oplyser Erkendelsen, naar Spørgsmaalet er om, hvorledes den adsprede Kristi Menighed skal bevares og opholdes, ja endog hjælpes frem paa underlig Vis under Verdensmagtens Brydninger og Rivninger.

{ 13. Profeterne i Israel.

Profeternes Kald.

Det udvalgte Folk kunde ikke være og har derfor aldrig været uden Profeter. Allerede Abraham, Folkets Stamfader, kaldes Profet i 1 Møj. 20, 7; og det samme Navn tillægges alle Patriarkerne i Sal. 105, 15. Saa er Moses den store Profet (5 Møj. 18, 18), og efter ham finder vi en Raekke Profeter, af hvilke de sidste nedskriver sine Spaadomme i Bøger, der siden ledsgagede Israel i alle efterfølgende Tider, indtil Raekken af de gammeltestamentlige Profeter afsluttes med Johannes den Døber, som gaar umiddelbart foran Herren, i hvem alle Profetierne opfylles.

Grunden hertil er ikke vanskelig at indse. Thi var Israels Udbølgelse en Udbølgelse til at være Guds velsignede Folk med Velsignelse for alle Folk og Slegter i sit Skjød, saa er det klart, at selve dette hellige Maal for Folkets Tilbærelse og Historie maatte nødvendigisere en aandelig Virksomhed i Folket, hvorved det altid mindedes om sit Kald, formanedes til at følge det, advaredes mod at svigte det og opbaktes til levende Haab og inderlig Længsel efter Opfyldeelsens og Bederkvægelsens Tider ved en stedse klarere Udfordrelse af al den Fylde og Herlighed, som Guds Forjættelse indebar.

Det er denne aandelige Virksomhed, som kaldes den profetiſſe; det er Landens Røst (Hos. 9, 7), som maner Israel til at blive tro i sit Kald, og som skarpt refter enhver Utrofsab mod Kaldet, og som endelig stedse klarere fremstiller Guds Riges Herlighed

for Israels øste af Verdslighed sløvede Sind. Profeterne er Guds Mænd, som drevne af Guds Aand taler Guds Ord til Guds udbalgte Folk (5 Mos. 18. 18). De er ikke simpelthen Bodsprædikanter, endnu mindre politiske Folketalere og Fædrelandsbemner, ei heller israelitiske Digtere med digterisk Klarhavn over sit Folks Skjebne; men de er Guds udbalgte Redskaber, som han giver Klarhavn over sin Bei med sit Folk og sender til at bære Vidnesbyrd for Folket om, hvorledes Herrens strenge domme og hans hellige Frelsesgjerninger alle peger henimod det samme Maal, som allerede var sat ved Abrahams Kaldelse, at Velsignelse skulde udgaa fra Israels til alle Folk og Slegter paa den ganske Jord.

Heri ligger, at Profeternes Kald ikke simpelthen bestaar i at forudsige tilkommende Ting, men i Fortid, Nutid og Fremtid at lære Israels at kjenne Herrens Finger, som altid pegede mod Maal: Menneskeslektens Frelse ved Abrahams Sæd. Skulde den troende Israelsk bevarer i Troskab mod sit Kald og sin Udvælgelse, saa var det ligesaa vigtigt, at han saa den ledende Faderhaand i Fortidens Hjørrelser, som at han greb den rette Traad i Nutidens brogede Mangfoldighed, og at han saa med Haab fremad mod Maal og erkendte, at ingen Hindring vilde kunne gjøre Guds Trofasthed og Forjættelse til intet.

Naar vi saaledes bestemmer Profeternes Kald derhen, at de vidner for Israels om Herrens Kald og altid maaler Folkets Nutid med Udvælgelsens Maal, saa reiser sig naturlig det Spørgsmaal: I hvilket Forhold staar Guds Nabebaring ved Profeterne til hans Nabebaring i Loven? Hertil er at svare, at Loven er Regel og Nettefnor for Israels Liv, den er Lys for Joden og Lygte paa Stien; men i sin abstrakte Form er den ikke sat til at udpege for Israels dets Bei i den konkrete Historie med alle dens stjebnesvængre Valg og Afgjørelser. Loven oplyser om Ret og Uret, men Loven kan ikke forud bestemme Israels Historie og forud angive, hvorledes Israels skal stille sig i alle politiske, historiske, sociale og folkelige Spørgsmaal, som reiser sig under dets Liv ned igjennem Narhundrederne. Profeterne skulde derfor anvende Loven i Israels historiske Liv, indfjærpe Lovens rette aandelige Bethydning, pege paa Lovens strenge Straf over Overtræderne og saaledes mane Israels til Bod og Omvendelse.

Profeterne havde væsentlig samme Opgave ligeoversfor Prester og Konger som oversfor Israels Folk i dets Helhed (Jer. 1, 18). De skulde ogsaa til dem være Herrens Mands Øst, som manede dem til Trofæb mod Kældet og Udvælgelsen, som mindede dem om at være Guds Folks Ejendom til dets Frelse, ikke dets Hærfæste i kjødeligt Magtbegjør. De pegede for Kongerne paa Troens ensfoldige Vej istedetfor den brogede og frogede Verdenspolitik, som de var saa tilbøelige til at drive. De advarede Profeterne mod at udbrede af-gudisse og hedenske Forestillinger om Templets og Tempeltjenestens frelsende Kraft, hvortil de havde saa stor en Fristelse. I alle Ting var det deres Gjerning at vidne om Mandens og Sandhedens Vej imod Kjødets og Løgnens Afveie.

Det kan derfor ikke undre os i mange Tilfælde at se disse Herrens udvalgte Redskaber stede i Trængsel og Forhælgelse. Thi Israels Kæld og Udvælgelse var ingenlunde i Oberensstemmelse med Israels kjødelige Tilbørelighed; og derfor er det intet Under, at de Mænd, der var som Israels ubørlige Samvittighed, blev Gjenstand for bittert Had af altsor mange. Men deri ligget ogsaa et nægtigt og uimodsigeligt Bidnesbyrd om, at Profeternes Virksamhed ikke er en kjødelig-national, men er aandelig og guddommelig.

Af det foran anførte følger, at Profeterne ikke som Presterne er regulære Embedsmænd i Israel: de sendes, naar det trænges, i Valgets alvorlige Stunder og Tider i Israels Historie. Og man vil kunne forstaa, at deres Tal maatte volse og deres Arbeide mange-dobles i den sjænvesværgre Tid, da Israel kom i Berøring med Verdensrigerne og i saa høi Grad henreves af den Verdensbegjærlighed, som juist da syntes at løkke alle med uimodstaelig Magt. Det gjaldt da at vidne utrættelig, at trods alt skulde dog Herrens Forjættelser opfyldes og Israel faa Riget, men paa underlig Vis af Herrens Maade alene, Israels Stolthed til Ædmhgelse og Herrens Trofasthed til Pris. Det af Verdensmagterne til Straf for Verds-ligheden underkuede, nedtrampede Israel, skulde, naar det efter søgte Herren i Bod og Tro, overvinde sine Undertrykkere og føre dem med sig ind i Guds Rige.

Profeterne før Verdensrigernes Tid.

Naar den jødiske Synagoge har kaldt de historiske Bøger: Josva, Dommerne, Samuel og Kongerne „de første Profeter“ til Forstjel fra „de sidste Profeter,“ der er Navnet paa de profetiske Spaadomshøger, saa er dermed sagt, at disse Bøger haade er skrevne i præfetisk Land, saaatt de helt udtrykker Historiens guddommelige Mening, og at Israels Historie selv er profetisk, saaatt de guddommelige Fører altid peger henimod Huldendelsen, og det som er seet, bebuder det som skal komme. Og ethvert Land har vi heri Bidnesbyrd om, at der var Profeter før de skrivende Profeters Tid.

Vi har nævnt, at Abraham og Patriarkerne var Profeter. De modtog jo Landelsen og Udbælgelsen, og da denne satte Maaleet for hele Israels Udværelse, saa blev de ved at aabenbare dette Guds Maad i alleregentligste Forstand sin Slegts Profeter.

I Egypten finder vi saa ingen Profet før Moses, der ogsaa var mere end en Profet. Da Israels Folk ved Moses fik Guds Frælse og Guds Lov, blev det ogsaa Moses givet fremfor nogen anden at pege fremover paa Veien, som Folket skulde gaa, og advare det mod Farerne og vidne om, at trods alle Hindringer vilde Herren dog føre det til Maaleet, se især 5 Mos. Kap. 32. Ved Siden af Moses kaldes ogsaa Mirjam Profetinde i 2 Mos. 15, 20, og de 70 Eldste fik profetisk Land (4 Mos. 11, 24—29).

I denne Forbindelse maa ogsaa omtales Bileam (4 Mos. Kap. 22—24), den underlige hedeniske Spaamand, som overvældet af Guds Land og Israels vidunderlige Førelse foregribt Israels egne Profeter i at bebude Israels Seier over Hedningerne og Verdensmagterne.

Efter Moses fik Israel i længere Tid kun faa Profeter. Josvas og Dommernes Tid var væsentlig en Opfyldelsens Tid, da Guds Ørste om det forøjtede Land blev opfyldt. De vigtigste er Debora og Hanna, Samuels Moder, og den store Profet, som bebuder Elis Hus's Hold (1 Sam. Kap. 2).

Denne sidste efterfølges umiddelbart af Samuel, ved hvem Herren gav myt Liv og nye Tider i Israel. Paa hans Tid omtales første Gang de Samlinger af Profeter (1 Sam. 10, 5—12; 19, 18—

24), som man har kaldt Profetiskoler og anseet som en Skabning af Samuel. Vi træffer dem siden, aabenbart i en mere stolemæssig Form, under Elias's og Elisas Ledelse i Israels Rige (1 Kong. 20, 35; 2 Kong. Kap. 2—9; Cfr. Am. 7, 14).

Har dette sin Rigtighed, saa har Samuel gjort at berede unge Mænd til det profetiske Kald ved Lovens og Historiens Betragtning og saaledes at gjøre dette til en fast Institution i Israel; og denne samme Sag har ventelig viist sig endnu mere nødvendig for Elias og Elisa i det forkomne Tijtammerige. Sikkert er det, at fra denne Tid finder vi en mere sammenhængende Række af Profeter. Samuel, der salvede den første og anden Konge i Israel, vaagede siden ufortrødent ved Tronens Side, at ikke Kongedømmet, som han havde advarer imod, altfor snart skulle blive Israel til Jordærvelse. Og i denne Gjerning efterfulgtes han af Nathan (2 Sam. Kap. 7 og 12; 1 Kong. Kap. 1), og Gad (2 Sam. Kap. 24, Cfr. 1 Krøn. 29, 29).

I Salomos første Tid, da alle Kæfester i Israel optages af Tempelbygningen og Kultusen, træder Profetiens Gave mere tilbage. Men da Salomos Regjering ender med Kongens Afguderi og Follets Verdsriggjørelse, løfter etter Profeten sin Røst, og den forstummer ikke mere, indtil Israel har faaet Verdenstrældommen til Straf for Verdensfindet og luttet ved Dommen etter bor i Fædrenes Land. En opmærksom Betragtning af denne profetiske Kjøede er velfitket til at kaste Lys over Profeterenes Kald.

I Salomos sidste Dage bebuder Herren ham Straffen for hans Fal ved Rigets Deling, 1 Kong. 11, 9—13, og Profeten Achia fundgjør Jeroboam, at han skal faa de ti Stammer og en lang Regjering, om han bliver Herren tro (1 Kong. 11, 29—39). Siden bebuder Achia Jeroboams Søns Død og hans Hus's Undergang (1 Kong. 14, 1—20).

Da Rehabeam ved Krig vil tvinge de ti Stammer under Davids Hus igjen, hindres dette Anslag ved Profeten Semaja's Ord (1 Kong. 12, 21—24), og han bebuder ogsaa Jerusalems Erobring af den ægyptiske Konge Sisaf (2 Krøn. 12, 5—9). Da Jeroboam opreiste Guldkalven, sendtes en Profet fra Juda til Betel for at varse om Følgerne af denne Synd og dens Straf ved Josias (1 Kong. Kap. 13).

Afa i Juda Rige lovede i Begyndelsen godt, og efter den afgjørende Seier over Ethioperkongen Serah opmuntres han til Trostlab mod Herren af Profeten A s a r j a (2 Krøn. 15, 1—7); men da Afa slutter Forbund med Syrien mod Israels Rige, revses dette første sjælnevhængre Forbund med Verdensmagten af Profeten H a n a n i, der sættes i Fængsel for sin frimodige Tale (2 Krøn. 16, 7—10). Hananis Søn J e h u er ogsåaa Profet og bebuder Baesa af Israel Undergang, fordi han har fortsat med Kalvedyrkelsen (1 Kong. 16, 1—4); og senere revser han Josafat af Juda for hans Forbindelse med det ugudelige Achabs Hus (2 Krøn. 19, 1—3).

Herved er vi inde i den ulykkelige Achabs Tid, da Profeternes Tid og Zver vokser med Forvirringen, Nøden og Ugadeligheden. Jo større Fare, des højere løfter sig Profeternes vældige Røst med Frelses Raad. Vi har i denne Tid foruden Jehu to Profeter, der optraadte i Anledning af Achabs Krig med Shyrerne (1 Kong. 20); saa Profeten Mika, Jimlas Søn, der advarede Achab og Josafat mod i Forening at angribe Shyrerne (1 Kong. 22). Dernæst nævnes J a h a s i e l, der opmuntrede Josafat i Fahrens Stund (2 Krøn. 20, 14—17), og E l i e s e r, der revsede Josafat, fordi han havde inddadt sig i Håndelsspekulationer sammen med Achassja og Israel (2 Krøn. 20, 37).

Men over alle Profeter i denne Tid rager E l i a s, Achabs og Jesabels vældige Modstander i deres Synd, Undergjerningerne og Straffedommens Mand, Bodsprædikanten før Bredens Tid, og E l i s a, hans merkelige Efterfølger, der ved store Undere og ved Profetskolernes Gjenoplivelse lagde et kraftigt øandeligt Salt ind i Israels Folkeliiv. I Elisas Tid og tildels under hans Ledelse kom den rødsomme Dom ved Zehus Haand over Achabs Hus og Baalsdyrkelsen. Siden virkede Elisa under Jehu og Joachas og døde i en høi Alder under Joas, hvem han bebudede Seier over Shyrerne.

Mere og mere nærmer sig nu Verdensrigernes Tid, da Profeterne maa nedskrive sine Spaadomme til Vidnesbyrd for en fjern Fremtid; Israels Rige maa snart falde under det asyriske Rige, og Juda Rige skal bringes i den yderste Nød af den samme Magt. Vi finder derfor straks efter Elisas Død den første strivende Profet, J o n a s, Amittajs Søn, i Israels Rige, som først bebudede Nero-

boam den andens Seire og derpaa sendes til Ninive forat forkynde Verdensstadens Ødelæggelse.

I Juda Rige optræder i Tiden efter Josafat endnu nogle Profeter med Advarselens Ord til Davids Hus, der efter hævede sig efter at være bragt til Undergangens Rand ved den uguadelige Dronning Atalja. Kong Joas, der var blevet frelst af Æpperstepresten Jojada, henfaldt efter dennes Død til Afguderi, og Jojadads Søn Sa k a r i a s spaaede Ulykke for denne Utroffabs Skyld; men efter Kongens Besaling stenedes han i selve Færgaarden (2 Krøn. 24, 20—22, cfr. Matth. 23, 35). Under Amazja, hvis Regjering alt mere omdanner Juda Rige til en verdslig Rigsmagt, optræder to Profeter, den første endnu som en venlig Raadgiver, den næste som en advarende Formaner, hvis Advarsel dog ikke agtes (2 Krøn. 25). Under Ussias, som drev den krigerske Organisation af Riget endnu videre, nævnes Profeten Sa k a r j a (2 Krøn. 26, 5). I Ussias's sidste Dage optraadte E s a i a s i Tale og Skrift.

I de skrivende Profeters Tidsalder optræder fremdeles Profeter, hvis Virksomhed indstrækker sig til mundtlige Foredrag. Vi nævner her kun Ø d e d, som i Israels Rige advarede mod Grußomhed mod Juda, samtidig med Esaias, (2 Krøn. 28, 9—11) og Profetinden H u l d a, samtidig med Jeremias i Juda Rige (2 Kong. 22, 14—20; 2 Krøn. 34, 22—28).

Vi finder altsaa en uafbrudt Kjæde af disse Landens Mænd, som i Trængsel og Kamp pegede paa Landens Vei for et verdsligt findet Folk, en Kjæde, som naar fra Samuel til de store skrivende Profeter i Verdensrigernes Tid.

De skrivende Profeter.

Under Jeroboam den anden i Israels Historie ind i et nyt Stadium. Det faldes Verdensrigernes Tid, af hvilke det første er det assyriske. Det var allerede gammelt; men Syrien havde hidtil skilt mellem Assyriens og Israels. Efter Syriens Falp kom Turen til Israels Rige. Judas forsynede og gudløse Politik hidfaldte de assyriske Hære til at knælle det forhadte Søsterrige, og derved begynder den

lange Række af politiske Forvilkninger, som medførte begge Rigers Fal.

Baktesfolket's Stilling var i denne Tid overmaade kritisk; det maatte vælge et af to: Enten maatte det slippe al Verdenskøgt og i ensfoldig Tro føge Lh under Herrens Vinger, eller det maatte faste sig helt ind i Verdenspolitiken og sætte alle Kræfter og Evner, al Kløgt og List i Bevægelse for at komme vel igjennem Verdenskræfternes Brydninger. Israels valgte det sidste og gik sin Undergang imøde; Profeterne kaldte forgjæves på Folket forat stanse det i dets hastige Løb henimod Fordærvelsen, og saaledes blev den ständig voksende Verdslıghed og Kjødelighed ogsaa en ständig tiltagende Forhærdelse mod Herren, hvorved Israels gjør sig dobbelt skyldig til den haardeste Straf.

Denne sjæbnesbangre Bending i Israels Historie kan dog ikke opheve Udvælgelsen og Forjættelsen. Men Veien til Maaleth, som er Guds Rige paa Jordens, bliver underfuld i alleregentligste Forstand, fordi Israels er saa forbrent og forhærdet. Og denne Underts Vej, som er gjennem Dom til Frelse, gjennem Død til Liv, gjennem Fornedrelse til Ophøjelse, maa bebudes nu straks, forat Troen kan bevares gjennem de lange mørke Tider, som forestaar.

Heri ligger Grundene til, at vi nu faar skrevne Spaadomssbøger; og man kunde maa ske forteligt udtrykke disse Grunde saaledes:

1. Verdensrigerne begynder nu den nedbrydende og nivellerende Gjerning, som negativt baner Vej for Guds Rige, idet Jordens Hovmod knækkes ved Verdensrigernes Lag, og Menneskemagtens Forfængelighed aabenbares i al sin Gulhed. Derfor skal netop nu Guds Rige bebudes.

2. Israels vender sig i Forhærdelse bort fra Troens ensfoldige Vej til Verdens krogede Politik, og Verdensmagten bliver Herrens Redskab til at knuse det forhærdede Israels. Derfor skal netop nu Israels Dom bebudes.

3. Herrens Forjættelse skal ligefuld opfylles, og Guds Rige komme, dog ikke ved en jævn Udfoldelse af Israels aandelige Kraft, men ved et guddommeligt Under. En Immanuel, født af en Jomfru, skal være Frelsens Lhs baade for Israels og Hedningerne og samle dem i Maadens Rige. Dette Under skal være Stjernen for de

troende i Israels gjennem Domstnatten, derfor bebudes Underet netop nu.

De profetiske Skrifter bliver altsaa af verdensomfattende Indhold, idet de bebuder Herrens Dag og Guds Rige, eller Verdens Dom og Verdens Frelse. De bliver derfor af Bethydning for alle Folk og alle Tider; de viser os, som lever i Opfrydelsens Tider, hvorledes Herrrens Raad til vor Salighed er underligent beredt og forudforlynt, underligent sammenflettet med vor Slegts Historie og underligent gjennemført trods al den Modstand, som Hedningernes Magt og Israels Vantro satte for Frelsersraadets Fuldbyrdelse.

Spaandomsbøgerne er mange i Tal, og dog har hver enkelt af dem sin særskilte Bethydning, ligesom de fire Evangelier i det nye Testamente. Dels var Redskaberne for svage og froselige til at kunne rumme alt, som Gud vilde aabenbare sit Folk; dels kunde ikke Menigheden modtage og tilegne sig alt med en Gang; den frit Profeterenes Lys, eftersom det trængtes i Kraft af Udviklingens Medfør.

Tidsfølgen for de skrivende Profeter er ganske sikkert for de fire store Profeters Bedkommende. Om de smaa Profeters Tidsfølge er kun saameget sikkert, som fremgaar af Overskrifterne over deres Bøger. Der hersker dog ikke synnerlig Uenighed om, til hvilket Verdensriges Tid hver enkelt af dem hører.

Vi gjentager her den ovenfor i § 2 væsentlig efter Caspari angivne Stækkefølge:

1. I den aashriske Tid: Jonas, Obadias, Joel, Amos, Hoseas, Mika, Esaias, Nahum. Tildels var de samtidige med hinanden. Tidsrummet omfatter omtrent 150 Aar, fra 800—650 f. Kr.

2. I den kaldreisse Tid: Habakuk, Bezarias, Jeremias, Ezeziel, Daniel. Ogsaa disse var tildels samtidige med hinanden. Tidsrummet omfatter omtrent 110 Aar, fra 640 til 530 f. Kr.

3. I den persiske Tid: Haggaj, Sakarias og Malakias. De to første var samtidige. Tidsrummet omfatter omtrent 120 Aar, 520—400 f. Kr.

Den assyriske Tids Profeter.

[Jonaas, Obadias, Joel, Amos, Hoseas, Mila, Esaias, Nahum.]

§ 14. Profeten Jonaas.

Profetens Tid.

Grunden til, at vi begynder med Jonaas er, at han er den første skrivende Profet, hvis Tidsalder er os bekjendt. Naar enkelte Theologer har ment, at Joel og Obadias levede tidligere end Jonaas, saa er dette Gisninger, der ikke er stillet til at danne et fast Udgangspunkt for den historiske Række af skrivende Profeter. Om Jonaas, Amittais Søn, fra Gat-Heser, en By i Sebulons Stamme i Galilea, ved vi af 2 Kong. 14, 25, at han levede under Jeroboam den anden (824—783), og at han forudsagde Jeroboams Seierbindinger over Shrerne, hvorved Israels Rige vandt tilbage sine gamle Landemerker fra Davids og Salomos Tid og oplevede en sidste Storhedspériode, der efter Hoseas's og Amos's Vidnesbyrd desværre kun forøgede Folkets Verdslyghed. Og disse selv samme Seierbindinger bragte derfor ogsaa Dommen saameget nærmere. Thi medens Israel fra vest rev til sig, hvad det før havde eiet af Shrien, tog det assyriske Rige den østlige Del af Shrien, og saaledes blev Assyrien og Israels Rige Naboer ved denne Tid. Verdensriget stod ligeoverfor Guds Folk, og allerede laa denne Herrens Ølse (Ez. 10, 15) ved Roden af Træet. Ved dette alvorfulde Vendepunkt i Historien sendes Jonaas, Israels Profet, til Verdensstaden Ninive forat advare den. Om denne Sendelse falder før eller efter Jeroboam den andens Død, er ubist; kun er det rimeligt at antage, at den falder efter Jeroboams Seire over Shrerne, og efterat denne Herrens Godhed har vist sig forgjæves paa Israels Rige, som kun saa meget begjærligere styrtede sig ind i Verdenslivets falske Hærlighed.

At Jonaas selv har skrevet Bogen, er ganzte naturligt, da ingen anden funde være nærmere dertil end han; og vakkert betegner Deitzsch Bogen som en „i dyb Beskjæmmelse og gudfrygtig Selvsornegtelse efter den Helligaands Drift nedskrevet Syndsbefjendelse af den tilretteviste og omvendte Profet.“ Thi Jonaas saa i denne underlige Sendelse og de underlige Førelser, som ledfagede den, et Varsel baade om Israels Fremtid, der var fremstillet i hans Person, og om Hæningernes Fremtid, som var afbildet i Ninives Forhold.

Indhold og Inddeling.

Zonas's Bog fortæller om Profetens Sendelse til Ninive for at advare den store Stad, om Profetens Flugt fra Herren, og hvorledes Herren stansede, straffede og underligen frelste ham igjen. Derpaa sendes han atten til Ninive for at prædike, at om 40 Dage skal Staden ødelægges; men Niniviterne omvender sig, og Herren skaaner Staden til Zonas's store Fortrydelse. Herren irettesætter ham ogaabner hans Eie for Faderens Naades Storhed over den forbildede Menneskelegt.

Bogen falder altsaa i to Dele: Den første Sendelse, Flugten, Straffen, og Frelsen, Kap. 1 og 2. Den anden Sendelse, Prædiken, Boden og Skaansen, Kap. 3 og 4.

Formaal og Betydning.

Bogens Formaal er tildels allerede antydet i det, som ovenfor er sagt om Forfatteren. Den staar her ved Begyndelsen af Verdensrigernes Tid som et Bidnesbyrd om, at naar Israels Gjenstridighed medfører dets Dom ved Verdensmagten, saa ligger deri et Varsel om, at Herren vil antage sig Hedningerne; men for det første gjør han dette gjennem Israel, for det andet er hans første Bud til Hedningerne et Varsel om Verdensmagtens Dom. Og naar Herren forbarmer sig over den bødfærdige Profet og det bødfærdige Ninive, saa ligger deri Varslet om, at Israel og Hedningerne vil blive ligestillet i Guds Rige, og at Frelsen for dem begge vil være af Naade alene.

Efterdi Zonas saaledes er tegnet paa Israels Forkastelse for dets Gjenstridigheds Skyld, og Hedningernes Untagelse for Guds Varmhjertigheds Skyld, og Zonas gjennem Øden gaan til Hedningerne, saa er han et Forbillede paa Frelseren, der atten giver Israel „Profeten Zonas's Legn“ (Matth. 12, 40), idet Israel, som forkaster ham, selv bliver forkastet; men han opstaar forat bringe Frelsens Evangelium til alle Folk og give Guds Rige til et Folk, som bærer dets Frugter, medens Israels aandelige og Hedningernes fjsødelige Hovmod knæffes ved Herrens Straffedom.

I denne underlige Bog er saaledes den dunkle Fremtid, som

Guds Folk gif imøde, helhøst paa en ganske eiendommelig Maade. Israels og Hedningernes Røs borttages, Herrens Raade alene op-høies, Hedningerne, som knuser Guds Folk, overvindes af Israels Gud, og Israel, som foragter og hader Hedningerne, maa dog være Frelsens Budbærer til dem. Ligesom i Kristi Øsd alle Traade i Frelsesplanens Udførelse samles i en Knude, saaledes er ogsaa her alle Sider af Frelsesraadets Hemmelighed helhøste.

Ligesom Raekken af den aarhuske Tids Profeter aabnes af Jonaas med Domsforkhndelse over Nineve, saaledes sluttet den af Nahum med samme Bud; den første virkede endnu Bod, den sidste truede kun med Undergang.

§ 15. Profeten Obadias.

Profetens Tid.

Om Obadias's Tid vides kun, hvad der kan sluttet af hans Bog og dennes Venhæltelse af andre Profeter. Nogle Theologer gjør ham da til den første af de skrivende Profeter og sætter ham under Zoram i Juda (889—884) og mener, at han i B. 10—16 taler om Jerusalems Erobring ved Filister og Araber (2 Krøn. 21, 16—17), da Edom gjorde sig uafhængigt (2 Kong. 8, 20—22); andre gjør ham til den sidste af alle Profeterne og sætter ham til Aar 312 f. Kr.

Det kan dog ansees for sikkert, at Obadias skrev før Jeremias, da Jer. 49, 7—22 hviler paa Obadias's Syn; ligesaa, at Obadias skrev før Joel, da Joel 3, 5 henviser til Obadias B. 17. Derved er det altsaa afgjort, at Obadias er en af de allerførste skrivende Profeter. Derimod er det ikke sikkert, at han har levet længe før Joel; thi omend Advarselnen til Edom i B. 10—16 har Hensyn til Jerusalems Erobring under Zoram, og hvad Edom dengang gjorde, saa var det dog kun et forbud paa, hvad Edom vilde gjøre ved Kaldæernes Ødelæggelse af Jerusalem, og derpaa tænker Obadias mest. Han advarer ikke mod det, som allerede var gjort, men mod det, som maatte forventes efter tidligere Hændelser. Vi tror saaledes at være Sandheden nærmest ved at antage, at Obadias er omtrent samtidig med Jonaas.

Indhold og Inddeling.

Obadias bebuder Edoms Fal'd, hvortil Grunden er Edoms vederstyggelige Synd mod Israæl, dets Skadefryd over det forhadte Broderfolks og det misundte Guds Folks Nød og Ulykke. Men ikke alene Edom straffes for sit Forhold til Israæl; Herrens Dag kommer over alle Hedningefolk, fordi de forgriber sig paa Zion; men Zion selv frelses atter fra Verden, de adspredte samles, og Guds Rige oprettes.

Synt falder i tre Dele: Edoms Fal'd, V. 1—9; Grunden hertil, V. 10—16; Zions Frelse, V. 17—21.

Formaal og Betydning.

Obadias's Bog har til Formaal at advare Edom og Hedningeverdenen mod Skadefryd over Guds Folks og Guds Stads Fal'd; thi om Herrens straffende Haand saar hans eget Folk, saa er det langts fra nogen Grund for Hedningerne til Jubel; det betyder i Virkeligheden kun, at Herrens Dag er nær over alle Hedningefolkene. Thi begynder end Dommen fra Guds Hus, saa saar den derfor ikke mindre haarde Slag over de hedeniske Folk. Og naar Dommen er gaaet over, saa er der Frelse paa Zion, og i Dommens Nød og Trængsel er Gudstriget blevet til.

Medens altsaa Jonas truer Verdensstaden med Herrens Dom, truer Obadias det bitreste af Hedningefolkene; og her træffer vi for første Gang det store profetiske Ord om Herrens Dag, som siden klinger igjen hos alle Profeterne, nemlig den Dag, da den gamle Verden stilles for Herrens Dom, den Dag, da Verden maa tie, fordi Herren taler.

§ 16. Profeten Joel.

Profetens Tid.

Om Profeten Joels Tid er kun saa meget at anse for sikkert, at han skrev efter Obadias, da Joel 3, 5 er en Anførsel af Ob. V. 17, og at han skrev før Amos, da Amos 1, 2 er en Anførsel af Joel

3, 21. Det er rimeligt at antage, at han var en ældre samtidig af Amos, der levede under Jeroboam den anden (Am. 1, 1). Efter Joæls Bogs Indhold har han levet og virket i Juda Rige i Begyndelsen af Verdensrigernes Tid.

Indhold og Inddeling.

Joæl schildrer en forsørdelig Græshoppeødelæggelse, der ledsgaget af en brændende Tørke herjer Juda. Det er Herrens Doms Dag for Folkets Synd, derfor formaner han til Bod og Faste (Kap. 1). Derpaa schildrer han selve de ødelæggende Skarer, der er en Herrens Hær, som paa hans Bud stormer frem mod det ulykkelige Guds Folk (2, 1—11); men endnu er Frelse mulig ved Bod og Bøn (2, 12—17). Judas hdmige Bøn aßvender Herrens Brede og opnæller hans Ridfærhed; Fienden skal dømmes, og Juda skal faa Læren til Retfærdighed, hvis Komme ledsgages af timelige Belsignelser (2, 18—27) og af Landens Udgrydelse over alt Ejendom (3, 1—5). Over alle Guds Folks Fiender holdes Dom; men Herrens udvalgte samles fra Udspredelsen til Zion, og Herren bor midt iblandt dem og blesigner Landet herlig, mens Fienders Land lægges øde (3, 6—26).

Bogen falder altsaa i to Dele, Domsforkyndelsen over Juda, som virker Bodfærdighed, 1, 2—2, 17, og Frelsesforkyndelsen, ledsgaget af Dom over Guds Folks Fiender, 2, 18—3, 26.

Formaal og Betydning.

Det er meget omtvistet, om Joæl taler om virkelige Græshopper, eller om han taler allegorisk, og ved Græshopperne kun betegner fiendtlige Hære. Det kunde vel antages, at Joæl både taler om virkelige Græshopper, der nu herjer Juda som fordum Egypten som Varsel om Guds Brede, og at han i disse umaadelige, Land og Folk ødelæggende Sværme ser et Billede paa alle de Ødelæggere, som Herren maa sende over sit Folk forat bringe det til Bod. Hovedsagen er dog denne, at Joæl bebuder Herrens Dag, da Herren først holder Dom over Israel (1, 15; 2, 1. 2. 11) og knuser dets Stolthed, saat Dommen bliver en Gjennemgang til den herligste Frelse, og derpaa Dommen slår ned over alle Guds Folks Fiender

(3, 4—19). Og medens det frelsite Israels holdt af Herrens Land lever i Guds Samfund, synker den qudfiendtlige Verden i haablos Fortabelse. Hermed er det selvølgelig ikke Meningen, at alle Jøder frelses, og alle Hedninger fordømmes, men som vi ser af 3, 5 er Meningen, at alle bøfærdige frelses, men alle gjenstridige fortabels (cfr. Rom. 10, 13).

Joel udvikler altsaa nærmere, hvad Obadias havde sagt om Herrens Dag, at efter Dommen kommer Frelse i Guds Rige paa Zion, idet han viser, at Frelsen formidles ved Bod og Tro, og at Guds Riges nye Væsen bestaar i Landens Udgydelse og Menighedens Grundlæggelse. Derved vil altsaa Herrens Dag hortage alle Israels kjødelige Fortrin, og Jøder og Hedninger tilsammen ved Omvendelse have Adgang til Guds Rige.

§ 17. Profeten Amos.

Profetens Tid.

Amos, der som paavist i § 16 ffrev efter Joel (se Am. 1, 2 og Joel 3, 21), optraadte under Jeroboam den anden og Ussias, d. v. s. i den Tid disse regjerede samtidigt, 810—783 f. Kr. Han var en ulærd Hørde (Am. 7, 14), som fra sin Hjemstavn Tekva i Juda Rige blev sendt af Herren til Israels Rige to Nor før det store Jordskælv under Ussias, hvorom ogsaa Sakarias taler (Sak. 14, 5). Han skulde i Betel bebude Herrens Dom over Konge og Folk, fordi Israels Rige ved den store Herrens Godhed mod det under Jeroboam den anden (se 2 Kong. 14, 25—28) kun var sunket dybere i Verds-lighed, Blodagtighed og Uretfærdighed. Om Israels Usædelighed paa denne Tid, se Am. 2, 6—8; 5, 11. 12; 6, 4—6; 8, 4—6.

Indhold og Inddeling.

Amos gaar ud fra Joels Ord om Guds Bredes Nabenhærelse fra Zion, og bebulder Herrens Dom over Syrien, Filisterne, Thrus, Edom, Ammon og Moab, fordi de har forgrebet sig paa Guds Folk,

og over Juda og Israels, fordi de har overtraadt Guds Lov (Kap. 1 og 2). Derpaa følger, efter en Indledning om Profeternes guddommelige Kald (3, 1—8), en Bodsprædiken til Israels Rige, hvori han truer med Straf over Folks haordnokkede Ubodfærdighed (3, 9—4, 13), formaner til at føge Herren forat undgaa Straffen (5, 1—17) og raaber et dobbelt Ve over de gjenstridige Shnydere, som hidkalder Ødelæggelsens og Landflygtighedens Dom (5, 18—6, 14). Derpaa følger i 7, 1—9, 10 fem Shnyer, der bebulder Dom over Israels Rige, Samaria, Kongehuset og over hele Guds Folk; de to første af disse Domme afvendes ved Profetens Bon til Tegn paa Guds Langmodighed. Bogen slutter med Forjættelse om Israels Folks og Davids Riges Gjenoprettelse, hvori ogsaa Hedningerne skal optages (9, 11—15).

Bogen falder altsaa i tre Dele: Den fra Zion udgaaende Herrrens Dom, Kap. 1 og 2; Bodsprædikenen og Straffetruselen for Israels Rige, Kap. 3—6. Shnyerne over Israels knusende Straf og dets herlige Gjenopreisning, Kap. 7—9.

Formaal og Betydning.

Amos's Sendelse og hans Bog har til Formaal at formane Israels Rige til Bod, at forkynde dets Straf, efterdi det forhærder sig mod Bodsprædikenen, og at give Haab i Dommens haarde Tid ved at forjette Davids Riges Gjenoprettelse.

Tanten om Herrens Dag, der er Mørke og ikke Lys (cfr. 5, 18—20), udføres her atter videre end i Joel (cfr. 2, 16; 3, 14; 8, 3. 11. 13; 9, 11, hvor „paa den Dag“ ikke er forstjelligt fra „paa Herrens Dag“). De enkelte Hedningefolk, som nærmest staar for Tyr, opregnes, og Israels advarer paa det kraftigste mod at nære den falske Forestilling, at Herrens Dag kun vil ramme Hedningerne, saaet Israels skalde blive sparet. Israels Shny bringer det under samme Dom som Hedningerne. (Dets naturlige Eghed med Hedningerne udtrykkes kanske skarpest i 9, 7). Men uden Haab er Guds Folk ikke. Et nyt Davids Rige skal oprettes, hvori først Israels og Juda forenes, og hvori ogsaa Hedningerne tages ind (9, 12). Guds Rige bestemmes her altsaa nærmere som et nyt Davids Rige, hvilket kommer deraf, at vi her er i Israels Rige,

som havde forkastet Davids Hus, og som altsaa kun ved atter at for-enes med Juda i det nye Davids Rige kunde blive delagtigt i For-jættelserne.

§ 18. Profeten Hoseas.

Profetens Tid.

Hoseas virkede i Israels Rige fra Slutningen af Jeroboam den andens Regjering indtil kort før Rigets Ødelæggelse ved Assyrerne under Ezebias af Juda, eller fra ca. 785—725 (se Kap. 1, 1). At han i 1, 1 foruden Jeroboam den anden fun nævner de Konger i Juda Rige, under hvilke han virkede, kommer vel deraf, at efter Jeroboam den anden var Israels Riges Konger ikke for Konger at regne; der var Snarki og Forvirring, ingen fast og ordnet Regjering.

I disse 60 År sank Israel fra sin stolte Høiide under Jeroboam den anden til Straf for sine Synder og ved sin krogede Verdenspoliti-k stedse dybere, indtil det i 722 blev Assyriens Bytte. Hoseas, som forgjæves loffede, formanede og truede, har saaledes samme Stilling i Israel som siden Jeremias i Juda; med dyb Sorg føl-ger han sit ulykkelige, forhærdede Folk til dets Grav.

Indhold og Inddeling.

Profeten fremstiller først Israels Forhold til Herren under Billedet af en troløs Hustru, hvis Vørn ikke er hendes Mands Vørn; Israel har nemlig boet med Assyriene, og den nærværende Slegt er derfor uegte Vørn; men efter svær Straf vil Israel ombende sig til Herren, sin Gud, og David, sin Konge, og alt vil blive godt igjen, og den nye Kjærlighedsprakt vil overgaa den gamle i Salighed og Bestandighed (Kap: 1—3). Dernæst følger i Kap. 4—14 en pro-fetisk Tale, hvis Indhold veksler med skarp og ubønhørlig Revselse af Synden, hjertesskærende Klage over Sommeren, Trusel med Straffedom og milde, loffende Forjættelser; af de sidste fremhæves især 6, 1—3; 11, 9—11; 13, 14; 14, 2—10.

Bogen deles saaledes i to Dele: Kap. 1—3, den symboliske Fremstilling, og Kap. 4—14, den ligefremme profetiske Tale.

Formaal og Betydning.

Hoseas's Bogs Formaal falder væsentlig sammen med Amos's. Han er den indspøgte, israelitiske Profet, der vidner for sit Folk de samme Sandheder som den øeldige Lægmand fra Juda. Israels Rige skulde ikke gaa under uden at være advaret af en Profet, som fulgte det til det sidste med de køriligste Advarselens Ord, og som samlede om sig den lille troende Rest og holdt den oppe i de vanskellige og trængelsfulde Dage før Bortførelsen.

Gjennem hele Bogen nævnes ikke „Herrens Dag“; men om ikke Udtrykket findes, saa er Sagen lige klar (cfr. 5, 9; 9, 7). Dommen kommer ved Asyrien; Israel, som er lig Hedningerne i Synd, gjøres lig dem i Straf; men naar det omvender sig til Herren og til Davids Hus, saar det herlig Frelse af Herrens Haand.

§ 19. Profeten Mika.

Profetens Tid.

Profeten Mika fra Moreset i Judas Lavland (Sefela) levede og virkede efter Mif. 1, 1 i Juda Rige under Kongerne Jotam, Achas og Ezebias, hvilket ogsaa stadfæstes af Jer. 26, 17—19. Han er altsaa en samtidig af Esaias, som i Es. 2, 2—4 optager Mif. 4, 1—3. Denne Tid er altsaa for os overmaade vigtig til Forståelse af disse to Profeter. Ussias efterlod Juda Rige i en glimrende høje Skifte til sin Søn, Jotam; men det var ogsaa i høi Grad verdsriggjort og fuldt af hovmodige tanker om ved egen Kræft og Magt at funne maale sig med hvilkenomhelst Fiende. Under Jotam voksede Høfsærigheden og Uretærigheden tildels under den officielle Gudfrygtigheds Skin, saat den indre Hulhed blev stedse større (2 Krøn. 27, 2). Da saa Israels Rige og Shrerne i Forening angreb Juda i Jotams sidste Dage og under Achas anrettede forsærdelige

Ødelæggelser i Juda (2 Krøn. 28, 5—15), blev Achas, som i Valgets Stund ikke vilde forlade sig paa Herren (Ez. Kap. 7), nødt til at søge Hjælp hos Assyrerne, som kom og tog først Syrien og noget senere Israels Rige; og da Ezechias ikke betalte den lovede Tribut, anfaldt Assyrerne ogsaa Juda og bragte det til Undergangens Rand. Men Herren frestede Jerusalem fra dem ved et stort Under. Derved var dog hverken Verdenspolitikens eller Afguderiets Rødder i Juda Rige affstaarne, saaat Juda maatte straffes ved det næste Verdensrige, det kaldeske eller babyloniske. Vi ser altsaa heraf, at Juda under Ussias og Lotam var for stort og stolt til at forlade sig paa Herren, og under Achas for svagt til at staa paa egne Ben, og det droges saaledes ganske naturligt ind i Verdensbegivenhedernes Maelstrøm. Samtidig sank det ogsaa ned i Afguderi baade under Achas og Manasse. Medens altsaa Synden vokste, bragte selve de politiske Forviflinger Dommen nærmere.

I denne alvorlige Tid optræder Mika og Esaias, forat Guds Lys skal finde klart i Forvirringen og virke og bevare Troen og Haabet hos de gudfrygtige og borttagte enhver Undskyldning fra de gjenstridige.

Indhold og Inddeling.

Mikas Bog begynder med en Bebudelse af Herrens Dom over Israels og Juda Rige, hvorved Byerne ødelægges og Indbyggerne bortsøres (Kap. 1). Grunden hertil er den indre Uretfærdighed og Undertrykelse, den Foragt for de sande og Tillid til de falske Profeter, som er raadende. Men efter Bortsørelsen og Adspredelsen vil Herren forbarme sig og samle sit Folk igjen (Kap. 2). For Urettens og Løgnens Skyld skal Jerusalem og Templet blive ganske ødelagte, men i de sidste Dage skal der komme Frelse og Ophøjelse og Seier for Israel ved en Frelser af Davids Hus, født i Betlehem, ved hvem Fred og Velsignelse skal tilflyde baade Jøder og Hedninger, mens alt Afguderi og Verdensvoeren skal bortsøffes af Guds Rige (Kap. 3—5). Saadan knusende Dom og Frelse af Maade alene er den eneste Vej til Frelse; thi udvortes Gudsfrugt afvender ikke Dommen og fortjener ikke Frelsen. Høfset er saa i Bund og Grund fordærvet, at den eneste Redning er en alt sønderknusende Dom og en alt tilgivende Maade. Det er Veien, paa hvilken Herren underli-

gen vil opfylde Forjættelsen til David og til Abraham (Kap. 6 og 7).

Bogen falder altsaa i tre Dele: Kap. 1 og 2, Dommen over begge Riger for Shyndens Skyld; Kap. 3—5, Templets Falb og Guds Riges Oprettelse; Kap. 6 og 7, Frelsens underfulde Bei gjennem Shyndens Straf og Shyndernes Forladelse.

Formaal og Betydning.

Bogens Formaal er at vise, at Samaria og Jerusalem straffes af Herren for sine Shynder, saaat Verdensmagten kun er hans Redskab; det er Herren selv, som holder Dom. Dernæst at vise, at denne Dom over Guds Folks Shynd ikke ophæver Guds Forjættelser; de opfyldes, men paa saadan Maade, at Israels Ros borttages. Guds Rige kommer fra det ringe Bethlehem og er lige tilgjængeligt for Jøder og Hedninger. Altsaa kommer dog Frelsen fra Jøderne, saaat omend Israels nationale og kædelige Ros forsvinder, saa er dog Udvælgelsen og Forjættelserne og Førelserne med Israel ikke forgjæves, men har guddommelig Betydning for hele Menneskeslegten. Israels Kælder og Trængsler bliver til en Glædeshøst for den hele Menneskeslegt.

§ 20. Profeten Esaias.

Profetens Tid.

Efter Ej. 1, 1 levede Esaias under Ussias, Zotam, Achas og Ezechias i Juda Rige. Han var altsaa en samtidig af Profeten Mika, hvis Bog han, som ovenfor vist, benytter. Der er altsaa ikke noget nyt at tillægge om Forholdene paa denne Tid; men vi merker os, at de verdenshistoriske Forholde er af større Betydning til Forstaaelse af Esaias, og det bliver derfor desto vigtigere at kjende dem nøje. Vi gientager her kun følgende Hovedtræf:

1. Israels Rige synker i det hele levnt nedover fra Jeroboam den anden til sin fuldstændige Undergang; men det samler sin sidste Kraft for i Forbund med Shyrerne at erobre Jerusalem og udrydde det forhadte Davids Hus. Derved afgjøres dets Skjebne; thi Juda hidkalder Aßhriien, som gjør ganske Ende paa det.

2. Juda Rige, som under Ussias og Zotam var blevet gjen-nemtrængt af høfsærdigt Verdensfjnd, forfalder under Achas til det aabenbare Afguderi og læster sig i sin Forblindelse i Armenie paa Assyrien og hidfalder derved sin egen Dom.

3. Assyrien naar i denne Tid Cøppunktet af sin Magt og bli-ver Strafferedskab for Israel og Hedninger. Men det stanjes ved det underfulde Nederlag foran Jerusalem, og det bliver saaledes et Tegn paa Verdensmagtens Afmagt ligeoverfor Israels Gud, naar han ikke selv hengiver sit Høf under Dommen.

4. Babel viser Tegn til at blive Assyriens Efterfølger i Ver-densherredømmet, og Juda indlader sig i et skjebnesvængert Venstaf med det.

Under saadanne forvirkede Forholde, da Juda først søger Støtte hos Assyrien mod Israel og Shrien, og derpaa søger Støtte hos Egypten mod Assyrien, sendes altsaa Ejaias forat vidne om Her-rens Wei. Og han ovenaar trods den stadig voksende Forhærdelse, at Kong Ezebias i Nødens Stund tør til Herren, og der sættes et herligt Frelsestegn i Juda, hvorved Øpfyldelsen af alle Spaadomme forsikres og besegles for de troendes Hjerter.

Indhold og Inddeling.

Ejaias's Bog, som handler om, hvorledes Gud trods sit Folks Banstro og Gjenstridighed og trods Hedningernes Overmagt vil op-fylde sine Forhættelser om Abrahams Velsignelse og Davids evige Rige, deles bedst i fire Dele:

1. Kap. 1—12 indledes med et Herrens Tilbud til Israel om et fuldt Øpgjør, der bestaar i, at Herren vil tilgive alle Folkets Sny-der, om det bødsærdig vil befjende dem for ham (Kap. 1); men da Tilbuddet forkastes, viser Profeten i Kap. 2—4, at da kan Herlighe-den kun vindes derved, at Herrens Dag kommer og slaar ned al den falske Herlighed og fører Folket ned i den dybeste Skam, saa vil Her-ren sætte sin „Spire“ i Landet, og ved ham berede Frelse. At Israel er modent til Dommen, vises i Kap. 5 ved Lignelsen om Vin-gaarden og ved de seks Veraab, der følges af Domsforkyndelse. I Kap. 6 sendes Profeten til at berede Folket til Dommen ved For-hærdelse, og i Kap. 7—12 vises det, at Juda, som i Valgets Stund

forkaster Herrens Hjælp, forhærdes ved Immanuelstegnet, som bliver de kjødeligstinde des Forargelse, de troendes Haab og Frelse, et Tegn til Dom over Israels Rige og Syrien, over Juda Rige og Asyrien, men i Dommens Rat et Tegn til Frelse for Israels Reit, som samles om dette Skud af Isaïs Rod og priser Herren, fordi han atter trøster dem, som han har straffet.

2. Kap. 13—27. Herrens Dom, som saaledes ved Underbarnet Immanuel bliver Gjennemgang til Frelse for Guds Folk, slaar og saa ned over Hedningefolkene. Først behuder Profeten Dommen over hvert enkelt af dem, Kap. 13—23 (Babel 13, 1—14, 23; Asyur 14, 24—27; Filisterne 14, 28—32; Moab, Kap. 15 og 16; Damaskus, Kap. 17 og 18; Egypten, Kap. 19 og 20; Babel 21, 1—10; Edom 21, 11—12; Arabien 21, 13—17; Jerusalem, Kap. 22; Thrus, Kap. 23), og derpaa bebuder han den store, almindelige Verdensdom, der er Gjennemgang til Verdens Frelse, Kap. 24—27.

3. Kap. 28—39. I det profetiske Afsnit af denne Del, Kap. 28—35, vidner Profeten, at Herrens Dom maa ramme Juda og Israels, fordi de er indvortes gjennemtrængte af Verdensvæsen og i det ydre søger Støtte hos Hedningerne. Derved er Guds Kraft og Liv veget fra dem; men alligevel er der i Zion en Hjørnesten, som ligger urokkelig selv under Ruinerne. Dersor bereder Asyryerne sig Undergang ved at storme mod Guds Stad. Dommen over Guds Folk er derfor ikke en fuldstændig Tilintetgjørelse, men en Gjennemgang til en herlig og salig Frelsestid. Hvad der saaledes profetisk er bebudet i Kap. 28—35, det er historisk forudbetegnet ved Asyriens Angreb paa Juda Rige og Herrens underfulde Frelse, hvorom der fortelles i Kap. 36—39. Disse Kapitler hører med til Esaias's Bog, fordi derved er hans Spaadomme dels alsterede opfyldte, dels er deres Opfyldelse forvisset og beseglet derved.

4. Kap. 40—66. Denne Bog om „Israels Trøst“ falder i tre Dele, hver paa ni Kapitler. I den første Del, Kap. 40—48, bebudes Israels grundige Omvendelse fra Afguderne og den forkrænkelige Verdensmagt til den levende Gud, som har hele Verdensudviklingen i sin Haand, og som fører det saa, at det lille, sønderknuste Guds Folk finder Frelse, mens de store Verdensriger nedstyrtes i Støvet. I den anden Del, Kap. 49—57, bebudes Israels vidunderlige Frelse

ved den lidende Messias, som ved sin Død — en retfærdig for uretfærdige — løser Forhærdelsens Vaand og samler en talrig og højlig Menighed af dem, som i Hjertets Sønderknuselse søger Herren. I den tredie Del, Kap. 58—66, hebudes Israels Frelse ved Landens Udgåelse, der fornær Hjerterne, samler Israels og Hedningerne i Guds Rige paa Zion, fornær Himmel og Jord og giver evig Salighed til de bødfærdige, mens de gjenstridige evig fortabes.

Formaal og Betydning.

Det større Spørøgsmaal, som skal løjes ved Guds Abenbaring gjennem Ejaias, er om Menneskelegtens Frelse ligger hos Israels Gud eller hos Hedningernes Guder, hos Kjødets Magter eller hos Landens Magt, om det lille Israels eller de store Verdensriger skal være Middel og Redskab til Slegten's Gjenoppreisning. Det trængtes Guds Lys over dette Spørøgsmaal netop nu, da Verdensmagten syntes at ville sluge Guds Folk ganske og aldeles. Israels reves med af Verdens Sind og forhærdede sig mod sin Gud, saa sank det under Herrens Dom og Verdens Trældom; og dermed syntes Herrens Frellestanker med Slegten at blive tilintetgjorte, ligesaa meget ved Israels Utroskab som ved Hedningernes kolossal Overmagt. Skal altsaa Herrens Forhærtelser om Slegten's Frelse opfyldest, saa maa haade Israels Gjenstridighed og Hedningernes kjødelige Magt overvindes, forat der kan blive Rum for Guds Rige, der alene kan give Verden Frelse. Den vidunderlige Bei, som Herren hertil vælger, er det altsaa som fremlægges af Ejaias. Den bestaar deri, at det vaflende Juda Rige nødes til et afgjørende Valg mellem Verdens Magt og Guds Magt; og da Juda vælger Verden, saa sætter Herren Immanuel's Fødsel af en Hønfru til Forældrelsens og Frelsens Tegn. Forhærdelse bliver da Guds Folks Bei til Dommen, som udføres ved Hedningerne; men disse betræder derved Beien til sin egen Dom, idet de forgriber sig paa Immanuel's Land. Israels bliver kastet ud i Verdensageren som Avner for Verdens Storm vind; men det samles atten som en hellig Sæd om den Immanuel, som det havde forsfukt; thi han overvinder Israels Forhærdelse ved sin Forsoningsdød, han overvinder ogsaa Hedningernes kjødelige Magt ved sin Land og bliver Israels Hærlighed og Hedningernes Lys, saat

Udgangen bliver et Guds Rige, som samler alle frelsesøgende Hjertter og stiller deres dybeste Trang, mens de vantro og gjenstridige, som staar imod til det sidste, kun opnaar en evig Fortabelse.

Dette skal Esaias vidne forud, at Troen paa Herren skal bevares, i n d t i l det sker, og at Eren skal være Herrens, n a a r det sker. Den Hemmelighed, som var bebudet af de tidligere Profeter, at Israels Dom og Israels Frelse, Verdens Dom og Verdens Frelse skal være uopløseligt forbundne i „Herrens Dag,” faar her en ny Velhønsning, idet Overgangen fra Dom til Frelse formidles ved Guds og Menneskets Forening i Zionmanuel og ved den Forsoning, som er i Messias's Død for Folkets Synder. Herved er der skjænket Guds Folk nyt Liv; det kan i Troen se de mørkeste Tider imøde uden at forsage; thi Livset fra Betlehems Krybbe og Golgatas Kors kaster allerede Straalerne foran sig og viser Vei i Matten og giver Frelse midt i Død og Dom.

§ 21. Profeten Nahum.

Profetens Tid.

Om Nahum, som spaar Ninives Falb og altsaa levede før denne Begivenhed, vides kun, hvad der kan sluttet af hans Bog. I Kap. 3, 8—10 omtales nemlig No-Amons (det ægyptiske Thebens) Falb, og Historien ved kun om en Grobring af Theben, hvorpaa dette passer, nemlig da det erobredes af Assyrien under Assurbanipal (668—626) ca. 660. Kort efter denne opsigtsvækkende Begivenhed, da alt og alle syntes at ligge nedslaget for den assyriske Tyrans Fodder, bebuder Herren gjennem Nahum det stolte Ninives Falb og Judas og Folkenes Befrielse fra det haarde Slag. Efter dette vilde altsaa Nahum have levet under Manasse (696—641), ikke længe efter Esaias's Død.

Indhold og Inddeling.

Nahums Bog indeholder en Bebudelse af Herrens Dom over Nineve, fordi det i hovmodig Trods har angrebet Guds Folk, og fordi det med blodig Grusomhed har mishandlet alle Folkene. Derved

skal Juda glædes og Folkene juble; thi Ninives Ondskab har gjort det forhadt af alle. Kap. 1 indeholder Herrens Dom over Ninive; Kap. 2 det glade Budskab om Ninives Fal; i Kap. 3 vidner Profeten om, at Ninives Blodstykke og Rovshge er Grunden til dets uafvendelige Undergang.

Formaal og Betydning.

Nahums Bog skal sætte Ninives nær forestaaende Undergang i dens rette Lys. Saa dybt havde Aßhyrien grebet ind i Guds Folks Skjebne, at dets Fal er blevet af Betydning for den hellige Historie og derved for Guds Menighed til alle Tider. Thi ikke alene er Ninives Fal Judas Befrielse fra en grum Thran, men det er det første Verdensriges Dom. Det er ikke rent menneskelige Marsager, som bevirker Ninives Dom, det er Herren, som staar den stolte Stad, fordi den i grusom Blodtørst mishandlede Folkene. Mod Gud og Mennesker har Ninive forbrudt sig i sit Sovmod og sin Grusomhed, derfor kommer Dommen.

Den kaldæiske Tids Profeter.

[Habakuk, Zefanias, Jeremias, Ezekiel, Daniel.]

§ 22. Profeten Habakuk.

Profetens Tid.

Habakuk er den første Profet, som ikke længer venter Israels Straf ved Aßhyrerne, men ved Kaldærne. Babel tager nu Ninives Plads i det profetiske Slyn som den store Verdensstad. Dermed er det dog ikke uidentvidere givet, at han lever efter Ninives Fal, om det end er sandsynligt, at det nærmest sig mod Enden, og at Guds Folk ikke har mere at lide af Aßhyrerne.

Habakuk er tidligere end Zefanias og Jeremias, som begge henviser til ham (Hab. 2, 20, cfr. Zef. 1, 17. Hab. 1, 8 cfr. Jer. 4, 13 og 5, 6). Det er derfor rimeligt at antage, at Habakuk levede i Slutningen af Manasses Regjering.

Baa denne Tid var Israels Rige allerede ødelagt. Kun det lille Juda Rige var tilovers, frelst ved et Herrrens Under af Assyriernes Haand. Men denne Maade havde ikke hvilet Judas Hjerte til sand Gudsfrugt. Endog Ezebias selv lagde saadant Sind for Dagen efter Frelsen, at Esaias bebudede Straffedom ved Babel; og under Manasse kappedes Juda med Hedningerne i Synd og Ugudelighed (cfr. 2 Kong. 21, 1—18). Derfor maatte Dommen komme over Juda som over Israel. Men hvor blev der da af Guds Folk og Guds Forjættelser og Guds Rige? Herpaa svarer Herren ved Profeten Habakuk og de andre Profeter i denne Tid.

Indhold og Inddeling.

Profeten flager først over Judas Synd (1, 2—4), og Herren svarer, at Synden skal haardelig straffes ved Kaldæerne (1, 5—11). Da forsørdes Profeten og beder Herren straffe ogsaa Kaldæerne (1, 12—2, 1). Herren svarer, at i Dommen skal de hoffærdige straffes, men den retfærdige af Troen bestaa; og over det faldne kaldaeske Rige skal Folkene opløste en Spottefang med femfoldigt Veraab (2, 2—20). I Kap. 3 besynges derpaa Herrens Komme til Dom over Verdensriget, til Frelse for sit Folk og sin salvede. Bogen deles altsaa i to Dele: Kap. 1—2 og Kap. 3.

Formaal og Betydning.

Habakuk skal vise, at Herrens Straf over Juda ikke er fuldført ved Assyrerne; derfor er det ikke Tid til kjødelig Syndejkkerhed. Judas Synd maa faa sin Straf, og den kommer ved Kaldæerne. Dog er det heller ikke Tid til at fortvile, men til at tro; thi i Troen er Retfærdighed og Liv. De vantro Jøder faar altsaa sin Dom, de hoffærdige Kaldæere ligesaa; kun de ved Troen retfærdige bliver tilovers og faar Guds Rige. Alle de kjødelige og nationale Fortrinn falder altsaa ganske bort; kun det ene fornødne er tilbage i al sin Enfoldighed: t r o , o g d u s k a l l e v e !

Habakuk, som staar ved Indgangen til den mørkeste Tid for Guds Folk i det gamle Testamentes Tid, giver altsaa de fromme Løjenet, ved hvilket de trygt kan gaa igjennem Domsnatten. Og da

i Kirkens Historie Romerkirken var bleven et Babel, som i Selvhøge og Sjælethyranni vel kunde maale sig med det gamle Babel, var det efter Habakuks Ord om Troens Retfærdighed, som blev Løsenet for den lille Folk, som biede paa Herrens Frelse. Saaledes er han særskilt dyrebar for vor Kirke.

§ 23. Profeten Zefanias.

Profetens Tid.

Zefanias, som i 1, 1 fører sin Slegt tilbage i fire Ved til Eze-kias, der muligens er Kongen af dette Navn, optraadte under Kong Josias, altsaa ikke længe efter Habakuk. At denne Tid baade var en forfærdelig Forfaldestid, og en Tid, da den sidste Vækfælse gik over Juda, fremgaar baade af den historiske Beretning i 2 Kong. Kap. 22—23 og 2 Krøn. Kap. 34—35 og af Zefanias's og Jeremias's profetistiske Bøger. Vækfælsen var kun et Glint i Mørket, og dens officielle Præg gjorde, at den i mange Tilfælder kun blev en skinnende Hvidkalkning af en uren Grab. Derfor vedvarer Domshusunens Lyd fremdeles. Guds Folk er ikke i Land og Sandhed Guds Folk, derfor maa det dømmes; men da kan heller ikke Hedningerne spares, og saaledes bliver Dommen en Verdensdom, ved hvilken Herren baner Vej for sit Rige.

Indhold og Inddeling.

Zefanias bebudrer en Verdensdom, der rammer den hele Jord og ganske særlig Juda og Jerusalem og alle Stænder deri og alle Dele deraf (Kap. 1). Det er Tid for de letsfindige at betænke sig, for de fromme at holde sig nær til Herren (2, 1—3), thi Verdensdommen rammer Hedningerne (2, 4—15) og Jerusalem (3, 4—7). Og saadan Tilflugt til Herren er ikke forgjæves; thi efter Dommen kommer underlig Frelse, da Hedningerne, bøiede af Herrens Dom, fører Israels ajsprede tilbage, og der bliver et nyt, helligt og saligt Israel (3, 8—20).

Bogen indeholder kun én Tale i tre Afsnit: Kap. 1, Herrens Dag; Kap. 2, 1—3, 7, det gudfrygtige Forhold under Dommen; Kap. 3, 8—20, Herrens Frelse efter den haarde Domstid.

Formaal og Betydning.

Jesania's Bog tilsigter at faste et klart Lys over den uafvendelige og nær forestaende Dom. Dommen er ikke Menneskeverk, men Guds Verk. Vistnok straffes Guds Folk ved Hedningerne; men Verdens første Seier, naat den sætter sin Fod paa Guds Folks Nakke, er Begyndelsen til dens Undergang. Dommen rammer ogsaa Hedningerne; men derved knuses, bøjes og ombendes de, og de fører med Glæde Israel tilbage, og der bliver et saligt Guds Rige paa Zion. Saaledes bliver den ødelæggende Dom Forudsætning for den herligste Myrkabelse, idet Hedninger og Søder samles i Guds Rige. Den føregne Bending i Forjættelsen, at Hedningerne bringer Israel tilbage til Zion, som ogsaa findes i Esaias 66, gjør Jesanias til Sødemissionens Profet.

§ 24 a. Profeten Jeremias.

Profetens Tid.

Nøagtigt Kjendskab til Samtidens Historie er overmaade nyttigt til Forstaelse af Jeremias's Profeti. Her kan kun fremhæves nogle Hovedtræk.

1. Juda Rige under Josias, Joachas, Jojakim, Jojakin og Zedekias (639—588) gaar sin Undergang imøde ved en merkelig Udvikling. Den Fordærvelsens Strøm, som allerede under Achas aabenbaredes sig alfor tydeligt, blev en Stund stanset ved Ezekias's Fromhed; men under Manasse og Amon (696—639) brød den saa frit ud og skar saa dybt Leie, at Judas Dom var uundgæelig (2 Kong. 21, 10—15). Da Kong Josias selv blev vælt og gjennemførte en alvorlig Reformation, tog Søderne kun Anledning deraf til at give Synden en ny Form, idet en kjædelig Stolen paa Gudsdyr-

kelsen, Templet, Udvælgelsen, Pakten og Forjættelserne blev en tynd og gjennemsigtig Massé over den frækkeste Ugudelighed. Efter Josias's Død falder Masken straks, og under hans daarlige Sønner herstede den reneste Verdselighed i det offentlige Liv.

2. I det høre saa det lydt ud for Juda i Begyndelsen af Josias's Regjering. Assyrrien havde Hænderne fulde ved Skythernes Øverstog, ved Krigen med Mederne og ved Babylons Oprør. Egypten var afsmægtig efter Assyrernes Herjinger og ved indre Splid. Alt tydede paa en saadan Oploëning i Verdensmagten, at Guds Folk turde haabe en langvarig Fred. Men hastigen forandredes Udsigterne. Mederne og Babylonierne forbandt sig mod Assyrrien; og Egypten drog med nyt Mod ud forat benytte det beleilige Sieblif i sin egen Interesse. I dette kritiske Sieblif fastede Josias sig ind i Forvirringen, og fæmpede den uløftelige Kamp mod Egypten ved Megiddo, hvor han fandt Døden 609 f. Kr.

Kort efter faldt Ninive for de forenede mediske og babyloniske Hære (606); Nebukadnezar gik med sin seerrige Hær mod Egypterne og slog dem ved Karkemisch (606), og Juda Rige, som nu havde højet sig for Egypterne, blev Nebukadnezars Bytte. Siden er Juda Riges Historie en Række af yngelige Horsøg paa ved Egyptens Hjælp at afkaste Babels Nag; det kunde kun ende med den fuldstændigste Undergang.

Jeremias virker som Profet fra Josias's trettende Åar, eller 627, indtil en god Stund efter Jerusalems Ødelæggelse ved Kaldeerne. Og kunde han end ikke afvende Dommen, saa kunde han dog vidne om den til Bod og Frelse for enkelte i Samtiden og for mange andre i de kommende Slegter.

Indhold og Inddeling.

Det fremgaar af det ovenfor sagte, at Jeremias virkede i den Tid, som af Esaias i Kap. 6 er betegnet som Forhærdelsens Tid. Hans Livsopgave og hans Bog er i Overensstemmelse dermed.

Var nemlig Juda ved Forhærdelse blevet lige med Hædningerne, saa sætter Herren det ogsaa i Klæsse med dem ved at sætte Jeremias til „Profet for Folken“ og give ham det Kald at „oprække, nedrive, ødelægge og nedbryde; bygge og plante.“

Heri er Bogens Indhold sammenfattet. Han river ned Judas falske Støtter og bebuder dets Undergang; han truer med Dom over Folk og Riger; men han forjætter ogsaa en ny Pakt i den gammels Sted.

Vi deler Bogen i fire Hoveddele:

Den første Hoveddel, Kap. 1—29, er Nedbrydelsens Bog, i hvilken Profeten i tretten Taler river ned alt, hvad Juda Rige trodsede paa. I hellig Ridkærhed river den vældige Profet alle de falske Støtter ud af deres Hænder og vender dem som Vaaben mod dem selv. Tyngdepunktet i denne Del er Kap. 25, Spaadommen om Babels sytticarige Herredømme.

Den anden Del er Opbyggelsens Bog, Kap. 30—33, der i tre Taler bebuder Israels Forløsning gjennem Dommens Smerte, Rigernes Gjenforening og den nye Pakt.

Den tredie Del, Kap. 34—45, handler om Dommens Fuldbrydelse ved Jerusalems Grobring og Folkets Bortførelse og Fordrivelse, samt om de Forfølgelser og Trængsler, som paaførtes Jeremias i denne Tid.

Den fjerde Del er Hedningefolkenes Bog, Kap. 46—51, som bebuder Dommen over alle Judas Nabofolk og over Babel. Kap. 52 er et historisk Tillæg om Jerusalems Ødelæggelse.

Formaal og Betydning.

Jeremias's Kald er det tyngste, som er tilfaldt nogen Profet. At tale til et Folk, som ikke vil høre, at se Dommen nærme sig og ikke kunne afgende den, fordi Folket ikke vil agte paa de mest indtrængende Varselsraab, det er den Lod, som endog afspreser Frelseren Taarer, da han ser Jerusalem den sidste Gang.

Men dette tunge Kald er jaare bethdningsfuldt. At Herren i utrættelig Kjærlighed følger Folket til det sidste med Formaningens og Adbarselens Ord, det borttager enhver Undskyldning fra det synsbetyngete Folk. Der staar til sidst kun det folde, nøgne: „Vi vil ikke“ tilbage. Det er Grunden til Ødelæggelsen. Og at Herren dog trods denne forfærdelige Gjenstridighed forjætter, at han efter Dommen er villig til at oprette en ny og bedre Pakt og fornye sit Kjærlighedsforhold til Israel, det sætter Maaden i et saameget højligere Lys.

Det er altsaa Bogens Formaal at vise Israels Synd, at vise at Babel og Nebukadnezar kun er Herrens Redstaf til at straffe Synden, at vise Herrens Villighed til at forbarme sig over det sonderknuste Folk, at indskærpe den paa en Gang knusende og lægende Sandhed, at Gud har indesluttet alle under Synd forat forbarme sig over alle. Juda og Hedeningerne er lige i Synd, saa gjør Herren dem lige i Straf forat forbarme sig over dem alle.

§ 24 b. Begrædelsernes Bog.

Affattelsestid og Forfatter.

Uagtet det gamle Testamente ikke indeholder noget direkte Bidnesbryd om, at Jeremias er Forfatter af Begrædelsernes Bog, er det dog rimeligt, at Traditionen herom er rigtig. Den er gammel og findes allerede i Septuaginta, hvor Bogen begynder med disse Ord: „Og det stede, der Israel var bortført og Jerusalem ødelagt, da sad Jeremias grædende og sang denne Klagesang over Jerusalem“ etc. I ethvert Falb er Klagesangene forfattede straks efter Jerusalems Ødelæggelse ved Kaldærne.

Indhold og Inddeling.

Klagesangene er fem i Tallet, og de fire første er alfabetiske. I dem alle er Gjenstanden den samme, Jerusalems Falb. I den første fremtræder mest Bortførelsens Gru og Rødsel; i den anden Bortførelsens Grund i Guds Brede; i den tredie de troendes Angestelse, Ydmygelse og Belærelse; i den fjerde de gruelige Synder, som har hidkaldt den grufulde Straf; i den femte Bønnen om Syndsforsladelse og Oprettelse af Maadens Samfund paanh.

Formaal og Betydning.

Klagesangene skal, idet de letter Israels hellemte Hjerte og giver Sorgen Lust, lære det at forstaa den forsærdelige Dom ret, saaat det fra bild, stormende Klage ledes til Erkjendelse af sin egen Skuld og derved til de rette Suk og Bønner om Tilgivelse og nyt Maadesamfund, saaat Haabet om Guds Rige atter kan spire i den taarevædede Hjertegrund.

§ 25. Profeten Ezechiel.

Profetens Tid.

Ezechiel, Busis Søn, af prestelig Byrd, blev i Aaret 599 (cfr. Ez. 1, 2; 40, 1; 2 Kong. 24, 14 f.) bortført af Nebukadnezar sammen med Kong Jojakin og mange andre af Juda Riges bedste Mænd. Han sif sit Hjem ved Nebar, en Biflod til Eufrat, i Landsbyen Tel-Ahib. I Aaret 595 blev han kaldt til Profet og virkede i dette Aalde i 22 Aar, idet den seneste Tidsangivelse i hans Bog er Aaret 572 (Kap. 29, 17). Hans Virksomhed er altsaa til dels samtidig med Jeremias's i Hjemlandet og Daniels i Storbyen Babel.

Denne Tid er selve Domstiden i alleregentligste Forstand, hvis centrale Begivenhed er Jerusalems Fald og Templets Brand og Davids Hus's fuldstændige Nedværdigelse. Ezechuels Profeti har derfor væsentlig kun denne ene historiske Forudsætning. Dette ene er saa overvældende, at alt dreier sig derom. Før Jerusalems Fald er det Ezechuels Gjerning at vise denne Begivenheds Nødvendighed som en Herrens Straf; efter denne er det hans Gjerning at vise, hvorledes det nedbrudte skal gjenreises i en ny og bedre Skikkelse: Guds Folk, Davids Rige, den hellige Stad og Herrens Tempel.

Indhold og Inddeling.

Ezechuels Bog deles lettest i fire Hoveddeler:

1. Domstorkyndelse over Israels i Tiden før Jerusalems Fald, Kap. 1—24.
 2. Domstorkyndelse over de hedenste Folk, Kap. 25—32.
 3. Spaadomme om Israels Forløsning og Verdensmagtens endelige Dom, Kap. 33—39.
 4. Det profetiske Billede af Gudsrigets Gjenoprettelse og Forherligelse, Kap. 40—48.
- Om. Ezechuels første Aalde til Profet berettes i 1, 1—3, 21, og den anden i 33, 1—20.

Formaal og Betydning.

Det er altsaa klart, at alt hos Profeten Ezechiel dreier sig om Israels Falld og Gjenoppreisning. At Israels Folk, Davids Rige og Herrens Tempel skulle ganske gaa under, det var umuligt at tro for det kjødeligstindede Israel; at det skulle gjenrejses som Liv af Døde, det var ligesaa haardt at tro uden at se. Så det længste Namrede endog de bortsørte sig til det Haab, at Folkets Udvælgelse, Davids Forjættelse og Herrens Hus's Ære vilde gjøre det umuligt for Babels Konge at tage Jerusalem, brænde Templet og bortsørre Levningen af Folket. Men det var ikke i Gudfrugtighed de bortsørte tænkte saa, det var kun i kjødelig Sikkerhed og national Forfængelighed de drømte saa føde Drømme. Og selvølgelig vakte Jerusalems Falld kun Fortvilelse, Bitterhed, Vanro og Fritænkeri i deres Hjerter. Naar alt, hvad de satte sin Lid til, faldt, afsættes den kjødelige Tryghed af en ligesaa kjødelig Fortvilelse. Naar det var forbi med Templet, saa var det forbi med alt, og deres hele Tilværelse blev meningløs, og deres hele Religion syntes dem kun en tom og intet-sigende Indbildung.

Har vi rettelig forstået denne forfærdelige Fare for Israel og for Guds Frølæssraad med den falde Slegt, som Templets Falld medførte, saa har vi den rette Velingelse for at forstå Ezechiels høje Kald.

Hans første Opgave var at vidne, at Udvælgelsen og Forjættelserne og Herrens Bolig i Israel ikke var en Israels Ret, men en fri Herrens Raade, og at det derfor ikke var umuligt, men meget mere uundgaaeligt, at Dødens Dom rammede det kjødelige Folk, naar Raaden foragtedes og toges forfængeligt i kjødelig Sikkerhed, naar Afsguderi og grove Laster forenede sig med den frajeste Trodsen paa Udvælgelsen og Forjættelsen. Herren maatte føre Dommen over et saadant Folk, ellers vilde jo hans Raade kun blive et nyt Middel til Slegtgens Fordærvelse istedetfor til dens Gjenfødelse. Ezechiel vidner derfor usorfærdet om Synden og Dommen og viser Israels mageløse Trofødshed ved de mest rystende Tilbageblik paa dets hele Historie. Den som selv saa frækt har brudt Pakten, kan ikke ustraffet frone sin Frækhed ved nu i Dødens Stund at kræve og fordre, at Herren skal frelse i Kraft af Paktens Forpligtelse. Det

er altsaa den første Side af Ezefiels Virksomhed at lære Israel at forstaa, at det er dets store og forsværdelige Synd, som bevirker dets Undergang. Herren er ikke afmægtig; men han viser netop sin Magt ved den knusende Dom.

Ligesåa vigtig er den anden Side af Ezefiels Gjerning. Han skal hindre, at Israel synker ned i Fortvilelsens Sump. Thi Herren vækker Liv af døde. Israel har viistnok mistet, og det i en vis Forstand for bestandig, sin folkelige Selvstændighed og sit nationale Kongedømme af Davids Hus. Men dermed har det kun mistet sin udvortes Form, ikke sit indre aandelige Væsen som Guds Folk. Vel var Templet faldt, men kun forat den store, gamle guddommelige Sandhed skulde træde frem for Israel i ny Klarhed, at Templet af Stene kun var et Symbol, der betegnede, at Folket selv skulde være Herrens Helligdom og deres Hjerter det Sted, hvor hans Land skulde bo. Vel var Israel udvortes adspredt og dødt, men kun forat samles og levendegjøres i én Land istedetfor i ét Land. Og vilde det end tage Tid, før dette indre Guds Liv aabenbaredes i Magt og Hellighed, saa skulde dog denne endelige Fuldendelse ikke udeblive. Utrende Trængselsild havde ogsaa det nye Israel at gjennemgaa; men endelig Seier og Triumph skulde være Udgangen derpaa.

Saaledes er det denne store Profets Opgave at vise, at Israels Synd medfører dets Død og Dom, men at Herren nytter dette haarde Middel til Israels Sønderknuelse, Omvendelse, Levendegjørelse og Landeliggjørelse. Selv er han en ødel Rest af det gamle Israel, som i Dommens haarde Tid frimodig skuer fremad mod den lyse Fremtid, som Herren vil give sit Folk.

Man har med nogen Grund kaldt Ezefiel Eksilets Moses, ligesom man med større Ret har kaldt Daniel dets Josef.

§ 26. Profeten Daniel.

Profetens Tid.

Daniel, hvis Navn betyder: Gud er Dommer, blev bortsørt fra Jerusalem i Jojakims fjerde Åar, eller 606 f. Kr., det Åar med

hvilket Babels syttiaarige Herredømme begynder, efter Jeremias Kap. 25, cfr. Dan. 1, 1. Han levede efter Dan. 10, 1 endnu i Perserkongen Chrus's tredie Åar, eller to Åar efterat Jøderne havde faaet Tilladelse til at vende hjem. Daniels Tid er altsaa Eksilets Tid, som han gjennemlevede i sin Hælhed. Derved er i en Sum alt sagt. Det jødiske Folk var ikke mere, det nationale Kongedømme var borte, Templet var brændt. Forsvundne var alle de sedvanlige Guds Tegn paa Jordens (Sal. 74, 9); blandt Hænningerne spurgte man haanende: Hvor er deres Gud? (Sal. 74, 10).

Da opreiste Herren den vældige Profet og Undergjerningsmand Daniel og satte overordentlige Tegn paa sin Visdom og Magt midt i det store Babel, faaat Herrens Ere blandt Folk og Riger blev større i denne Israels Fornedrelsestid end nogensinde.

Før Tidsregningens Skuld anføres her følgende babyloniske Kongerække:

1. Nebukadnezar, 606—561.
2. Hans Søn Evil-Merodak, 561—559.
3. Nebukadnezars Svigersøn, Neriglissar, som myrde sin Svoger og Førgjænger, Evil-Merodak, 559—555.
4. Neriglissars Søn, La b o r o s o a r c h o d, 555.
- 5—6. Kaldceren eller Mageren Nabonahid eller Nabonidus med Sønnen Belzarozor eller Belzazar, 555—538.

Babels Grobring af Perser og Meder, anførte af Chrus, 538, efter hvilken Tid Darius den Meder først herskede i to Åar, hvorpaa Chrus i 536 blev Enehersker.

Om. Naar Belsazar i Dan. 5, 11 og 18, 22. kaldes en Søn af Nebukadnezar, saa er dette enten simpelthen at forstaa om Efterfølger, eller ogsaa om Dattersøn. Thi Dronningen i Dan. 5, 10, som aabenbart er Belsazars Moder, kan godt være Nebukadnezars Datter. Hun var først gift med Neriglissar og kan efter hans Død være blevet gift med Nabonahid, som ved et saadant Giftermaal vilde have styrket sit Kongedømme.

Indhold og Inddeling.

Daniels Bog falder i to Hoveddele, Kap. 1—6 og Kap. 7—12. Kap. 1—6 indeholder en Række Fortellinger, 7—12 en Række Syner. De to Dele er hver for sig ordnet efter Tidsfølgen.

Ø første Hoveddel er der seks Fortællinger: 1. Om Daniels og hans tre Venners Opdragelse, Gudsfrugt og Forfremmelse (Kap. 1). 2. Nebukadnezars Drøm om det store Billede og Daniels Udtydning (Kap. 2). 3. Det store Usguds billede og Daniels Venneres underfulde Redning af Ildovnen (Kap. 3). 4. Nebukadnezars Drøm om Træet, hans Hovmodss Straf og hans Ædmhgelse for Herren (Kap. 4). 5. Belzazars Gjeitebud og Skriften paa Bægen (Kap. 5). 6. Daniel i Løvekulen under Darius (Kap. 6).

Synerne i anden Hoveddel er fire: 1. Synet om de fire Øhr, som betegner de fire Verdensriger, og Menneskesønnen, som har Himmeriges Rige (Kap. 7). 2. Synet om Bæderen og Gjedebukken, som betegner Kampen mellem det persiske og græske Rige (Kap. 8). 3. Daniels Bøn om Eksilets Ophør og Spaadommen om de 70 Åruger fra Jerusalems Opbhægelse (under Nehemias) indtil Kristi Død og Templets Fald (Kap. 9). 4. Daniels Syn om det græske Riges Triumf og dets Deling i fire Riger, hvoraf de to (det øgypstiske og syriske) skal strides om Jørdeland, og hvoraf det syriske skal påaføre Søderne megen Trængsel. Saa skal Frelsen komme med de dødes Opstandelse og de frommes Hærlighed (Kap. 10—12).

Formaal og Betydning.

Den guddommelige Hensigt med de Undere og Syner, som fortælles i Daniels Bog, er at vise, at Israels Gud, hvis Folk er overvundet af Verdensmagten, dog er Kongers Konge og Herrers Herre. Disse Undere og Syner er Guds Svar paa Hedningernes haanende Spørgsmaal: Hvor er deres Gud? Gud lader den krigsfangne Daniel blive den fremmerste Mand næst Kongen i det babyloniske Rige; Gud bringer Verdens mægtigste Hærfører til at erkjende sin Alvidenhed og Allmagt; Gud frelser sine fromme af Nød og Død; Gud giver Israel ny Forvisning om det messianske Rige; Gud giver forud saadan Oplysning om Israels Trængsel paa Veien til Hærligheden, som det behøvede for ikke at forsage.

Bogens Betydning svarer altsaa nøiagtig til Tidens Krav. Israel behøvede underfuld Styrkelse i Troen, Hedningerne trængte underfuld Bevisning af Guds Magt, at ikke Israels Fortvilelse og Hedningernes Overmod skulle tilintetgjøre Guds Frelsesraad.

Begge Dele sfer ved de Undere og Syner, som berettes i Daniels Bog; thi ved begge fremstilles Kampen mellem Menneskemagten og Guds Magt, mellem Verdensrigerne og Gudstriget, hvilken Kamps Udgang altid er Seier og Triumph for Guds Magt og Guds Rige.

Bogen har altid været Vantroen en Torn i Diet, og den har prøvet at vise, at den er strevet paa Antiochus Epiphanes's Tid; men uden Held. Bogen har endnu den Dag idag samme Betydning som i Eksilets Dage; den styrker Troen, ophøjer Herren, forbirrer og beskynder Vantroen og hdmøger Høfærdigheden og Menneske-klogskaben. Derfor taales den ikke.

Daniel staar i den hebraiske Bibel ikke blandt Profeterne, men blandt Hagiograferne.*). Daniel var ikke Profet i almindelig Forstand; han optraadte ikke som Prædikant blandt Folket. Der er ingen direkte Henbendelse til Folket i hele Bogen. Den er en stor-slagen, majestætisk Fremstilling i levende Billeder af Kampen mellem Gud og Verdensmagten, og er selvølgelig profetisk i Indhold, men ikke i Form.

Daniel er den sidste Bog, som tilhører den kaldæiske Tid. Den fører over til den persiske Verdenstid. Og isandhed, her var intet mere at tilføje. Hvad der stod tilbage efter Ezekiels Bebudelse af Israels Opreisning, det er her tillagt: Verdensrigerne skal gaa frem i brutal Styrke og knige Guds Folk under sig; men Menneskesønnen, som kommer paa Himmelens Skær, skal oprette det himmelske Rige, det sande Menneskes Rige, som skal medføre de dødes Opstandelse og en evig Herlighed. Det er ikke bare Folket, der opreises fra Eksilets Død som i Ezechiel 37, men det er de enkelte døde, som opreises af Gravene i Dan. 12.

*) Navnet stammer fra den ældgamle Inddeling af det gamle Testamente i Loveen (de fem Mosebøger), Profeterne (Josbas, Dommernes, Samuels og Kongernes Bøger; Esaias, Jeremias, Ezeziel og de tolv smaa Profeter) og Hagiograferne, d. v. s. de hellige Skrifter (Salmerne, Ordsprogene, Job, Højsangen, Ruth, Begrædelsernes Bog, Prædikeren, Ester, Daniel, Esras's, Nehemias's og Krønikernes Bøger). — Udg.

Den persiske Tids Profeter.
[Haggaj, Sakarias, Malakias.]

§ 27. Profeten Haggaj. Profetens Tid.

Haggaj optraadte i Perserkongen Darius Hystaspes's andetaar, 519 f. Kr., forat opmunstre Jøderne til at fortsætte og fuldende den ved Samaritanernes Rænker og deres egen Ligegyldighed afbrudte Tempelbygning. Den lille hjemvendte Koloni havde ved Ercengsler og Skuffelser tabt Troen og Trinodigheden; derved havde de efter forsvoldt den quiddommelige Belsignelse. De havde lagt Jøderne i Skjæret, og Uaar og Tørke havde rammet dem. I denne farlige Sløvhed og Død bliver Profeterne Haggaj og Sakarias sendt til dem forat vække dem op til Anger, Tro og Haab. De tager etter fat paa Arbeidet, og det fuldendes i Troskab og Lydhed, og nyt Haab vokser frem i de forsagtes Hjerter.

Indhold og Inddeling.

Haggajs Bog bestaar af fire Taler, alle holdte i det sammeaar. Den første Tale, Kap. 1, revser Jødernes Forhåmmelse af Tempelbygningen og viser, at Misveskt og Uaar har rammet Landet for denne Utroskabs Skyld. De tager etter fat paa Verket; og i den anden Tale, Kap. 2, 1—9, trøster Profeten dem, som klagede over, at Templet var saa ringe, dermed, at Herren under mægtige Omvæltninger i Hedningeverdenen vil gjøre det sidste Tempels Herlighed større end det førstes. Den tredie Tale, 2, 10—19, bebuder timelige Belsignelser for det arme Folk; den fjerde Tale, 2, 20—23, forjætter Serubabel Herrens Beskyttelse.

Formaal og Betydning.

Bogens Formaal er at bevæge Israels til at gjenopbygge Templet, som var Vaandet mellem Herren og Folket, og at lære Israels uden Forsagthed og Frygt at se fremad imod en stor og lys Fremtid, som, hvor fjern den end syntes, dog var usvigelig sikker, fordi den hvilede paa de trofaste Forjettelser, som allerede var begyndt at gaa i Opfyldelse.

§ 28. Profeten Sakarias.

Profetens Tid.

Sakarias optræder to Maaneder efter Haggaj og virker i omrent seks Aar. Hans Tid er altsaa den samme som Haggajs, og Hovedsagen i Tidsforholdene er Israels Ringhed og Syndighed, Nabofolkenes Misundelse og Ondskab og Perserrigets vældige Magt. Alle disse tre Momenter synes ligesaa mange Hindringer for Forjættelernes Opfyldelse, og det er derfor Sakarias's Opgave at løse de Gaader, som derved fremstillede sig for Israels Bevidsthed, naar det spurgte efter Herrens Veie med sit Folk.

Indhold og Inddeling.

Sakarias's Bog falder i tre Dele med en indledende Formaning i Kap. 1, 1—6, nemlig:

1. Kap. 1, 7—6, 15, der indeholder en Række af ni Syner, som betegner, at Herren nu vil straffe Hedningerne, vil knuse Rigerne, formere Israel, udslette dets Synder, stjænke det Landen, bortskaffe Synden og sende Messias.

2. Kap. 7 og 8 er det guddommelige Svar paa et Spørgsmaal fra Israel, om det fremdeles skal faste og ørge over Jerusalems Ødeleggelse. Der svares, at Herren vil gjøre alle Israels Fastedage til Festdage.

3. Kap. 9—14 er en Fremstilling i to Dele (Kap. 9—11 og 12—14) af, hvorledes Herren efter at have straffet Hedningerne vil oprette sit evige Fredsrighe paa Jordens trods Israels Ulydighed og Gjenstridighed; og hvorledes han efter at have bragt Israel til ydmhg Bod vil antage sig det og sætte det til Herlighed, trods Verdens Sad og Angreb.

Formaal og Betydning.

Bogens Formaal og Bethydning er væsentlig den samme som Haggajs, kun mere almindelig og vidtrækkende. Haggaj er Forudsætning for og Indgang til Sakarias. Det gjelder hos Sakarias fornemmelig om at give Israel den Forvisning, at den Frelse, det allerede havde erfaret, var en ringe Begyndelse til alle Forjættel-

fers Opfyldest. Var Begyndelsen ringe, saa var der desto større Grund til at bie paa Fuldendelsen; thi den skulde blive herlig. Men det gjaldt om at bie i Tro; thi endog i den messianske Tid vilde ikke det kjødelige Sind blive tilfredsstillet. Ogsaa da vilde Vantro og Kjødelighed bringe Straf og Forbandelse med sig, og kun en sand Bodfærdighed og levende Tro vilde frelse Israel. Israels Synd vilde naa den forfærdelige Side, at det vilde forraade og dræbe sin Messias; men end ikke dette kunde ophæve Herrens Maade, som vilde forbarne sig over Israel, naar det omvendte sig igjen til ham, som det havde gjennemstunget. Det er altsaa Meningen at vise, at ogsaa det freste Israels Vei er en Vei i Trængsel og Kamp, en Vei gjennem dybt Fal og smertelig Anger til Maade, Øpreisning og Herlighed.

Paa den ene Side fristedes Israel til kjødelig Forsagthed, naar det saa den ringe Begyndelse til de store Forjættelser Opfyldest; paa den anden Side fristedes det til kjødelig Sikkerhed, naar det tænkte paa, hvorledes Opfyldestens Tid dog var begyndt. Begge Farer skal modarbeides ved Sakarias's Bog, som viser, at den ringe Begyndelse er sterk nok, naar den er fra Herren, og at den endelige Frelse er ligesaa meget af Maade alene som Frelsens Begyndelse.

§ 29. Profeten Malakias.

Profetens Tid.

Profeten Malakias, om hvem man kun tjender hans Navn, optraadte efter den almindelige Mening paa Nehemias's Tid og høst under dennes andet Ophold i Jerusalem, omkring Aar 430 f. Kr. Søderne var fremdeles under Persernes Herredømme (Mal. 1, 8), og de var nedfunkne i religiøs og moralst Indifferentisme forbundet med opblæst Nationalstolthed og egenretfærdig Ennuren mod Herren, fordi Forjættelsernes Opfyldeste lod saa længe vente paa sig. Trætte og kjede af den lange Venten forsvante de Trofæb og Lydighed og klagede saa paa Herren, at hans Kjærlighed og Trofasthed svigtede.

Indhold og Inddeling.

Profetens Bog er en sammenhængende Formaning til oprigtig Bod og sand Gudsfrøgt: Herren har været og er trofast, men Israel er afveget, og Presterne er Ledere i dette Frafald, som de skulde have advaret imod.

Herren har udvalgt Israel, men Israel ringeagter Udvælgelsen (1, 2—5). Herren er Israels Fader, men Presterne bringer ham i Foragt, deraf bliver de selv foragtede (1, 6—2, 9). Herrens Folk er en Kreds af Søskende, men Israels Mænd forskyder sine israelitiske Hustruer og egter fremmede Kvinder (2, 10—16). Herren har givet Israel sin Forjættelse, men med vantro Spot udfordrer det ham til at komme til Dom; han skal også komme og rense sit Folk ved Dommen (2, 17—3, 6). Endnu er der dog Tid til Omvendelse og Frelse (3, 7—12); men den større Del af Israel agter ikke denne Maadetid, fun nogle saa fromme er tilovers. Dette vil komme tilsyne paa Herrens Dag, som kommer med Dom og med Frelse, efterat Herren har prøvet det sidste Middel ved at sende Elias som sin Forløber (3, 13—4, 6).

Formaal og Betydning.

I denne Bog taler den gamle Profeti sit Afskedsord til Israel. Den skal lære Israel, hvorledes det skal bie paa Herren, indtil han kommer. Trofald i den gamle Bøft er den rette Forberedelse for den nye. Er ikke denne tilstede, saa bliver Herrens Dag en Dommens og Straffens Dag; fun for dem, som af Hjertet frygter og ærer Herren, bliver Dagen en Frelsens og Forløsningens Dag. Dog saa stor er Herrens Maade, at hans Dag kommer ikke som en Thy om Natten denne Gang. Vel forberedt ved Elias's vældige Bods-
røst kommer den forst bringe Frelse til alle, om muligt.

Saaledes bliver Israels Profeti tro i sit Aald til det sidste, altid løftende Maabet: Bereder Herrens Vej, gjører hans Stier lige!

§ 30. De poetiske Bøger.

De poetiske Bøger i det gamle Testamente er: 1. Salmerne, 2. Job, 3. Ordsprogene, 4. Salomos Højsang, 5. Prædikeren. (Begrædelsernes Bog forbigaaes som allerede omtalt i § 24b.) Disse Bøger adskiller sig saavel i Form som Indhold fra de øvrige Skrifter i det gamle Testamente. De er strevne i bunden Stil, hvilket er det samme som den saakaldte Leddenes Parallelisme. Denne eindommelige og virkningsfulde Form bestaan deri, at Tanken deles i to eller flere Hovedsætninger, som sættes ved Siden af hinanden og først i sin Forbindelse udtrykker den hele Mening. Vi har altsaa ikke Rim eller Metrum som hos os brugelig, men en Taft og Rhythmus i Tanke og Udtale, som fuldkommen svarer til Indholdets Krav. Der er en meget stor Frihed i Forening med bestemte Krav paa Regelmæssighed og Formstøjnhed. Foruden denne Lov, hvorefter hvert enkelt Vers bygges, ordnes ogsaa almindeligt Versene i Grupper, der kaldes strofer. De bestaan af to eller flere Vers, som tilsammen udgjør en sammenhængende Tankecæfke, som f. Exs. i Salme 1, hvor Vers 1—3 schildrer de frommes Lykke og Vers 4—6 de ugudeliges Ulykke.

Med Hensyn til Indhold er den hellige Poesi dels Ihsus som Salmerne og Højsangen, dels didaktisk, som Ordsprogene og Prædikeren. Jobs Bog er baade Ihsus og didaktisk. Den Ihsuske Poesi i det gamle Testamente er Udtale for Sjælens religiøse Følelser og Stemninger; den didaktiske er Udtale for den gudfrngtige Visdom, som Guds Folk vinder ved Anvendelsen af Guds Lov i Livets vekslende Åar. Guds Aand har selv drevet sine udvalgte Redskaber til at beskrive, til Menighedens Opbyggelse og Belærelse, de Bevægelser og Erfaringer, som Guds Abenbaring frembringer hos de troende Hjerter og Sind. Det er de troendes hellige Følelser og Tanker, som her lægges frem for os. De poetiske Skrifter er deraf ikke den direkte guddommelige Abenbaring, men Abenbaringens hellige Gjenstn fra Dybet af gudfrngtige Sjæle, saaledes som kun Guds Aand kan virke og frembringe det. De er ligemeget en Del af den hellige Skrift, fordi de aabenbarer for os Aandens Virkning i Guds Folk og saaledes indeholder, hvad der ikke er opkommert i noget Menneskes Hjerte eller Forstand ved dets egen Kraft eller Dygtighed. De

er et uslukfeligt Lys, som tændt af Herrens egen Hånd Skinner for alle Tider og alle Slegter over Menneskelivets og Menneskehjertets Hemmeligheder og giver himmelsk Klarhed og Vederkvægelse paa Beien. Den eiendommelige Blads, som de har i den hellige Skrift, giver dem ogsaa en ganske særegen Bethydning for den enkelte Sjæls indre Liv med Gud; thi i disse Bøger kan den troende Sjæl gjenfinde sine egne Erfaringer og Oplevelser og derigennem baade prøve sig selv og kjende sig selv som delagtig med alle troende i deres Kampe og Krængsler, deres Anfægtelser og Sejervindinger. Ved sin subjektive Karakter er de de troende Menneskers Hjertespeil til alle Tider.

De poetiske Bøger i det gamle Testamente har dette Særkjende fra den kristne Menigheds Salmer, at de er inspirerede. De veksler ikke med Tidens stiftende Bevægelser. De er under hele Menighedens jordiske Tilværelse en uforanderlig Kilde til Lys og Trøst.

§ 31. Salmernes Bog.

Salmedigtningens Historie.

Salmerne i det gamle Testamente er ikke en enkelt Mand's Verk. Den israelitiske Salmedigtning har en Historie, som følger Abenbarings og Menighedens Historie Trin for Trin. Til hvert Fremskridt i den guddommelige Maades Abenbaring svarer en ny Sang fra Menighedens Hjerte og Mund. Herren selv opvækker af Israels Midte de Digttere, som i rette Tid tolker Israels Tak og Pris eller dets hønlige Graad under Herrens Førelser. Salmedigtningens Historie er derfor nære forbundet med selve Abenbaringens Historie, med det religiøse Livs Historie og med Templets og Guds-dyrkelsens Historie i Israel.

Den israelitiske Salmedigtning er saa gammel som Israels Folk. Da Israel blev født til at være Herrens Folk i Egyptens Krængsler og den herlige Udgang deraf, fødtes ogsaa Salmesangen. Da Folket stod frit og frelst paa det røde Hav's anden Øred, brød det ud i Lovsangen, 2 Mof. 15, 1—21, som viistnok ikke er optaget i Salmebogen, men som dog er en hellig Sæd, af hvilken mange se-

nere Salmer er Skud og Spirer. Moses er den første Salmedigter i Israel, og den 90de Salme og Mose Sang i 5 Mos. 32, 1—43 er levende Vidnesbyrd om hans mægtige Sangergave.

I Josvas og Dommernes Tid har vi ikke egentlige Salmedigtere i Israel. Profetinden Debora har dog i den store Seiershymne i Dom. Kap. 5 efterladt et Bevis paa, at Sangens Gave ikke var udsuft i denne Brydningstid, ligesom Hannas Sang i 1 Sam. Kap. 2 er en herlig Førstepræde af den hellige Sang, som saa sterkt bruste frem fra Guds Folks Hjerte i Davids og Salomos Tid.

Samuels Virksomhed fremkaldte en Vækelse i Israel, som igjen var Forudsætning for Salmedigtingens Blomstring under David og Salomo. I denne Tid er David selv den fremmeste Salmedigter (2 Sam. 23, 1). Hans fortrinlige Naturgave, hans høje Kald, hans inderlige Gudsfrugt, hans lange Trængelskole under Sauls Forfølgelse er Forudsætninger for hans tidligste Salmedigting. Vi har en Række Salmer fra denne Periode af Davids Liv. Dernæst blev Davids Tronbestigelse, Tabernaklets Flytning til Zion, hans stolte Seierbindinger og Forjættelsen om Davidsønnens evige Rige en ny Anledning til en Række Salmer. Endelig blev Davids Fal og Bod, Absalom's Oprør og al den Nød, som dermed fulgte, Anledning til de mest gribende af Davids Salmer.

Til denne Blomstringsperiode hører ogsaa Salomos Salmer og ialvfald en Del af de Salmer, som bærer Asafs og Korahs Børns Navn, ligesom ogsaa Salme 89 af Etan.

Efter Salomos Tid er der to Konger i Juda Rige, under hvilke Salmedigtingen igjen tog et Opsting sammen med det aandelige Liv og Tempeltjenesten. Det er Jofafat og Ezebias. Guds store Frelsesgjerninger under disse Konger, og Profeten Ejaias's Virke under Ezebias lagde nye Sange i Israel's Mund. Til Jofafats Tid henregner vi Salme 46—48, til Ezebias's Tid Salme 75, 76, 87 og 93—100.

Dernæst er Landflygtighedens store Sorg kilde til nogle Salmer. Til denne Tid henregner vi Salme 74, 79, 102 og 137.

Hjemkomstens Glæde affødte en Del Salmer 105, 106, 107 og 126. Tempelbhgningens Fuldendelse under de mange Trængsler gav Salmedigtingen et nyt Fremstød (Sal. 111—118), og endelig afsluttes rimeligvis Salmedigtingen i Israel samtidig

med Profetien i og umiddebart efter Esras's og Nehemias's Tid og Jerusalems Mures Gjenopbyggelse (Sal. 119 og 146—150).

I Salmernes Overskrifter nævnes følgende Salmedigtere:

1. Moses i Salme 90.
2. David i Overskriften over 73 Salmer: 3—9, 11—32, 34—41, 51—65, 68—70, 86, 101, 103, 108—110, 122, 124, 131, 133, 138—145.
3. Salomo i Salme 72 og 127.
4. Asaf i 12 Overskrifter: Sal. 50 og 73—83, af hvilke dog kun ses antages at tilhøre den gamle Asaf paa Davids Tid, nemlig Sal. 50, 73, 77, 78, 81 og 82. De andre ses er rimeligtvis af nogle af hans Efterkommere.
5. Korahs Børn i Overskriften over 11 Salmer: Sal. 42, 44—49, 84, 85, 87, 88.
6. Etan (eller Gedutun) i Salme 89.

Indhold og Inddeling.

Det følger af sig selv, at Salmernes Indhold er saa mangfoldigt som selve Israels religiøse Liv baade som Folk og Individuer. De udtrykker alle de religiøse Følelser og Stemninger, som Guds Ord og Herrens Førelser med Folket og de enkelte troende kunde fremkalde og fremkaldte. Der er for Folkets Vedkommende Salmer, som klager over Lidelser, som jubler over Frelse og Velsignelse, som udtrykker Haab om Forjættelernes Opfyldelse og Herrens Komme til Dom. Der er ogsaa Salmer, som udtrykker alle Stemninger i den enkelte troendes Liv, fra Bodens dybe Sorg, Anfægtelsens haarde Kampe og Lidelsens Smerte op til den jublende Forvisning om herlig Udgang af al Trængsel og Troens Hvile i den oplevede og nærværende Frelse. Deraf vil troende Hjerter til alle Tider finde Vederkøgelse i denne altid rindende Kilde.

Salmebogen er inddelt i fem Bøger, rimeligtvis efter Mosesbøgerne Eksempler. De fem Bøger er Sal. 1—41; 42—72; 73—89; 90—106; 107—150. Inddelingen fremgaar klart af Doksoologierne i Slutningen af Sal. 41, 72, 89 og 106. Inddelingen hidrører fra den sidste Samler af Salmebogen, som ventelig har været Esras eller en af hans samtidige.

De tre første Bøger, Sal. 1—89, indeholder Davids, Salomos, Korahs Børns, Asafs og Etans Salmer, foruden nogle navnløse, saaledes fordelte, at første Bog indeholder davidske Jehovasalmer, anden Bog korahitiske, asafitiske og davidske Elohim salmer, og tredie Bog blandede Salmer af samme Forfattere som i de to første Bøger.

De to sidste Bøger, Sal. 90—150, indeholder væsentlig Salmer af andre Forfattere i kronologisk Orden, hvori blandt er indflettet nogle davidske Salmer og en salomonisk. Sandhedsvis har dog Pilgrimssalmerne, Sal. 120—134, intet med den kronologiske Orden at gøre.

Indenfor de tre første Salmebøger er det saa godt som umuligt for os at finde de Grunde, hvorefter hver Salme har faaet sin Plads.

Formal og Betydning.

Det er allerede af det foregaaende klart, at det er Salmebogens Hensigt at give Israels andelige Liv, dets Bod og Tro, dets Sorg og Glaede, dets Haab og Længsel et Udtryk i Sangens Form, saa at Menigheden ved Gudstjenesten kunde gjennem Salmerne frembære Læbers Offer for Herren, og den enkelte troende kunde i disse Sange finde Ord og Udtryk for det, som rørte sig paa Hjertebunden. De skal altsaa give et saadant Villede af det religiøse Liv i alle dets Bevægelser og Brydninger, at alle religiøse Hjertetilstande deri kan finde Klarhed og Prøvelse.

De har derfor denne høje Bethydning for alle Tiders troende, at de giver Hjerteufkene Ord, at de giver Længslerne Udtryk, at de laader Jubelen og Glæden i Gud finde aaben Vej. Til samme Tid tjener de til at lutre og rense Hjerternes ofte uklare og urolige Stemninger og udskille de menneskelige Lidensfabers og Følelsers Urenhed fra den Helligaands Virkninger i Sjælen. De har den vigtige Opgabe at løse Hjertets Baand og give dets religiøse Stemninger Lust og Næring, saaledes at de samtidig øver den rensende, prøvende, dømmende og normerende Virkning, som altid følger med Guds Ords Anvendelse og Brug paa Menneskelivet.

§ 32. Jobs Bog.

Affattelsestid og Forfatter.

Om Jobs Bogs Forfatter vides intet, og om Affattelsestiden kan saa meget, som kan sluttet af Bogen selv. Derfor agter nogle Theologer den for den ældste af alle Bøger i det gamle Testamente, medens andre anser den for en af de allersidste. Mellem begge disse Æderligheder holder dog de mere besindige fast ved, at Jobs Bog er skrevet paa Salomos Tid. Indholdet taler for, at Bogen er skrevet, efterat Israel allerede længe har levet under Lovens Økonomi og har tænkt grundigt over de Problemer, som fremstiller sig for den troende Sjæl under den gammeltestamentlige Åabenbaring. Chi Spørgsmaalet, som behandles i Bogen, om Forholdet mellem Guds Retfærdighed og de gudfrugtiges Videlser, kunde ikke vel trænge sig frem for Bevidstheden før efter længere Tids Prøvelse og Erfaring i de guddommelige Førelsers Skole. Bogens Form, som er i høj Grad fuldendt, taler for, at den hører til den israelitiske Digtnings Guldalder under David og Salomo. Og Sprogets, Tanernes og Billedernes Righoldighed vidner om, at den tilhører en Tid af Israels Historie, da Forbindelsen med Udenverdenen var baade livlig og fredelig. Den jordiske Baggrund for Bogen er ikke Kana'an alene, men hele Jorasien, saalangt det var indbefattet i Davids og Salomos Rige.

Vi tør derfor antage, at Bogen, som i nogen Grad er besleget med Salomos Ordsprog, er forfattet af en af de vise paa Salomos Tid. Udvortes Vidnesbyrd om, at Bogen er skrevet før Eksilet, har vi i dens Benyttelse i andre Skrifter af det gamle Testamente. (Se saaledes Ez. 14, 14; Jer. 20, 14—18, cfr. Job. Kap. 10).

Indhold og Inddeling.

Jobs Bog er en digterisk Behandling af Fortællingen om Job, saaledes at denne Fortælling udgjør Stoffet, som Forfatteren frit behandler for derigennem at belyse og løse Problemets om Sammenhængen mellem den guddommelige Retfærdighed og den frommes Videlse. Loven truede de ugodelige med Videlser og lovede de fromme indre Lykke; men Erfaringen visste, at ofte gif det den

ugudelige tilshneladende vel, mens den fromme var underkastet mange Lidelser. Hvorledes er dette at forstaa? Hvorledes svarer det til den guddommelige Retfærdighed? Og endnu et Spørgsmaal: Er det en egte Fromhed, som frugter Gud for Belønningens Skyld? Er det ikke først da egte Fromhed, naar Hjertet høier sig absolut for Gud og har sin Tilfredsstillelse i ham uden noget Hensyn til ydre Belvære eller Lidelse? Og tilsidst: Kan det virkelig gaa an at bedømme et Menneskes Fromhed efter det Maal af Lykke, som han nyder her i Livet?

Dette Spørgsmaal faar i Jobs Bog en indgaaende og udtømmende Behandling i den gammeltestamentlige Åabenbarings Bys. Job, som var lige udmerket ved Fromhed og ved Lykke, bliver af Satan beskyldt for at være from for Belønningens Skyld, og Gud tillader, at han prøves ved Tabet af al jordisk Lykke. De Slag, som rammer Job saa haardt, uventet og uftanseligt, driver ham tilsidst til at forbande sin Tilværelse (Kap. 1—3). Jobs tre Venner kommer da til ham og prøver forgjøvæs at vise ham tilrette, idet de først mere tilhyllet og efterhaanden bestemtere og bestemtere gjør Jobs Lidelser til Bevis for, at han gjemmer paa en stor Brøde, som han ikke vil erkjende. Job væmmes ved deres Trøst og forbittres ved deres Insinuationer og stopper deres Mund ved kraftige Svar, hvori han bevidner sin Fromhed og Uskyldighed og sin urokkelige Tro til Gud (Kap. 4—31).

Da fremtræder Elihu, en yngre Mand, som i Laushed har hørt paa Samtalens Gang, og i en længere Tale viser han, at ingen af Parterne har fundet Problemets Løsning og derfor ikke talt rettelig om Gud. Han bebreider Vennerne, at de i Jobs Lidelser kun har seet Bevis paa hans Synder uden dog at kunne pege paa disse; og han bebreider Job, at han har punktet paa sin Egenretfærdighed og indirekte lastet Guds Førelser. Guds Førelser er altid retfærdige, og et Menneske har aldrig Ret til at knurre imod dem, selv om de, som hyppigt er Tilfælde, langt overstiger et Menneskes indstrenkede Forstand. Gud lader ikke den ugodelige trives for bestandigt, og han forløser tilsidst den lidende fromme fra al Elendighed; saa vil han ogsaa gjøre med Job (Kap. 32—37). Efterat Jobs Sind saaledes er beredt, aabenbarer Herren sig i et Tordenveir og viser ham, hvor uendelig ophøjet Skaberen er i Magt og Visdom, saa intet Menneske

kan gaa i rette med ham. Herved høies Job til Erfjendelse af den Synd, han har begaet ved at tale som den, der kunde mestre de guddommelige Førelser; og hans hdmige Bekjendelse finder Maade, saa Job endog kan være de uforstandige Venners Forbeder, og hans tidligere Lykke gjengives ham i forsøget Maal (Kap. 38—42).

Herved er nu ogsaa Bogens Inddeling gibet. Der er en Indledning, hvori vi føres ind i Problemets, som er den gudfrygtige og retfærdige Jobs Videlse under Satans Angreb, som tilstedes af Gud, i Kap. 1—3. Deraa følger de tre Venners forgjøves Forsøg paa at løse Problemets, hvorved Job visstnok bliver staaende igjen med Seier over dem, men tilligeaabenbarer, at hans Sind er smittet af aandeligt Hovmod og Egenretfærdighed, Kap. 4—31. Deraa begynder Problemets Løsning ved Elihus Tale, og endelig kommer Guds Abenbarelse med den fulde Forklaring og Forsoning, Kap. 32—41, hvortil Kap. 42 knytter sig som den praktiske Løsning af alle Banskeligheder ved Jobs fulde Ædmygelse under Herrens Haand og hans Gjenindsættelse baade i det indre Samfund med Herren og i den ydre Lykke, som svarer dertil.

Jobs Bogs Formaal.

Af det allerede ovenfor fremsatte er det klart, at Jobs Bogs Formaal er at give de lidende fromme den rette aandelige Indsigt i Videlsernes Oprindelse og Betydning, deres Forhold til den guddommelige Retfærdighed og den menneskelige Synd og den sataniske Ondskab, saat Videlserne derved haade kunde bører med Taalmodighed og udrette, hvad de tilsigter for de troende. Det er Bogen om Korsets Hemmelighed i det gamle Testamente, og den lærer os at se ind i, hvor stor Taalmodighed de gammeltestamentlige troende har habt Behov, medens de biede paa Israels Trøst; thi vi ser her bedre end noget andet Sted, hvor langt større Lys der falder over det jordiske Livs Trængsler, siden Jesu Kristi Opstandelse fra de døde bragte Liv og Uforkraenklighed for Dagen og aabnede den klare Udsigt til den guddommelige Retfærdigheds fulde Hævdelse ved den yderste Dom.

§ 33. Salomos Ordsprog.

Affattelsestid og Forfatter.

De allerfleste Ordsprog, som indeholdes i Ordsprogenes Bog, er affattede paa Salomos Tid og har Salomo selv til Forfatter. Men dens nemlig Davids Tid var rig paa Salmer, der fremkom som Frugt af et bevæget Hjertelib og sterke religiøse Følelser, er Salomos Tid rig paa Ordsprog, der fremkom som Frugt af hellig Tænkning og Visdom. Den religiøse Vækkelse, som fremkaldtes ved Samuel, er blevet øldre, og de sterke Følelser er afløst af en roligere Betragtning og Refleksion.

Ligesom David er Hovedrepræsentanten for sin Tids hellige Kirke, er Salomo Hovedrepræsentanten for sin Tids hellige Refleksion. Han er Hovedforfatteren af Ordsprogene. I Ordsprogenes Bog er Salomo ifølge Overskrifterne Forfatter af Kap. 1—9; 10, 1—22, 16 og Kap. 25—29. Af andre Forfattere er kun de samme Dele 22, 17—24, 22, som i Overskriften (22, 17—21) kaldes: „Vismænds Ord,” 24, 23—34, som indledes med Ordene: „Ogsaa disse Sprog er af viise,” Kap. 30, „Agurs Ord,” og Kap. 31, „Kemuels Ord.” Om de to sidste er det dog ganske uvisst, om de er virkelige Personnavne eller kun symboliske Betegnelser for Salomo.

Ordsprogenes Bog er altsaa en Samling af udvalgte Ordsprog af Salomo og nogle andre Vismænd. Hvad Tid denne Samling har haft sin nærværende Form, er ikke sikkert, men af 25, 1 fremgaar, at den ikke er blevet fuldstændig før Kong Ezebias's Tid.

Indhold og Inddeling.

Ordsprogene er en Fremstilling af den israelske Visdom paa Åbenbaringens Grund. Den konstante Modsatning er Visdom og Daarskab. Men denne Visdom er ikke en theoretisk Spekulation over metafysiske Abstraktioner, men en ethisk og derfor praktisk Livsbetrægtnings (cfr. Zak. 3, 17), som gaar ud fra, at Guds frygt er det høieste Gode og Ugudelighed det største Onde. I alle Forhold og under alle Livets vekslende Maer er den Mand isandhed vis, som lader sine tanker og Handlinger bestemme af den guddommelige Lov og Åbenbaring.

Bogens første Del er Kap. 1—9, som efter den udførlige Overstift i 1, 1—7 indeholder en sammenhængende Lovprisning af Bisdommen, hvorved forstaes selve den guddommelige Tanke i Verdens Skabelse, Sthrelse og Orden, i hvilken et Menneske maa indordne sig, om han skal finde Lykke i Livet og Belsignelse paa sine Veie. Denne Guds Tanke er i Loven aabenbaret som en Regel for Menneskets Vandel, og at praktisere den guddommelige Lov under Livets forskellige Forholde er derfor den praktiske Wisdom i Menneskelivet. I dette Afsnit maa hørsfelt merkes Kap. 8, hvor Bisdommen fremstilles personificeret som den, der var til fra Begyndelsen, og ved hvem al Harmoni og Orden er indført i Verdens Skabelse og Sthrelse. I Modsatning til Bisdommen er Daarslab og Ugudelighed især i Kap. 7 fremstillet som en Skjøge, der forfører Menneskene og bringer dem i Ulykke.

Den anden Del er Kap. 10, 1—22, 16 (af Salomo) med de to Tillæg 22, 17—24, 22 og 24, 23—34 (af de vise); denne Del bestaar af en Række korte, fyndige Wisdomssprog, som formaner til at vandre i Gudsfrugt, Flid og Oprigtighed og sky alle Arter af Ugudelighed og Uretfærdighed; thi paa Retfærdighedens Vei er Belsignelse, men paa Urettens Vei er Forbandelse og Ulykke.

Den tredie Del er Kap. 25—29, der indeholder Ordsprog af Salomo, som Ezebias's Mænd har samlet, med to Tillæg, Kap. 30, Agurs Sprog, og Kap. 31, Lemuels Sprog. Kap. 25—29 har væsentlig samme Karakter som Kap. 10—22 og anbefaler en vis og gudsfrugtig Omgjøengelse og advarer mod Daarslab, Dovenstab og Ryggesløshed. Agurs Ord i Kap. 30 er en kunstfærdig Fremstilling af Bisdommen og dens Modsatning. Lemuels Ord i Kap. 31 er først en Belærelse for en Konge (V. 1—9), og derefter en brav Hustrus Pris fremstillet i et alfabetisk Digt (V. 10—31).

Formaal og Betydning.

Ordsprogenes Bog har til Formaal at forme de troende Israelskers Hjerte, Tanke og Omgjøengelse i Overensstemmelse med den guddommelige Wisdom. Gud har ordnet Verden og Livet i en sfjøn og fyldig Harmoni; den derfor, som i Sandhed vil finde Lykke, maa leve sig ind i selve denne guddommelige Harmoni, saa hans Hjerte

er gjennemtrængt af de samme Tanker og Følelser, og hans Liv hersket af den samme Orden, som Gud har syldt Tilværelsen med. Den for hvem denne guddommelige Visdom bliver Livsprincip, han finder Velsignelse og Lykke paa alle sine Veie. Hvor derimod et Hjerte og et Liv staar i Modsetning til Gud og hans Orden, der er der en Daarskab tilstede, som maa føre Ulykke og Elendighed med sig i alle de forskelligste Skiftelser. Det vil heraf sjønnes, hvorfor Gudsfrugt fremstilles som den høieste Visdom og Ugudelighed som den største Daarskab; thi den gudsfrugtige er i Overensstemmelse med selve Guds Hjerte og Tanke, medens Fritænkeren er i Modsigelse og Modsetning dertil. Derfor maa det ogsaa gaa den retfærdige vel og den uretfærdige ilde.

Bogen har altsaa sin hellige Betydning deri, at den belærer og danner de troendes Hjarter og Tanker i Overensstemmelse med Guds Orden og Verdensstyrke og vænner til et gudsfrugtigt Lænkesæt og en vis Omgængelse i stort og smaaat. Den er en dybsindig og derfor egte folkelig Anwendung af de høieste Sandheder paa Livets mange, vekslende År; og dens praktiske Nytte er prøvet af mange i de forskelligste Livsstillinger og altid befundet god og velsignelsesrig.

§ 34. Salomos Høisang.

Affattelsestid og Forfatter.

I Overskriften over Høisangen siges det, at den er forfattet af Kong Salomo. Denne Meddelelse stadfæstes i enhver Henseende ved Digtets Indhold, Betydning, Form og Sprog. Høisangen er Kjærlighedens Digt i den hellige Skrift, og dens Finhed, Dybde og Underliggelse viser os hen til en Mand, som i enhver Henseende indtog en ophøjet Stilling i sit Folk. Høisangen affpeiler en fredelig, lykkelig og velsignet Tid i Israel, saa som den kun fandtes under Salomo. Hans personlige Liv var rigt paa Kjærlighed, der visstnok udartede til Sanselighed; men det hindrer os ikke fra at antage, at han i sin første Tid kunde synge Kjærlighedens Sang i hellige Toner. Formen er fuldendt og Sproget billedrigt og farverigt, som det kun kan

tænkes i Israels bedste Dage. Der er derfor ingen Grund til at betvile Overskriftens Rigtighed.

Indhold og Inddeling.

Høisangen fremstiller to elskendes Forhold til hinanden paa to Udviklingstrin. De to elskende, som kaldes Salomo og Sulamit, fremstilles først som de, der søger og finder hinanden og forenes i underlig Kjærlighed som Brudgom og Brud (1, 2—5, 1); og dernæst som de, der efter lang Udførelse, bewirket ved Brudens Vigehyldighed, finder hinanden igjen og gjenopretter Kjærlighedens Vælt med hinanden (5, 2—8, 14). Hver af disse to Dele er igjen tredelt.

Den første Hoveddel indeholder: De elskendes gjensidige Længsel efter hinanden (1, 2—2, 7); de elskende søger og finder hinanden og glæder sig sammen i Brudens Hjem (2, 8—3, 5); Bruden hentes til Brudgommens Hjem, hvor der holdes Bryllup (3, 6—5, 1).

Den anden Hoveddel indeholder: Brudgommen banker paa Brudens Dør, men der lukkes ikke op; han gaar, og Bruden søger ham i Anger og Graad og finder ham (5, 2—6, 9); Brudens henrivende Unde og ydmhyge Hengivelse til Brudgommen (6, 10—8, 4); Kjærlighedspræktens Stadfæstelse og Fornøjelse i Brudens Hjem (8, 5—14).

Formaal og Betydning.

Høisangen er den vanskligste Bog i det gamle Testamente. Den er derfor ogsaa blevet forstaet paa de forskjelligste Maader. Nogle har opfattet den som et sanseligt Kjærlighedsdigts og har derfor villet have den ud af den hellige Skrift. Andre har ment, at den visstnok egentlig fremstiller Salomos Kjærlighed til en israelitisk Pige, men at derigennem afsbildes Guds Kjærlighed til Menigheden, fornemmelig Messias's Forhold til den nytestamentlige Menighed. Etter andre opfatter hele Digtet som en Allegori, der kun taler om Guds Forhold til Israel under et gjennemført Billede. Bruden opfattes da almindeligt som Billedet af Menigheden og helst den gammeltestamentlige Menighed; men ikke saa Fortolkere forstaar ved Bruden den enkelte troende Sjæl.

Af disse Opfattelser er den allegoriske den eneste kirkelige. Den

har hele Traditionen for sig. Israel er Bruden, Herren er Brudgommen. At Israel var Herrens elskede Brud, som han søgte, fandt og vandt, er Mose og alle Profeternes enstemmige Bidnesbryd, hvilket stadfæstes i det nye Testamente fornemmelig i Ef. 5, 22—33, om Kristus og Menigheden. Israels Bantrø og Afguderি er derfor ogsaa jævnlig fremstillet som Egteskabsbrud. Der er derfor intet overraskende eller uventet deri, at den hellige Skrift, som benytter alle sande og egte menneskelige Forhold til Fremstilling af Guds Forhold til Menneskene, ogsaa har benyttet den egteskabelige Kjærlighed i dens Sandhed, Renhed og Skjønhed som et Villede af Guds Forhold til sin Menighed. Berettigelsen deraf hviler selvfølgelig derpaa, at Mennesket er skabt i Guds Villedes og skabt som Mand og Kvinde. Mennesket er Guds Villedes, derfor kan menneskelige Forhold benyttes til Fremstilling af det guddommelige.

Høisangen taler altsaa under Salomos og Sulamits Villedes om Guds Forhold til Israel og Israels Forhold til ham. Der har i dette Forhold været en første Kjærligheds Tid; der har ogsaa været Adskilles- og Ligegyldighedstider, da Israel har været borte fra Herren. Men gjennem alt seirer Kjærlighedens uovervindelige Magt, og Herrens Brud er hans i Evigheders Evighed.

Det er altsaa Høisangens blivende Bethydning at lade Israel og Menigheden se ind i den Hemmelighed, om hvilken Paulus i Efeserbrevet siger, at den er stor (Ef. 5, 32). Er Menigheden Guds Brud, hellig og ustraffelig, uden Plej eller Rynke for ham, saa ligger deri den aller sterkeste Formaning til Renhed, Trofast og Hellighed. Og er Herren Brudgom, saaat han og Menigheden er ét Kjød, saa ligger deri den aller sterkeste Opfordring til Tillid, Fortrolighed og Fortrostning. Den uovervindelige Kjærlighed er Menighedens sterkeste Pant paa, at den i Døden ikke skiller fra, men kun inderligere forenes med den evige Brudgom og faar feire i himmelfæ Herlighed Lammets Bryllup.

§ 35. Prædikeren.

Affattelsestid og Forfatter.

Prædikerens Bog, som hyppigt kaldes „Salomos Prædiker,” heder i den hebraiske Bibel „Koheleth,” og siges i Overskriftten (1, 1) at være „Ord af Prædikeren, Søn af David, Konge i Jerusalem.” Da nu Historien kun fjender en Søn af David, som var Konge i Jerusalem, nemlig Salomo, laa den Opfatning nær nok, at Salomo var Bogens Forfatter. Denne Opfatning var i lange Tider ganske almindelig inden Kirken, men er nu ligesaa almindeligt opgivet. Den nu herskende Mening er denne, at Bogen er skrevet i den persiske Tid, og at Forfatteren har indført Davids Søn talende som den, der prædiker Visdom ud af et langt Livs Erfaring, uden der ved i mindste Maade at tilsigte noget Bedrag. Han mener kun at sige, at saaledes vilde Salomo prædike for Israel, naar han skulle samle Udbryttet af al sin rige og vekslende Erfaring. At det virkelig forholder sig saa, at Forfatteren er en Mand, som lever længe efter Salomo og fører Salomo frem igjen for sin Tids Mennesker, synes at fremgaa af Kap. 1, 12 og af den Maade, hvorpaa Bogens Forfatter omtal er Prædikeren i Slutningsversene, 12, 9—14. Sproget taler afgjort for, at Bogen er forfattet efter Eksilet. At den er forfattet paa en Tid, da Israel stod under uretfærdige og fremmede Konger, synes at fremgaa af de hyppige Hentydninger til, at Undertrykkelse og Bold herskede i Landet, og at Kongen snarere var at frugte som en Fiende end at stole paa som Rettens Haandhæver (cfr. 3, 16; 4, 1; 4, 13—16; 5, 7—8; 8, 2—4; 10, 4; 10, 16—20). Ogsaa Indholdet er i mange Maader saa tungt og trist, at det visstelig afspeiler en ulykkeligere Tidsalder end Salomos. Det er derfor muligt, at den nu raadende Opfatning af Bogens Affattelsestid er rigtigere end den ældre Opfatning.

Indhold og Inddeling.

Prædikerens Bog er en Fremstilling af en Livsanstuelse, en Opfatning af hele det jordiske Liv, vundet gjennem mange Skuffelser og rig og vekslende Erfaring. Summen af denne Betragtning er denne: Alt hvad Menneskelivet fremholder som Livsmaal og som Gjen-

stand for Menneskets Higen og Tragten, er altsammen Forfængeligheders Forfængelighed; enten man sætter sit Maal langt eller højt, i Samernes Tilsfredsstillelse eller i Kunstens og Visdommens mere aandelige Nydelser, i Rigdom eller Magt, i rafsløss Arbeide eller i magelig Hvile, det er dog kun Skuffelse, man bereder sig selv, saa længe man tror, at Vandens Krav kan tilfredsstilles ved forkrænkelige og forgjængelige Ting.

Hertil kommer, at Menneskets Liv staar ikke i Menneskets Haand, men dets Tider er i Guds Haand, saa det raader hverken over Livets Begyndelse eller Livets Ende, hverken over Glæde eller Sorg, over Lykke eller Ulykke. Herefter maa den vise forstaa at indrette sig. Han maa ikke sætte Livet ind paa de jordiske Ting og tænke at naa Lykken ved at følge en enkelt Videnskabs umættelige Drift. I Modsetning til den rafsløse Higen efter forfængelige Formaal, som dog aldrig møetter Sjælen, vil han nyde de Goder, som Jordelivet frembyder, med Tak til Gud, med Nøjsomhed og Maadehold. Mad og Drifte, en elsket Hustru, et fredeligt og venligt Samliv med Venner og Naboer er Guds gode Gaver, som trøstig kan nydes under Livsvandringen. Gjøres de til Livets egentlige Formaal, saa har man taget seil af deres Verd og kun beredt sig Smerte ved det som kunde nydes med Glæde.

Dg i Betragtning af, at vore Tider er i Guds Haand, og vi paa alle Maader maa føle vor Afhængighed af ham, saa vil den vise leve i Guds frygt og overlade al sin Sag baade i Liv og Død til ham. Derfor vil han saalangt fra i Mismod og Misnøje med Verdens Elendighed og Livets uvissekaar lægge Hænderne i Skjødet, at han twertimod destomere vil gribte det Sieblik, det Nu, som gives ham, og dristig og energiss nytte det til kraftigt Arbeide eller glad Nydelse. Frygter han Gud og ihukommer han Dommen, saa vil hans Arbeide blive udført i frimodig Tillid, og hans Nydelse holdes inden de gudfrygtige Grænser. Dg i Døden vil han besale sin Sjæl til Gud, om han end ikke ved, hvorledes Tilstanden efter Døden er.

Denne ophøjede, gudfrugtige Livsanskuelse fremstilles paa en livlig Maade med veksrende Velhøsning fra alle Sider. Altid er selve Grundanskuelsen sig selv lig; men under Behandlingen og Fremstillingen deraf følger ikke Forfatteren nogen strengt logisk Plan, men lader Streiflys fra sin Erfaring falde ind over Themaet,

eftersom han fører sine Læsere frem. Det er en gammel prøvet Mands righoldige Tale, ikke en ung Tænkers skarpsindige Spekulationer, som her gives.

Det er derfor heller ikke lykkes for den theologiske Bidenskab at finde nogen streng Inddeling i Bogen. Kanske det ogsaa er forgjæves at forsøge derpaa. Bedre at lade sig nøje med det mægtige Totalindtryk af Bogen paa den ene Side og de mange slaaende Enkeltheder paa den anden. Dog anerfjendes det almindelig, at de to første Kapitler er en Del for sig selv, der alsidigt fremstiller Jordelivets Forfængelighed. Ligesaa er 12, 9—14 aabenbart en Epilog, hvori den sande Livsvisdom, som er at fanke i de hellige Skrifter, er sammensattet i de vigtige Ord: „Frygt Gud og hold hans Bud!“

Formaal og Betydning.

Prædikerens Bog har til Formaal at modarbeide den Livslede og Forhagthed, som i tunge og trange Tider lettelig vil snige sig ind over Folkene og bringe dem til at glemme Guds retfærdige Verdensstyrelse over Menneskenes Uretfærdighed, og til trætte og fjede af alt at lægge Hænderne i Skjødet og fortære sig selv i haabløse Grublerier. Den tilsigter at lære Israels at nøje sig med lidet i Verden, tage Guds Førelser, som de kommer, bie paa Herrens Time under Trængslerne, nyde Guds Gaver og nytte det dyrebare Nu, som Herren skjænker, til kraftig Daad uden at lade sig stræmme af truende Fremtidsudsigtter. Da vil det selv i de haardeste Tider vinde en Nashængighed og Hjertero, som Tyrannerne ikke kan røve, og som de umættelige Lidensfaber ikke kan forstyrre.

Bogen gaar altsaa saa dybt ind i Menneskelivets Elendighed og Menneskehjertets Sorger forat kunne bringe Trøst og Lægedom imod dem. Det er en Bog, som Israels trængte under de lange Tider fra Profetiens Ophør til Forjættelernes Opfaldelse, da det under Verdensrigernes Tag syntes at have tabt sin Fremtid og at være dømt til en stedsenarende Uvirkshed. Det skal ikke i denne Herrens Ventetid lade sig henrive til Lidenskabelig Utaalmodighed eller til løb Ligegyldighed, men bevare et glad Hjerte og et frimodigt Sind, saa vil Ventetiden ikke falde for lang og Elendigheden ikke for tung. Verdensmagternes tilsyneladende Lykke og Storhed kan snart om-

ffistes; den er jo if Kun Førstengeligheders Førstengelighed. Snart kan ogsaa Israels Tid komme; mens det bier, har det Ordets Lys, i hvilket det kan glæde sig træggelig.

Før den nytestamentlige Menighed og for den enkelte troende Sjæl er Vogen fremdeles en Trøstebog, hvis Værд endmøre forsøges ved den klarere Udsigt over det tilkommende Liv, som det nye Testamente aabner for hans Blit. Vel kan vi med Tilfredshed finde os i Verdens Glædighed, som har Herlighedens Saab, og ikke lade os heste af dens Tilløkkelser og Trusler, idet vi ihukommer den apostoliske Formaning: „Gudsfrigt med Nøjsomhed er en stor Binding“ (1 Tim. 6, 6), og „Gudsfrigtighed er nyttig til alle Ting; thi den har Forjættelse for det Liv, som nu er, og for det tilkommende.“ (1 Tim. 4, 8).

Salmernes Bog.

§ 1. De gammeltestamentlige Salmer.

De gammeltestamentlige Salmer er den israelitiske Menigheds inspirerede Sange, bestemte til Brug ved Tempeltjenesten. De er Udtryk for de troende Israéliters og den troende Menigheds Liv i Gud med alle det aandelige Livs Kampe og Sorger, Seire og Glæder, Anfægtelser og Haab. Da imidlertid den israelitiske Menighed i udvortes Forstand omfatter det hele udvalgte Folk, saa er Salmerne ogsaa Udtryk paa den ene Side for det udvalgte Folks høje Kald og hellige Maal, og paa den anden Side for den førgelige Modsætning mellem det udvalgte Folks Kald og den virkelige Tilstand i Folket. Efter denne Bestemmelse af Salmernes Væsen figer det sig selv, at de ikke egentlig indeholder nogen ny Åbenbaring af Gud; men de hviler helt og holdent paa Guds Åbenbaring i Loven, i Historien og i Forjættelserne. Disse tre former for Guds Åbenbaring, Loven, Historien og Forjættelserne, danner Grundlaget for den Virkning af Guds Land, som frembringer Salmedigtingen. Den troende Israélit og den troende israelitiske Menighed svarer gjennem Salmerne ved Landens Kraft Herren, som har aabenbaret sig i Ordet og Historien, og tilegner sig i Øn og Kamp og Tro Herrrens aabenbarede Sandhed.

§ 2. Salmedigtnings Historie.

Da den guddommelige Nabenbaring til Israels Folk ikke er givet fuldt færdig paa én Gang, men er en fremadskridende Nabenbaring, som fra første Stund peger henimod en Fulddendelse i Tidernes Fylde, naar Gudaabenhæres i Kjød, saa er det en naturlig Følge, at ogsaa Salmedigtningen er fremadskridende og følger med Nabenbaringens Historie Trin for Trin. Troen omfatter aldrig mere end det, som Gud haraabenhæret; og til enhver ny Nabenbaring af den guddommelige Sandhed svarer en ny Sang fra den troende Menigheds Bryst. Hertil kommer desuden en anden Omstændighed, som gjør, at Salmedigtningen har en fremadskridende Historie, og det er, at ikke enhver Tid er i lige Grad stillet til at frembringe Salmedigtere og Salmedigtning. Saa ofte Menighedens Arbeide er sterkt udadbent, og det gjelder f. Eks. at indtage og bebygge Landet, at ordne Folketets udvortes Anliggender, saa optager dette Sindene og Kræfterne, og Maadegaverne gives efter det forhaanden værende Behov. Og efter, naar der er Tider af almindelig aandelig Sovn i Folket, saa mangler Betingelsen for den aandelige Sangs Maadegave. Og endelig er Salmedigtningen saaledes knyttet til Gudstjenesten i Templet, at vi finder, at Salmedigtnings Blomstring er nærmest sammenknyttet med Gudstjenestens høieste Glansperiode under David og Salomo. Efter dette maa vi vente, at Salmedigtnings Historie vil være nærmest forbundet med Nabenbaringens Historie, med Israels aandelige Livs Historie, og med Templets og Gudstjenestens Historie. Og Grunden til, at den davidske Tid er Salmedigtnings Blomstringstid, ligger deri, at i denne Tid er for det første den guddommelige Nabenbaring i Lov, Historie og Forjættelse kommet til en foreløbig Aflutning, for det andet er der paa denne Tid en aandelig Bækkelse i Israel som Frugt af Samuels og Profetekolernes Virksamhed, og for det tredie er det først i denne Tid, at Gudstjenesten naar sin herligste Udbitling ved Davids kraftige Arbeide for den. Vi maa da tillige erindre, at først i denne Tid sikker Følget den Fred og indre Fasthed, som var nødvendig, forat det ret kunde nedskænke sig i Betragtningen af Lovens Herlighed.

Den israelitiske Salmedigtning er saa gammel som det israeli-

tiske Folk. Folkets Fødselsstund, Udgangen af Egypten, er ogsaa Salmedigtningens Fødselsstund. Da Folket stod frit og frelst paa den anden Side af det røde Hav, brød det ud i en Lovsang (2 Mos. 15, 1—18), som viistnok ikke er blevne regnet blandt Salmerne, men hvis tanker og Ord klinger igjen i en Mangfoldighed af Salmer. Og Mose Salme, i Salmebogen den 90de, og Mose Sang i 5 Mos. 32 danner Spiren til den senere Salmedigtning.

I Josvas og Dommernes Tid digtes der religiøse Folkesange, men ikke Salmer. Dog indtager Deboras Sang i Dom. 5 en lignende Stilling som Lovsangen i 2 Mos. 15. Men den mægtige Vækfelse under Samuel bereder Jordbunden for den israelitiske Salmedigtnings højeste Blomstringstid under David. I denne Tid er David selv den store Salmedigter (2 Sam. 23, 1). Hans Naturgaver, hans Salvelse til Konge, hans Forbindelse med Profetskolerne og endelig hans Er vængsel under Forfølgelsen fra Sauls Side er de vigtigste Vetingelser for Guds Landes kraftige Virkning paa ham. Salmedigtningen fødes hos ham af Lidelsen, og Sauls Forfølgelse og Davids mangehaande Nød og underfulde Redning skænker os en hel Række af Salmer. Davids Digteraand faar en ny Tilskyndelse til kraftig Virksomhed ved hans Kronbestigelse, hans Indretning af Gudstjenesten i det nye Tabernakel paa Zion og ved Forjættelsen om det evige Rige, som skalde gives hans Søn (2 Sam. 7). Og vi faar en ny Række af Salmer, hvis Grundtanker dreier sig om Kongedømmet og Guds Bolig paa Zion med det udbivdede Syn paa Kongedømmet, som Forjættelsen havde givet. Endelig er Davids Tald og Bod, Absalom's Oprør og Davids Flugt nye Kilder, hvorfra liflige Salmer strømmer ud.

Foruden David selv hører til samme Blomstringsperiode ogsaa hans Søn Salomo og ialsfald nogle af de Salmer, som har Overskriften „af Asaf“ og „af Korahs Børn,“ ligesom ogsaa Salme 89 af Etan.

David er Forfatter af mindst 73 Salmer, som bærer hans Navn i Overskriften, og desuden muligens af nogle Salmer, der ingen Overskrift har. De 73 Salmer, som bærer Overskriften „af David,“ er Sal. 3—9 (Sal. 10 mangler Overskrift, men er viistnok af David), 11—32, 34—41, 51—65, 68—70, 86, 101, 103, 108—110, 122, 124, 131, 133, 138—145. „Af Asaf“ er Overskrift over 12 Sal-

mer, 50 og 73—83. „Af Korahs Børn“ er Overskrift over 12*) Salmer, 42—49, 84, 85, 87, 88. Af disse Salmer tilhører dog nogle en senere Tid end Davids. Af Salomo er 2 Salmer, 72 og 127.

Efter Davids Tid er der to Konger, under hvilke Tempeltjernen og Salmedigtningen igjen kommer til en fortværlig Blomstring, det er Josafat og Ezekiel. Under Josafat gav den forunderlige Redning som Folket ifølge 2 Krøn. 20 erfør, Anledning til Affattelsen af Salmerne 46—48 af triumferende Indhold. Og under Ezekiels gav Esaias's Spaadomme og Sancheribs Nederlag og Jerusalems underfulde Redning Anledning til en Række af Salmer, som især udtrykker Israels Haab om Guds Rige, Sal. 75, 76, 87, 93—100.

Den næste Salmedigtningens Periode er Bortførelsen og Landflygtigheden, da Sorgen og Lidelsen er Digtningens Moder. Til denne Tid hører de Salmer, som er parallele med Begrædelsernes Bog, nemlig Sal. 74, 79, 102 og 137.

Endelig er Tilbagekomsten og Gjenopbyggelsen af Templet og af Jerusalems Mure en Hornhelse baade af Folgets religiøse Liv og dets Salmedigtning. Rimeligtvis er det den sidste Salmedigtningsperiode. Med den gammeltestamentlige Profetis Ophør med Malakias ophører ogsaa Salmedigtningen, og Esras's Tid, der viste saa stor Ridkjærhed for Moseloven, har rimeligtvis frembragt de sidste Salmer. Til Hjemkomstens Tid henregnes almindeligt Sal. 105, 107 og 126. Til Tempelbygningens og Esras's og Nehemias's Tid hører sandsynligtvis Sal. 111—119 og 146—150.

Vi finder saaledes fem store Perioder i den israelitiske Salmedigtning: 1. den mosaiske Tid; 2. den davids-salomoniske Tid; 3. Josafats Tid; 4. Ezekiels Tid; 5. Eksilets og Hjemkomstens Tid.

*) Forstjellen mellem denne og den foran paa Side 98 givne Inddeling kommer deraf, at her Sal. 42 og 43 er regnet som to Salmer, mens der disse to Salmer er regnet som én todelt Salme. Saaledes ogsaa nedenfor, Side 151.—Udg.

§ 3. Salmebogens Inddeling og Ordning.

Salmernes Bog er inddelt i fem Bøger, Sal. 1—41; 42—72; 73—89; 90—106; 107—150. Denne Inddeling er tydelig af Doksologierne ved Slutningen af Sal. 41, 72, 89 og 106, og den er visselig en Efterligning af Pentateuchen, som synes at have været sterkt fremtrædende i den Tid, da Salmebogen endelig blev ordnet til et samlet hele. De tre første Salmebøger, Sal. 1—89, indeholder Davids, Salomos, Korahs Børns og Asaf's Salmer, foruden nogle navnløse Salmer. De to sidste Salmebøger, Sal. 90—150, indeholder Salmer af andre Forfattere, væsentlig sammenstillede i kronologisk Ordnen, og blandt hvilke er indordnede nogle davidiske Salmer, der synes ligesom at være toneangivende. Indenfor de tre første Salmebøger indeholder første Salmebog davidiske Zehovasalmer (Navnet Zehova forekommer 273 Gange, Elohim 15 Gange), anden og tredie Salmebog indtil Sal. 84, korahitiske, asafitiske og davidiske Elohimsalmer; fjerde og femte Salmebog indeholder Zehovasalmer (Zehova 339 Gange, Elohim 1 Gang). Øvrigt er Salmerne indenfor de enkelte Bøger ordnede efter hinanden mest af Hensyn til Lighed i Form eller Udtryk; men det er umuligt at angive Grundene til enhver Salmes Plads, især saalænge vi er saa uvidende om, paa hvilken Maade de brugtes ved Tempeltjenesten.

§ 4. Salmernes Form.

All Digtning er i saakaldt bunden Stil, d. v. s. den har sin eindommelige regelmæssige Form, der retter sig efter visse Skønhedens eller Kunstens Love. Døgaa de gammeltestamentlige Salmer er under den samme Lov; de iflader sig en stjønnere Form end den lige-fremme prosaiske Beretning. Vi skal her kun gjøre opmærksom paa tvende store Love, som behersker den israelitiske Salmedigtningens Form, og som har den allerstørste Betydning ogsaa for Udlæggelsen og Forstaelsen af Salmerne.

Den første Lov er den, som nu benævnes Leddenes Parallelisme (parallelismus membrorum), som bestaar deri, at Tanken ikke med

én Gang kommer til sin fulde Uflutning, men udfoldes gjennem to eller flere parallele Sætninger. Den almindelige Form er to parallele Ved; men vi finder lige op til fem parallele Sætninger forat give en enkelt Tanke dens Udtryk (Sal. 37, 25. 26). Eftersom begge parallele Ved udtrykker den samme Tanke ved ligefrem Gjentagelse eller ved Modætning, eller ved videre Udvilning, bliver Parallelismen identisk (Sal. 37, 1 fg.); antithetisk (Sal. 37, 9. 16. 17. 21. 22) eller synthetisk (Sal. 37, 3. 4).

Den anden Lov er Strofedannelsen, som bestaar deri, at en poetisk Tanke, en Stemning eller lignende finder Udtryk gjennem en hel Række af Vers; og den hele Salme bestaar af en Rørhed af saadanne Versrækker eller Strofer. Stundom bliver disse Strofer tydelig afmerkede ved Omkøed (Sal. 42, 43, 46, 80), stundom er „Sela“ Merke paa Strofens Uflutning (Sal. 3), stundom mangler ethvert ydre Merke (Salme 2, delt i fire Strofer).

§ 5. Salmerne Gruppering efter deres Indhold.

Salmerne er Udtryk for Israels aandelige Liv, dets Gudsbevidsthed, Synsbevidsthed og Troesbevidsthed. Men da dette Liv er baade et individuelt Liv og et Samfundsliv, baade et Liv i hver enkelt troende og et Folkeliv, saa finder vi to store Hovedgrupper af Salmer i Salmebogen. Den første Gruppe indeholder saadanne Salmer, der er Udtryk for den enkelte troende Israelits aandelige Liv, den anden Gruppe indeholder saadanne Salmer, der er Udtryk for det udvalgte Folks Gudsbevidsthed og Selvbevidsthed. Det maa dog ligemeget fastholdes, at alle Salmer er Menighedsalmer, men i den første Gruppe synger Menigheden om de Erfaringer af Guds Nands Liv, som den gjør i sine enkelte troende Medlemmer; i den anden Gruppe om de Erfaringer, som den gjør som et helt Folk; og vi skal se, at der ikke er saa lidet Forskjel imellem dem.

Den troende Israel i sit religiøse Bevidsthed omfatter først simpelthen Guds herlige Nabenharelse i Skabelsen og Naturen, i Loven og Ordet. De Salmer, i hvilke denne almindelige religiøse Bevidsthed finder sit Udtryk, er ikke mange, fordi Hovedspørge-

maalet for den troende ikke alene er om Guds herlige Nabenharelse, men om hans eget personlige Forhold til denne Nabebaring. Vi benævner disse Salmer: *d e n a l m i n d e l i g e r e l i g i ö s e B e v i d s t h e d s S a l m e r*. Det andet Hovedtræk i den troende Israels aandelige Liv er *S h n d s b e v i d s t h e d e n*, og de Salmer, i hvilke den finder Udtryk, kaldes *B o d s f a l m e r*. Dernæst fremtræder Troesbevidstheden som Bevidstheden om Frelse i og ved Gud, og de Salmer, i hvilke denne Stemning finder Udtryk, kaldes *F r e l s e s f a l m e r*. Til det aandelige Liv hører ogsaa i det gamle Testamente ydre og indre Trængsler, og de to sidste Arter af individuelle Salmer er derfor *T r ø n g s f a l m e r* og *L i d e l s s f a l m e r* og *A n f e g t e l s s f a l m e r*.

D e t u d v a l g t e F o l k s aandelige Erfaringer og dets religiøse Bevidsthed finder Udtryk i en Række af Salmer, der kan inddeltes paa en noget lignende Maade: 1. Nationale Videlsessalmer; 2. Nationale Frelsес- og Velsignelsessalmer; 3. Folkets Haab om Riget og den evige Konge; 4. Folkets Adskillelse i de retfærdige og ugudelige, og de sidstes Udryddelse af Guds Folk. De sidste Salmer kunde maaske rettest kaldes *D o m s f a l m e r*.

§ 6. Den almindelige religiøse Bevidstheds Salmer.

[Sal. 8, 19, 29, 104, 113, 136, 139, 150.]

Til denne Gruppe hører otte Salmer, nemlig Sal. 8, 19, 29, 104, 113, 136, 139 og 150, hvoraf fire (nemlig Sal. 8, 19, 29 og 39) er davidske og fire efterdavidske. Den første Grundstemning, som finder Udtryk i dem, er Modsætningen mellem Guds Storhed og Menneskets Ringhed, hvilken Modsætning løses ved Guds uendelige Nedladelse (Salme 8 og 113). Dernæst fremtræder den lobprisende Beundring af Guds herlige Nabenharelse i selve Skaberverket (Sal. 104), i det mest opståede Naturfænomen, Tordenen (Sal. 29), i Naturens sjælle Regelmæssighed og Lovens Fuldkommenhed (Sal. 19), i Skabelsens Herlighed og Historiens naadige Førelser (Sal. 136). Salme 139 bliver Guds Allestedsnærværelse og Al-

videnhed betragtet i Forhold til Menneskehjertets Prøvelse, og Sal. 150, som afslutter den hele Salmebog, er en Opfordring til Herrens Lov og Pris, som skal opstige fra alt som har Ande, paa Grund af Guds uendelige Storhed.

§ 6, l. Salme 8. Gudsbilledets Forherligelse.

Salme 8 er en lovprisende Betragtning over 1 Mos. 1, 26—30, og dens Grundtanke er, at den almægtige Gud, hvis Herlighed stræller os imøde fra den lysende Himmel, som med sine tindrende Lys omspender den hele Jord, han har alligevel givet det arme, hjælpeløse Menneske en Herlighed, som er uendelig større end al anden synlig Skabnings, den Herlighed, som bestaar i at være Guds Billede og i Guds Navn at være Skabningens Herre og Krone.

Denne Tanke udføres paa den Maade, at David først løfter Blifket med salig Beundring mod det høje og bestuer Guds herlige Nababerling i Himmelens Storhed, og derpaa sørger sit Øje ned til det lille, hjælpeløse Barn ved dets Moders Bryst; og der, hos Barnet, finder han det, som Naturen aldrig er mægtig til at give, et Vidnesbyrd om Gud, som beskjæmmer de gjenstridige Mennesker, som frælt foragter Himmelens og Jordens Skaber (V. 2 og 3). Åtter løftes Blifket opad mod de straalende Himmelstegn, og naar det derfra sænkes til Mennesket, da synes dette for lidet til, at Gud skulde behybre sig derom (V. 4 og 5). Men nærmere betragtet bliver det ringe Menneske det højeste af Skabningen; thi det er lidet ringere end Gud selv. Det har en Krone, som er Guds Billede, og det har Herredømmet over al Skabning (V. 6 og 7), hvilken Skabning derpaa opregnes (V. 8 og 9). Salmens Slutning i V. 10 gjenoptager Begyndelsen af V. 2 og peger henimod al Skabningens Formaal, Guds Forherligelse.

Denne Salme ansføres i det nye Testamente i Matth. 21, 16, hvor Jesus bruger V. 3 til dermed at beskjæmme Jødernes Øverster; i Hebr. 2, 5—9 og 1 Kor. 15, 27, hvor det som her figes om Mennesket og Menneskets Søn, anvendes paa Kristus. Det kommer ikke deraf, at David taler om Messias, men deraf at han taler om Gudsbilledet; og derfor faar hans Ord om denne Menneskets oprindelige Herlighed sin aller egentligste Anvendelse paa den „Menneskens

Søn," som er Hærlighedens Afløns og Guds Værens udtrykte Billede (Hebr. 1, 3), den usynlige Guds Billede (Røl. 1, 15). Det Guds Raad om hvilket vi læser i 1 Mos. 1, 26, blev vel ved Shynden fordunklet, men skinner saameget hærligere frem i Kristus.

§ 6, 2. Salme 113. Herrens Storhed i den ringes Ophøjelse.

Salmens Grundtanke er den, at Herren, som er højt ophøjet over al Skabningen og over al Menneskenes Magt, er ogsaa den uendelig nedladende Gud, som udvælger hvad der er ringe og uanseligt for derved at aabenbare sin Magt saameget hærligere. Salmen, som er den første i det saakaldte Hallé, der blev funget ved Paaske-maaltidet (Matth. 26, 30), har til Hensigt at trøste den lille israelske Menighed, som var vendt tilbage fra Eksilet, ved at vidne, at Herren er den, som forbarner sig over den ringe og gjør den ufrugtbare til en glad Barnemoder.

Salmen er inddelt i tre strofer paa tre Vers hver. Herrens Navn skal prises af hans troende Menighed indtil evig Tid, fordi det er hærligen aabenbaret i hans Gjerning fra Solens Opgang til dens Nedgang (V. 1—3). Herrens Høihed er uendelig stor; men hans Nedladenhed er ligesaa stor (V. 4—6). Med Kjærlighed og Forbarmelse antager han sig den ringe og forladte og foragtede og skaber Frelsес Glæde, hvor der var idel Nød og Sorg (V. 7—9).

Salmen støtter sig nær til Hannas Sang i 1 Sam. 2 og danner sammen med Esaias 54, 1 Bindeled mellem Hannas Sang og Marias Lovsang, Luk. 1, 46—55. I Jesu Kristi Fødsel af en Tomfru aabenbarer sig paa den hærligste Maade Guds Nedladenhed, og Jesus er den rette Kvindens Sæd, som gjør, at den ufrugtbare bliver en glad Barnemoder. Salme 8 priser Guds forunderlige Nedladenhed i at give Mennesket sit Billede, Salme 113 priser Guds Nedladenhed i at give Kvindens Sæd til Menneskeslektens Frelse og Gjenoprettelse.

§ 6, 3. Salme 104. Guds Storhed i hans Skaberverk.

Salmen er en lovprisende Betragtning af den hærlige Maade, hvorpaa Gud har aabenbaret sig selv ved Skabelsen, saaledes som denne er fortalt i den hellige Skrift. Det er ikke „Gud i Naturen,”

som besynges, men „Gud i Skabelsen,” og Salmen er derfor en troende, digterisk Gjenklang af 1 Mos. 1, 1—2, 3. Idet Digteren beundrer den fuldkomne Visdom i Skabelsens Gjerning, som giver enhver baade ret Plads og ret Tid, og idet han ihukommer Ordene: „og se det var saare godt,” trænger Tanken paa Syndens Forstyrrelse sig ind, og han slutter med Øjn om denne Fordærvelses Udryddelse

Salmen falder i syv Afsnit. Guds Herlighed er aabenbaret i Skabelsen, 1. ved Lysets og Himmelhælungens Skabelse (V. 1—4); 2. ved at anvise Vandene deres Plads og give dem en frugtbringende og velsignende Virkning for Jorden (V. 5—13); 3. ved at lade Græs, Urter og Træer fremspire til Føde og Drikke (V. 14—18); 4. ved at skabe Himmeltegnene og ved dem at give al Gjerning sin rette Tid (V. 19—23); 5. ved at fylde Havet med Liv (V. 24—26); 6. ved at sørge for alles Ophold (V. 27—30). Salmen slutter derpaa 7. med Øjn om, at Herren maatte faa den Lovprisning, som svarer til en saa herlig Åabenbarelse, og den ved Synden indkomne Fordærvelse maatte forsvinde (V. 31—35).

Salmen forbigaar Menneskets Skabelse, og Salme 8 udfylder denne Mangel. De to Salmer tilammen er Skabelfeshistoriens fulde Gjenklang i Menighedens Troesbevidsthed.

§ 6, 4. Salme 29. Guds Herlighed i Tordenen.

Salmens Grundtanke er, at Herren i det vældige Stormveir med rullende Torden og flammende Lyn aabenbarer sig som den vældige Gud, og betegner sig selv som Dommeren, der bringer alt til at bæve i hellig Ærefrygt. Naar de kraftige Torden slag gjenlyder fra den bævende Jord, er det en Naturens Lovsang til Herrens Pris, som baade Engle og Mennesker hør istemme, efterdi Herren isandhed er den Konge og Dommer, som Stormveiret betegner.

Salmen falder i tre Dele, en Indgang, en Hoveddel og en Slutning. Indgangen og Slutningen bestaar af to Vers hver, hvoraf V. 1 og 2 opfordrer Englene til at give Gud hans Ære, medens V. 10—11 udtaler, at Herren isandhed er for Menneskene den Herre, som Tordenrøsten vidner om. Hoveddelen, V. 3—9, beskriver selve Tordenveiret og dets storartede og gruopvækrende Virkninger. V. 3—4

taler om Tordenveiret selv; V. 5—9 Tordenveirets Virkninger, naar det stryger over Landet fra nord til syd.

Salmen er væsentlig en Natursalme, og det er Tordenens grufulde Pragt, som bringer David til at mindes den hellige, hvis Åabenbarelse er Dom over Syndere.

§ 6, 5. Salme 19. Guds herlige Åabenbarelse i Naturens og Naadens Rige.

Vor Salme er en af de merkeligste i Salmebogen, idet den forener Bevidstheden om Israels Guds Høihed i Naturen og hans Naade i Lovens Åabenbaring med Bevidstheden om Israels Uværdighed til at være en saadan Guds Ejener. Den ledende Tanke i Salmen er denne, at Gud ved sine Hænders Gjerning har vidnet om sig selv for den ganske Jord, og i sin fuldkomne Lov har han åabenbaret sig for sit Folk, som saaledes lever i Naturens og Lovens dobbelte Lys og derfor er dobbelt forpligtet til at vandre sin Gud værdigt. Naar det nu ikke formaar dette, saa staar der ingen Bei aaben uden den oprigtige Øen om Syndernes Forladelse; thi uden den er det uhyggtigt til at tjene sin herlige og trofaste Gud.

Salmen deles vel bedst i tre Dele. V. 2—7 beskriver Guds Åabenbarelse i Naturen ved Dagens og Nattens stille og ophøjede Afsvæksling og Solens rolige Kredsløb i sin Bane, hvorved Gud bliver forherliget over den ganske Jord. V. 8—11 priser Guds Åabenbaring i Loven, som er givet hans Folk, forat derfra Lyset skal udgaa til alle Hjerter. V. 12—15 er Israels Øen om at maatte være et værdigt Guds Folk ved Syndernes Forladelse og Guds Bistand til en hellig Vandel.

Salmen er i en vis Forstand en Missionssalme; derom vidner den Maade, hvorpaa Paulus anvender Ordene i V. 5 i Rom. 10, 18. Den Gud, om hvem Himmelens Sol bærer Vidnesbyrd til Jordens yderste Ender, hans Lov maa ogsaa ved hans Ejener Israel bringes alle Folk, forat den kan blive til Velsignelse for alle Jordens Slegter.

§ 6, 6. Salme 136. Herrens Misskundhed varer evindelig.

Salmens Grundtanke er udtalt i det for hvert Vers tilbagevendende Ømkøed: „thi evindelig varer hans Misskundhed.“ Denne

almindelige Sandhed godt gjøres først af Herrens underfulde Visdom i Skabelsen og dernæst af hans trofaste Førelse med sit Folk i dets Historie, som er ganske gennemvævet af Herrens Undergjerninger, hvoraf den sidste er Tilbageførelsen fra Babel. For denne Herrens Misfundhed er vi „syldige at tække ham, love ham, adlyde hans Vilje allested og tjene ham.“

Salmen har en Indgang paa tre Vers, der opfordrer til Lovsang, og derpaa henvises først til Skabelsens Underverk (V. 4—9), derpaa til Israels Forløsnings Underverk (V. 10—22), og endelig til Be-frielsen fra det babyloniske Fængselskab (V. 23—25), hvorpaa V. 26 er Slutningen, der vender tilbage til Indgangen.

Salmen er besleget med Salme 19, fordi den sammenstiller Skabelsen og Forløsningen paa samme Maade, som Salme 19 sammenstiller Skabningen og Loven. Den er i sin første Del besleget med Salme 104, ligesom den ved V. 23 er besleget med Salme 113.

§ 6, 7. Salme 139. Herrens altseende Øie.

Bor Salmes Grundtanke kan muligens bedst sammenfattes i Peters Ord: „Herrens Øine er over de retfærdige og hans Øren til deres Øen; men Herrens Ansigt er ogsaa over dem, som gjør ondt“ (1 Petr. 3, 12). Davids Hensigt med den lovprisende Betragtning af Guds Alvidenhed er at opvække sig selv og alle fromme til en alvorlig Selvprøvelse, om der er Sandhed i deres Gudsfrugt, og tillige at bevæge alle gjenstridige, som tror at kunne undgaa den alvidende, til Erfjendelse af det daarlige i deres Ugudelighed, efterdi Herrens Ansigt er over dem allested.

Salmen er inddelt i fire Strofer, hver paa seks Vers. Den første Strofe, som inledes med Øen om Herrens Prøvelse, begrunder denne Øen i Herrens fuldkomne Kjendskab til den bedendes Tilstand, Færd og Tale, fordi Herren altid er ham nær (V. 1—6). Denne Tanke, at Herren altid er nær, og at der ingen Adgang er til at skjule sig for ham, udbikles derpaa i den anden Strofe, idet den opregner alle de Steder, som paa nogen Maade kunde tænkes som Skjulesteder; men overalt er Gud (V. 7—12). Den tredie Strofe udviser derpaa, at Gud kjender Mennesket fuldkommen, fordi han kjender dets hemmelighedsfulde Tilbli-

velje og saaledes er i Besiddelse af Næglen til hele dets Tilværelses og Udviklings Hemmelighed (V. 13—18). David slutter derpaa med at udtales den dybeste Harme over de uguadeliges Formastelse, som ikke frygter en saadan Gud, og med Øen om, at Herren vil bevare ham for Selvbedragets gruelige Fare (V. 19—24).

Salmen er nær beslagtet med Salme 19, der slutter med en lignende Øn, og hvor Solen med sit Lys og sin Varme, som spredes allesteds, er et Villedes paa Herrens altseende Øie.

§ 6, 8. Salme 150. Halleluja!

Salmens Grundtanke er udtaalt i dens sidste Vers: All den levende Skabning skal samstemme i et helligt Kor til Herrens Prism, og al Mislyd og alle hjertesønderrivende Krig skal forstumme i Herrens Lov.

Salmens Indgang er det korte Halleluja! hvorpaa der i de fem første Vers følger en tidobbelts Opfordring til at love Herren. Vers 6 danner derpaa den altsammenfattende Slutning, som paa én Gang udtrykker hele Salmebogens Formaal og al Skabningens endelige Maal.

* * *

Herved er den første Salmegruppe afsluttet. Dens Grundtanke er Herrens Høihed og Menneskets Ringhed; Herren nedlader sig til det ringe Menneske i sin herlige Abenbaring forat Løfte Menneksset fra Støvets Verden op i Guds hellige himmelske Samfund, forat ogsaa den svage Menneskerøst skal stemme i med det Lovsangens Kor, som omgiver hansrone.

§ 7. Bodssalmer.

[Sal. 6, 25, 32, 38, 51, 130.]

Til denne Gruppe hører seks Salmer, nemlig Salme 6, 25, 32, 38, 51 og 130, hvoraf de fem første er danieliske og den sidste rimeligvis efterdanielisk. Vi behandler dem først af de Salmer, som er Udtryk for den troende Israelits aandelige Liv, fordi Boden er

Troens Moder, og kun gjennem Syndserfjendelsens Beer fødes det nye Liv i Gud. Boden er den første Virkning af Guds Mand i Hjertet og fremkalder derfor den første aandelige Sang. Det er den Laarernes Sæd, hvorfra Glædens Høst spirer frem; derfor er det nødvendigt at begynde der.

Bodssætningen fremkalder, efter hvad vi ser af disse Salmer, dels ved Herrens Tugt og Straf, dels ved Syndens Abenbarelse for Hjertet ved grove Falder, dels ved Betragtningen af Guds Heligheds Krab i Loven. Den sande Bod bestaaer i Bevidstheden om Guds Brede over mig, om Synden i mig og om Nødvendigheden af Syndernes Forladelse, samt i Længselen efter Fred med Gud og hans Maades Samfund. Bodens høre Form er Syndernes oprigtige Bekjendelse og Bøn om Tilgivelse.

I den Række Salmer, som vi har nævnt, hører Salmerne 6 og 38 sammen, idet de begge væsentlig udtrykker Følelsen af Guds Brede fremkaldt ved indre og ydre Lidelser. Dernæst hører Salme 51 og 32 sammen, idet de fornemmelig udtrykker Smerten over Synden og Syndsbefjendelsens Wei til Fred med Gud; endelig er Salme 25 og 130 beslegtede derved, at ingen af dem synes at være fremkaldt ved nogen enkelt ydre Foranledning, men snarere at være fremkaldt kun ved Guds Ords Betragtning.

David er den store Bodssanger i Israël og i hele Guds Rige. Det kommer ikke deraf, at han er en større Synder end nogenanden; men dels af, at han er den mest udprægede Hjertets Mand, som Guds Ord fremstiller for os, og kanse for en Del deraf, at hans dybe Falder i Synd deleter hans Troesliv i to Afsnit, og saaledes var han, dengang han opreistes af Faldet gjennem Bodens Smerte, alle rede vel vant med at iagttagte Guds Mands Virkninger i sit Indre og vidste vel, hvad disse forfærdelige Lidelser havde at betyde, saat han meget bedre kunde give sine Føleller Udtryk end den, som første Gang gjennemlever Bodssmerten.

Den catholiske Kirke og efter den vor Kirkeafdeling regner syv Bodssalmer, rimeligvis en for hver af Ugens Dage. Det er 6, 32, 38, 51, 102, 130 og 143. Af disse har vi troet at maatte henregne 102 og 143 til Trengselsalmer, da ikke Boden men Lidelsen synes at være det fremherskende i dem. Derimod forekommer det os, at

Salme 25, som er lidt vanskelig at karakterisere, da den er af samme karakter som Salme 6, kan dog forståes bedst ved at blive opfattet som en Bodsalsme.

§ 7, 1. Salme 6. Bøn om Frelse fra Døden i Naadens Tid.

Den tilstand, i hvilken David befinder sig, er efter Salmen denne, at han i Trængsel af Fiender har set en Nabenhørelse af Guds Brede, og denne indre Trængsel har overvældet ham saaledes, at han er blevet syg og træt til Døden; han ved, at Døden er fortjent, men han kan ikke udholde Lidelsen, og han søger Redning i Naaden og beder, at den maa blive ham til del i Naaden i Tid. Han føler sig bønhørt og vender sig med Kongelige Ord til sine Fiender og varsler dem deres Undergang.

Salmen lader sig bedst inddelte i Indgangen, V. 2, Hoveddelen, V. 3—8, og Slutningen, 9—11. V. 2 er den sammentrængte Bøn, som indeslutter hele Davids Hjerteve i sig. Derpaa udfoldes Bønnen i V. 3—8, som bestaar af tre Verspar, og hvor Hovedvegten ligger paa, at David er syg indtil Døden, og at Herren maa hjælpe, medens der endnu er Liv, ved at tilgive hans Synd og borttagte hans Sygdom, saa at han ikke dør under Herrens Brede; thi da er han evig fortapt. Slutningen, V. 9—11, er næsten triumferende i Forvisningen om Bønhørelse.

Vi kan ikke paapege nogen enkelt bestemt Begivenhed i Davids Liv, som denne Salme knytter sig til, men rimeligvis hører den til Tiden efter hans Fal.

§ 7, 2. Salme 38. Bøn om Naade istedetfor straffende Døde.

Denne Bodsalsme er først besleget med den foregaaende, med hvilken den har første Vers tilfælles. Situationen er tilnærmelsessvis den samme, men det vil dog lettlig erkjendes, at Fienders Trængsel her træder mere tilbage end i Salme 6, og i samme Forhold træder Følelsen af egen Synd og Skuld sterkere frem, medens Bevidstheden om Herrens Brede er den fremherskende i begge Salmer. Ligeledes bemerkes, at Bønhørelsen ikke bryder saaledes igjennem i denne Salme som i Salme 6.

Salmen har sin Indgang i V. 2 og sin Slutning i V. 22 og

28; mellem disse ligger den udfoldende Hoveddel. Indgangen er det samme smertelige Suf som i Salme 6. Den første Strofe, V. 3—9, begrunder Bønnen om Naade dermed, at det er paa det yderste med den bodsærdige Synder. Den anden Strofe, V. 10—18, gjenoptager Bønnen og henviser til, at Venner svigter og Fiender lurer paa ham i denne Nød. § V. 14—16 bevidner David, at hans Mund er tilstoppet, og at Herren alene kan svare og frelse. V. 17—21 udtales, at Hjælpen fra Herren er høist fornøden; thi selv er han knust af Synden, og hans Fiender er mægtige og bitre, fordi han eftertragter det gode. Slutningsversene er endnu det forklemte Hjertes Bøn, men der er i dem den fulde Hengivelse til Herren, som løser de trange Baand om det lidende Hjerte.

§ 7, 3. Salme 51.

Fra de to Bodssalmer, 6 og 38, hvor Følelsen af Guds Vrede er den egentlige bitre Nød, gaar vi over til det andet Par af Bodssalmer, 51 og 32, hvor Sorg og Skam over Synden er Hjertets dybeste Åval. Vi har her de to kosteligste Verler blandt Davidssalmerne, der til alle Tider har været alle Guds Børns rette Hjertesuf. Begge disse Salmer har sin Anledning i Davids Fal d med Batseba og Natans Bodsprædiken og hans Tilsligelse af Syndsforsladelse til den sønderknuste Konge. (2 Sam. 12, 13). Naar vi betænker, at David dengang levede omtrent et helt År i Ubodfærdighed og ved sin Synd gav saamegen Forargelse, kan det ikke undre os, om han endnu efter Natans Forsikring om Herrens Naade maatte kjæmpe forat naa den salige Forvisning om sine Synders Forladelse, saaledes som vi ser ham gjøre i denne Salme. Derimod har han i Sal. 32 aabenbart naaet frem til fuld Fred og troende Hengivelse til Guds Ord ved Profeten.

Salme 51 inddeltes bedst i to Hoveddele, Bønnens Del i V. 3—14, og Løfte om Løf i V. 15—21. Han beder om Syndernes Forladelse og Landens Fornhelse, han lover at frembære Herren de rette aandelige Takoffere. Salmens første Del bestaar først af det bodsærdige Hjertesuf om Syndernes Forladelse (V. 3, 4); derpaa begrundes denne Bøn i hans Syndserkjendelse og i hans Udhæftighed til at hjælpe sig selv til et vist og godt Hjerte formedelst Arbe-

synden (V. 5—8). Derpaa følger den udfoldede Vøn først om Syndernes Forladelse (V. 9—11), dernæst om Hjertets Fornhelse (V. 12—14). Den anden Hoveddel indeholder først Løfte om, at den frelseste Synder vil blive et Frelsens Vidne for andre (V. 15—17), dernæst at Herren skal faa de rette Offere af den frelseste (V. 18. 19), og endelig Vøn for Jerusalem med Løfte om en Gjenoplivelse af den sande Gudsdyrkelse i den hellige Stad til Tak for saadan Frelse (V. 20. 21).

Det Minde om sit Falb og sin Opreisning, som David har efterladt os i denne Salme, er ogsaa den kongelige Digters bedste og sjælligste Mindesmerke. Thi intet giver et klarere Vidnesbyrd om, at han midt i sin Høihed kendte Guds Børns Fornedrelse og Ringhed, end netop denne Salme. Den er tillige det tydeligste Vidnesbyrd om, at ikke David er Folkefrelseren, men at der behøves en anden, som ikke er født i Misgjerning og undfanger i Synd.

§ 7, 4. Salme 52. Syndsbekjendelsens Vei til Fred med Gud.

Ogsaa denne Salme har sin Anledning i Davids Falb, Bod og Opreisning. De beskriver de aandelige Erfaringer, som David gjorde i denne Tid, til Velærelse for Menigheden, hvorfor Salmen betegnes som en Undervisning. Det som David har oplevet, er baade Gjenstridighedens Bitterhed for Hjertet og Syndsforsladelsens Livslighed, naar det forpinte Hjerte endelig med fuld Oprigtighed bekjender sine Syndere. Han kan derfor med fuld Sikkerhed undervise Syndere om Beien og baade advare dem for Opsæftighed mod Gud og indbyde dem til den frivillige Hengivelse til Maaden. Han opfylder derved sit Løfte i Salme 51, 15.

Salmens Grundtanke er denne, at Saligheden bestaaer i Fred med Gud ved Syndernes Forladelse, hvortil Syndsbekjendelse alene er Beien. Dette udvifles saaledes, at David først i et Verspar priser den salig, som ved oprigtig Syndsbekjendelse har erholdt Syndernes Forladelse (V. 1 og 2), derpaa i et nyt Verspar udtaler sin egen bitre Bidelse, da han ikke vilde bekjende sin Synd (V. 3 og 4), og saa i et enkelt Vers beskriver sin egen Oplevelse af Syndsforsladelsen ved Bekjendelsen af sin Synd (V. 5), hvorpaa han i et nyt Verspar opfordrer sig selv og alle andre fromme til at søge

Tilflugt hos Herren i Maadens Tid (V. 6 og 7). Æ den anden Hoveddel underviser han Syndere om Veien ved paa Guds Begne at foreholde dem det unhyttige og daarlige i Gjenstridigheden (V. 8 og 9), og ved at henvisse til de frommes salige Maadesamfund med Gud (V. 10 og 11). Salmen bestaar altsaa af fem Verspar og det enkelte Vers 5, der udmerker sig ved sin Længde og Tanke-rigdom. Disse Verspar ordner sig med Lethed i to Hoveddele, V. 1—7 og V. 8—11.

§ 7, 5. Salme 130. Af det dybe.

Bed de to sidste Bodssalmer, 130 og 25, behøver vi ikke at søge og kan vi ikke finde nogen enkelt Anledning enten i en føregen udvortes Åabenbarelse af Guds Brede som i Sal. 6 og 38, eller i et føreget udvortes Syndefald som i Sal. 51 og 32. Begge disse Salmer har en mere almindelig Karakter, og de er derfor bedre stilkede til Udtryk for Guds Vørns dæglige Omvendelse end nogen af de foregaaende Bodssalmer. Smerten som finder Ord i dem, er en saadan som de troende daglig erfarer, naar de betænker sin Shnd og ufuldkomne Opfyldest af Guds Bud.

Grundtanken i Salme 130 er denne, at et Menneske i sig selv er ganse fortapt, fordi hans Misgjerninger gjør det umuligt at bestaa for Gud. Frelse er der kun ved Syndernes Forladelse af fri Maade alene. Derfor er der for Synderen ingen anden Udvei end at bie efter Herrens Hjælp; thi han er den eneste, som kan hjælpe.

Salmen er delt i to Hoveddele, Bønnen og Fortrøstningen, og hver Del bestaar af to Verspar. Synderen beder først i sin Nød til Herren (V. 1 og 2) og begrunder sin Bøn dermed, at han i sine Misgjerninger er ganse fortapt, og kun i Shndsforladelle fra Gud er Frelse for ham (V. 3 og 4). Han har den faste Fortrøstning til Herren, at Frelsen skal blive ham tildel ved Ordet, og derefter bier han med inderlig Længsel (V. 5 og 6) og raader Menigheden til at gjøre det samme i al Nød (V. 7 og 8).

Salme 130 er en af de 15 Salmer ved Opreiserne (Sal 120—134). Opreiserne betegner de tre aarlige Festreiser til Jerusalem, og disse Salmer vilde da være saa ret egenstig Folkesangene i Jes-

rael, som blev sangne til Øpmuntring og Øpbryggelse paa Pilgrimssærden. Andre oversætter og forklarer imidlertid det hebraiske Ord anderledes.

§ 7, 6. Salme 25.

Denne alfabetiske Salme er en almindelig og omfattende Troens Bøn, hvori derfor ogsaa den troendes daglige Bød finder et klart og fyldigt Udtryk. Omgivet af Fiender (V. 2 og V. 19) beder David, at han, som forlader sig paa Herren, ikke maa blive beskjæmt, hvilket kun kan ske derved, at Herren ikke ihukommer hans Ungdoms Synder, tilgiver hans nærværende Synd, underviser ham om Frelsens Bei, gjør ham gudfrugtig og lader ham nyde sit salige Samfund. Om alle disse gode Gaver, som knytter sig sammen i en herlig Kjæde, beder David Herren ikke for sin egen Fortjeneskes Skyld men for Guds evige Varmhjertigheds og Misfunkheds Skyld. Den evige Maadens Regel kan Gud ikke bryde og dermed forstyrre sit Navns Ere. Herrens Navn i det gamle Testamente har sit fyldigste Udtryk i Nabenbaringen for Moses paa Bjerget (2 Mos. 34, 5—7); til dette Navn staar alle troendes Haab i det gamle Testamente. Den, for hvem denne Sol lyser, er ikke fortapt, omend hans Synder er nockaa svare.

Salmen er altsaa en troende Sjæls daglige Bød og Bøn for Herren, og den staar saaledes nær paa Grænsen baade af Frelsesalmerne og Trængselssalmerne; thi den troendes daglige Erfaring samler sig netop om disse tre Ting: Bød, Frelse og Kors.

§ 8. Frelsesalmer.

[Sal. 3, 4, 13, 16 — 18, 23, 26, 27, 30, 34, 40, 54, 62, 91, 103, 116.]

Til denne Gruppe hentregner vi 17 Salmer, hvoraf 15 er af David og 2 rimeligtvis forfattede efter Davids Tid. De davidske er Sal. 3, 4, 13, 16, 17, 18, 23, 26, 27, 30, 34, 40, 54, 62 og 103; de efterdavidske er 91 og 116. Disse Salmer adskiller sig fra Bødsalmerne derved, at den troende Sjæl her dels kjæmper sig frem til Fred med Gud, dels allerede nyder denne Fred og

synger om den lige fra Begyndelsen af. De adskiller sig fra den følgende Gruppe, de saakaldte Trængsels- og Lidelses salmer, der ved, at Bevidstheden om Frelse ophæver Nøden og Lidelsen. Men det maa dog indrømmes, at Grænserne mellem disse forstjellige Grupper af Salmer, som tilsammen giver os et Billede af den troende Israelits indre aandelige Liv, nødvendigvis er noget ubestemte, og det kan ofte være twisomt, til hvilken Gruppe en Salme bedst henshores, forat den kan komme i det rette Lys.

I disse Frelsessalmer træder Forstjellen mellem det gamle og nye Testamente temmelig skarpt frem. Frelsen fremtræder ikke først og sidst som Frelse fra Synd, Død og Satans Rige, som tilfældet er i det nye Testamente og i de nytestamentlige Salmer. Øste er Frelsen i disse Salmer beskrevet som Frelse fra udbortes Nød og Trængsel af Fiender, hvori Digteren har set en Nabenbarelse af Guds Mishag. Naar da Gud frelser, saa ffjerner han alt-saa Maade for Brede og borrtager som Følge heraf ogsaa Trængselen og Nøden.

Ligesom altsaa det, hvorfra den troende frelses, helst betegnes ganske almindeligt som Nød, saa er det ogsaa tilfælde, at det hvorved Frelsen formidles, kun fremtræder ganske almindeligt som Herrrens Maade eller Herrrens Navn. At al Guds Frelse egentlig er Frelse fra Synd ved Jesu Død og Opstandelse, fremtræder ikke helt og fuldt før i det nye Testamente.

Derimod forholder det sig tildeles anderledes, naar Spørsgsmålet bliver om, hvor i Frelsen bestaar efter sit Væsen. Thi tager vi alle disse Salmer tilsammen og søger at finde ud, hvori den frelse Sjæls Salighed og Glæde egentlig bestaar, saa bliver dog Summen denne, at Herrnen selv, hans Liv, hans Samfund, hans Maade er den egentlige Frelse, som kan eies og mydes selv da, naar den udbortes Trængsel plager det udbortes Menneske. I denne Henseende naar Frelsessalmerne i det gamle Testamente helt frem til Dybden af Frelsens inderste Væsen, om vi end ogsaa paa dette Punkt savner det fulde Lys over, hvorledes dette skal ske, og i hvilken Form det evige Samfund med Gud skal fremtræde.

Bed Gjennemgaaelsen af disse Salmer begynder vi med de davidske; og indenfor disse med Salme 18, der er af en temmelig omfattende Natur; dernæst gaar vi frem paa den Maade, at vi gaar

fra de mere specielle Salmer, der har en bestemt historisk Foranledning, til de mere almindelige, hvor ingen enkelt Foranledning enten kan udfindes eller tænkes. Rækkefølgen i vor Behandling af de 17 Salmer vil deraf være: Sal. 18, 34, 54, 30, 3, 4, 13, 16, 17, 27, 40, 26, 62, 23, 103; 91, 116. Det forekommer os, at 103 og 116 i Ænderlighed og Dybde mest nærmer sig de nytestamentlige.

§ 8, I. Salme 18.

Denne Salmes inderste Grundtanke kan siges at være samlet i de mægtige Vers 2 og 3. Og vi ser af disse Vers, at hvor meget David end igjennem Salmen forresten nærmest beskriver Frelse fra udvortes Fiender, saa er dog den udvortes Frelse stæet ved den usynlige, alene mægtige Gud. Og Gud selv er ikke alene Frelseren, men han er ogsaa Frelsen, idet at den egentlige Salighed i Davids Sjæl bestaar i det inderlige Kjærlighedsamfund med Gud, som i det udvortes giver sig tilkjende derved, at han bliver frelst fra sine udvortes Fiender. Fra Davids Side er det den barnlige Tro paa Gud og den trofaste Vandel i hans Ords Lys, som er Frelsens Betingelse. Frelsens Bei er altsaa denne, at David i sin Nød overgiver sig i Guds Haand, Herren sjænker ham sin Maades Samfund og befrier ham derpaa fra høre Nød og Troengsel.

At Salmen falder i to Hoveddeler, er allerede antydet i Overskriften, hvor David sætter „alle sine Fiender“ og „Saul“ ved siden af hinanden som to Dele af et helt. Den første Halvdel, som nærmest figter til Frelsen fra Sauls Haand, er V. 2—31, den anden Halvdel, som høgst behandler Davids Kampe som Konge, er V. 32—51. Dog er V. 2—4 Indgang og V. 50—51 Slutning af den hele Salme. Gaar vi lidt nærmere ind i Tankerudviklingen, saa finder vi følgende Strofer: David udtaler, at Herrens Frelse har fyldt ham med Kjærlighed, Tro og Tillid til den trofaste Frelser i Nøden (V. 2—4). Han skildrer derpaa i ophøjet Billedsprog sin Nød og sin Bon, og Herrens Frelse i Saulstiden (V. 5—20). Han bevidner derpaa, at hans trofaste Gudsfrugt og Hengivenhed i Guds Bilje har været Betingelsen for hans Frelse fra Fiende-haand; thi Gud ser til dem, som forlader sig paa ham (V. 21—31). David vidner saa om, hvorledes Herren alene er den, som giver

ham kongelig Kraft og Høihed (V. 32—37) og lægger hans Dien-
der for hans Fødder (V. 38—49), og David lover derfor at lære
Hedningerne at kjende Herrens Navn, som giver David og hans
Sæd et evigt Kongedømme (V. 50—51). (Cfr. 2 Sam. 22, 1—
51.)

§ 8, 2. Salme 34. Herren frelser den sønderknuste.

Denne alfabetiske Salmes Grundtanke er den, at Herrens Frelse, som bestaar i Nydelsen af Samfundet med ham, og som ytrer sig i Beskjermelse mod Nød og Trængsel, bliver den elendige, sønderknuste og sønderbrude tildel, naar han i Oprigtighed søger Herren. Dette har David lært af egen Erfaring, dengang han var stedt i den yderste Fare i Filisternes Land; derfor kan han trygt formane andre til at gaa den samme Vej i Nøden. De to Hovedgjenstande, som behandles i Salmen, er altsaa hvori i Frelsen bestaar, og hvem der bliver delagtig i den. Herren selv er Sjælens Salighed, og den elendige, som raaber til Herren, faar sinne denne Salighed.

Salmens to Hoveddele, V. 2—11 og 12—23, adskiller sig der-
ved, at den første er en Lovprisning over den Frelse, som David
har erfaret, den anden er en Undervisning om, hvorledes Frelsen
opnaaes og bevares.

David vil selv prise Herren til enhver Tid og opfordrer Menig-
heden til at samstemme i denne Lovsang (V. 2—4). Grunden er
denne, at David selv er bleven frelst ved Herrens Hjælp (V. 5—8). Denne Herrens Godhed skal alle Herrens fromme smage (V. 9—
10). Saaledes belært af Gud kan David helcere andre om Her-
rens Frygt, baade om hvori den bestaar, og hvilken Frugt den hæ-
rer. Vil nogen leve frelst og tryg, saa er Enfold og Oprigtighed
i Tale og Handling Beien dertil (V. 12—15). Herrens altseende
Øje er nemlig vaagent over de fromme, medens hans Ansigt er
vendt i truende Brede mod de ugadelige (V. 16—17). Herren hø-
rer de frommes Raab, er nær i deres Nød og udfrier dem af al
Ulykke (V. 18—21). Den ugadelige rammes af Ulykke, fordi han
findes skyldig, den troende frelses fra alt, fordi hans Skyld for-
lades ham (V. 22—23).

§ 8, 3. Salme 54.

Denne Salme staar ganske nær paa Grænsen af Trængsels-salmerne, men vi tager den med her, fordi David i denne Bøn trænger frem til en fuld Tillid til Guds Navn, og deri har han allerede den Frelse, som han begjærer. Guds Navn er i denne Salme det eiendommelige Frelsens Middel, og det kan vel ikke have nogen anden Menning, end at David finder Troens Hvile i Guds tidligere Nababeraring som hans og det udvalgte Folks Frelser. I Troen flyr han til Guds gode Frelsernavn og vinder derved Sjæ-lens Rømidt i den ydre Storm og Trængsel. Frelsen er altsaa en aandelig Frelse i Troen, som i det ydre maa give sig tilkjende som Hjælp i Nøden.

Salmen er ved Sela delt i to Strofer. Den første indeholder Bøn om Frelse ved Guds Navn med Begrundelse ved at henvisse til Fiendernes Ondskab (B. 3—5). Den anden indeholder i to Verspar Forvisningen om Herrens Frelse og Fiendernes Under-gang, hvorved Herren paanhævner sin Sandhed og forherliger sit Navn (B. 6—9).

§ 8, 4. Salme 30. Frelse fra Guds Vrede ved hødfærdig Tilflugt til Guds Naade.

Denne Salmes Foranledning er i Overskriften betegnet ved „Husets Indvielse.“ Derved maa efter Salmens Indhold forstaaes Indvielsen af det Alter, som David byggede paa Aravnas Tærske-plads, og hvorpaa han ofrede et Brændoffer, som Herren besvarede med Glæde fra Himmelens. Dette Alter reistes nemlig paa det Sted, hvor Morderengelen, som Gud havde sendt med Pest til Straf for Davids høvmodige Folketælling, stansedes ved Davids Bød og Bøn, efterat Pesten havde raset en Dag. Paa dette Sted, som i 1 Krøn. 22, 1 kaldes Guds Hus, byggedes siden Salomo's Tempel. Om denne Begivenhed læser vi i 2 Sam. Kap. 24 og 1 Krøn. Kap. 21, og dermed stemmer noiggiltigt Davids Bekjen-delse her i B. 7—13.

I denne Salme finder vi udtalt, at det hvorfra David frel-ses, er Guds Brede fremkaldt ved hans egen høvmodige Sikkerhed. Guds Brede overvindes ved den hødfærdige Bøn, og David gjør

den Erfaring, at Guds Brede varer kun et Øieblif for den, som i Tro tør henflh til Naaden. Salmen er derfor vigtig til Erkjen-delse af, hvad der er den inderste Sjælenød for den gammeltesta-mentlige troende i den udvortes Trængsel.

Salmen falder i to Dele, V. 2—6 og 7—13. David priser Herren, fordi han har frelst ham i Dødens Nød (V. 2—4), og op-fordrer Menigheden til at prise Herren, fordi han har sat dette Minde om sig, at hans Brede er en lidet Stund, hans Naade en Levetid (V. 5—6). Derpaa angiver David nærmere, baade hvor-ledes han forsyndede sig ved hovmodig Sikkerhed og blev revset af Herren (V. 7—8), bødfærdig bad om Naade (V. 9—11) og blev bønhørt og fik Fryd for Graad (V. 12—13).

§ 8, 5. Salme 3 og 4.

Disse Salmer er et nær besleget Par, Salme 3 en Morgen-salme, Salme 4 en Aftensalme fra Absalom's Forfølgelses Tid. Grundtanken i Salme 3 er udtalt i Ordene: „Herrens er Frelsen“ i V. 9. Det vil sige: Timod al Menneskemagt, baade udvortes Un-greb og spottende Haan er Herren den troendes faste Borg og sikre Vern. Herren har ikke forkastet David, derfor vil baade hans Kongelige Verdighed og hans Barnetaar forbliive uforandret, hvor mange Fiender der end reiser sig imod ham. Grundtanken i Salme 4 er denne, at midt i al Trængsel har den fromme i Herrens Sam-fund en Glæde, som er uændelig større end de ugudeliges. Saa langt fra, at han er i virkelig Fare, er meget mere hans Forføl-gere i den ydersste Fare, idet de udsætter sig for Guds Brede; derfor trænger de hans kjærlige Raad og Advarsel om at søge Herrens Naade, medens det er Tid.

Salme 3 er ordnet i fire Verspar; Nøden og Forhaanelsen fra Mennesker beskrives i V. 2 og 3, Herrens Frelsermagt sættes der-imod i V. 4 og 5, Davids Tillid og Ro, grundet paa Herrens Hjælp i V. 6 og 7, Bøn om fortsat Frelse for sig og Folket i V. 8 og 9.

Salme 4 har et Indgangsvers og et Slutningsvers; mellem disse ligger tre Verspar. David udtaler først sin Forvisning om Bønhørelse fra Herren (V. 2). Grundet paa denne Troens Vis-hed vender han sig modig til sine Forfølgere og bebreider dem, at

de angriber Herrens fromme. Det er forsængeligt og fordærveligt for dem selv, thi Herren hører sit Barns Bønner (V. 3 og 4). Derfor formaner han dem til ikke at lade Breden tage Overhaand, saaat de fortørner Gud i sin Videnskabs Uforstand, men at hengive sig til en rolig Overbeielse af hans Ord og føge Forlighed med Gud (V. 5 og 6). Han selv har ikke i den ydre Nød mistet Hjertets Fred og Glæde; thi det er Herren, som glæder et Menneskehjerte, ikke Verdens fanselige Ting (V. 7 og 8). Derfor er han saa inderlig trhyg midt i Trængselen (V. 9).

§ 8, 6. Salme 13. Hvor længe?

Denne Salmes Grundtanke falder nær sammen med Salme 4. Davids Stilling er efter Luthers Ord en sadan, hvori „Haabet selv fortviler, og Fortvilelsen dog haaber.“ Længe har Forfølgelse og Trængsel jaget ham med Sjælsuro og pinlig Følelse af Guds Brede; men i Bønnen finder han dog frem til Frelsen, som bestaar i at tro uden at se. Altcaa er ogsaa her den ydre Nød overvundet ved den indre Hjertets Fred. Guds Bredes Fornemmelse maa vige for Troen, som trænger lige til Guds Hjerte og der finder Husvalelse for det arme Menneskehjerte.

Salmen bestaar af to Verspar og et Slutningsvers. Angstelig Klage over Guds Brede, Hjertets Bedrøvelse og Fiendens Triumph i V. 2 og 3 afløses af Bøn om et livgivende Lyshglint fra Herren til Fiendernes Beskjæmmelse i V. 4 og 5, og Bønnen følges igjen af Troens salige Erfaring af Herrens Frelse i V. 6.

Ogsaa denne Salme antages af mange at høre til Absalom's Oprørs Tid, men hensøres bedre til Slutningen af Sauls Forfølgelse.

§ 8, 7. Salme 16 og 17.

Disse to mægtige Salmer sammenbindes baade derved, at Situationen er den samme, nemlig Trængsel og Nød af Verden og Frelse ved Troens Tilflugt til Herren, og derved at Trøsten er den samme, nemlig at Herrens Frelse bestaar i at se ham, som han er. Man kunde sammenføje begge Salmers inderste Grundtanke i det ene Ord: „Salige er de rene af Hjertet; thi de skal se Gud.“

I Salme 16 udfoldes Tanken paa den Maade, at Davids Bøn

først begrundes dermed, at han i Troen søger al sin Glæde i Gud og i de helliges Samfund (V. 1—3), medens han afflyr Afguds-dyrkere og Afguder, idet Herren er hans Hjertes Skat og Lyft og Tillid (V. 4—5). Derpaa priser han den herlige Lod, som han faaledes har faaet; thi det er den gode Del, som ikke skal tages fra ham (V. 6—8). I Befiddelsen af Herren selv er han forvisset om, at Hjerte, Sjæl og Legeme skal bevares trængeligen, Døden er op-flugt til Seier, og i Herrens Ansigts Bekuelse skal han nyde evig Salighed (V. 9—11).

Medens altsaa Salme 16 væsentlig er positiv og udvikler al den Salighed, som Hjertet eier i sin Guds Samfund, udfolder Salme 17 den samme Grundtanke i en noget anden Form. David støtter her sin Øvn paa Guds Retfærdighed. I Troen er han retfærdig for Gud og ren af Hjertet, deraf vender han sig trøstig til Gud i Øvn om Frelse (V. 1—7). Hans Øvn vender sig ogsaa deraf til Guds Retfærdighed, fordi hans Fiender er uguadelige, hovmodige og mordlystne. Herren maa reise sig og udfri sin fromme fra saadanne Forfælgere; thi deres Hjerte er veget fra Herren, og Verden er deres Gud og deres Lyft. I Modstætning til dem venter David med Fortrøstning paa en evig Salighed ved at beskue Herrens Skikkelse, naar han opbaagner af Dødens Øvn (V. 8—15).

Begge Salmer rækker faaledes i freidig Tro ud over Døden og Graven; thi David slutter med Troens Bisched, at den Salighed, som han nyder i Herrens Samfund, den kan end ikke Døden for-styrre, men den maa være evig, som Gud er evig. Deraf figer Peter i Ap. Gj. 2, 25—31 og Paulus i Ap. Gj. 13, 35—37, at David her taler om Jesu Opstandelse; thi hvad David udtalte som sit Haab, det hadde kun sin Sandhed i Jesus Kristus. Jesus alene er Opstandelsen og den opstandne, og kun i ham er Davids dristige Haab blevet opfyldt. Men som Lem paa Kristi Legeme er ogsaa David delagtig i den samme Herlighed, som hans Hoved og hans Herre. Dette „hvorledes det skalde gaa til“ saa vel ikke David; men derom var han seierssikker, at Døden ikke kunde formaa at rive ham ud af Herrens Haand, men meget mere maatte den blive en Vei til et endnu herligere Samfund med Gud, end det han allerede nød.

§ 8, 8. Salme 27. Det ene fornødne.

Grundtanken i denne Salme er indeholdt i V. 4, hvorefter Frelsen bestaaer i at bo i Herrens Hus og bestue hans Livslighed. Her ved fortæaes det aandelige Samfund med Gud, som formidles ved Tempeltjenesten. Dette er det ene fornødne for den troende, og alt hvad han begjærer. Deri har han Frelse fra alle Fiender, fra al Nød og Forladthed; deri har han Livet; og maa der end Kamp med Gud til for at holde Gud fast, saa er der dog ingen Grund til at forsage i denne Kamp.

Salmen har to Hoveddele, V. 1—6 og 7—14. V. 1—6 deler sig i to Strofer paa tre Vers hver, V 7—14 deler sig i fire Verspar. Da vid udtales først sin triumferende Tillid til Guds Hjælp (V. 1—3) og begrunder denne i sit nære Samfund med Gud (V. 4—6). Derpaa stiger han ned i Kampen igjen og holder Gud fast i hans Ord (V. 7—8), beder om, at Herren vil antage sig den, som Fader og Moder har forladt (V. 9—10), og hjælpe ham til Frelse fra underfundige og aabenbare Fiender (V. 11—12); endelig opmuntrer han sig selv til trøstigen at hie efter Herren, hvis Naade alene holder ham oppe i Livet (V. 13—14).

§ 8, 9. Salme 40. Frelse, Tak og Bøn.

Hovedsagen i denne Salme er Spørgsmaalet om den rette Tak for Frelse og om Frelsens Bevarelse. David lærer os her ikke saameget, hvori Frelsen selv bestaaer efter sit Væsen, som han jubler over dens Virkning, der er saadan, at den gjør Hjertet glad og Munden fuld af Sang, saaat det bliver en Landens Trang hos den freste at hengive sig selv som et levende Offer til Herren og vidne om ham for den hele Menighed. Tillige fører Frelsen med sig my Bøn om fortsat og endelig Frelse, hvilket viser, at den enkelte Erfaring af Frelsen her i Livet altid kun er Begyndelse til og Pant paa den endelige Frelse og Befrielse fra alle Fiender.

Salmens to Dele, V. 2—11 og 12—18, falder i flere mindre Afsnit. David fryder sig først over, at Herren herligent har frest ham ved at tage ham ud af Nød og Evil og Angst og giengive ham No og Tillid, hvorved ogsaa mange andre er blevne fornødne i

Troen og Tilliden til Gud (V. 2—4). Hans personlige Erfaring bringer ham til at ihukomme, at dette er en evig Lov i Guds Rige, bevist ved mange herlige Frelsens Vidunder i Folkets Historie (V. 5 og 6). For saadan Frelse taffes retteligen, ikke ved ydre Offer men ved Selvhengivelse i villig Lydighed, hvortil Frelsen giver Lyft og Kraft (V. 7—9), og ved Vidnesbyrdet om Guds Retfærdighed og Naade (V. 10 og 11). Men Nød og Trængsel er endnu ikke overvundet for bestandig, derfor heder David fremdeles, at Herren vil bevare sin Naade imod ham og ved en stadig Syndsforsladelse beholde ham i Naadestanden (V. 12 og 13), at Herren vil frelse ham fremdeles (V. 14) og derved beskjæmme hans Fiender (V. 15 og 16) og glæde og styrke alle oprigtige Sjæle (V. 17 og 18).

V. 7—9 af denne Salme anføres i Hebr. 10, 5—10 som Ord af Messias's Mund, der beviser, at Blod af Økser og Buffe ikke kan løne for Synd; men det rette Offer med Forsoningskraft for den hele Verden er Jesu Legemes Øfring. Heraf skal vi om de gammeltestamentlige Øffere lære, at de ikke er stedfortrædende, men kun repræsenterende den ofrende, og forbilledlige for Jesu Legemes Øfring. Grundstedet for dette og lignende Steder i det gamle Testamente er 1 Sam. 15, 22. V. 14—18 gientages i Salme 70, 2—6.

§ 8, 10. Salme 26. Frelsens frugt.

Den 26de Salme har Bønnen om fortsat og endelig Frelse tilfælles med Salme 27 og 40. Dens Grundtanke er denne, at Naadestanden, som hører Retfærdighedens Frugt i den troendes Liv, er et Pant paa den endelige Forløsning ved Herrrens Dom. Frelsen giver Retfærdighed, og den freste udsondres derved efter sit indre Væsen fra den uretfærdige; Herrrens Dom adskiller ogsaa i den udvortes Skjebne dem, som allerede i deres indre Liv er adskilte.

Salmen begynder med Bøn om Guds Retfærdigheds Uabenbarelse i Dom, som vil blive Davids Frelse, fordi han vandrer i Tro og Retfærd (V. 1—3). Han har ingen Del med ugudelige og uretfærdige (V. 4—5); meget mere er hans Lyft til Herrrens Tempel og hans Samfund (V. 6—8). Guds Ven og Guds Fiende kan Gud ikke behandle paa samme Maade; den Dom, som bortveirer Synde-

ren, maa befrie den retfærdige (V. 9—11). Derom er David fast forvisset og priser i Haabet sin Frelsес Gud (V. 12).

§ 8, II. Salme 62. „Paa Gud alene.“

Det lille Ord „alene“ eller „kun,“ som vi finder flere Gange i denne Salme, bringer os paa Spor efter Salmens Grundtanke, som er denne, at en Menneskjøl ikke kan finde Frelse, Fred eller Salighed hos nogen anden eller noget andet undtagen hos Gud. Men saa er ogsaa Gud alene uden noget andet, ja med Tab af alt andet, nok, evigt nok for Menneskehjertet. Er Gud alene den eneste, som er en sikker Tilflugt, saa er alle Mennesker og alle timelige Ting idel Ærøsengelighed, som det ikke baader at tro paa.

Salmen har tre Strofer, hver paa fire Vers. Den første Strofe, V. 2—5, fremholder, at Gud alene er Frelse for Sjælen fra alle Fiender; den anden Strofe, V. 6—9, bevidner, at Gud alene er den eneste Frelse, saaat alle som vil frelleses, kun kan blive frelsie ved at forlade sig paa ham; den tredie Strofe, V. 10—13, fremhæver, at intet udenfor Gud duer til Frelse, men Herren alene er den, som har al Styrke og al Afgjørelse i sin Haand.

Den helse Salme er en Udfoldelse af Augustins bekjendte Ord i hans „Bekjendelser“: „Du har skabt os til dig, og vort Hjerte er uroligt, indtil det finder Hvile i dig.“

§ 8, 12. Salme 23. Den gode Hyrde.

Fra den patriarchalske Tid af møder vi i Jakobs Mund Betragtningen af Herren som Hyrde, 1 Mos. 48, 15. Davids Barndom som Hyrdedreng oplivede igjen for ham dette Billede, og i denne Salme har vi en liflig Udfoldelse af det, efterat David selv gjenem et langt Liv har prøvet dets Sandhed. Havde David i Salme 62 fremhævet, at Frelsen er kun hos Gud og intet andet Sted, saa fremhæver han her, at al Frelse, Frelsens hele Fylde, er hos Gud, saaat den, som har Gud til Frelse, ham fattes intet.

Salmens første Vers indeholder hele Hovedtanken, som udfoldes i V. 2—5: Den gode Hyrde giver den trætte Hvile (V. 2), den udmattede Vederknægelse og Frelse (V. 3), den døende Rolighed og Trøst (V. 4), den betrængte fuld Beskyttelse og Ro (V. 5). Slut-

ningsverset udtrykker væsentlig den samme Tanke som V. 1, dog saa, at Billedet af Guds Hus træder istedetfor Guds Hjord til at betegne det frelsende Samfund med ham.

§ 8, 13 Salme 103. Min Sjæl, lov Herren!

Denne Salme er den mest inderlige af de davidske Frelsessalmer. Dens egentlige Hovedtanke er, at Frelsen, som bestaar i Syndernes Forladelse og Naadens Samfund med Gud, er absolut fuldkommen og evig som Gud selv. Den maales ikke efter Menneskenes indskrænkede Natur og Væsen, men kun efter Guds uendelige Misfunkhed og Naade. Jo fattigere Mennesket er, desto mere skiftet er det derfor til at modtage Frelse og takke for Frelse.

David opfordrer først sin egen Sjæl til at hengive sig til Guds Pris for den personlige Frelse, bestaaende i Syndsforsladelse og nyt Liv, som han selv har erfaret (V. 1—5). Denne hans Erfaring er dog kun en Labenbarelse af, hvad Herren altid har gjort mod sit Folk i dets Historie, og af hvad hans evige guddommelige Navn og Væsen er, ifølge 2 Mos. 34, 6—10.) Derfor maales hans Frelse ikke med vore Synder, men den gives efter den inderlige, overalt ophøjede, guddommelige Kjærlighed, som har sit Ufbillede paa Jorden i en Faders Kjærlighed til sine Børn (V. 11—14). Derfor giver den de arme dødelige Mennesker en fuldkommen Hjælp, som varer uddover Døden indtil de sildigste Slegter, saasandt der kun er den rette Frygt for Gud i Hjertet (V. 15—18). En saadan Gud, som med evig Misfunkhed hersker over al Verden, ham hør ogsaa al Verden, baade den synlige og usynlige Skabning, Lovsynge, og den enkelte frelse Sjæl skal lade sin Lovsang klinge sammen med Hærskærernes Pris for Gud (V. 19—22).

§ 8, 14. Salme 91. Herren er min Tilflugt.

Salmenes Grundtanke er udtalt i de to direkte Henbendelser til Gud, som vi finder i V. 2 og V. 9a. Hvad der indeholdes i denne Tiltale til Gud: „Du er min Tilflugt,” det udtikles ved Tiltale til den troende Sjæl i V. 3—8 og i V. 9b—13. § V. 14—16 følger derpaa som Segl paa det hele Herrens egen Nøst, forjættende Frelse og Hjælp paa Nødens Dag. Grundtanken er altsaa denne,

at Herrens Hjælp er fuldkommen trøg og sikker for den, som forlader sig paa ham, i hvad Nød han end maatte stedes.

Salmens Inddeling maa aabenbart rette sig efter de to Litter til Gud i V. 2 og V. 9a, idet derpaa Herrens egen Tale i V. 14—16 bliver Afslutningen af den hele Salme. Vi faar altsaa tre Strofer, V. 1—8; 9—13 og 14—16.

Det tør ansees for temmelig sikkert, at Versene 3—8 sigter til, hvad Israels oplevede under Kong Ezechias, da Aßhyernes Hær blev ødelagt foran Jerusalem ved Herrens Engel. Salmen er altsaa forfattet efter denne Begivenhed, hvorom vi læser i 2 Kong. Kap. 18. 19; 2 Krøn. Kap. 32; Ef. Kap. 36—37. Med denne Salmes troesvisse Ord i V. 11 og 12 er det, Satan vil friste Frelseren til aandeligt Hovmod og Dumdriftighed.

§ 8. 15. Salme 116.

Denne sidste af Frelsesalmerne har til sin Grundtanke: Frelse af Troen alene fylder Hjertet med Kjærlighed, som paa alle Maader søger at takke Herren. Det er en Sang for den Sjæl, som netop har erfaret Retfærdiggjørelsens Raade og kan udbryde som Paulus i Rom. 5, 1—5. Frelse, Glæde, Kjærlighed, Tak er den Orden, som behersker den troendes Erfaring.

Salmens Grundtanke fremlægges først i V. 1 og 2. Derpaa beskrives Sangerens Oplevelse af Frelse, der er Frelse fra Død, Graad og Synd, V. 3—9. Selve Troens hemmelighedsfulde Fødsel i Fortvilelsens Smerte stilleres i V. 10 og 11, hvorpaa den rette Tak beskrives i V. 12—19.

Salmen er efter al Sandsynlighed forfattet efter Eksilet, og mange er af den Menig, at den er Udttryk for Menighedens Stemning efter Besvielsen.

§ 9. Trængsels- og Lidelsesalmer.

[Sal. 22, 31, 35, 41, 42 — 48, 55, 56, 57, 59, 63, 69 — 71, 84. 86, 88, 102, 109, 131, 142, 143.]

Til denne Gruppe henvører vi 22 Salmer, som fornemmelig er af David, den Israels liflige Sanger, som gjennem Lidelser be-

redtes til Konge over Israels, og som paa Kongeroden hjemmages-tes af stor Trængsel, indtil han blev en Mand, vel fjendt med alle Buds Børns Blager. De 22 Salmer er: Salme 22, 31, 35, 41, 42—43, 55, 56, 57, 59, 63, 69, 70, 71, 84, 86, 88, 102, 109, 131, 142 og 143. Af disse er 42—43, 84 og 88 af Korahs Børn, en salmedigtende Familie paa Davids Tid og muligens senere; 71 og 102 er uden noget Forfatternavn i Overskriften; Resten hører Davids Navn.

Guds Børns Lidelse udgaar fra en dobbelt Kilde og er dersor af en dobbelt Art og bærer en dobbelt Frugt. Ligesom vi i det nye Testamente finder omtalt en Lidelse, som kaldes Kristi Lidelse, der fuldbyrdes i hans troende for hans Legeme, som er Menigheden, og en anden Lidelse, som kaldes Rebselfse, som kommer over Guds Børn fra Faderens tugtende Haand, saaledes finder vi ogsaa i det gamle Testamente og især i Salmerne twende Slags Lidelse for den troende Israelit. Den ene Slags tror vi bedst kan betegnes som Marthyridelse, hvor den fromme Israelit forfølges, fordi han holder sig nær til Herren og vandrer paa Guds frygtens Bei. Denne Lidelse er en følge af den uafbrudte Kamp mellem Mørkets Rige og Lyssets Rige, en Frugt af Hadet, som fremspirer i dem, hvis Gjerninger er onde, naar de ser de frommes gode Gjerninger. Denne Kamp er allerede aabnet i Kains Brodermord, og allerede der viser det sig, at den frommes Kampmaade er Lidelsen, gennem hvilken han overgiver sin Sag til Gud og dersor seirer midt i Døden. Det eiendommelige for denne Lidelse er den frommes Bevidsthed om sin Uskyldighed og om, at hans Udgang af Lidelsen vil bære en usigelig stor Frugt for Guds Rige. Vi tror dersor, at de Salmer, som er Udrykt for denne Slags Lidelse, bedst kan kaldes Martysalmer, idet vi derved vil udtrykke, baade at den lidende er sig sin Uskyldighed bevidst, at han lider for Guds Skyld, og at hans Lidelser er en Sæd med Graad, som skal bære Frugt med Frydesang for Guds Menighed.

Den anden Art af Lidelse udgaar fra Faderens tugtende Haand, idet Gud ved Ildprøve vil liture den frommes Hjerte, drive ham til dybere Synderkjendelse, tvinge ham til at trænge dybere ind i Maaden, samle hans Sind fra dets Udspredest i Verden og løfte det med brændende Længsel op til sit eget naaderige Hjerte. Og-

saa denne Lidelse finder Udtryk i adskillige Salmer, som paa Grund af den Længselens Frugt, som Lidelsen virker i det prøvede Sind, kanské bedst kan kaldes Længselsalmer. Det maa dog tillægges, at disse to Slags Lidelser ikke er saaledes adskilte, at det nødvendigvis maa være en udvortes forsfjellig Lidelse, som menes i det ene eller andet Tilfælde. Det kan tænkes muligt, at den samme Lidelse i det udvortes paa en Gang maa betragtes som Lidelse for Guds Sag og Guds Folk, og som en Rebselje, der skal tjene til Selvprøvelse og til at give Længselen fra Jordens Hammerdal de rette Vinger. Saaledes synes f. Eks. i 1 Petr. 4, 12—19 begge disse Momenter af Guds Børns Lidelse at fremhæves Side om Side. Det maa vel ogsaa siges, at Jesu Kristi Lidelse i Kampen med Djævelen og under Guds Brede over vore Synder i en vis Forstand forener begge disse Momenter i sig. Hans Lidelse er paa en Gang en uskyldigs Lidelse for Guds Sag, paaført ham af Djævelens Håd til den gode, paa den anden Side er den dog Straflidelse, fordi han har Verdens Synder.

Vi tør derfor sige, at alle Lidelsessalmerne, men særlig den Række af dem, som vi har kaldt Martyrsalmer, er forbilledlige for den lidende Messias. Davids Sange er profetiske Sange, fordi han led som Jesu Kristi Forbillede, og han taler derfor ofte om Frugterne af sin Lidelse og dens Udgang paa en Maade, som tydeligt er profetisk.

Til Martysalmerne, hvor den uskyldiges Lidelse for Guds Sag med dens halige Frugter for Menigheden beskrives, henverner vi Salme 22, 31, 35, 41, 57, 59, 69, 70, 71, 86, 102, 109 og 142.

Til Længselsalmerne, hvor Rebseljen driver Hjertet ind i Guds Samfund, regner vi Salme 42—48, 55, 56, 63, 84, 88, 131 og 143.

§ 9, 1. Salme 57, 59 og 142. Martyrsalmer fra Saulstiden.

Allerede Davids Salvelse til Konge (1 Sam. 16, 13) vier ham til Lidelse; thi Saul, som endnu førte Regjeringen, hadde den, som Gud havde udvalgt, medens han selv var forkastet. Denne Davids Lidelse er Martyrlidelse, thi selv fuldkommen uskyldig i Forholdet til Saul, led han for sin Udvælgelse af Gud til sit Folks Konge Forfæl-

gelse og Uret af Sauls Haand. Men denne Tro holdt ham ogsaa oppe i Lidelsen, saa at han bevaredes fra at øve Bold mod Saul, og saa at han bevarede Haabet om en Udfrielse, som vilde blive Gud til Øre baade blandt Israel og Hedningerne.

Davids Lidelser under Sauls Forfølgelse vakte allerede ved Guds Landes Veiledning og Forklaring de store tanker hos ham, som gaar igjennem saa mange af hans Salmer, at Israel efter Kjødet ikke uden videre falder sammen med de retfærdiges Menighed; deraf siner han allerede den nytestamentlige Grundsandhed, at Israel maa lutes ved Dom fra sine uretfærdige Lemmer, og Herrens Navn øres af Hedninger, som vil erkjende, at Israels Gud er Himmelens og Jordens Gud.

I de tre Martyrsalmer fra Saulstiden finder vi alle disse tanker antydede mere eller mindre klart. At David lider uskyldigt, som Saul selv gjentagende erkjendte (1 Sam. 19, 1—7; 24, 18—20; 26, 21), fremholder han i Sal. 57, 3 og 59, 4—5. At han betragter sin Sag som Guds Sag, fremgaar af Sal. 57, 3; 59, 14. 17—18. At den frommes uskyldige Lidelse vil ende med hans Forfølgernes Dom, fremhaeves i Sal. 57, 7; 59, 6. 11—16; 142, 7. At denne Udgang vil blive til Øre for Guds Navn og til Glæde for det sande Israel, de retfærdige, fremhaeves i Sal. 57, 6. 12; 59, 10. 17. 18; 142, 8. At saadan Guds Frelse vil være til Guds Navns Forhærligelse ogsaa blandt Hedningerne, fremgaar af Sal. 57, 6. 10. 12; 59, 14.

Af disse tre Salmer synes 59 at være den ældste, 57 og 142 at være forfattet lidt senere. Salme 57 er ved Omkvædet i B. 6 og 12 delt i to Strofer, først Bønnens, saa Forvisningens Strofe. Salme 59 er ved Omkvædet i B. 10 og 18 ligeledes delt i to Strofer, først Bøn om Frelse for ham selv, saa Bøn om Undergang for Fienderne. Salme 142 er delt i to Strofer, B. 2—5 og 6—8, først Klage over Elendigheden, saa Bøn om Befrielse fra den.

§ 9, 2. Salme 70, 71 og 86. Martyrsalmer af almindelig Karakter.

Disse tre Salmer, af hvilke Salme 71 ikke har nogen Overskrift, men muligens er forfattet af David, medens de to andre er davi-

disse, hører hverken i Overskriften eller i sig selv noget Merke af en speciel historisk Foranledning. De indeholder derfor ikke individuelle Træk af Videlse, saaledes som Salmerne fra Saulstiden og Absalomstiden, men har en ganske almindelig Karakter. Særskilt maa fun nævnes den eiendommelige Bøn om Bestandighed i Alde-
dommen tunge Tid, som findes i Salme 71, V. 9 og 18.

Ogsaa i disse Salmer fremtræder sterkt de Grunddrag af Marthysalmernes Tankegang og Indhold, som vi allerede er bekjendt med. Den fromme forfulgte fremhæver sin Tro og Tillid til Gud i Salme 70, 6; 71, 1. 3. 5—7; 86, 2. 4. 16. Ligeledes fremhæver han, at hans Befrielse fra Trængselen vil blive Guds Fiender til Beskjæmmelse, Sal. 70, 3—4; 71, 13. 24; 86, 17. Endelig haaber han, at hans Udgang af Videlsen vil blive Guds Menighed til Frejd og Hedningerne til Ombwendelse, Sal. 70, 5; 71, 14—19. 22; 86, 9.

Salme 70 er en Gjentagelse af Salme 40, 14—18. Den har et Indgangsvers og deler sig saa i to Verspar. Salme 71 deles lettest i Bønnen om Frelse, V. 1—13, og Bøfste om Lovprisning af Gud, V. 14—24. Salme 86 falder i tre Dele: V. 1—5, Bøn om Hjælp i Videlse grundet paa Guds Raade mod alle sine Ejendere; V. 6—13, gjentaget Bøn om Frelse, fordi Guds Navn derbed helliges og hans Rige udbredes; V. 14—17, Skildring af Nøden og Bøn om et frelsende Under, hvorved Fienderne beskjæmmes.

§ 9, 3. Salme 31, 35, 41 og 109. Martyrsalmer, sandsynligvis fra Absalomstiden.

Uagtet ingen af disse Salmer i Overskriften angiver den Tid, i hvilken de blev forfattede, tør vi dog antage med nogen Grad af Sandsynlighed, at de tilhører Absalomstiden.

Vi nærer ingen Tvil om, at dette er Tilfælde med Salme 41 og Salme 109, i hvilke Salmer Forræderens (Akitofels) Billede er tegnet saa klart; men ogsaa 31 og 35 synes at hvile paa den samme historiske Foranledning.

Toruden de almindelige Træk af Marthysalmene, som vi allerede kender, fremtræder i disse Salmer fornemmelig to andre Træk, som særlig maa omtales. Det ene er Forræderen, som frem-

traadte med saa affkkelig Ondskab og Nederdrægtighed baade i Davids Historie og i Frelserens Lidelse. Det er egentlig Loppunktet af den frommes Lidelse, at endog den, som var hans Ven og tilsyneladende Broder i Herren, forlader ham paa Nødens Dag og benytter sig af Broderskabets Fortrolighed til at gjøre destomere ondt. Denne Fiende indenfor Leiren har altid været at finde under Guds Børns Lideler i Verden, og den hellige Skrift maler hans Person saa tydeligt for os baade i Akitofel og Judas, forat vi ikke skal forarges og tage Anstød, om det samme skulde vederfares os. Det er kun et Bevis paa, hvor forsædlig Ondskabens Magt er, hvorfor det er nødvendigt for enhver at spørge sig selv: „Mon jeg er den?“ Og paa den anden Side er det Pligt for enhver ikke at forsage, fordi om Ondskaben skulde aabenbare sig ogsaa paa denne Maade.

Det andet Træk, som møder os gjentagende i disse Salmer, er Forbandelsen over Forsøgerne og Forræderne. (Cfr. Sal. 69, 23—29. Cfr. ogsaa Delitzsch til Salme 35: „Salme 7, 35, 69 og 109 danner en frugtelig opadstigende Række.“) Man har med Rette gjort opmærksom paa, at der er en Forfjel mellem det gamle og nye Testamente i denne Henseende. Jesus bad om Tilgivelse for sine Fiender, David beder om deres Undergang. Man maa dog ikke heri se nogen Modsigelse mellem de to Dele af Guds Ord. Thi om end Jesus bad om Tilgivelse for sine Forsølgere, saa er det dermed ingenlunde Meningen, at ikke Guds retfærdige Dom vil ramme dem, om de ikke omvender sig; og om end David beder om sine Fienders Undergang, saa er det dog ingenlunde Meningen, at de ikke skulde finde Tilgivelse, om de omvendte sig. Men Forfjellen ligger deri, at det gammeltestamentlige Israels er et udvortes Folk under Loven, og der er dersor ingen anden Mulighed, end at Retfærdigheden maa herske paa udvortes Maade ved udvortes Straffe og udvortes Gjengjældelse, medens i det nye Testamente Guds Folk er et indvortes, gjenfødt Folk, hvis Aabenbarelse først kør ved Jesu Gjenkomst til Dom. Dersor er der i det nye Testamente ogsaa en sjælt Retfærdigheds Udvælelse, som bestaar i Tilgivelse af alle Kænkelser, indtil den Tid kommer, da det skal aabenbares, at al Kjærlighed har været spildt paa de gienstridige Hjerter, hvorfor deres Skyld kun vil blive saameget større. Vi kan dersor ikke forarges over Davids retfærdige Harme mod hans Fiender, dersom vi virkelig tror, at ogsaa

vor Frelser engang vil vende sig til sine Fiender og sige til dem:
„Gaa bort, I forbandede, i den evige Sild, som er beredt Djævelen
og hans Engle.“

Salme 31 begynder med frimodig Fortrøstning til Herrens Hjælp, idet David hengiver sig ganske til ham og afflyr alle Angreder (V. 2—9); derpaa skildrer han sine Lidelser, som han bekjender er forskyldte ved hans Misgjerninger, men som gjør ham saare elendig ved hans Fienders Håd og hans Venners Feighed (V. 10—14); dog søger han sin Hjælp hos Gud alene, som vil frelse ham og knuse hans Fiender (V. 15—19); derigennem vinder han atter frem til fuld Frimodighed og glæde i Gud og belører Guds Menighed om, at den ikke skal forsage over hans eller sine egne Trængsler (V. 20—25).

Salme 35 bestaar af tre Dele: V. 1—10; 11—18 og 19—28; de sidste Vers i hver Del indeholder Løfte om Bekjendelse af Guds Navn og Guds Riges Udbredelse ved Vidnesbrydet af den lidende fromme.

Salme 41 begynder med en Belærelse om den medlidendes Sælighed (V. 2—4), hvorpaas David klager sin egen Nød, der især bestaar i Fiendernes Grusomhed og Vennens Troldshed (V. 5—10), hvorfor han henviller sin Sag til Gud, som visselig vil forbarme sig over ham (V. 11—13).

Salme 109 deles vel simplest i de to Dele, V. 1—20, Øen om Fiendens og Førrcæderens Undergang, og V. 21—31, Øen om Frelse og Løfte om lovprisende Vidnesbryd for Frelsen i Menigheden.

§ 9, 4. Salme 22 og 69. Martyrsalmer i egentligste Forstand.

I disse to Salmer naar Lidelsen det dybeste Dyb, Nødraabet den mest indtrængende Kraft, og Haabet om Lidelsernes Frugt sin største Høide og mest omfattende Bidde. Vi følger den lidende lige ind i Dødens Porte, vi føler hans Hjerte hæve under Guds Bredes Byrde, men vi ser ham ogsaa op løfte sig i Haab om en herlig Udgang af Lidelsen, som skal høre en rig Frugt for Guds Rige.

I disse Salmers Udlæggelse er der Uenighed om, hvem den lidende og talende Person er. De ældre Fortolkere anser uden videre

Messias som disse Salmers Subjekt, medens en Gruppe nhere Fortolkere ligefrem udlægger dem om David, og Hengstenberg indtager en særegen Stilling, idet han paastaar, at Subjektet er den ideale retsfærdige, uden Hensyn til, hvem han maatte være i Virkeligheden.

Efter vor Mening er der nogen Verettigelse i alle disse Anstuer. At disse Salmer er fremgaaet som en Frugt af Davids egne Videlser, derom er der ikke nogen Uvil; at David i disse Salmer, saavel i Skildringen af Videlsen som af Videlsens Frugt, af Vandens Løftes op til en Skildring af den fuldendte Marth og det fuldendte Martyriums Frugt for Guds Rige, er ikke mindre klart; og endelig er det ganske sikkert, at Guds Søn er selv den fuldkomne Marth, i hvem og paa hvem og ved hvem alt det opfyldes, som her staar forevet. Men vi kan ikke tænke os dette paa en saa mekanisk Maade, at David her, uden selv at være stedt i nogen Videlse, skulde afmale Kristi Videlse for os. Der er heller ikke i disse Salmer noget særerigt Træk, som skulde sætte en absolut Forskjel mellem disse Salmer og de øvrige Videlsesalmer, og maa vi erkjende dem som Udtryk for Davids Videlser, saa maa vi det ogsaa om disse. Forskjellen er kun graduel, saaledes at hvad der findes spredt og antydningsvis i de øvrige Salmer, det findes her samlet og udtrykkelig skildret i et helt og fuldt digterisk Villede. Derved bliver disse Salmer ogsaa den mest gribende Skildring af vor Frelsers Videlse, Korsfæstelse og Forhaanelse, men ogsaa af hans Opstandelses herlige Frugt for Guds Rige.

Begge disse Salmer har en særdeles klar og enfoldig Plan. De begynder begge med et hjerteskjærende Nødraab og Bøn om Hjælp, skildrer saa Videlsens Dybber og raaber paamh om Hjælp, hvorefter følger Løfte om Guds Pris for Besvielsen og Skildring af de mægtige Frugter af Marthriet for Guds Riges Besværtelse og Udbredelse.

Disse Salmer falder saaledes i to Hoveddele hver. Sal. 22 i B. 2—22 og 23—32; Sal. 69 i B. 2—30 og 31—37. Med Lethed lader da disse Hoveddele sig inddele i mindre Grupper.

§ 9, 5. Salme 102.

Denne Marthrsalme synes efter B. 14, 15 og 21 at være fra Eksillets Tid, og den minder om Dan. Kap. 9. I ethvert Fald er den

Udtryk for de samme Tanker, som vi finder udviklede i Ejaias Kap. 40—66, at Israels Videlse, som er Straf for dets Synd og Forhærdelse, er Gjennemgang til en stor og uforstyrldt Herliged. Det aldeles knuste Israels Befrielse skal nemlig midt i denne Verdensrigernes og Menneskekræsternes Tid godtgjøre, at Herren alene er Gud; og derved skal Tidens Fylde, da Hedningerne skal indgaa i Guds Rige, som oprettes paa Zion, forberedes og hidføres.

Salmen inddeltes i B. 2—12, den lidendes Nødraab; B. 13—23, der i tre mindre Dele udtaler den lidendes Haab, at hans fuldkomne Glædighed skal tjene til at aabenbare Guds Kraft, naar Frelsen vederfares ham uforstyrldt og Zion opbygges og Hedningerne samles i Guds Rige. B. 24—29 udtaler, at hans Forkrænkelighed er godtgiort ved hans Videlse, men som Guds Ejener nærer han dog det Haab, at han skal løftes op over al Verdens Forkrænkelighed til Guds evige Ro.

§ 9, 6. Salme 55, 56, 63, 143 og 131. Davidiske Længselssalmer.

Det var uundgæeligt, at Davids mange Trængsler, som vi alle rede har seet nok af i Marthysalmerne, Fienders Forfølgelse, Banners Troldhed, Verdens Spot og Haan, indre Unsegtselje og Frygt for Guds Vrede, maatte i en saa blød Sjæl virke en usigelig Længsel efter Befrielse fra al denne Glædighed, efter Hvile og Fred for et øengstet og pint Hjerte, efter et Samfund med Gud, som ikke mere blev forstyrret eller fordunklet ved nogen nagende Sjælelidelse. Denne Stemning finder Udtryk i de fem Salmer, som er nævnte i Overskriften, af hvilke Salme 55 er Udtryk for den mest oprørte Sjæilstilstand, medens Stemningen i 131 synker ned i det dybeste, taarefyldte Vemod. Salme 55 er den stormende Klage, 131 den stille, hjertezmeltende Græd.

Salme 55 er Længselsens Maal ganske ubestemt udtrykt. Han vil kun bort, langt bort, ud af den larmende Verden til et stille Hvilested (55, 7—9). Salme 56 driver Trængselen i Verden ham hen til Guds Ord; det er Hvilestedet, hvor han finder en Fred, som Mennesker ikke kan tage fra ham (56, 5. 9—12). Salme 63 gaar Længselen paa selve Maadesamfundet med Gud, kun den fulde Forening med ham er tilfredsstillende for Hjertets dybe

Træng, fun i Hengivelse til ham finder det hele Menneske No. Æ Salme 143 er Længselens Maal væsentlig det samme som i Salme 63, men fremtræder mere bestemt som Syndsforsladelse og Guds Aands Meddeelse. Endelig er 131 Udtryk for den rette gudfrygtige Resignation, som glæder sig ved at kunne leve i Aandens Fatidgdom og erkjender, at „din Raade er mig nok.“

§ 9, 7. Salme 88, 84 og 42—43. Korahitiske Længselssalmer.

Disse Salmer af Korahs Børn udmerker sig ved sine bløde og stemningsfulde Toner, som altid har gjort dem til Indlingspsalmer for de fattige i Aanden. Flere af dem bærer ogsaa et sterkt Præg af sin levitiske Oprindelse i den varme Kjærlighed til Guds Tempel, som aander gjennem dem. Af de tre (fire) Salmer, som er nævnte i Overskriften, træder denne Kjærlighed særlig frem i Salmerne 84 og 42—43. Vi begynder ogsaa her med den mest oprørte Stemning i Salme 88, som er den mørkeste og tyngste Salme i den hele Salmebog, hvorfra vi gaar til de vemodige, længselfulde, men tillige fortrøstningsfulde Salmer 84 og 42—43. Disse to sidste er aabenbart fungne i Davids Selskab, da han maatte fly fra Jerusalem for sin Søn Absalom.

Længselen i Salme 88 er ganske almindelig udtrykt; den gaar paa Befrielse fra Breden i Raadens Tid. Æ Salme 84 er Længselens Maal Herrens Tempel og hans der formidlede Samfund. Æ 42—43 er Længselens Gjenstand selve Livet i Gud, paa hvilket den frie Adgang til Guds Tempel i Menighedens Samfund er Bant og Tegn. Templet fremtræder i disse Salmer i den samme Stilling som Raademidlerne i den kristne Menighed.

Berettigelsen til at behandle Salmerne 42 og 43 under et ligger især i Omkvædet i 42, 6. 12. og 43, 5.

§ 10. Anfægtelsessalmer.

[Salme 77, 39, 49 og 73.]

De indre Kampen, som i disse Salmer lægges frem for os, dreier sig alle om den frommes Lidelser og den derved fremkaldte Bevidsthed om at være under Guds Brede; tillige fremtræder i de to sidste de uguadeliges Lykke og Befærden som en haard Anfægtelse for den fromme. Den frommes Lidelse og endnu mere den uguadeliges Lykke syntes at stride mod Guds Retfærdighed; og jo dunklere Tilstanden efter Døden var for den israelitiske troende, desto pinligere blev denne indre Kamp.

I Salme 77 er Anfægtelsen ganske ligefrem denne, at den som holder sig nær til Gud, dog ikke erfarer Sødheden af hans Maade, men meget mere har en Følelse af, at Gud holder sig fjernt fra ham. Løsningen af denne smertelige Gaade ligger efter Vers 11 deri, at det er en Prøvelse, hvorved Herren vil bringe ham til at tro — uden at se og føle — ved Vidnesbyrdet om de gamle Frelsesundere i Israels Historie.

I Salme 39 er den smertelige Anfægtelse den frommes Lidelse, som han har sat sig for at bære i Taushed for de uguadeliges Skyld. Men denne halvt egenretfærdige Taushed bliver utaaelig; han bryder ud i Klager over Livets Forsængelighed; men idet hans Hjerte saaledes faar Lust, kommer han ogsaa til en fuld Ydmhgelse for Herren, og istedetfor den haardnakede Taushed kommer ydmhg Bøn om Shndshorladelse og Befrielse fra Lidelsen i Maadens Tid. Deri ligger Seieren over Anfægtelsen.

I Salme 49 er Anfægtelsen de uguadeliges Livsnydelse, stolte Selvophsielse og Undertrykfelse af de fromme. Men Trøsten ligger deri, at alle dør, og ingen Magt eller Rigdom eller Ere kan hindre Dødens Komme, som udjevner al Forstjel. Men fra Døden er der kun én Forløser, det er Gud. Men Gud forløser kun den fromme. Derved er Løsningen lagt hinsides i Haabet om, at Gud efter vil forløse sine fromme fra Døbrigets Magt.

I Salme 73 begynder Digteren med det Resultat, hvortil han er kommet, at Gud er god og kun god imod sine troende. Derpaa schildrer han den Kamp, gjennem hvilken han er naaet frem til dette Resultat. Summen af hans Erfaring er denne, at det tager en Ende med Forfærdelse med de uguadelige, medens den troende har en

Hjertets Skat, som hverken Liv eller Død kan børøve ham, det er Gud selv. Ogsaa her griber Troen ud over Timelighedens Grænser og slutter med fuld Fortrøstning, at den som har Gud til sin Del, han har en evig Salighed i ham.

§ II. Nationale Lidelsespsalmer.

[Salme 90, 44, 60, 89, 83, 80, 74, 79, 137, 120 og 123.]

Guds Folks Historie er for den troende Menighed en lang Udfoldelse af Guds Selvaabenbarelse for sit Folk, hvor guddommelig Retsfærdighed og Varmhjertighed er de twende Poler, hvorom alt dreier sig, idet det ledende Princip er, at alle Ting tjener dem tilgode, som elsker Gud. De Erfaringer, som Folket gjør, fremtræder dels som Lideler, dels som Befsignelser sendte fra Gud forat lede Folket til Erfjendelse af Synd og Naade.

Vi betragter her først de Salmer, som viser os Lidelsernes aandelige Frugt i Israels Menighed, og vi finder da, at disse Salmer følger Israels Historie som en aandelig Forklaring af den fra Mose Tider til det babyloniske Eksil og maa ske ud over dette.

Salme 90 er Mose Salme og lægger frem Landens Frugt af de 40 Aars Ørkenwandring, der var en lang Velcærelse om Menskelivets Forsøngelighed, naar det gaar hen under Guds Brede.

Salme 44 og 60 er fra Davids Tid og viser os det Indtryk, som Edoms Seier over Israels gjorde paa Menigheden (1 Kong. 11, 15). Salme 89 fremgaar af Modsætningen mellem Davids og Salomos herlige Regjering paa den ene Side og Rehabeams ynkelige Tornedrelse paa den anden Side. Salme 83 er Udtryk for Menighedens Stemning ligeoverfor de forbundne Folk, som under Josafat angreb Juda Rige (2 Krøn. 20). Salme 80 er Juda Riges Sorg over Israels Riges Undergang. Salme 74 og 79 er parallele med Begrædelsernes Bog og udtrykker Sorgen over Jerusalems Fal d' ved Nebukadnezars Erobring. Salme 137 er Israels Stemning under den babyloniske Landflygtighed. Salme 120 og 123 er af mere almindelig Natur, dog er de muligens Udtryk for de fra Eksilet tilbagevendte Israeliters Kamp med de Fiender, som vilde ødelægge den unge Koloni.

§ II, I. Salme 90.

Mose Salme er Udtryk for Menighedens Stemning ved Enden af de 40 Aars Vandring i Ørkenen. Æ disse 40 Aar biede Israels paa den forkastede Generations Død (4 Mos. 14, 26—38). Hvert Dødsfald var et Skridt nærmere mod Maalet. Det var saaledes en ganske merkelig og enestaaende Tid i Folkets Historie, da det i aller egentligste Forstand var faldet til at betænke, at Syndens Sold er Døden; derfor er Menneskelivet saa kort, Guds Brede saa forsædlig, og Herren alene den evige, som altsaa den nye Slegt, som skulle indtage Kana'an, maatte sætte al sin Tid til. Derfor er Salmen saa fuld af dyb Sorg og Smerte, og dog saa fuld af Haab. Thi Israel, som dør, naar det har Herren mod sig, bliver et seierligt Israel, naar det igjen har Herren med sig. Saaledes lærer Moses, som skal øs udenfor Kana'an, hvorledes den Slegt, som skal leve, skal drage den rette Frugt af den forsædelige Ørkenvandring.

Salmen inddeltes bedst i to Strofer, Betragtningen B. 1—11, Bønnen, B. 12—17. Vers 11 og 12 danner Overgangen fra den me Del til den anden. Herren er den evige, som har gjort Mennesket saa forkrænkeligt og forgjængeligt som Græsset paa Marken for dets Snunders og Misgjerningers Skyld, der opvekker hans Brede (B. 1—11). Derfor beder Moses, at Betragtningen af Livets Forkrænkelighed maa give Menneskene den rette Bisdom, som altsaa er Syndserfjendelsen; at Herren saa vil give Maade for Brede, Glæde for Sorg, og at han selv vil gjøre Frelsens Gjerninger for sit Folk og lade sit Folks Gjerning lykkes ved sin Belsignelse (B. 12—17).

§ II, 2. Salme 44 og 60.

Disse to Salmer er Udtryk for den dybe Skuffelse og bitre Sorg, som det beredte Israel, da Davids Seiers- og Triumphstog mod Israels Fiender pludselig blev afbrudt af et endomtisk Dødfald i Sydlandet, der gjorde et sørgetligt Afbræf i Glæden (2 Sam. 8, 13, 14; 1 Kong. 11, 15; 1 Krøn. 18, 12, 13). At begge Salmer er forfattet ved samme Anledning, fremgaar klart af deres indbryrdes Lighed og af den Omstændighed, at Sal. 44 om-

taler et Nederlag i en Tid, da Folket var tro mod Herren, og et saadant kjender vi kun under David.

De to Salmer er af en meget alvorlig Bethydning for Israel. Dette Nederlag midt i Lykken og under Paktestrofaben skal nemlig minde Israel om, hvad der saa let glemmes i de gode Dage, at det er Herren, som strider for Israel, ikke Israel som strider for Herren.

Salme 44, der i Overskriften angives at være af Korahs Børn, deles bedst i tre Strofer: Fortidens Raade og Troens Frimodighed ved den (V. 1—9). Den nærværende Nød (V. 10—17). Israels Troskab og Bøn om Forløsning (V. 18—27).

Salme 60 (af David) har først den lange Overskrift i V. 1 og 2. Derefter deles den rettest i tre Strofer paa fire Vers hver. Nederlagets Bitterhed (V. 3—6). Davids tidlige Ophøjelse og Seierbindinger er Pant paa Hjælp ogsaa nu (V. 7—10). Herren vil give Seier over Edom (V. 11—14).

§ II, 3. Salme 89.

Salme 89 er Udtryk for den store Smerte, som de troende Israeler følte ved Davids Hus's dybe Fornedrelse under Rehabeam. Det var ikke alene Rigets Deling, men endnu mere Egypternes Seier over Juda og deres Udplyndring af Jerusalem (1 Kong. 14, 25—28; 2 Krøn. 12, 1—12). Indvortes Sønderlivelse og udbortes Ædmygelse betegner denne Tid; og dette maatte Davids og Salomos Mænd være Bidne til i deres Alderdom! Det var ikke alene tungt for Kjød og Blod; men det var ogsaa til nogen Grad en Ansegtslse for deres Tro paa Forjættelserne. Derfor ender Salmen med Bøn om Vorlægelse af denne Forsmædelse.

Salmen deles bedst i to Hoveddiele, V. 1—38 og 39—52.

V. 1—38: Herrens trofaste Forjættelse til David har sin sikreste Garanti i Guds eget herlige og evige Væsen (V. 1—19), og denne Forjættelses Indhold er saadant, at det i Sandhed er Herren til Pris og Israel til Glæde (V. 20—38). V. 39—52: Men nu er Herrens tunge, straffende Haand over Davids Søn; for Ware er der Skam, for Forsvar er der Overgivelse til Gien-den (V. 38—46); derfor maa Israel sufke og klage og bede Herren

etter forbarme sig, at ikke hans Forhættelser skal blive til intet (B. 47—52). B. 53 er Afslutning af tredie Salmebog.

§ II, 4. Salme 83.

Der er kun én Begivenhed i Israels Historie, hvortil Salme 83 passer, det er den, som omtales i 2 Krøn. Kap. 20: Folkeforbundet mod Juda Rige under Josafats Regjering. Josafats og Judas Bestyrtele tolkes i 2 Krøn. 20, 6—12, en Afsafs Søn tolker Herrens Raad for de forfærdede, 2 Krøn. 20, 14—17. Denne Stemning i Menigheden: Frygt og Haab til Herren i en sand og skøn Forening, tolkes i vor Salme.

Den falder i to Dele: B. 2—9, Juda Riges store Fare; B. 10—19, dets Raab om Hjælp i Nøden.

Som alle Afsafsalmerne udmerker ogsaa denne sig ved sit prøfetiske Overblik over Israels Historie. Han ser tilbage til Fortiden, og han ser Guds Finger der; han skuer fremad mod Tiderne som kommer, og han ser Guds Rige der (cfr. B. 17—19).

Salme 46, 47 og 48 tilhører rimeligvis samme Lid, sungne efter Seieren.

§ II, 5. Salme 80. Juda Riges Sorg over Israels Riges Undergang.

Den historiske Baggrund for denne Salme er visselig Israels Riges gradvise Litilintetgjørelse ved den assyriske Verdensmagt. Bitter som Spaendingen ofte var mellem Juda og Israels Rige, maatte dog en dyb Smerte gaa igjennem Juda Riges troende, naar Verdensrigets raa Haand blev lagt paa de ti Stammer. Det var dog Øhreets Magt over Mennejsfønnen, som deri gav sig tilkjende. Og Juda Rige mistede derved sit Bern og Gjærde, saaet det laa aabent for Fiendernes Indfald. Dommen nærmer sig ogsaa Juda, og Angst og Bøven gjennemtrænger det. Dersor flyr den lille Rest til Herren paa sin Nøds Dag: Vilde han dog endnu skaane, hvad der er tilovers!

Inddelingen bestemmes ved Omkvædet i B. 4, 8 og 20. Dets Form er merkelig derved, at Gudsnavnet bliver udførligere for hver Gang, eftersom Bønnen bliver inderligere og Haabet sterkere.

Den sidste Strofe deles ved V. 15, idet V. 9—14 er Betragtning, V. 15—20 Vøn. Søregent for denne Salme er „Vinstoffen“ og „Menneskesønnen“ om Israels, og det leder vor Tanke med Profetiens Magt hen paa „det sande Vintræ“ og den fuldkomne „Menneskens Søn.“

§ II, 6. Salme 74 og 79.

Den største Videlse, som rammede Israels i det gamle Testamente's Tid, var selvfølgelig Jerusalems Ødelæggelse og Templets Brand ved Kaldeernes Erobring under Nebukadnezar. „Begrædelsernes Vog“ er Folkets Smertesstrig under det tunge Slag. Salmerne 74 og 79 er tilvisse parallele med den. Den Sorg, som rammede Israels, var for det første i rent udvortes Henseende uden al Sammenligning større end nogen tidligere, og den blev dobbelt bitter, fordi den var saa vel fortjent og derfor var Udtryk for Guds brennende Vrede over hans Folks Troldshed. Men Guds Forættelser kan dog ikke gjøres til intet, Gud maa redde, ikke for Israels Skjeld, men for sit Navns og sin Eres Skjeld. Thi Fjenderne har ikke alene været Guds Bredes Nedstaber; men de har ogsaa fuldbyrdet sin egen Ondstab, og deres Hjerte er bleven fuldt af Foragt for Israels Gud. Derfor vil den samme Dom, hvis Nedstaber de har været, vende tilbage over dem selv, og der er Israels Frelse (cfr. Ef. 10, 5—34). Derfor kan der endnu være Tro og Vøn.

Salme 74 deles bedst i to Dele: V. 1—11, der væsentlig er Klage, og V. 12—23, der er Troens Vøn, som støtter sig paa Guds tidligere Maade og hans Skabermagt.

Salme 79 deles i V. 1—4, Klagen, og V. 5—13, Vøn om at Herren vil vende sin Brede mod Hedningerne, forlade sit Folks Synder og gjenreise af Døden til Livet sit sønderknuste Folk.

§ II, 7. Salme 137.

Landsflygtighedens bitre Sorg og inderlige Længsel fremtræder i denne Salme i sin sjønneste Form, mens paa samme Tid den retfærdige Harme over Edoms og Babels Uret finder sit sterkeste Udtryk. Edom er Udtryk for Hedningernes Skadefryd over

Israels Lidelse; Babel er Repræsentant for Hedningernes Voldssmangt mod Guds Folk. De Farver, hvormed Henvnen over Babel males, er selvfølgelig tagne fra den Tids gruelige Krigsførelse.

Salmen deles bedst i V. 1—6, Sorgens og Længselens Vemod, og V. 7—9, Ønsket om den retfærdige Gjengjældelse over Edom og Babel.

§ II, 8. Salme 120 og 123.

Begge disse Salmer er Udtryk for Israels Stilling som „det enlige Folk“ (4 Mos. 23, 9). Forladt og forhadt af Verden er det henvisst til Gud alene. Deraf harer det paa hans Hjælp paa sin Nøds Dag. Nogen særligt historisk Anledning behøver vi ikke at søge; men neppe vilde disse Tanker trænge sig ind paa Israel i Lykkens Dage, ei heller i saadanne Tider, da Israel led for sine Synder. Vedst passer disse Salmer deraf paa Tiden efter Efsilet.

§ 12. Nationale Frelsесalmer.

[Salme 68, 108, 124, 33, 78, 81, 66, 46, 75, 76, 105, 107, 111, 114, 126, 135, 118, 121, 125 og 129.]

Davids Tid er Seierstiden i Israels Historie, og ligesom vi allerede har fundet en Række Frelsесalmer, som jubler over Davids personlige Frelse, saaledes finder vi ogsaa en Række Salmer, som priser Folnets Frelse ved Herrens Hjælp under David. Først kommer her Davids egne Salmer: 68, 108 og 124 og rimeligtvis Salme 33; dernæst de to Salmer af Asaf: 78 og 81, hvilken sidste er en Paaftehymne. Muligens tilhører ogsaa den anonyme Salme 66 samme Tid. Grundtankerne, som finder Udtryk i disse Salmer, er Jubel over Folnets Seier over sine Fiender, glad Bevidsthed om Guds Folks Udvælgelse og taknemmelig Erfjendelse af den folkelige Enhed, som Kongedømmet giver Israel. Fra Josafats Tid skriver sig rimeligtvis den store korahitiske Seiershymne, Salme 46, medens Salme 75 og 76, begge af Asaf, besynger Frelsen fra Asyhrerne under Kong Ezekias. Ved Hjemkomsten fra Babylon opivedes kraftig Minderne om Besvrielsen fra Egypten, og til den-

ne Tid hører rimeligtvis de anonyme Salmer 105, 106, 107, 111, 114, 126 og 135. Den nye Tempelbygnings Indvielse besynges i Salme 118; og Salme 121, 125 og 129 er af almindelig karakter og tilhører rimeligtvis Tiden efter Efsilet.

Disse nationale Frelsessalmer har sine Forløbere i Israels Sang ved det røde Hav, 2 Mos. Kap. 15, og Daboras Sang, Dom. Kap. 5.

§ 12, 1. Salme 68.

Salmen er en dævind i jætter Triumffang, der med den mosaiske Bon: „Reis dig, Herre, og dine Tiender flyr!“ (4 Mos. 10, 35) som Udgangspunkt og Thema besynger Herrrens Seiersgang gennem Israels Historie indtil Davids Tid, for derpaa at kaste et Blik fremover mod den herlige Udgang paa denne Historie, naar Guds Rige samler Folkene til Israels Guds Tilbedelse. Herren frelser atter og atter sit Folk, nedslaaer alle sine Tiender, og samler tilsidst alle Folk i sit Tempel og i sit Rige.

At Salmen er forfattet paa Davids Tid og af David, helst til Brug ved et Triumftog efter en eller flere afgjørende Seire forat udtrykke disses religiøse Betydning, kan neppe være tvilsomt. Det poetiske Blik paa Historien stanser ved Davids Tid og dvæler ved Helligdommen i Jerusalem paa en Maade, som antyder, at nu er Guds Bolig der for ikke at vige derfra. Fra Triumftoget, hvori baade de sydlige og nordlige Stammer tager Del, og hvori Israels Enhed og Frelse klart er udtrykt, vender saa Bliffet sig til en lys Fremtid med Guds Rige som Endemaal, uden at det adskilte Israels Samling fremtræder som nogen Part af Fremtidens Program.

Salmens Inddeling er man paa det nærmeste enig om. Den falder i to store Halvdeler: V. 2—19 og 20—36. I den første Halvdel er V. 2—7 en almindelig Skildring af Guds retfærdige Dom og barmhertige Frelse; V. 8—15 fremstiller Guds naadige og vældige Frelse af Israel fra Egypten til Kana'an og gennem Dommer-tiden; V. 16—19 Zions Bjergs Udvælgelse til en stadig Bolig for Herren, beviset ved herlig Seier over alle omgivende Magter. I den anden Halvdel priser V. 20—24 Frelsen og Seieren i almindelige Ord; V. 25—28 fremstiller Israels glade Triumftog i samlet Magt; V. 29—32, Folkene skal hylde Israels Gud; V. 33—

36, alle Riger paa Jordens skal lovshnge Herren, den almægtige Styrer, som er aabenbaret for og i sit Folk Israels.

§ 12, 2. Salme 108.

Salme 108 er sammensat af Dele af to andre davidiske Salmer, idet V. 2—6 er en Gjentagelse af Salme 57, 8—12 og V. 7—14 af Salme 60, 7—14. Af to tidligere Videlsessalmer (den ene individuel og den anden national) er taget ud de Dele, som udtrykker Forvisning og Frelseshjubel, og deraf er bygget en ny Salme, som bedst kan karakteriseres som en national Frelsessalme, idet den udtrykker baade den glade Forvisning om, at Guds Lov og Prism ved Israels skal udbredes over al Jordens, og at i Davids Rige, som har samlet Stammerne og undertvunget de fiendtlige Nabofolk, er allerede en livskraftig Begyndelse gjort til Riget, som engang skal omfatte alle Folk.

Sinddelingen maa uden tvil rette sig efter de to Salmedele, hvorfra denne Salme er sammensat: V. 2—6, Guds Lov og Prism skal ved Israels udbredes over al Jordens; V. 7—14, Davids Rige, som har samlet Stammerne til en national Enhed og undertvunget de fiendtlige Nabofolk, skal ved Guds naadige Bistand gaa sejerrigt frem mod alle Fiender.

At disse to Salmetypker er blevne forbundne ved en Tilsædighed eller næsten ved Uagtshomhed, er umuligt. Om David selv eller nogen anden har dannet den nye Salme, er mindre væsentligt.

§ 12, 3. Salme 124.

Denne davidiske Pilgrimssang udtrykker under vekslende Billeder Israels tillidsfulde Forvisning om, at det med Gud for sig ikke behøver at frigte nogen, som reiser sig imod det; men uden Guds Hjælp vilde det være et let og sikkert Døtte for sine mange og mægtige Fiender og Efterstræbere. Salmen var en af Luthers Trøstesalmer i den store Trængsel fra den falske Kirkes Side.

De to Forsætninger i V. 1 og 2 estersølges af tre Eftersætninger i V. 3—5, hvori Tanken udtrykkes negativt, at uden Guds Hjælp er Israels fortapt. Positivt udtrykkes derpaa Tanken i V.

6 og 7, at med Herren er Israel frelst og frit, hvorpaa V. 8 danner Salmens rolige og frimodige Afslutning, idet det i sammentrængt og afrundet Form udtaler Salmens Grundtanke, at Israels Tilslugt er den usynlige og almægtige Skaber, som kun gribes i Tro og er et absolut fuldkomment Vern for sit Folk.

§ 12, 4. Salme 33.

Denne anonyme Salmes Grundtanke er udtrykt i de vigtige Vers 10—12: Hedningernes Raad og Folkenes Tanke om egen Storhed og Verdens Udbifling slaar altid og fuldkommen feil; det er Guds den almægtige Skabers og albise Stryrs Raad og Plan, som fuldbyrdes, og derfor er Herrens udvalgte Folk det frelse og salige Folk, i hvilket og ved hvilket Frelsesplanen realiseres. Nime-ligvis tilhører Salmen Davids Tid, da Folket havde en mykelt Erfjendelse af sin Udvælgelse fra Gud og sin deraf bestemte Verdens-opgave.

Salmen begynder med en Opfordring til de troende at love Herren (V. 1—3), fordi han som den almægtige Skaber uimodstaaeligt gjennemrører sin Plan, som er et Frelsesraad for hans udvalgte Folk (V. 4—12), og som den albise Stryr finder Bei for sine ud af al Fare og Nød (V. 13—19). Derpaa slutter Salmen med Erfjendelsen af frimodig Tillid til og Tro paa Åabenbaringens Gud (V. 20—22).

§ 12, 5. Salme 78 og 81.

Disse to Asaffsalmer er Uddruk for den glade Bevidsthed, som fyldte Israel paa Davids og Salomos Tid, at nu var Israel naæt helt frem til det Maal, hvorimod Befrielsen fra Egypten pegede. Vækkelserne havde befriet Folket fra Dommertidens synlige Tilbørlighed til Afguderi; Kongedømmet havde samlet dem til Enhed og givet Seier over Fienderne. Nu var Tid til sand Vaafseglaede; thi nu var Guds Folks Frihed en fuldbragt Ejendsgjerning.

Salme 78 er et profetisk Tilbageblik paa Israels Fortid, hvori vises Guds Trofasthed og Israels Troløshed, forat dette skal tjene til Ædmygelse og Tilsknyndelse til større Trofæb i Fremtiden, som

nu synes saa lyś, siden Ledelsen er i de rette Hænder ved Davids Kongedømme. Salmen deles i V. 1—8, som er indledende; V. 9—40, Israels Utrof kab i Ørkenen; V. 41—64, Israels Utrof kab — trods Frelsens Undere i Egypten — i Mana'ans Land og den derpaa følgende Straffedom paa Elis Tid; V. 65—72, Bækkelsen og den dermed følgende Forandring ved Davids Kongedømme.

Salme 81 er en Paafsekrymne med Paafseminder i V. 2—8 og Paafkeprædiken i V. 9—17. Det paa underlig Vis frelsie Israel skal vandre i Herrens Lov og hans Frygt, saa skal det atter erfare Frelse.

§ 12, 6. Salme 66.

Salmen er Udttryk for den høje og hellige Bevidsthed i Guds Folk, at hans Aabenbaring i Israel er af Vetydning for den hele Jord og alle Folk. Herren viser ved sine frelsende Undere, at hans Raades Rige skal række saa langt som hans Magts Rige, og hans Pris skal udbredes ved de frelsies Formidling blandt alle Folk. Salmen deles i to Hoveddele, V. 1—12 og 13—20, hvoraf den første har tre Strofer: V. 1—4, 5—7 og 8—12, den anden to Strofer, V. 13—15 og 16—20. Rimeligvis tilhører Salmen den davidiiske Tid.

§ 12, 7. Salme 46.

Denne korahitiske Salme, som efter nogle Fortolkernes Mening er fra Josafats Tid i Anledning af Seieren over de forbundne Folk (2 Krøn. Kap. 20), er en Triumffang, som priser Guds Folks urokkelige Stilling, belfjærmet som det er under Verdensstormene af den almægtige Gud (V. 1—4), priser Guds Folks Salighed ved Guds vederkvægende Samfund i Ordet og Templet (V. 5—8) og endelig ssiflører Verdensrigernes Afmagt ligeoverfor det Fredens Rige, som Israels Gud opretter paa Jorden (V. 9—12).

§ 12, 8. Salme 75 og 76.

Disse to Salmer danner et Salmepar, som priser Gud for et Frelsesunder, der rimeligvis er Juda Riges Frelse fra den ved Asyrerne truende Undergang, da Sanheribs Hær ødelagdes foran

Jerusalem (cfr. 2 Kong. Kap. 18 og 19; 2 Krøn. Kap. 32; Es. Kap. 36 og 37). Salme 75 udtrykker isaaafald den troende Stemning før den underfulde Frelse, Salme 76 efter Frelsens Fuldbyrdelse.

Salme 75, som udtrykker Forvisningen om Frelse, virker ved Ejaias's Spaadom (2 Kong. 19, 20—34), deles i to Strofer paa fem Vers hver: V. 2—6 og 7—11. I den første prises Gud for hans Forjættelse (V. 3 og 4) og Trusel (V. 5 og 6). I den anden Strofe udtales den urokkelige Tillid til Guds Hjælp paa Nødens Dag, idet Herren vil give den stolte Verdensmagt sin Bredes Vin at driske, saa den skal tømme til Bunden Ulykvens og Straffedommens Kalk (V. 7—11).

Salme 76, som udtrykker Triumfen over den faldne Verdensmagt, deles i fire Strofer paa tre Vers hver:

Gud har ved ny Aabenbaring af sin Magt vist sig som Israels Gud (V. 2—4). Israels Guds Magt har vist sig langt større end Verdensmagterne (V. 5—7); Guds Dom har bragt Ligebeagt og Fred paa Jorden (V. 8—10); Guds Navn øres, twungen af Fjenderne; frivilligt af hans Tilbedere (V. 11—13).

§ 12, 9. Salme 105—107, III, 114, 126 og 135.

Salmer ved Hjemkomsten fra Babel.

Befrielsen fra Babel frembringer i Israel en aandelig Glæde, som skildres paa den hndigte Maade i Salme 126, som i V. 1—3 udtaler Glæden over Befrielsen og i V. 4—6 beder om og haaber paa en herlig Fulddelelse af den ringe Begyndelse. Grunden til Glæden er ikke simpelthen den udbortes Befrielse fra Verdensrigets Trældom eller Hjemkomsten til Fædrelandet, men fremfor alt Erfaringen af den guddommelige Naade, at Herren havde ladet Breden fare over sit straffshylde Folk, og Erfjendelsen af den guddommelige Trofasthed, at hvad Herren havde lovet ved sine Profeter, det blev ogsaa opfyldt, og endelig det nyvakte Håb om, at Herren som nu havde begyndt Opfrydelsen ogsaa vilde fuldende den i Herlighed. Deraf er Befrielsen fra Babel en glad og frhdefuld Mindelse om Befrielsen fra Egypten og en Oplevelse af samme Slags Undere som dengang

ffede. Tillige bliver det en dybt hdmygende Mindesse om Israels Utrofsfab og Synd, som nu er tilgivet, saa Israel har Anledning til at begynde forfra.

De Salmer, som er nævnte i Overskriften ved Siden af 126, udtrykker alle disse Stemninger af baade Opløftelse og Sønderknuselse. Salme 105 ser i lovprisende Jubel tilbage paa Frelsen fra Egypten og de dermed sammenhørende Førelser. Salme 106 lægger Bodfærdighedens taarehylde Blis tilbage paa Israels mangfoldige Utrofsfab, men bover dog at haabe og bede, at Herrens Trofsfab, som altid har været til Frelse, dog ikke nu maa trættes (cfr. Dan. Kap. 9). Salme 107 tegner under mange og vekslende Billeder Frelsen, som Israel nu har erfaret, udaf den Troengsel, som pressede Nødraabet af deres Sjæl (se B. 6. 13. 19 og 28), saaat de nu kan lovprise Herren af sit hele Hjerte (se B. 8—9. 15—16. 21—22. 31—32). De guddommelige Førelser er retsædige Domme og usørskylte Belgjerninger, det ved nu Menigheden af ny og frisk Erfaring. Salme 111, 114 og 135 priser Herrens Førelser med sit Folk i den gamle Fædrenes Tid og takker for de fremsende Undere, som Folket nu levende er mindet om, hvorved Herrens Navn er æret og Afguderne og Verdensmagterne bestjæmmede.

§ 12, 10. Salme 118. Det andet eller eftereksiliske Tempels Indvielse.

Denne Salme udtrykker Menighedens glade Stemning ved det andet Tempels Indvielse. Herren havde vist sig trofast, trods Menneskers og særlig Fyrsters Trolosshed. Det havde vist sig langt tryggere at forlade sig paa den usynlige Israels Gud end at holde Skjød for sin Arm. Hvad der er skeet ved Tempelbygningen, at den foragtede og forsmæde Sten er blevet Grundbold for et herligt Gudshus, det er et Villedes af, hvad der altid er Guds Menigheds Skjebne paa Jorden. Den er bygget paa en af Mennesker forskudt Grundbold, Herrens Forjættelse, Guds Søn og hans Evangelium; men Menneskers Ondsfab og Foragt kan ikke hindre, at baade Grundbolden ligger dybt og fast, og at Guds Bygning reises roligt og sikert derpaa.

Salmen falder i to Dele: B. 1—19, sunget før det festlige Log naar frem til Templets Port, og B. 20—29, sunget ved Indgan-

gen i Templet. I den første Del er V. 1—4 indledende og V. 5—19 schildrer den aandelige Erfaring, Folket har gjort under Tempelbygningen, af Trængsel og Befrielse, af Menneskers Upaalidelighed, hvorved Haabet om Guds Riges Seier over alle Fiender er blevet fast grundet i Menigheden. Den anden Del udtrykker Glæden over, at det er lykkes Israels atter at faa Herrens Hus i sin Midte, hvorved Herren har vedkjendt sig sit Folk og givet det nyt Haab om at se alle Forjættelserens herlige Opførsel.

Luther siger om denne Salme: „Dette er min Salme, som jeg har kær. Hvorvel hele Salmebogen og den hellige Skrift er mig kær som den, der er min eneste Trost og mit Liv, saa er jeg dog særskilt knyttet til denne Salme, saa den maa kaldes og være min egen; thi den har ogsaa isandhed været mig til stort Gavn og hjulpet mig mange Gange i stor Nød.“

Salmens messianiske Karakter kan ikke negtes; thi den fulde Opførsel af, hvad Templet varsler og forjætter, sker, naar Ordet blir Kjød og bor iblandt os, og Kristi Legemes Tempel reises paa „den Sten, som Bygningsmændene forstjød.“

§ 12, II. Salme 121, 125 og 129.

Disse tre Folkesange udtrykker Israels fulde Tryghed under Herrens Varetægt (Sal. 121), Israels uangrikelige Stilling, saa-længe Troen forbinder det med Gud (Sal. 125) og Israels Bevarelse i Trængsler og gjennem Trængsler til Fiendernes Skjændsel og Undergang (Sal. 129).

Salme 121 bestaar af fire Verspar, som schildrer den usynlige Bogters fulde og uafladelige Beskyttelse af Folket ved Dag og Nat, i Arbeide og Svine.

Salme 125 bestaar af to Verspar, V. 1—2 og 4—5, som er adskilte fra hinanden ved det karakteristiske Vers 3, som udtrykker, hvorledes den tilsyneladende Modsigelse mellem Ideen om Herrens fuldstændige og evige Beskyttelse og Folkets nærværende Undertrykkelse, snart maa fjernes, at ikke ogsaa de gudstrægtige skal gaa træt.

Salme 129 bestaar af to Strofer paa fire Vers hver: Træng-

fler kan ikke stade Israel; thi Herren frier det af dem alle (V. 1—4). Men Israels Fiender vil snart og fuldstændig miste sin kortvarige Lykke og Blomstring (V. 5—8).

§ 13. Nationale Velsignelser fra Herren.

[Salme 65, 122, 133, 144, 127, 85, 67, 115, 128 og 134.]

Forjættelserne i Loven er dels af timelig dels af aandelig Natur, og de Salmer, som priser Herrens Godhed mod hans Folk, er derfor dels Tak for Velsignelser i det timelige, dels for aandelige Maadegaver. Jordens Frugtbarhed, Familielivets Trivsel, Brodersamfundets Inde, Retfærds og Freds Fremvæst i Landet og al Velsignelses Hylde fra Herren er Gjenstandene for Lovprisningen i disse Salmer.

Salme 65, 122, 133 og 144 er af David; 127 af Salomo; 85 af Korahs Børn. De øvrige er ubekjendte. Gjennem dem alle aander den levende Guds Erkjendelse, som i alle gode Gaver i Naturens og Landens Rige ser Aabenbarelser af den levende Gud, i hvem vi lever, røres og er.

§ 13, I. Davidiske Takkesalmer: Salme 65, 122, 133 og 144.

Salme 65 er en Takkesang for den Maade, som er vederfaret Israel, at dets Gud er Vønhørelsens Gud, den sande, levende Gud, som derfor vil blive al Kjøds Tilflugt, forsaavidt Menneskene erkjender denne Trang til Gud. Salmen har derfor ogsaa noget af Missionssalmens Karakter. Den falder i tre Strofer: V. 1—5, Guds Folk er saligt, fordi dets Gud er Vønhørelsens Gud, til hvem det kan hengive sig i salig Nydelse. V. 6—9, Guds frelsende Undere for sit Folk gjør ham kjændt og kjær for alle Folkene. V. 10—14, ganske førstilt er nu Israel taknemmeligt, fordi Herren har givet rigeligt Regn, saa der er Udsigt til Kronaar for Landet.

Salme 122 priser den Guds Velgjerning, som ligger deri, at Jerusalem er blevet Israels religiøse og borgelige Centrum, og beder for Jerusalem, at dets Bel maa være en Velsignelse for Fol-

ket haade i borgerlig og religiøs Henseende. Salmen deles bedst i B. 1—5, Jerusalems Hærlighed som Stedet for Guds Folks Tilbedelse af sin Gud og som Stedet for Folkets borgerlige Styre, og B. 6—9, Bønnen om, at Jerusalem må blive en Fredens Stad svarende til sit Navn og til sin Bestemmelse.

Salme 133 priser Broderskabet eller de helliges Samfund. Det er vederkvægende som den duftende Salve og forfriskende som Morgenens Dug, naar Broderskabet fra fjern og nær samles paa Zion, hvor Livskilden for Guds Folk er Gud selv i hans Helligdom.

Salme 144 ligner Salme 65 i Bygning, idet den først priser Gud som Hjælp og Tilslugt for det ringe, ubærdige Menneske (B. 1—4), beder om Hjælp ved et frelsende Under fra Hedningers Fiendstab (B. 5—8), og lovhænger Herren for Frelse, der bestjærmer Folk og Land, saa Fredens Guder kan udfolde sig i Familielivet og Næringsveiene (B. 9—15).

§ 13, 2. Salme 127 og 128.

Den salomoniske Salme 127 bestaar af to Strofer: B. 1 og 2, som udtaler, at al menneskelig Anstrengelse for timelig Lykke og Velstård er forgjøves uden Herrens Belsignelse, og B. 3—5, som særskilt fremhæver, at Børn er en Gave af Herren, saat ham tilkommer Takken ogsaa for denne Belsignelse.

Nær besleget er Salme 128, der i tre Verspar priser den frommes Lykke: 1. ved at han bliver i tryg Nydelse af det, hans Flid har erhvervet; 2. ved et rigelig belseignet Familieliv, og 3. ved sin Delagtighed i hele Guds Folks Belsignelse, som kommer fra dets Samfund med Herren i hans Helligdom.

§ 13, 3. Salme 67 og 85.

Salme 67 er i Indhold og Stemning ganske nær besleget med Salme 65 og har fornemmelig den samme Missionsklang end sterkere.

Salmen begynder med Bøn om Belsignelse i de for den prestelige Belsignelse eiendommelige Ord; thi naar Israel saaledes vel-

signes, vil dets Opgave — at være Gud til Prism og alle Folk til Velsignalje — lykkes (V. 2—4). Naar saaledes Guds Erfjendelse udbredes, skal Folkene glæde sig ogsaa over Herrens retvise Styrelse (V. 5 og 6). I den rige Velsignalje paa Ager og Eng ser Israel sin Bon opfyldt og haaber, at den sande Gudserfjendelse og saa herved skal spredes over Jorden (V. 7—8).

Salme 85 begynder med en paa Herrens tidligere Frelse (V. 2—4) grundet Bon om, at Herren nu igjen vil være sit Folk naadig, forlade dets Synd og give det Liv (V. 5—8), hvorpaa gives en Skildring af den Salighed, som Herren lover sit Folk, om det bliver ham tro, baade i det aandelige og timelige (V. 9—14). Dersom Salmen er forfattet paa Davids Tid, saa menes ved Gangenskabet i V. 2 den nys tilendebragte filistæiske Undertrykkelse. Andre anser Salmen for eftereskilf.

§ 13, 4. Salme 115.

Salmens Hovedtanke er angivet i V. 1—3: Israel venter al Hjælp og Frelse fra Herren ikke for sin Skyld, som om det havde noget at kræve, men for hans Navns Skyld, at det ikke skal blive vancæret blandt Hedningerne, naar Israelgaard under. Hedningerne vil blive hæfjæmmede ved sine hjælpeløse Guder (V. 4—8); men Israel forlader sig træggelig paa Herren, som har Magt og Vilje til at velsigne hele sit Folk (V. 9—14). Han som er den almægtige, har givet Jorden til Menneskene og vil, at den skal være fuld af Lov og Tak og Prism (V. 15—18).

Salmen er uden Evil fra Tiden efter Eksilet og lærer os, hvorledes de troende erkendte Herrens Veie, hvorved al Israels Nationalstolthed blev nedbrudt og Herrens Ere alene blev stor, cfr. Daniels Bog.

§ 15, 5. Salme 134.

Denne lille Lækkesalme bestaar af en Tilstale til de Prester, som holdt Nattevagten i Templet, og et Svar paa denne Tilstale. Menigheden opfordrer de vægende Prester til at priise Herren for hans Godhed mod Israel (V. 1 og 2); Presterne tilraaber Menigheden Ønsket om, at Velsignaljen skal vedblive at hvile over Guds Folk (V. 3).

§ 14. Folnets Haab om Riget og Messias.

[Salme 2, 20, 21, 24, 61, 110, 138, 145; 72, 45, 47, 48, 87, 93—100, 117, 132, 146—149.]

Israels Haab om at blive et aandeligt Rige af verdensomfattende Udstrekning med en gudmenneskelig Konge hviler paa guddommelige Forjættelser, som giver Folket dets Verdenskald lige fra dets Fødselsstund af. Denne Række af Forjættelser begynder med Øfstet til Abraham, at hans Afkom skal blive som Himmelens Stjerner og Havets Sand, og at i hans Sæd skal alle Jordens Slegter velsignes. Den fortsættes ved Øfstets Gjentagelse til Isak og Jakob; og Forjættelsen knyttes til Juda Stamme ved Jakobs Velsignelse over hans Sønner, 1 Møs. 49. Forjættelsen stadfæstes ved Befrielsen fra Egypten, da der sættes det første Legn paa, at Herrens Folk ikke kan holdes i Verdens Trældom. Det næste Trin i Forjættelsens Udbvikling følger i Davids Tid, da der forjættes hans Sæd et evigt Kongedømme, 2 Sam. Kap. 7. Davids Seievindinger og Salomos fredsæle Regering bliver forbilleder for Messiasriget, og Haabet antager Farver efter disse Billeder. Men da Israel knuses under Verdensrigerne, giver Herren Israels Haab den største Udfoldelse ved Profeternes Spaadomme. Baade Messias's Person og hans Rige afmales paa det tydeligste. Befrielsen fra Babel bliver Pant paa Opfyldelsen.

De Salmer, som udtrykker Israels Haab, hviler paa disse Forjættelser, og de følger Forjættelsens Udfoldelse med fuld Nøagtighed. I Davids Tid bliver Riget og dets Første besunget i Salmer, der minder om de mange Fiender og derfor om Kamp og Seier. Herhen hører Salme 2, 20, 21, 24, 61, 110, 138 og 145. I Salomos Tid er Fredsriget det messianiske Riges forbillede; herhen hører Salme 72 og 45. Fra Josafats Tid sriver sig rimeligvis Salme 47 og 48. I den profetiske Tidsalder bliver Hedningernes Optagelse i Gudsriget hovedsagen, og det fremhæves fornemmelig, at Riget udstrækker sig over den hele Jord. Til denne Tid hører Salme 87 og 93—100. Den samme Betragtning i mere jublende Ton er ogsaa fremhæftende efter Hjemkomsten, til hvilken Tid rimeligtvis hører Salme 117 og 132 (Salme 132 er multgens af Salomo. (Del.) Hengstenberg sætter den efter Etsilet), 146—149; de

fire sidste antages ofte at skrive sig fra Nehemias's Tid og at være fungne ved Fuldførelsen af Jerusalems Mure.

§ 14, 1. Salme 2.

Uagtet mange anser denne anonyme Salme for davidsisk, foretrækker vi dog at lade dette Spørgsmåal aldeles uafgjort.

Salmen er delt i fire Strofer paa tre Vers hver og schildrer Messiasrigets grundfaste Natur og dets Udstrekning over den hele Jord trods al Menneskeverdenens Modstand. Første Strofe (V. 1—3) schildrer Menneskenes Oprør fra den ene Ende af Jorden til den anden for at afsætte Guds Verdensherredømme. Anden Strofe (V. 4—6) viser os Guds Opræden ligeoverfor de gjenstridiges Forsøg paa at forstyrre hans Raad; det staar jo fast og fuldbyrdes med Bredes mod de gjenstridige. Tredie Strofe (V. 7—9): Messias visner, at han som Guds Søn har faaet Magt indtil Verdens Enden, og at hans Herredømme skal have samme Grænser som Jorden selv. Fjerde Strofe (V. 10—12): Menneskene og deres Ledere formanes derfor til den rette Visdom, som bestaar i villig at følge Guds Raad og grieve Guds Rige, medens det kan findes til Frelse.

§ 14, 2. Davidiske Rigssalmer: Salme 20, 21, 24, 61, 110, 138 og 145.

David er Konge og Herren er Konge i Israel. Denne Modfætning løses ved Messias's Kongedømme, som er Guds Rige og Davids Rige i Forening. De davidsiske Rigssalmer er derfor dels saadanne, som besynger Davids Rige i Ordelag, som faar sin fulde Sandhed i Messias's evige Rige; dels saadanne, som besynger Guds Rige paa saadan Maade, som dette fuldendes ved Messias.

Salme 20 og 21 er et davidsisk Salmeepar, den første mere bedende, den anden mere triumferende. Begge har Davids Rige for Øje, men nytter Ord, som peger ud over David til Messias. Salme 20 deles i to Strofer: V. 2—6, Menighedens Bon om Kongens Frelse i al hans Nød, og hans Bonhørelse fra Herren; V. 7—10, Menighedens Fortvisning om, at Bonnen høres, og at Guds Folk ved sin Tillid til Guds Navn faar Seier over alle dem, som stoler

paa verdslige Kræfter. Salme 21 priser Herren, som har givet Kongen, hvad han begjærede, og sat ham til Besignelse til evig Tid (V. 2—8). Kongen skal beseire alle sine Fiender og tilintetgjøre dem og deres Anslag (9—13), hvorpaa denne Salme slutter ligeom den 20de med en enkelt Henvendelse til Herren, at han vil aabenbare sin Styrke, saa hans Folk kan prise ham. Begge disse Salmer opfyldest i Messias.

Salme 24 besynges Herrens kongelige Indtog paa Zion, rimeeligvis i Unledning af Paktesarkens Indførelse i Tabernaklet. Den taler altsaa om Guds Rige og bebuder dets Komme paa saadan Maade, som først helt realiseres ved Messias. Guds Kongedømme betor paa hans Eiendomsret som Skaber til Jordens og alt, som er paa den (V. 1 og 2). Nær til Herren i hans Rige træder Kun den, som er ren og retsærdig, den som søger ham i Bevidstheden om, at intet andet er Tilfredsstillelse af Hjertets Længsel (V. 3—6). Med Erfbædighed og Jubel skal derfor den almægtige og hellige Konge modtages paa Zion. Portene skal springe op, og fra nu af skal al Jordens Konge have sin Trone paa Zions Bjerg.

Salme 61 er en Bon af David i den Tid, han var jaget fra Jerusalem ved Absalom. David beder om at komme tilbage til sin Høihed og til Herrens Samfund i Tabernaklet (V. 2—5). Han udtaler sin faste Forvisning om, at han skal blive hønhørt og befestet paa sin Trone til evig Tid (V. 6—9). Deri ligger Salmens messianske Karakter, idet Messias er den evige Konge paa Davids Trone.

Salme 110, som visstnok hyppigere end nogen anden Salme anføres i det nye Testamente, er efter dettes Vidnesbyrd direkte messianisk. Salmen falder i to strofer; i den første (V. 1—4) skildres Messias's Ophøjelse ved Herrens høje Haand til en Høvner over og blandt sine Fiender (V. 1 og 2) og med et frivilligt Folk, rent, underfuldt og helligt, ved Messias's evige Prestedømme forligt med Gud (V. 3 og 4). Messias er Konge, derfor hersker han blandt Fienderne; han har et frivilligt Folk, fordi han er Preest. Dette er Tankernes Ordning i den første Strofe. I den anden Strofe (V. 5—7) fremstilles først, hvorledes Herren knuser Messias's Fiender og dømmer alle Hedninger, som ikke bøjer sig for den guddommelige Konge (V. 5 og 6), hvorpaa Salmen slutter med at beskrive Mes-

sias's uovervindelige Kraft i hans og hans Riges Seiersløb (V. 7).

Salme 138 er nær beslagtet med Salme 61 og skildrer Davids Glæde over Forjættelsen om det evige Rige (V. 1—3), hvilken Forjættelse engang skal vække Lovprisning over al Jorden (4—6), og forvisser David om, at hvor store end hans Trængsler skal blive, de dog ikke skal kunne aldeles knuse ham; thi Herren fuldfører hans Sag (V. 7—8). Salmen finder sin Opfyldelse i Messias.

Salme 145 er en alfabetisk Salme af David. Den har derfor ingen strikte Strofedannelse; dens Hovedtanke er denne, at Gud har et Magtens og Raadens Rige, som omfatter alt og alle, alle Tider og alle Steder; og er det end skjult for mange, hvem den rette Magtens og Raadens Konge er, saa skal det være Guds Børns Op-gave at høre hans Kundskab ud til alle Mennesker, at Herrens Pris kan lyde fra alles Hjerte og Mund i alle Evigheder. Ogsaa denne Salme finder sin endelige Opfyldelse i Messias.

§ 14, 3. Salme 72. Salomos Rigsalme.

Den 72de Salme er en Bøn om og en Skildring af det forjættede og forhaabede Rige, som tilkommer Davids Søn og Efterfølger efter Profeten Natans Ord. Billedet er malet med saadanne Farver, som kunde hentes fra Salomos retsærdige og fredelige Regierung, og Salmen er derfor meget forskjellig fra de davidiske Rigs-salmer.

Salmen deles i fem Strofer: Retsærdigheden i Riget er en Guds Gave, og den blir derfor en Kilde til Fred og Folkelykke (V. 1—4). Det retsærdige Konge skal have et velsignet Rige i Tid og Evighed (V. 5—7). Hans Rige skal være universelt og omfatte alle Folk (V. 8—11). Kongens evige og universelle Rige er grundlagt og erhvervet ved hans medlidende Nedladelse og forløsende Gjerning for de elendige (V. 12—15). Velsignelse og Lykke i alle Retninger skal være Rigets Frugt og Virkning. Forjættelsen til Abraham op-fyldes i Davids Søn (V. 16—17).

V. 18—19 er Doksologen ved Slutningen af 2den Salmebog, og V. 20 er Underskrift under den paa Salomos Tid foretagne Samling af Davids Salmer.

S 14, 4. De korahitiske Rigsalmer. Salme 45, 47, 48 og 87.

De korahitiske Salmer har helst en prestelig Karakter og dvæler med Jordfjærighed ved Templet og den hellige Stad som Middel og Sted for Israels Samfund og Samliv med Gud. Da denne hellige Forening mellem Gud og hans udvalgte Folk efter gammel-testamentlig Fremstilling er et Egteskab, saa er det ikke paafaldende, om ogsaa det messianiske Haab har fremstillet sig for den inspirerede Digter som et kongeligt Bryllup. Saaledes i Højsangen og i Salme 45.

Salme 45 deles bedst i to Dele: Den messianske Konge er en vældig Seierherre, som nedslaar alle Fiender og hersker i fuldkommen Retsfærdighed (V. 2—8). Han er Brudgommen, som feirer Bryllup med en Kongedatter, som er ham hengiven og tro, lig ham i Herlighed og Skønhed, og som ledssages af en Skare af Sonfruer, som deler Glæde og Herlighed med hende. Han faar Sønner, som blir hans Eftersølgere og udbreder hans Rige over hele Jorden, og hans Pris lyder fra Folkene til evig Tid (V. 9—18).

Kongen er Messias; Bruden er Israels troende Rest, til hvilken slutter sig Menighederne af hedensk Byrd, og Sønnerne er Herrens tro Bidner, som bærer Evangeliet indtil Jordens Ender.

Salme 47 og 48 har rimeligtvis begge den samme historiske Foranledning, nemlig Seieren over de mod Juda Rige forbundne Folk paa Kong Josafats Tid, 2 Krøn. Kap. 20. Salme 47 besynger Herren som den rette Israels Konge, som ved at give sit Folk Seier over Fienderne har stadsfæstet dets Udvælgelse (V. 1—5). Han skal prises af alle Folk, hvis Styrke han er; han er ogsaa den, som leder dem med det Maal for Øie at samle dem ind til Israel, at de kan blive delagtige i Abrahams Belsignelse (V. 6—10).

Salme 48 priser Herren, som bor i den hellige Stad Jerusalem, der netop ved denne Herrens Tøben bliver Jordens aandelige Centrum (V. 2—4). Nu har Herren atten stadsfæstet Jerusalems Udvælgelse ved at bevare det mod de forbundne Fienders Angreb (V. 5—9). Dersor priser Menigheden ham, og hans Navn bliver kjendt over hele Jorden (V. 10—12). Zion er trygt mod al Skade og Fare ved Herrens evige Beskyttelse, som bevarer trods Dødens truende Angreb (V. 13—15).

Begge disse Salmer opfyldes ved Messias.

Salme 87 priser Jerusalem som Livskilden paa Jorden. Herren har grundfæstet Zion ved selv at bo deri, og derfra skal Folkene faa Herrens Kundskab og det nye aandelige Liv (V. 1—4). Zion er Kilden til Folkenes nye Liv, som skal bringe dem den mest intense Glæde, og med Jubel skal de gjenfødte Folk erkjende, at deres Forlyngelse er skeet ved Menigheden (V. 5—7).

Salmen opfyldes ved Landsudgårdelsen og Menighedens Fødsel. Nøglen til dens rette Forstaal er at finde i Esaias 44, 5. Paa Grund af V. 4 ligger det meget nær at antage, at Salmen er fra samme Tid som Esaias's Spaadomme.

§ 14, 5. Rigspsalmerne, Salme 93—100.

Disse Rigspsalmer udgør en Gruppe Salmer rimeligtvis fra én Forfatters Hånd; deres Formaal er at belynde og lovprise Guds Rige, som oprettes ved Herrens Tilkommelse, og bringe til Bevidsthed alt hvad dette betyder for Menigheden og Folkene. Hvad der særligt fremhæves, er dette, at Guds Rige er altomfattende: en Uabenhærlse af Guds Retfærdighed til Dom og Frelse baade for Israel og Hedningerne. Alt og alle skal derfor gjøre sig rede til at modtage Riget og møde Herren med Frygt, Tro og Fryd; og naar faa Riget ved Evangeliet er udbredt over al Jorden, skal Lovsangen til hans Pris klinge fra alle Folk til evig Tid.

Disse Salmer er baade i Tanker og Udttryk saa nær besleget med den aarhristiske Tids Profeter og især Esaias, at det er ganzt uundgaaeligt at se Forbindelsen mellem dem. De kan gjerne kaldes esaianske Salmer, naar derved ikke tænkes paa Forfatterskab, men paa Land og Sprog.

Salme 93 bebuder Herrens Rige, som omfatter hele Jorden og er fast og uroffeligt (V. 1 og 2). Verdens brusende Folkehav vil forgjæves løfte sig mod den himmelske Konge (V. 3 og 4). Guds Ord er evig sandt og dets Krat paa Hellighed er uafviseligt (V. 5). Salmen danner en passende Indgang til den hele Gruppe og antyder i den aller største Korthed de Træk, som siden udfoldedes med større Udførelighed.

Salme 94 fremstiller, hvorledes Herrens Komme er et Komme til Dom. Herren vil tage Hevn over alle ugadelige Thranner, som

uretsfærdigen undertrykker hans Folk (V. 1—7); denne Havn vil overbevise de vanstre om Herrens Magt (V. 8—11); Dommen vil egaa godtgjøre, at den som forlod sig paa Herren i Nøden og ikke twilede paa hans Hjælp, han har udvalgt den gode Del og hondlet med en Visdom, som ikke beskjæmmes (V. 12—23).

Salme 95 opfordrer alt Guds Folk til at møde ham med Pris og Tak i hans Tilkommelse, fordi den evige Gud har gjort dem til sin udvalgte og dyrebare Menighed (V. 1—7). Og fremfor alle Ting gjælder det nu, da en større Befrielse forestaaer end den fra Egypten, at handle visere end Fædrene i Ørkenen og ikke i Lighed med dem ved Forhærdelse at udelukke sig selv fra Frelsen (V. 8—11).

Salme 96 er Samlingens egentlige Hjerte. Den troende Menighed skal erfare en ny Frelse og derfor synge en ny Sang og høre det glade Budstab ud til alle Hedningerne (V. 1—3); thi Herren vil vise sig ophøjet og herlig over alle Afguderne (V. 4—6). Derfor skal alle Folkene istemme Israels Lovsang og indlemmes i Menigheden (V. 7—9), og Evangeliet om Guds Rige og hans Tilkommelse skal opvække Glæde i al Skabningen (V. 10—13).

Salme 97 advarer ved en rykende Skildring af Herrens Komme Hedningerne mod at glæde sig uden alvorlig Bod og glødende Had til Shynden. Guds Rige er ikke til Glæde for andre end dem, som vender sig fra Afguderne til den levende Gud og af Kjærlighed til ham flyr og skyr det onde. Salme 97 har derfor en lignende Bethdning for Hedningerne som Salme 95 for Israel. Salmen deles i V. 1—6 og 7—12.

Salme 98 udsiger først, at Frelsen i Guds Rige er et Guds Underverk, hvorved han opfylder sine Forjettelser til Israel (V. 1—3); derfor skal han have Ere og Pris paa alle Maader og ved alle Midler (V. 4—6), og i denne Lovprisning skal al Jordens og al Skabningen tage Del (V. 7—9).

Salme 99 sildrer, hvorledes Kongen i Guds Rige er hellig og derfor skal tilbedes med Erestrygt og dybeste Hdmighed (V. 1—5). Saaledes tilbad Fædrene ham og opnaaede Bønhørelse og fik hans Nabebaring til Lys og Veiledning. Saaledes opnaaede de hdmige Shyndernes Forladelse, mens Havn rammede de gjenstri-

dige (V. 6—9). Salmen hviler aabenbart paa Ghnet i Ghaias Kap. 6.

Salme 100 danner den passende Uafslutning af Gruppen. Herrens Prism skal være i alles Mund; villig Tjeneste skal hedes ham af alle fromme, thi al Frelse og al Gave er fra Herren, han har gjort os til sit Folk ved en ny Skabelse (V. 1—3). Derfor er Tak Grundstemningen i Menigheden, og den stifter aldrig, fordi Godheden og Misfundheden hos Gud er evig (V. 4—5).

§ 14. 6. Eftereksilske Rigsalmer: Salme 117, 132 og 146—149.

Salme 117 er den fortæste af alle Salmerne, men udtrykker dog i de faa Ord Israels Haab om, at alle Folk og Slegter vil komme til at deltage i den sande Guds Lov og Prism; thi hans Naade er faa stor og hans Sandhed faa sterk, at der er Rum for alle i Naadens og Eryghed for alle i Sandhedens Rige.

Salme 132 antages af nogle at være fra Salomos Tid i Anledning af Arkens Flytning fra Tabernaklet paa Zion til Templet. Ligesaa rimelig er dog den Mening, at Salmen er skrevet efter Eksilet, paa en Tid da Davids Hus syntes at have mistet sin Herlighed; thi i Nød bliver Bønnen levende. Salmens Indhold er en paa Davids Hus's Omhu for Herrens Hus og Ark grundet Bøn om Davids Hus's evige Kongedømme efter de derom givne Forjættelser.

Salme 146—149 antages at være digtede paa Nehemias's Tid i Anledning af Jerusalems Mures Huldendelse, hvortil især 147 tydelig henviser. De er alle Udttryk for Bevidstheden om, at den sande, levende Gud, fra hvem al god Gave kommer, engang skal faa Tak og Prism fra al sin Skabning, naar Naadens og Naturens Rige atter faar samme Omfang.

Salme 146 utdaler, at Herren alene skal have Gren, thi de jordiske Konger og Fyrster er alle upaalidelige og afmægtige (V. 1—4). Saligt er det derimod at stole paa Herren, som giver alle gode Gaver til dem, som i Nød flyr til ham, og paa hvis Rige der ingen Ende er (V. 5—10).

Salme 147 opfordrer til at prise Herren, fordi han, som er den almægtige Himmelens Skaber, aabenbarer sig med forbarmende Hjærlighed i sin Menighed (V. 1—6). Herren er priselig, fordi han giver Regn og frugtbare Tider fra Himmelten (V. 7—11). Jeru-

salem, som er gjenopbygget med Mure og Porte, skal særlig præse sin trofaste Gud, som giver Vaar efter Vinterens Kulde, fordi han har givet Israels sit Ord og derved udmerket det fremfor alle Hedeningefolk (V. 12—20).

Salme 148 opfordrer alt og alle i Himmelten til at præse Herren (V. 1—6), og ligeledes alt og alle paa Jorden (V. 7—12); thi Herren er den eneste sande Gud, og det har han etter aabenbaret ved midt i den store Hedeningeverden at give sit Folk Frihed og Fred (V. 13—14).

Salme 149 opfordrer Israels til at præse sin Gud, Skaber og Konge med en ny Sang, fordi han har frelst sit ringe Folk (V. 1—5) og givet det Kraft og Mod til vældigen at straffe Hedeningerne for deres Uretfærdighed og tvinge dem under sig (V. 6—9).

§ 15. Domssalmer. Folnets Adskillelse i Modsætningen mellem gudfrystige og ugudelige.

[Salme 1, 5, 7, 9—12, 14, 15, 28, 36, 37, 52, 53, 58, 64, 101, 140, 141, 50, 82, 92 og 112.]

Israels Kald bestemmes i 2 Mos. 19, 5. 6 saaledes, at det skal være et helligt Folk. Deri ligger nærmest udtrykt Folnets særegne Forhold til Gud, at det er udsondret fra alle andre Folk til at være og leve i hans Samfund; men deraf følger med Nødvendighed, at det i Liv og Vandet skal være sin Gud hengivent og lydigt, eller med andre Ord elsest det gode og hadde det onde. Dette Israels høje Kald, til hvilket det binder sig ved en hellig Pakt, kan dog Folket i sin Helshed ikke følge. Israels bryder denne Pakt. Men deraf følger med Nødvendighed, at ikke alle de af Israels derfor er Israels. Der bliver en indre Adskillelse i Israels mellem dem, som er tro mod sin Gud og sit Kald, og dem, som er utro. Eftersom Historien skrider frem, bliver det da bestandig tydeligere, at denne indre Adskillelse maa ende med en ydre Adskillelse eller en Herrens Dom, hvorved de, som ikke i Sandhed hører til Israels Menighed, udsondres fra den.

Denne Bevidsthed om indre Modsetning i Folket og deraf følgende Dom bliver især levende i Davids Tid som en Frugt af Vækelsen ved Samuels Virksomhed. Sauls Regering og Forkastelse

og Absaloms Oprør bidrog mægtig til at gjøre Stillingen klar; og de fleste Salmer, som skildrer denne Modsætning, er derfor forsatte af David selv. Disse Salmer er det nødvendige Supplement til Lidelsessalmerne; thi er det kommet derhen, at den troende Menighed i selve Guds udvalgte Folk er forfulgt og lidende, saa kan Dommen over Guds Hus ikke være langt borte.

Gjennem disse Salmer kommer altsaa selve det gamle Paktes-folks Ufuldkommenhed til en sterk Aabenbarelse, og mere end nogen anden Del af det gamle Testamente peger de derfor hen paa en ny og fuldkommene Form af Gudssamfundet; de peger paa en nytestamentlig Menighed, en ny Pakts Folk, hvori kun saadanne er indtegnede, som er fødte af Nanden.

§ 15, 1. Salme 1.

Salme 1 er i en vis Forstand en Prolog til hele Salmebogen, der viser, at der er en inderlig Sammenhæng mellem det religiøse Liv i Israel og Herrens Lov, og derfor ogsaa mellem Salmebogen og Lovbogen.

Salmen priser den Mand salig, som har sit Hjertes Lyst og sit Livs Rødder i Guds Ord; hans Liv er indholdsrigt og frugtbart (V. 1—3). Tomt og forfængeligt er derimod de ugodeliges Liv, og deres Vandel ender med Fordærvelse, saaat den for Tiden eksisterende Blanding af fromme og ugodelige i Guds Folk vil ophøre i sin Tid ved Herrens Dom (V. 4—6).

Salmen er ældre end Profeten Jeremias, da Jer. 17, 5 er en Anvendelse af vor Salmes Ord. Den hører rimeligvis til Salomos Tid og er et Bidneshyrde om Moselobvens Elde og dens Anseelse.

§ 15, 2. Davidiske Domssalmer.

[Salme 5, 7, 9—12, 14, 15, 28, 36, 37, 52, 53, 58, 64, 101, 140, 141.]

Grunden til, at vi finder saa mange davidiske Domssalmer, er forklaret i § 15. Samuels Vækkelse delte Folket i to Leire, saaledes som altid er tilfældet ved Vækkelserne. Og denne indre Splittelse antog en ydre Form, idet Saul blev Davids og de troendes Førerer, og Absalom blev det nye Fritænderpartis Hoved og Ansører.

Salme 5 er delt i fire Strofer paa tre Vers hver. David beder

om Vønhørelse i sin Nød og Trængsel (V. 2—4). Thi Herren kan ikke have Behag i hans uguadelige Modstanderes Færd og lade den lykkes (V. 5—7). Han søger oprigtig Herrens Hjælp og stoler paa hans Veiledning til en retfærdig og lykkelig Vandel, trods de trøløse Fiender (V. 8—10). Maar Herren dømmer disse Forredere, vil det blive en Glæde for de troende, som deri vil se en Nabenharelse af den Gud, til hvem de har sat sin Lid (V. 11—13). Salmen er fra Absalom's Tid, da den forudsætter, at David var i Jerusalem nær Helligdommen.

Salme 7 er fra Sauls Forsølgelsestid og udtrykker den lidende frommes Haab og Vøn om Befrielse ved Herrrens Dom over Forsølgerne. David beder om Frelse fra en grusom Forsølger, som uden Aarsag har vendt sig mod ham (V. 2—6). Han haaber paa den almægtige og alvidende Verdensdommers snarlige Indgriben i Linge-nes Gang; thi da ved han, at det vil blive den oprigtige til Frelse (V. 7—12). Men for den uretfærdige Forsølger vil det blive en Dommens Dag, som dog ikke vil ramme ham som et uventet og usforberedt Slag fra Himmelten; men Straffen vil komme som en Følge af Brøden, idet hans onde Planer vil gaa ud over ham selv og berede ham Undergang (V. 13—18).

Salme 9 og 10 kan vistnok betragtes som et Salmepar; og deri ligger Grunden til, at Salme 10 staar uden Overskrift midt inde i en ellers uafbrudt Række af davidiske Salmer. Salme 9 er en triumferende Salme i glad Bevidsthed om, at Herrrens Dom er en Frelse for Guds Folk baade fra udvortes og indvortes Fiender. Salmen kan kanskje deles i fem Strofer paa fire Vers hver; men da den ogsaa er alfabetisk, er ikke altid den logiske Forbindelse saa nøje udtrykt. Ogsaa i denne Salme er den Tanke fremtrædende, at Guds Fiender straffes af ham, idet de ødelsegger sig selv, ved at deres egne Planer gaar ud over dem selv.

Salme 10 er derimod en ydmig Vøn, som i V. 1—11 flager over de uguadelige Efterstæbres Ondstab, der tilsyneladende lykkes til de elendiges fuldkomne Tilintetgjørelse. I V. 12—18 bedes Herren om at forandre alt dette ved sin Indsriden til Dom, hvorved de overmodige Undertrykkere faar sin fortjente Straf og de elendige fromme frelses og befries og opnaar det forjættede Gode, at de bliver Herrrens Folk og han deres Gud.

Salme 11 tilhører den Tid af Davids Liv, da Absalom's Øvrør beredes i det skjulte. David afslaar sine Venners Raad at føge Redning i Flugt paa Grund af den stedse voksende Uguadelighed, som syntes at undergrave alle Samfundets Grundvölde (V. 1—3). David stoler trægt paa Herren, hvis prøvende og dømmende Retfærdighed en Dag vil aabenbares i de uguadeliges Straf (V. 4—6). Thi Herrens retfærdige Væsen kræver Retfærdighedens Øvelse (V. 7).

Salme 12 udtrykker de frommes smertelige Bevidsthed om, at selv i saadanne forholdsvis lyse Tider som Davids er Guds Folk i høj Grad en blandet Hob, i hvilken Syklere og aabenbart uguadelige fører det store Ord. Men denne Tilstand er ikke alene en Plage for de fromme, men ogsaa en Bedersthyggelighed for Gud, som vil afhjælpe Nøden ved sit Ord, der er nægtigt til at holde de fromme oppe trods alt de uguadeliges hoffærdige Væsen. Salmen deles lettest i fire Verspar.

Salme 14 er gjentaget i Salme 53 som Elohim-salme. Fra Indholdets Side er der ellers ikke nogen synderlig Forstjel paa de to Salmer. Den første Strofe (V. 1—3) sildrer den redsomme Fordærvelse, som hersker blandt Menneskene; de har tabt Bevidstheden om Gud og derfor overgivet sig til uguadeligt Liv, og Herren finder ingen, som ikke er smittet og greben af den almindelige Fordærvelse. I den anden Strofe fremhæves det, at dette er en farlig og gruelig Tilstand; thi Herren vil aabenbare sig med Hjælp for de lidende fromme og med Straf over de trægte Foragttere (V. 4—6). Salmen slutter med Haab om, at den frelsende Dom maa komme snart, de sande troende, som er det rette Jakob og Israel til Fryd og Glæde (V. 7).

Salme 15 inddedes med et Spørgsmaal i V. 1, om hvem der isandhed er Guds Husfolk og svarer til Israels høje Rald. Svaret gives i V. 2—5, at den som er oprigtig i sin Gudsfrugt og sin Broderfærdighed, er det rette Medlem af Guds udvalgte Folk, i hvis Midte Herren har sin Bolig.

Salme 28 har en Vønnens Strofe, V. 1—5, og en Forvisningens Strofe, V. 6—9. David beder i den Nød, som Absalom's hemmelige Rønker medførte, om at Herrens Dom maa gjøre en Skilsmisse mellem de fromme og de uguadelige, saaat de ikke til sammen drages ned i den fælles Ulykke. Han priser derpaa Herren, fordi

han i Troen har fundet Ly hos ham midt under den herskende Forvirring.

Salme 36 deles bedst i tre Strofer: V. 2—5 s̄tilderer de ugudeliges Selvforgudelse og praktiske Gudsfornegtelse i en syndig Tilsfredshed og en dermed forbundet ugudelig Vandel. V. 6—10 s̄tilderer, hvorledes alt virkelig godt kommer fra Gud, saaat fun de, som oplader Hjertet for ham, kan faa det sande Gode, Livet og Lyset fra Guds Hjerte. V. 11—13 beder om, at Herren vil ved sin Dom lade det kommeaabentbart frem, at den sande Glæde tilkommer de fromme, Fordærvelse og Ulykke de ugudelige.

Salme 37 er en alfabetisk Salme, i hvilken hvertandet Vers behynder med en ny Bogstav af det hebraiske Alfabet. Salmen er derfor gjennemgaardt af Verspar, der i livlige Modsatninger fremstiller de ugudeliges tilsyneladende Lykke, som hastigen forstyrres ved Herrens Dom, og de frommes sande, egte og virkelige Lykke, som i sin Tid skal herligenaabentbaret.

Salme 52 er fra Sauls Forfølgelsestid og s̄tilderer i Anledning af Doegs Forrederi Tungens sjældige Misbrug og Straffen, som følger derpaa (V. 1—7). Den retfærdige derimod skal glæde sig over Guds Dom og faa en ny Anledning til at prise Herrens Navn (V. 8—11). Denne Salme er besleget med Salme 12. Angaaende Salme 53 se Salme 14.

Salme 58 hører til Absalom's Tid og s̄tilderer i V. 2—6 de ugudeliges Frækhed og Forhærdelse; i V. 7—12 nedkaldes Guds Dom over dem; da vil deres Storhed blive til intet og deres Ondkab beffjæmmes, og de retfærdige skal glæde sig over, at Hevnen tilsidst kommer.

Salme 64 er en med Salme 12 og 52 nær besleget Salme, som i V. 2—7 s̄tilderer den ugudelige Hob's ondskabsfulde Bagvæsselser og Efterstræbelser af den fromme, og i V. 8—11 fremstiller, hvorledes en Guds Dom bringer retfærdig Gjengjældelse over Guds og hans frommes Fiender til Guds Navns Ophøjelse og de retfærdiges Glæde.

Salme 101 er nær besleget med Salme 15, og Spørgsmålet i V. 2b er paa den ene Side parallelt med Spørgsmålet i 2 Sam. 6, 9, og paa den anden Side parallelt med Spørgsmålet i Salme 15, 1. Salmen udtrykker nemlig Bevidstheden om, at Menigheden maa vandre sit høje Kald værdigt, at være Guds Husfolk, og at det

paa hviler Menigheden at „udfille den onde fra sig selv.“ Særlig er det Kongen over Guds Folk, som skal øve den dømmende Myndighed. Salmen falder i to Dele: V. 1—4 om Davids egen Stræben efter Hellighed, V. 5—8 om hans Virke for at rense Guds Folk og Stad fra Overtrædere.

Salme 140, fra Absaloms Forfølgelsestid, beder om Befrielse fra onde, rænkefulde og træsfe Mænd, som lægger Snarer for den fromme (V. 2—6), hvorpaa udtales Forvisningen om Bønhørelse og Frelse ved Guds knusende dom over de ugadelige (V. 7—13).

Salme 141 beder i V. 1—4 om, at Herren vil bevare sine fromme fra Fristelsen til at hjælle med de ugadelige Magthavere for at opnåa timelige Fordele. I V. 5—7 udtales Forvisningen om, at Røvselse fra den retfærdige er bedre end Gunst fra den ugadelige, hvis Dom er nær, og som med al sin Magt dog ikke kan gjøre mere end at ihjelbla Legemet, men ikke hindre en frydefuld Opstandelse. I V. 8—10 styrkes Sjælen med Udsigten til Guds Frelse og de ugadeliges Ødelæggelse.

§ 15, 3. Asafitiske Domssalmer. Salme 50 og 82.

Salme 50 er forfattet af Asaf, Seeren, som var en af Davids Musikkledere i Templet, se 1 Krøn. Kap. 25 og 2 Krøn. Kap. 29, 30. Den er en poetisk Gjengivelse og Fremstilling af den profetiske Tidé, der først var udtalt af Samuel i 1 Sam. 15, 22, at Gud ikke kan affspises med udvortes Offer, men kræver Hjertets Selvopofrelse i Lydhed og Tro. Naar derfor Gud igjen aabenbares i Israel, som stadig sker i dets Historie og mange Katastrofer, saa kommer han med en skilende Dom, i hvilken det ikke nytter at beraabe sig paa Offernes opus operatum; men da kan kun Hjertets Tro og Gengivelse frelse. Med ugadeligt og vantro Hjerte og med hemmeligt Bisald til Synden kan ingen behage Gud eller være hans Ejener. Kun den, som i Tro modtager Guds Frelse og ofrer Læstigelser til Herren, kan blive en Guds Ejener til hans Velbehag.

Guds Komme til Dom skildres i V. 1—3; hvad Digteren her ser, er en indre Kirkelighed, som hører sig i Profetiens Ord og i Historiens Førelser.

I V. 4—15 fremstilles Forstjellen mellem døde og levende Of-

fere. Gud trænger intet af Mennesket, derfor maa ingen tænke at kunne afføsse ham med Gaver. Gud har Behag i at hjælpe dem, som trænger ham, og det Gud velbehagelige Øffer er derfor Nødraabet fra Menneskehjertet og Talsigelsen for Frelsen.

§ V. 16—23 fremstilles det, hvorledes de uguadelige ved udvortes Gudfrugtighed og indre Ugudelighed kun bereder sig til Dommen, som kommer. Gud til Behag er kun den, som faar Guds gode Gave og priser ham ved oprigtig Vandet.

Salme 82 formaner Israels Dommere til at ihukomme Guds Dom. De skulde jo være Guds Repræsentanter paa Jordens og jævnlig udfovere den retfærdige Doms adskillende Gjerning i Folket; men istedet derfor forsøger de Forvirringen ved uretfærdig Dom. Saa lad dem da betænke, at over deres Dom er Guds Dom, og at han snart vil stride ind og gjøre Ende paa den Forvirring, som deres Uretfærdighed og Forbendelse af Retten frembringer.

§ 15, 4. Anonyme Domssalmer. Salme 92 og 112.

Salme 92 er delt i fire Strofer paa fire Vers hver. V. 1—4 opfordrer til at prise Herren, som haraabnbarer sig for sit Folk. V. 5—8 udtales, at denne guddommelige Nabenbaring kun er erkendt af den fromme; den uguadelige er blind for dens Herlighed. V. 9—12 siflører, hvorledes den Forstyrrelse af Guds Rige, som voldes af Synden, ophører ved Guds Dom. V. 13—16 viser de retfærdiges Lykke og Salighed, Gud til Ere og Pris.

Salmen er bestemt for Sabbaten, og den svarer til sin Bestemmelse, idet den viser, hvorledes alt Guds Werk er saare godt og præsigt, og at Syndens Forstyrrelse etter vil ophæves ved Guds Dom, og da vil en ny Sabbat frembryde med Salighed i Maadens Rige for Guds troende Børn.

Salme 112 er en alfabetisk Salme, lovprisende den gudfrugtiges Lykke i Gud. Der er to Linjer i hvert Vers, begyndende med hver sin Bogstav i Alfabetet. § V. 9 og 10 er der tre Linjer, som ligeledes begynder med hver sin Bogstav, ialt altsaa 22 Linjer. Salmens Indhold er en Skildring af, hvorledes den gudfrugtige vandrer Gud til Velbehag, og hvorledes Gud rigelig velsigner ham; den uguadelige derimod fortærer sig selv i Bitterhed og mister sit Hjertes Glæde, naar Døden og Dommen kommer.

§ 16. Salme 119. Guds Ords Pris.

Salme 119 er den største og eiendommeligste af alle alfabetiske Salmer, idet den bestaar af 22 Strofer paa otte Vers hver, og hvert af disse otte Vers begynder med den samme hebraiske Konsonant, idet Alfabetets 22 Konsonanter følger hinanden i sin Orden.

Salmen er det fulde Udttryk for Grundtonen, som herstede i de troendes Hjerter i Kraft af Esras's Reformation. Esras er sit Folks Luther, som satte Guds Ord i den hellige Skrift paa sin rette Plads i Menighedens Liv, og det er denne Skriften's rette, fundamentele Betydning for det gamle Israel i den lange Ventetid mellem Profetiens Øphør og Kristi Komme, som lægges frem i Salme 119 og belyses fra alle Sider.

I denne Tid var Israel uden jordisk og udvortes Selvstændighed og national Frihed og fik ingen nye Nabebninger fra Gud. Den største Del af denne Tid var Folket lidende og forfulgt af Hænningerne. Det bevaredes derfor ved Ordet og Troen, som var Liv og Lys for Menigheden under dens udvortes saare kummerfulde Dagar. Ved Ordet bevaredes de enkelte Sjæle, gamle og unge, og den hele Menighed paa Herrens rette Stier og opholdtes i Taalmodighed gjennem Trængslerne, indtil Forløssningens Time slog. Salmen er derfor paa en Gang individuel og national; hvad der tjener den enkelte til Liv og Frelse, tjener ogsaa hele Menigheden og omvendt.

I hvert eneste af de 176 Vers findes der en eller anden Vencenvelse af Guds Ord, undtagen i Vers 122.

De 22 forskellige Strofer kan man muligens karakterisere paa følgende Maade:

1. Sand Gudsfrugt i Hjerte og Gjerning er Vej til Frelse (V. 1—8).
2. Gudsfrugt er Dydernes Dyd, og Hjertets sande Glæde (V. 9—16).
3. Ordets Lys giver Hjertet Rø i Trængsels Nat (V. 17—24).
4. Ordets Trøst giver Liv og Lyst (V. 25—32).
5. Ordets Værdom giver Bestandighed i Løbet (V. 33—40).
6. Guds Ord virker frimodig Bekjendelse (V. 41—48).

7. Guds Ord er Livets Næring og Hjertets idelige Bestjæftigelse (V. 49—56).
8. Æ Ordet er Gud selv Sangerens Del og Guds Børn hans Selffab (V. 57—64).
9. Den gode Del faaes kun i Synedenødens Ædmighelse (V. 65—72).
10. Den gode Del kan kun beholdes ved Guds frie Barmhjertighed (V. 73—80).
11. Stor er Trængselen for de fromme. Hvor længe? (V. 81—88).
12. Æ Ordet er Evighedens Kræfter; uden det idel Fortabelse (V. 89—96).
13. Ordet er Visdommens Kilde for Sjælen (V. 97—104).
14. Ved Ordet vil han blive i al sin Rød (V. 105—112).
15. Ordet er dømmende og stiller mellem vantro og troende (V. 113—120).
16. Ordet er frelsende i Dommens Tid (V. 121—128).
17. Den indre Salighed i Ordet skal ikke forstyrres af ydre Fiender (V. 129—136).
18. Nidkjærhed for Ordet fortærer ham, dog er der Frelse i al Trængsel i Ordet (V. 137—144).
19. Øjn om Hjælp driver dybere ind i Ordet (V. 145—152).
20. Varmhjertigheden er hans Tilflugt (V. 153—160).
21. Menneskers Ondskab stiller ham ikke fra Gud (V. 161—168).
22. Gud vil opføge ham som Syrden sit Faar (V. 169—176).

Profeten Esaias.

§ I. Profeten Esaias's Tidsalder.

1. Kongerne i Juda Rige.

Jden Tid Profeten Esaias virkede i Juda Rige, regjerede følgende Konger:

Ussias, 811—759 (52 Åar).

Sotam, 759—743 (16 Åar).

Achias, 743—727 (16 Åar).

Ezekias, 727—698 (29 Åar).

Den samlede Regjeringstid er 113 Åar; Esaias's tydelig angivne Arbeidstid er fra Ussias's sidste Åar (se 6, 1) til Ezekias's 15de Åar (se 36, 1. 39), altsaa 759—712, d. v. s. 47 Åar.

2. Verdensforholdene.

a) Egypten er i sterkt Forfald, delt mellem tre Dynastier, et æthiopisk, et saitisisk og et tanitisk (fra ca. 750 til 665). Derefter Dodekarriet, hvorpaa følger Psammekit, Necho og Hofra. Under Psammekit bliver Egypten perfekt Provins (526).

b) Assyrien er i Opadstigende:

Tiglath-Pileser, 745—727.

Salmanassar, 727—722.

Sargon, 722—705.

Sancherib, 705—687.

Under Tiglath-Pileser hæver Riget sig af sit Forfald og strækker sig ved hans Død fra Persien til Egypten 1200 Mil, og fra Ara-

bien til Armenien 800 Mil. Det assyriske Riges Storhed staar i inderlig Sammenhæng med Babylons Undertrykkelse. Denne var Tiglath-Pilezers første Bedrift; men naar Babylon reiser sig, maa Asshriens falde: Merodach Baladan undertvinges af Sargon.

c) Babylon vrider sig under Asshriens og er et bestandigt Saar i Rigets Indre; deraf ogsaa bestemt til Hevnens Redstaf.

3. Israel og Juda.

a) Israel. Den rette Nøgle til Forstaelsen af Israels Historie i dette Tidssrum søger vi i 1 Kong. Kap. 19: Elias's Møde med Herren paa Horeb. Israels Riges Historie faar sine Grænser afstukne ved de tre „Salvelser,” som paalægges Elias paa Bjerget (1 Kong. 19, 15—17, cfr. B. 19—21; 2 Kong. 8, 13 fg.; 9, 2 fg.). Om Kong Jeroboam den anden og Profeten Jonas, cfr. 2 Kong. 14, 25—27.

Efter Jeroboam den andens Død er Israels Tid udløben. Naadetiden, som endte med den store og herlige Seierstid under Jeroboam den anden, havde ingen Frugt baaret, og fra nu af begynder Forsaldet, som ender med Bortfærelsen, inden Esaias's Arbeidstid endnu er tilende.

b) Juda. Juda Rige har ligeledes naaet sit Højdepunkt under Ussias. Derefter kommer et Forsalid intil Enden af Achabs Regjering. Ezekias's Regjering er som en typisk Blomstringstid.

Ussias's Regjering udmerker sig ved en Kraft, som Juda Rige efter Delingen ikke havde været i Besiddelse af. Fra den Fornedrelse, hvori Juda Rige var falden ved Josafats utheokratiske Førsøg paa at læge Josefs Skade, idet han tog Achabs Datter Atalja til Hustru for sin Søn Joram, er der en jevn Opadstigen intil Ussias's Regjering. Edomiternes Uafhængighed under Joram (2 Kong. 8, 22) er Tegnet paa Judas Afmagt; og Achabs Felttog mod Shrerne og hans Død for Zehus Haand sammen med Resten af Achabs Hus, og endelig Ataljas Ugjerning derefter er Fornedrelsens Øybde. Med Joas begynder en svag Forandrings til det bedre, men Achabsætten er endnu kjendelig i ham ved Ba'alsdørfesten, til hvilken han etter henfaldt efter Jojadals Død. Derfor indtages ogsaa Jerusalem af Shrerne. Amazja undertvang Edo-

miterne, men kunde ikke sikre sig Besiddelsen af deres Land, og hans Tog mod Israel endte med totalt Nederlag. Derimod frembyder Ussias's Historie straks et andet Billede i udvortes Henseende. Trofast mod Herren i Profeten Sakarjas Tid, vandt han Seier over alle sine Fiender. Over Filisterne, Araberne og Me'uniterne vandt han. Ammon gav frivillig Gaver til ham (2 Krøn. 26, 6—8). Han befæstede Jerusalem og de øvrige Stæder, han opfæstede Agerbrug og Landbovæsenet i sit Land. Han holdt desuden en stor og veludrustet Hær og forsynede Jerusalem med nye Krigsmaskiner. Han blev underligent hjulpen, indtil han var mægtig.

Men hans Hald var Hovmod, da han vilde forene Øpperstepræstens Værdighed med Kongens i Lighed med de øvrige asiatiske Fyrster. Hans Straf var Spedalskhed.

Den Magt, hvortil Juda var naaet under Ussias, holdt sig under Sønnen Jotam, som vandrede ret for Herren. Han overvant Ammon (2 Krøn. 27, 5). Men i Slutningen af hans Regjering begynder Pekahs og Rezins Indfald, som under Achas bragte saa sørgetlige Frugter over Juda Rige.

Achas er i enhver Henseende et fuldkomment Brængebillede af en israelitisk Konge. Han ofrede sine Sønner til Molok (2 Krøn. 28, 3); i sin Nød blev han end mere ugudelig (2 Krøn. 28, 22). Han blev i sin Shyd indtil sin Død (2 Krøn. 28, 24 cfr. 29, 3). Hans Rige blev plyndret af Israel og Syrien. Nabofolkene kom igjen paa Plyndringstog i hans Land (2 Krøn. 28, 17—19).

Med Ezekias begynder en ny Tid for Juda, en Trængselstid som aldrig før, men dog ogsaa en Frelsestid.

§ 2. Det verdenshistoriske Moment. Verdenstiderne før Kristus.

a) Tiden før Shyndfloden kan i den rette Forstand kaldes den urefletterede Shyndens Tidsalder. Menneskene er endnu uden politisk Organisation og uden folkelig eller national Adskillelse, de er uden Religion, uden Guder, levende som det synes i den raa og formløse Hengivelse til Sanseligheden, tagende Jordens Deilighed til Rov og synkende mere og mere ned i Øhrifshed. Men Guds

Straffedom er joa forfærdelig og indpræger sig saa dybt i deres Bevidsthed, som bliver tilovers, at fra Syndfloden's Dage er Menneskeslegten's Hjælpeløshed indskrevet med uforglemmelig Skrift i Slegten's Hjerte. Naturen, til hvilken de hengav sig, har vist sig at have en Ødeleggelsens Magt, hvormed den reagerer mod Menneskets Unatur. Og fra Syndfloden af vender Mennesket ikke mere tilbage til den ureflekterede Sanselighed. Derfor kommer heller ikke nogen anden Syndlod mere.

b) I den anden Verdenstid, som går indtil Babelbygningen, er der derfor ét Spørgsmål, som besøgjætiger alle, og det er om Hjælp, Frelse, Sikkerhed. Fra Syndfloden af er det Guds Raad, at Menneskene skal gjennemsgå alle Gebeter for at finde Frelse og dog ingen Frelse finde, for at de i sin Tid skal annamme den Frelse, som er af Gud, og give ham Eren alene. Og indtil Babelforvirringen er denne Menneskets Søgen ganske thdelig henwendt paa dets egen materielle Kraft og legemlige Styrke, for ved denne at berede sig en Frelse mod en Fortabelse, der for den daværende Slegt nærmest maatte fremstille sig som en Fordærvelse af lignende Natur som Syndfloden. I en udelt Menneskeslekt og i vældige Menneskeverker søger de sin Styrke. Det er, som om Legemets og Legemskraftens Omraade er det første, i hvilket Slegten søger sin Frelsestrang stillet.

c) Den tredie Verdenstid går fra Babelbygningen til Verdensstigerne, fra Abraham til Esaias. Den er Nationernes Tid. Den første mæsseagtige Sammenslutningstid er forbi, dømt for bestandig ved Sprogenes Skilsmissé, og Folkene søger sin Frelse i den nationale Sammenslutning om Religionen og Staten, hvilke twende fra Begyndelsen forefindes i den næstigigtste Forbindelse som hierarkiske Stater, Prestedespotier. I Spidsen for denne Udbifling går Egypten. Af Naturen henvist til sig selv og ved sin rige Jordbund tilstrækkeligt for sig selv, er det Folkenes og Staternes ældste. Det eiendommelige for denne store Periode er Uddannelsen af Mythologierne, Folkereligionerne, og deres Kultus i en forunderlig rig og mangfoldig Symbolik. Det er Mennesket, som søger Tilsfredsstilelse for sin Ejens Frelsestrang inden Folkets Begrænsning og Landets Natur i Haab om, at det ved at gjøre sig selv og sit Lands Kræfter til sin Afgud, skal kunne forene sin og Gudernes Skjebne

og derved sikre sig Folkets og Historiens Evighed. Det er i denne Periode Herren udvælger sig sit Folk blandt Folkene. Det faar sin aabenbarede Religion, men i Symbolernes og Tempeltjenestens Hylle, ligesom Moses med tildækket Nasyn. Og dets Gang er denne, at det mere og mere stræber efter at udslette den Skilsmisse, som der er mellem Israels Gud og Hedningernes Guder. Mere og mere gaar dets Ugadelighed den Bei, at det vil gjøre Herren til en israelitisk Nationalgud, hvis Bud's moralste Betydning bliver mere ligegeyldig, efterdi Nationalguden skylder ligesaa meget sit Folk Tak, som hans Folk skylder ham. Thi Folket er det, som gjør ham til Gud. Derfra udspringer den udbortes Ceremonidyrkelse, hvormed Israel troede at gjøre Herren Hyldest og sikre sig hans Beskyttelse.

d) Den fjerde Verdenstid gaar fra den assyriske Verdensmagt indtil den romerske. Det er Universalismens Tidsalder, da de nationale Grænser sprænges og Folkene bliver sig et Verdenskald bevidst og stræber alle mod Verdensriget. Frelsen føges igjen i en forenet Menneskeslegts, men dennegang ikke i 'en masselignende Slegt, men i Rigets vel forbundne og lovmæssig ordnede Enhed. Det er det sidste Forsøg paa Menneskefrelse, Randens Forsøg. Det er den universelle Filosofis Tid i Grækenland, den universelle Statskunsts Tid i Rom. Mythologierne bliver til Skugger fra en dunkel Fortid; Symbolikens Klædebon drages bort, og istedetfor Guderne, som fremkom ved Fantasiens Personifikation af Naturkraæsterne med Symbolikens Slør over sig, staar nu Ædeerne nøgne tilbage, og Filosofien kommer med sin sønderfjærrende og sammenfættende Kunst og danner af Folkenes Guder Begreber, der ordnes sammen til Led i et System. Og for Roms Statskunst bliver Folkene selv kun som Stene, som det tilhugger og afspudser for at gjøre dem passende til at anbringes i den store Bygning, Riget, som er blevet den altoslugende Tanke. Verdenskraften er udtømt, den har gjort sin sidste Anstrengelse.

Til samme Tid som de øvrige Folk saaledes længes udad og stræber mod Universalismen, vaagner ogsaa den samme mægtige Træng hos det jødiske Folk. Det hører fra Abrahams Kaldelse af Universalismens Indsegls paa sin Vand; og da Folkene vaagner til Verdensstræben, saa har Gud ogsaa for det sin Mission i Verdens-

kampen. Det er Filosofiens Tid i Hedendommen, det skal blive Profetiens Tid i Israel. Israel skal være det guddommelige Ords Værer til alle Folk og gjennem et levende Vidnesbyrd om, at Herren, Israels foragtede Nationalgud, er den almægtige og alvidende Verdens Herre, bane Veien for Trøsten, som engang skal rækkes den tørstende Hedningeverden, naar Nilen og Eufrat, de vældige Verdensfloder, ikke har funnet læsse deres Sjæls Tørst, som i sin dybste Mod dog var efter Siloahs sagterindende Vand.

Denne Israels Mission udføres i Trællekirkelse. Israel bliver som Hvedekornet, der maa falde i Jorden og dø, førend det kan bære megen Frugt. Dets Tempel, der er blevet vanhelliget, opbrændes, dets Land, der er blevet Uretfærdigheds Bolig, udplyndres, Folket selv, der er faldt fra sit Gudskald og har taget det til Rov som en jordiss Herlighed, bortsøres, forat det i Slavebaand og Lænker skal tjene sine Fiender med Herrens Ord. Saaledes bliver Israel den lidende Verdensprofet.

§ 3. Esaias's Profeti.

Amos 3, 7 maa danne Udgangspunktet for enhver troende Undersøgelse af en Profets Stilling i hans egen Tid. Profeten har facet Guds Nabebarelse af, hvad Gud vil gjøre, og hans Profeti bliver derfor et Guds Ord om Guds Gjerning for hans Folk og for den ganske Verden, en Gjerning som altid har Sønnens Sendelse til sit Endemaal, hvorfor ogsaa Profetien har sit Maal i ham (1 Petr. 1, 10—11), idet den indtil hans Tid er Lyset som stinner paa et mørkt Sted (2 Petr. 1, 19).

Dersom det nu har lykkes os ovenfor at fremstille det historiske Moment, i hvilket Esaias optraadte, og at træfse den virkelige historiske Sandhed for den Tid, som fulgte af dette historiske Moment, saa maa efter Amos's Ord Esaias's Profeti netop for os forudforkynnde de stjælnevængre King, som Gud vilde føre frem af dette Moment. Og vi gjentager det her endnu engang i en noget forandret Orden. Det gjelder nemlig nu om at gaa indenfra udad, fra Isædefolket til

Hedningeverdenen. De Begivenheder, som forestaaer, og som maa forflare for Israels er følgende:

1. Israels skal ophøre at være en afgrænset Nation, indesluttet inden sin Lands Grænser, og begynde en Verdensvirksomhed ved det guddommelige Ord.

2. Israels skal, fordi det har forlæst Herren og vanhelliget hans Tempel, kun igennem Dom og Straf som en Træl i sine Fierders Baand udføre denne Verdensmission.

3. Israels skal dog til sidst være den seirende, og Verdensrigerne knuses for dets Fødder.

4. Hedningerne skal for sit Angreb paa Guds Folk dømmes og straffes ved Verdensrigerne, og gjennem dem tage sin Frihed og Selvstændighed.

5. Verdensrigerne selv skal falde og en forsærdelig Dom knuse deres Hovmod.

6. I Guds Rige skal ogsaa de optages, holdmagede ved de veldige Herrens Domme.

Dette er Verdenshistorien fra Esaias af, og vi kommer nu tilbage til vor Undersøgelse af Esaias's Profeti.

§ 4. Profetens Spaadomsepoker.

Vi har i Profeten Esaias's Virksomhed flere Epoker, der falder sammen med Israels Histories Epoker. Og i hver af disse udfolder sig Profetien med sit særegne Indhold for hver af dem. Den første Epoke er Ussias's Dødsaar (Ez. 6, 1), den anden Achas's første Regeringstid (7, 1), den tredie Ezechias's første Regeringstid (20, 1; 22, 15), den fjerde Ezechias's 14de og 15de Åar. For hver af dem udvider sig Profetens Syn.

I den første Epoke er Profetens Blif udelukkende rettet mod Guds Folk og forkynner Herrens sidste Forsøg paa at omvende Folket, Folkets Gjensidighed og frivillige Forhærdelse og Folgerne deraf, nemlig Folkets tvungne Forhærdelse (Kap. 1—6).

I den anden Epoke, Achas's første Åar, er Bliffet først rettet mod Israels og dets store Trængsel ved Folkets Forhærdelse, men ogsaa dets Frelse ud af Måttens Mørke ved Immanuel, som er baade Forhærdelsens og Frelsens Legn; men tillige er i det samme Af-

snit allerede Verdensrigets Seire og dets Undergang antydet (Kap. 7—12).

I den tredie Epoke er Blifket vendt udad mod Hedningefolkene; deres Ugudelighed, Dom og endelige Ndmhgelse, der har deres Optagelse i Gudsriget til Endemaal, er her forudforkyndt (Kap. 13—27).

I den fjerde Epoke er Israels nærværende falske og fordærvelige Forhold til Hedningeverdenen og Verdensriget fremstillet; og paa samme Tid som Straffen herfor forkyndes, fremstilles tillige Israels Frelse ved Omvendelse som et Forbud paa den endelige Frelse (Kap. 28—35). Hertil knytter sig Historien om Sancheribs Nederlag og Ezebias Shgdom og Tald som historisk typisk Velysning (Kap. 36—39). Endelig følger i Kap. 40—66 Fremstillingen af Israels rette fremtidige Forhold til Hedningeverdenen, dets Ejenerstiftelse, dets Lidelse, dets Omvendelse og endelige Ophøielse.

Vi inddeler derfor Esaias's Verk i følgende fire Dele:

1. Esaias forkynder Israels Dom gjennem en twungen Forhærdelse, Straf gjennem Verdensmagtens Ødelæggelse og Gjenopreisning ved Immanuel, der er baade Forhærdelsens og Frelsens Tegn for det forvendte Folk (Kap. 1—12).

2. Esaias forkynder Hedningefolkene, hver for sig og den hele hedenste Verden tilsammen, Dommen for Syndens Skuld, Ndmhgelse og endelig Optagelse i Guds Rige (Kap. 13—27).

3. Esaias fremholder det nærværende falske, forlæstelige Forhold mellem Israels og Hedningerne, der vil medføre Straffedom over begge, baade Israels og Hedningerne, eller Verdensmagten, Assur, hvilket Resultat paa det tydeligste fremlægges for begge ved den historiske Beretning om Ezebias Trængsel ved Sancherib og Sancheribs Nederlag foran Jerusalem, Ezebias Shgdom og Babels Konges Sendefærd til ham (Kap. 28—39).

4. Esaias bebuder Israels rette fremtidige Forhold til Hedningeverdenen, dets Kamp, Seier, Fornedrelse, Lidelse og Ophøielse i Hedningernes Midte til det evige Gudsriget (Kap. 40—66).

Efter denne almindelige Udsigt over Bogens Inddeling kan vi nu gaa til en mere detaljeret Udsigt over den.

I. Kap. 1—12. Israels Bog.

Israels forhærdelse, frivillig og tvunghen, dets Dom, dets frelse og endelige Ophøielse.

Denne første Hoveddel falder i følgende mindre Afsnit: Kap. 1; 2—4; 5; 6; 7; 8, 1—9, 7; 9, 8—10, 4; 10, 5—34; 11; 12.

Vi forudskiller ved Betragtningen af dette Afsnit, at vi indtil videre lader det kronologiske Spørgsmaal ud af Betragtning, nemmelig Spørgsmalet om Aftattelstiden for Kap. 1. Trods alt hvad der er skrevet om dette, anser vi os berettiget til at behandle det paa den Plads, hvor det staar. Thi da det udelukkende henvender sig til Israel, saa hører det til, hvad vi kalder Bogens første Del, den israelitiske; og da det endnu har en direkte Formaning til Bod til det dalevende Israel, saa ligger det ialfald forud for Forhærdelsesdommen i Kap. 6.

I. Kap. 1.

Profeten begynder Kap. 1 med at opfordre Himmel og Jord til at lytte til Herrens Tale, en Tale til Israel, hvorved straks Talens universele Bethydning fremhæves. Derpaa holder han frem i først mulige Størthed Herrens Velgjerninger mod Folket og Folkets mere end dhrifte Utaknemmelighed og Frugterne deraf, nemlig at Straffen allerede er naaet saa nær hen imod sin Fulddendelse, at der kun mangler en eneste lidens Draabe, saa er den fuldkomne Fordærvelse der (1, 2—9).

Om Israel vil forsvare sig med sin trofaste Tempeltjeneste og saaledes vil give sig Skin af at have givet Herren hans Ere, ja endog med hedenst Sindelag træve Tak af Herren, fordi det yder ham Ørykelse, saa er dette dog forgjøves; thi Herrens Krav er ikke andre Ceremonitjeneste, men Hjertets Gjenførsel og Handlingens Retfærdighed. Herren er altsaa ikke en Nationalgud som Hedningernes Nationalguder, der hjælper sit Folk, fordi deres Folk hjælper dem; men han er den absolute Herre, der lægger sin Lovs uigjenkaldelige Bud paa sit Folk, som ikke kan forpligte ham ved nogen udvortes Tjeneste, saa at det skalde saa noget Krav paa ham. Kun Bedrystiggelighed for Herren er dette hedenstke Væsen. (1, 10—17).

Men nu tilbyder Herren dette ugrundelige Folk endnu engang at vinde hans Naade ved at komme til ham og have et oprigtigt opgjør med ham uden Svig. En fuld Erfjendelse af dets Uret skal blive Israels Frelse; thi Herren vil to det rent og give det dets Land til rolig Eje. Men hvis Israels nu afflaar dette Tilbud, saa vil Dommen komme uafvendelig. Og Profeten forudsætter, at dette vil blive Tilfældet med den Stad, som var saa høit benaadt og har agtet sin Udvælgelse saa ringe (1, 18—23).

Efterdi Israels ikke vil ombende sig, saa vil Herren dog ikke opgive det, men siden Omvendelsens Bei bliver stængt ved Folks Uvillighed, saa vil Herren gjennem Dom føre sin Plan frem. En lutrende Dom over Paktesfolket skal bringe det tilbage til Pakten. Dets Gjenstridighed levner ikke Rum for noget andet (1, 24—31).

2. Kap. 2—4.

Israels sande Hærlighed danner den mest skjærende Modsatning til den nærværende falske Glans, derfor er kun en altsånderknusende Dom Veien fra den falske Hærlighed til den sande.

Kap. 2, 2—11: Israels har virkelig et stort Verdenskald, ja en Forjættelse om en Øphøjelse over alle Hedningefolk. Det er altsaa ikke deri Israels Synd bestaar, at det stunder efter at udbrede Riget over den ganske Jord. Men Israels har denne herlige Fremtid ivente, fordi det har Herrens Ord og hans Lov, og disse er de Midler, hvorved Fredsriget skal oprettes paa Jordens (B. 2—4). Derfor formaner Profeten sig og Folket til at vandre i dette Herrens lys, Israels eneste Fremtidshaab, hvilket kun kan ske ved Omvendelse fra Israels nærværende universelle Stræben, der gaar ud paa at assimilere sig saameget som muligt med Verden for derigjennem at naa Verdensherligheden (B. 5—8). Denne Stræben er imidlertid saadan, at den medfører Dom; thi Menneskets høje tanker og Herrens Forherligelse i sit Folk er Modsatninger, som gjensidig udelukker hinanden. Derfor maa Israels Hovmod, ja hele Verdens Hovmod nedslaaes, forat Herren alene skal være høi i sit Folk (B. 9—11).

Kap. 2, 12—22: Da Herrens Forherligelse i sit Folk imidlertid er Maalst for Israels Historie og Verdens Historie, saa har Her-

ren sat en Dag, paa hvilken han dømmer al Menneskenes Hovmod og nedslaar alt, som kaldes stort, en almindelig Verdensdom (V. 12—17). Afguderne skal bevises at være intet, og Dommens Førmaal, som er at ydmige og nedbøie Menneskene, skal fuldstændigen naaes. Derfor maa Israelskynde sig med at sætte sin Lid til noget bedre end Mennesker (V. 18—22).

Kap. 3, 1—15: Israelskyer skal rammes af Dommen, fordi det fremforalt gjælder om, at Israelskyer fatter det rette Sind. Denne Dom i Israelskyer skal bestaa deri, at alt hvad Israelskyer forlod sig paa, skal tages fra det. Alle Israels anseede Mænd, alle dets Støtter og Biller, som har været Bærerne af den falske Streben efter Verdensmagt, skal tages bort. Israels klogtige Politik skal forvandles til en barnagtig Daarslab, og Frugten deraf skal være en fuldkommen Raadvildhed i Folket, en total Hensynsløshed i Valget af Ledere (V. 1—7). Grunden til, at denne Dom træffer Israelskyer, er dets Frafald fra Herren, at det i sin Ugudelighed tror at have sin Styrke, i Verdens Uret tror at kunne vinde Verdensmagt. Men Herrens Vei er at ophøje den retfærdige og gjøre Uretten til sammen. Israels Førere leder Folket paa en falsk Vei, bort fra Herrens store Kald, derfor skal de heller ikke naa det rette Maal (V. 8—12). Israelskyer vil Herren med sin Dom naa Israels Fyrster og Ledere; thi de bærer den største Skuld (V. 13—15).

Kap. 3, 16—4, 1: Israels falske Herlighed har en særegen Nabenvarelsesform i en altopslugende Luksus og Overdaadighed, der fornemmelig bliver aabenbar hos Israels hovmodige Østre. Over dem skal derfor Herrens Dom aabenbares, saaat istedetfor deres hølige og hoffærdige Prydelsjer skal komme Nøgenhed og skjændelsfuld Usælhed 3, 16—24. Deres Behagelighede skal blive til en af Jammer og Fattigdom fremtvungen skjændig Dagen efter en Mandes Beskyttelse 3, 25—4, 1.

Kap. 4, 2—6: Gjennem denne Dom skal Folket reduceres til en lidet Rest, i hvis Midte Herrens Spire skal opvokse til Frelses Frhåd for de undkomne, som skal danne en lidet, men hellig og herlig, ren og frelst Menighed, hvis Forsvar og Styrke skal være Herren selv. Saaledes skal Herrens Frelsesplan med sit Folk dog realiseres, og hans Folk naa til den forjættede Herlighed.

3. Kap. 5.

Israels har til Gjengjæld for al Herrens Godhed kun havt Synd og Ugudelighed, dersor kommer Dommen uafvendeligt.

Kap. 5, 1—7: Forholdet mellem Herren og Israels er ikke elene af den øbjetiv-e Natur, som er beskrevet i Kap. 2—4, at Herren har givet en Forjættelse om sande Herlighed til sit Folk, og at han dersor vil rydde af Veien den falske Glans forat kunne føre den sande Herlighed frem; men Forholdet er saadant, at Israels objektive Udvælgelse og Herrens objektive Forjættelse er Kjærligheds-aabenbaringer af Herren, ved hvilke han vil fremstille Israels Kjærlighed, saaledes som Kjærlighed alene skabes ved Kjærlighed. Herrens Forhold til Israels skal fremkalde et shubjektivt Forhold fra Israels mod ham, og naar dette ikke sker, saa vil Folgen være den, at den Udvælgelse, som skalde være en Frølfens Magt i det udvalgte Folk, den vil blive en Dommens Magt derover; thi Herren lader sig ikke spotte. Dette fremstilles i den første Strofe af den bekjendte Vignelse om Bingaarden. Profetens Ven, som er Herren, har en Bingaard, for hvilken han har udskægt en fed Høi. Han har gravet deri og renset den og plantet ædle Ranker, og alt som kan gjøres for en Bingaard, har Herren gjort for denne. Og Jerusalem og Juda maa selv give Vidnesbyrd, at der fattedes intet; men Bingaarden har vilde Druer istedet for gode (V. 1—4). Dersor vil Vennen forandre sit Forhold til Bingaarden: Han vil lægge den aaben for Markens vilde Dyr, han vil ikke øve en Gartners Gjerning mod den, ikke pleie den og ikke passe den, ja han vil forhinde Regn fra Himmelnen at falde paa den (V. 5—6). Thi det er Herren, som har en Bingaard, og Bingaarden er Israels Hus, og for Ret og Retfærdighed har den baaret Blodsudgjeldelse og Strig.

Kap. 5, 8—23: Den anden Strofe indeholder de ses Veraab over alle tilsammen og hver enkelt af de sure Frugter, som Bingaarden har baaret.

Det første Ve — over Begjærlighed efter Gods, Havesyge. At fåsie Hus til Hus og Mark til Mark, at fortrænge de fattige af Landet er en Gjerning, som skal faa sin nøiagtige Gjengjældelse; thi de som har drevet fattige fra Hus og Hjem, skal selv drives ud af sine prægtige Huse ved Hunger og Nød (V. 8—10).

Det andet Ve — over Fraadseri og Druskeneskab, som besværer Hjerterne, saa at de glemmer Herrens Ord. Deres velystige Tummel er en Leg over Dødsrigets Afgrund, som pludselig, naar de mindst venter det,aabner sit graadige Svælg og opsluger Vellystens jublende Slaver; denne hastige Dom har til Hensigt Herrens Op-hojeelse og Menneskets Fornedrelse (V. 11—17).

Det tredie Ve — over fræk Fornegtelse og trodsig Spot mod Herren og hans Trusel (V. 18—19).

Det fjerde Ve — over den fuldkomne Forblindelse, der forsættlig falder ondt godt og godt ondt (V. 20).

Det femte Ve — over Egenvisdom og Selvklogeskab (V. 21).

Det sjette Ve — over den letsfindige Kjødshjæft, som ved Uretførighed og Underkjøbelse af Netten mener sig tryg i sin Synd (V. 22—23).

Med det sidste Ve vender Profeten tilbage til det første, og de seks Veraab viser os, hvorledes den falske Herlighed, som skildres i Kap. 2—4, har en mørk og truende Baggrund, en helvedesort Ugudelighed under sig, idet al Glansen og Pragten kun er elendig Sminkle over Verdenslystens gustne og raadne Træk. Det er Undertrykkelse og Bold, hvorpaa Samfundstilstanden hviler, og de fattiges Taarer raaber til Herren, blandet ind i de velystiges støiende Latter og hule Glæde.

Kap. 5, 24—30: Dommen. Det er Herrens hellige Lov, som foragtes og trædes under Fødder, og den vil optænde en Ild, som fortærer de pralende Blomster, der brystede sig af sin Skjønhed. Herrens Dom er forfærdelig som et Jordskjælv Rædsler og med en uafbrudt Doms Haand slaar han sit Folk (V. 24—25). Herrens Rædske til hans Dom er et stort og uimodstaaeligt Hedningefolk, som med Seiersmagt bræder ind over Israel og bereder Mørke og Trængsel paa Jorden, medens Herrens Brede bedækker Himmelnen med truende og rødselsfuldt Mørke (V. 26—30).

4. Kap. 6. Forhærdelsen.

V. 1—4: Nabenbarelsen af Herrens Herlighed, tronende i Israels Midte, er med Nødbændighed en Dom over et i Synd og Gjenstridighed nedfunket Folk.

B. 5—7: Profetens Forberedelse til sin Gjerning ved Forsioning og Øndesforladelse.

B. 8—13: Den dobbelte Dom: Forhærdelsens indvortes Dom, som manifesterer sig i den udvortes Ødelæggelse, saaledes at Forhærdelsen varer, indtil Ødelæggelsen er total. Men alligevel kan Israels Rød, som er Herrens udvalgte, ikke blive ufrugtbart, den skal sende op et Skud, som er Immānūl.

Kap. 6 viser tilbage til Profetens tidligere Spaadomme og fremad mod de kommende. Det er det Vendepunkt i Israels Historie, som ikke er kommet uden gjennem en lang Forberedelse, og som derfor ogsaa behersker Udviklingen gjennem en lang Tid. Ligeledes er det ogsaa vel forberedt gjennem de foregaaende Taler i Profetens Bog, og dets dominerende Bethydning over Fremtiden træder igjen frem i de følgende profetiske Taler. De enkelte Detaljer her hører til den specielle Gjennemgaelse; vi påpeger her kun, at i den dobbelte Dom, som indeholdes i B. 8—13, den indre og ydre Dom, svarer den første Forhærdelse nærmest til Kap. 5, medens den sidste, Ødelæggelsen af Vandet, svarer til Kap. 2—4. Men som i de forberedende Taler Profeten går udenfra indad, fra Nabenhærelsesformen til Hjerteroden, idet først Verdensvæsenets Nabenhærelse revses og derpaa Verdensvæsenets Kilde, saaledes går i Straffedommen Profetens Tale fra Hjerteroden til Nabenhærelsesformen. Bevægelsen fra Kap. 2—6 er altsaa denne: Falsk Hærlighed kommer af et sanseligt og fordærvet Hjerte, et forhærdet Hjerte skal lede til en total Ødelæggelse. Kapitlet viser fremad til Immanuel's Fødsel af Jomfruen og klinger endnu igjen i de første Ord af Kap. 11, men dette vil blive klarere ved Gjennemgaelsen af de følgende Afsnit indtil Kap. 12.

5. Kap. 7. Prøven og Tegnet.

I Kap. 6 var Dommen udtalt, i Kap. 7 ser vi Begyndelsen til dens Udførelse i alle dens tre Momenter: Forhærdelsen i Achas, Ødelæggelsen ved Assur og Frelsen i Immanuel.

7, 1—9: Indledning til Prøven, som sætter os fort og klart ind i den historiske Situation og saaledes oplader for os Bethydringen af den Afgjørelse, som skal fattes.

Rezin og Pekah, Syrien og Israel har forbundet sig mod Je-

rusalem til Strid, deres Hensigt er at affætte Achas og sætte en ny Konge paa Jerusalems Trone (V. 6). Der handles altsaa om intet mindre end at gjøre Guds Forjættelse til Davids Hus om det evige Kongedømme og det over hele Verden rækende Fredsrigt til intet; og Achas, som ikke kommer ihu, at han er Konge af Davids Hus, og ikke agter Herrens Forjættelse noget værdt, bliver betaget af Frygt og skjælver som Lov paa Træer (V. 1—2). Da faar Esaias Beslapping at tage sin Søn med det vigtige symboliske Navn med sig og gaa Achas imøde, naar han er ude for at se til Fæstningsverkerne, og byde Achas at være ganske rolig og ikke frygte disse twende usle Fiender, hvis brennende Brede mod Guds Folk er et blindt Raseri, som fortærer deres egen Kraft; thi deres onde Maad skal ikke lykkes, Herren selv vil sætte Grænse derfor. Evertimod, efterdi disse Kongers Folk er som dem, og efterdi Kongerne er rette Repræsentanter for sine Folk, saa vil Herrens Dom komme over baade Kongerne og Folket, og paa faa Aar skal begge ophøre at være et Folk paa Jorden. Men hvis Achas og hans Folk ikke vil tro, saa vil det ikke gaa dem meget bedre (V. 3—9).

7, 10—12: Achas synes ikke at have noget hertil at svare, i Caushed modtager han Herrens Bud. Da taler Herren paanyt det sidste tunge Prævelsens Ord, som mere end noget andet kævede Tro. Og dog var det det eneste og sidste Middel til at afværgte Vanthro. Han vil give Achas et Tegn, Achas kan selv sætte dets Form. Her er Usgjørelsen. Achas tier; thi i sit Hjerte gjemmer han en Hemmelighed, som trøster ham bedre end Profetens Ord. Herrens usynlige Hjælp og den fjerne Udsigt til Esraims Fal tilfredsstiller ham ikke. Han har allerede taget sit Standpunkt; hans Tillid hviler paa Assyrien. (Del.) Og Achas afflaar Tegnet, hans Vanthro og Foragt for Israels Gud, som han ikke tjente, gjør det umuligt for ham at tro paa et Tegn. Hans hukkelsse Ædmighed gjør hans Aflag saa meget affsheligere.

7, 13—17: Da optændes Profetens Ridkjærhed. Det gaar for langt med Davids Hus's Frekhed. Derfor vil Herren sætte et Tegn, som Achas ikke kan tro. Med en Tunge, som Achas ikke forstaar, taler Profeten om det Frelsens Tegn for Israel, som for Achas og det vanthro Folk maa blive til Fal tilstedetfor til Æpreisning. Tegnet er, at en Tomfru er frugthommelig og skal føde en Søn, hvis

Navn er Immanuel. Han skal forefinde Landet i en Tilstand, som skal vidne om Landets Ødelæggelse ved Fiendehaand; thi Syrien og Israels Rige skal ødelægges, og over Juda selv skal komme en Trængsel som aldrig tilforn, og Redskabet er Achas's stolte Hjelper, Assurs Konge.

7, 18—25: Her følger en nærmere Udvikling af den Ødelæggelsesdom, som går Haand i Haand med Forhærdelsesdommen. Den ene er begyndt, den anden lader ikke bie paa sig.

Herren vil kalde de tvende Verdensmagter, Folkenes Repræsentant, Egypten, og Rigernes Repræsentant, Assur, til Kamp i Juda Rige. Det skal blive Valpladsen, hvor Fluen og Bien skal mødes. Deres Leire og Krigstog skal være Judas Ødelæggelse, hvortil endnu Assyriens Seiervinding skal bidrage (V. 18—20). Landets Tilstand skal derved blive en saadan, at alt Agerbrug skal være nedlagt, og istedetfor frugtbare Agre og velfelte Vinbjerge skal der være vild Skov og Krat, ikkun passende til Græsgang for Kædeg (V. 21—25).

6. Kap. 8, 1—9, 7.

Dette Afsnit er parallelt med 9, 8—12, 6, idet begge er en Udvikling af den Dom og Frelse, som ligger i Immanuelstegnet og den Maade, hvorpaa det modtages af Israel. Det er Dom for Syrien og Israels Rige, for Juda og Assyrien, men det er ogsaa Frelse i den yderste Nød for de troende i Juda og for de Hedninger, som søger Fredsriget, som Immanuel er Konge over. Disse tanker udvikles i to parallelle Spaadomme, 8, 1—9, 7 og 9, 8—12, 6, idet den sidste udvides saameget, at vi har delt den i fire særskilte Afsnit.

8, 1—4: Alter skal Profeten give et Tegn; thi vi er i Forhærdelsens Tid, i hvilken just Tegnene er paa sin Blads. Profeten skal opsette et Dokument undertegnet af Vidner, og Indholdet er dette: Snart Bytte, Rov i Hast. Til samme Tid faar han med sin Hustru en Søn, der skal bære dette Navn; thi det er paa denne Tid, Herren vil give Damaskus og Samaria i Assyriens Haand. Disse Riger dømmes, fordi de ansalder Immanuel's Land; men selve dette Frelsens Bud for Juda bliver et Forhærdelsens Bud for Achas og hans Folk. Thi for dem ser det ud, som om deres verdslige Politik lykkes, som om deres Klogskab har reddet dem, idet Assyrien, som

er kaldet tilhjælp, virkelig synes at hjelpe dem af med deres truende Fiender.

8, 5—10: Men ogsaa over Juda og Assur kommer Immanuel's Dom. Hele Israels Folk er af samme Sind som Rezin og Petah. Den Strøms Vand, som glæder Guds Folk, Herrens trofaste Raade, og hans Forjættelse til Davids Hus, den foragter de, og til Verdens Storhed er deres Lyst; den verdensoverbindende Magt, som er Troen, eier de ikke, og den rette Seiersglæde agter de ikke. Dersor skal Verdensfloden Eufrat, Symbolet for Assyriens kraftige Rige, blive en uimodstaelig Vandstrom, som skal sprede Ødeleggelse vidt og bredt. Og over Juda skal Oversvømmelsen komme og række indtil Halsen. Som en Ørn paa brede Vinger skal den assyriske Verdensmagt komme og søge Rob i Juda; thi det er Immanuel's Land — uden Tro. Men Folkeslagenes Grumhed og Styrke, deres Visdom og vel overlagte Planer skal dog beskjæmmes; thi trods alt er Israel det Folk, hvem Riget tilkommer, fordi det er Immanuel's Folk.

8, 11—15: Uagtet nemlig Israel er vantro, saa har Herren dog deri sin Profet og en liden Rest med ham, og dem har Herren advaret mod at vandre paa dette Folks Bei. Herren har aabnbareret dem, at der for Israel er Grund til Frygt og Grund til Haab, men ikke der, hvor Israel finder den. Ikke hver Gang Folket skremmes op af en Fiende, skal Herrens troende lade sig skrämme. Men Herren skal alt Folket frygte, thi hans Hellighed skal være dem til Frelse, som helliger ham, men en Anstødssten og Forargelseskilpe for dem, som vanhelliger ham. Og han er den virkelige Kilde baade til Frelse og Dom i Israel. Saaledes ved altsaa Profeten, at Dommen maa komme, men ogsaa at Dommen ikke skal blive efter Verdensmagten's Tanke, en Tilintetgjørelse af Guds Folk, men kun en Tilintetgjørelse af den gudløse Del af Folkets folket.

8, 16—19: Den lille Rest overgiver sig til Herren. Profeten beder først Herren bevare Disciplene i hans Pakt og i hans Tro, selv vil han med sine Børn bie paa Herren, medens han skjuler sit Ansigt for Folket, vis paa, at Herren som har sat ham og hans Børn til Tegn og Forbilleder i Israel, ogsaa skal være mægtig til at føre frem den Frelse, som derved er betegnet; thi paa Zion bor Herren, og sin Bolig kan han ikke opgive. Men i Mørket som kom-

mer, og Angsten som følger dermed, gjælder det at være trofast i at holde sig til Herren og ikke lade sig drage bort fra Ordet, som fra nu af er Israels Helligdom.

8, 20—9, 1: Ved denne Rest, som søger Herren, og i Kraft af Herrens Forjættelse, skal der endelig komme en afgjort Forandrings til det bedre, ja en Herlighed istedetfor den dybeste Fornedelse. Folket skal nemlig sige: „Til Loven og til Vidnesbrydet.“ Thi deres Vandring i Natten uden Morgen skal blive dem for lang, og naar deres Hjerte bliver træt af Videlsen, da skal Forhærdelsens Baand løsnes, og den Konge og Gud, hvortil de satte sin Lid, skal de forbande, og Herren skal de føge i hans Ord. Da skal det foragtede Galilæa blive Arnestedet for en himmelst Fuld med Lys for et vancæret Folk.*)

9, 2—7: Trelsen kommer pludselig som Lynet, der skinner fra Østen indtil Vesten, og Trelsens Ærste, som er Immanuel, øger dette Trelsens Rige, indtil der ikke er Ende derpaa, ligesom det bestaar til evig Tid.

Midt i Mørket oprinder nemlig et Lys, og Folket vedersares en stor Glæde, idet det bliver et stort og talrigt Folk; thi Undertrykkeren undertvinges, det tyranniske Verdensrigne omstyrtes, al Krig bringes til Ende, og et Barn fødes med et Navn over alt Navn, et Navn som betegner dets Guddomsnatur, og dette Barn, som faar Davids Trone, opretter Davids Rige ved Fred, ikke ved Krig; og til Jordens Ende og til evig Tid er hans Rige.**)

Uabenbart omfatter denne Tale, saa fort i Udstrekning, dog hele den Verdensperiode, som begynder at forberedes ved Ejaias. Folkene og Folket maa dømmes af Rigerne, men Rigerne maa give Plads for Riget, som er Immanuels. Men heller ikke dette Rige er uforberedt ved et Folk; thi Guds Folk, om end reduceret til nogle

*) „Thi“ i 9, 1 begrunder Opsordningen i 8, 20a: „Til Ordet og til Vidnesbrydet!“ Negativt er den allerede begrundet i 8, 20b—22; nu begrundes den positivt.

**) „Thi“ i 9, 4. 5. 6 er sideordnede, og hører for sig og alle til sammen begrunder de den Folks Ophøjelse, Triumf og Glæde, som er lovet i 9, 2—3. Navnet i 9, 6 er Betegnelse for den guddommelige Natur, det guddommelige Væsen, ved hvilket Barnet skal være stillet og mægtig til at hjælpe Folket.

saa Guds Børn, skal dog være i sin Midte Gudsbarnet, som, efterdi Børnene er delagtige i Kjød og Blod, selv skal blive delagtigt deri. Talen er væsentlig af trøstende Art, bestemt for den troende Skare i Folket, men den er i sin forunderlige Øvhde og sammentrængte Form ligesom en dunkel Gaade, tilgjængelig for dem, som har Troens Lys, absolut utilgjængelig for dem, som ikke har lært at agte andet for Styrke end det, som kan sees og maales og tælles, absolut utilgjængelig for dem, som i Verdensudviklingen kun ser naturlige eller menneskelige Kræfters Arbeide, og dersor et Forhærdelsens Tegn for det politisk kluge Parti, for det verdsrigsindede Parti, og for det indifferente Parti i Israel.

* * *

Kap. 9, 8—12, 6 er derpaa en nærmere Udvikling af det koncise Afsnit i 8, 1—9, 7. Det første Afsnit er:

7. Kap. 9, 8—10, 4.

Dette Afsnit er væsentlig parallelt med 8, 1—4 og 8, 5—8; thi Spaadommen her er rettet mod hele Israels Folk, begge Riger, men dog saaledes, at i Begyndelsen træder Israels Rige mere frem som Repræsentant for det trolse Folk, i Slutningen af Talen derimod rammes væsentlig Juda Rige af de straffende Ord.

Profeten tager her op igjen et Ord af en tidligere Spaadom (5, 25), og nu da denne Spaadoms Realisation er begyndt, udvikler han den udførlichen i fire Strofer, der hver ender med det truende Omkvæd fra 5, 25. Herrens udrakte Haand strækker sig truende mod Israel, og Slag paa Slag falder den tungt paa det ulykkelige Folk, som forhærder sig derunder.

9, 8—12: Det Ord, som Herren har utalt ved Profeten, er ikke faldt til Jordens unyttigt og magtesløst, men det har rammet Israel i sin fulde Lyngde, og allersørst har det truffet Listammeriget og dets stolte Hovedstad Samaria. Ogsaa der har nemlig det samme verdslige Sind aabenbaret sig, som Profeten tidligere har revjet i Juda (Kap. 2 og 3), dersor kommer Verdensstraffen over Verdensfindet. Naar Israel troede at have naaet den høieste Magt ved Forbundet med Rezin, saa sætter Herren en endnu højere Verdensmagt over ham, og han straffes, hvorpaa alle Israels Fiender er løsslupne imod det.

9, 13—17: Men Folket forhørder sig mod Slaget af Herrens Hånd, og Straffen kommer igjen i en højere Grad. En fuldstændig Ødelæggelse er Dommen over et Folk, hvis Førere er Forsørere og hvis Profeter er Løgnere, og siden Folket elsker en saadan Styrrelse, saa vil Herren ikke udfri det derfra, men lade det bære Folgerne deraf. Uafvendelig strider Dommen fremad paa sin ødelæggende Vei.

9, 18—21: Det kan ikke være anderledes; thi Herrens Bredestild er ikke optændt, uden fordi Uretfærdighedens Ild allerede længe har brændt, og nu slaar dens Røg op mod Himmel. Da slaar Herrens Bredestild ned og optænder til lys Rue den ulmende Urettens Ild. S bitter Partistrid og Broderkamp fortærer hele Israels Folk sin Kraft, Manasse mod Efraim og Efraim mod Manasse og begge i Forening mod Juda; men endda er Dommen ikke tilende.

10, 1—4: Israel er blevet Boldsmagts og Næverets, Bedrags og Svigs Hjemstavn, idet enhver kun søger sin egen Fordel og stræber at undertrykke sin Næste. Derfor vil der komme en Boldsmand over det fra det fjerne; og da, hvor er da den retfærdige Dommer, til hvem Urettens Folk vil henvende sig for at faa Ret? Eller hvor er da Tilflugt for det Folk, som ikke har respekteret den faderløses Forladthed og aldrig givet Enken noget Tilflugtssted? Da vil det komme til at gaa dem efter deres egen Fremfærd, og en ustanselig Herrens Dom vil bryde ind over dem.

8. 10, 5—34. Assur og Juda.

Herrens Frelsesstegn for Israel, Immanuelstegnet, skal ikke beskjæmmes ved Israels Ugudelighed. Han straffer Ugudeligheden ved et mægtigt Strafferedskab, men sit Folk forlaster han ikke. Assur bryder sin egen Kraft mod Zions aandelige Mur, som er Herren, og Riget tilhører alligevel Israel i alle Evigheder. Assnittet er en storartet Fremstilling af Herrens underlige Verdensstyrke, for hvem al Menneskenes Egenbilje dog er et Redstaf til hans hellige Udførelse af hans vidunderlige Frelsesplan. Gud har sat Immanuelstegnet i et Folk, over hvilket Assur er en straffende Ødelægger (7, 17); men denne forunderlige Hemmelighed løses i vort Assnit saaledes, at Assur hersker efter Herrens Vilje over Immanuels Land,

forat denne Dom skal bringe en Rest til at omvende sig, og naar dette sker, saa vil Assur hastig falde, som han er opstegen, fordi han har tænkt, at Israels Gud er som de øvrige Folks Guder — en Afgud.

Vi har ogsaa her fire Strofer: V. 5—11; 12—19; 20—27 og 28—34.

10, 5—11: Assurs Overmod. Et smerteligt Bredesve over Assyrien udraaer Profeten, naar han betragter Assyriens fuldstændige Misforstaelse af sin Indgriben i Israels Historie, og giver med det samme i V. 5 og 6 den rette Sammenhaeng i Sagen. Herren har brugt Assur mod sit Folk, og al Assurs Gjerning mod Juda har kun været Herrens Raads Udførelse. Assur havde som Pilatus ingen Magt, hvis den ikke var givet ham ovenfra. Ikke til Assurs Ophoelse, men til det vanhellige Israels Ædmigelse og Sønderknuselse skal Assurs Overmagt over Juda tjene. Men Assyrien har havt en anden Tanke, hans Hjertens Øyst er at ødelægge Folk for Folk. Og dette udtrykker han, sit Hovmodaablenbarer han ved sin totale Foragt for Herren, Israels Gud, som han mener maa sættes i Klaesse med Afguderne. Og ligesom han har følt sin Magt sterk nok til at nedbryde baade Folkene og deres Guder, saa indser han ikke, hvorledes Jerusalem og dets Gud kan være nogen Hindring paa hans Seiersbane.

10, 12—19: Men Assur har bedraget sig frygtelig. Han har her virkelig fundet sin Overmand. Hedningernes Guder er saa sterke som deres Folk; thi de er afhængige af sine Tilbedere og giver dem al den Hjælp de formaar som Bederlag for Tilbedelsen. Israels Gud er absolut ophojet over sit Folk og viser sin Magt ogsaa i sit Folks Nederlag; thi dette er en Straffedom fra Herren. Men Riget som er af Gud, kan Verdensmagten ikke røre med en Finger, uden at det bliver dens Undergang. Herren har givet Assur en Mission mod sit Folk, han har en Gjerning, som Assur skal fuldbringe i Juda; men naar den er gjort, saa vender Dommen sig mod Assur, fordi det har tænkt, at den hele Gjerning er dets egen, at dets Kraft har udrettet alt. Det er det samme Vanvid, som om et Verktøi vilde rose sig i Tømmermandens Haand, og mene at det kunde udføre noget for sig selv (V. 12—15). Deraf skal Herrens Bredesild opståndes under Assurs Herlighed, og med rivende Hast skal Querne

fortære den mægtige Skov, saaet Resten af Træerne skal kunne tælles og opstribes af en Dreng (V. 16—19).

10, 20—27: Paa den samme Dag skal Israels Tillid til Assyrien ganske være forbi, og i Tro skal det vende sig til Herren. Folket skal rigtignok ligesom Riget kun være en lidet Rest; men denne skal dog være ombendt til Herren ved de store Straffedomme, som ikke kan undgaaes. Derfor skal Israel ikke frygte Herrens Straffe ved Assurs Haand; thi det skal kun være en lidet Skund, saa skal Straffen vende sig mod Voldsmanden, og Israel skal erfare Frelse som forдум fra Egypten og Midjan, og i Velmagt skal det afkaste Naget.

10, 28—34: Den profetiske Skildring af Assurs stormende Seiersstog og hastige Fal. Nordenfra kommer Assur med sin vældige Hær over Juda, Stad for Stad falder for Grobreren, Nøden vokser; da rækker han sin Haand ud for at slaa det sidste Slag, og i samme Nu — slaar Herren ham ned. Som en tæt Skov er hans Hærmagt om Jerusalem, men Herren løster Øksen, og de ranke Træer falder; en mægtig Haand er løftet, og dens Slag er knusende.

Saaledes danner dette Afsnit Udviklingen af 8, 9—10. Herrens Forjættelse er i den yderste Nød Israels Frelse. Dommen er uafvendelig, men Guden og Magten og Riget, som Assyrien har villet tillægge sig, den har Herren forbeholdt sig. Verdensrigeerne skal bane Veien for Guds Rige, men op্তier de sig selv til at ville tage Guds Magt til Rob, saa er Herrens Arm dog ikke forlortet, og hans Dom rammer dem, naar deres Gjerning for Gudsriget er udført.

9. Kap. II. Den rette Konge og det sande Rige.

Menneskeslegten Længsel efter et frelsende Verdensrige skal dog tilfredsstilles, omend Assyrien falder. Men det kan ikke være et Grobringrsrige af Assurs Art, som bringer Lægedom for Menneskeslegten, ja den hele Skabnings Saar. Thi Retfærdighed og Fred er den rette Lægedom, og Assur har kun øvet Uret og Krig. Derfor skal Riget fra Gud være det sidste og det største, det evige. Vi har i Kap. 11 to Strofer, V. 1—10 og 11—16. Den første Kongen, den anden Folket.

11, 1—10: Naar Libanons mægtige Skov falder for Herrens

Haand (10, 34), da skal den afhugne Davids Stamme, som ikke engang længer kan kaldes med Davids kongelige Navn, skyde et lidet Skud, en Kvist, der vel ser ringe ud, men som eier en indre Guddomskraft. Herrens Aand skal udruste ham med de rette Konge-gaver, som alene kan gjøre Riget til det sande Welfærds og Freds Rige. Thi ved Herrens Aand skal han kunne dømme en retfærdig Dom, ikke efter det, som Øninene ser eller Ørene hører; men Sandhed skal være i alle hans Domme. Den ringe skal faa Ret, og den sagtmodige skal ikke længere undertrykkes, men den ugodelige skal udryddes uden Sverdslag og Krig ved hans Læbers Aande. Da skal al Skabningen nyde den Fred, hvorefter den sukker. Al Blodsudgylde skal være ganske forbi; ja endog Fiendskabet mellem Slangen og Barnet skal være ophevet i den sanselige Verden. Over den ganske Jord skal Herrens Kundskab være som et Hav, og Hedningefolkene skal komme og sjøge Hvile for en higende Aand og en besværet Sjæl i Israels Fredsrige.

11, 11—16: Folket. Ved denne Konge skal Israels etter frelses, fjsbes, forhverves til Ejendom for Herren, og ud af den dybeste Elendighed skal det føres og samles, og al indre Strid og Splid skal ganske ophøre, hvorved Folket skal vinde en Styrke udad som aldrig tilforn. Og der skal ikke længer være nogen Hindring for dem, som søger tilbage til Zion. En Frelse som Frelsen fra Egypten skal Israels etter erfare.

10. Kap. 12. De forløstes Sang.

Paa den Dag skal Israels lære en ny Sang, det skal da klarligen se Herrens underfulde Bei med det, og saa langt fra at klage over, at Beien maatte gaa gjennem Trængsel og Nød, skal det tække Herren, fordi han har ført det paa Nødens og Trængselsens Bei, der var den eneste, som førte til Maalset. Nu er Herren alene dets Styrke, og derfor er det nu endelig kommen til Tryghed og Ro (V. 1 og 2). Da skal Israels nyde en stor Salighed og i sin Salighed tjene Herren med Lovsang (V. 3 og 4). Det grundfæstede Guds Rige skal ved den jublende Forkydelse af Herrens Godhed udbredes over den ganske Jord, og Zion skal vorde ophøjet over Bjergenes Toppe, fordi dets Herlighed er den sande, Herren selv (V. 5 og 6).

Saaledes vender Kap. 12 tilbage til Kap. 2, og Affnittet afrundes saaledes, idet Kap. 1 staar som Indledning dertil.

II. Kap. 13—27. Hedningefolkenes Bog. Verdens Dom og Verdens frelse.

Israels Gjennemgang fra falsf Verdensstræben til den fulde, hjertelige Hengivelse til Herren, hvorved det alene kan vinde den sande Herlighed, hvortil Herren har kaldt det, har været Gjenstand for Profetens Betragtning i Kap. 1—12. Men denne store Forandrings i Folket sker ved stor Trængsel, ved en Dom over dets Synd; og denne store Trængsel skal efter Herrens Haab i hans Verdensstyrke just ske ved den Verdensmagt, hvis Herlighed Israel begjærede. Thi Israel skalde være fuldt af Kjærlighed til Hedningefolkene, hvis Belsignelse det skalde være og vorde; men istedet derfor var det brændende af Begjærlighed efter deres Magt og Herlighed, og Begjærligheden bringer altid sin egen Straf just ved selve det, som begjøres. Og naar Israel i sin egen Ubethdelighed fastede sig ud i Verdenstummelen, saa var det et snart og let Vhyte for Verdensmagterne. De mishandlede dette lille Folk efter Hjertens Lyft og trampede med raa Fødder paa dets Haab og Forjættelse. Deraf kan det første Affnit af Esaias's Bog, Kap. 1—12, som handler om Israels Fremtid, ikke ganse forbigaa Hedningefolkene, idet disse paa den ene Side skal være Israels Trængere, og paa den anden Side i den store Endens Tid skal blive optagne i Fredsriget og bidrage ganse væsentligt til Israels Herlighed. Vi har derfor i Kap. 1—12 at søge Udgangspunktet for vor Betragtning af Kap. 13—27; thi Esaias betragter heller ikke Hedningefolkene uden fra Israels Standpunkt. Ikke Hedningefolkene uden videre er Gjenstand for hans Spaadom, men Hedningefolkene som Israels Fiender og som fremtidige Borgere i Gudsriget er i Kap. 13—27 Gjenstand for hans Betragtning. Førend vi imidlertid kan gaa over til at paabøsse de Steder i Kap. 1—12, som viser hen paa Hedningefolkenes Skjebne, og de Steder i Kap. 13—27, som viser tilbage til Kap. 1—12, har vi dog først at gjøre den bemerkning, at det kunde synes mindre

nøagtigt at kalde Afsnittet Kap. 13—27 Hedningefolkenes Bog, fordi nemlig Afsnittet ogsaa indeholder Spaadommen over Jerusalem og en enkelt Mand i Jerusalem i Kap. 22, 1—14 og 22, 15—25. Og det er ganske aabenbart, at dette Kapitel staar paa sin rette Plads, saa at vi ikke kan flytte det ud af Samlingen. Allerede Kapitlets Overskrift gjør os sikre derpaa. Nogle har derfor betegnet Gjenstanden for Straffetalerne i Kap. 13—27 saaledes: Det er den fra Herren affaldne Verden som Indbegreb af en Mangfoldighed af former og Afschygninger, i hvilke det uguadelige Væsen vinder Stikfællesse, som danner Grundanken i dette Afsnit. Og det er forsaa-vidt rigtigt, som Afsnittet har at gjøre med alle dem, der optræder eller skal optræde som Guds Folks Tiender; og naar Jerusalem efter Kjødet er blevet den værste Fiende af Israels efter Aanden, saa er det ganske i sin Orden, at det ogsaa finder sin Plads i Tiendersnes Rocke. Vi tror dog ikke at burde opgive den gamle Betegnelse: Hedningefolkenes Bog; thi vi vinder derved det skarpe Udtryk for den Tanke, som utvilsomt er rigtig, nemlig at Israels har gjort sig selv lige med Hedningefolkene ved Afgudsdyrkelse og Synd, derfor vil Herren gjøre det lige med Hedningefolkene i Straf. Saaledes skal nemlig alle indsluttes under Synd, forat Herren kan forbarme sig over alle.

Gaar vi nu til Betragtningen af vort Afsnits Forberedelse i Afsnittet Kap. 1—12, saa finder vi, at denne fornemmelig maa søges i Afsnittet Kap. 7—12, idet det er Forhærdelsen mod Immanuelstegnet, Israels egen Foragt for sine Forjættelser, som giver Hedningerne Magt over Israels, og det er Immanuelts Guddomsnatur og forunderlige Maade at oprette et Rige paa, som drager og løffer Hedningerne ind i Israels Hellighedsrig. Dog er der allerede peget paa Hedningefolkene i 2, 2—4, Hedningernes Samling om Zions Bjerg; dernæst i 5, 26—30, Hedningefolkene som Herrens Strafferedskab. Bestemtere bliver Henvisningen i 7, 1—9: Efraim i Forbund med Shrien, mod hvem vi har en særskilt Spaadom i vort Afsnit, Kap. 17, 1—11. Fremdeles i 7, 14—25, hvorefter Assyrien og Egypten skal have Juda til Valplads. Disse Folk betragtes paamh i vort Afsnit, Assyrien i Kap. 14, 24—27 og 17, 12—18, 7, Egypten i Kap. 19 og 20. Det næste Sted af stor Vigtighed er 8, 9, 10, hvor der i ubestemt Almindelighed rettes en Opfordring til

Folkeslagene at udøse sin Grumhed over Juda, udenat dog Folkenes Planer skal lykkes, en Opfordring og Forjættelse, som faar sin rette Forklaring i Kap. 13—27. Fremdeles 9, 4, 5, hvorefter Trængrenens Aag skal sønderbrydes og al Krig stanse, hvilket fræver Hedningegernes Omvendelse. Derpaa 10, 5—34, Assurs Hovmod og Falb, og endelig Kap. 11, fornemmelig 11, 10, 11 og 11, 14—16. Saaledes fræver allerede Israels Bog Hedningefolkenes Bog som sit Supplement. Og fra Esaias af er der ingen af de store Profeter, som ikke ved Herrens Land har været drevet til at indlemme en Hedningefolkenes Bog i sit Verk. Profeten Jonas har egentlig vist Veien.

Bogen bestaar af 13 Spaadomme, nemlig: 13, 1—14, 27, Babel (Assur 14, 24—27); 14, 28—32, Filisterne; Kap. 15—16, Moab; Kap. 17—18, Damaskus, Efraim og Assur; Kap. 19—20, Egypten og Ethiopien; 21, 1—10, Babel; 21, 11—12, Edom; 21, 13—17, Arabien; 22, 1—14, Jerusalem; 22, 15—25, Sebna; Kap. 23, Thrus; Kap. 24 og Kap. 25—27, Verdens Dom og den endelige Frelse.

Spaadommenes Anordning,

Profeten begynder med Babel. Grunden hertil maa være en speciel; thi denne Spaadom har til sin Forudsætning, at Babel har angrebet og undertvunget Herrens Folk (Kap. 14, 1. 2), og altsaa maa denne Spaadom efter al Sandhylighed ligge efter Spaadommen i Kap. 39, og det er saaledes ikke den simple Tidsfølge som afgjør Sagen. Grunden til, at Babel staar først, er ikke at søge deri, at Assurs Undergang er spaaret i 10, 5—34, og at derfor Babels, det andet Verdensriges, Undergang skal staa nærmest derefter; thi det er ikke Assurs Undergang, som er spaaret i 10, 5—34, men kun et stort Nederlag for Assur, ikke i dets eget Hjem, men i et fremmed Land, Juda, hvor det var draget hen paa Grobringstog. Men Grunden ligger deri, at Profeten vil begynde med det Rige, som inden hans Periode skulde være den egentlige Repræsentant for den gudfiendske Verden, den diametrale Modsatning til det sande Gudsrike. Den gamle Babelstanke fra Taarnbygningens Dage fandt der sit mest slaaende Udtryk; og paa en saadan Maade skildrer Profeten baade Babels Væsen og dets Dom, at siden hans

Tid er Babel forblevet baade for Israels og den kristne Kirke det symboliske Navn for Menighedens egentlige Modsætning, den gudforladte og gudfiendske Verdensmagt (se Jer. Kap. 50 og 51; Joh. Aab. 14, 8; 16, 19; 18, 2 flg.). Profeten har til Hensigt at gaa fra de enkelte Folk eller Riger til den hele Verden i Kap. 24—27, derfor begynder han med et Rige, som bestræber sig for at omfatte hele Verden, og hvis Dom vilde danne en passende Indgang til den Slutning, som han tilfigter. Derfor staar denne Spaadom ligesom mere for sig selv. I nogle faa Vers (14, 24—27) følger derpaa en Stadsfæstelse af, hvad Profeten tidligere havde spaet mod Assur. Nederlaget i Juda skal blive Begyndelsen til Undergang for Assur og til Døphøjelse for Babel.

Men derpaa vender Profeten sig nærmest til Judas Naboer, Filisterne, som straffes, fordi de under Achas i den syro-efraimitiske Krig faldt fra Juda (2 Krøn. 28, 18). Moab straffes for sit frekke Hovmod, Syrien og Israels Rige for sit Angreb paa Davids Hus, hvorpaa Assyrien, som var Strafferedskabet over disse to sidste, endnu engang faar sin Dom forkyndt (17, 12—18, 7). Den sidste endelig af Nabofolkene er Egypten, hvortil Etiopien føjes som den nærmeste (Kap. 19 og 20).

Derpaa begynder atter en ny Række med Babel, hvortil knyttes de tre Broderfolk, Edom, Arabien og Juda, svarende til Esau, Ismael og Jakob, hvorpaa endelig det med sin Handel verdensomfattende Thyrus danner Afslutningen i Rækken. Merkes maa ogsaa de symboliske Navne i 21, 1. 11 og 22, 1.

I. Kap. 13, 1—14, 27. Babel.

Babels over alle Grænser svulmende Overmod straffes ved det dybste Fald. Vi har to Hoveddele i Domstørkhyndelsen, 13, 2—22, Skildringen af selve Dommen, og 14, 1—23, Dommens Følge. I Kap. 13 har vi tre Strofer, hvoraf de to sidste er kjendelige ved Begyndelsesordet „Se!“ I Kap. 14 har vi først to Vers, der henbender sig til Guds Folk og spaar dets Trigjørelse fra Babels Trældom, derpaa i V. 3—21 den Jubelsang, som Israels skal synge over det faldne Babel.

13, 2—8: Dommen er forfærdelig, idet den nærmer sig til den dømte Stad. Det er Dommens Forberedelse, som her skildres.

Herren samler sin Hær, idet han opreiser for den et Banner; han falder paa Folkene til Kamp mod Thrannerne. Det er han selv, som nu reiser Folkene til at fuldbyrde sin Vrede over Undertrykkelsen, over Boldsmanden (V. 2—3). Nu kan Larmen af Hæren høres, det er en forfærdelig Sthrke, som rykker frem, en Mængde Folk fra Jordens fjerneste Niger, som Herren samler. Selv rykker han frem i Spidsen, og hans Bredes Redskaber følger ham til en Verdensdom (V. 4—5). Lad da Jordens hyle, lad Verdensriget miste sit Mod og sin Kraft, lad det vride sig i Veer som den fødende; thi en Ødelæggelse fra den vældige Herre kommer over det (V. 6—8).

13, 9—16: Dommen er forfærdelig i sit Frembrud. Det er Herrens Dag, som kommer, og den bethyder Udryddelse af Syndere paa Jorden, og den ledsgæs af forfærdelige Tegn i Naturen (V. 9—10). Herren vil hjemmøge Ugadelighed og Overmod og Thranni, og saalangt som Ondet har strakt sig, skal Dommen naa, saaet et Menneske skal blive en Sjældenhed paa Jorden (V. 11—12). Himmel og Jord skal rystes, og de, som havde samlet sig til Rigets Forsvar, skal flygte hjem igjen i vild Norden (V. 13—14). Da begynder Blodbadet, hvor ingen spares. Mænd, Kvinder og Børn stjændes og dræbes uden nogen Barmhjertighed (V. 15—16).

13, 17—22: Dommen lader et frugtligt Spor efter sig. Blodig har Babels Opstigen været, blodigere skal dets Fald blive. Jordens tapreste Folk, de blodtørstige Meder, opvækkes mod Babel, og de sparer ingen (V. 17—18). Babel skal blive ligt Sodoma og Gomorra, dets Sted skal lades øde og blive en Ørken, hvor der ikke engang skal være Leirplads for Araberen og ikke Græsgang for en Hjord (V. 19—20); men iflun de vildeste Dyr skal bo der, fordi Stedet er saa ganske forladt. Hvor Mennesker aldrig sees, finder de vildeste Dyr sit Hjem (V. 21—22).

Vi ser, at i hele Domsforkyndelsen er Babel kun nævnt i sidste Strofe, og vi slutter deraf, at Dommen ikke er saameget rettet mod Babel, som mod den Verden, der repræsenteres af Babel. Derfor bliver Dommen da ogsaa fornemmelig forfærdelig over Babel, forat det skal blive et bestandigt Tegn for den ganske Verden, som deri skal se Varset om sin egen Undergang.

14, 1—2: Grunden til, at Herren saa forfærdelig ødelægger

Babel, er denne, at hans Tressesplan, som til bedste for alle Folk forberedes i Israel, fræver Israels Trigjørelse. Israel skal herligent udføres af Trældom som forдум af Egypten, og fremmede skal ikke herske over Herrens Urb, men de skal tjene Herrens Folk.

14, 3—21: Paa den Dag, da Israel saaledes udfries, skal det synge en Spottesang over den stolte Fiende, hvis Hovmod var opløst indtil Himmelens.

a) 14, 3—8: Ædet Tyrannen er falden, har al Jordens facet No.

b) 14, 9—15: Men Dødsriget er kommen i Uro forat skaffe Plads til den til Himmelens ophøjede, som er nedstyrket til Helvede. Afsnittet er centralt i Spottesangen.

c) 14, 16—21. Alle Folk skal forsørdes og forbause over den aldeles uventede Skjebne, som saaledes har truffet det mægtige Verdensrige. Det mest ørede er blevet det mest beskjæmmede.

14, 22—23: Herren vil indtil det højest forsigte Verdensmagtens Engel, og det skal blive umuligt at reise Babel mere.

14, 24—27: Herrens Spaadom mod Assur staar fast. Assur skal sønderbrydes i Juda, og Herrens Raad kan ikke gjøres til intet.

2. Kap. 14, 28—32. Filisterne.*)

Ogsaa denne Spaadom er ligesom Kap. 13 delt i Strofer paa to Vers, hvis Begyndelse betegnes ved Befalinger: „Glæd dig ei!“ og „Hyl, du Port! Krig, du Stad!“

14, 29—30: Glæd dig ikke, Filisterland, fordi om din gamle Arvefiende, Juda, er falden; thi paany vil han reise sig frugtligere end før, og da vil Israel finde Tilfredsstillelse af alle Savn, medens Filisterne vil mangle alt, hvad deres Hjerte begjører.

14, 31—32: Hyl og krig, du Filisterland; thi fra Norden kommer en uimodståelig Fiende, Assyrien, med Ødelæggelse som Fildebrand, og da naar Hedningefolkene dømmes, skal Zion være grundfæstet og en Frelse for de elendige. Hedningefolket falder, men Guds Folk saar Riget.

§ 3. Kap. 15 og 16. Moab.

Forholdet mellem Kap. 15 og 16 er ligt Forholdet mellem Kap. 13 og 14. Kap. 15 er Dommen over Moab, Kap. 16 er Dommens

*) Erf. 2 Krøn. 28, 18.

Hensigt og Resultat, nemlig, at den høvmodige ydmiges og Moabs Fiendskab mod Israel omvendes til ydmig Søgen efter Beskyttelse hos Israel.

Kap. 15 har i Vers 1 en omfattende Angivelse af Gjenstanden for Dommen og Dommens Udstrekning, som naar indtil den fuldkomne Udslettelse af Moab.

15, 2—9 danner en sammenhængende Strofe delt i tre mindre Afsnit.

15, 2—4: En almindelig Sorg, Krig og Jammer hersker i Moab, en hjertestjærende Klage opstiger fra alle dets Stæder, og selv Landets Forsvarere hengiver sig til elendig Klage.

15, 5—6: Moabs Skjebne maa vælke den største Medlidenhed, naar man ser, hvorledes Indbyggerne under Graad flygter, fordi deres Land er saa ganske ødelagt.

15, 7—9: Moab kommer flygtende, slæbende med sig alt, hvad det kan af sit ejere sammensparede Gods, thi overalt er Fienden påfærde, og hans Vej er overalt merket med Taarer og Blod.

Kap. 16 falder i to Dele: 16, 1—5, Moab maa søge Hjælp hos Israel, og 16, 6—12, Moabs Stolthed har vist sig at være idel Forængelighed, derfor er det nu dybt beftjæmmet og opløst i Graad.

16, 1—5: Moab skal sende sine Gaver hen til Jerusalem for der at finde Ly, ved Arnons Færgesteder skal Moabs Abinder være som fordrevne fugleunger, der striger efter Beskyttelse (V. 1—2). Moab maa, hvis det er forstandigt, sikre sig Israels Beskyttelse og bede ydmigt om dets Hjælp, thi Israels Nød er forbigaende og efter Nøden følger dets Ophøjelse, da Ret og Retfærdighed skal være dets Trones Smykke og Vern i den messianske Tid.

16, 6—12: V. 6 er indledende, og efterfølges af et tredobbelts „derfor“ i V. 7, V. 9 og V. 11, saaledes at altsaa Stroferne har Sche maet 1—2—2—2. Moabs vel bekjendte Høvmod og Stolthed er nu blevet bevist at være ganske grundløst, det har kun været tomme Pralerier, og paa Ulykvens Dag bestod det ikke (V. 6). Derfor skal Moab hyle over sig selv, over sine herlige Vingårde og deres delige Frugt, som nu er ganske ødelagt (V. 7—8). Derfor vil Profeten græde med Moab i dets Jammer, thi dets Kornhøst og Frugthøst er blevet Fiendens Bytte; og naar Fienden høster med Frejdessrig, saa er Moab stille og forskræmt, og dets jublende Høst-

fester er aldeles ophørte (V. 9—10). Derfor er Profeten fuld af inderlig Medhynk med det stakkels Moab, som ikke kan finde nogen Hjælp hos sine Guder (V. 11—12).

16, 13—14: Det er længe, siden Herren har varsllet Moabs Skjebne, og nu har Moab kun de tre sidste Omvendelsens År igjen. Nu gjelder det at tælle Dagene vel, at det kan faa Visdom i Hjertet.

4. Kap. 17—18. Damaskus, Efraim og Asfur.

De to Kapitler danner kun én Spaadom, hvis Indhold kan sammenfattes i den almindelige Sætning, at Verdenskraft og Kjødsstyrke intet duer for Herren, men at Herren alene er sit Folks Styrke. Ogsaa i denne Spaadom finder vi, at Endemalet er, at Jorden skal blive fuld af Herrens Kundskab (11, 9), og paa denne fredelige Maade skal Gudsriget udbredes, Zion ophøjes, Hedningefolkene legges til Israels Arv (18, 7). Vi er altsaa heller ikke her uden Forjetelsens Lhs, som Babel søgte at fordunkle, ja ganske at overstraale og udslukke baade for Israels og Hedningefolkene. Men staar det først fast, at Babel maa falde, saa er der Frelshshaab for Israels og Hedningeverdenen.

En Vanskelighed volder Overskriften over denne Spaadom, som kun synes at passe for 17, 1—11, og selv der kun for de tre første Vers, hvor alene Shrien nævnes. Hvis vi tør have nogen Mening om dette vanskelige Spørgsmaal, saa er det denne, at det er egentlig for Kap. 17, 1—11 denne Overskrift er bestemt, og at den passer til den Tanke, Profeten skal fremholde, nemlig, at Israels Rige har søgt sin Styrke i Forbundet med Shrien og forladt sin rette Tilflugt, Herren, dersor kommer Dommen over det. Dette sfer paa den Maade, at Damaskus nævnes i Overskriften som Navn for det Verdensvæsen, som beviser sig falskt og upaalideligt for Israels Rige, naar Herrens Hjemsgelje kommer. Ligeoverfor Spaadommen mod Tilliden til Verden og Kjødet stiller derpaa Guds Land i 17, 12—18, 7 Tilliden til Herren, som frelser Juda mod Asfurien, hvis trodsige Magt knækkes paa samme Maade som Damaskus og Samaria.

Spaadommen falder altsaa i to Dele, Kap. 17, 1—11 og Kap. 17, 12—18, 7, hvort Afsnit inddelt i tre Strofer, nemlig: 17, 1—3; 4—8 og 9—11; 17, 12—14; 18, 1—6 og 18, 7.

17, 1—3: Dommen over de forbundne Riger, Shrien og Esraim. De har tilstræbt Magt, de skal finde Ødelæggelse. Damaskus skal fra en Stad blive en Dynge Ruiner, en Grushob, og Aroers Stæder skal blive en Græsgang for Åvæg, og i Israels Rige skal hver Fæstning det forlod sig paa, jevnes med Jorden.

17, 4—8: Ganske uden Rest skal dog ikke Ødelæggelsen være, og Dommen skal naa sit Maal. Denne Ødelæggelse skal nemlig være, som naar man høster Korn; der skal levnes et og andet Straa; eller som naar man plukker Oliven, en og anden Frugt bliver hængende i Træets øverste Top. Og Herrens Ørne vil finde disse faa, som er tilovers; thi hos dem vil Dommens Resultat være en fuldstændig Vortwendelse fra Afguderi og Selvtildedelse, og til Herren i det høje skal de vende sig.

17, 9—11: Grunden til denne fuldkomne Ødelæggelse af al falsk Støtte og Styrke i Israels er denne, at Israels har søgt bort fra Herren, har glemt sin Styrkes Klippe og plantet fremmed Sæd og fremmede Ranfer i Herrens Bingsgaard. Al den megen Mæie, som Israels lægger derpaa, vil paa Østens Dag bitterligen skuffes, naar det bliver aabenbart, at det altsammen var ganske forgjæves.

17, 12—14: Assur, Israels Riges Ødelægger, bliver ødelagt i Juda.

Med én Gang flytter Profeten os midt hen i Ødelæggelsens Hør. Med de sterkeste Ord skildres den asjyriske Hørs Krigstummel. Det er som skummende Bølger, der med tordenlignende Drøn vælter sig ind over Landet. Biflet og jaget af Herrens Brede mod hans Folk stirrer Verdensbrændingerne ind over Guds Folk, men pludselig vender Herrens Brede sig mod Undertrykkeren, og let som Avner for Binden og Støvet for Stormen drives de brede Bølger tilbage. Det er kun en Nat, i den vender alting sig. Om Aftenen er der idel Forsærdelse, Mørke og Fare; om Morgenens er det ganske forsvundet. Saaledes vil det altid være for Guds Folk. Dets Fiender skal bestandig beskjæmmes i Hast.

18, 1—6: Verden følger med Spænding Udviklingen i Juda, og Herren bliver aabenbaret derved. Det fjerne Ethiopiaen, som staar i saa fjerne Forbindelser, er Bidne til Assyriens Fremrykken, og Ethiopiaen sender Bud derom til de endnu fjernere Folk, ja alle Jordens Indbyggere kommer i den største Uro, naar Verdensrigets

vældige Hær rykker frem (V. 1—3). Og det er Herrens Vilje, at saa skal være; thi Herren vil gjøre en Gjerning, som er af Betydning for al Verden. Herren vil nemlig aabenbare sig paa en Maade, som minder om Egyptens Dom, da Herren aabenbarede sig i Ildstøtten og Skydstøtten. I ophøjet Ro og Stilhed vil Herren se ned paa sin Bolig, hans Øie skal hvile roligt paa den, naar den angribes med saa megen Hidsighed. Og denne Herrens rolige Beskyttelse, som synes saa uvirksom, den skal dog være kraftig og tilstrækkelig. Thi vel skal Assyriens Forehabende komme saa nær sin Fuldendelse som en Vinstok, der allerede har fastet Blomsterne, og hvis Druer allerede modnes, men da skal Rankerne affljaeres, henslænges, fastes ud paa Marken. Ja, det skal blive en Dynge henslængte Lig af det stolte Assyrien, og Robfugle og Rovdyr skal finde Føde deraf.

18, 7: Herrens salige Formaal. Det fjerne Folk, som Ethiopiens Bud (18, 2) bragte i Uro, skal hengive sig frivillig til Herren, og til Zion skal det slutte sig, fordi det er der, Herren har aabenbaret sig til Frelse og til Dom.

5. Kap. 19 og 20. Egypten og Ethiopien.

De to Kapitler er to Spaadomme, men dog saa nær forbundne, at den sidste udholder og stadtæster en Del af den foregaaende ved en symbolisk Handling.

Spaadommen i Kap. 19, der er rettet imod Israels gamle Undertrykker, er i den henseende merkelig, at der ikke kan tænkes nogen kraftigere Gjendrivelse af dem, som bæffholder det gamle Testamente for en judaistisk Partifullarie, som først det nye Testamente skal have dømt og opgivet. Dersom der er noget Folk, som Israel havde Grund til at have med et inderligt Nationalhad, saa maatte det vel være Egypten. Og dog er Spaadommen gjennemtrængt af den inderligste Kærlighed. Profeten bøier ikke Retten, det er sandt; han siger ikke om det onde, at det er godt. Men hans Ord, der slaaer som en Hammer, falder igen blødt og legende som mild Dug over det sønderknuste Land. Og med en forunderlig Troens Ro og Landens Bished viser han os de tre Folk, der sønderrev og aad hinanden, som forenede i Guds Rige (V. 24 og 25).

Spaadommen falder i to Dele, V. 1—15, Dommen, og V. 16—25, Frugten i Omvendelse.

Den Shyd, som er Ægyptens Skjødeshynd, hvortil det fristedes ved selve sit Land og sin Historie, er en indbilst Selvgodhed, som fødte Foragt for alle andre. Ægypten var sig selv nok og mente sig at være alles Læremester, og var det i en vis Forstand ogsaa til en saare høi Grad i den gamle Verden. Derfor kommer Dommen saaledes, at Ægypten bliver aldeles hjælpeløs (V. 5—10) og ganske uden Forstand (V. 11—15); men saa bører den ogsaa herlige Frugter.

19, 1—4. Ægyptens Grobring. Herren kommer ved sit Bredestredstab hastigen over Ægypten og bringer Frygt og Rædsel derover. Borgerkrig sørderriver det enige Folk. Ægypten ved sig intet Raad. Og til sidst bliver en grum Thran dets Herre.

19, 5—10: Alle Ægyptens Næringskilder tilstoppes, og hele Handverksklassen bliver arbejdsløs. Kilden til al Ægyptens Erhverv, den befrugtende Nilstrøm, svigter. Nilen udtørres og alle Kanalerne, som leder Vandet til Landets fjernere Dede, bliver stinkende Mudderpuole (V. 5—6). Derved bliver Enge og Agre til intet. Fisseriet maa ophøre og Fisserne forsmægte. (V. 8). Væverne faar ikke Lin til at væbe af (V. 9), og hele Landets Velstand og Næring er borte (V. 10). Ægypten er ikke længere som før Verdens Kornmarked og sig selv nok.

19, 11—15: Imod denne Nød har Bisdommen ingen Hjælp. Ægyptens høieste Råster er ligesaa elendige som de i foregaaende Afsnit fremstillede laveste.

Ægyptens Ere for nedarvet, traditionel Bisdom bliver ganske til intet (V. 11); thi der er ingen, som har forstaaet Herrens Raad med Ægypten. Denne Gang var der ingen Josef, der kunde tjde Fremtidens Gaade (V. 12). De kluge Raadgivere fører derfor Folket vild (V. 13) og Ægypten er aldeles raadløs og famler hid og did som et drukkent Menneske (V. 14 og 15).

19, 16—25 er delt i fem smaa Afsnit ved Ordene: „Paa den Dag.“

1. Ægypten bliver gjennembøvet af Rædsel for Hærrens Dom og Judas Land (V. 16 og 17).

2. Ægypten vender sig i Nøden til Herren (V. 18).

3. Ægypten bygger Herren et Alter og Herren opreiser det en Trelser. Herren har knust Ægypten, nu læger han det (V. 19—22).

4. Egypten lever ikke længer for sig selv, men kommer i livlig forbindelse med Verdensmenigheden (V. 23).

5. Egypten, Assyrien og Israel er som ét i Herrens Frygt (V. 24—25).

Af disse fem Afsnit er det andet og tredie nær forbundne, ligesom ogsaa det fjerde og femte, saaledes at Tankegangen er denne: Frygt og Rædsel driver Egypten til at føge Trelse udenfor sig; det omvender sig til Herren og frelses; det bliver en Hovedgren paa den nye Vinstok, som sylder Jorden.

Kap. 20. Egyptens og Ethiopiens Beskjæmmelse. Et enkelt Moment af den foregaaende Spaadom fremhæves hørtalt, væsentlig for Israels Skyld.

Profeten skal under Asdods Beleiring gaa barfodet, et Varsel for Egypten og Ethiopien, som saaledes skal bortføres af Assyrien. Derved skal den falske Tillid til Egypten ganske tilintetgøres for alle de Folk, som boede langs Middelhavets Østkyst, Filister, Israel, Føniker etc. En Hindring mere er ryddet af Veien for Gudsriget.

6. Kap. 21, 1—10. Babel.

Babel overraskes midt i sin Sikkerhed. Overskriften over dette Syn ligesom over det følgende og over Spaadommen mod Zerusalem i Kap. 22, 1 betegner Spaadommens Gjenstand med symboliske Navne, ligesom Profeten selv kaldes Vægter i denne Spaadom og den næste. Dette hænger sammen dermed, at disse Spaadomme har mere af Visionens Natur end de øvrige. Det er ikke en føgende Tanke, som under Guds Aands Styrke, Belivelse og Ledelse fordyber sig i Fremtidens dunkle Raad, saaledes som Fremtiden allerede er sat ved Fortidens Brøde; men det er det indre Øie eller den indre Sans, som oplades ved Guds Aand til at se eller fornemme i den indre Forestilling Fremtidens Domme over Ugadeligheden. Nu her i vort Syn ser Profeten allerede, hvad Babel bliver, naar det er faldet; og den tilstand, som Landet kommer i, betegner han mod det besynderlige Udtryk: „Havørkenen.“ Der var neppe nogen Plet paa Jorden saa frugtbar som Babels nærmeste Omegn; men dets Frugtbarhed beroede paa to Ting. Først, at man ved uhyre Diger og Kanalarbeider hindrede

Gufrat fra ved sine hyppige Oversvømmelser at ødelægge Landet og gjøre det til et Hav. Dernæst, at man i det næsten regnløse Land ved Vandledninger og Grøfter benyttede Gufrats Vand til Vandring af Jorden. Dette blev gjort i en uhøre Udstrekning i den gamle Tid; men naar dette Arbeide ødelægges, saa vil to Fiender forene sig om Ødelæggelsen af det hønige Land, *F l o d e n* og *Ø r k e n e n*. Det er dette, som Profeten ser allerede skeet, og han giver Landet i dets Ødelæggelse Navn derefter.

Synet falder i to Strofer: V. 1—5, Overraskelsen af Fienden midt i Sikkerheden; V. 6—10, det endnu mere forbausende og forfærdelige Resultat af denne Overraskelse, nemlig Babels pludselige Fall.

21, 1—5 er ordnet efter Schemaet 2—2—1:

Profeten ser Fienden komme med en Hastighed, som er faretrænde for det sikre Babel. Det er som en Orkan i Sydlandet, disse Naturens Skrælstunder, da Stormen synes en Hær af dæmoniske Magter, løsslupne til at ødelægge en smilende Jord. Hylende, brusende, rasende, stønnende, knitrende af Læn og drønnende af Tordenbrag kommer en saadan Tornado, og hvor den har faret over, er dens Spor merket med Ødelæggelse. Saaledes kommer Fienden, hvis Navn nævnes i V. 2. Det er Elam og Medien, Perser og Meder. Deres Tog er som Stormens i Hast, som Orkanens i Ødelæggelse (V. 1—2).

Profeten selv gribes af Rædsel ved Synet. Det er en Jammer at se, og det frygtelige Syn udømmer hans Kræfter og rygter hans Sjæl som en gruopvækkende Drøm. Han lider en Smerte som en fødende Kvinde, hans Hjerte forsager, hans rolige Aftentime, viet til Betragtning, er blevet ham en Forfærdelsens Stund (V. 3—4).

I den livligste Overgang fører Profeten endelig frem for os Babels trygge Hø, medens Stormen kommer, og han er fuld af Skræl. I Babel er Gjæstebud og Drifkelag; med vanlig Hø gaar Wagten paa Babels Mure, alt er Trughed. Letfindighed, Fraadseri og Drukkenstab har besværet Babels Hjerte før Dommen. Til sovende, drukne Bellvystlinge raaber Profeten: „Op, I Fyrster, bereder eder til Krig!“ (V. 5).

21, 6—10 er ligeledes ordnet i 2—2—1 Vers:

Profeten skal udsætte en Vagt. Thi om ikke det trygge Babel

bryder sig om Jaren, saa er det dog et Øieblit af verdensrystende Betydning. Det er en Verdenskjebne, som afgjøres, det er en Verdensdom, som holdes. Derfor sætter Herren en Vægter, der kan overskue Sagernes Gang og bringe Melding til Herrens Folk; thi for det afgjøres i denne Kamp Trældom eller Frihed. Vægteren faar Befaling at give vel Agt paa det som sker, hvis der kommer en Hær med Vogne og Hestie, Esler og Kameler (V. 6—7).

Vægteren staar der og venter i Dage og Nætter. Da bliver han utaalmodig, det varer for længe. Som en Øve opløster han Røsten for at klage. Men midt i Klagen faar han se, hvad Herren har befalet ham at give Agt paa. Krigstoget kommer just saa, som Herren har sagt; og pludselig faar han se Resultatet, Babel er falden. Sønderknust er det nedkastet til Jordnen (V. 8—9).

Dette Bud bringer Vægteren tilbage til det knuste Israel, der ligger paa Verdens store Tærskelplads, Babel, hvor Herrens Dom har stilt Avnerne fra Hveden. Nu bringer Herren, Hærskarernes Gud, Frihedenes Bud til Trællen (V. 10).

7. Kap. 21, 11—12. Edom.

Edom, hvor Dødsstilhed hersker, raaber i Natten til Israels Vægter forat faa vide Tidens Legn. Vægteren giver et Advarselns Ord: Der vil komme en Frelsens Morgen, men den kommer med altid tætttere Nat over dem, der ikke oprigtigen søger Israels Lyd.

8. Kap. 21, 13—17. Arabien.

Spaadommens Gjenstand er her mere ubestemt. Det svarer til Arabiens saaatsige ubestemte, omflakkende, hjemløse Befolkning. Inddelingen er: V. 13—15, Nøden i Arabien; V. 16 og 17, Herrens Dom har fremkaldt denne Nød.

21, 13—15: Karavanerne, som før drog rolig frem i Arabien og fandt Herberge hos de gjæstfrie Indbyggere, skal blive nødt til at søge Skjul i Skovene. Indbyggerne maa stjæle sig til at bringe de reisende en Drif Vand og de flygtende Brød, thi overalt er der Flugt og Forvirring, Nød og Nædsel for en fremmed Krigsmagt.

21, 16—17: Thi Arabiens Herlighed, som er dets stolte Frihed og patriarchalske Gjæstfrihed, vil Herren tilintetgjøre, Nædars Buer skal blive saare saatallige.

9. Kap. 22, 1—14. Skue-Dalen.

Overskriften er et symbolistisk Navn for Jerusalem, paa samme Maade som „Sav-Orfenen“ (Babylon) og „Dødsstilhed“ (Edom). Spaadommen danner et Sidestykke til Spaadommen mod Babel. Ligesom Babel er Riget, der stræber at hindre Gudsrigets Komme og til den Ende ogsaa trælbindes Guds Folk, saaledes er det kjædelige Jerusalem en ligesaa stor Hindring paa Gudsrigets Vej. Det maa ryddes bort og et ydmagt og knust lidet Betlehem maa beredes til at modtage Kvisten af Davids Rød og Isais Stub. Jerusalem er blevet syndesikkert ved falsk Tillid til Udvalgelsen, ligesom Babel ved falsk Tillid til sig selv.

Spaadommen er delt i to Strofer: V. 1—7 og V. 8—14. Hver af disse er ordnede efter Schemaet 4—3, altsaa: V. 1—4, V. 5—7, V. 8—11 og V. 12—14.

22, 1—7: Jerusalem er i en ubegribelig Forvirring, i den før saa stolte Stad stiger man i Nædsel op paa Tagene. En lang og streng Bæleiring har ødelagt Byen. Hunger og Pest har bortryddet Indbyggerne og syldt op med Lig. Endelig er Byen tagen, og alle har maattet gaa i Fangenskab. Derfor sørger Esaias som en Jeremias i Landen over sit Folks Datters Ødelæggelse (V. 1—4).

Det er fremmede Krigere, som udfører denne Straffedom. Det er Herren, som fører dem mod Jerusalem. De sparer intet, og alt ødelægges ved deres Herjing (V. 5—7).

22, 8—14: Denne sin Rød ser Juda hen til Ruskammeret med de kjædelige Vaaben. Det ser Murene fulde af Revner, og man river ned Husene forat istandsætte Murene. Man samler Vandet med Omhu, forat man dermed kan synde Gravene. Man tager alle Forholdsregler undtagen den eneste, hvori der er Hjælp. Man ser ikke hen til Herren sin Skaber og Gjenløser, sin Opholder og Bevarer (V. 8—11).

Herrens Røld paa Nædens Dag er nemlig til Ydmygelse, til Graad, til Lage, til Afragelse af Haaret, til Sælomgjordelse. Men

Israels er ganske lig Babel. Med utrolig Vetsindighed holder det sine Gjæstebud, det øder og drifker forat dø imorgen. Men Herren giver Profeten tilkjende, at dette er Dødslynd (V. 12—14).

10. Kap. 22, 15—25. Sebna og hans Efterfølger.

Dette Afsnit er ikke nogen særligt Spaadom, men kun et Eksempel fra de høieste Embedsmænd i Jerusalem haade paa Verdsligheden og dens Dom. Det gaar Sebna og Eljakim saaledes, som det gaar hele Jerusalem. De satte sin Tilliid til Verden, og Verden beviser sig falsk. Spaadommen falder i to Strofer: V. 15—19, Sebna, V. 20—25, Eljakim.

22, 15—19: Profeten skal gaa til Hushovmesteren, Sebna, og spørge ham, hvad han vil med sit prægtige Gravsted, som han har ladet indrette for sig; om han virkelig tror, at hans Øphøjelse skal være indtil hans Dødsdag, saaat han med Ære skal komme i Graven. Det vil der ikke blive noget af. Herren vil kaste ham ned; ved en guddommelig Straffedom skal han dø, og dens Skjændsel skal bedække ham. Til et fremmed Land skal han føres, og langt fra sine Fædres Graver skal han stedes til Jorden. Med hans høje Rang og Stand er det da ganske forbi.

22, 20—25: Eljakim skal tage hans Plads og i alle Maader faa den samme Ære; han skal være den øverste over Slottet og være vel besæt i sin Stilling. Alle hans Slegtninger skal se op til ham som en Støtte; men faa falder ogsaa han og hans ganske Hus ved Herrens Dom.

11. Kap. 23. Tyrus.

Vi har allerede i Unledning af hele Afsnittets Anordning omtalt, at Profeten slutter med det andet Billedet af den stolte Hedningemagt, Thrus, ligesom han havde begyndt med Babel. Det er Verdenshandelens Stad, ligesom Babylon er Verdensrigets. Babel lægger Folkene under sig, fører dem bort forat planter dem i Meso-potamien; Thrus planter Kolonier i de fjerneste Lande for at høste Landenes Frugt ved Handelen. Men det vil ikke gaa den ene bedre end den anden. Begge maa ydmages og affledes sin Hærighed forat Guds Rige kan komme.

Hvad særligt nærværende Spaadom angaar, saa var den af en ganske særegen Betydning juft nu. Den er udtalt samtidig med de øvrige Spaadomme i Achas's sidste eller Ezechias's første Åar, da Thrus stod paa Øsiden af sin Magt. I den paafølgende ashyriske Erobringssperiode er der to Stæder, som alene bliver staande fri i hele Forasien, det er Jerusalem og Thrus, den ene ved Guds Undergjerning, den anden ved Guds Styrelse, idet Havet var det Bolverk, som Asyrien ikke kunde overvinde. Skal da Ba'al og Zehova agtes lige af Hedningefolkene? Thrus skal falde for Kaldærne og Jerusalem ligesaa, er Profetens Svar. Herrens Dom gaar over Søder og Hedninger, forat Saliggjørelsen fra Zion kan komme til alle.

Spaadommen i Kap. 23 falder i to let kjendelige Afsnit: B. 1—14 og B. 15—18, Dommen og dens Virkning.

Det første Afsnit er delt i tre Strofer, og Slutningen af den sidste gjenoptager Begyndelsesordene og afrunder saaledes hele Afsnittet.

De tre Strofer er: B. 1—5, B. 6—9 og B. 10—14.

Førend vi giver Indholdet af dem, bemerker vi for Thydeligheds Skyld, at Car si s er den thriske Koloni i Spanien, R i t t i m er C y p e r n, der ligeledes stod under Thrus.

23, 1—5: De store Tarfissstibe, som seilede ud fra Thrus, dets Stolthed og Binding, skal hyle over Thrus, naar de kommer seiende hjem fra Langfarten og ikke kan finde Thrus mere, fordi det er ødelagt. Allerede førend de kommer frem, ved Cyprern allerede, bliver Thrus's Skjebne dem bekjendt (B. 1).

I B. 2—5 stildres Virkningen af Thrus's Falb paa de fjernehste Steder. De i alle Kjøbstæderne boende sogniske Handelsmænd bli- ver bestjæmmede. Den verdensberømte Stad, som var Verdensmarkfedet, er ikke længer i stand til at udfende sine Varer; thi den har ikke Børn. Egypten sjælver, naar Thrus er falden.

23, 6—9: Thrus flygter. Til det fjerne Tarjis maa Kjøbsmændene fly. Før gif Thrierne frit ud og bar, som vi pleier at sige, sit Flag til de fjernehste Egne. Nu maa hun, som uddelte Kroner, twungen flygte til de fjernehste Egne, fordi Herren har besluttet at fornedre det ophøjede.

23, 10—14: Kolonierne løsriver sig; thi Thrus ødelægges og

dets Sindbyggere er hjemløse overalt. Tarsis har ikke længer noget Baand paa sig; thi Herren har tilintetgjort Thrus's Kongemagt. Lad Thrus drage til Cypern, lad det forsøge sig, hvor det vil, det skal ikke finde Hø; thi Kaldæerne er dets Ødelæggere (V. 10—13). Derfor hyler i stolte Tarsissfibe; thi Thrus er falden (V. 14).

23, 15—18: § 70 Åar skal Fornedrelsen vare. Da skal Thrus atter restitueres. Men ikke længer i Verdensbegjær, men i Herrrens Frugt.

Afsnittet V. 15—18 er overmaade merkelig, idet det bebuder en jordisk Udviklingstid for Gudsriget, da Verdenshandelen træder i dets Ejendomme, saaledes som vi ser det i vores Dage.

12—13. Kap. 24—27. Verdens Dom og den endelige Frelse.

Vi har ovenfor paavist, at Kap. 24—27 danner Aflutningen af Kap. 13—23; men det er ganske umuligt at blive staaende derved. Thi det overalt straalende Lys i disse Kapitler, hvorledes er det kommet midt i Mørket? Vi vises med ubønhørlig Nødvendighed tilbage til Kap. 7—12. Uden det Grundlag, som der er lagt for den kommende Frelse, vilde Forjættelserne her komme altfor uformidlet. Vi henviser derfor atter til, hvad vi har sagt i Indledningen, at Kap. 1—12 handler om Israels Dom og Frelse ved Immanuel, Rigets Oprættelse for Israel; Kap. 13—27 om Hedningernes Dom og deres Optagelse i Gudsriget, som er oprættet paa Zion. Det er dette sidste Moment, at ikke noget Hedningefolk faar Riget, men Israel faar Riget og Hedningerne optages deri, som her Profeten forknyder og nærmere udvikler. Igjennem den mørke Bei i Kap. 13—23 har Profeten ført os frem til at se det nye Slyn i Kap. 24—27, at Hedningerne skal indgaa i Guds Rige og dettes Hellighed blive ubegribelig og evig.

Hele Afsnittet falder i to Afdelinger: Kap. 24 og Kap. 25—27. I Kap. 24 samler Profeten alt, hvad han tidligere enkeltvis har fremholdt angaaende Guds Folk og Hedningefolkene, til et stort almindeligt Billede, hvori fremstilles for os det nye Gudsriges Oprættelse efter begge dets Sider: Først, Guds Folks Besvarelse gjennem stor Trængsel, en Trængsel der bestaar i Adspredelse over hele Jordens og deraf bringer Guds Ord og Guds Prism til Jordens højerste Egne.

og dermed, Guds Dom over alt uguadeligt Væsen og Straf over al Synd, hvorved Gud og hans Rige alene bliver bestaaende i Herlighed, en Herlighed som overgaar langt al Herlighed paa Jorden og i Himmelnen.

I Kap. 25—27 fremstilles derpaa, hvorledes det frelseste Folk jubler over Frelsen og lovhysnger Herren, som frelseste det. En Række Lovsange indeholdes i disse Kapitler, der slutter sig til det foregaaende som Kap. 12 til Kap. 11 og foregaaende Kapitler. Vi har først i Kap. 25 Lovsang for Frelse fra Verdensstaden og Verdenstrældommen og Guds frigjorte Børns Ophøjelse og Salighed. I Kap. 26 Lovsang for Fredens og Retfærdighedens evige Stad, oprettet ved Herrens Maade alene for et Folk, som Herren har udfriet og opreist af Døden, hvilket giver Kraft til at holde ud i den nærværende Trængsel. I Kap. 27 Lovsang for Herrens Trofasthed mod sin Vingaard, som nu endelig er renset fra Torne og Tidslær, efterat Herren ved lutrende Domme har færden tugtet den.

Kap. 24. Verdens Dom og Verdens Frelse.

Kapitlet falder i to strofer: V. 1—15, efter stor Trængsel kommer stor Glæde, og V. 16—23, Verdens Dom, som tilsigter Guds Riges Herlighed.

Kap. 24, 1—15: Landet*) skal ganske udtømmes, alle dets Indbyggere skal adspredes, ingen skal være for stor, ingen for lidet til at jages bort. Ingen skal være for mægtig og rig, ingen for elendig og fattig; men alle uden Undtagelse maa bort (V. 1—3). Denne almindelige Bortførelse er ledsgaget af en fuldkommen Herjing og Ødelæggelse af det ved sine Indbyggeres Synd besvittede Land. Folket har brudt Pakten, deraf kommer alle de mosaiske Forbandede.

*) Spørgsmålet, om der i 24, 1—15 skal oversættes Landet (Israels Land) eller Jordene, besvares forskelligt, eftersom man i V. 5 ved „Loven“, „Budet“ og „den evige Pakt“ tenker paa Moseloven eller paa den naturlige Gudsretfærdelse og den noachitiske Pakt. Taler V. 5 om den mosaiske Lovgivning og Pakteslutning, saa taler V. 1—15 om Dommen over Israel. — Praktisk talt er Forstjernen ikke saa fardeles stor, Fordi under alle Omstændigheder Dommen over Israel og Hedningerne er samtidig og bestemt til at berede Veien for Guds Rige. Profeten spørre i Virkeligheden en almindelig Dom, for at Guds Rige skal komme.

ser over Landet og gjør det fra at være et Glædens og Jubelens Land til et Sorgens og Trængselens Hjem, ja ganske øde og ruineret (V. 4—12). Men Herren samler dog en liden Rest, og den skal ved en herlig Frelse faa en stor og uforkrænkelig Glæde i Herren, og denne Frelse skal bringe den ganske Jord til at juble (V. 13—15).

24, 16—23 inddeltes i V. 16, V. 17—18, V. 19—20, V. 21—22 og V. 23, idet vi i V. 17—22 har tre Verspar, medens V. 16 staar alene indledende og V. 23 alene afsluttende.

Tanegangen er denne: Lovsangen opstiger allerede fra Jordens fjerneste Egne, en Lovsang, hvis Indhold er den retfærdiges Pris. Men Profeten ser tillige den retfærdige i den yderste Nød; Verden er fuld af Svik og Bedrag, og den er endnu ikke dømt (V. 16).

Derfor kommer Dommen uafvendelig; thi den retfærdiges Herlighed skal ikke længer være skjult. Der er ingen, som kan undfly fra denne Dom, thi den er saaledes anordnet, at den fanger alle, den kommer som en Snare over alle dem, som bor paa den ganske Jordens Kreds. Den er lig Syndfloden deri, at det er Himmel og Jord, som med forenede Kræfter fører Straffedom over Menneske-slegten (V. 17 og 18).

Denne Dom, som saaledes i V. 17 og 18 er skildret som den uafvendelige, som ingen kan undfly, skal være en total Ødelæggelse. Jordens skal sønderbrydes, søndersplittes, sønderrystes, og som den drukne raver af Vinens, saa skal Jordens rave af sin Misgjernings og Synds Veruselse, og naar den falder, saa er der ikke længer nogen Opreisning (V. 19 og 20).

Denne Dom er en Dom over alt høit og ophøjet baade i Himmel og paa Jordens. Herren vil paa den Dag, naar hans Dom begynder, hjemmøge alt høit. Men denne Hjemmøgelse er dog ikke endelig; thi han vil denne Dag kun samle dem i Hulen og fængsle dem og saa først mange Dage derefter føre dem frem for den endelige Dom (V. 21 og 22. Cfr. 2 Petr. 2, 4; Juda V. 6).

Naar da Herrens Herlighed aabenbares ved denne Dom, skal Sol og Maane ikke længer lyse over Jordens; thi deres Glans skal overstraales af den Herlighed, som udgaar fra Zion og Jerusalem, og som er Guds Riges aandelige Lys, et Lys i hvilket aldeles intet

Mørke er, et Lys som Herrens forløste skal se Ansigt til Ansigt (V. 23).

Hvad vi altsaa faar at vide af Profeten i Kap. 24 er dette, at Dommen som begynder med Guds Folk, fører dette til Omvendelse, idet en Reft frøleses, og den hele Jord dømmes derefter, hvilken Dom tilintetgjør Ugudelighedens og Djævelens Tyranni og formidler Guds Riges fuldkomne og endelige Seier. Vi siger derfor, at dette Kapitel samler i sig alt, hvad der tidligere er sagt om Dom og Frelse for Guds Folk og Hedningefolkene. Dog merker vi os, at *F o r m i d l i n g e n* af Frelsen ved Immanuel, ved Guds Ord og ved Troen her ikke er fremhævet. Det er i Kap. 40—66, at disse Momenter især fremhæves.

Kap. 25. Lovsang for Frelse fra Verdenstrældommen.

Dette Kapitel schildrer den Tilstand, som fremkaldes ved Herrens Dom og Frelse. Det falder i tre Strofer: V. 1—5, Besvarelser fra Trældom; V. 6—8, Nydelsen af Saligheden i Guds Rige; V. 9—12, Ophøjelsen efter en lang Bien paa Guds Forløsning.

25, 1—5: Profeten oplosster nu til Herrens Pris den Lovsang, som han allerede i 24, 14 har forjættet. Verdens Ugudelighed kan dog ikke hindre den, trods Anfægtelsen (cfr. 24, 16). Saa uforståndigt som det syntes at ville begynde en Lovsang, saa bliver den dog ikke bessjæmmet; thi ikke efter Menneskers Beregninger, men ved et Undersørelse har Herren, just da hans Ord syntes at skulle blive ganske tilstamme, bevist, at hans Forjættelser ikke er ja og nei, men at de alle er ja og Amen, idet Trofæb og Trofasthed. Denne Trofasthed har bevist sig deri, at hver gudsfjendsk Stad, som trængte Guds Folk og var et Bolverk for Verdensriget, er blevet nedbrudt, saaat den ikke mere kan reise sig, og Herren er blevet Gjenstand for Cres-bevisning og Frygt endog af sine bitreste Fiender. Og for de ringe og arme har Herren været Skjul og Skjold, medens Tyrannerne og Boldsmændene er blevne ganske bessjæmmede.

25, 6—8: Salighedens Nydelse skal være fuldkommen; istedetfor Armod, Hunger og Tørst skal der være Overslod af gode Ting. Og Guds Folks Hærlighed skal ikke længer være tilhyllet og skjult, men aabenbar for alle, idet nu alle Dine er opladte til at se den sande

aandelige Herlighed. Der skal ikke længer være nogen Forstyrrelse af Livet og Glæden; thi Døden skal ikke være mere. Vi merker i denne Strofe den gjennemgaaende Fremhævelse af, at det er Herrens Gjerning alle, at Saligheden saaledes gives hans forløste.

25, 9—12: Den Frelse, som de arme har ventet paa, er forhaanden, derfor jubler de med triumferende Glæde. Herrens Haand hviler med kraftig Beskyttelse paa Zion, medens Urvefienden tilintetgjøres (V. 10) uden Redning (V. 11) og uden Skaansel lige tilbunds (V. 12).

Kap. 26. Lovsang for fredens evige Stad.

Inddelingen er V. 1—10 og V. 11—21, og Kapitlet er en Forherligelse af Frelsen, en Lovsang for den faste Stad, som Israel har faaet, med Tilbageblik paa den Bei, hvorpaa Herren har ført sine til Staden, og paa den Trængsel, som har været Israels Tugtemester til Herrens Naade alene, og den Ørn og Kro, som har været Israels udrakte Haand, hvormed det har modtaget Naaden. Vi kan derfor gjerne sige, at Kapitlet handler om Betingelserne for Optagelsen i Gudsriget.

26, 1—10: Israel skal paa Forløsningens Dag prise Herren, som nu har givet det en fast og uindtagelig Stad af aandelig Art, en Stad, gjennem hvis opladte Porte kun de retfærdige drager ind, de hvis Retfærd bestaar i at bevare Trossab (V. 1—2). Det er en nu ved Erfaring afgjort Sag, at Herren bevarer Fred mod dem, som forlader sig paa ham, hvorfor det er den forløste Menigheds kærslige Formaning til alle, at de skal forlade sig paa Herren, efterdi den i ham har fundet den faste Klippe, paa hvilken den kan hvile med Tryghed (V. 3 og 4). Derimod er Verdensmagt ikke noget at forlade sig paa; thi Gud nedknuger og nedbøier alt høit og opphøjet og lægger den kneisende Stad i Støvet under sin forløste Menigheds Hædder (V. 5 og 6). Saaledes skal, naar den stolte Verdensstad fornedres og hvert Bjerg og hver Høi nedtrykkes, Banen blive jevn for de retfærdige (V. 7). Det er altsaa Herrens Domme, som iverner Veien for Guds Menighed, derfor hier Menigheden paa Herrens Domme, at de skal berede Stien, paa Herrens Navns Nabebarelse,

som nu er ligesom skjult, idet det er foragtet og forhaanet af Hedningerne. Men naar Herrens Domme kommer over den gjenstridige Verden, saa vil Forderigets Beboere lære, at Ugudelighedens Hobmod ikke duer, medens Retfærdigheden alene bestaar (V. 9). Men derjom Shyndere ikke lærer Retfærdighed, saa kan de ikke indgaa i Guds Rige; thi der vil ingen Frelse eller Salighed være for dem, efterdi de vil vedblive med Uretten, idet der mangler dem den første Grundbetringelse for Retfærdigheden, nemlig Ædmigheden for Gud (V. 10).

26, 11—19: Strofen begynder med Lovprisning af Herrens af Vantroen fornegtede Høihed. Denne Høihed vil bevise sig som forterende Gld over de gjenstridige, men som Frelse og Fred for dem, som overgiver sig ganske til ham (V. 11 og 12).

Derpaa bekjender Menigheden, at den tidlige har hengivet sig til andre Herrer, men nu alene ved Herren kan priise hans Navn; thi de Herrer, under hvis Tyranni den hengav sig, har Herren ganske tilintetgjort (V. 13 og 14). Det er Herren alene, som giver sit Folk Riget (V. 15).

Eilidst bekjender Menigheden, at den i sin Nød søgte Herren. Men dertil kom det først gjennem den yderste Nød. Den lærte først, da den havde udømt al sin Kraft, den fulde Obergivelse til Herren; men da kom ogsaa ved en Undergjerning, ved en Opstandelse fra de Døde, Herrens Frelse, en lislig Vederkøegelsens Stund fra Herren som Morgenens friske Dug (V. 16—19).

S V. 20 og 21 vender derpaa Herrens Ord sig til den nu lidende lille Hob af troende, at de maa vente taalmodig den lille Stund, medens Herrens Brede gaar over Israels og Verden. Det er bestandig kun en lidende Stund. Det er den nødvendige Dommens Tid, da ingen Shynd længer kan ssjules ved noget andet Middel end Herrens Raade.

Kap. 27. Lovsang for Herrens Trofasthed mod sin Vingaard.

Guds Riges Herlighed og Gjennemgangen dertil, hvilket alt er Guds Kjærligheds Verk, om det end paa Grund af Shynden er Videlse. Afdelingerne er: V. 1—6 og V. 7—13.

27, 1—6: Herren vil hjemføge Gudsrigets Fiender*) og dervede give sin Menighed en ny Lovsang. Bingaarden skal nu i den klareste Modsatning til Dommen i Kap. 5 efter være Gjenstand for den omhyggeligste Pleie, idet den skal være ganske ren fra Tørne og Tidser, med hvilke Herren heller ikke nu vil gjøre noget Forlig. Da skal Israel blomstre og udbrede sig over den ganske Jord.

27, 7—13: Denne nye Bingaard er blevet til ved Herrens Ejærighedsfulde Tugtelse af den gamle. Den blev haardt tugtet, den blev bortført og adspredt; men det var en Tugt, som bragte Forsoning. Thi den Ødelæggelse, som Herren har ladet Israel fornemme, vil han etter lade ophøre ved at samle Israels fordrevne.

III. Kap. 28—39. Veraab over det falske forhold mellem Israel og Hedningerne.

Det tvedelte Afsnit, Kap. 28—39,**) danner trods sin Uensartethed dog en Enhed med den følles Grundtanke i Kap. 40, 6—8, at alt Ejed er Græs og al dets Hærlighed som Markens Blomst. Græsset bliver tørt, Blomsten visner, men vor Guds Ord staar fast til evig Tid.

*) De tre Mhryer, som nævnes i 27, 1, betragtes af nogle som emblematiske Betegnelser af de tre Verdensmagter paa Profetens Tid: Leviatan, den let farende Slang, betegner Tigris's pilsnare Løb, d. v. f. Asyrien; Leviatan, den bugtede Slang, betegner Eufrats krogede Løb, d. v. f. Babel. Mhret som er i Havet betegner Nilfloden, d. v. f. Egypten.

**) Kap. 28—35 er rent profetisk; Kap. 36—39 er historisk-prophetisk. Kap. 28—35 bestaar af ses Afsnit, hvoraf de fem første begynder med: „Bel“ og er væsentlig Trusler mod Ejed e l i g h e d e n hos Israel, Juda, Egypten og Assyrien. Det sidste Afsnit, Kap. 34—35, er en sammenfattende og afsluttende Spaadom om Verdens Dom og Guds Folks Forlæssning.

Når Guds Folk forlader sig paa Ejed, falder det under Dommen. At forbinde sig med den ene Verdensmagt mod den anden hjælper ikke noget; Dommen kommer over alt Ejed. Ogsaa den seirende Verdensmagt dømes i sin Tid. Kun Herrens Forjættelse er den uroffelige Klippe og Hjørnesten, og hver den som tror paa den, bestjæmmes iste.

Det er mod det falske Forhold mellem Israel og Hedningerne, som vil føre begge Parter i Fordærvelse, disse Taler nærmest er rettet, »t Profeten dog til samme Tid fastholder, at endog dette falske Forhold og dets Straf dog ikke kan gjøre Guds Ord tilskamme og hindre Guds Rige fra at komme.

Det falske Forhold bestaar deri, at Israel ser hen til Hedningerne efter Hjælp og Raad i sin store Trængsel og i sin Begjærlighed efter selv at faa Riget. Hedningerne igjen paa sin Side stræber at udrydde Israel med dets Haab paa et kommende Guds Rige, for at undgaa sin egen Samvittigheds Dom og den forestaende Trældom. Dette falske Forhold vil føre med sig, at Israel vil blive beskjæmmet paa det jammerligste af sin falske Hjælper Egypten; men Hedningerne vil blive ligesaa elendigt beskjæmmede ved Guds underfulde Straffedomme, som vil ramme dem for deres Angreb paa Guds Folk.

Saaledes vil disse Straffedomme dog ikke tilintetgjøre Guds Folk; men den i Zion grundfæstede Hjørnesten vil, skjult under Ruiner, blive liggende til Anstød baade for det hovmodige Jødefolk og de vilde Hedninger, men ogsaa til en fast og urokkelig Grundbold for det sande Rige, der er Retfærdighed, Fred og Glæde i den Helligaand.

Da nu imidlertid en profetisk Bog ikke er en ræsonnerende Afhandling, men en Række af Guds Åabenbarelser, der knytter sig til givne historiske Forholde inden Guds Styrelse med sit Folk, saa finder vi da ogsaa i denne profetiske Bog en Række af Taler, der alle mere eller mindre indeholder alle disse Momenter, og derefter en historisk-prophetisk Beretning om, hvorledes denne Guds Økonomi med sit Folk allerede var tydelig erkjendt i Profetens egen Tid.

Vi vil nu, da Sagen for Kap. 36—39 er tilstrækkelig indlysende, stræbe at paavise, at det ovenfor udtalte virkelig er Profetens ledende Tanke gjennem Kap. 28—35.

Den første Grundsats er: *I s r a e l s ø g e r H j æ l p i R j ø d i stedet for hos H e r r e n, h v i l k e t f ø r e r til Dom over F o l k e t.*

Vi finder denne Tanke aldeles gjennemgaaende i Kap. 28—35. Se Kap. 28, 1. 3. 4. 7. 11. 15. 18. 19—22. Se ogsaa Kap. 28, 23—29, der i en Lignelse fremholder Guds Fremfærd med sit Folk. I Kap.

29 henviser vi til V. 1—4. 9—14. 15. 16. 20. 21. Ð Kap. 30, se V. 1—5. 6—14. 16. 17; i Kap. 31, V. 1—3. 6. 7; i Kap. 32, se V. 9—14.

Den anden Grundſats er: **Hedningerne** tænker at udrødde **Israel**, hvilket fører til Dom over dem selv. Se 29, 5—8; 30, 7. 27—33; 31, 3. 4. 8. 9; 32, 19; 33, 1—12. 19; 34, 1—17.

Den tredie Grundſats er: **Herren** har i Zion sin grundfæste **Gjørnesten**, et Anſtød for Israels og Hedningerne, en Grundvold for Retfærdighed og Freds evige Rige. Se 28, 5. 6. 16. 17; 29, 18. 19. 22—24; 30, 15. 18. 26. 29; 31, 4; 32, 1—8. 15—20; 33, 13—24; 34, 5. 6. 8; 35, 1—10.

Kap. 28. Det første Ve.

Profeten forkynder her Dom over Samaria og Juda og Trøst for den troende Rest.

28, 1—6: Efraim har, hovmodſdrukken og nedſunket i Sanſelighed, sat ſin Lyft og Stolthed i ſin deiligt beliggende Hovedstad, Samaria, der var reiſt for at haane Jerufalem, Herrens Zion. Men dette Samaria er netop formedelſt denne Opposition mod Jerufalem en falmende Blomſt, det hører i ſig Undergangens Spire. Herren fender imod det en ſterk og vældig, hvis Angreb er uimodſtaaeligt (V. 2), og ſom med Begjærlighed tager Samaria ſom en Lækkerbidſken (V. 4). Men naar den udvortes falſe Herlighed faaledes falder, da vil Herren ſelv være Krone og Krans for den troende Rest, en Dom's Land for dem ſom dømmer, en Sthrkes Land for dem ſom ſtrider.

28, 7—13: Juda og Jerufalem er ſaa meget værre end Samaria, ſom Gudsfornegtelsen er ſaa meget frække i Guds egen Stad. Øgsaa i Juda herſker den ſamme Slags Veruſelſe ſom i Efraim. De er alleſammen drukne af Hovmod og Verdensvojen. Og ſom Spy af drukne Mennescher er deres hovmodige, ſikre, ugudelige Tale. Den Forhærdelsesdom, ſom Profeten i Kap. 6 havde faaet Besaling til at udtale over Folket, hviler endnu over det. Herrens Ord, ſom ſkulde være deres Sthrke, er blevne dem en Væmmelſe og en foragtelig

Ting. De ser ingen Frelsermagt deri, men kun en plagende Byrde, et Register af Bud uden Sammenhæng (V. 7—10). Derfor kommer Herrens Dom paa en dobbelt Maade: Herren lader fremmede komme over dem; til dem som ikke vilde høre hans gode Ord om Hvile og Fred, til dem vil han tale med en anden Tunge, nemlig ved et erobrende Hedningefolk. Og selve Herrens Ord skal de ikke kunne kjende anderledes end som en Række og Rad af tunge, haarde Bud (Fariseismen betragtet som Straffedom). Det skal være en Sten, over hvilken de falder, en Snare, i hvilken de fanges, et Garn, i hvilket de indvikles (V. 11—13).

28, 14—22: Hjørnestenen. Profeten holder frem for Spotterne en messiansf Forjættelse, som bliver dem til Dom. De drukne Spottere, som sidder paa Herskersæde over Jerusalems Folk, de føler sig saa sikre, fordi de har sluttet Pakt med Dødsriget. Istedenfor Herrens Pakt, som er *L i b* o g *F r e d*, har de søgt en Pakt med Døden, og Øsgn og Bedrag har de taget tilhjælp forat skjule sig for Herrens Brede, forat dæmpe sin Sambittigheds Røst (V. 14—15). Men Herrens Raad er ikke tilintetgjort, end ikke ved hans Folks rædselsfulde Forvendthed. Han har sin faste Hjørnesten i Zion — Hjørnestenen er den messianske Forjættelse og dens Opfyldelse — den alle rede i 8, 14—15 omtalte Klippe, og paa den skal Nets og Netsfærds Rige bygges. Men Øsgn og Bedrag skal bortslylles, fordi det ikke hviler paa Klippen, og Herren vil svinge Svæben ikke én Gang, men Gang paa Gang. Slag skal regne ned over Spotterne, saa at det skal være en Skræk og Gru at høre derom. Thi vel har Spotterne beredt sig et Leie; men det er latterligt at se, hvorledes de har narret sig selv. Deres Seng er for kort og deres Tæppe for lidet; hvorledes de vender sig, saa er de blottede for Herrens Svæbelag, og Herrens forfærdelige Gjerning skal være, som da David slog Filisterne ved Perazim, da det var som Vand bortslyllede dem, og som da Josua slog Kananiterne i Gibeon — en Undergjerning. Derfor vogte hver Spotter sig for Herrens Brede (V. 16—22).

28, 23—29: Men trods alt dette, saa er dog Herrens Brede endnu et Tugtens Ris, der sigter til Forbedring. Som en vis Landmand behandler sin Jord, saaledes behandler Herren sit Folk, indtil det bliver *s i g t e t* og giver Herren en velbehagelig Frugt.

Kap. 29. Det andet Ve.

I dette Kapitel fremstilles Jerusalems Trængsel og Redning, Forhærdelsen og dens Ophøjelse. Afsnittene er: V. 1—8, V. 9—14, V. 15—21 og V. 22—24.

29, 1—8: Israels udbortes Fiender og Forløsningen fra dem. Denne Strofe er parallel med 28, 1—6. Som Samaria, saa Jerusalem. Men en Rest bevarer Herren sig; dog med den Forskjel, at Herrens Rest er udenfor Samaria, medens den er i Jerusalem.

Be! raaber Profeten over Jerusalem, som han kalder med det symboliske Navn Ariel. Sorgløst og ubekymret lever man i Herrens Stad, og i Herrens Fest mener man at have et fast Vern; men Herren vil trænge Zion istedetfor at hjælpe det, og istedetfor Fest og Fryd skal der være Jammer og Ve (V. 1—2). Denne Trængsel skal bestaa i Beleiring ved fremmede Folk, ved Hedninger, indtil Jerusalem nedbøjes i Støvet og dets Tale bliver fra en støiende Skrigen til et taarekvælt og sønderbrudt Raab fra det dybe (V. 3—4).

Men naar Forhærdelsen har næact sit høieste, ja naar det kjødelige Zion er ganske tilintetgjort, da vil Fienderne blive adspredte som Støv for Stormen, som Åbner ved Herrens Bredesveir. Hedningefolkenes Mængde skal blive som en Drøm (V. 5—8).

29, 9—14: Forhærdelsen ved dette Syn. Profeten har talt og beskriver i V. 9 Virkningen af sin Tale. Folket er aldeles forvirret og har ingen Forstand paa, hvad der er sagt. Dette kommer deraf, siger Profeten, at Herren har tillukket deres Øine. Fordi de ikke har villet se eller høre, derfor har Herren maattet forblinde dem, saaledes at de ikke kan se. Grunden hertil er deres Egenretfærdighed og Egenvisdom, hvilken kun kan tilintetgjøres og besejæmmes ved disse Herrens underlige Gjerninger.

29, 15—21: Renselsen. Det vil ikke hjælpe, at disse egenvisse Gudsfornegtere vil forsøge at udtaenke listige Planer, hvorved de vil redde sig og sin Stad uden Guds Hjælp og hans Undergjerning. Thi Herren fjender det altsammen, deres listige, underfundige Politik vil han ganske besejæmme (V. 15 og 16). Om en lidet Stund vil det som nu er Skov blive Ager, det som nu er Ager blive Skov. Herren vil vende Tingene om; da vil de blinde se og de døve høre

og de sagtmodige glæde sig i Herren (V. 17—19). Derimod vil Gudsmanden og Spotteren blive tilintetgjort.

29, 22—24: Naar Guds Folk saaledes er befriet fra ydre og indre Fiender, vil det ikke mere blive vancæret og beskjæmmet. Gjen-sædte skal Israæliterne hellige Herrens Navn, og da skal ogsaa hans Rige komme med Øplysning af de forvildede og Lærdom for de gjenstridige.

Kap. 30. Det tredie Ve.

Det tredie Ve gjælder den sjæbnesvængre Paft med Egypten.

Kapitlet falder i to store Hoveddele: V. 1—17, Paften med Egypten ender med en knusende Dom; V. 18—33, den fornøjede Paft med Herren fører til Frelse fra al Nød.

30, 1—17 er igjen delt i V. 1—5 og V. 6—17; 30, 18—33 er delt i V. 18—26 og V. 27—33.

30, 1—5: Den skuffede Tillid til Egypten. Profeten råber Ve over Herrens gjenstridige Børn, som slutter en for Guds Land fuldstændig blottet Paft, idet det fra Egypten udfriede Folk efter søger hen til Egyptens Bistand. Det er en Synd mod den Hellig-aand (V. 1 og 2). Men denne Paft vil blive til idel Skam og Skjændsel for Herrens Folk (V. 3—5).

30, 6—17 er delt i de mindre Strofer, V. 6 og 7; V. 8—11; V. 12—14 og V. 15—17. Øhrene i Sønden, Egypten nemlig, tager stor Betaling for sin Hjælp, men i Nødens Stund kommer ingen Hjælp derfra. De to Vers 6 og 7 staar ligesom mellem Ansørfelstegn (Delitzsch). Disse twende Vers skal Profeten skrive op paa en Table til et Legn for de gjenstridige Israæliter. Thi de vil slet ikke høre derpaa, men de er komne saa langt, at de ønsker at bedrages af sine Profeter og vil intet vide af Israels Gud, saa fuldkommen er deres Forvendthed (V. 8—11). Men denne Forvendthed og Forhærdelse vil blive deres Fal, et Fal der er totalt, en Ødelæggelse som af et knust Verk, som ikke duer til nogenomhælst Ting (V. 12—14). Herren har anvist dem den rette Hjælp, men den agter de ikke. Derfor vil Herren jage dem, indtil de er ganske forjagede (V. 15—17).

30, 18—26 er delt i V. 18—22, Omvendelsen, og V. 23—26, Belfsignelsen: Herren har da efter lang Vien sin Tid til at frelse sit hjælpeløse Folk; men dog bier han kun til Frelse for dem, som bier

paa ham. De gør endelig vil Herren høre, og deres Krig vil han lytte til og aftsørre deres Taarer (V. 18—19). Herren vil ved Trængsel bringe Israels til at høre paa de Værere, som Herren sender, som Israels før foragtede. Da skal Israels være glad ved at høre den veilede Røst, som det nu agter for en Plage; da skal det ikke mere ville bortføsse Israels hellige, men til sine Afguder skal det sige: „Ud med eder!“ (V. 20—22).

Men da skal Herren ogsaa give en rigelig Velsignelse, en Hellighed som aldrig før for sit Folk (V. 23—26).

30, 27—33: Assurs Undergang. Herrens forfærdelige Navns Nabenharelse i Israels bliver en Bredesdom over Assur, som vil udrydde Herrens Navn. Guds Folk jubler over denne Frelse som over Udgangen af Egypten. Herrens Røst vender sig som rullende Torden mod Assur, som var Kjæppen til at slaa Israels med. Og Assur selv slæaes Slag paa Slag, og hans døde Kroppe brændes med Ligbaal, antændte ved Herrens Bredespust.

Kap. 31 og 32. Det fjerde Ve.

Det falske Valg af Hjælp straffes, men den sande Hjælper, Herren, frelser sit Folk. Kap. 31 og 32 danner tilsammen én Tale. Kap. 31, 1—32, 8 er Israels Frelse ved Herren, som de har forsyndt for Egyptens Skyld, en Frelse gjennem Omvendelse til Retfærdighed. Kap. 32, 9—20 beskriver, hvordan Herren fører sit Folk fra falsk Tillid og Sikkerhed til sand Tro og Fred, som aldrig forstyrres. Vi har her som ovenfor antydet aabenbart to parallelle Afsnit, idet 31, 1—32, 8 mere behandler det objektive Forhold mellem Herren og hans Folk, 32, 9—20 det subjektive.

Kap. 31, 1—32, 8 er delt i tre Strofer: 31, 1—3; 31, 4—9; 32, 1—8. Først fremstilles det falske Valg af Hjælp og dets Straf, dernæst den sande Hjælper og hans Hjælp, og endelig den hjulernes sande Tillstand.

31, 1—3: Profeten raaber paanly Be over dem, som farer ned til Egypten efter Hjælp, men denne Gang ikke med Fremhævelse af, at dette er Synd mod den Helligaand, men med Erflæring om, at de som dette gjør, har valgt det slettere for det bedre. De har valgt Bogene og Rytttere fremfor Israels hellige, som dog ogsaa, da han

udførte Israæl af Egypten, har havt sin vise Plan; og det Ord, som han derom har aabenbaret sit Folk, det angrer han ikke. Maar nu Israæl vælger Kjød for Land og Mennesker for Gud, saa vil det der ved tage al Hjælp af den sande Frelser, og baade Hjælperen og den hjulpine vil gaa tilgrunde.

31, 4—9 er inddelt i tre Verspar. Herren vil fare ned forat stride for Zion, var end aldrig saa mange Fiender samlede om det. Han vil tilintetgjøre alle sine Modstandere, og da dertil hører ogsaa de, som er Israæl efter Kjødet, men søger Hjælp hos Egypten, saa formandes de alle til at omvende sig, thi Dagene kommer, da alle skal bortkaste sine Afgudsbilleder. Assur, Repræsentanten for alle Israæls Fiender, skal falde ved ens Haand, som ikke er et Menneks. En guddommelig Frelse alene skal kunne udfri Guds Folk, og ingen skal kunne modstaa den Guds Kraft, som da aabenbares i Zion.

32, 1—8: Juda, som saaledes er sigtet, reddet og renset, skal da være en ny Skabning og faa en ganske ny Lid. Ret og Retfærdighed hos Kongen skal gjøre det hele Folk til et velsignet Folk, hvor hver Indbhægger skal være en Velsignelse, fordi han har Guds Raade (V. 1—2). Forhærdelsesdommen skal da være ganske ophævet (V. 3—4). Der skal ikke længere være nogen Forfærelse; thi enhver skal være kjændt for det han er (V. 5—8).

32, 9—20: Fra falsf Sikkerhed til sand Fred gaar Veien gennem Syndserkjendelse og Landens Udgyldelse. Der maa foregaa en Nedstigen fra Syndeherlighed til Syndestraf (V. 9—14), om der skal blive en Opstigen fra Gjenfædelse med Smerte til Fred og Glæde i den Helligaand (V. 15—20).

Profeten retter sin Tale til Judas sorgløse Kvinder ligesom i Kap. 3 til Judas forængelige Kvinder. Det er en Aabenbarelse af den Stemning i Folket, som Mændenes klog Politik fremkaldte.

Den fuldkomne Sorgløshed hos Judas Kvinder skal forvandles til den største Jammer, fordi Landet bliver ganske ødelagt (V. 9—14). Men da vil Herren udgyde sin Land over Ørkenen, og med Herrens Land skal Retfærdighed gives Folket, og af Retfærdigheden skal fremspire Fred og fuld Eryghed. Men Fienderne skal ødelægges og Folket skal være frit og frelst uden nogen Ødelægger (V. 15—20).

Kap. 33. Det femte Ve.

Det femte Ve gjælder Ødelæggeren. Kapitlet falder i to Afsnit: V. 1—12 og 13—24.

33, 1—12: Mod Ødelæggeren, som endnu er midt i sin Magt, vender nu Profeten sit Veraab; thi hans Ødelæggelse har en Grænse og et Maal, og naar dette er naaet, kommer hans egen Undergang (V. 1).

Til Herren raaber nemlig Israels om, at han vil være dets Frelser. Og han kommer som Torden, for hvilken Folkene flyr; et Lys blinker i Mølmet, det sønderstaaer Israels Fiender, Hedningerne. Over den forladte Fienderses Leir faste Jerusalems Indbhuggere sig som en Græshoppesværm, en myldrende Mængde plhyndrer de forladte Telte (V. 2—4). Det er Herren, som saaledes aabenbarer sin Høihed. Og han hylter Zion med Ret og Retfærdighed; thi der er Hjørnestenen, der er Visdom og Kundstab, der er Herrens Frugt og derfor er Herren der (V. 5 og 6). Grundtanken i den første Strofe (V. 1—6) er altsaa: Ødelæggeren ødelægges paa Israels hdmige Bøn ved Herrens pludselige Dom, der er Frelse for Israels.

Grundtanken i den anden Strofe (V. 7—12) er denne: I yderste Nød kommer Herrens Frelse.

Asjurs Løvehelte kommer stormende med Krig. Israels Fredsbud gaar førgende hjem med uforrettet Sag. Landet bliver ganske ødeslagt. Da kommer med ett Herrens Frelse. Han reiser sig til Dom, hans Fiender fortærer ved Flod.

33, 13—24: Israels er frelst. Herren har gjort en Undergjerning, hvis Rygaard til de fjernehede Egne. Men den frelsende Undergjerning er en Forfærdelse for dem, som frelleses. Syndere hæver, naar de saaledes frelleses ved Flod. Det er jo en fortærende Flod, det er jo et evigt Baal, hvo kan bo der?

Svaret er: Det er den fuldt retfærdige, han skal bo tryggeligen, den hvem Floden har lutret, saaat han er ganske ren. En herlig Konge, Herren, skal Israels se der, og et vidstrakt Land er denne Konges Land (V. 15—17).

Den forrige Trængsel skal være som en Drøm, man skal spørge med Forundring, hvor det er blevet af den (V. 18—19).

Se Zion, hvor herligt det nu er! Folket er atter befriet og kan

samle sig til Fest deri. Uroffelig staar Staden i stille Ro. Og Herren er Landets Herlighed og dets Vern, bedre end brede Floder og Kanaler. Intet Krigsskib kan nærme sig Guds Stad. Herren er Dommer, Lovgiver, Konge og Frelser (V. 20—22).

Nu er Zion som et forløjende Skib, men da, naar Herren frelser, skal det røve Ros og dele Bytte, og Sygdom skal være borte, og Grunden til alt er dette, at Synden er forladt (V. 23—24).

Kap. 34 og 35. Afslutningen.

Disse to Kapitler danner én Tale i to Strofer? Kap. 34, evig Dom, og Kap. 35, evig Glæde.

Kap. 34 er inddelt i V. 1, der danner Indledningen til hele Kapitlet; V. 2—4, Verdensdommen; V. 5—17, Dommen over Edom, Verdensrepræsentanten. Den sidste Strofe er delt i V. 5—8, Edoms Folk, V. 9—10, Edoms Land, V. 11—15, Tilstanden efter Ødelæggelsen, V. 16—17, Dommens Bished.

34, 1: Alle Folk skal høre, hvad Herren forkynder; thi det er om Liv og Død, det gjælder for alle.

34, 2—4: Herrens Brede gaar over al hans Skabning, der er intet som befindes rent for ham. Alt er Gjenstand for Dom. Det er nødvendigt, at alt lutres ved Ild.

34, 5—8: Men naar Herrens Sverd saaledes er gaaet over Himmel og Jord, saa farer det ned over Edom.

34, 9—10: Naar Ilden har lutret alt, saa bliver den til evig Ild over Edom. Altsaa: den Dom, som renser Himmel og Jord, bliver evig Dom over det gjenstridige Edom, der her repræsenterer den hele gjenstridige Verden, ligesom dette er Tilfælde hos Obadias og i Ejaia's Kap. 63.

34, 11—15: Landet skal være en fuldstændig Ørken og en Bolig for vilde Dyr.

34, 16—17: § Øpfyldelsens Dage skal man kjende Spaandommen igjen, da skal det ret blive erkjendt, at det er Herrens Gjerning.

Kap. 35 er heltigjennem inddelt i Verspar ligesom Kap. 12. Indholdet er dette: Guds Rige skal komme og gjøre alle Ting nye.

35, 1—2: Naar Israels Land er blevet en Ørken og en øde

Mark, da skal Herren klæde det med Blomster og med Skov, Herrens Hærighed skal aabenbares deri, festklædt modtager Landet ham.

35, 3—4: Dette Haab skal give det nulevende, kjæmpende, betrængte Israel Mod til at holde ud i Løbet for Klenodiet.

35, 5—10 er en videre Udførelse af V. 1—2.

35, 5—6: Folket. Det forhærdede Folk skal etter løses af Baandene; de skal bryste alle sammen de Baand, hvormed Djævelen har bundet dem; thi for Ørken er der Fylde af Vand og Frugt.

35, 7—8: Landet. Det skal løses fra sin Forbandelse, det skal fra at være veilstøt og ufrekmommeligt have banede Veie til Zion, til Guds Stad.

35, 9—10: Og paa disse Veie skal Herren selv føre og lede sine i Tryghed og Fred til den evige Glæde paa Zion.

Andre opfatter hele Kapitlet anderledes, idet de gaar ud fra, at Ørkenen er den Ørken, gjennem hvilken Israel skal vende tilbage til sit Land.*)

IV. Kap. 40—66. Israels Trøst.

Denne Israels Trøstebog fremstiller Israels rette Forhold til Herren og Hedningerne: 1. idet Israel gjennem grundig Omvendelse bliver Herren et velfortjent Folk, for hvilket han aabenbarer sig i sin Hærighed, saaledes at den bliver synlig for alt Ejend; 2. idet Israels Misgjerning bliver forsonet ved Messias's Død, og Israel i Troen vender sig til ham, Herrens levende Ord, som bestaar evindeligt, og derigjennem vinder det evige Livs Kraft og faar en Fylde af Sønner som aldrig tilforn; 3. idet Herren sender sin Aand og fornyer Jorden, Hedningerne strømmer op til Zion og en ny Himmel og en ny Jord beredes, i hvilken de retsfærdiggjorte og gjenfødte bor, medens alle ugudelige evig fordommes.

De 27 Kapitler har sin Prolog i Kap. 40, 1—11, der ved sin gjennemførte Tredeling allerede peger paa Bogens Tredeling. Hele Trøstebogen deles i de tre Afsnit: 40, 12—48, 22; Kap. 49—57;

*) Om det historisk-prophetiske Afsnit, Kap. 36—39, se ovenfor Side 193 og 232 flg.—Udg.

Kap. 58—66. Slutningen af hver Bog er betegnet med Gjentagelsen af Ordene: Der er ingen Fred for de ugodelige.

Første Bog. Kap. 40—48. „Israels Strid er fuldendt.“

Prologen, 40, 1—11, angiver i Korthed hele Indholdet af den følgende Prædiken, og indenfor disse Vers angiver igjen Vers 2 i sine tre parallelle Led i aller korteste Sammendrag hele Bogens Indhold, medens Vers 1 angiver dens Formaal og guddommelige Oprindelse.

40, 3—5 er Prologens første Strofe, der svarer til Themaet: „Dets Strid er fuldendt.“ I den israelitiske Menigheds fuldkomne Uduelighed til at bære Herren en velfortjet Frugt skal Herren pludselig sende en raabende Røst til at opløste dette Krig: „Vereder Herrens Vei.“ Da skal Hjerterne bøjes og sønderknuses, da skal Banen jevnes, og Herrens Herlighed skal aabenbares saaledes, at Menneske sine skal se den. Dette er den første Betingelse for, at Israel kan komme til at blive Guds sande Folk og derigjennem hans sandede Riget. Israel maa opgive alt sit eget, da først kan Herrens Herlighed after komme til det.

40, 6—8 er den anden Strofe, det andet Raab, hvis Indhold er dette, at alt Kjødsmagt ikke duer til Øprettelsen af Gudsriget; det eneste, som kan udrette det, er Guds levende Ord, som bliver evindelig.

40, 9—11 er den tredie Strofe, der fremstiller det rette Evangelium. Gud selv kommer, og denne Gang til den fulde Øprettelse af sin Rige, denne Gang med Vælde og Herredømme, med Løn og Betaling til dem, som har været tro; men denne Vælde, som knuser Fiender, er en inderlig varm Kjærlighed, som den gode Hørdes, der leder sine Jaar med utrettelig Omhu til altid grønne Græsgange.

Selve Bogen, 40, 12—48, 22. Hele Bogens Indhold er Israels Ombendelse og Sønderknuselse, Herrens Herligheds Aabenbarelse fornemmelig ved Chrus, hvorved der skal blive Ende paa Israels Strid. Naar Israel opgiver sin Politik, sin Bolen med Verdensmagt og Afguder og sønderknust vender sig til Herren, da vil

han selv vende sig til dem og udfri dem uden nogen deres Klog-skab eller Styrke. Æ denne Bog er det Modsætningen mellem Herren og Afguderne, mellem den falske og sande Verdensmagt, som er altbeherskende. De stolte Afgudsdyrkere i og udenfor Israel bliver ganske tilskamme, de elendige, de trætte, de knuste, som bier paa Herren, faar en verdensoverbindende Kraft.

Bogen falder i tre Afsnit, hvorfra hvert bestaar af tre Taler. Der er neppe ved Inddelingen af de tre Gange tre Taler nogen Grund til at fravige Kapitelinddelingen. Delitzsch sætter Afdeling ved 43, 14; 44, 6 og 44, 24, men neppe med tilstrækkelig Grund. Kap. 40, 12—42, 25; Kap. 43—45 og Kap. 46—48 er de tre Afsnit.

første Afsnit 40, 12—42, 25.

Herrnen, Himmælens og Jordens almægtige Skaber, er Israels Gud, derfor skal Israel omvende sig fra Afgudsdyrkelsen til ham, og han skal herligent frelse det afmægtige Folk, ja gjøre det til et triumferende Folk.

* * *

Første Tale: 40, 12—31. Den sande Universalisme maa hvile paa den rette Erfjendelse af Guds Almagt, af den sande, altbeherskende Gud og paa en levende Tro paa ham. Dette alene kan give Israel dets rette Plads, den rette Hdmghed og den Tro, som overvinder Verden.

40, 12—17: Israel nedværdiger sin Gud ved at agte de jordiske Ting, de jordiske Magter, de jordiske Kræfter høiere end Herren. Hvad er de alle sammen mod ham, som dannede dem alle sammen? Intet, slet intet!

40, 18—26: Men endnu værre er det at give sin Vantro, sin Ringeagt for Gud, sin Neddragelse af ham i Sanseligheden, Udtryk i Billeder af Gud. Der er jo alligevel intet, som kan være Billeder af ham, den aldeles absolute, den over alle Ting ophøiede. Betragt ham i Historien (V. 22—24) eller i Naturen (V. 26); se hans Magt der og spørg saa, om der er noget, som ligner ham.

40, 27—31: Hvorfor vil da Israel klage over sin nærværende Skjebne, Straffen for dets Afguderi, dets Nedværdigelse af Gud, dets Vantro? Israel maa dog engang give Agt paa Herrens Raad,

han har gjort sit Folk træt og afmægtigt ved dets egen Møie med at frølse sig selv, med det Formaal, at det i sin Afmagt skal bie paa ham, og han vil give de afmægtige Kraft, forat ingen skal rose sig uden i Gud.

* * *

A n d e n T a l e: Kap. 41. Herrens uendelige Ophøjethed, hans Verdensherredømme er allerede bevist i Kap. 40, og til samme Tid er det antydet, at dette er Grunden til hans Folks uovervindelige Magt, hvis det bier paa ham. I Kap. 41 træder Gud op for Retten mod Afguderne og Afgudsdyrkerne, beviser sin Magt og sin Forudviden i Historien, dømmer Afguderne som intet, og lover sit Folk Frihed, Seier og velsignet Fremtid i Fred.

Kap. 41, 1—24 er den egentlige Retsforhandling, hvor Herren med to Grunde beviser sin Overlegenhed over Afguderne, først derved, at han styrer Verdensbegivenhederne (41, 1—7) og dernæst derved, at han, som styrer alle Ting, ved alle Ting forud og forkynder dem ved sine Profeter (41, 21—23), hvorpaa udtales Resultatet, Dommen over Herrens Modpart for Retten (V. 24). V. 8—20 danner Mellemledet og angiver korteligt Herrens Hensigt med denne Verdenssthrelse og Verdensprofeti, som er: 1. at give Israel Frihed (V. 8—13); 2. at give Israel Seier over alle Fiender (V. 14—16); 3. at give Israel alle Fredens Velsignelser midt i dets Elendighed (V. 17—20); og Maalet ogsaa med denne Israels Ophøjelse, hvortil hele Verdenssthrelsen sigter, er Herrens Erfjendelse (V. 20). V. 25—29 er en Gjentagelse af de to ovenanførte Grunde.

* * *

T r e d i e T a l e. Kap. 42. De første to Taler har fremstillet Herrens Almagt og absolute Ophøjethed over alle Afguder og alle jordiske Kræfter (Kap. 40) og Herrens Verdenssthrelse til sit Folks Frølse og Triumf (Kap. 41). Men begge Kapitler er endnu ikke tilstrækkelige til ret at trøste Israel. Den vældige Krigere, som omtales i Kap. 41, og som skal blive Midlet til Israels Udførelse til Frihed, er dog endnu ikke Israels Trøst og fulde Frølse. Der er endnu dette Spørgsmaal tilbage, hvorledes Israel skal blive velfortsat til at være Guds sande Folk, og hvorledes Israel skal seire over al Hedningernes Magt. Dette udvikles i Kap. 42. Ikke alene Ch-

rus er Herrens Ejener, men Herrens Ejener har ogsaa en anden Skikkelse, nemlig den fredsmelige, som ikke alene knuser, men ogsaa læger.

Kapitlet er delt i tre Afsnit: V. 1—9, Herrens Ejener; V. 10—17, Herrens Pris fra al Jordens; V. 18—25, den lutrende Dom, der forbereder Israel.

42, 1—9: Efterat de første Ting er komne (V. 9), efterat alt-saa Afguderne er dømte ved sin Afmagt til at styre Verdensbegivenhederne, efterat med andre Ord en almindelig Ædmighed og Gudløshed er bleven Resultatet af Verdensrigernes Mission, sender Herren sin Ejener til at oprette den sande Religion. Hans Væsen beskrives i V. 1—4. Han har Herrens Velbehag og Herrens Land, han farer stille frem, uden Sverd slag, ja endog uden høirøstet Tale. Han skaaner det Liv, som hænger i en Traad, han bringer den ulmende Tande til at blusse i klar Lue, han bringer Net ud paa rette Maade. Hans Virksomhed er aldeles utrøttelig, den naar over den ganske Jord. V. 5—9 skildrer nærmere hans Virksomhed. Herren har kaldt ham, og hans Kald er at frelse og fri alle blinde og fangne. Og denne Frelser er den eneste sande; thi Herren har sendt ham, og han vil ikke give Frelse ved nogen anden.

42, 10—17: Frugten af Herrens Ejeners Virksomhed skal være en ny Sang for Herren fra den hele Jord (V. 10—12). Thi over al Jordens vil Herren drage ud og nedslaa sine Fiender. Herren vil raabe, han vil lade høre sin Røst, og under Kamptummel og Krig vil han fræmbringe noget nyt, gjenføde sit Folk. Det nye som fødes i disse Beer, det er Herrens Ejeners Virksomhed, den at lede de blinde til Lys.

42, 18—25: Hvem er nu disse blinde, hvem er nu disse døve, hvem er nu det knækkede Hør og den ryggende Tande? Det er Herrens Ejener, det er hans udvalgte Folk, det er det Folk, som er strafset, fordi det har været gjenstridigt mod Herrens Lov. Ogsaa Israels Nød, Sorgen hvorfor det træstes, er Herrens Verk, desto vissere kan Israel være paa, at Herren, som kan døde, ogsaa kan levende gjøre. Dets Straf nu er Legn paa, at det er i Herrens Haand.

Andet Afsnit. Kap. 45—45.

Herrens Hærlighed skal aabenbare sig i Babels Undergang, Israels Frigjørelse, Chrus's Seierstog. Israel er straffet for sine Synder og befries ved Syndsforladelse.

* * *

Fjerde Tale. Kap. 43. Herren fører Israel gjennem Dommen til Livet. Kapitlet er delt i fire Strofer: V. 1—7; 8—13; 14—21; 22—28.

43, 1—7: Herren vil trods alle Hindringer, alle Straffedomme, alle Verdensmagter dog føre sit Folk ud til Frihed og samle det fra alle Kanter.

43, 8—13: Herrens underlige Handling gjør alle Afguder og Hedninger tilfassimme. Herren skaffer sig levende Bidner ved sin Frelse, medens Afguderne ingen Bidner har.

43, 14—21: Herrens Frelse, som er lig Frelsen fra Egypten, er dog saa saare meget hærligere end den. Alt gammelt skal forglemmes, fordi alt bliver nyt.

43, 22—28: Her er nemlig den store Undergjerning: Israel, som intet har uden Synd, det vil Herren tilgive alle dets Synd og ved Forladelsen efter opheve den Dom, som en lidet Stund har truffet Herrens Folk.

* * *

Femte Tale. Kap. 44. Kapitlet fortsætter Tanken fra det foregaaende Kapitel. Der var Tanken denne, at Herren fører sit Folk gjennem sin Dom ikke til Døden, men til Livet; thi naar Herrens Folk er knust ved Herrens Dom, saa tilgiver han dets Synd og frier det ud af Babels Trældom. Her fremholdes den Tank, at Israel skal faa den levende Guds Land, og dermed skal dets Seier være sikret over alle Hedningefolk, hvis Afguder hverken er Liv eller kan give Liv. Herren vil føre dem ud af Trængsel til Frihed, og Jerusalem skal gjenreises ved Chrus.

Tanken falder i følgende Afsnit: V. 1—5; 6—20; 21—28.

44, 1—5: Frygt ikke, du Israel, som ved Forhærdelssdommen er blevet en aandelig Ørken! Thi Herren vil udgryde din Land over dig, og Folket skal være, at du saaledes skal volse og blomstre, at

hvert Hedningefolk skal begjære den samme Besignelse, og saaledes skal de alle fødes paa Zion (Sal. 87).

44, 6—20: Afgudernes Intethed og Latterlighed. Det mest ironiske Stykke i hele den hellige Skrift. Det er delt i fem Gange tre Vers. Herren alene er Gud, alle Afguder er intet i Verden, de kan ikkeaabenhænge sig, derfor har de ingen Bidner (V. 6—8). De som forlader sig paa Afguder, bliver ganske tilskamme (V. 9—11). Afguderne er jo svage Skabningers Trembringelse; hvorledes kan de være Guder? En stakfels Smed, som maa øde og drifte, en elendig Træstjærer, som selv maa plante det Træ, hvoraf han gjør en Gud, og Himmelens Regn maa bringe det til at vokse (V. 12—14). Latterlig er Maaden, hvorpaa disse Træer bruges, til Brændsel, til Stegning og til Guder! (V. 15—17). En slig Uforstand kommer af Israels Forhærdelse (V. 18—20).

44, 21—28: Forhærdelsen skal ophæves ved Omvendelse og Syndsforsladelse; da skal ogsaa Straffen ophæves (V. 21—23). Israels udføres til Frihed ved Cyrus, ved hvem ogsaa Jerusalem og Templet skal gjenreises (V. 24—28).

* * *

Sjette Tale. Kap. 45. Talens Indhold er: Herren er den almægtige Verdensstyrer, der opreiser en Hedningefyrste, som ikke kjender ham, til at frigjøre sit Folk, til at udføre det af Babels Trældom, til at gjenreise Jerusalem; Frugten heraf vil være Folkesnes Omvendelse til Herren, idet han i sit Folks Frelse har bevist sig som den ene sande Gud. For ham skal sluttelig alle Folk høie Knæ.

Efter dette almindelige Indhold falder Talen i to Dele: 45, 1—13, Herren udvælger Cyrus til at forløse sin Folk; 45, 14—25, Herrens Frelse bevirker alle Hedningefolks Omvendelse.

45, 1—13: Ved Cyrus udfører Herren sit Folk. Dette Indhold udvikles i to Strofer, V. 1—7 og 8—13. Indholdet i begge er det samme, men i forskellig Orden og derfor med forskellig Udførlighed. I V. 1—7 ligger Hovedbegten paa Redskabet; ved Cyrus staar der sterkt udhævet. I V. 8—13 ligger Begten paa Israels.

45, 1—7: Herren vælger Cyrus, styrker ham og leder ham til Seier over alle, endog de mægtigste Fiender, og denne Cyrus's Op-

reisning og mægtige Seierstog er alt for Jakobs Skyld, og Jakobs Befrielse har igjen den Hensigt at overbevise alle Hedninger om, at Herren er Gud og ingen uden ham, at Lys og Mørke, Fred og Krig ikke er selvstændige Guddomsmagter, men Herrens Gjerning.

45, 8—13: Retsfærd og Frelse skal strømme ned fra Himmelens og spire op fra Jordens, det som synes umuligt, skal ske. Og ingen formasle sig til i Vantro at spotte Herren, som om han ikke kan gjøre med sit Folk, hvad han vil. Han som er Israels Skaber, han som har udvalgt dette Folk, han ved ogsaa dets Skjebne, han kan opfylde sine Øsster; thi han er den almægtige. Han vil ogsaa opfylde dem ved at opreise Cyrus, som skal udsøre Folket fra Babel og gjenopbygge Jerusalem.

45, 14—25 falder i twende Strofer, V. 14—17 og 18—25. I V. 14—17 fremhæves Hedningernes Omvendelse og Indgang i Israel som Frugten af, at Herren, som har skjult sig for Hedningerne, ja endog for Israel, har aabenbaret sig med evig Frelse for sit Folk.

I V. 18—25 fremholdes, at Herren er Himmelens og Jordens almægtige Skaber, han er tillige den eneste, som aabenbarer sig som den retsfærdige og frelsende Gud; derfor skal alle Folk høje sig for ham, og hans Folk være det freste, retsfærdiggjorte og lovshngende Folk.

Tredie Afsnit. Kap. 46—48.

Grundtanken her er denne: Israels Strid endes ved dets Finedes, Babels, Undergang.

* * *

S y v e n d e T a l e. Kap. 46. Afgudsdyrkelsen er Israels Fordærvelse, men Omvendelse til Herren skal frelse det. Herefter har vi to Strofer, V. 1—7 og 8—13.

46, 1—7: Babels Afguder, som ejer det mægtige Rige, som tilbeder dem, kunde synes de sterkste, er dog ganske udhygtige til at være Frelsere (V. 1 og 2). Herren alene er den altid lige mægtige Frelser (V. 3—4). Der er intet Billede, som svarer til Guds Magt og Storhed, al Billeddyrkelse er Forsøngelighed og Fortabelse (V. 5—7).

46, 8—13: Israel maa dog komme hele sin Historie ihu, maa

dog tænke ester, hvem der har styrret dets Gang fra Barnsben, og sjøge ham (V. 8—11). Det uretfærdige Folk maa vende sig om til Herren og af ham annamme Retfærdighed og Frelse (V. 12—13).

* * *

O t t e n d e T a l e. Kap. 47. Babel er redningsløst dømt og fortalt. Det er den tredie Domstale mod Babel, se Kap. 13 og 14 og Kap. 21, 1—10. Babels Synd er overalt den samme: Himmelstyrrende Hovmodsplanner, Syndesikkerhed og uretfærdig Behandling af Guds Folk, Undertvingelse af Israels forat gjøre Herren lige med Afguderne. Verdensrigerne før Kristus er forbilledeerne paa Antikrist efter ham. Ligesom Jordernes Forhærdelse er Fariseisme, saa er Hedningernes Forhærdelse Verdensrigerne. Men Herrens Frelse kommer trods begge, ja han bruger dem begge i sin Ejendom til at bane Veien for sin Frelse; men hans Straffedom kommer ogsaa over begge. Her er nu aabenbaret Herrens Raad, at han nemlig knuser sit Nedskab Babel, som var Tugtens Ris over hans Folk, men som tog ogsaa dette til Rov og gjorde sig Gud lig.

Kapitlet er delt i to Strofer, V. 1—7, Babels Ydmygelse, fordi det har forgrebet sig paa Guds Folk; V. 8—15, Babels Straf er en uafvendelig Undergang.

47, 1—7 er ved Vers 4, der staar alene, delt i to Halvdeler, nemlig V. 1—3 og 5—7. Vers 4 er ligesom Lyhet, der skinner fra Østen indtil Vesten, det er det Glint af Lys, som skinner med Frelse for Israels, med Dom over Babel; en Frelsesfol, der opgaar for Israels, en Brandfakkel for Babel. I V. 1—3 siges der, at den højeste Skam vil komme over Babel; thi Herren tager Henv. I V. 5—7 anføres Grunden til denne Beskjæmmelse; det er fordi Babel, Rigernes Dronning, glemte, at det var Herrens Nedskab til at tugte hans Folk. Det er fordi Babel tænkte, at nu da Herrens Folk er undertvunget, saa er ogsaa Herrens Magt tilintetgjort.

47, 8—15: Den uafvendelige Dom. Denne Strofe er delt i V. 8—11 og 12—15. De to Afsnit er igjen delt i twende Verspar. I V. 8—11 resses denne Babels Hovmodstanke: „J e g o g i n g e n h d e r m e r e,” som er det slaaende Udtryk for den antikristelige Verdensdrøm til alle Tider. Det første denne Tanke indeholder, er dette, at siden det er jeg og ingen hærmere, saa maa jeg

bestaa evindelig. Dette straffes med Børnsløshed og Enkestand, d. v. s. Umulighed for Aftoni, Vestaaen, Fortsættelse. Den næste Følge er Frihed for Straf; men den kommer alligevel (V. 10 og 11). I V. 12—15 fremhæves, at alt hvad Babel stoler paa, er ifkun Forfængelighed. Dets Spaadomskunst, den berømte babyloniske Astrologi, er idel Tant (V. 12—13). Paa Straffens Dag vil de kun være Brændstof for Herrens Bredesild, og den fuldkomne Hjælpeløshed vil være Babels uafvendelige Skjebne, fordi det har forladt sig paa det, som intet duer (V. 14 og 15).

* * *

N i e n d e T a l e. Kap. 48. Herren straffer Israels efter sin Retfærdighed og forløjer det efter sin Raade.

Naar Israels Strid skal endes, jaalster dette derved, at hver Høi sørkes og hver Dal hæves, ikke alene udenfor Israels, men først i Israels, siden før Israels. Israels banes Veien ved Erfjendelsen af, at dets Straf er retfærdig, hvorved Hovmodsbjerget knuses, og ved Erfjendelsen af, at Herren er mægtig til at frelse, hvorved Fortvilelsens, Vanthroens slugende Afgrund fyldes og jevnes. For Israels jevnes Veien derved, at Herren i sit Folks Midte, i Spidsen for sin Hær, nedslaar Hedningernes Hovmod og bryder deres Magt til at modstaa hans evige Ord, men ogsaa læger Sjælefaaer, hvor de findes, og saaledes altid forøger sit frelstes Folks Tal. Her i vort Kapitel fremholdes begge disse Sider. Israels Strid endes derved, at Herrens Vej jevnes i Israels, og Herren jevner Veien for sit forløste Folk. Derfor falder Kapitlet i de tvende Strofer, V. 1—11 og 12—22. Herren bereder sig et velfortjent Folk ved at straffe sit Folk, men til Døden hengiver han det ikke (V. 1—11). Herren udfører sit Folk til Seier og Frelse, til utallig Forøgelse ved Hedningernes Indgang deri, men ingen uguadelig har Del i Seieren og Freden (V. 12—22).

48, 1—11: Herren nedslaar ved Opfyldelsen baade af Trusler og Forøjtelser, som han alene har givet, baade Israels Hovmod og dets Vanthro, dets Afguderi og dets Fortvilelse. V. 1—2 er indledende, en Opfordring til Israels, som har et helligt Navn, et helligt Kald, men som i sig selv er vanhelligt, til at høre Herrens Ord, som alene kan gjøre det stiftet for Kaldet. V. 3—11: Herren har ved sine Profeter forlængst forlyndt, hvad han vil gjøre med sit

Gølt. Nu opnylder han det; derved skal Israels bringes til at erkende, at det hændede ved at tage sig fremmede Guder, og opgive enhver Tanke om, at det frelses for sin egen Skyld.

48, 12—22 er delt i V. 12—16 og 17—22.

Herren er den, som alene forløser Israels for derved at opfyldte sine Forbrytelser, af hvilke Nandsudgådelsen*) er den fornemste (V. 12—16).

Herren forløser Israels gjennem Domme og giver det saa en utallig Afløm og en Udbredelse indtil Jordens Enden. Men af Besignelsens og Fredens evige Rige er den ugrundelige undslukket (V. 17—22).

Saaledes har altsaa Herrens Land ved Profeten oprullet en Rekke af Billeder, som viser, hvorledes Israels Strid skal blive endt ved Herrens Hærligheds Nabebarelse. Det skal ved Straffen ydmiges saaledes, at det ikke længere skal staar Gud imod, men saa Fred med ham, og til samme Tid skal Gud knuse Hedningefolkenes Hovmod, saaledes at de med Glæde skal modtage Lægedom fra Israels, og i Samfund med Guds forløste pris Herren for Frelse.**)

Anden Bog. Kap. 49—57. „Israels Skyld er betalt!“

Den første Bog havde denne Overskrift: „Israels Strid er endt.“ Profeten havde der Israels første og nærmestliggende Sorg for Øie, og bragte Trøst mod den. Imod Israels Frugt for Verdensrigernes Magt, imod Israels Skam, fordi Hedningerne havde haaret Magt over Guds Folk, imod Israels Fortvilelse, fordi det ikke

*) Udriftet „ mig og sin Land“ i V. 16 gaar vel, trods alle Vanstigheder, dog i Virkeligheden paa Sønnens og Landens Sendelse.

**) Kap. 48 er væsentlig den praktiske Anvendelse af Spaadommen om Christs og Babels og Udriftet „hører“ i V. 1 og „hør“ i V. 2 har samme Plads i Forhold til Kap. 47, som 46, 3. 8 og 12 til 46, 1. 2. Det som Israels skal lære af Christs Eier og Babels Falb, er fornemmelig, at Herren er den eneste sande Gud, som har tugtet Israels, fordi det traengte Tugten, og som nu har frelst Israels, fordi han er fuld af Maade og vil forhersige sig ved Babels Falb og Israels Frelse. Atter bevises det, at Herrnen er den, som tugter og frelser, deraf at han har sagt det forud ved sine Profeter, at han vil gjøre det.

kunde sine muligheden af forjættelsernes opfyldelse, satte Profeten der Herrens Herligheds Aabenbarelse til Hedningernes Beskjæmelse, til Israels Forløsning, ja til Israels Seier over alle Hedninger. Tillige ledsgager han uafbrudt sin Spaadom med Formaning til Israel om dog grundig at omvende sig fra al Afgrundsdyrkelse, paa det at Veien kan banes for Herren i Israels Hjerte.

I denne anden Del er der en Sorg, som Profeten baade vil vække ret for Alvor og bringe Trøst imod. Det er Sorgen over dets egen Synd. Han vækker ret denne Sorg ved at vise Israel, at det forkaster Herrens Ejener, foragter ham, forskyder ham, forhaanter ham, ihjelstaaer ham. Han lærer dermed Israel denne Grundsandhed fra 40, 6—8, at alt Kjød er Hø og al dets Herlighed som Græssets Blomst, ja endog Guds Folk er idel umyttigt Hø og Straa; Israel maa derfor ikke tænke, at dets fremtidige Herlighed er dets egen Gjerning eller Fortjeneste; tvertom, saa langt skal Israels Forhærdelse gaa, at det skal ihjelstaa endog den Guds Ejener, i hvem Guds Herlighed er aabenbaret, ved hvem Israel skulde blive en Besignelse for alle Folk og faa Seier over den ganse Verden. Men Esaias bringer ogsaa Trøst mod denne den dybste Sorg. Thi selve Israels Misgjerning skal være Midlet til Forsoning. Herrens Ejeners Død skal være en Offerdød, og ved den skal de mange retsfordiggjøres, saaat det ensomme og forladte Israel skal faa en tallos Skare af Vørn. Den frie, uforkyldte Maade er Israels eneste Trøst, og Herrens levende Ord er dets eneste Frelsesmiddel; thi det alene skal kalde baade Israel og Hedninger til Omvendelse og Tro paa den forsæftede Messias.

Denne anden Bog er ligesom de to andre delt i tre Afsnit med tre Gange tre Taler: Kap. 49—51; Kap. 52—54; Kap. 55—57. De tre Afsnit har omtrent det samme Indhold. Dog er Kap. 52—54 Centrum og Hjerte i denne Bog og ogsaa i alle de 27 Kapitler, idet igen Kap. 53 er den inderste Kjerner i hele Bogen, og staar nøagtig i Midten af hele Trøstebogen.

Første Afsnit. Kap. 49—51.

Første Tale. Kap. 49. Det sande Israel, som er Herrens Ejener, Messias, er til Frelse baade for det gjenstridige Israels Folk og for alle Hedninger. Straaks vi kommer over i den anden

Bog, antager Spaadommen om Herrens Tjener en mere bestemt Form, og det som endnu aldrig var antydet i første Bog, nemlig at Herrens Tjener skal være foragtet og forsiktig, er allerede i den første Tale et beherskende Moment i Spadommen. I første Bog var Herrens Tjener meget mere ubestemt, det omfattede Cyrus, Jakob, Israel, og i Kap. 42 Messias. Her bliver Forjættelsen i denne Retning ganske bestemt, Herrens Tjener er ingen anden end den sagmodige Profet, som vi kender fra Kap. 42, hvis Navn er Israel. Vi har heri en bestemt Grænse mellem første og anden Bog.

Merkeligt er ogsaa 49, 1, hvorefter Talen retter sig til Øerne og Folkene. Det er ligesom Profeten straks vilde antyde, at der ikke skal være Forskjel mellem Jøde og Hedning, men Guds Ord og Herrens Frelse skal bringes til dem alle.

En Ejendommelighed for den anden Bog, som ogsaa paa det bestemteste fremtræder i Kap. 49, er at Zion træder istedetfor Jakob og Israel, som var den sedvanlige Tiltale i første Bog; og ligeledes at Zion fremstilles som Kvinden, Herrens Brud og de troendes Moder, se 49, 14—23; 50, 1; 51, 18; 52, 1—2; 54, 1—6.

I Kap. 49 har vi to Afsnit, som vi næsten kunde kalde Brudgommen og Bruden, Israel og Zion. V. 1—13, Herren opbeholder sin Tjener Israel til Folkets og Hedningernes Frelse. V. 14—26, Herren forbarmer sig over Zion og gjør det til Folkenes Hoved, deres Moder.

49, 1—13 er delt i tvende Strofer: V. 1—7, der beskriver Frelseren, og V. 8—13, der beskriver Frelsen.

49, 1—7: Herrens Tjener, som er kaldt fra Moders Liv, som er væbnet med det profetiske Ord, som selv er en blank Pil, som er Herrens Hærligheds Åbenbarelse, klager for Herren, at hans Arbeide har været forgjæves (V. 1—4). Da svarer Herren, at det er saa langt fra, at hans Arbeide har været uden Frugt, at Herren juft fordi han er foragtet af Israel, vil give ham alle Hedninger til Løn, vil sætte ham til Lys og Frelse indtil Jordens End (V. 5—6). Herrens Tjeners Lidelse skal være Gjennemgangen til hans Døphøjelse (V. 7).

49, 8—13: Herrens Frelse bestaaer deri, at Herrens Tjener bli-

ver en ny Pakt for Guds Folk, at han giver Folket dets Land, at han giver Frihed for Trældom, at han gjennem Ørken og ufrugtbart Land fører Folket hjem under Himmelens og Jordens Jubel.

49, 14—26 er delt i B. 14—23 og 24—26, twende Klager af Zion, mod hvilke Profeten bringer Trøst.

49, 14—23: Zions Klage, at Herren jo nu har forladt hende, hvorpaa Herren svarer, at Kjærlighedsbaandet mellem ham og Zion er sterkere end nogen jordisk Kjærlighed, og hun, den forladte, skal se om sig en utallig Skare af Børn, og hun skal af Herren, hvis Brud hun er, faa vide, at alle disse Børn er hendes Sønner, som Herren samler til hende fra alle Folk.

49, 24—26: Kan Rov tages fra den sterke? Ja, thi Gud er den sterkere.

* * *

A n d e n T a l e. Kap. 50. Israel har forstådt sig selv, men Herrens Ejener har været tro i den største Forsmædelse. Israels Omvendelse skal være Frælse; fortsat Forhærdelse skal ende med evig Fine. Spørgsmaalet er her, om hvorledes Israels Børn kan blive Guds Børn. De har synDET, dersor kommer Straf; men Herrens sagtmodige Ejener tager taalmodig al deres Uguadelighed, idet han lader den gaa ud over sig, men ved Bevisningen af hans fuldkomne Retfærdighed maa de gjenstridige Børn enten omvende sig eller fortabes. Det er nødvendigt, at Israel skal erkjende, at dets Straf er velfortjent ved dets Synd; men midt i dette uguadelige, forhærdede Folk sendes Herrens Ejener, som netop er det modsatte af forhærdet. Han har det aabne Discipeløre, saaat han willig hører Herrens Ord; dersor gaar det forhærdede Folks Naseri ud over ham, men det brydes ogsaa imod ham. Thi han er den fuldkommen retfærdige, dersor vil Herren udføre hans Ret, og Israel, som har forhaanet ham, maa enten omvende sig eller fordommes (cfr. Kap. 53). Kapitlets Enddeling er lettere at finde end dets Sammenhæng. Der er tre Strofer: B. 1—3, 4—9, 10—11.

50, 1—3: Talen vender sig fra Zion, som er Betegnelse af den ideale Menighed, den sande Menighed, de helliges Samfund, de troendes Moder, til de forvendte og frasaldne Børn. Herren spørger dem, om han er den, som har været utro i Pakten og har forskudt sin

Brud. Det er langt derfra. Israels Synder har skilt dem fra Herren, og derfor er de haardelig straffede; da Herren kom ved sin Ejener og kaldte dem, var de intetsteds at finde.

50, 4—9: Men Herren har den som hører, hans tro Ejener nemlig: han s. Øre er altid aabent, han har villig paataget sig al Forsmædelse af at være Herrens Bud til det forhærdede Folk (V. 4—6). Men han har ikke opgivet Troen; bliver han forhaanet, saa bliver han dog ikke beskjæmmet; thi Herren vil hjælpe ham, retfærdiggjøre ham og knuse hans Fiender (V. 7—9).

50, 10—11: Saa er da Spørgsmaalet for det Folk, som er syndefuld og straffet dette, om det vil høre denne Ejeners Røst og selv saa Discipelsind og Discipeltro. Deri er Frelse; men for dem, som bliver ved med Forhaanelsens Brandpile, er der intet uden Pine, evig Hld. Forhaansel af Sønnen gaar over til Forhaansel af Aanden.

* * *

Tredie Tale. Kap. 51. Det sande Israels, de retfærdiggjortes Frelse, Opfældelsen af Abrahams Forjættelæ, skal være en underfuld Herrens Gjerning, ligesom Abrahams og Saras forjættede Søn, en Magtesgjerning ligesom Udsærelsen af Egypten; derfor behøver Israels ikke at frygte, om det ser umuligt ud. Herren selv er Israels Trøster, og den Dom, som er udgangen over Guds Folk, skal vendes mod Guds Folks Undertrykkere. Vi kan fortællig betegne Kapitlets Indhold som: Den forjættede Sæds evige Frelse og Velsignelsens Udgang til alle Folk, efterat Israels er lutret ved Dommen. Kapitlet er delt i to Afsnit: V. 1—11 og 12—23.

I Kap. 50 havde vi den guddommelige Løsning af Forhærdelsens Gaade. Den skal løses ved Messias's fuldkomne Billighed til at høre og lide; og ved ham skal der sættes en Skilsmisse mellem dem, som hører ham, og dem, som vedblivende fremturer i Forhærdelsen. Her vender Talen sig til dem, som vil høre ham, til den lille Blok, som vil føge Retfærdighed i ham. Thi ogsaa denne lille Blok synes desuagtet at være altfor ringe til at den kan blive frelst. Den er omgivet af altfor mange Fiender, det er en absolut Umulighed, at den kan komme til det forjættede Maal. Her taler nu Herren Trøstens Ord til den og figer: ja, det er umuligt, ganstæ umuligt, men jeg vil gjøre det i Lighed med, hvad jeg har gjort mod mit

Folk bestandig, paa samme Maade som den forjættede Sæd er kommen til Verden, paa samme Maade som den er blevet bevaret i Verden.

51, 1—11 er delt i fire mindre Afsnit: V. 1—3; 4—6; 7—8; 9—11, hvort Afsnit indførende en ny Trøst.

51, 1—3: Se hen til Abraham og Sara. Saa umuligt som det var for Saras uddøde Moderliv at føde, og alligevel fødte hun og blev Moder til tusinde, saa umuligt er det nu for det sande Israel at føres til Frelse og udbredes. Alligevel frelser Herren Zion, de troendes Moder, og giver hende Jubel og Brudeglæde.

51, 4—6: Ikke ved Magt og Bold skal Israels Rige udbredes, men ved Herrens Retfærdighed, hans Lov og Ret skal det blive Hedeningersnes Læremester, deres Øyst og Laengsel. Og denne Frelse skal være uovervindelig; thi naar Himmel og Jord forgaar, er den lige ung. Den celdes ikke.

51, 7—8: Israel behøver ikke at frugte Mennesker; thi deres Herlighed er som Hø og forgaard som et Klædebon. Den er udvortes som en Dragt, derfor celdes den; men Herrens Retfærdighed og Frelse bliver til evig Tid.

51, 9—11 minder Israel om den udrakte Arm, som førte dem ud af Egyptens Land. Som Frelsen fra Egypten skal den lille Folks Frelse være Herrens Arms Verk og derfor ganske tilforsladelig; en Frelse som skal være en evig Salighed.

51, 12—23 er delt i to Afsnit: V. 12—16 og 17—23.

51, 12—16: Israel, som er i Vaand og Venker, frugter med Urette; thi det glemmer, hvem Frelseren er. Det er den almægtige Gud. Alle Folk er Hø og Græs, som forgaard, og Frygt for Mennesker er Kingeagt for Herren. (V. 12—13). Snart løsnes Vaandene, snart lader Herren Verdenshavet bruse og udfører sit Folk og giver det sit Ord, det som bliver evindelig, og derigennem giver han Israel Magt til at grundlægge en ny Skabning (V. 14—16).

51, 17—23: Israel har drukket Bredeskalken og er derigjen nem blevet hjælpeløs og vammægtig (V. 17—20). Men dette var den nødvendige Sønderknuselse, dette var det lille Øieblit; Herren vil selv føre sit Folks Sag, give Bredeskalken til dets Fiender og gjennem deres Ædmygelse berede Veien for sit Folks Seier ved Ordet.

Undet Afsnit. Kap. 52—54.

Fjerde Tale. Kap. 52, 1—12. Zions Forløsning fra Fængenskab til Frihed, fra Trældom til Herredømme.

I Kap. 52—54 har vi en ny Trilogi. Kap. 52, 1—12 er Indgangen, der er en jublende Bebudelse af Zions Forløsning. Kap. 52, 13—53, 12 er den centrale Hoveddel, Forsoningen af Synden ved Messias's Død. Kap. 54 er Frugten af Forsoningen, Zions Hærlighed. Dette Kapitel er en Videreførelse af 52, 1—12. Vi maa imidlertid ikke sjule for os selv, at 52, 1—12 ogsaa staar i nære Forbindelse med Kap. 51, idet de gjentagne Udraab: „Baagn op, vaagn op!“ (52, 1; 51, 17 og 51, 9) korresponderer med hinanden. Derfor staar 52, 1—12 i Midten og danner Bindested mellem Kap. 49—51 og Kap. 52—54.

I Kap. 52, 1—12 har vi to Strofer: V. 1—6, Israels Herredømme, og 7—12, Israels Frihed.

52, 1—6: Zion, som ved Herrens Brede (51, 17—20) har været i Fængenskab og Trældom, i Vaand og Lænker, skal nu staa op og iføre sig kongelige Klæder, hellige Klæder, Brudejykker; thi det skal ikke mere besmittes ved Hedninger og urene, men skal være den rene Brud uden Plet eller Rynke. Det skal i sin Pryd sætte sig op paa Kronen (V. 1 og 2). Dette kan det gjøre, thi Herren gjenløser det. Egyptens Trældom var Uret, Assurs Trældom var en Boldshandling, og nu, her i Babel er Israels Trældom en Bespottelse af Herrens Navn. Derfor vil Herren komme og sige til sit fangne Folk og dets Undertrykkere: „Her er jeg.“ Det er Frelse og Dom (V. 3—6).

52, 7—12: Glædesbud kommer til Zion, naar Herren saaledes dømmer Babel og udfører sit Folk. Zion bliver den store Konges Stad, Guds Stad; thi Herren kommer *synlig* tilbage til Zion, som han havde forladt (V. 7 og 8). Da skal Herrens Krøst bringes til Jerusalems Ruiner, da skal Herrens Arm aabenbares for Folkene, da skal Jordens Endre se Guds Frelse og saaledes Frelsesriget udbredes over Jorden (V. 9—10). Derfor kan Zions Børn hastigen drage ud fra Babel og dog med Ro og Tillid; thi om det end er vigtigt hastigen at forlade Babel, som ødelegges, saa er det dog ingen Flugt for Babels Magt, men det er et herligt Tri-

umftog. Det er Guds Folk, som triumferer over Babel, idet detgaard derfra, et Triumftog, som Herren leder og beskjærmer. Herren gaar foran; men Herren gaar ogsaa bag dem som ved Udgangen af Egypten.

* * *

F e m t e T a l e. Kap. 52, 13—53, 12. Jerusalems Misgjerning er forligt ved Herrens Ejernes Forkastelse, Død, Forsoning og Opstandelse.

Dette Kapitel er Trøstebogens Hjerte. Profeten rører ved den dybeste Sorg, den største Frygt, som var over ham, over Menigheden, over hver enkelt Synd, over hvem Herrens sterke Haand kommer med Sønderknuselse og Dom. Det er den unævnelige Gru, den altovervældende Rødsel, som det er at være en Synd for den retfærdige Gud. Israel var forhærdet, Israel var straffet, ja forkastet for sin Forhærdelses Skjeld. Israel skal endog efter Kap. 49 og 50 forkaste Herrens Ejener, som af Gud var sendt for at oprette Riget; hvordan er der da noget Haab? Paa dette Spørgsmaal giver Profeten det vidunderligste Svar, mod denne pinende Frygt stiller han de lifligste Forjættelser. Underet er dette, at Forkastelsen og Korsfæstelsen er det Sonoffer, hvori den lidende Frelser giver sit Liv for Israels Synd. Deres Synd, som forkaster ham, tager han paa sig, og den uskyldige tager Skjolden og med den ufattelige Kjærlighed beder han for Overtræderne. Dette er den Magt, som bryder Forhærdelsens Is om de folde Hjerter, og idet de ser hen til ham, som de har gjennemstunget, bliver Kjærligheden dem for sterk, og deres stenhaarde Hjerte smelter i Graad, som Sakarias nærmere vidner (Saf. 12, 10 flg.). Saa bliver Herrens Ejener Hvedekornet, som falder i Jordnen og dør og bærer megen Frugt, en Frugt som er Israels Herlighed og Hedningernes Frelse. Denne Frelsesvei berører imidlertid Israel al Ere og gjør det ganske overladt til Guds Raade. Der bliver ingen Tale mere om Udvælgelsen som nogen Ret, og Frelsen bliver saaledes ved denne Undervei aabnet lige meget for Israel og Hedninger, og saaledes banes Veien for Hedningernes Antagelse og Abrahams Forjættelses Opfyldelse. Alt Kjød er Hø, ogsaa Israels Folk; Guds Ord alene bestaar, og saaledes bliver Frelsen kun afhængig af dette ene: Tro paa Ordet.

Talen er delt i fem Afsnit, hver paa tre Vers: 52, 13—15; 53, 1—3; 4—6; 7—9; 10—12.

52, 13—15 er indledende og antyder allerede hele det næste Kapitel. Ved „se!“ betegner dette Afsnit sig som en Forlæring, en Begrundelse af den tidligere forkyndte Glæde. Dersom 52, 1—12 svarer til Englebudsabet: „Se, jeg forkynder eder en stor Glæde,“ saa svarer 52, 13—53, 12 til Begrundelsen: „Thi eder er idag en Frelser født.“ Profeten har faaet Lov til at give Israel saa herligt Glædesbudsak; thi der er den Herrens Ejener, som bereder Forsoning for dets Synd.

Herrens Ejener skal handle viselig, derfor skal han naa den høieste Ophøielse gjennem den dybeste Fornedrelse, han skal bringe Synderenselje til Hedninger, og alle skal maatte bøie sig for ham. Hvor Herrens Ejeners Vissdom, Fornedrelse og Øphøjelse bestaar, forklarer Kap. 53.

53, 1—3: Israels Vantro, Herrens Ejeners Fornedrelse, Foragt og Forsølgelse fra Folkets Side.

53, 4—6: Herrens Ejener blev agtet for slagen af Gud, og han var det, men ikke saa som vi mente det; thi det var vor Misgjerning, som Gud dømte paa ham, forat vi skulde være fri. Det var vore Shydomme, vore Pinne han bar, fordi Herren vilde frelse os ved ham.

53, 7—9 beskriver Fornedrelsens dybeste Øyb, hvorledes Herrens Ejener led sagtmødig, dømtes, døde og blev begravet.

53, 10—12 aabenbarer for os den inderste Grund i denne Handlemaaede. Det er en Selvhengivelse, et Offer, en Forsoning, hvis Frugt er Rettærdiggjørelse af de mange, som erkjend er ham, Gud giver ham den sterkes Lov og giver ham den rige Sæd; thi den som døde, beder for dem som ibjælslog ham. Nabebart svarer V. 1—3 og 7—9 til hinanden ligefom V. 4—6 og 10—12. V. 1—3 og 7—9 fortæller om eller fremstiller Messias's Lidelse og Død. V. 4—6 og 10—12 forklarer, hvorfor han led og døde, og hvad der er Bevæggrunden til og Frugten af hans Lidelse og Død. Hans Kjærlighed gav ham hen, og hans Kjærlighed gjorde ham til Forbeder; derfor kan han fuldkommen gjøre dem salige, som kommer til Gud ved ham.

Sjette Tale. Kap. 54. Zions, Herrens Bruds, Herlighed. Vi har her den sidste Tale i Trilogien, Kap. 52—54, og den skildrer Frugten af Lidelsen i Kap. 53. Den fører os derfor i en forstand tilbage til Begyndelsen, det store Glædes- og Fredsbudskab i Kap. 52, 1—12.

Her forjættes, hvorledes Israel skal faa Verdensherredømme, derved nemlig, at Zion bliver de troendes Moder. Ved Gjenfødelse i sene skal Riget udbredes, ikke ved nogen Magt og Vold af udvortes Natur. Ved Retfærdigheid i Gudserkendelse skal Zion bevares og forsvarer mod alle Fiender, ikke ved Mure og Bolde af kjsødelig Art.

Vi har to Strofer: V. 1—10, Bruden med de mange Børn, som en liden Stund har havt stor Bedrøvelse; V. 11—17, Staden med de urokkelige Mure, Retfærdighed og Sandhed.

54, 1—10 er delt i to Strofer: V. 1—6, den store Glæde, og V. 7—10, den lille Smertens Stund.

Zion, som bortført i Fængelskab har været uden Fødselsveer og ingen Børn har faaet, skal bryde ud med Fryderaab; thi dets Børn skal nu ved Messias's Lidelse og Forsoning blive flere, mange Gange flere, end de var den Lid Zion havde Herrens Tempel i sin Midte; thi nu skal hendes Børn omfatte Hedningefolkene (V. 1—3). Grunden hertil er, at Herren er Zions Egtemand, og han som er al Jordens Gud, vil give sin Egtehustru Jordens til Eie (V. 4—6). Men det lille Sieblik af Smerte kan Zion ikke spares for. Det er en Krise, naar den embaarne Søn dør, som er absolut nødvendig, for at Herren kan forbarme sig evindelig. Men naar den engang er gjennemgaaet, kommer den aldrig igjen, ligesaalidt som Syndflodens Vand nogenfinde mere skal vende tilbage forat skjule Jordens. Alt paa Jordens skal forgaa, men Herrens Fredspakt skal aldrig rokkes (V. 7—10). Som en ny Jord stjæld op af Syndflodens Vand, saa skal en ny Menneskeslegt fødes af Smertesfolket Israel.

54, 11—17. Den faste Borg, Zion. Zions Mure, som ligger i Ruiner, skal reises med Edelstenens Herlighed og usignelige Faaphed; thi alle Børnene skal være lært af Gud og have Herrens umistelige Fred i sit Hjerte. Det er den uindtagelige Fæstning (V. 11—13). Freden hviler paa Retfærdigheid, og den er

ogsaa Vernet; ingen Fare, ingen Frygt, ingen Rædsel skal der være mere, hver Fiende skal gaa over til Menigheden (V. 14—15). Herren er nemlig den, som giver Fienden Vaaben, Herren er ogsaa den, som ødelegger Fiendens Vaaben. Intet Sverd bider, ingen Anklage falder; thi Herrens Tjenere har en evig Arb, en evig Retfærdighed, og alle Ting maa tjene dem tilgode (V. 16—17).

Saaledes opfyldes altsaa ved Messias's Videlse og i Menighedens underlige Bedrøvelse over sin Synd de store Forjættelser til Fædrene. Saaledes bliver Zions Bjerg ophøjet paa Bjergenes Toppe og staar evindelig.

Tredie Afsnit. Kap. 55—57.

S y v e n d e T a l e. Kap. 55. Troen og Ordet er baade Israels og Hædningernes Frelse.

Medens Kap. 52—54 havde forjættet: 1. En stor Glæde for Zion ved dets Befrielse; 2. Forsoning for al Synd ved Herrens Tjeners Død, som beseirer sit Folks Misgjerning, idet han ligger under for den; og 3. Zions Fylde af Vørn og evige Bejtaaen i Herlighed — saa vender nu Profeten sig til de enkelte Sjæle og vidner for dem, hvorledes de skal blive delagtige i Forsoningen, i Frelsen, i Gudsriget. Kap. 52—54 har fremstillet Frelsen mere objektivt, som Forsoning og som Menigheds Forherligelse; nu taler Profeten om den subjektive Forløsning, eller den enkeltes Delagtiggjørelse i Frelsen. Nærmeest slutter vort Kapitel sig til Kap. 54, hvor der var forjættet Zion, Menigheden, en Sæd talløs som Havets Sand og Himmelens Stjerner. Det udvikles nemlig igjen, hvorledes dette skal gaa til. Det gaar ikke for sig paa nogen anden Maade end simpelthen derved, at Sjæle — én for én — lægges til Menigheden, lægges til dem som bliver frelse, at Sjælene én for én bliver delagtige i Herrens Frelse, i hans Maade. Denne Delagtiggjørelse ser ved Troens Tillegnelse. Men denne Tro virkes ved Ordet. Talen har deraf ogsaa to Strofer: V. 1—5, Troen frelser; V. 6—13, Troen er Ordets Virkning, en Gave fra Gud.

At vi her kommer til den subjektive Forløsning, ser vi deraf, at Talen her henvender sig til den enkelte. I Kap. 54 lod Opfor dringen til Menigheden: Raab med Fryd! Men her kommer den

liflige Indbydelse til hver enkelt, hver eneste som er tørstig og træt. Derfor staar alle Besalinger i Flertal.

55, 1—5: „Kommer! thi alle Ting er rede!“

Vi har to Satser: V. 1—2, som er den venlige Indbydelse til at komme og nyde; V. 3—5, som foruden den umiddelbare Nydelse af Herrens Samfund ogsaa forjætter, at vi skal leve og regjere med ham i Davids Rige.

Herren indbyder i de to første Vers hver tørstig og hungrig, som ingen Penge har, som altsaa fattes al egen Hjælp, til at komme og drinke af Vandene, Frelsens kvægende Væld, til at komme og faa af ham Vin og Mælk. De skal ikke længere dyrt betale Verdens Nydelse; thi den mætter ikke. Men de skal i Tro høre hans Ord, og deri skal de have Livet og Glæden. Derpaa lægger han til, at naar de saaledes hører og tror hans Ord og lebendegjøres derved, saa skal Herren slutte en evig Pakt med dem, som skal være Opfyldelse af de trofaste Forjættelser til David om Kongedømme over al Jordens til evig Tid. Thi da vil Herren sætte David til et Vidne og til en Hersker indtil Jordens Ende, og Folkene skal frivillig hengive sig til Israel, fordi Herren forherliger det. Den Pakt, som skal sluttet med dem, som tror, er simpelthen deres Optagelse i den Pakt, som er Sønnen selv. At David skal være et Vidne vil sige, at hans Rige skal udbredes ved Ordet. Med David menes den anden David (Ez. Kap. 34. Jer. Kap. 23).

55, 6—13: Alle, som vil have Frelse, maa søge den nu; thi nu er Herren at finde. Derfor maa de forlade sine egne daarlige Tanker om, hvori Frelsen bestaar, og søge Gud paa Guds Vej. Guds Tanker og Veje er nemlig ubegrivelige for Kjød og Blod, der er en Afstand mellem Guds Tanker og Veje og Menneskers Tanker og Veje som mellem Himmel og Jord, og dog er der en forunderlig Medladenhed i Guds Veje. Den underlige Guds Vej er denne, at hvad Israel søger med saa megen Mæle, Frelse og et evigt Rige, det giver Herren bare ved ét Ord. Det udjenvner Afstanden mellem Himmel og Jord, det er som Sne og Regn, der kommer ned fra Himmelnen, og først naar det har udrettet sit Verk, kommer det did igjen. Saaledes ogsaa med Guds Ord, det er Herrens Vej til hans Riges Oprettelse. Ved dette ringe Middel skal Frelsens Glæde og Herlig-

hed gives Guds Folk og derigennem den sande Guds Erfjendelse udbredes og bevares til evig Tid.

Den sidste Strofe er ordnet i fire Verspar.

* * *

Ottende Tale. Kap. 56, 1—9. Ingen er udelukket fra Frelsen ved Ordet. Der er et bestemt Fremstridt fra Kap. 55 til 56 i den samme Tankegang. I Kap. 55 lød Indbydelsen til hver den som tørster, og der forøjettes, at naar de tørtige og hungrige saaledes kommer til Livets Vand, saa skal Davids Rige oprettes og alle Folk samles deri. Og Ordet skal være Midlet, hvorved Troen virker og Riget oprettes. Her forsikrer Herren, at i denne Indbydelse er der ingen Slags Indskräckning. Alle som hidtil har været udelukket fra fuldt Samfund med Guds Folk, de skal fra nu af ikke længere negtes Adgang til at indtages som Borgere i Guds Rige. Der er én Betingelse, nemlig at de holder Sabbaten, hvilket vel her ikke er forskelligt fra at høre Guds Ord. End ikke Dhrene i Skoven (Hedningerne) er udelukkede fra at komme og øde (cfr. 55, 1). Esaias forfølger altsaa uafbrudt den samme Tanke, det universelle Guds Rige, som skal gives Israel. Og han forklarer nu aller tydeligst, hvori dets Universalisme bestaaer, nemlig i det ensfoldige: *H v e r d e n s o m t r o r, uanseet hvem han er, eller hvor han er.*

Kapitlet er delt i to Afsnit, B. 1 og 2, den eneste Betingelse; B. 3—9, ingen er udelukket.

56, 1—2: Den Frelse, som Herren har forøjettet, den er ganste nær ved at aabenbares. Herren vil snart give sin Retfærdighed, den nemlig, som er Retfærdiggjørelse, om hvilken der er talt i Kap. 53. Dersor, efterdi den nye Pakt nærmmer sig, saa gjælder det om at holde den gamle Pakt. Thi til den gamle Pakts trofaste Lemmer vil den nye Pakts Belsignelse komme. Af førstfelt Begt er her Sabbaten, fordi den er Ordets Dag, Profetiens Dag. Paa den Dag samledes Folket i Synagogen; Sabbaten, som før Eksilet havde været simpelthen en Legemlig Hviledag for de aller fleste, blev efter Eksilet en andelig Hvile i Guds Ord. Nu skal al den nye Pakts Belsignelse efter Kap. 55 gives ved Ordet, derfor hedder det her: „Giv Agt paa Ordets Dag.“ Vi ser Opfyldelsen baade ved

Jesus Prædiken paa Sabbaten og Apostlernes Prædiken paa Sabbaten i Synagogerne.

56, 3—9: Í dette Afsnit udtales V. 3 den almindelige Tanke: „Ingen er udelukket,” hvorpaa denne udvikles i tre Verspar: V. 4—5, ikke Gildingen er udelukket; V. 6—7, ikke Profelten er udelukket; V. 8—9, ikke Markens vilde Dyr. De er af „en anden Sti,” men de skal samles i den ene Hjord, møttes med det samme Brød, kæges med det samme Vand.

Profelten og Gildingen behøver ikke at tro, at de skal være udelukkede fra det nye Guds Folk. Den større Herlighed, som da gives, vil ikke føre til en ny Udsondring paa Grund af fjædelige Fortrin, men til en Udsondring efter Tro eller ikke Tro (V. 3).

Gildingen, som intet Afkom har, han skal dog, hvis han vil holde Sabbaten, faa et evigt Navn i Guds Stad. Í Livsens Bog skal hans Navn tegnes (V. 4—5).

Profelten skal paa samme Viskaar blive en af Guds Husfolk, bo i Herrrens Hus og leve i hans Samfund; og saaledes skal Herrrens Hus blive et Bedehus for alle Folk (V. 6—7).

Naar Israels adspregte Jaar samles, samles ogsaa Jaarene af „den anden Sti”; thi hvad der hidtil var vilde Dyr i Skoven, forvildede Hedninger, skal da græsse paa Herrrens liflige Græsgang (V. 8—9).

* * *

N i e n d e T a l e. Kap. 56, 10—57, 21. Gjennem Dom og Sønderknuselse skal Israel blive delagtig i Frelsen, hvorfra alle ugudelige er udelukkede.

Der er ingen Hindring for Guds Riges Komme, der er saa farlig som Israels Egenretfærdighed, eller dets Stolen paa sin Udvælgelse, som om denne var et fjædeligt Fortrin. Nu har Profeten allerede fremholdt hele Frelsens Vei for Israel og for Hedningerne. Den er fremlagt i Kap. 53 og 55: Forsoning ved Messias's Lide og Ørd, og Delagtighed der i ved Kroen. Nu vil Profeten endnu tilslut fremholde, at Israel ikke søger Herren i Tro, saalænge det ikke vender sig fra sin Synd. Der er kun én Maade, hvorpaa Herren kan søges, det er ved Omvendelse, ved Sønderknuselse, det er ved at fuge om sig selv og alt sit eget: „Jeg giver tabt!“ (Kap. 57, 10). Saalænge Israel ikke

er kommet til denne altnusende Erfjendelse, saalænge det endnu siger: „der er Liv,” saa længe søger det ikke Herren, og saa længe er det usikkert til at indgaa i Himmeriges Rige. Men Gud er naadig, han vil lade sine Domme komme over dette Folk med de daallige Hvrder, over dette forførte Folk, som lever saa roligt over Dommens slugende Afsgrund. Han vil lade dem synke alt dybere og dybere ned i Straffedommen, indtil de raaber og skriger til ham, indtil de opgiver alt sit eget. Da vil han give Liv, hvor der var idel Død. Dette sidste Kapitel i anden Bog fremholder denne Tanke for Israels: Al din Ros er borte, du er kun Hø, du har intet Liv; men dør du med Kristus, saa skal du leve med ham. Fremturer du derimod i din Ugadelighed, saa er du med al din Stolen paa Udvaelgelsen evig udelukket fra Guds Rige, som er Retfærdighed, Fred og Glæde i den Helligaand.

Talen deles i to Hoveddele: Israels Fordærvelse, 56 10—57, 13; Israels Frelse ved Omvendelse, 57, 14—21. Men Israels Fordærvelse er igjen skildret først som Hvrdernes Daarlighed (56, 10—57, 2), dernæst som Hjordens Forvildelse (57, 3—13).

56, 10—57, 2: Israels Hvrder og Begtere er stumme Hunde, som ikke varsler Faren, men til Gjengjæld graadigen fortærer Hjorden og i sin egen Begjærlighed efter Binding lever ubekymret i Fraadseri og Druffenskab og har sine Hjerter saaledes besværede, at de ikke agter Dommen, som dog tydelig er begyndt. Deres Uretfærdighed gjør nemlig, at de retfærdige udryddes og bliver færrer og færrer i Tal. Men dette er Sodomas og Gomorras Tegn; thi Herren tager sine retfærdige hjem til Svile, førstend han lader sine Domme komme.

57, 3—13: Folket er fuldt af Afguderি af den væmmeligste Slags (B. 3—9). Og saalænge dette endnu er nogen Tilfredsstillelse for Folket, kan det ikke nytte at give dem nogen bedre Føde. Derfor vil Herren aabenbare dem deres Daarlighed ved en Straffedom, i hvilken kun de, som søger ham, skal frelses (B. 10—13).

57, 14—21: Denne Herrens underlige Førelse med sit Folk beror paa en Grundlov i Guds Rige, nemlig at Herren bor hos de sønderknuste; thi den høie og hellige vil have Eren alene. Han vil derfor gaa irette, indtil Sygdommen er blevsen Sygdom til Døden. Da vil Herren læge; thi at Sjælene, som han har skabt, skal

Iæges, det er hans Maal. Og denne Lægedom er Retfærdighed, Fred og Glæde. Saalangt Sygdommen er gaaet, saa langtgaard Lægedommen; men den kan kun gives dem, som aabner sit Hjerte for den. Hvor Ugudelighed og Verdenstummel lukker Hjertet, der kommer ikke Guds Rige ind. Der kommer ikke Freden ind, derfor kommer heller ikke den ugudelige ind i Guds Rige.

Saaledes har Profeten atter fremlagt Trøsten og givet tilfjende dens fulde Dybde, men ogsaa afværget mulige Misforståelser, afværget en falsf Brug af den fornemmelig for Israels, som saa let vilde glemme, at alt Ejendom er Hø, ja ogsaa Folket er Hø.

Tredie Bog. Kap. 58—66. „Hans Løn er med ham!“

Summen af den tredie Trøstebog er: Herren kommer med Vælde, hans Løn er med ham og hans Gjengjældelse gaar foran ham, hvorved Israels faar dobbelt af Herrens Haand for alle sine Snyder. Denne Bog er egentlig en nærmere Udbitning af Kap. 54, hvor Forsoningens Frugt for Menigheden var malet og forjættet lige til den evige Herlighed. Det Herrens Komme, som her i tredie Bog forjættes, er nemlig ikke længer Kristi Komme i Ejødet til Fornedrelse, Lidelse og Død, men det er hans Komme paa Himmelens Skyer (Matt. 26, 64), hans Komme i Mandens Udgrydelse, hans Gjenkomst til at dømme levende og døde. Hvis imidlertid dette Komme ikke skal slaa Jordens med Van, saa maa Omvendelse fra de døde Gjerninger komme først. Fædrenes Hjerte maa vendes til Børnene og Børnenes til deres Fædre. Jo mere Forjættelserne nemlig i denne Bog gjælder det subjektive Troessliv og den enkeltes Saliggjørelse, desto bestemmere maa det fremholdes, at disse Forjættelser opfyldes kun paa dem, som tror. Forsoningen er ganske uafhængig af vor Tro, men Mandens Eboen og Retfærdiggjørelse, Omvendegjørelse og evig Salighed er ganske afhængig af Tro. Dersom bliver Formaningen til Omvendelse mest indtrængende i den sidste Trøstebog, fordi denne mest omhandler den subjektive Forløsning, Mandens Gjerning i os. Trøsten her er nemlig det levende Samfund med Gud her og hisset i al Evighed. Men da kan det ikke

undgaaes, at der ved Siden af denne Trøst ogsaa gaar en Skildring af Usaligheden i Udelukkelsen fra dette Samfund her og hisset i al Evighed. Ved Siden af Skildringen af alle Tings Gjenoprettelse oed Troen og Bederkvægelsens Tider fra Herren gaar Skildringen af Fortabelse ved VanTro, Pinens evige Sammer i Selvede.

Første Afsnit. Kap. 58—60.

Første Tale. Kap. 58. Den rette Vej til Samfund med Gud er ikke den udvortes Gudsdyrkelse i Forbindelse med alslags Ugudelighed, men det er den sande Gudsdyrkelse, som bestaar i **V r o d e r f j æ r l i g h e d**; hvor denne rene og ubefmitede Guds-dyrkelse findes, der er saligt Samfund med Gud.

Kapitlet har to Afsnit: V. 1—7, Forkastelse af den falske Maade, hvorpaa Israels søger Guds Samfund; V. 8—14, Fremhævelse af den rette Maade, hvorpaa Herrens Samfund søgeres og Lifligheden af dette Samfund.

58, 1—7: Israels forlanger, at Herren skal komme og skaffe det Ret, men dets Forhold er saadant, at hvis Herren kommer, ja maa han slaa det med Van. Derfor maa Jerusalems Glædesbud (40, 9), som behuder Herrens Komme, uden Frygt og uden Skaansel revje Folks Shyd, at Betingingen ikke skal blive en fortærende Dom. Folket klager over, at de har fastet, de har omvendt sig, og dog er Herren ikke kommen, dog har han ikke udfriet dem; men Profeten svarer, at deres Faste, deres Omvendelse har kun været udvortes, det er en Fariseeromvendelse, som er hvad Kalk over raadden Ugudelighed. De vil have Herren med sig og Folket under sig, men Herren har ikke Behag dertil. Værer derfor Omvendelsens værdige Frugter i Medslidenhed og Kjærlighed!

58, 8—14 lover Naadelønnen med Gjentagelse af Betingelsen tre Gange. Den første Forjættelse er betinget af, at Israels tager den netop ovenfor (V. 1—7) givne Formaning til Hjerte. Da skal Herren give Lægedom, da skal hans Øre altid være aabent for dem, som tilbeder i Land og Sandhed. (V. 8—9a). Derpaa gjentages Betingelsen, og et Lys som Middagens loves, Herrens Ledsgagelse, Belsig-nelse og alle Tings Gjenoprettelse (V. 9b—12). Endelig fremhol-des den rette Helligholdelse af Sabbaten som Betingelse for det lif-

Lige Samfund med Herren. Det er i dette Kapitel, som om Kristi Kamp med Fariseerne, især hans Værgoprædiken, er forud forjøttet.

* * *

A n d e n T a l e. Kap. 59. Skillebæggen og dens Nedbrudelse (Del.). Naar Herrens Glædesbud, Evangelisten, maa begynde med Ombwendelsens Prædiken, naar Frelsen ikke kan komme straks og ubetinget, saa er Grunden hertil ikke den, at Herren ikke kan frelse og ikke vil frelse, men Grunden er Israels Synd. Men Herren vil komme alligevel, og han vil bringe en Betaling med sig for Synden, han vil komme til en renjende og lutrende Dom; men saa vil han ogsaa give en Gjenløser for dem, som ombender sig. I Dommen beredes Frelsen for Israels Rest, over hvilken Herren vil udgyde sin Land, hvilket er den sidste Pakt.

Kapitlet er delt i tre Strofer: V. 1—8, Synden; V. 9—14, Elendigheden; V. 15—21, den lutrende Dom, i hvilken Gjenløsren kommer.

59, 1—8: Paa fariseiss Vis flager Folket ligesom i Kap. 58 over Herren; men det er Uret, thi de som beder saa meget, bliver ikke hørte, fordi deres Ørn er med blodbesudlede Hænder, med løgnagtige Læber. Alt deres Verk er Forsængelighed. De er løjtige som Slanger; men deres Slangeondstab skal bide dem selv. De er kunstige som Vævere, men der bliver intet af, hvormed de kan skjule sin Negenhed. Deres Jord er snare til ondt; men de løber hastigen til sin egen Jordærvelse.

• 59, 9—14: Derfor er der ingen Fred, derfor er der intet Lybs; vi er som blinde, vi er som hjælpeløse Dyr for vore Synders Skuld. vi er alle sammen delagtige i vort Folks Synd. Denne Erkjendelse er Frelsens Tilknytning.

59, 15—21: Thi naar vi ser hen til vore Synder, saa ser ogsaa Gud hen til dem; da ikke længer vor Magt kunde hjælpe os, da kom han og rustede sig som en Helt til Krig forat bringe Betaling. Over Israels og Hedninger bringer han Havn, fordi Netten og Sandheden, som stod for Søderne og Hedningerne paa Gabbata, blev fornegtet. Og derved at Herrenaabenbarer sig, skal hans Navn vorde øret og frigtet, og for dem som ombender sig, kommer Gjen-

Iøjeren og opretter Riget ved Mandens Udgårdelse, ved Nidnesbårdet fra Slegt til Slegt.

* * *

Tredie Tale. Kap. 60. Brudens Herlighed, en Afglans af Brudgommens. Vort Kapitel er i alle Maader det lyseste og lifligste i hele Trøstebogen; det er idel Lys og Jubel og Glæde som strømmer os imøde derifra. Her er Bod for alle Savn, her er Raade over Raade for al Lidelse, som Zion har maattet udstaa. Tiltalen rettes den hele Tid til en Kvinde, hvis Navn først nævnes i det 14de Vers. Men allerede fra først af er det klart, at Kvinden er den samme, som er tiltalt i Kap. 54, 1; 52, 1; 51, 17; cfr. 50, 1; 49, 18. Det er Zion, som er Navnet for Israels sande Menighed, den lille Blok, hvormed dette Navn ogsaa ganske tydelig er sammenstillet i 59, 20, som forsaavidt er et overordentlig vigtigt Sted. Vi maa med hele vort Kapitel sammenligne Salme 87, der vel tilhører samme Tid som Esaias. Den Herlighed, som her forjættes Zion, er: Herrens Herlighed, som gjør Zion til Lys for Folkene (V. 1—3); Zions Børns Samling fra alle Steder, hvor de er adspredte (V. 4—9); Hedningefolkenes og Naturens Hyldest (V. 10—14); Zions Gjenreisning ved Guds Raade til evig Bestaaen (V. 15—18); Zions evige Lys er Herren, og derved bliver dets Indbyggere utallige, som forjættet allerede til Abraham (V. 19—22).

Vi har saaledes fem Lovprisninger af Zion, og den sidste vender tilbage til Begyndelsen.

60, 1—3: Der er Nat paa Jorden, Herrens Dom har lagt Mørke over al Jorden. Hvor skal Solen oprinde, hvorfra skal Lyset komme? Fra Zion! Thi der aabenbares Herrernes Herlige. Zion bliver fuld af Lys, en Stad paa Bjerget i strælende Morgenglans. Derfra spredes Lys over Landene, og alle som vandrer i Lyset, vandrer i Zions Lys; thi der er ikke noget andet.

60, 4—9: Samlingen af de adspredte Børn, som kommer med Gaver fra Hedningefolkene, som Israel forдум med rige Gaver drog ud fra Egypten (V. 4—5). Fra øst skal de komme (V. 6—7) og fra vest (V. 8—9). Børnene skal ikke være indskrænkede til Israel efter Kjødet.

60, 10—14: Zion skal hyldes og tjenes af alle Folk, som alle skal bidrage sit til Zions Herlighed, og et ustanseligt Tog af over-

bundne Fiender og deres Gods skal uafbrudt drage ind gjennem de aabne Porte. Naturens Stolthed skal være Guds Stads Pryd, og ingen Fiende skal vove at skade Guds Stad.

60, 15—18: Zion har været forladt, men Herren vil nu give det en evig Herlighed, som ikke mere kan tages fra det, og Hedningefolkenes herligste Gode skal være dets Eie. Det skal faa en ny Fasthed og en ny Orden, som varer evindelig; thi det skal have en ny aandelig Mur, som er Frelse, en aandelig Port, som er Lovsang. Mod saadanne Mure og Porte forslaar intet.

60, 19—22: Det Lys, som allerede nævntes i sin Opgang i B. 1—3, skal ikke mere gaa ned. Til evig klar Middagshøide skal det stige op og faa ikke mere dale. Herrens Herlighed skal bestandig lyse for og gjennemstraale Zion, og derved skal Forjættelsen til Abraham opfyldes i sin videste Udfraekning. Det utallige Folk af retfærdig gjorte skal evindeligen eje Abrahams forjættede Land, det Kana'an over hvilket Herren er Maadesolen evindelig.

Undet Afsnit. Kap. 61, 1—63, 6.

Fjerde Tale. Kap. 61. I den næste Trilogi, fra Kap. 61, 1 til 63, 6, forklarer Profeten, hvilken Forbindelse der er mellem Zions Herlighed og Herrens Ejener. Det Lys, som skal oprinde over Zion, og som skal gjøre det til Lys for Hedningefolkene, Herrens Herlighed, som opgaar for Israel, er netop Herrens Ejener, salvet med Herrens Land. Vi kan betegne Indholdet af Kapitlet saaledes: Herrens Ejener, som har Landen uden Maal, skaber ved Evangeliet Zions nye Herlighed.

Hovedvanskeligheden ved dette Kapitel ligger i Bestemmelsen af, hvem det er, som taler. Man finder, at de fleste nyere Fortolkere mener, at det er Profeten Esaias. Men dette er urigtigt; thi Spørgsmaalet her er dette: Hvorledes skal den i Kap. 60 lovede Herlighed komme til Zion? Og Svaret er: Ved Herrens Ejener, som prædiker Evangelium, ved Evangelisten, som allerede var nævnt i 40, 9. Evangelisten, Frelsesbudet er den, som her taler, det er Jesus Kristus efter hans profetiske Embede (Luk. 4, 16—22), hvilket Embede fortsættes ved Anna, som taler. Og det er ham, som taler hele Tiden indtil 63, 6. Han er den, ved

Hvem Israel faar dobbelt (61, 7); han er den, som bringer Løn og Betaling, Maade over Maade. Det er ham, som i Kap. 63 betegnes som Edoms Overvinder.

Vor Tale kan bedst deles i tre Afsnit: V. 1—3; 4—9; 10—11.

61, 1—3: Evangelisten med sit Evangelium er Trøsten, er og saa Dommen; thi han er Øystet. I Herrens Aands Kraft kommer Herrens Tjener med glad Budskab til de sagtmodige, med Lægedom til de syge, med Frihed for de bundne, med Løsladelse for de fængslede. Han bebuder Maadens Aar og Hevnens Dag, en Trøst for de sorgende, en Jubel for alle vanskægtende, og saaledes skal der ved Herrens Hærlighed skabes en hndig Plantning, som skal forhellige Herren.

61, 4—9: Israel, som saaledes er frelst og lægt, faar derved Kraft til at begynde Gjenoprettelsens Verk, og det skal deri tjenes og hjælpes af dem, som hidtil var Ødeleggelsens Redstaber, nemlig Hedningerne. Israel selv skal være et Folk af Prester, som skal ofre alt Hedningernes Gods til Herren og være øret af alle, være Formalet for alles Bevæbnelser. Da skal det sees, at Herren giver dem dobbelt for det ved Synden forspilte; thi deres eget Land skjænker han dem og Hedningernes sjæl han til. Da skal alle kjenne det af Herren velsignede Folk.

61, 10—11: Her taler Evangelisten atten om sig selv, at han jubler og fryder sig over sit herlige Skald, og at dettes Hærlighed bestaaer deri, at det er som en Sædemands Gjerning. Han udstrør Sæden, og som Jordens, naar den tilsaes, giver sin Grøde, saaledes skal Sæden, han udstrør, give en Grøde af Pris og Retfærdighed.

Lyst og Hærligheden, som er nævnt i Kap. 60, skal altsaa komme ved det ringe og dog rige Evangelium.

* * *

Femte Tale. Kap. 62. Evangeliets Prædiken skal ikke ophøre, indtil Zions indre Hærlighed bliver fuldelig aabenbaret.

Maar der i Kap. 61 var givet den Forklaring af, hvorledes det skal gaa til, at Zion forhærges, at dette sker ved Evangeliet, som er Trøst i Sorg, Lægedom i Sygdom; naar der var sagt, at der af Evangeliets Udsæd skulde spire en Herrens Plantning til hans For-

herligelse, saa er dermed væsentlig betegnet den indre Herlighed. Kap. 61 beskriver fornemmelig, hvorledes Guds Rige er indeni os, men Kap. 60 forjættede aabenbart noget mere, nemlig, at den indre Herlighed skal aabenbare sig i en tilsvarende høje. Dette, at den i n d r e S r a f t vil bryde frem i h d r e M a g t, at den indre Ild vil blive en brændende Lue, at den ulmende Lande vil blive en klar og straalende Lysflamme, forklares her i Kap. 62, og Forklaringen er denne: Det sker ved Evangeliet, ved Evangelistens Raab, som ikke stanser, indtil Herren kommer, og det med tusindfold Jubel gjentages fra alle Jordens Ender: „Din Frelse kommer.“

Ogsaa angaaende Kapitel 62 er der den samme Menighed, som angaaende Kap. 61, nemlig om hvem der er den talende. Den almindeligste Antagelse i Nutiden er, at Profeten Esaias er den talende. Den ældre Opfatning er, at det er Herren som taler, hvorfor man da særlig beraaber sig paa Vers 6. Begge disse Opfattelser har imidlertid sine store Banskeligheder, fornemmelig i V. 6 og 7. Ogsaa her er den talende Herrens Tjener, E v a n g e l i s t e n, Zions Glædesbud, hvis Røst skal lyde frit indtil Dagenes Ende, indtil Herren kommer med Løn og Betaling. Denne Evangelistgjerning er først begyndt af Frelseren selv, og han har ogsaa bestikket Bøgerne, som ikke skal tie paa Zions Mure, indtil Herren giver Frelse. Hvad der her lettelig forvirrer os, er den Omstændighed, at Frelseren er baade Glædesbuden og Herren, som kommer med Løn og Betaling. For Profeten falder disse twende Virksomheder mere adskilte, som om det ogsaa var to Personer.

Kapitlet deles bedst i tre Afsnit: V. 1—3; 4—7; 8—12.

62, 1—3: Herrens Tjener, Glædesbuden, vil ikke tie, indtil Zions R e t f æ r d i g h e d, som ifølge 61, 11 er Evangeliets Frugt, bliver en lysende Morgensol og en Brandfakkel, som tænder Ild trænt omkring sig, indtil Retfærdigheden bliver aabenbar, saa at Zion bliver Staden paa Vjerget, som ikke kan sjules. Da skal Zion faa et lifligt Navn, som Herren alene kender, og det er Herrens Krone, Guds Hovedsmykke. Dette er Menighedens største Forherligelse, at den som allerede i 61, 3 udtaalt bliver til Guds Forherligelse, bliver G u d s P r y d.

62, 4—7 indeholder to Verspar: Herren skal efter antage sig

sin forladte Hustru, og saaledes skal Zion faa Børn og Landet blive frugtbart, og som Zion er elsket af Gud, skal det elskes af sine Børn. Det femte Vers viser os Utilstrækkeligheden af de jordiske Billeder for det himmelske Kjærlighedsforhold. Herrens Ejener vil sætte Bægtere paa Zions Mure, som ikke skal love; men de skal ikke ved Farestrig forstyrre Freden i Jerusalem, men deres Krig skal være til Herren Dag og Nat. Ham skal de paaminde om Garen, saa at han uafladelig skal vaage over Zion. Det er Bønnen, som er Vaabenet, og det er Frelseren, som sætter disse bedende Bægtere, naar han udgyder Bønnenens Land. Disse Bægtere skal ikke slippe Herren, indtil hans Rige kommer i Herlighed.

62, 8—12: Det nyter at bede til Herren; thi han har selv lovet Zion Seier over alle Fiender og evig Hvile i fuld Tryghed. Derfor, lad Folket drage op til Zion, lad Folkene drage derind; thi til Zions Datter, dets Befolning, til Menigheden skal der lyde et Fryderaab fra Herren, som gjenlyder over den hele Jord: Se, din Frelse kommer. Da skal Naadelønnen gives. Da skal Menigheden kaldes et helligt Folk, da skal Israel svare til sit Råbd, da skal Zion føges af alle.

U n m. Naar V. 11 i Forbindelse med Sak. 9, 9 benyttes om Jesu Indtog i Jerusalem paa Palmesøndag, saa er det, fordi dette Indtog juft skulde betegne Jesu Komme til sit Folk som Konge; det var Forkyndelse af Herrens Komme i Landen og hans Komme til Dom.

* * *

Sjette Tale. Kap. 63, 1—6. Seierherren over Edom. Spørgsmaalet, som Kap. 60 valte hos Menigheden, om hvorledes det kan gaa til, at det stakkels forladte Zion skal blive faa forherligt, var besvaret i Kap. 61 og 62 for Zions eget Vedkommende. Den indre Gang er der nemlig aabenbaret at være denne, at Evangeliets Trøst skal være Liv af døde, og hvad der saaledes indvortes behyndes, skal fortsættes, indtil Dækket over hele Herligheden falder, indtil det som er skjult aabenbares. Men nu staar Spørgsmaalet endnu tilbage: Hvorledes kan denne stille, fredelige Bekst gaa for sig, naar Zion har faa mange Fiender? Vil ikke den freste Skare have altfor mange Fiender, til at den er i stand til at udfolde sin indre Herlighed uforstyrret? Israel kjendte af Erfaring Bitterheden i sine

Fjenders Hjerte. Og især skulde det paa sin Hjemførelsес Dag se Edoms Haan; dets Latter skulde gjennembore Zions Hjerte med bitter Ve. Hvorledes tør Zion haabe, at Ordet kan forherlige det, saa længe Edom bærer paa sit utæmmede Had? Derpaa svarer Profeten her: Det fører ved Messias, som kjæmper for sin Stad.

Det fjerde Vers i vort Kapitel viser, at den talende her, Seierherren i den blodige Klædning, er den samme som Evangelisten i Kap. 61, hvad ogsaa det første Vers viser; allersterkest fremgaar det af Joh. Aab. Kap. 19.

Hvad Talens Inddeling angaar, saa er den naturligste Maade at dele paa simpelthen at følge Spørgsmaalene. Vi har to Spørgsmaal med hver sit Svar. Men hvem er den spørgende? Nogle mener Profeten, men det er neppe rigtigt. Ogsaa Spørgsmaalet hører med til Profetens Syn. Det er den frelseste Menighed, som i Frygt vender sig mod Edom og ser Edom s Seierherre.

63, 1: Første Spørgsmaal: Hvem er denne, som kommer sat triumferende? Svaret giver Zions Menighed tilkjende, at det er en Mand, som den godt fjender; det er ham, som taler Retfærdighed og er Israels Frelser.

63, 2—6: Det andet Spørgsmaal vil vide, hvorfor han har det røde Klædebon. Det er, fordi han har traadt en Vinperse, hvor ingen hjalp ham; han har knust Folkene, fordi det var Hevnens Dag. Han var ganske alene, men desuagtet triumferede han. Folkeslagene laa under, fordi de maatte drinke Vredeskalken.

Saaledes skal Zion seire. Den som er Zions Frelser, er ogsaa Zions Hevner. De som har haanet Zion i dets Gammer og Nød, de skal straffes med blodig Hevn. Edom er ved Broderhadet Repræsentant for Antikrist.

Tredie Afsnit. Kap. 63, 7—66, 24.

Denne Trilogi danmer ikke alene Aflutningen af den tredie Bog, men af alle de 27 Kapitler. Den har derfor en mere løsrevet Stilning og er lidt forskjellig fra de foregaaende Trilogier. Det som straks falder i Øjnene, er dette, at Trilogiens første Afsnit er en Bøn, ikke en Profeti, og derpaa følger det guddommelige Svar, hvorpaa Kap. 66 endelig aflutter hele Bogen. Dernæst er det og-

saa aabenbart, at Forjættelsen her føres til sit endelige Maal i 65, 17, ligesom ogsaa den evige Adskillelse mellem Guds Rige og dets Fiender her er tegnet saa klart og skarpt, at selv det nye Testamente ikke har beskrevet det meget tydeligere. Her altsaa, hvor Forjættelsen naar op til den høieste Højde, hvor Guds Værns Herligheds Frihed beskrives, her sætter Ordet ogsaa ved Siden deraf den evige Fortabelse, forat ingen skal tage falsk Trøst. Det er paa samme Maade ogsaa Frelseren selv altid taler om sin Gjenkomst.

* * *

S y v e n d e A f s n i t . Kap. 63, 7—64, 11. Den israelsitiske Menigheds Vøn om Forjættelsens Opførsel.

Profeten har i Kap. 58 og 59 revset Israels Folk for dets Synder og i Kap. 60 forjættet Zions nye Herlighed. Han har endvidere i 61, 1—63, 6 forklaret, hvorledes dette skal gaa til. Derved har han vælt hos de oprigtige en dyb Følelse af deres Synd og Uværdighed, men tillige en inderlig Længsel efter den nye Pakt, efter Landens Udgårdelse. Den gamle Pakts Menighed striger efter Forløsningens Stund som Hjorten efter Vandbække. Det er dette Krig, som vi har for os i denne mægtige Vøn. Hvad Israels har at haabe paa, det er Herrrens Trofasthed, som han har vist i al dets Historie; hvad det har at lægge frem for ham, er idel Synd og Gjenstridighed. Men naar Israels veier disse Ting mod hinanden, saa bliver det vel lidet og sørderknust, men det har dog et Haab, et Lys i Mørket, Herrrens Maade alene. Dette er den sande Bod, den rette Vøn, den rette Faste i Modsatning til al Fariseisme, som tror sig at have Krav paa Guds Maade.

Med Hensyn til Inddeling, saa staar 63, 7 alene som Indledning. Derpaa følger et Tilbageblik paa Historien, 63, 8—14; derpaa Vønnens første Strofe, 63, 15—64, 2; Syndsbejendelse paa ny, 64, 3—6; Slutningsbøn 64, 7—11.

63, 7: Lovprisning for al Herrrens Godhed mod Israels, hvori da medindbefattes hans sidste Forjættelser.

63, 8—14: Herren har udvalgt Israels og har altid været trofast mod Israels, men Israels var troløst mod ham. Da tugtede Herren det; da maatte Israels med Sorg og Skam og Længsel tænke paa sin

første Kjærligheds Tid. At dette ogsaa nu er Tilfælde, er mere antydet end ligefrem sagt.

63, 15—64, 2: Bønnen. Israels beder, at Herren nu vil se ned til det, thi han er dets Fader; se, hvorledes Hjorden farer vild og Hedningerne nedtrammer dens Land, og at han vil fare ned og dømme Modstanderne.

64, 3—6: Ligefrem Bekjendelse af, at det nu er som før mellem Herren og Israels. Herren er den, som altid har været ubegribelig naadig mod dem, som hier efter ham. Vi, Israels, er nu som altid ubegribelig gjenstridige, vi vilde ikke paa dig, vi er derfor blevne straffede, og nu tør ingen gibe dig i Tro og Bøn, fordi din Bredde er over os.

64, 7—11: Men alligevel maa vi gaa til dig, thi du kan give Tro, hvor ingen Tro er, du kan skabe os til dit Folk paam. Du kan udsette vores Misgjerninger og derved ogsaa borttage din Bredde, og du maa gjøre det; thi dit eget udvalgte Land er en Ørken, din hellige Stad er en Ruin. Dette kan ikke være ved. Derfor beder vi dig, at du vil forkorte vor Trængsel og lade Forløsningen komme snart.

* * *

Ottende Tale. Kap. 65. Herrens Svar paa Israels Bøn, en haard Dom og en salig Forjættelse.

Svaret paa Bønnen er ikke naadigt. Det begynder med en streng Tilrettevisning. Sagen er nemlig den, at det hele kjædelige Israels er ikke et velstikket Folk for Herren. Ikke alle Israels Børn er Israels (Rom. 9, 6). Forjættelsen opfyldest ikke paa Abrahams Sæd efter Kjødet, men paa Abrahams Sæd efter Forjættelsen, paa dem som er af Abrahams Tro. Naar derfor Forjættelens Opfyldest kommer, saa vil den komme med Skilsmisse og Adskillelse mellem Israels efter Kjødet og Israels efter Landen. Den forjættede Abrahams Sæd og Davids Sæd har, naar han kommer, Kasteskoven i sin Haand og gjennemrenser sin Land og samler Hveden i sin Lade, men opbreender Avuerne med uudslukkelig Flid. Derfor kommer han først med Dom, saa med Trøst. Thi selve den Frelse, som kaldes Guds Rige, er, som nu af Profeten udviklet, en indre Gjenfødsel, som virkes ved Ordet, ved Evangeliet, og den kan derfor slet ikke modtages uden ved Troen. Men Israels har forhærdet sig, derfor vil Herrens Dom komme over

det. Men der er dog en Sæd, som er Herren velbehagelig, den skal udsondres fra den fordærvede Masje, og naar denne Udvælgelse er fæt, saa skal Herrens Hærlighed og Frelse gives den udvalgte Skare, som til evig Tid skal nyde Gudstrigets Hærlighed og Fred.

Det nye, som vi altsaa erfarer i dette Kapitel, er at Bodsprædikenen i Kap. 58 og 59, Evangelieforklyndelsen i Kap. 61 og 62 ikke vil gaa alle til Hjerte, hvorfor Vønnen i 63, 7—64, 11 heller ikke vil opstige i Oprigtighed fra alle Hjarter. Dersor vil Zions Hærlighed blive ledsgaget af en dømmende Sondring. Men dog skal det Zion, som forherliges, være en ligefrem og direkte Fortsættelse af det Zion, som fornedredes; thi den forjættede Sæd danner Bindeleddet mellem gammelt og nyt.

Kapitlet omfatter tre Afsnit: Folkets Straf for Forhærdelsen, V. 1—7; Udsondring af den forjættede Sæd fra den forhærdede Masje, V. 8—16; Velsignelsen over den forjættede Sæd, V. 17—25.

65, 1—7: Herren har været let at finde, han har været nær endog hos dem, som ikke søgte ham, ja mere, endog hos det gjenstridige jødiske Folk har han søgt at blive hørt, dette Folk, som fortørner Herren ved Afguderi og som mener sig at have naaet en særlig Grad af Hærlighed. Men nu er det ogsaa kommet langt nok. Han vil nu vedblive at tale til dem, indtil deres Forhærdelse faar sin Øsn.

65, 8—16: Men det er dog ikke aldeles ude med Israel; Herren har bevaret en Sæd deri, og den skal eie Landet i Fred. Men den gjenstridige Del af Folket skal hengives til Sverdet, og gjen-nemgaaende som Adskillelsen er i Sind, skal ogsaa Adskillelsen i Skjebne være.

65, 17—25: Thi Herren vil skabe en ny Himmel og en ny Jord, og der skal de udvalgte leve evindeligt uden nogen Forstyrrelse, uden nogen Ødelæggelse eller Fordærvelse.

* * *

S i d s t e T a l e. Kap. 66. Den dobbelte Udgang paa Verdenshistorien.

Der er intet af de 27 Kapitler, som indeholder saa store Banskeligheder som det sidste. Det kommer deraf, at det sammentrænger hele Verdenshistorien og Guds Riges Udvifling fra Kristi Dage indtil Evighedens Fulddelse. Det viser os Menighedens nye, aandelige

Bøsen, Fiendernes Beskjæmmelse, Menighedens vidunderlige Forøgelse, Hedningernes Antagelse ved Israels Adspredelse og Israels og Hedningernes Samling paa Zion i evig Glæde og evig Triumph over de altid pinte Fiender. Men til samme Tid, som Fremstillingen leder os langt ud over det fjødelige Jerusalems Grænser, saa holder dog Formen sig endnu indenfor disse Grænser. Ligetil Verdensdommens endelige Skilsmissé føres vi, til Zions Huldendelse, til Guds Riges evige Seier over alle Fiender. Derved har Profeten naaet sit Maal at give Israel Trøst; thi Israels eneste tilstrækkelige Trøst er at faa Guds Rige evindelig.

Inddelingen er meget omtvistet. I midlertid tør det muligens lette Oversigten at dele i B. 1—9; 10—17; 18—24. 1. Zion skal faa en ny aandelig Hærlighed ved Gjensættelse. 2. Zion skal nyde al Glæde og Fryd, medens dets Fiender dømmes. 3. Zion skal samle baade sine Børn og alle Hedninger til sig med Triumph over Fienderne.

66, 1—9: Herren har ikke Behag i et Tempel, som kun er reist af ydre Stene; han behøver det ikke, thi han har Rum nok. Han er ikke nogen jødisk Nationalgud, for hvem der maa bygges et Nationaltempel af et fjødeligt Folk. Han har Behag i at bo i det sønderknuste Menneskehjerte, som er beredt ved hans Ord. Det er hans Tempel, det er hans Offer. Derved falder den nationale Begrænsning, derved falder og dømmes alle udbortes Offere. Men de som i Fariseisme forlader sig paa disse Offere, de skal dømmes for sine Synder og udfilles af Guds Folk (B. 1—4). De som er forfærdede over Herrrens Ord, de kan trægt bie paa Hærligheden; thi bliver de end spottede noksaa meget af sine Brødre, saa skal den dog komme, og den skal være Dom over Fienderne, men den skal være en Fødsel af et nyt Folk for Guds ventende og lidende Israel. Det skal være, som da Guds Folk gif ud af Egypten og døbtes i det røde Hav (B. 5—9).

66, 10—17: Zion skal juble og alle dets Børn; thi Hedningernes Hærlighed skal tilvendes Zion, og Trøsten skal endelig være fuld Trøst for Guds Ejendom, men en forfærdelig Bredesdom over Guds Fiender, de som tjener andre Guder og udvælger nogen anden end Herren.

66, 18—24: Zion skal forherliges saaledes, at Herren adspred-

der Israel blandt alle Hedninger; og naar Israel har været Missionær til alle Folk, skal de sammen drage til Zion og tilsammen være Herrens hellige Folk, og de skal være Prester og Konger for Gud i evig Triumf over alle Fiender.

* * *

Saaledes har Landen ført Profetens Blik frem til alle Tings Ende. Da vi begyndte Gjennemgaaelsen af denne Bog, sagde vi, at Profeten i Kap. 40—66 vilde vise os det sande Forhold mellem Israel og Hedningerne, der skulde føre til Zions evige Herlighed. Kastet vi nu Bliffet tilbage paa de 27 Kapitler, saa ser vi, at Israels Forhold til Hedningeverdenen i Kap. 40—48 er betegnet ved Herrens Ejener Chrus, i Kap. 49—57 ved Herrens Ejener Messias, i Kap. 58—66 ved Herrens Ejenere, eller hans Menighed. Og Gangen er denne: Gud knuser ved Verdensriget Verdensrigernes Stolthed, Babel; Gud knuser for sit Folks Synder sin egen Søn; og ved Budskabet derom knuser han de forhærdede Hjerter i Israel. Men selv kommer han ved Landen og tager Bolig i de sønderknuste Hjerter, hvor de findes, og staber sig derved en Menighed, som er hans Rige, der begyndes i megen Skrøbelighed, men udbifler sig ved Evangeliet til en hndig Plantning for Herren, til en evig Velsignelse, hvis Modbilleder er Jordømmelsen.

Profeten Jeremias.

Profetens Tid og Inddelingen af hans Bog.

Profetens Arbeidstid før Jerusalems Fall er 40 Aar og 6 Maaneder (627—588), nemlig: under Kong Josias i 18 Aar, fra 627 til 609 f. Kr.; under Kong Joachas i 3 Maaneder, i 609 f. Kr.; under Kong Jojakim i 11 Aar, fra 609 til 598 f. Kr.; under Kong Jozafat i 3 Maaneder, i 598 f. Kr.; under Kong Zedekias i 11 Aar, fra 598 til 588 f. Kr.

Hvor længe Profeten Jeremias virkede efter Jerusalems Fall, kan ikke med Bestemthed afgjøres. Han virkede dels i Juda, dels i Egypten.

Om Tidsforholdene henviser vi til Indledningen til Profeten Jeremias (se ovenfor Side 81 flg.).

Jeremias's Bog kan deles i fire Afsnit, hvortil kommer Kap. 52 som et Tillæg. Disse Afsnit er:

1. Kap. 1—29, Nedbrudelsens og Straffedommens Bog.
 2. Kap. 30—33, Øpbryggelsens og Forjættelsens Bog.
 3. Kap. 34—45, Dommens Udførelse over Juda, og Jeremias's Lidelser.
 4. Kap. 46—51, Hædningefolkenes Bog.
- Kap. 52, Tillæg — om Jerusalems Ødelæggelse.

I. Kap. 1—29: Nedbrydelsens og Straffedommens Bog.

Kap. 1—29 er en Samling af Taler, som er holdte i Tiden fra Josias's 13de Åar til henimod Slutningen af Zedekias's Regjering. De er ikke ordnede efter en nøiaglig kronologisk Orden. Foruden Prologen i Kap. 1 kan de enkelte Taler maaſſe bedst adſtilles saaledes: 1. Kap. 2, 1—3, 5; 2. Kap. 3, 6—6, 30; 3. Kap. 7—10; 4. Kap. 11—13; 5. Kap. 14—15; 6. Kap. 16—17; 7. Kap. 18—20; 8. Kap. 21—23; 9. Kap. 24; 10. Kap. 25; 11. Kap. 26; 12. Kap. 27—28; 13. Kap. 29.

Kap. 1. Prologen.

Dette Kapitel danner Grundlaget for hele Profetens Bog, idet det beretter om Profetens guddommelige Kaldelse og Indvielſe, samt de Legn, hvorved Kaldelsen stadfæstedes og Jeremias's Virksomhed i sine Hovedtræk antydededes.

Kapitlet indeholder først Overskriften over hele Profetens Bog i V. 1—3, hvori siges, hvem Jeremias er, nemlig en Prestesøn fra Anatot i Benjamin (V. 1), dernæst hvorfra han har sin Myndighed, fordi nemlig Herrens Ord fikede til ham (V. 2a), samt endelig i hvilken Tid hans profetiske Gjerning faldt (V. 2b—3).

Profetens Kad beskrives derpaa i V. 4—10. Vi ſjælner her mellem den egentlige Kaldelse (V. 4—8) og Indvielsen (V. 9—10). Gud aabenbarer først for Profeten, at hans Liv er behersket af en guddommelig Bestemmelse, der beror paa den guddommelige Forudviden. Kraft af denne er det hans Livsopgave at være Profet for Folkene. Profeten indvender, at han er for ung; men Herren svarer, at det gjælder ikke, der spørges kun efter Lydighed, og Herren giver tillige den Forjættelse, at han vil være med ham, saat han trøstig og frimodig kan adlyde (V. 4—8).

Indvielsen bestaar deri, at Herren rører ved Profetens Mund og ledſager denne Handling med de nødvendige forklarende Ord, hvorefter den betyder, at Herrens Ord lægges i Profetens Mund, og i Kraft af denne guddommelige Meddelelse af Ordet sættes han til en Stryer over Folk og Riger, saaledes at deres Skjebne skal be-

herføres af det Guddomsord, som Profeten er Bærer af. Denne Skjebne er først N e d b r y d e l s e, saa D p b y g g e l s e (B. 9. 10).

Dervaa følger de to Legn. Det første forsikrer Jeremias om, at han ikke skal blive tilskamme; thi Herren vil selv væage over sit Ord til at opfylde det (B. 11—12). Det andet betegner, hvorfra Dommen (cfr. B. 10) skal komme, nemlig fra Norden. Denne Dom skal Jeremias uden Frygt forkynde; thi Herren vil give ham den Kraft, som er fornøden ligeoverfor alle de Fiender i Juda, som han vil skaffe sig derved, at han beholder den forfærdelige Straf, som ingen vil tro, J e r u s a l e m s Ø d e l ø g g e l s e (B. 13—19).

Første Tale. Kap. 2, 1—3, 5. Herrens Troskab og Israels Troløshed.

Israels var engang fuldt af levende Kjærlighed til Herren, som en Bruds Kjærlighed til sin Brudgom; og Herren lønnede denne Israels Kjærlighed med sin Raade og sin kraftige Beskyttelse (2, 2—3). Dette lille Indlednings afsnit skal vise Israels, hvor godt det var at høre Herren til, og hvor uretsfærdigt det er at give Herren Skhlden for sin Ulykke.

Dervaa følger Talens Hoveddel, 2, 4—30, der falder i flere mindre Afsnit. Hovedtanken er denne: Israels er selv ved Fra fald fra Herren Skhld i alle sine Ulykker, fra hvilke det forgjæves søger Redning hos Hedningerne og deres Guder.

Israels blev ikke staaende i den første Kjærlighed, det glemte Guds Velgjerninger og Velsignelse, og endnu medens det nød Herrens Gaver glemte det Giveren (2, 4—8). Saadan Utaknemmelighed maa bringe Straf; thi den er aldeles uhørt; end ikke blandt Hedningerne høres om saadan Synd, og dog har Israels saa langt større Grund til Troskab mod sin Gud, efterdi han er Livets Kilde (2, 9—13).

Den dobbelte Synd, hvori Israels saaledes er skhldig, er ogsaa Roden til al dets Ulykke. Og dog vil Israels ikke vende om og angribe sin Ulykke i dens egentlige Rod; men netop ved fortsat Henfljen til Verdensmagten søger det Hjælp og forsøger derved fun sin Skhld og saaledes ogsaa sin Straf (2, 14—19).

Fra gammel Tid af er denne Tilbørelighed rodfæstet i Israel; gjenstridigt og forbundt har det været fra sin Ungdom af, endda Herren havde gjort alle Ting vel for det. Drevet af umætteligt Begjær efter Verdens Lyst og Afguderiets Sanselighed vil det ikke høre noget Formaningens Ord om at affstaa derfra (2, 20—25). Og dog bringer denne Afgudsdyrkelse Folket ingen virkelig Frelse. I Nødens Tid striger det forgjæves til Afguderne (2, 26—28). Det høster kun Herrrens Straf ved denne Gjenstridighed (2, 29—30).

Slutningsaffnippet er 2, 31—3, 5: Herren har søgt at drage Israel tilbage ved alle Midler, men det har ikke villet. Om det nu nødtvungent vender sig til Herren, kan han ikke modtage det; thi det er ikke Hjertets Bod, men kun Jærens Rædsel, som driver det.

Israel har intet at klage over Herren, men trods Herrrens Godhed har det revet sig fra ham; og det vil ikke kjende sin Synd, men vedbliver at forlade sig paa Verdenmagten, Egypten, som dog ikke kan hjælpe det (2, 31—37). Naar da Israel i sin Nød striger til Herren, er det som en forladt Horekvinde, der vil vende tilbage til sin første Mand. Hun bliver ikke modtaget. Saaledes skal heller ikke Israel blive modtaget af Herren; thi det vil ikke angre sin Ondskab (3, 1—5).

Anden Tale. Kap. 3, 6—6, 30. Juda Rige maa omvende sig eller gaa under.

De fire Kapitler, 3, 6—6, 30, danner en sammenhængende Tale, hvori fremholdes, at k u n D m v e n d e l s e f a n f r e l s e J u d a R i g e f r a U n d e r g a n g, idet først Israels Riges Skjebne foreholdes Juda til Advarsel (3, 6—4, 2), og derpaa Juda opfordres til Ombendelse forat undgaa den truende Dom, som skildres med mørke Farver (4, 3—31). I det tredie Afsnit, Kap. 5, udtales, at Judas Ugadelighed er Grunden til Dommen, og i den fjerde Del, Kap. 6, at denne Dom afvendes ikke; thi Juda er forhørdet i Retfindighed og Egenretfærdighed.

Talen's Hovedformaal er at nedrive Judas Riges falske Stolen paa, at det som Guds udvalgte Folk ikke kunde gaa under. I denne falske Tillid betrænggedes Juda end mere ved Israels Riges Undergang.

1. Kap. 3, 6—4, 2: Israels Riges Forkastelse og Untagelse
paany skal være en Advarsel for Juda.

Israels Rige, Judas Søster, er af Herren blevet forskudt for sin Troløsheds Skyld; desuagte har Juda letfindigt hengivet sig til Volen med Afguderne og ikke villet ombende sig til Herren af ganske Hjerte (3, 6—10). Saa vil Herren ophøje Israels Rige over Juda: thi det har ikke været saaledes advaret som Juda. Han vil udraabe Omvendelse for Israels Rige, han vil føre det tilbage ved gode Hyster, han vil lede det til Jerusalem, hvor Herren selv vil trone i Paktesarkens Sted, og hvor Hedningerne skal bøie sig for Israels Gud, og Juda skal frelses kun ved at følge Israels Rige i dets Omvendelse (3, 11—18).

Israels Omvendelse skildres derpaa i 3, 19—4, 2 paa en gribende Maade som Herrens Kald og Israels Svar. Herren siger: Jeg vilde give dig den højeste Plads blandt Folkene, men din Troløshed har hindret dette (3, 19—20). Israel svarer med Graad og Sukke (3, 21). Herren siger: Vend om! (3, 22), og Israel svarer: Ja, vi kommer; dog vore Synder faste os ned i Skam og Blusel (3, 22—25). Herren siger: Kom i fuld Oprigtighed, og Abrahams Forjættelse skal blive opfyldt ved Israels Rige (4, 1—2).

2. Kap. 4, 3—31: Juda maa omvende sig; thi Dommen er nær og, naar den kommer, sørderknusende.

Omvender Juda sig ikke, optændes Herrens Brede og bryder løs uden at kunne afvendes (4, 3—4). Fra Norden kommer Ødelæggelsen lig en Løve, og da skal alle Lederne i Israel være ganske raadløse og de falske Fredsforkyndere beskjæmmes; som en Storm vind skal Ødelæggelsen fare frem, fuldbyrdende Herrens Dom (4, 5—13). Derfor er der kun Frelse i en grundig Bod; thi det er Synd, som har voldt Fiendens Komme (4, 14—18). Da skal Fortvilelsen grieve Folket; thi Dommen er en Ødelæggelse, som gjør Landet „øde og tomt.“ Og det nytter ikke mere at krybe for Verdensmagten; thi den har fattet Afsky for den Stjøge, som har leflet med den (4, 19—31). Dog er der endnu et Lysglint i Mørket (B. 27).

3. Kap. 5. Aarsagen til denne Dom er Folkets fuldstændige Fordærvelse.

Der hersker i Juda og Jerusalem en saadan Ugudelighed, at det

er umulig at finde én, som gjør ret; ingen tager imod Tugt; ringe og mægtige trodser alle Herren, derfor kan han ikke staane dem; et Sodoma er Herrens Stad blevet (5, 1—9). Saa vil Herren vise det Folk, som fornegter ham, at han er til. Ved et barbarisk Folk vil han ødelægge Land og Rige; dog skal Juda have en Rest (5, 10—18). Denne Straffedom bereder Juda sig selv ved sin Forhærdelse. Styrket af falske Profeter og trælbundet af hærskende Prester, styrter Folket sin Fordervelse imøde uden at betænke Enden (5, 19—31).

4. Kap. 6. Ødelæggelsen er uafvendelig; thi Folket vil ikke omvende sig.

Tienden kommer fra Norden, beleirer Jerusalem, bringer det Undergangen nær, fordi det er fuldt af Uret og Ugudelighed; dog er der endnu Tid til Bod (6, 1—8). Men Jerusalem benytter ikke sin Raadetid og hører ikke Profetens Advarsel; meget mere hører det paa de falske Profeter, som figer: Fred, Fred! Derfor fuldbyrdes Dommen (6, 9—15). Herren falder til Omvendelse, men naar dette Raab besvares med: „Nei, vi vil ikke,” saa nytter Offer og Røgelse intet (6, 16—21). Saa fuldbyrdes da Ødelæggelsen, Tienden naar sit Maal. Thi ved Profeten Jeremias anstiller Herren den sidste Prøve med sit Folk; men denne Prøve godtgjør fun, at Folket er idel Slagger, og at der intet ødelt Metal er at finde deri (6, 22—30).

Tredie Tale. Kap. 7—10. Tempeltalen.

Den falske Tillid til Herrens Tempel gjøres til intet ved Herrens Dom over Synden; Herren selv og han alene er Frelser.

Denne Tale, som sandhedsvis er holdt under Josias, falder i tre Dele: 1. Herrens Tempel og de udbortes Offere beskytter ikke et Folk, som foragter Herren og ikke vandrer i hans Frygt; Templet selv falder ved Folkets Ugudelighed, og en knusende Dom rammer det afgudisse Folk (7, 1—8, 3). 2. Denne knusende Dom bevirkes ved Folkets Troløshed og foraarsager uendelig Hammer og Bellage (8, 4—9, 22). 3. Herren har indesluttet alle under Synd, baade Søder og Hædninger, og han er selv den eneste sande Gud, som har givet alle Livet, og hos hvem derfor Frelse alene er at finde i den Hjemsgelde, som nu gaar over Juda (9, 23—10, 25).

Taleens Hovedformaal er at nedrive Judas Tillid

til Templet og Gudsstjenesten og indskærpe, at den levende Gud æres ikke ved døde og udbortes Gjerninger; han vil meget mere straffe en saadan tom Indbildning, der sætter ham i Klasse med Afguderne, og ved sine vældige Domme over Føder og Hædninger vise, at han selv ingen død Afgud er, men Afgudernes Herre og Dommer, idet han dømmer deres Tilbedere.

1. Kap. 7, 1—8, 3: Egenretfærdighed og Uretfærdighed i en affklig Forening fører Undergang over Templet og Folket.

Jeremias skal advare Folket mod den falske Betragtning, at det bor træggeligen i Landet, fordi Herren bor i dets Midte i Templet; kun sand Gudsfrugt, ikke hylkelse Bogstavtjeneste kan gjøre, at Folket bor træggeligen. Dersom Herrens Tempel bliver som en Røverhule og den udbortes Gudstjeneste et Skaftejul for allehaande Ondskab, saa vil Herren forlade sit Tempel og lade det blive øde som Silo og adspredle Juda, ligesom han har adspredt Efraim (Israels Rige) (7, 1—15). Ingen Bon vil Herren antage for Folket, thi det er fuldt af Afguderi (7, 16—20). Det nyttet heller ikke, at Folket er ivrigt til at bringe offere, som om det derved kunde sikre sig, at Herren blev i dets Midte; thi ikke Offere har Herren sat som Betingelse for sin Bon i Israels Midte, men Lydighed mod hans Bud er den store Grundbetringelse for Samfundet mellem Gud og Israel. Maas derfor Gjensidighed mod Gud og forsætlig Foragt for hans Ord er bleven Israels Bøsen, saa er det fortapt (7, 21—28). Dersor er der intet andet at gjøre end at hyle og græde over Dommen, som kommer over det afgudiske Folk. Afguderiets Helligdomme skal blive helliget til Guds forsærlige Rettersæd, hvor Død og Grav skal tage Glædens og Jubelens Blads. Ja, endog de tidlige Afgudsdyrkere, som synes at have undgaaet al Straf, skal Herren næ, og deres Bon skal henlænges uden Begravelse (7, 29—8, 3).

2. I Kap. 8, 4—9, 22 fremstilles i to parallelle Afsnit, hvoraaf det første går fra 8, 4 til 9, 1, det andet fra 9, 2 til 9, 22, Folkes Synd, dets Straf og dets hylkelige Klagel.

I den første Stilbring af Synden fremhæves det, at Judas Fra-fald er saa forsædeligt, fordi det bestaar i Svig og Uredelighed for Herren. Herrens Lov er deres Stolthed og Tillid; men de følger den ikke. Evertimod, de forvender den til Øgjn. Af Profeter roser

de sig og forlader sig paa dem; men det er falske Profeter. Derfor er Folket et ufrugtbart Eigentræ, som ikke engang har friske Blade (8, 4—13). Derfor kommer Herrens Dom uventet og forfærdelig fra Norden, og den afvendes ikke ved noget Middel (8, 14—17). Da bliver der Klage og Jammer, Juda striger efter Herren fra et langt bortliggende Land, der er ingen Vægedom at finde, og der er ingen Sorg, som er stor nok for den endeløse Jammer (8, 18—9, 1).

I den anden Skildring af Shynden fremhøves fornemmelig, at Folket er bragt til Undergangens Rand ved en fuldstændig Trolosshed Mand og Mand imellem, saaat der ikke længer er nogen Tillid og Trughed i det indre. Det Folk, som efter 8, 4—13 har sveget Trosskaben mod sin Gud, har ogsaa sveget al Troskab mod Mennesker (9, 2—9). Derfor kommer Dommen; Riget tilintetgøres, Jerusalem jevnes med Jorden, Landet bliver en Ørken, Folket adspredes blandt Hedningerne (9, 10—16). Da er det Tid at opløste Klage som over en død; thi dødt er Herrens Folk, et Vig, hvorover der lyder Jammerkrig (9, 17—22).

3. Kap. 9, 23—10, 25: Alt Menneskeverk og især Afguderne duer ikke. Herren alene er Frelseren.

Bisdom, Styrke og Rigdom duer ikke, men kun den sande Guds-erfjendelse; men da denne er forsvunden baade hos Jøder og Hedninger, vil Dommen ramme dem alle (9, 23—26). Israel burde vide bedre end at løbe efter Afguderne og de hedenske Religioner, som er idel Forsængelighed (10, 1—5). Herren alene er den rette Folkenes Konge, som vældig aabenbarer sig, og som i Modsetning til de bedragelige Afguder selv er den levende Sandhed (10, 6—10). Afguderne skal gaa tilgrunde og deres Tilbedere besejammes; men Israels Gud er den, som har dannet alle Ting og selv udvalgt sit Folk (10, 11—16). Men Herrens udvalgte Folk vil først gjennem Vorftsprellens Dom erkjende sin Shynd; dersor kommer Fienden fra Norden. Talen ender med Profetens Bon om, at Straffen dog ikke maa være haardere, end at Folket kan udholde den, og at den samme Dom maa falde end tyngre paa Hedningerne, som har under-tvunget Juda (10, 17—25).

Fjerde Tale. Kap. 11—13. Straffen over Paktesbruddet.

Judas Paktesbrud medfører de ved Pakten selv bestemte Straffe. Ogsaa denne Tale deles bedst i tre Afsnit: 1. Herrens Pakt med Folket er ikke til Frelse men til Fordærvelse, naar Pakten ikke holdes men overtrædes, 11, 1—17. 2. Herrens Profets mange Lidelser, som skal blive større og større, kommer af Folkets Forhærdelse mod Herrens Ord; denne Gjenstridighed gjør Israel lige med Hedningerne i Dommen; men den knusende Dom bøier Israel og Hedningerne under Guds Varmhjertighed, 11, 18—12, 17. 3. Profeten forhinder først i en symbolisk Handling, derpaa i en Lignelse og endelig i ligefremme Ord, at Herren vil dømme sit eget udvalgte Folk ved F i e n d e n f r a N o r d e n , Kap. 13.

1. Kap. 11, 1—17: Paktesbrud straffes med Paktesstraffe.

Herren minder ved Profeten (sandhænligvis med Tilknytning til Josias's Paktesfornhelse, 2 Kong. 23, 3) om den Pakt, som han sluttede ved Israels Udgang af Egypten, og viser, at den indeholder baade F o r b a n d e l s e og B e l s i g n e l s e , og at Betingelsen er, at Folket hører Herrens Øst og gjør derefter (11, 1—5); Judas Stæder og Jerusalem skal nu høre Paktens Ord og gjøre deretter. Thi Fædrene, som tidlig og idelig hørte Herrens Vidnessbryd og ikke gjorde derefter, er rammet af Paktens Straffe (11, 6—8). Men desværre, det går endnu ligedan; Juda lader sig ikke advare ved Fædrenes Straf, men vender om til deres Ondskab, dersor skal en svar Dom ramme det (11, 9—13). Bon for Folket til Herren ikke antage, Ulhøjen er uafvendelig, fordi Ondskaben er uafsladelig (11, 14—17).

Herren har aabenbaret Profeten et Anslag mod hans Liv i hans Fødebh, Anatot; thi Anatots Mænd vil stanse Profetens Prædiken. Men det bliver kun til Anatots Ødelæggelse (11, 18—23). Profeten klager over, at han maa lide saa meget, mens det går de ugudelige vel (12, 1—4); men Herren svarer, at dette er bare Beghndelsen til Lidelserne (12, 5—6). Men disse Lidelser er Dommens Forbud; den hidføres af Herrens Brede ved de omgivende hedenske Folk (12, 7—13). Men Dommen over Herrens Folk medfører ogsaa Dom over de Hedningefolk, som var Straffens Redskaber. De læges alle under Straffen; men dermed lægges de ogsaa alle under

Forbarmelsen, om de vil omvende sig til Herren, Israels Gud (12, 14—17).

3. Kap. 13. Judas stolte Tillid til sit nære Forhold til Herren beskjæmmes ganske ved Dommen.

Profeten foretager efter Herrens Besaling en symbolisk Handling; han kjører et Belte, binder det om sig, gaar med det til Eufrat og begraver det der i en Klipperist. Om lang Tid graver han det op igjen og finder det raaddent; derved skal han vise, at Herren vil nedbryde Judas Hovmod, om det end roser sig af at være Herren saa nær som Beltet, der omslutter en Mands Lænder (13, 1—11). Derpaa viser Profeten ved en Lignelse, at Judas Hovmod er Dommens Beghyndelse; thi den gjør Folket beruset, saaat det ikke forstaar, hvad der tjener til dets Fred (13, 12—17). Endelig forkynnes ligefrem det hele Folks Vorhørelse og dets dybe Fornedrelse ved Fienden fra Norden for Afgudsdyrkelsens Skyld (13, 18—27). Talens Hovedformaal er at nedrive Judas hovmodige Stolen paa Pakten med Herren, uagtet det har brudt Pakten.

Femte Tale. Kap. 14—15. Herrens Ord i Anledning af Tørken.

Denne Tale falder i to Dele: 1. Skildringen af Tørken og Profetens Forbøn for det haardt plagede Folk og Herrens aftenende Svar, 14, 1—15, 9. 2. Profetens Klage over, at han paa den Maade bliver Gjenstand for alles Had, og Herrens Svar derpaa, 15, 10—21.

Talens Formaal er at vise, at Dommens Tid allerede er begyndt, og at ingen Forbøn kan længere avvende Dommen. Dersor skal Herrens Profet ikke forarges over sine Trængsler; thi de er uundgaaelige som Dommens Forbud over det gjenstridige Folk.

1. Kap. 14, 1—15, 9: Profeten giver først en hjerteskjærende Skildring af Tørken, som nærmest er at forstaa om egentlig Vandmangel, men ogsaa er et gjennemsigtigt Billede af Folkets aandelige Tilstand (14, 1—6). Bevæget af Folkets Gammer optræder Profeten som Forbeder og bønsfader Herren, at han ikke vil se hen til Folkets Misgjerninger, men til sit eget Frelsnavn og dersor redde det Folk, som er faldet med hans Navn (14, 7—9). Men Herren svarer, at Tiden er kommen til at ihukomme Folkets Shnder, og

hverken Førbøn, Faste eller Offer kan afvende Dommen. Jeremias indvender, at Folket er dyiset i Søvn af Profeterne; men Herren svarer, at Profeternes Løgn er ingen Undskyldning, den er kun en Synd mere baade for de falske Profeter selv og for Folket, som lytter til dem. Dersor skal Jeremias med Graad vidne om den kommende Dom (14, 10—18). Jeremias vover dog efter at bede for Folket og minde Herren om Pakten og om hans Navns Gere (14, 19—22). Men Herren svarer, at det er ikke Mangelen paa en Førbeder, som hidfører Dommen. Selv Mose og Samuels Førbøn funde nu intet udrette. Dommen kommer uafvendelig; thi Manasjes Synd er Forkastelse af Herren, dersor forkaster Herren Folket (15, 1—9).

2. Kap. 15, 10—21: Profeten flager over, at naar hans Førbøn saaledes afgives, bliver han, som vilde alle vel, Gjenstand for alles Gad og Forbandelse. Herren svarer, at han vil frælse sin Profet og hevne hans Lidelser ved den knusende Dom fra Norden (15, 10—14). Profeten beder, at Herren dog ikke vil forhale Dommen saa længe, indtil det er forbi med ham; han har dog forsaget alt for Herrens Skyld. Skal han da ikke engang finde Bedrlag hos Herren? Herren svarer, at det har ingen Nød; ved fuld Hengivelse til Herren skal han vinde fuld Fred, i fuld Lydhed skal han saa fuld Styrke og bestandig Frelse fra alle sine Fienders Haand (15, 15—21).

Sjette Tale. Kap. 16—17. Folket er redningsløst fortapt, og Dommen er ganske nær.

Ogsaa denne Tale falder i to Dele: 1. Profetens Bebudelse i Handling og Ord af den umiddelbart forestaende Dom for Syndens Skyld, 16, 1—17, 4; 2. Fordærvelsens og Frelsens Bei, 17, 5—27.

Talens Hovedformaal er at vise, at Dommen er saa nær, at den rammer allerede den nærværende Generation, og at dersor enhver gjør vel i at være beredt.

1. Kap. 16, 1—17, 4: Profeten skal i al sin Færd bære Vidnesbryd om den forestaende Dom, som kommer allerede i hans Levetid. Dersor skal han ikke tage sig en Hustru og ikke avle Børn; thi det er en Dødens Tid, som forestaar. Han skal heller ikke delstage i

Sorg over døde eller i Glæde med levende; thi Dommen skal være saa forfærdelig, at de enkelte Personers Sorg og Glæde ligesom druknes deri (16, 1—9). Grunden til Dommen er Folkets Af-guderi og Forhærdelse, som gjør det nødvendigt, at det straffes med Vortførelse; og dog er der tilovers en herlig Frelse fra denne skræ-felige Hammer, hvorved endog Befrielsen fra Egyptens Trældom skal bringes i Forglemmelse (16, 10—15). Derpaa skildres videre Vortførelsen og dens Aarsag, og efter Profetens Øen svarer Her-ren, at denne Dom vil have til Følge, at endog Hedningefolkene er-fjender sine Guders Afmagt og fornemmer i Sandhed, at Herren er Gud (16, 16—21). Endelig indstjærpes endnu engang, at Judas utilgivne Synd, som skrevet med Ferngriffel og Diamantspids vid-ner imod det, er Grunden til Dommen (17, 1—4).

2. Kap. 17, 5—27: Fordærvelsens Vei er at forlade sig paa Mennesker — sig selv eller andre — medens Frelsens Vei er Tro og Tillid til Herren (17, 5—8). Det kommer deraf, at Menneske-hjertet altid er bedrageligt og hænger ved det sanselige og synlige, medens Herren er den evige, hellige og trofaste, som alene kan og vil give det levende Vand til Liv (17, 9—13). Derfor beder Profeten, at han maa blive delagtig i Livet og Frelsen, og at ikke hans Lydig-hed mod Herrens Kald maa blive ham til Undergang ved Fiendernes Haand (17, 14—18). Til sidst henviser Profeten Folket til et Øde-læggelsens Tegn, som er bitterligt for alles Øine, nemlig deres Vanhelligelse af Sabbaten. Den var det evige Vaktestegn, derfor er dens frælle Overtrædelse et tydeligt Ødeleggelsens Tegn. Og det kan ikke være anderledes, end at en saa lige frem Fornegtelse af Herrens Folks Kald, som den der kommer tilsyne i Sabbatsbrydel-sen, maa straffes med Folkets Forkastelse (17, 19—27).

Syvende Tale. Kap. 18—20. Leret i Pottemagerens Haand og den sønderlagne Lerkruske.

Ogsaa denne Tale falder i to Dele, hvoraf hver indledes med en symbolisk Handling, som derpaa udlægges, og Virkningen heraf paa Folket meddeles. 1. Leret i Pottemagerens Haand er et Billede paa, at Herren har Ret og Magt til at bruge, hvad Middel han vil, til Folkets Forhælfse, Kap. 18. 2. Den sønderlagne Lerkruske er

Villede paa, at Folket i sin nærværende tilstand er uforbederligt og maa knuses forat blive fornyet, Kap. 19—20.

1. Kap. 18. Profeten foretager ikke selv nogen symbolisk handling, men faar Besaling til at gaa ned til Pottemageren og være Bidne til, hvorledes han behandler Veret, og der skal Herren give ham en Abenbaring. Profeten gaar ned og ser, hvorledes Pottemageren danner Veret til Kar, og hvis det mislykkes, om da nner det efter eget Godlykke (18, 1—4). Herren siger da, at dette er et Villedes af hans Forhold til Folket. Bil han berede det til et bestikket Kar, saa har han baade Magt til at danne det engang og til atter at omdanne det. Folket har vistnok den Frihed, at det kan adlyde eller modstaa; men Herren har den Magt, at han kan vælge sine Midler derefter og saaledes naa sit Maal (18, 5—10). Nu er Folket fordærvet, Herren truer med Ulhukke, forat Folket skal omvende sig. Folket vil ikke omvende sig; saa kommer Ulhukken og spredes Folket som Avner for Winden (18, 11—17). Folket svarer paa Truselen med Brede og Haan: Alt er jo i bedste Orden i Guds Folk, hvorledes skulde da en saadan Dom komme, og hvorfor skulde der trænges Omvendelse? Men Jeremias vender sig til Herren med Øjn om, at han vil straffe denne Ondskab i sin Brede (18, 18—23).

2. Kap. 19—20: Profeten faar Besaling til at kjøbe en Verkrukke, tage med sig Folkets og Presternes Eldste, gaa ned til Hin-noms Sons Dal og der efter en skarp Tale om Folkets Synd og Straf knuse Verkrukken og derved betegne, for det første at Folket skal knuses til ubrugelige Potteskaar, og for det andet at denne Straf kommer for det i Tofet bedrevne Afguderis Skyld, som gjør hele Jerusalem til et urent og vanhelligt Sted som Tofet (19, 1—13). Jeremias vender derpaa tilbage til Jerusalem, gaar ind i Forgaarden og vidner, at Herrens Straffedom kommer uafvendelig for Forhærdelsens Skyld. Tempelforstanderen Pashur forarges derover, og arresterer og fængsler Jeremias som Fredsforstyrre. Da Jeremias løslades, forkynder han, at Pashur skal blive til Rædsel for sig selv og alle sine Venner, og Juda og Pashurs hele Hus skal føres i Fangenskab til Babel, som her nævnes første Gang i Jeremias's Bog (19, 14—20, 6). Profeten flager nu for Herren over de Videlser, som følger hans Kaldsgjerning: Han taler, og han bliver spottet og forhaanet; han tier, og Herrens Ord bliver som Ild

i hans Ven, saa han kan ikke udholde det. Hans Fiender lurer paa et Fal'd, forat saa Anledning til at anklage ham; men Herren er ham dog nær og frelser ham fra Fienderne (20, 7—13). Men en ny og forfærdelig Ansegtselje reiser sig i Profetens Sjæl; han forbander sin Fødselsdag, fordi han er født til Møie og Sorg, og det ser ud, som om han denne Gang bliver uden Trettessættelse og Trøst (20, 14—18).

Ottende Tale. Kap. 21—23. Folkets Hyrder og Ledere.

Dette Afsnit, som ikke ganske svarer til Navnet „Tale,” bestaar af tre Dele: 1. Jeremias's Svar til Kong Zedekias om Jerusalems Erobring ved Kaldærerne, Kap. 21. 2. Spaadom om Judas daarlige Konger, som ødelægger Folket, og om Davids retfærdige Spire, som efter samler det fordrevne Folk, 22, 1—23, 8. 3. Spaadom mod de falske Profeter, 23, 9—40.

I dette Afsnit er samlet Spaadomme fra forskellige Tider. De handler om Folkets Ledere, og de forbindes med Budskabet om Jerusalems Ødelæggelse forat vise, at de slette Ledere, både Konger og Profeter, er Nedskaber til Folkets Forvildelse og Afspredelse, mens Herren ved en god Hyrde efter vil samle det adspredte.

1. Kap. 21. Spaadom om Jerusalems Erobring ved Kaldærerne. Efterat Nebukadnezar allerede har omringet Jerusalem, sender Zedekias Bud til Jeremias forat høre, om Herren efter vil frelse Jerusalem ved en Undergjerning (21, 1—2). Jeremias svarer, at Herren skal slaa Jerusalem og Kongehuset med Pest og Sverd og Fangenskab, og Kaldærne skal ikke drage bort, før de har fuldbyrdet Ødelæggelsen (21, 3—7). Derpaa tilfører han Herrens Raad om Livets og Dødens Vei. Der er kun Frelse i Obergivelse til Kaldærne, al Modstand fører kun til haardere Skjebne (21, 8—12), hvorpaa han efter i 21, 13—14 varsler Stadens fuldstændige Undergang.

2. Kap. 22, 1—23, 8. Dom over de ugedelige Konge og Frelse ved Davids retfærdige Spire. Profeten formaner Konge og Folk til at øve Ret og Retfærdighed og Lober, om dette fører, at Davids Hus skal bevare sin fordums Hærlighed; men i modsat Fal'd vil Ødelæggelse være Straffen (22, 1—9). Den til Egypt-

ten borthørte Konge, Gallum (Joachas), skal ikke mere vende tilbage, men dø i Fangenslab (22, 10—12). Den mægtige men uretfærdige Jojakim skal faa en Ende med Forfærdelse, og ingen skal sørge over ham (22, 13—19). Folket, som ikke vil høre Herrens Røst, er redningsløst fortapt (22, 20—23). Joakim skal dø barnløs, og ingen af hans Sæd skal sidde paa Davids Trone (22, 24—30). Saaledes bliver Regelen i 22, 1—9 bragt i Anvendelse, og for menneskelige Øine synes dermed Davids Hus at være tilintetgjort; men trods de daarlige Hyrders Straf har Herren dog et Frelsens Raad tilbage. Han vil opreiße David en ret færdig Spire, og han skal samle den Hjord, som de daarlige Hyrder har adspredt (23, 1—8).

3. Kap. 23, 9—40. De falske Profeter. Ved Siden af de uguadelige Konger har fornemmelig de falske Profeter, som smigrede for Folkets kjædelige Sind, bidraget til Folkets Undergang. Profeten truer derfor ogsaa dem; han skildrer deres uguadelige og ryggesløse Vandel, som bringer Forbandelse over Landet og Strafedom over dem selv. Samarias Profeter var Daarer, men Jerusalems falske Profeter er Forbrydere, hvis Synd gjør Staden til et Sodoma og Gomorra, og hvis Straf kommer uafvendelig (23, 9—15). Derpaa advarer han mod deres løgnagtige Taler og Spaa-domme. De taler af sit eget Hjerte, ikke efter Herrens Labenbaring; de forkynder Fred, hvor der ingen Fred er, og Frelse, hvor der er idel Dom. Derfor kommer Herrens brændende Bredes Dom, og hvad de ikke har villet se, det skal de faa føle. Thi fun den er en sand Profet, som kjenner Herrens Raad og prædiker det til Syndenes Omvendelse fra deres Ondskab (23, 16—22). Herren kjenner de falske Profeters Løgn. De udgiver sine egne Domme for Herrens Ord; men de kan ikke derved hindre Guds Navns Labenbarelse i Dommen. Deres Drømme er som Halm, men Herrens Ord som Kornet. Og Herrens Ord virker sønderknusende og rensende, medens de falske Profeters Løgn fun fremfrynder Dommen (23, 23—32). Endelig revses den Spot, hvormed de falske Profeter, Presterne og Folket mødte Jeremias's Domsforkyndelse, og der bebu des forfærdelig Straf over denne Trods (23, 33—40).

Niende Tale. Kap. 24. De to Figenkurve.

Dette Kapitel indeholder et Syn med dets Udlæggelse. Hovedtanken er, at „*S r a e l s R e s t*“ er at søge blandt de bortførte, ikke blandt dem, som nu i hovmodig Trods mener sig at være Herrens velbehagelige Folk, fordi de bor i Jerusalem.

Jeremias havde dette Syn efter Jojakins Vortsfrelse, 598 f. Kr., da de bedre Borgere og blandt dem Profeten Ezechiel bortførtes til Babel (2 Kong. 24, 11—16). Det er altsaa i Begyndelsen af Zedekias's Regering. Profeten ser to Figenkurve staaende foran Templet, den ene fuld af højelige Figener, den anden fuld af meget daarlige, uspiselige Figener, hvorved betegnes det for Herrens Ansigt forsamlede Folk (24, 1—3). Derpaa forklares, at de gode Figener betegner den bortførte Del af Folket, som Herren vil antage sig, føre tilbage, opbygge og fornhe til sit Folk, i hvis Midte han vil bo, fordi de omvender sig til ham (24, 4—7). De daarlige Figener derimod betegner de i Jerusalem tilbageblevne med Zedekias, hvis Skjebne vil være Forkastelse (24, 8—10).

A n m. Ikke alle enkelte bortførte er uden videre gode og alle tilbageblevne daarlige; men de bortførte vil nu vende om, mens de tilbageblevne endnu har Dommen ivente.

Tiende Tale. Kap. 25. Den syttiaarige Trældom under Babel.

Talen indledes i B. 1 og 2 med en Overskrift, som næagtig angiver Tiden for den. Det er Året 606 f. Kr., som er Jojakims 4de og Nebukadnezars 1ste År. Året 606 er det store Vendepunkt i Judas og hele Jorasiens Historie. *N i n i v e* er netop ødelagt, og i dette År staar Slaget ved K a r k e m i s c h, da Egyptens Magt knækkes. I dette År gjøres *J e r u s a l e m* skatshyligt under Babel; og i dette År hæver altsaa Babel sig op til den stolte Høide, hvorpaa det holder sig i 70 År, mens Folkene ligger i Trældom for dets Fødder.

Talen selv, 25, 3—38, falder i tre Dele: B. 3—14; B. 15—29 og B. 30—38.

1. Kap. 25, 3—14: Profeten vidner, at Juda er blevet forhærdet; dertil har hans Virksomhed frugtet i de 23 År fra Josias's 13de År indtil nu. Og foruden ham har Profeter før ham og samtidig med

ham kaldt Folket til Omvendelse fra fremmede Guder; men Folket har ikke hørt. Saaledes er den Forhærdelsens Udvilning, som alle rede begyndte ved Esaias (Ej. Kap. 6), blevet fuldkommet (25, 3—7). Med det profetiske „d e r f o r“ indledes saa Domsforklyndelsen mod Juda. Herren vil ved Nordens Slegter, der her betegner Babylonierne og de med dem forbundne Folk, under Anførsel af Nebukadnezar, der er Guds Strafferedskab, bringe en total Ødelæggelse baade over Juda og de omboende Folkeslag. Denne Dom skal medføre alt Livs og al Nørelses Stansning i Juda og de omliggende Lande, og denne Ørkentilværelse skal være i 70 Aar (25, 8—11). Men naar de 70 Aar er tilende, er ogsaa Babels Ophøjelse tilende. Det falder, og der begynder en Trældommens Tid for Babel, hvoraf det ikke reiser sig mere. Det er den retsædige Gjengjeldelse for Babels Uretfærdighed mod Folkene (25, 12—14).

2. Kap. 25, 15—29: Herrens Bredestalk. Jeremias skal tage en Kalk med Bredestvin og give Folkene at drifte. Ved denne Bredestalk betegnes selve den Straffedom, som Herrens Brede fører over Folkene (cfr. Sal. 60, 5; 75, 9; Ej. 51, 17. 22; Jer. 49, 12; 51, 7; Ezeb. 23, 31 flg.). Denne symboliske Handling udføres ikke paa udvortes Maade, men kun ved det Ord, som Jeremias her udtaler (25, 15—16). Jeremias tager Kalken og gaar med den til de Folk, til hvilke Herren sender ham; han begynder med Juda og Jerusalem (V. 18), gaar derpaa til Folkene s o n d e n f o r Juda (V. 19—21), derpaa til Folkene m o d V e s t (V. 22), saa til Folkene m o d Ø s t (V. 23—25). Derpaa kommer Raden til N o r d e n s Riger, blandt hvilke Babel er det fornemste (V. 26). Babel kaldes her, ligesom i 51, 41, Sesak efter den saakaldte Regel Atbasch, d. v. s. det omvendte Alfabet, i hvilket Bogstaverne fra Enden af Alfabetet sættes istedekfor Bogstaverne fra Begyndelsen, den sidste for den første, den næstsidste for den anden o. s. v. Ved denne Forvendelse af Navnet betegnes, at der vendes op ned paa Babel selv. Æ de tre Vers 27—29 forklarer derpaa Virkningen af denne Dom og det guddommelige Princip, som følges i den, nemlig at Dommen begynder fra Guds Hus som det, der bærer det største Ansvar.

3. Kap. 25, 30—38: Profeten schildrer i dette Afsnit Dommen med almindelige Ord. Den Straffedom, som ved Babels Verdensrige føres over Folkene, er H e r r e n s Dom, som udgaar fra Himmelten

og rammer alle Jordens Beboere; det er en Netsfag, som Herren fører med Folkene, hvis Udgang er Død over de uguodelige (V. 30 og 31). Det ene Folk paafører det andet Ulhukke, og saaledes bliver Folkenes Historie fra nu af en Dommens Historie, som ikke stanser, før den gamle jødisk-hedenste Verden er en Dødningeager fuld af Lig (V. 32—33). Ingen Høihed eller Ere beskytter Jordens Fyrster under den forsærdelige Omvæltning, som forestaaer. Hjørerne og Hjorden er lige hjælpeløse, de slagtes eller adspredes, og deres Græsgange bliver til Ørken, d. v. s. Folkene udryddes og adspredes, mens Landene ødelægges (V. 34—37). Derpaa afrundes Talen i V. 38 ved atter at henvise til Dommens egentlige Øphav, der er Herren selv, som reiser sig lig en Løve, brølende efter Rov.

Denne store Spaadoms Ø p h l d e l s e begynder i det samme År, i hvilket den er udtalt. Judas syttiaarige Trældom under Babel begynder med Aaret 606 og varer til 536, da Chrus, Stifteren af det persiske Verdensrige, efterat have erobret Babel 538, tillader Jøderne at drage hjem (Eras Kap. 1). Disse er de 70 År, da Babel havde Verdensriget, da ogsaa alle de i 25, 18—25 nævnte Folk maatte bøie sig under Babels Mag. Men Dommen, som er begyndt med Jerusalem, staner ikke. Babel falder for Persien, Persien for Grækenland, Grækenland for Rom, Rom for det nye Gudsriget. Saaledes ender ikke denne Domstid, som begynder i 606, førend Dommen lig et vældigt Tordenvær har faret hen over hele den gamle Verden, Jøder saavelsom Hedninger, og nedslaaet al Høihed, være sig Folkenes Frihed eller Rigernes Magt. Dette Kap. 25 er derfor i en Sum hele den Nedrivelsens Forkydelse, hvormed Jeremias baner sig Bei til Øpbhæggelsens Forkydelse. De 24 foregaaende Kapitler i Jeremias's Bog figter alle hen til den mægtige Spaadom i Kap. 25, medens de følgende fire Kapitler, Kap. 26—29, er tilspøede for at stadfæste denne Spaadom og saaatsige fravrioste Juda de sidste Halmstraa af Redningshaab, som det endnu krampagtig klynger sig til. Kap. 26 skal vise, at Templet ikke beskytter dem; og Kap. 27—28, at Politik og Alliancer ikke forsvarer dem, og Kap. 29, at de bortførte ikke skal vende tilbage under Zedekias's Regjering, men først efter 70 År, naar Zedekias og den Rest af Folket, som er med ham, forlængst er ødelagt.

Ellerte Tale. Kap. 26. Templets fald og forargelsen mod Jeremias.

Spaadommen om de 70 Aars Trældom bekræftes i vort Kapitel ved Spaadommen om Templets Fald. Saa længe Templet stod, var der altid dem, som lod sig bedaare af de løgnagtige Ord, som nævnes i Jer. 7, 4. Hvor blind Zilliden til det udvortes Tempel var, ser vi bedst deraf, at Jeremias anklages som uskyldig til Døden netop for dette Ords Skyld.

I Begyndelsen af Jojakims Regjering, uvist om før eller efter Spaadommen i Kap. 25, faar Jeremias den samme Befaling, som vi har lært engang før i Kap. 7. Han skal i Templets Borgaard tale til det forsamlede Folk og vidne, at om det ikke ombender sig, saa vil Herren gjøre med Templet som med Helligdommen i Silo, og Jerusalem skal blive ødelagt (26, 1—6). Presterne og Profeterne og Folket forarges herover, griber Jeremias i et Opløb og erklærer ham at være Dødens for hans Spaadoms Skyld, ligesom senere Grelseren selv og Stefanus blev fælkelig anklaget for en lignende Brøde. Imidlertid kommer Folkets Øverster til, der sættes en Net, Presterne og Profeterne anklager Jeremias, som forsvarer sig dermed, at han er sendt af Herren, og at Ombendelsen endnu kan afvende Dommen, og at der er lidet hjælp i at slaa en uskyldig Mand ihjel og saaledes øge Syndeskylden (26, 7—15). Øversterne og Folket erklærer, at Jeremias er uskyldig, fordi Herren har sendt ham, og nogle af Landets Eldste stadfæster denne Kjendelses Retfærdighed ved at henvisse til Profeten Mikas Spaadom (Mif. 3, 12), for hvilken han dog ingenlunde blev antastet af Kong Ezebias (26, 16—19). Derpaa tilføies som Bevis paa, hvor stor Forbitrelsen mod Guds Ord var hos Kongen og Magthaverne, hvorledes Jojakim lod Uria ihjelslaa netop for den samme Spaadom, som Jeremias havde udtalt (26, 20—24).

Tolvte Tale. Kap. 27—28. Babels Nag.

I Begyndelsen af Bedekias's Regjering (Jojakim i 27, 1 er rimligvis skrivfejl, se 27, 3 og 28, 1) faar Jeremias Befaling til at gjøre sig et Nag og lægge det paa sin Hals. Derpaa skal han sende

Uag til Edoms, Moabs, Ammons, Thrus's og Sidons Konger ved de Gesandter, som fra disse Konger var komne til Zedekias, sandsynligvis forat forhandle om Forbund mod Babel. Oversendelsen af Uaget skal ledsgages af det Bud fra Herren, at han er deres og deres Landes absolute Herre, som uddeler dem, til hvem han vil. Nu har han givet dem til Nebukadnezar, og han og hans Esterkommere skal have dem indtil den af Herren fastsatte Tid. Derfor vil Modstand mod ham kun føre til total Ødelæggelse, trods alt hvad Spaamændene siger; men ved Underkastelse under Babel kan de opnaa at blive boende i sit eget Land (27, 1—11). Til Zedekias bringer Jeremias samme Bud: Ved Underkastelse under Babel skal han leve, ved Modstand vindes kun en elendig Død; de Profeter, som spaar det modsatte, er Løgnere, som bedrager det arme Folk, som blindt iler mod sin Undergang (27, 12—15). Derfor henvender han tilsidst en indtrængende Formaning til Presterne og Folket, at de dog ikke maa tro de falske Profeter eller forlade sig paa, at der endnu er noget af Templets Hærheds tilbage. Alt skal bortføres, og ingen Magt i Verden kan føre det tilbage, før Herrrens Time kommer (27, 16—22). Den falske Profet Hananja spaar, at om to Aar skal Babels Uag brydes og de bortførte vende tilbage (28, 1—4). Jeremias svarer, at der var en betenklig Uoverensstemmelse mellem denne Spaadom og de tidligere Profeters Spaadomme (28, 5—9). Hananja tager da Uaget af Jeremias's Nakke og sønderbryder det til Stadfestelse af sin Spaadom. Jeremias gaar bort og faar en ny Nabebaring, at Uaget skal være et Yernaag, som ingen kan bryde, og at Hananja skal dø, inden Naret er omme, hvilket ogsaa fter (28, 10—16).

Formalet med denne Tale er at stadfæste Spaadommen i Kap. 25 ved at vise det unyttige i politiske Forbund, der skal afværge Herrens Dom.

Trettende Tale. Kap. 29. Jeremias's Brev til de bortførte.

Ligesom i Jerusalem virkede ogsaa blandt de bortførte i Babel falske Profeter, som forespeilede dem, at de snart skulde vende tilbage. Derved blev de ikke alene sløve i sit jordiske Skald og forværrede saaledes sin haarde Lod; men Herrens store aandelige Hensigt

med Bortførelsen, nemlig deres Bud og Omvendelse, syntes at skulle forspildes. Derfor benytter Jeremias Lejligheden, da Kong Zedekias sendte et Gesandtskab til Babel, og skriver et Brev til de bortførte, hvori han opfordrer dem til ydmygt at finde sig i den haarde Skjæne, indrette sig paa et langvarigt Ophold i Babel, anse Babels Vel-færd som sin egen og ikke lade sig daare af falske Spaadomme om en snart Hjemkomst, da Babels Herredømme vil vare i 70 År. Kun at de maa forstaa Herrens Frelsessaad ogsaa i den haarde Bortførelsens Dom, at han nemlig tilsigter en grundig Hjerteforandring hos dem, da vil de gjennem Trængselen naa til de herligste Forjættelser Opfyldelse (29, 1—14). Derpaa forkynder han dem, at der forestaa de tilbageblevne med Zedekias haarde Straffedomme (29, 15—20), og bebuder derpaa Herrens Dom først over to falske Profeter i Babel (29, 21—23) og især over den falske Profet Semaja, som havde sendt Bud tilbage til Jerusalem og opfordret til at forbryde Jeremias at udøve sin profetiske Gjerning (29, 24—32).

II. Kap. 30—33. Opbyggelsens og Forjættelsens Bog.

Efter Jer. 1, 10 var Profeten ikke alene sat til at nedrive og nedbryde Riger og Folk, men ogsaa til at bygge og plante. Denne sidste Del af hans Virksomhed er hidtil kun sparsomt kommet til-syne i hans Bog. Vi har fundet opbyggende Forjættelser her og der mellem de nedbrydende Spaadomme som smaa Solglint mellem truende Tordenstyper, f. Exs. 3, 12—18; 12, 14—18; 16, 14—15; 23, 1—8; 29, 10—14. Men det var ikke tilstrækkeligt til at give Bodsprædiken dens nødvendige evangeliske Magt til at slabe og opholde Troen i de virkelig hønderknuste Hjerter og lade Israels Haab finne for dem, der i Babels Fangenskab følte Dommens Rædsel over sig. Derfor sammenføjer Profeten Forjættelserne til en særegen Bog. Han forkynder efter Herrens Bud de guddommelige Fredstanker (29, 11), som Herren tænker med sit Folk, hvilke Fredstanker fuldbyrdes i, gjennem og udaf den knusende Dom. Den store Dom, som i en Sum var bebudet i Kap. 25, er ikke blot øde-læggende; den har ogsaa en anden Side, som han nu fremholder;

den er Fødselsstund for en ny Tid, den er Gjennemgang til en bedre Tilstand for Israel, den er Underlag for en ny Pakt, den er Bedingelse for det nye Guds Rige og det nye Guds Folk, i hvilket Israels og Judas Riger atter forenes, Davids Hus faar et evigt Kongedømme, Leviterne et evigt Prestedømme, og Syndsforladelsens og det nye Livs Kilder skal være rigelig aabnet. Disse Tanker udbikles i den anden Hoveddel ved tre Tale: 1. Kap. 30—31, der viser Israels Forløsning og Gjenoprettelse i hele dens Udstrekning. 2. Kap. 32, der stadfæster Spaadommen i Kap. 30—31 ved en symbolisk Handling, idet den fangne Jeremias kjører en Ager i det beleirede Jerusalems Nærhed til Tegn paa, at der endnu vil komme en Fredstid i Israel. 3. Kap. 33, der stadfæster Spaadommen i Kap. 30—31 ved at henvisse til den evige Gjenoprettelse af Kongedømmet og Prestedømmet i Israel i den messianiske Tid.

Første Tale. Kap. 30 og 31. Israels forløsning og herlige fremtid.

Denne Tale, som er den mest omfattende, som Jeremias har holdt, falder i to Hoveddele, idet Kap. 30 skildrer Israels Forløsning gjennem Dommens haarde Nød i almindelige Træf, medens Kap. 31 mere specielt viser, hvorledes ved denne Forløsning Israels Rige og Juda Rige gjenforenes i Fædrenes Land og omdannes til et nyt Guds Folk ved en ny Pakt, Syndsforladelsens og Gjenføddelsens Pakt.

1. Kap. 30. Herren giver Profeten Besfaling til at nedskrive den Abenbaring, som han nu faar; thi Herren vil i sin Tid forbarme sig over sit Folk, Israel og Juda, og føre det tilbage til Fædrenes Land. Fordi der altsaa endnu er Frelseshaab for Israel, dersor skal dette Gudsord nedskrives (30, 1—3). Der forestaaer en stor Herrens Dag, den samme Dag hvormod Esaias spaar i Es. Kap. 13 og Zefanias i Zef. Kap. 1. Det er nærmest en Dommens Dag, og Angst og Forsørdeelse vil den bringe over alle Mennesker og stor Trængsel over Jakob; men det er ogsaa den Dag, da Forløsningen stunder til for det sande Israel. Det er „den lille Stund“ af Bevægelse, efter hvilken følger den store Glæde, da Israel udføres til Frihed, da Davids Kongedømme gjenoprettes, da Fred og Tryghed

bliver Jakob til Del. Dersor skal Israels ikke forsage i Dommens Tid, men betragte den som en Tugt og Revfelse, der modtaget i Ædmighed skænker megen Frugt (30, 4—11). Bistnock kan intet Menneske give Israels Lægedom; thi det er slaget af Herren for sine Synder. Men heller ikke kan nogen Menneskemagt fordærve Israels; thi Herren vil selv læge de Saar, han har slaaet (30, 12—17); Denne Lægedom bestaar i en fuldkommen Gjenoprettelse af al Israels sande Herlighed og Glæde, Mennigheden skal efter være Guds Mennighed med sin egen af den selv udgaaede Fyrste, der skal have en for ethvert andet Menneske uopnaaelig, fri Adgang til Gud og da skal Folket i Sandhed blive Guds Folk. Denne store Dommens Dag skal ogsaa udrense de ugudelige af Herrens Folk og saaledes befri Israels fra dets Urenhed, som har været Skyld i Straffen (30, 18—24).

Naar saaledes Dommens Bredestorm har rastet ud, kommer for alle Israels Stammer Opfyldelsen af den store Forjættelse om, at de skal være Herrens Folk (31, 1), hvorpaa Profeten særstilt beskriver de 10 Stammers (Israels Riges) Tilbageførelse (31, 2—22), Juda Riges Frelse (31, 23—26) og derpaa det hele tilbagevendte Folks Salighed i og ved den nye Paft (31, 27—40).

2. Kap. 31. For alle Israels Stammer er Frelsen bestemt, dersor vil Herren efter antage sig det allerede længe under Vortførelsens Dom lidende Israels Rige, give det tilbage dets forrige Land og dets gamle Forbindelse med Zion, Guds Helligdom (31, 1—6). Et forunderligt Log, hvor Jubel over Frelsen blandes med hdmig Graad over Ulydheden, føres de 10 Stammer af Herren tilbage til det forjættede Land, hvor de nyder Herrens Velsignelse temligt og aandeligt (31, 7—14). Efraims bitre Klage, der fremstilles som Nærels Graad over sine Børn, skal Herren omvende til Glæde; og er end Efraims Glæde graadblandet, naar det ihukommer sine foruds Synder, saa er dog Herrens Maade usoranderlig, og han skaber en ny Tilstand i Israels, nemlig Israels bestandige, trofaste Bedhængen ved Herren (31, 15—22). Derpaa forknyder Profeten ganske fort Judas Tilbageførelse til det hellige Bjerg, hvorfra dets Retfærdighed udgaard, hvorpaa Profetens Søvn, d. e. hans ekstatiske Tilstand, for et Sieblit afbrydes for straks igjen at inddræde paam (31, 23—26). Derpaa lyder Forjættelsens Ord over det hele Folk,

idet det først udjiges, at fra nu af vil Herrens Virksomhed gaa ud paa at opbygge Folket, men paa saadan Maade, at den kjødelige Slegts Forbindelse og den nationale Form af Guds Folk ikke mere skal være fremtrædende, men Herren vil handle med hver enkelt Person særskilt (31, 27—30). En ny Vælt vil Herren oprette med Juda og Israel, en ny Vælt, der ikke skal tage ind det hele kjødelige Folk, men kun dem, der lader Herrens Lov indskrives i sit Hjerte og derigjennem fødes til Guds Børn. Disse skal alle kjende Herren, fordi de selv har oplevet Syndesforladelsens Naade. Denne Vælt skal være evig og ubrødelig, og Israel skal ikke mere forfastes fra at være Herrens Folk. Jerusalem skal gjenopbygges som Herrens hellige Stad, og alle de vanhellige Steder trindt omkring Jerusalem skal ikke længer være, hvad de har været, men rensede og helligede udgjøre en Del af den hellige Stad (31, 31—40).

Anden Tale. Kap. 32. Jeremias's Agerkjøb og dets Betydning som Pant paa Tilbageførelsen.

Dette Kapitel er ikke nogen Tale i egentlig Forstand, idet det fremstiller en profetisk Handling med den guddommelige Fortaling derpaa.

Kapitlet indeholder først en nøagtig Angivelse af Tid og Sted, Anledning og Omstændigheder ved den følgende Begivenhed. Dette angives med saa stor Nøagtighed, fordi det tjener til at vije den Troens Frimodighed, hvormed Profeten handlede, og hvorledes Herrens Ord gav ham Kraft til en efter Menneskeforstand aldeles urimelig Troens Handling (32, 1—6). Jeremias kjøber nemlig under Jerusalems Beleiring en Arvelod i Anatot efter alle retslige former, formidt under Beleiringen at vidne, at Herren vil føre sit Folk tilbage (32, 7—15). Jeremias's kjøb er skeet i Troen paa Herrens Ord, og han beder derfor Herren selv oplyse ham og Guds Børn om, hvorledes dette Ord stemmer med Herrens tidlige Domsforkyndelse, som dog var saa ganske retsærdig (32, 16—25). Herren svarer, at over det gjenstridige Folk, som altid har været sig selv lig, skal Dommen fuldbyrdes ved Kaldæerne; men efter Dommen vil Herren atter samle sit Folk i Hædrenes Land, og i land Guds-frygt skal de bo tryggeligen deri (32, 26—44).

Tredie Tale. Kap. 33. Guds folks herlige Gjenoprettelse ved det evige Kongedømme og Prestedømme.

Medens Jeremias endnu er i Fængsel (33, 1), sører etter Herrens Ord til ham. Efter Profetens Bon vil Herrenaabenhare ham forunderlige Ting (V. 2—3) og bebudere derfor, at Jerusalem, som nu skal ødelægges, skal gjenopbygges af det tilbageførte Folk, som bliver renset fra alle sine Synder, og da skal Jerusalem blive til Fryd og Pris for alle Folk (V. 4—9), og dernæst skal haade der og i det ganske Land Liv og Glæde, Lovsang og Velsignelse vende tilbage (V. 10—13). Da skal det evige Davids Kongedømme oprettes og Prestedømmet blive evigt (V. 14—18). Og uroffelig som Herrens Orden i Naturens Rige skal denne Maadeshusholdning for Guds Folk være (V. 19—26).

III. Kap. 34—45. Dommens fuldbyrdelse over Juda og Jeremias's Lidelser.

Dette Afsnit er en Fremstilling af, hvorledes Israels Gjenstridighed, Herrens Straffedom og Jeremias's Lidelser næede sin Fuldbrydelse. Under disse tre Synspunkter samler sig lettest det tilshneladende blandede Indhold. Vi deler det i tre Dele med et Tillæg: 1. Kap. 34—36, Træk af Israels Gjenstridighed før og under Beleiringen ved Kaldærne; 2. Kap. 37—39, Jeremias's Virksomhed og Lidelser under Jerusalems Beleiring og Grobring; 3. Kap. 40—44, Jeremias's Kirke og Trængsler efter Jerusalems Ødelæggelse, dels blandt de i Juda tilbageblevne (Kap. 40—42), dels blandt Jøderne i Egypten (Kap. 43—44). Kap. 45 er et Tillæg og indeholder Jeremias's Advarsel til Baruk.

I første Del, Kap. 34—36, meddeles først, at Jeremias under Jerusalems Beleiring bebudede Stadens Fal og Ødelæggelse og forudsagde Kong Bedekias's haarde Skjebne (34, 1—7). Derpaa berettes om Jødernes Troløshed, idet de af Frygt for Kaldærne først lovede sine jødiske Slaver Frihed, men siden sveg sit Løfte og efter twang de frigivne til at være Slaver. Herom siger

Herren, at denneletsindige Troløshed er et Træf af Utrosskab mod Herren og vil bringe over Jerusalem den frugteligste Straffedom (34, 8—22). I Kap. 35 sættes Rebabiternes Trofasthed mod deres Faders Lov i Modsetning til Judas Troløshed mod deres Guds Lov; deraf vil Ulykke ramme Juda og Jerusalem, men Velsignelse vil følge de trofaste Rebabiter. I Kap. 36 meddeles den gribende Beretning om, hvorledes Kong Jojakim fik fat paa Jeremias's Vog, læste et Stykke af den, skar den i stykker og brændte den; men Herrens Ord blev ikke brændt. Jeremias skrev en ny Spaadomsbog og til-
lagde en haard Spaadom om den ugodelige Konge.

Efterat disse Træf af Judas Fordærvelse er meddelt, gaar der-
paa Profeten over til at give en forløbende, kronologisk ordnet Frem-
stilling af sin Virksomhed og sine Lidelsser i Forbindelse med de vi-
gigste Begivenheder i Jødernes Historie fra den Tid, da Jerusalem blev indefluttet af Kaldæerne, indtil han havde talt sit sidste Forma-
ningens Ord til sine gjenstridige Landsmænd i Egypten, Kap. 37—
44. For bedre Oversigts Skyld deler vi dette Stykke i to Dele, Be-
givenhederne før og efter Jerusalems Ødelæggelse, Kap. 37—39 og
40—44.

Om Jeremias's Virksomhed og Lidelse under Jerusalems sidste
Beleiring fortælles først, at han udalte, at det var forgjøves at sætte sin Lid til Egyptens Hjælp, selv om just nu en ægyptisk Hærs
Fremrykken havde bevirket, at Kaldæerne havde hævet Jerusalems
Beleiring og var draget mod Egypterne. Men da Jeremias vilde
nytte denne Frist til et Besøg i sin Jødeby, blev han arresteret under
Paaskud af, at han vilde gaa over til Kaldæerne (efter hans eget
Raad til Folket, 21, 8—9), og blev først holdt i Fængsel hos Skri-
veren Jonatan, men efter en Samtale med Kong Bedekias blev han
flyttet til Baggaarden, hvor han nåd en temmelig indstrenget Fri-
hed (Kap. 37). Krigspartiet kunde imidlertid ikke taale, at Jere-
mias havde den mindste Anledning til at tale med Folket og Solda-
terne; thi de paastod, at hans Ord om, at der kun var Frelse i Over-
givelse til Kaldæerne, sløvede Modet og styrtede Folket i Ulykke, og
de forlangte deraf af Kongen, at Profeten skulde dræbes som Lands-
førerer. Den svage Konge turde intet gjøre mod de mægtige Stor-
mænd, og de kastede da Jeremias i en tom Brønd, i hvil bløde, mu-
drede Bund han sank ned. Derfra befriedes han af Ebed-Melek, en

Æthiopier, som med hemmeligt Bisald af Kong Zedekias trak ham op igjen. Alter havde Jeremias en længere Samtale med Kongen og sagde ham hent ud, at han kun ved Overgivelse til Kaldæerne kunde opnæ og rimelige Vilkaar for sig selv og sit Folk og den hellige Stad. Men den vakkende Konge turde ikke tage nogen selvstændig Beslutning, men lod sig af Krigspartiet lede til en haardnakket Modstand mod Beleirerne; kun gjorde han Jeremias's Tilstand taaleligere (Kap. 38). Jerusalem falder, Kongen fanges, bindes og føres i Lænker til Babel; Staden opbrændes, men Jeremias behandles med Skaansel og endog Erbødighed; Ebet-Melef faar Herrens Ord for, at hans Liv skal blive sparet (Kap. 39).

Jeremias fik Lov til at vælge mellem at følge med til Babel eller at blive i Juda. Den gamle Profet valgte det tyngste, at blive hos de efterladte i Juda, der bevarede det gjenstridige Sind, som han havde kjæmpet med hele sit Liv. Noget Haab om Orden og Fred kunde endnu knyttes til Gedalja, som Kaldæerne havde sat over Juda; men han blev myrdet af en Røverbande, og under de derpaa følgende Uroligheder besluttede de tilbageblevne snarest mulig at drage til Ægypten for at undgaa Kaldæernes Hævn over Gedaljas Mord (Kap. 40 og 41); de beder dog først Jeremias adspørge Herren, om det er bedst at gaa til Ægypten, og de lover at lyde Herrens Svar. Jeremias faar efter 10 Dages Venten Herrens Svar, at det vil være deres Frelse at forblive i Juda, men deres Undergang at drage til Ægypten (Kap. 42). Men de trodsige Jøder svarer, at Jeremias kun taler Løgn, inspireret af Baruk, og de drager alligevel til Ægypten og tager Jeremias med. Da forkynder Jeremias dem, at Nebukadnezar skal komme ogsaa til Ægypten og undertvinge det (Kap. 43). S Ægypten fortsætter Jøderne sin Afgudsdyrkelse, og Jeremias bebuder dem Herrens Straf for saa grænseløs Detindsig- hed og Gjenstridighed, om de ikke vil ombende sig. Men Folket sværer, at de ingenlunde vil vende om; Afgudsdyrkelsen er netop deres Frelse. Jeremias bebuder dem da svær Straffedom, og at kun en lidet Rest skal undkomme, og til Tegn herpaa sætter han, at Ægyptens Konge skal blive overvundet af Babels Konge (Kap. 44).

Før Israels Del aflatutes, tilspøies endnu i Kap. 45 det merke- lige Ord til Baruk, som formanes til ikke at vente jordisk Øsihed som Frugt af sin Trofæb i Herrens Tjeneste; det er ikke saaledes,

det gaar til i denne Dommens Tid. Sæt Herrens Bredes Tid, da han nedbryder det gamle for at gjøre alt nyt, maa Herrens Ejener lade sig nøje med, at Trængselen ikke bliver større, end at han kan udholde den.

IV. Kap. 46—51. Hedningefolkenes Bog.

Denne Del kan betragtes som en videre Udfoldelse af Spaadommen i Kap. 25, 19—26, og ligesom denne begynder den med Egypten og slutter med Babel. Mellem disse to Stormagter havde Juda været i sin troløse Politik, og mellem dem var det blevet et Twistens Ebble; over dem begge kommer dog efter Jerusalems Fald Herrens knusende Dom. Ogsaa de øvrige Folk, hvis gruelige Straf her bebudes, tages i samme Orden, i hvilken de var omtalte i Kap. 25.

Ogsaa Profeterne Amos, Esaias og Ezekiels har i sine Bøger lignende Spaadomme om de hedenske Folk, og Profeten Obadias spaar om Edom, Nahum om Nineve og Habakuk om Kaldæerne. Men hos ingen af dem har disse Spaadomme ganske den samme Stilling som hos Jeremias. Medens hos de øvrige Profeter Hedningernes Dom næsentlig staar i Modstæning til Israels Frelse, fremtræder hos Jeremias mere den anden Side, at Israels og Hedningerne dømmes til sammen, forat de, som er lige i Synd og Straf, ogsaa kan blive lige i Frelse.

* * *

1. Egypten. Kap. 46. Om Egypten indeholdes i Kap. 46 to Spaadomme, der bebuder to store Ulykker, som tilintetgjør Egyptens stolte Forhaabninger om at blive den ledende Verdensmagt. Den første er Nederlaget ved Karkemisch, da Egypten første Gang laa under for Babel; den anden er Nebukadnezars Tog til Egypten, da Babel anden Gang lod Egypten føle sin Overmagt. Disse to Sammenstød mellem Verdensmagterne har Herren ladet Profeten forudse og skildre; i dem var nemlig klart bebudet Egyptens endelige Fall. Kapitlet deles altsaa i to Afsnit: 46, 2—12, om det store Slag ved Karkemisch, og 46, 13—26, om Nebukadnezars Tog til Egypten, hvortil i 46, 27—28 gives et lidet Modbil-

Iede, der fremstiller Israels Frelse med Ord, som er gjentagne fra 30, 10—11.

* * *

2. Filisterne. Kap. 47. I denne Spaadom indbefattes ogsaa Fønikerne, idet der bebudes en fra Norden kommende Vandflom, som bringer Rødsel biden om. Thi det er Haldæernes vældige Hær, som ødelægger Filisterne og de stolte Fønikerbyer, Thyrus og Sidon (V. 2—4). Filisternes Byer førger, fordi Herrens Sverd raser iblandt dem (V. 5—7).

* * *

3. Moab. Kap. 48. Moabs yndelige Falb sildres i de aller sterkeste Farver. Der gaar et Krig gjennem det hele Land over Ødelæggelsen (V. 1—8); thi Moab, som aldrig har været forstyrret, slæbes nu bort i Fangenskab (V. 9—15). Ødelæggelsen træffer alle Moabs Stæder (V. 16—25), og Grunden er dets trofse Hovmod (V. 26—35). Moab er som et sønderbrudt Kar (V. 36—38); dets Nøds og Døds Dag er kommet (V. 39—44); Trældom og Fangenskab er dets Lod, indtil Herren efter giver Frihed (V. 45—47).

* * *

4. Østens Folk. Kap. 49. Fra Folkene i Vest og Syd vender Profeten sig mod Østens Folk: Ammoniter (V. 1—6), Edomiter (V. 7—22), Shyrere (V. 23—27), Araber (V. 28—33) og Glamiter (V. 34—39) skal erføre Herrens tungte Dom ved Babels grumme Frobring; men Herrens Frelse skal ogsaa i de sidste Dage blive dem til Del.

Ophylselsen af alle disse Spaadomme er skeet ved Verdensrigernes Underfølge og ved Guds Riges Udbredelse blandt disse Folk.

* * *

5. Babel. Kap. 50 og 51. Denne store Spaadom om Babels Falb og Israels Frelse er en Udvilting af Ordene i 25, 12, 26. Under de mest afvekslende Billeder og Bendinger bebudes det store Verdensriges og Verdensstadens Ødelæggelse og det knuste Folks Befrielse og Gjenreisning. Talen er overmaade vanfælig at inddale, og Fortolferne er indbryrdes gansse uenige.

Babel falder; thi Herrens Folk høier sig ydmigt under Tugtel-

jen, og Herrens Brede vender sig fra Israel mod Babel (50, 2—13). Fra alle Sider angribes Babel, og Hevnen naar det, fordi det ligesom Ninive har forgrebet sig paa Herrens Folk, som nu har søgt og faaet Syndskorladelse (50, 14—20). Herrens Hjemsgelje mod Babel er haard som Babels egne Slag over Folkene (50, 21—28). Babels Hovmod knuses, og det fortrykte Israel frelses forat slafse Ligebegt paa Jordens (50, 29—34). En fuldstændig Undergang kommer over Babel som over Sodoma og Gomorra (50, 35—40). En mægtig Fiende fra Norden er Herrens Redskab til Babels verdensrystende Dom (50, 41—46). Herren sender mange Folk mod Babel og befrier Israel; thi Babel har voldt mange Folks Fordervelse, og nu kommer Gjengældelsen (51, 1—10). Mederne er Herrens Redskab til at hevne paa Babel hans Tempels Fal; thi Herren kan ikke overvinde som Afguderne (51, 11—19). Babel har været Herrens knufende Hammer, men det har ikke forstaet det; derfor straffes det ligemeget for sin Ondskab (51, 20—26). Folkene reiser sig mod Babel, Jordens bøver under de fremstormende Hære, Babel falder, og Israels Blod hevnes (51, 27—37). Babel overrasses midt i sin Træghed, og haftigen reddes Herrens Folk ud af den synkende Verdensstad (51, 38—48). Babel falder som en Stjerne fra Himmelten, og dets retfærdige Dom er fuldstændig Tilintetgørelse (51, 49—58). Denne Spaadom er opskrevet og op læst over Babel, og bundet til en Sten er den fastet i Eufrat til Tegn paa Babels Fal (51, 59—64).

Opføldelsen af denne Spaadom begynder med Babels Erobring ved Mederne og Perserne under Belsazars Gjæstebud, Dan Kap. 5 (538 f. Kr.). Babel blev ikke ødelagt denne Gang; men i 518 led Babel meget, da det efter en Opstand blev erobret af Darius Hystantipes. Da Alexander den store havde indtaget Babel i 331 f. Kr., tænkte han at gjøre det til Hovedstad i sit Rige; men efter hans Død anlagde Seleukus Nikator Seleucia kun 300 Stadier fra Babel ved Tigris omkring 300 f. Kr., og fra denne Tid forfaldt Babel aldeles, og, som en græs Digter siger: „Den store Stad blev en stor Ørken.“

Babels Fal er i Joh. Nab. Kap. 16 blevet et Villedede af Romers og Verdens Undergang.

Kap. 52. Jerusalems Falb.

Ordene i 51, 64 berettiger os til at betragte dette Kapitel som et Tillæg til Jeremias's Bog. Tidsangivelsen i 52, 31 gjør det tvilsomt, om Kapitlet er af Jeremias, da han kanſe ikke levede saa længe som til det 37te År efter Jojakims Bortførelſe, eller År 561. Kapitlet indeholder en Beretning om Jerusalems Erobring, der tilføies som en Stadfestelse paa alle Jeremias's Spaadomme.

Mattæus's Evangelium, Profetiernes Opfyldelse.

§. I. Evangeliets Indhold og Plan.

Mattæus's Evangelium indeholder først en Genealogi, hvori vises, at Jesus er Abrahams og Davids Søn (1, 1—17). Derpaa berettes hans Fødsel af en Tomfru, hans Hyldest af de vise fra Østerland, hans Redning fra Kong Herodes's Haand ved Flugten til Egypten, og hans Tilbagekomst og Ophold i Nazaret (1, 18—2, 23). Tre korte Afsnit meddeler derpaa, hvorledes Jesu offentlige Optreden blev forberedt: Døberen Johannes's Virksomhed, Jesu Daab og Jesu Træstelje (3, 1—4, 11).

Jesus begynder saa efter Esaias's Spaadom sin offentlige Virksomhed i Galilæa med at prædike Omvendelse, fordi Himmeriges Rige er nær, og han kalder sine første Ledssagere med den Forjættelse, at de skal blive Menneskefiskere (4, 12—22).

Det store Afsnit, 4, 23—9, 38, som tydelig er sammenfattet til en Hælhed ved Versene 4, 23 og 9, 35, indeholder først Bjergprædikenen (Kap. 5—7) og derpaa Beretning om ti Undergjerninger (8, 1—9, 34). Medhynk med Folkets sønderrevne Tilstand (9, 36—38) driver Jesus til at udsende tolv Apostle til at prædike Rigets Komme for Folket, og han giver dem en Formaning med paa Veien, som antyder Rigets Væsen og dets Vidners høre og indre Trængsel (10, 1—42).

Jesus fortsætter sin Virksomhed med Lære og Prædiken (11, 1); men fra nu af mødes Himmeriges Rige med Evil og Modsigelse. Johannes spørger, om Jesus er den, som skal komme, eller om de

skal vente en anden. Jesus henviser ham til Rigets Nabebarelse i hans Gjerninger og vidner, at Johannes er hans rette Forløber; men Folket har hverken agtet Forløberen eller ham selv. Han raaer Ve over de Stæder, som har set hans Undere, priser Faderen, fordi han har skjult Rigets Herlighed for de vise, og indbyder alle besværede til at komme og finde Hvile (11, 2—30). Modstanden viser sig dernæst ved Farisæernes Forbitrelse, der trods Jesu Sagtmeldighed tager Anledning af hans Forhold til Sabbathen og hans Uddrivelse af Djævle, hvorför Jesus bebudrer dem Jonaas's Tegn og Minives Fortrin i Dommen, hvortil føjes Jesu Udsagn om hans jande Slegt (12, 1—50). Modstanden mod Gudsriget fremfalder nu en ny Form af Jesu Forkyndelse af Riget, nemlig Signalerne, der tilhylle Rigets Herlighed for de gjenstridige, men aabenbarer den for Disciplene (13, 1—52). Hertil knyttes Beretningen om Jesu Fødehys Forargelse over hans Optreden (13, 53—58).

I Kap. 14 berettes om Johannes's Henrettelse og Jesu Forhold ved Underretningen derom, om Bespisningen af de 5000 og Disciplenes svigende Tro ved denne Anledning, om Vandringen paa Havet, Disciplenes Forfærdelse og Peters Frimodighed, der afløstes af hans Frygt og Nødraab. I Kap. 15 berettes om Jesu Sammensæd med de skriftløge og Farisæerne i Anledning af deres hykkelske Skrifftolkning og Menneskebud; om Helbredden af den kananæiske Kvindes Datter og Disciplenes Forhold dengang, om Bespisningen af de 4000 og Disciplenes Mangel paa Tro. I Kap. 16 berettes om Farisæernes og Sadduccæernes Begjæring om Tegn og Jesu Henvisning til Jonaas's Tegn, om Jesu Advarsel mod Farisæernes og Sadduccæernes Surdeig og hans Revselse af Disciplenes Uforstand, om Jesu Spørgsmaal om, hvem han er, og Peters Befjendelse. Derpaa følger den første Forkyndelse af hans Videlse og Død, der forarger Peter, som faar en sharp Tilrettevisning; og Jesus lægger til, at ligesom han maa gaa igjennem Kors og Videlse, saa maa hans Disciple følge ham paa den samme Vei. I Kap. 17 berettes om Forklarelserna paa Bjerget og Disciplenes Lyst til straks at grie Herligheden, om Disciplenes Udygtighed til at helbrede den maaneshge, om Jesu anden Forkyndelse af Videlsen og Disciplenes Sorg derover, og endelig om Jesu Forhold til Tempelskatten, hans Frihed og dog villige Underkastelse forat undgaa at give Forargelse. I Kap.

18 berettes om Jesu Undervisning om den sande Storhed i Gudsretet, om Forargelserne, som maa komme, om Disciplenes Forhold til dem, som giver Forargelse, om den rette Tilgivelse af Fornærmelser, fordi Gud har tilgivet os.

I Kap. 19 berettes, at Jesus drager fra Galilæa til Egnen hinsides Jordan forat gaa til Jerusalem (19, 1—2). Her spørger Fariseerne om Tilladeligheden af Skilsmisse. Jesus svarer, og Disciplene forførdes over det strenge Krav (19, 3—12). Små børn bringes til Jesus, Disciplene formener dem Adgang, men Jesus velsigner dem (19, 13—15). En rig Ungling kommer til Jesus, og Jesu Krav, at han skal sælge alt og give de fattige, forfører Disciplene (19, 16—26). Peter vil vide Disciplenes Løn og saar Jesus Svar derpaa, men samtidig fortæller Jesus ogsaa den advarende Lignelse om Arbeiderne i Vingaardnen (19, 27—20, 16). Jesus forkynder for tredie Gang sin Lidselje, Død og Opstandelse (20, 17—19). Bedømmede Sønners Moder begjører Hæderspladsen i Guds Rige for sine to Sønner, men afvises med den Besked, at om nogen vil have den øverste Plads, maa han blive alles Ejener ligesom Jesus selv (20, 20—28). Jesus helbreder udenfor Jeriko to blinde, der kaldte ham Davids Søn, medens Mængden truede dem til at være stille.

I Kap. 21 berettes Jesu Indtog i Jerusalem under Mængdens Jubel, Tempelrenfelsen, det første Sammenstød med Øpperstepræsterne i Anledning af Børnenes Lovprisning, og Eigentræcts betydningsfulde Dom (21, 1—22). Derpaa følger Beretningen om de stedse haardere Sammenstød med Folkelederne og Jesu Bebudelse af, at Riget skal tages fra Jøderne og gives et andet Folk. Øpperstepræsterne og Folkets Eldste spørger Jesus efter hans Ret til at optræde i Templet. Jesus spørger dem om Johannes's Ret, og da de ikke vil svare, fortæller han først Lignelsen om de to Sønner og vidner, at Toldere og Skjøger gaar før dem ind i Himmeriges Rige. Derpaa fortæller han Lignelsen om de utro Vingaardsmænd, som slog Arvingen ihjel, og vidner, at Riget skal tages fra dem og gives et Folk, som bærer dets Frugter; og da dette forbirrer dem saa, at de vil slaa ham ihjel, fortæller han dem Lignelsen om Kongesønnens Bryllup og vidner, at mange er kaldte, men saa udvalgte (21, 23—22, 14). Derpaa følger Forsøgene paa at besvære Jesus i Ord; først Forsøget med Skattespørgsmaalet, saa Sadducæernes spidsfindige

Spørgsmaal om Opstandelsen og endelig Fariseernes Hovedspørgsmaal om det store Bud i Loven, hvorpaa Jesus forelægger dem sit Hovedspørgsmaal, om *h v i s S ø n M e s s i a s e r* (22, 15—46). Kap. 23 indeholder derpaa Jesu store Tale om Fariseerne og de Skriftsløge, hvori han viser deres Hykleri, raaber Ve over dem og forkynder deres retfærdige Dom, hvorpaa han slutter med en hjer-tessjærende Klage over Jerusalems Uvillighed til at lade sig frølse. I Kap. 24 og 25 indeholdes Jesu sidste Taler om Gudsrigets Fulde-indelser ved hans Gjenkomst og Verdens Dom, hvorpaa Kap. 26 indeholder Beretningen om Jesu sidste Samvær med sine Disciple før Liv-delsen, Bønnens Kamp i Getsemane, Judas's Forræderi og Tilfange-tagelsen, Forhøret hos Kaifas og Peters Fornegtelse. I Kap. 27 indeholdes Beretningen om Overgivelsen til Pilatus, Judas's For-tvilelse og Kjøbet af Pottemagerens Ager, Forhøret for Pilatus, Dommen, Mishandlingen, Kørsfæstelsen, Bespottelsen, Døden og Be-gravelsen. I Kap. 28 berettes om Opstandelsen, den opstandnes Åabenbarelse, Jødernes fortsatte Forhærdelse og Løgn, og endelig den opstandnes Udsendelse af Disciplene til alle Folk med Ordet og Daaben.

§ 2. Inddeling.

I en saa jevnt fremadstridende Fortælling er det vanskelig at sætte skarpt merkede Affsnit; men vi bemærker dog visse Vendinger i Historien, som tjener os til Stoffets Gruppering. Man har delt Evangeliet i en g a l l ø i s k Virksomhed, der begynder i 4, 12, og en j u d ø i s k Virksomhed, der begynder i 19, 1; men det er ganske forseilet, thi i 19, 1 er der Tale om en Virksomhed hinsides Jordan, og det er desuden klart, at Mattæus ikke deler Jesu Virksomhed i en galilæisk og judæisk, men meget mere fremstiller, hvorledes Jesus v i r-f e d e i Galilæa, men l e d i Jerusalem, hvorledes han åabenbarede sit Rige i Galilæa og der vandt Tilslutning blandt Folkets elendige, medens hans Preædiken om Riget i Jerusalem og blandt Folkets øverste fandt Modsigelse og Foragt, saaat han der maatte udtale, at Riget skulde tages fra Folket og gives et andet Folk, som var dets Frugt.

Det gaar derfor ikke an i Matteusevangeliet at inddelse Jesu Virksomhed efter Stederne, hvor den falder. Vi maa søge en Inddeling, der knytter sig inderligere til Matteus's ledende Tanke: *P r o f e t i e r n e s Ø p f y l d e l s e v e d G u d s r i g e t s Ø p r e t e l s e*. Lader vi os lede deraf, saa maa selve de Ansørssler af profetiske Ord, som vi forefinner, tjene os som Veiledning med Hensyn til Inddelingen.

Matteus's Evangelium falder efter de Ansørssler af profetiske Ord, som ved Jesu Person og Virksomhed opfyldes, i fire store Afsnit: 1. Kap. 1 og 2, om Jesu Herkomst, Fødsel og Barndom; 2. Kap. 3—10, Johannes den Døbers og Jesu Optreden i Galilæa med Vidnesbyrdet i Ørd og Gjerning om Guds Rige og dets Væsen; 3. Kap. 11—20, Jesu Fremstilling af Guds Rige i dets Forhold til Verdens og Kjødets Modstand derimod, eller Gudsrigets Kamp og Kors; 4. Kap. 21—28, Jesu Optreden i Jerusalem med Vidnesbyrdet om, at Gudsriget ikke tilfælder Jøderne, ei heller Verden, men de udvalgte, hvorfor dets Fulddendelse medfører Jødernes og Verdens Dom, hvilket Vidnesbyrd forbirrer Jøderne saa, at de bringer ham paa Korset og derved bringer over sig selv Forkastelsen, mens den opstandne Jesus udsender sine Disciple til alle Folk, forat saaledes Riget kan udbredes over den ganske Verden.

I den første Del, Kap. 1 og 2, ansøres fire profetiske Udsagn: 1, 22; 2, 15; 2, 17 og 2, 23, foruden et femte profetisk Ørd i Øpperste-presternes og de Skrifskloges Mund, 2, 6. Disse Steder, som saaledes er opfylde i og ved Jesu Fødsel og hans Barndoms Trængsler, viser, at Jesus er den af Profeterne forøjtede Immanuel, født af en Tomfru i Betlehem i Juda, kaldet fra Egypten under Israels Graad og Klage over sine Børn og opvokset i Nazaret, forat han skal faldes Nazareer.

I anden Del, Kap. 3—10, finder vi tre profetiske Ansørssler: 3, 3; 4, 14—16 og 8, 17, foruden det store altbeherskende Vidnesbyrd af Jesus i 5, 17. Disse Steder viser, at i Jesu Optreden er Himmelriges Rige kommet nær; thi Johannes den Døber er den i Ørkenen raabende Røst, og Jesus selv er det Lys, som skinner i Mørket i Galilæas af Hedenstab formørkede Egn, han hvis Lære er Lovens Fulddendelse i aandelig Forstand, og hvis Gjerning er at befri Folket fra Skræbeligheder og Sygdomme, idet han tager dem paa sig selv.

I den tredie Del, Kap. 11—20, finder vi fire profetiske Anførslør, der behersker Fremstillingen: 12, 17—21; 13, 14—15; 13, 35 og 15, 7—9, foruden Henvisningen til Esaias i 11, 5 og til Jonas's Tegn i 12, 39—40 og 16, 4. Disse Anførslør handler dels om Jesu Person, dels om Folkets Forhold til ham og hans Forhold til Folket, og de viser, at Jesu sagtmødige og fordriingsløse Fremtræden, som foragede Jøderne, der ventede en herlig jordisk Konge, ingenlunde strider mod Profeternes Spaadom om ham, medens Folkets Gjenstridighed var forudset af Profeterne, som derfor ogsaa havde bebudet en Virksomhed af Frelseren, der skjulte hans Riges aandelige Herlighed for Massen, medens den blev stedse klarere for Disciplene, som villig aabnede Øre og Hjerte for ham.

Endelig i den fjerde Del, Kap. 21—28, finder vi fem Vidnesbyrd om Profeterne's Opfyldelse: 21, 45 (Sal. 9, 9, cfr. Es. 62, 11); 21, 42 (Sal. 118, 22—23); 26, 54 og 56, og 27, 9, foruden Henvisningerne i 21, 13 (Es. 56, 7; Jer. 7, 11) og 21, 16 (Sal. 8) og andetstedts til Skriften's Vidnesbyrd. Ved disse Anførslør godt gjøres, at det er i fuld Oberensstemmelse med Profeterne, naar Jesus kommer til Zion som Konge, dog uden Verdens Pragt og Vælde; naar han, som er den rette Hjørnesten, opfyldes af Bygningsmændene, men af Gud gjøres til Hovedhjørnesten; naar han tages tilfange og lider Døden af sit eget Folk; naar endelig Folkets Eldste selv dømmmer sin egen Handel med Judas som en Blodhandel, hvis Prism er Herren en Vederstøtiggelighed.

Merker vi os nu foruden disse Anførslør af Profeterne's Spaadomme tillige den anden Giendommelighed i Mattæus's Evangelium, at **H** i m m e r i g e s **R** i g e er den store Hovedgjenstand baade for Johannes Døberens og Jesu Forkyndelse, saa leder dette os paa Spor efter Mattæus's Plan, som er at vise, at Profeterne's Spaadomme er opfyldte ved Jesu, som er Abrahams og Davids Arving, født af en Tomfru, undfanget ved den Helligaand, hvis Virksomhed gaar ud paa at oprette Himmeriges Rige paa Jorden og i dette Rige give Menneskene Retfærdighed, Fred og Glæde i den Helligaand, medens de er her paa Jorden, og den evige Salighed i de dødes Opstandelse. Og efterdi Jøderne ikke agtede dette Rige værd at annammes, saa opfyldes ogsaa deri Profeterne's Spaadomme, at Jøderne forhærder sig og forarges over Rigets udvortes Ringhed og

dets ufravigelige Krav paa Menneskets fuldkomne Hengivelse i Kroen, og deri, at Riget tages fra dem og gives et Folk, som bører dets Frugter, idet Jødernes Forbitrelse vokser til en saadan Høide, at de korsfæster Messias, som ved Lidelse, Død og Opstandelse fuldender Forløsningsverket for alle og dorfør sender Ordet derom ud til alle Folk uden Forskjel, for at Riget skal udbredes over hele Jorden.

I. Kap. 1 og 2. Jesu Herkomst, Fødsel og Barndom.

Matteus viser i denne Del først, at Jesus gjennem Joseph er Abrahams og Davids Arving, Forjættelsens og Rigets Arving, ved det Slegtregister, som indeholdes i 1, 2—17. Dernæst, at Jesus er den af Profeterne forøjette Emmanuel, det vil sige Gud og Mand i en Person ved Undfangelsen af den Helligaand og Fødselen af en Jomfru (1, 18—25). Fremdeles, at Jesus, som er født i Betlehem i Davids Stad efter Mikas Spaadom, straks ved sin Fødsel er blevet hyldet af Hedningerne og betegnet ved Stjernen som Hedningernes lys (2, 1—12); og endelig, at han fordrevet fra sit eget Land er blevet saldet fra Egypten og ført ned til Galilæa, forat han skulle blive den foragtede Nazareer (2, 13—23).

Slegtregisteret i Kap. 1, 2—17 er sat forat vise to Ting, først, at Jesus er Abrahams og Davids Søn og saaledes virkelig Arving til de Forjættelser, som var tilhøgte disse hans Forfædre, og dernæst, at Jesus er født i Tidens Tid. Det første, at Jesus er Abrahams og Davids Arving, bevises derved, at hans Forfædre i lige opadstigende Linje kan paavise sit Slegtregister lige op til David og Abraham; det andet, at Jesus er født i Tidens Tid, bevises derved, at der er 14 Slegter i hver af de tre store Perioder, hvori Israels Historie falder fra Abraham indtil Kristus. Ligesom det var 14 Generationer fra Abraham indtil Davids Hus's Ophøielse, og efter 14 Generationer fra Davids Hus's Ophøielse til dets dybeste Fornedrelse ved Landflygtigheden, saaledes er det ogsaa nu 14 Generatiorer fra Landflygtigheden til Jesu Fødsel.

Slegtregisteret viser os altsaa, at Jesus er Kristus, fordi han er Abrahams Sæd og Davids Sæd, og fordi han er født i en Tid, da

det var at vente, at Davids Hus havde naaet Enden af sin langvarige Fornedrelse.

Affnittet 1, 18—25 fortæller Jesu Fødsel og viser, at hans Fødsel af en Jomfru ved den Helligaand er en Opfyldest af den mereligste af alle Spaadomme i det gamle Testamente, Spaadommen i Ej. 7, 14 om Jomfruens Søn, som skal kaldes Immanuel. Denne Esaias's Spaadom er givet Kong Achas paa det store Vendepunkt i Juda Riges Historie, da det søgte Hjælp hos Verdensmagten Asyrien mod Israels Rige og Shrien, som vilde affætte Kongen af Davids Hus. Stedetfor at tro paa Davids Hus's Forjættelser og Herrens Ord, søger Achas Hjælp hos Asyrien. Da antager Forjættelsen en ny Form, som bevarer dens Storhed for Troens Øie, men gjør den til et Forhærdelsens Tegn for Vantroen. Thi ikke en naturlig Udvilning af Davids Slegt skal frembringe den forventede Konge i Gudsriget; men ganske mod Naturens Orden skal denne Konge fødes, derved skal det ogsaa blive aabenbart, at han er Guds Søn, og derfor kan Verdensmagternes værste Ødelæggelse af hans Land ikke tilintetgjøre hans Rige. Denne Spaadom, der var et Modsigelsens Tegn i Israel, er nu opført i Jesus, der er en Jomfrusøn, undfanget af den Helligaand, i hvem Davids Hus kun har Del, fordi Josef af Davids Hus er Marias Mand.

Affnittet 2, 1—12 har i Mattæus's Plan den Hensigt at vise, at Jesus i fuld Overensstemmelse med Profetierne om Messias er født i Betlehem og ved sin Fødsel er blevet hilset som Konge af Hedninger, for hvem hans Fødsel er blevet varslet ved den forunderlige Stjernes Tilsynskomst, og Stedet for hans Fødsel er paa deres Spørsgsmål blevet dem meddelt efter Skriften af selve Fødernes høje Raad, der var sammenkaldt af den jødiske Konge. En af Hovedindvendingerne fra Fødernes Øide mod, at Jesus er Messias, var at han var fra Galilæa og fra Nazaret. Mattæus henviser derfor til en offentlig Kjendsgjerning, som klarlig viser, at den Jesus, som siden foragtedes som en Nazareer, virkelig var født i Betlehem, og det under saadanne Omstændigheder, at Kong Herodes og det høje Raad selv blev nødt til at give Vidnesbyrd, at Betlehem var Messias's rette Fødested. Men Fortællingen viser tillige, at medens den Underretning, at Fødernes Konge var født i Betlehem, kun bragte Skref og Forbitrelse i Jerusalem med dets idumæiske Konge, indfandt Ged-

ninger sig fra fjerne Lande forat hilse og hylde ham, ledede af Guds Stjerne. Derved aabner denne Beretning os et Blik ind i den kommende Kamp; Jerusalem vil forkaste Davidssønnen fra Bethlehem; Hedningerne vil antage ham som Frelsens Lys i Mørket. Mikas Spaadom, som nu blev opføldt, berøber nemlig Jerusalem dets kjædelige Ros, ligesom Esaias's Spaadom fratager Davids Hus dets Ros i Kjødet. Thi Hensigten med Mikas Spaadom er at vise, at Davids Hus maa stige ned af Kongeroden i Jerusalem og føres tilbage til dets betlehemitiske Ringhed, førend den forjættede Afton kan fødes. Begge disse Afsnit hos Matteus, 1, 18—25 og 2, 1—12, tjener saaledes til at nedbøie Jødernes Stolthed og vise, at Guds Rige ikke er til kjædelig Ophøjelse for Israel, men til aandelig Frlse.

Stjernen, som viste sig for Magerne, er en Understjerne, og den er et af Gud sat Tegn paa, at Jødernes Konge er Hedningernes Lys. Den Opmerksomhed og Tro, som den vakte hos de stjerneknyndige, hænger muligens sammen med Vileams Spaadom i 4 Mos. 24.

Kap. 2, 13—23 beretter om Jesu Flugt til Egypten, om Barnemordet i Bethlehem og om Flytningen til Nazaret, hvorved Jesus sik Tilnavnet Nazareer. Enhver af disse tre Begivenheder ser Matteus en Opføldelse af gammeltestamentlige Spaadomme, hvoraf de to første er twende enkelte Udsagn, nemlig Hos. 11, 1 og Jer. 31, 15, medens den sidste er en Sum af flere profetiske Udsagn, som gengives kun efter deres Indhold, ikke efter deres Ordlyd.

At Jesus maatte flygte til Egypten for der at finde et Skjulested, kunde lettelig bruges som et Argument mod hans Messianitet, idet det stred mod de almindelige Forestillinger om Messias's jublende Modtagelse af sit Folk. Imod denne Indbending sætter Matteus Hoseas's Ord: „Fra Egypten kaldte jeg min Søn.“ Det er aldeles umuligt, at Matteus ikke skulde vide, at disse Ord af Profeten handler om Israels Udgang af Egypten; men han vil med sin Anførsel sige, at ligesom Israel sik Lø og Ophold i Egypten, da de ikke mere kunde holde ud i Kana'an, saaledes er det ogsaa gaaet med Jesus: Fordrevet fra Kana'an har ogsaa han fundet Tilflugt i det hedenske Egypten. Og det er saa langt fra, at han derved er blevet bevist som en falsk Messias, at han meget mere netop derved har fulgt den af Gud i Israels Førelser anviste Vei. Ved denne Begi-

venhed falder der ogsaa et skarpt lys over Jædernes Sindelag mod Jesus. Mod sit Folks Fyrstes Ondskab maa Jesus føge Skjul i Hedenningeland. I Verdensfolket er Jesus tryggere end i det forbendte Guds Folk.

At Herodes ihjellslog Børnene i Betlehem for iblandt dem at ihjellsaa Jesus, og det Klageskrig, som derved opstod, er for Mattæus en Opfyldeelse af Jeremias's Ord om Nakels Graad i Rama. Det forholder sig med dette Ord ligedan som med Hoseas's Spaadom. Profeten Jeremias ser i Aanden, hvorledes Nakel græder over sine Børns Skjebne, da alt deres Livshaab synes at være slukket ved Vortførelsen fra det forjættede Land. Nu, da det blodige Morderverk i Betlehem nær Nakels Grab har gjort Jesus, som er Israels sande Livshaab, til en Flygtning, som ikke faar bo i det forjættede Land, nu, siger Mattæus, opfyldees dette Ord. Nu græder Israel med Rette over sit tabte Livshaab, sin Messias. Thi efter har Israels Troldshed affsaaret det fra at blive delagtig i Herrens naadelfulde Belsignalser, idet det har drevet Jesus bort.

Den tredie Begivenhed, at Josef med Familie tager Bolig i Nazaret, giver Jesus Tilnavnet Nazareer, hvilket ogsaa af Mattæus siges at være en Opfyldeelse af Profeternes Ord. Naar vi her læser „Profeterne,” saa viser dette, at Mattæus ikke tænker paa et enkelt Sted. Jesus bliver ved Tilnavnet Nazareer betegnet som den, der er fra Nazaret og fra Galilæa, og derfor umulig kan være Messias af Davids Hus. Men Mattæus henviser til, at Profeterne netop har forudsagt, at dette vil være Messias's Skjebne. Han vil blive foragtet, forstørt og bespottet formedelst sin Ringhed. Særlig kommer da her Esaiaas Kap. 53 i Betragtning, og vel ogsaa Ef. 11, 1; 49, 7 etc. cfr. Ef. 4, 2; Jer. 23, 5; 33, 15; Sak. 3, 8; 6, 12.

Det første Afsnit af Mattæusevangeliet lærer os altsaa, at ved Jesu Fødsel og Barndom er der tilstede alle de Kjendemerker paa Messias, som den gammeltestamentlige Profeti har opstillet. Disse lader sig nemlig sammenfatte i tre lige væsentlige Punkter: 1. Hans gudmenneskelige Natur og Fødsel af en Somfru; 2. hans davidske Herkomst og Fødsel i Betlehem; 3. hans Forstørelse og Ringhed, hvorved han bliver en Anstødssten for de kjødeligsindeede. Naar Profeterne ogsaa har bebudet hans Ophøjelse og Verdensherredømme, saa vil det altsaa ikke være Begyndelsen, men Frugten og Fulddannelsen af hans Virksamhed.

II. Kap. 3—10. Riget.

Hele den anden Del af Evangeliet handler om **H i m m e r i-g e s R i g e**, der bebudes som nær jorestaende først af Johannes den Døber (3, 2), dernæst af Jesus (4, 17) og endelig af Jesu Disciple (10, 7). Disse tre Bidnesbyrd viser, at vi i alle disse otte Kapitler befinder os i det samme Udbviklingsstadium: Riget holder paa at komme, og det er muligt ved Ombendelse at blive delagtig deri. De store Spørgsmaal, som besvares i dette Afsnit, er derfor: 1. Hvorledes er Forholdet mellem Guds Rige og Guds Folk, og hvorledes bliver Guds Folk velskiftet for Guds Rige? 2. Hvad er dette Riges Grundvæsen, hvorved det adskiller sig paa den ene Side fra Verdens Riger (4, 8) og paa den anden Side fra den gamle Pakts Folk med Lovens og Profeterne? 3. Paa hvilken Maade, ved hvilke Midler og under hvilke Forhold søger dette Rige at udbrede sig og erobre Verden?

Det nu Mattæus ved at fortælle om Johannes den Døbers Optræden i Ord og Gjerning og om Disciplenes Udsendelse giver Svar paa disse tre Spørgsmaal, er det ham tillige magtpaalliggende at vise, at alt er i Overensstemmelse med Profeternes Bidnesbyrd og Lovens hellige Krav. Han ansører derfor af Johannes den Døbers Prædiken netop saadanne Ord, som denne selv brugte forat bevidne sin Overensstemmelse med Profetien (3, 3), og beretter saadanne Omstændigheder ved ham, som var bestemt til at gjøre ham kjendelig som Elias (3, 4). Af Jesu Prædiken ansører han netop den Tale, i hvilken Jesus fremstillede sit Rige som Lovens og Profeternes Opfyldestelse (5, 17), og beretter om saadanne Gjerninger af Jesus, hvorved han viste sig som den, der tog vore Sygdomme paa sig (8, 17), idet han tillige paaviser, at Guds Rige ogsaa efter Profeternes Bidnesbyrd skulde begynde fra Galilæa (4, 14—16). Og i Jesu Udsendelse af Disciplene ansører han aller først Jesu Ord om, at de helst skulde opøsge de fortabte Haar af Israels Hus.

Denne anden Del har en Indledning i 3, 1—4, 11, en Hoveddel i 4, 12—9, 35 og en Slutning i 9, 36—10, 42. Vi kan efter Hovedpersonerne i de tre Afsnit benævne dem Johannes den Døber, Jesus og Jesu Disciple.

I n d l e d n i n g e n, 3, 1—4, 11, falder i tre Afsnit: Johannes

den Øberrs Opræden med Bodsprædiken og Omvendelsens Daab (3, 1—12), Jesu Daab ved Johannes (3, 13—17), og Jesu Fristelse (4, 1—11).

Beretningen om Johannes den Øbber i 3, 1—12 omtaler først hans Prædiken (V. 2—3), hans personlige Fremtræden (V. 4) og hans Daab til Syndernes Forladelse (V. 5—6), hvorpaa følger hans Vidnesbyrd for Fariseere og Sadduceere (V. 7—12). Johannes giver sig tilkjende som den forjættede Elias (Mal. 4, 5), idet han som Legn benytter Elias's eiendommelige Dragt (2 Kong. 1, 8). I sin Prædiken vidner han, at han er den af Esaias forjættede Røst i Ørkenen (Ej. 40, 3). Han er saaledes selv en Opfyldest af Profeterne, nemlig den Forløber, som gaar umiddelbart foran Herrens Komme til sit Folk og bereder Veien paa den Maade, som Profeterne havde vidnet. Det alvorlige Spørgsmaal, om hvorledes Guds Folk skal modtage Guds Rige, besvarer Johannes med uforlignelig Enfold i det ene Ord: „Ombender eder!“ Ogsaa dette Svar havde Johannes fra Malakias's Spaadom (Mal. 4, 5—6), og det betyder, at Guds Folk ikke udenvidere er skifket til at indgaa i Himmeriges Rige, men det maa beredes dertil ved Syndsbekjendelse og Daab med Vand. At Israel er det udvalgte Folk, fører med sig, at Guds Rige kommer til det først; men Udvælgelsen alene betyder ikke, at hver enkelt Israelit er adgangsberettiget til Riget i Kraft af sin naturlige Sammenhæng med det udvalgte Folk. Dette sidste Punkt sikrte Johannes føregen Anledning til at udvikle ved Sammenstødet med Fariseerne og Sadduceerne. Disse var begge hver paa sit Vis forbisshede om, at enhver Israelit var adgangsberettiget til Guds Rige paa en rent naturlig Maade. Fariseerne tænkte nærmest ved skarp Afsondring fra alt hedenk Væsen at have en Ret til Gudstriget; Sadduceerne troede ligefrem, at det jødiske Folk var ved sin egen Naturbegavelse udseet til at blive Verdensherfferen. Begge var enige om, at de ingen Ombendelse behøvede. Her var derfor Johannes nødt til at vise Omvendelsens Nødvendighed og Utilstrækkeligheden af den kjsødelige Sammenhæng med det udvalgte Folk eller dets Stamfader Abraham. Guds Riges Komme er nemlig en Bredesdom, en Afgjørelsens og Regnskabets Time for det Folk, som Herren havde baaret over med saa længe. Derfor var det nødvendigt for alle at gjøre Bod, efterdi ingen havde nogen Ros for Gud. Og

med den skarpeste Afsvisning af enhver fjsødelig Ret til Guds Rige svarer Johannes paa den Indvending, at Abrahams Børn var efter Udvælgelsen berettigede til Riget, med de forte Ord: „Gud kan opvække Abraham Børn af disse Stene.“ Ingen maa regne paa, at dersom Gud ikke tog det fjsødelige Israel ind i sit Rige, saa skulde Gud mangle dem, som kunde komme ind i Riget.

I dette sit Vidnesbyrd fremholdt Johannes intet nyt. Det var i fuld Overensstemmelse med alle Profeterne.

Der staar endnu et Punkt tilbage i Johannes's Prædiken, nemlig Ordene: „thi Himmeriges Rige er nær.“ Navnet *H i m m e r i g e s R i g e* har sin Rod i Dan. 2, 44 og 7, 13—14, og var vistnok allerede benyttet af de jødiske Skriftløge før Johannes's Tid. Det betegner det Rige, som Himmelens Gud opretter, og som overgives til Menneskenes Søn, som kommer paa Himmelens Skær. Johannes vil ved sine Ord sige, at nu begynder den Tid, da Profeterne og For-icettleserne opfyldest, nu kommer den store Bending i Historien, da Guds Rige afslører Guds Folk. Hidtil har et udbortes, synligt, fra andre affondret Folk været Gudsamfundets Form og Stikkelse paa Jorden; nu kommer den Tid, da ikke mere et Folk, men et Rige skal være Gudsamfundets Form, og der maa Ombendelse til, forat Guds Folk kan blive velskiftet for Guds Rige.

J e s u D a a b danner det næste Trin henimod Guds Riges Grundlæggelse paa Jorden. Og har vi opfattet Johannes's Stilling ret ved at betegne ham som den, der bereder Obergangen fra Guds Folk til Guds Rige ved den enkeltes personlige Ombendelse, Syndsbekjendelse og Daab, saa kan der ikke være Ebil om Bethdningen af Jesu Daab. Ogsaa han hører ved Fødsel og Omfjærelse til den gamle Pakts Folk og er indsluttet under Loven. Derfor er han ogsaa underlagt den samme guddommelige Lov som enhver anden Israelit, at han ved Johannes's Daab skal beredes til det nye Rige. Han trænger vistnok ikke nogen Ombendelse eller nogen Daab til Syndernes Forladelse; alligevel faar han i Johannes's Daab den Helligaands Salvelse (Ap. Gj. 10, 38) og Vidnesbyrdet fra Himmel om, at han er Guds elskelige Søn. Derved stilles han efter sin menneskelig-jødiske Natur i det Forhold til Gud, som er eiendomligt for det nye Guds Rige, hvor ikke længere den fjsødelige Forbindelse med Abraham, men den direkte aandelige Forbindelse med

Gud selv er den alt afgjørende Hovedsag. Betydningen af Jesu Daab for Guds Riges Oprættelse er altsaa denne, at han selv som den første i Guds Rige modtager den Helligaands Gave og Rigets Barnekaar, og hans Daab ved Johannes bliver derfor det samme for ham, som den kristelige Daab, Daaben med den Helligaand, for hans troende Disciple.

Jesu Fristelighed følger umiddelbart paa hans Daab. Han drives af Aanden ind i den store Fristelse, hvor Fyrsten over Guds Rige møder Fyrsten over Mørkets Rige; og Jesus vælger med bevidst Frihed mellem Kjødets Begjærlighed og Kroens Hengivelse til Guds Ord i den første Fristelse; mellem den aandelige Selvophøielse og Kroens frivillige Lydhed under de af Gud satte Grænser for den jordiske Tilværrelse i den anden Fristelse; og endelig mellem Verdens Riger med deres fanselige Lyst og Guds Rige med dets timelige Videlse og Tornedrelse i den tredie Fristelse. Betydningen for Guds Riges Oprættelse er klar og indlysende. Jesus Kristus, som ved Daaben er salvet med den Helligaand til at være Guds Riges Fyrste og Grundlægger, maa i Aandens Frihed vælge denne Gjerning og dette Kald, med fuld Bevidsthed om, at denne Kaldsgjerning medfører baade den aandelige Kamp med Mørkets Fyrste og den fuldkomne Forsagelse af al jordisk Lyst og Herlighed. Paa samme Maade maa ogsaa Jesu troende forsegue Verden og dens Lyst forat funne naa det evige og usynlige Rige. I Verden, men ikke af Verden er Riget, derfor besidder vi det i Kroen, ikke i Bestuelsen; og der er en bestandig Modsigelse mellem den indre Herlighed, vi har som Guds Børn, og den ydre Trængsel, vi er underkastede i den fanselige Verden.

Jesu offentlige Fremtræden i Galilæa som Grundlægger af Himmeriges Rige ved profetisk Prædiken og Undergjerninger er Gjenstanden for Mattæus's Beretning i Kap. 4, 12—10, 42. Afsnittet 4, 12—25 er indledende og angiver først Grunden til, at Jesus optraadte netop i den mest foragtede Del af Landet med sin Prædiken; dernæst meddeler det os, hvorledes han kaldte sine første Disciple ud fra deres Fiskergjerning med den Førjættelse at ville gjøre dem til Menneskefiskere; og endelig fremstiller det i forte Træf Jesu Virkemaade og beskriver, hvorledes Folks Opmerksamhed og frivillige Tilslutning fulgte hans første Opræden.

Det er en Hovedsag for Mattæus at vise, at Jesu Optreden i Galilæa og Rigets Nabenharelse der var i Overensstemmelse med Profetien. Jesus ledes af Varmhjertighedens Lov til at antage sig det forkomne galilæiske Folk først; og derved opfyldes Ejias's Profeti, som haade havde bebudet Galilæas Forvildelse og Jesu Medlidenhed med det knuste Nør og den rygende Lande, og som tillige havde forudsæt Judas og Jerusalems hovmodige Foragt for Herrens uanselige Frelsesvoi ved en Somfrusønne Immanuel. Ejias's Spaadom i Ej. 7 og 8, 1—9, 7 er behersket af den Tanke, at fordi Davids Hus foragter Herrens Forjættelse, saa vil Herren lade Davids Hus fornedes og Davids Land lægges øde; men sin Frelse vil han fremføre paa underlig Vis ved en Somfrusøn. Og efter, fordi Jerusalem foragter Guds Ord, der er uanseligt som Siloahs sagterindende Vand, saa vil Herren give Landet i Verdensmagternes Haand, og de skal bringe det ned til den største Elendighed; men fra det mørkeste Sted i det mørke Land vil han lade Immanuelshjæl frembryde, og derfra vil han fremføre sit Rige med Retsfærdighed, Fred og Glæde. Denne Spaadom opfyldes nu, idet Jesus begynder Grundlæggelsen af Himmeriges Rige i Galilæa. Der var Nøden først, derfor var Modtageligheden først; der var al jødisk Egenretsfærdigheds Ros borte, derfor blev den frie Maade forherliget; der var ingen kjødelig Magt til at oprette Davids Rige, derfor blev det aabenbart, at det var Landens Kraft, som opbyggede Guds Rige. Men netop derfor blev Riget ogsaa meget snart en Forargelse for Jerusalems og Judas kjødelige Sind. Derfor er det saa nødvendigt at vise, at netop denne Begyndelse var i Overensstemmelse med Profetien.

Jesus optraadte med det samme Vidnesbyrd som Johannes om Himmeriges Rige, han kaldte sig Disciple ligesom Johannes, men han kalder dem til et stort Arbeide, som viser dem udover det jødiske Folk og hen til den hele Menneskeslekt. Tillige giver han sig ved Lære og Prædiken om Riget og ved Helsbredelse af syge tilkjende som Frelseren og vækker derved en uhøre Spænding hos det hele Folk, som i øengstelig Forventning følger ham.

*J*esu B e r g p r æ d i k e n, Kap. 5—7, er en sammenhængende Tale, hvori Jesus i Læreform fremstiller Himmeriges Riges Væsen, dets Krav til sine Borgere og den Maade, hvorpaa det erholdes. Tillige viser Jesus, at paa samme Tid som Himmeriges

Rige er forskjelligt fra Guds Folk i det gamle Testamente, saa er det dog kun den fuldkomne Opfyldest af, hvad Loven krever og Profeterne forjaetter.

Talen falder i 3 Afsnit: 5, 3—16, Himmeriges Riges Bøsen som et aandeligt Folk, der paa aandelig Vis erobrer Verden, hvori det viser sig forskjelligt fra den gamle Pakts Folk; 5, 17—7, 12, Himmeriges Riges Krav til sine Borgere, den fuldkomne Hjertets Retsfærdighed, eller Guds Villedes, hvori det viser sig som Lovens og Profeternes Opfyldest; 7, 13—27, Formaningen til uden nogen Slags Hensyn at føge ind til Himmeriges Rige gjennem den trange Port og derved vinde det evige Liv.

Det første Afsnit, 5, 3—16, giver først gjennem en Række af Sælighedsprisninger en Beskrivelse af, hvem der har de rette Betingelser for at indtræde i Himmeriges Rige, hvorledes deres Hjertes Tilstand er, som i Sandhed hører Riget til, og hvilken deres Lod er i Verden (5, 3—12). Derpaa beskrives det, hvorledes Rigets rette Børn er i Forhold til Verden baade et Salt, som bevarer den, og et Lys, som oplyser den, indtil Menneskene samstemmer i Faderens Pris (5, 13—16).

Naar Jesus i dette Afsnit først saaat sige tager Himmeriges Riges Børn ud af Verden ved at beskrive dem som fattige, førgende og hungrige, som sagtmodige, barmhjertige, rene af Hjertet og fredsmelige, og endelig som forfulgte og bagtalte af Verden, medens de endnu er i den; naar han saa igjen sætter dem midt ind i Verden som dens Salt og Lys, og naar han paa den ene Side lover dem idel himmelsk, aandelig Sælighed fra Gud og idel Had fra Verden, og saa igjen paa den anden Side giver dem det Kald at bringe Menneskene til at prise Gud, saa giver dette den kraftigste Oplysning om, hvad det vil sige, at Himmeriges Rige ikke er af Verden og dog bestemt til at erobre Verden. Det aabner et Blik ind i den a b s o l u t e F o r s k i e l m e l l e m G u d s R i g e o g V e r d e n s R i g e r.

Naar Jesus end videre i dette Afsnit ikke med et Ord berører noget ydre eller kjødelig Betingelse forat indgaa i Himmeriges Rige; naar Israelsk eller Hedning, Jøde eller Græker, Abrahams Børn eller uomskaaerne slet ikke kommer paa Tale; men naar alt dreier sig om Landens og Hjertets Tilstand, og det ikke Landens Rigdom

men dens Fattigdom; naar Israels Folk kun mindes om som det, der har forfulgt Profeterne; naar Jorden og Verden og Menneskene er den Kreds, for hvilken Disciplene er Salt og Lys, saa viser alt dette, at hvorvel Himmeriges Rige i en Forstand kommer fra Jøderne, saa er det dog ingenlunde deres Eiendom eller Særrettighed. Der er ikke længer Forskjel paa Jøde og Hedning i Forhold til Guds Rige, men det er Aandens Raadegave til alle som tror uden Forskjel. Guds Folk er ikke længer en Nation, men det er Guds Børn. Deriaabner sig et Blik ind i den relative Forskjel mellem det gamle Guds Folk og Guds Rige.

Endelig giver dette Afsnit os et dybt Indblik i selve Rigets Væsen. Det er af aandelig Natur, bestemt til at gjengive Mennesket Barneforholdet til Gud og dermed ophæve al Syndens Forstyrrelse, fuldkommen tilfredsstille Hjertets Længsel og Sjælens Trang til Salighed ved det personlige Samfund med Gud; men Rige er tillige fæmpende i Verden under Lidelser, hvilke dog ikke formaar at opheve, men meget mere maa befriest det indre Menneskes Salighed.

Det andet Afsnit af Bjergprædiken gaar fra 5, 17 til 7, 12, hvilket formelt antydes der ved, at baade 5, 17 og 7, 12 henviser til „Loven og Profeterne.“ Ved denne Begyndelse og Slutning bliver det klart, at det hele Afsnit tilsigter at vise, at Guds Rige er Lovens og Profeternes Opfaldelse. Dette viser Jesus ved at paapege, at Guds Riges Væsen er den fuldkomne *R e t f æ r d i g h e d*, som netop er den selvsamme, som Loven og Profeterne fræver, kun at Guds Rige giver en Hjertets Retfærdighed, som Lovfortolkerne i Israel havde glemt og overseet, idet de havde forvendt Retfærdighedens Begreb fra at være Hjertets sjulte Væsen til at være en udvortes Overensstemmelse med Lovens Bogstav og Gudsdyrkelsens Former. Summen af det andet Afsnit er altsaa: Guds Riges Overensstemmelse med Loven og Profeterne ved den rette indre, aandelige Retfærdighed, som, hvor lidet den end paafjøernes i Verden, dog er den eneste, som har noget Værd i Guds Øine.

Dette Afsnit har først i 5, 17—20 sin Indledning, der angiver hele Afsnittets Formaal og Thema saaledes som ovenfor antydet. Denne lille Indledning baner tillige Veien over fra 5, 3—16 til den følgende Udvikling. Chi den Fremstilling af Himmeriges Riges Natur og Form, som Jesus havde givet i 5, 3—16, var saa aldeles

stridende mod alt, hvad Jøderne havde tænkt om det herlige Davids-
rige, som Messias skulde oprette, at den forekom dem som en fuld-
kommen Kuldkaelse af baade Loven og Profeterne. Denne Mod-
sigelse mod hans Tale i Tilhørernes Sind vil Jesus svare paa ved at
føre dem ind i den alvorlige Sandhed, at Guds Rige først og fremst
er den indre Retfærdighed i Hjerterne, og kun derefter er det Herlig-
hed som Retfærdighedens Frugt. Det begynder med Retfærdighe-
den forat naa til Herligheden, derfor giver det ingen ydre Glans og
Pragt til sine Borgere, medens de er her i Verden; thi derved vilde
Riget nok saa mange Tilhængere, men ingen sande Børn. Denne
Grundtanke i al sand Fromhed er det, som Jesus indskærper i den
længste Tale af hans Mund, som er bleven os overleveret.

Dette Afsnit om *R e t f æ r d i g h e d e n* har fire mindre Dele.
Den første, 5, 21—48, handler om Retfærdighedens indre Væsen,
som bestaar i hellig Kjærlighed eller Lighed med Gud; den anden,
6, 1—18, handler om Retfærdighedens skjulte Gudsforhold i Mod-
sætning til al udvortes Religiøsitet eller Hykleri; den tredie, 6, 9—
34, handler om det afgjørende Valg mellem Himmelten og Jordten,
som maa til forat naa Guds Retfærdighed; den fjerde, 7, 1—12,
handler om Vandelen paa Retfærdigheds Vej, hvor der dog kun
fremhæves nogle Hovedpunkter, hvorefter alt sammensettes i den
almindelige og afsluttende Regel i 7, 12.

Bjergprædikenens *t r e d i e A f s n i t*, 7, 13—27, er helt igjen-
nem afsluttende. Det tillægger derfor ikke nye Oplysninger om Himmeriges
Riges Natur og Væsen, men er en Formaning til at vælge
den trange Vej til Livet, ikke lade sig lede bort fra den af de falske
Profeter, ikke bedrage sig selv for Livet ved Mundkristendom, og en-
delig til at bygge med Tillid paa Jesu Kristi Ord som den rette
Klippe.

Spørger vi nu til sidst, om den i Bjergprædikenen givne Frem-
stilling af Himmeriges Riges Natur ogsaa virkelig svarer til de
gammeltestamentlige Profetier, saa maa vi ved en saadan Undersø-
gelse ikke gaa til saadanne Steder i det gamle Testamente, som
handler om Guds Riges ydre Herlighed, men til saadanne, som
handler om dets indre Væsen, og se, om disse bebuder et saadant
retfærdigt Folk, som her er beskrevet, der ikke alene har Retfærdighe-
dens Krav over sig, men som har modtaget Retfærdigheden som en

Gave, der omformer Hjertet til Lighed med Gud, saaat Rigets Børn med Rette kan kaldes Guds Børn.

Vi kan da gaa ud fra 2 Mos. 19, 5—6, der fremstiller Guds Krav til Israels Folk, at det skal være ham et helligt Folk. Dette store Krav, som har den Forjættelse, at Gud vil bo i Folket og have det til sit Ejendomsfolk, staar over hele Israels Historie, manende og loffende, men aldrig opfyldt, derfor ogsaa dømmende og straffende. Vi finder det gjentaget ofte baade i Loven og Profeterne, men det bliver tydeligere og tydeligere, at det kan ikke opfyldes af det kjædelige Folk under Loven; og Kravet antager derfor Form af Trusel om straffende Dom over det utro Folk og Lovste om en ny Vælt, med Synnernes Forladelse og Lovens Indskrivelse i Hjertet. Profetien peger pa en Tid, da Guds Folk virkelig skal blive, hvad det efter Loven skulde være, og i den Tid bliver der ikke længer Tale om nogen kjædelig Fødselsret til Guds Rige, men kun om en aandelig Gjenkjædelse som Betingelse for Samfundet med Gud. Den Række af Hovedsteder, som hører herhen, er foruden det allerede anførte: 2 Mos. 29, 43—46; 3 Mos. 26, 11—12; 5 Mos. 4, 20; 7, 6; 26, 16—19; Jer. 7, 23; 11, 4; 24, 7; 31, 31—40; 32, 33. Ezeq. 11, 19—20; 34, 30; 36, 25—27; Sak. 8, 8; 13, 9; og til nærmere Fortælling kan endnu hidstættes de nye-testamentlige Steder 2 Kor. 6, 16; Hebr. 8, 10; Nab. 21, 3. Det vil heraf fremgaa, at Guds Riges indre Væsen ogsaa efter det gamle Testamente er Guds Billedes Gjenoprettelse ved Lovens Indskrivelse i Hjertet, og at denne Indskrivelse skeer ved Synnernes Forladelse og Mandens Meddelelse.

Naar man da vil indvende, at dette nye, retsfærdige og gjenkjædte Guds Folk efter det gamle Testamente skulde leve i Herlighed, men efter Bjergprædikenen i Trængsel og Forsølgelse, saa svarer vi der til, at det er en Misforståelse baade af det gamle Testamente og af Bjergprædikenen. Thi det gamle Testamente ved altfor vel, at Messias's Vej gaar gjennem Lidelse til Herlighed, til at det skulde vente noget andet for hans Folk, og Bjergprædikenen fremstiller ogsaa Lidelsen ikke som stedsevarende, men som Veien til Herligheden.

Til Slutning bemærker vi kun, at naar Jesus her fremstiller Retsfærdigheden som hellig Kjærlighed, saa er det ikke andet end Loven selv gjør i det store Bud om Kjærlighed til Gud og Næsten.

Jesu Underskriftning er har Mattæus berettet om

i Kap. 8 og 9, ikke netop fordi de alle blev udørte paa én Tid, Slag i Slag, men, som vi tror, fordi han vilde samle paa ét Sted de vigtigste Træk af Jesu Virksomhed i Galilæa, der efter 4, 23 og 9, 35 bestod i at prædike Rigets Evangelium og helbrede al Sygdom i Øolket. Af de ti Undergjerninger, som Matteus beretter om, er de ni Helbredelser af syge, Uddrivelse af Djævle og Opvækfelse af en død; kun én Undergjerning er af en anden Klasse, nemlig at Jesus stiller Stormen, Kap. 8, 23—27. Matteus omtaler ikke ligefrem, at disse Undere er Tegn, det vil sige Gjerninger, der skal aabenbare ham som Frelseren fra Synd, Død og Djævel. At dette alligevel er Tilfælde, slutter vi med Sikkerhed af Anførselen af Ejaias's Ord i 8, 17 og af den Maade, hvorpaa i 9, 1—8 Syndernes Forladelse og Helbredelsen af Sygdommen sættes i Forbindelse med hinanden. Helbredelsen er kun Tegn paa, at Jesus har Magt til at forlade Synder. Ligeledes er alle Uddrivelser af Djævle Tegn paa, at Jesus Kristus er aabenbaret forat afflake Djævelens Gjerninger (1 Joh. 3, 8), og Opvækfelse af døde er Tegn paa, at han er Dødens Overvinder. Naar Matteus altjaa lader Beretningen om Jesu Undere følge paa Vjergprædiken, saa vil han vise, at Jesus grundlægger Himmeriges Rige ikke alene ved Ord og Lære, men ogsaa ved kraftige Gjerninger. Jesus er ikke alene den, som viser Veien, men ogsaa den som giver Krafftet til at vandre Veien. Han lever ikke alene, at Himmeriges Riges væsen er Retfærdighed og Liv, men han giver og skærper ogsaa Retfærdighed og Liv til Syndere og døde. Og dette er han megetig til, fordi han tog vores Skræligheder paa sig og bar vores Sygdomme (8, 17).

Naar Matteus figer, at Jesu Helbredelse af de syge er en Opfyldest af Ejaias's store Spaadom (Ej. 53, 4), saa er ikke dette noget Bevis for, at Ejaias ikke fulde tale om nogen Straflidelse i vort Sted i dette Vers; men meget mere er Sammenhængen den, at Jesu Magt til at borttage Sygdom og tilgive Synd beror helt og holdent derpaa, at han villigen tager Sygdommen og Syndestraffen paa sig. Hans Magt til at helbrede Sygdomme og tilgive Synder er derfor netop et Bevis paa, at hvad han led, det led han ikke for sig selv, men meget mere for os.

Dette Grundsted om Jesu Magt til at borttage Sygdom og Synd, fordi han tager den paa sig selv, indeslutter i sig alt, hvad det gamle

Testamente siger om, at Himmeriges Rige skal afflasse Sygdom og Død, fordi det tilgiver Synd hos sine Lemmer. Dette omtales paa mange Steder og er et af Kjendetegnene paa det messianske Rige i det gamle Testamente. Et Hovedsted er Esaias 33, 24, ligesaa Es. 25, 8.

I dette Afsnit viser sig allerede Legn til den Modstand mod Himmeriges Rige, hvis Væsen videre udvikles i tredie Del, se 9, 3. 11. 14. 34.

Jesu Udſendelse af de tolv Disciple, som derved bliver Apostler, har sin Grund i det, som berettes i Kap. 9, 36—38. Denne Udgående maa derfor betragtes som en under Jesu egen Veiledning foretaget Begyndelse af deres hele store Missionsvirksomhed, som efter hans Opstandelse og Mandens Udgående skulle blive deres selvstændige Livskald. Derfor er der ingen Grund til at indskrænke de Forskrifter og de Fremtidudsigter, som Jesus giver dem, til nogen enkelt Periode af deres Liv; men vi betragter dem som gjældende hele deres Fremtid. Herimod kan ikke indvendes Forskriften i V. 5 og 6; thi denne indeholder ikke mere, end at de skal først gaa til Israel; siden kan de gaa til Hedningerne, hvis de ikke finder Rum hos Israel, hvilket dog ikke vil ske, førend Menneskens Søn kommer (V. 23). Denne Menneskens Søns Komme er den samme, om hvilken Jesus taler i 26, 64, hans Gjenkomst i sit Rige, som begynder ved Mandudsugningen.

Talen selv er en videre Udgørelse af Bergprædikenens Ord i 5, 11—16. Den indeholder først en Forskrift om Apostlernes Virkemaade (10, 5—15) og derpaa en Beskrivelse af deres Videlse og Forhold til den fiendtlige Verden (10, 16—42). Efterat han først har sagt, til hvem de skal gaa (V. 5—6), byder han dem at fortsætte den Gjerning, som han selv har øvet (V. 7—8). Uden at tage Betaling for sine aandelige Belgjerninger skal de dog ikke selv sørge for sin Underholdning, men tage imod den, hvor de kommer (V. 9—10). De skal opføge dem, som er værdige til deres Gaver, og de skal bynde Fred, hvor de kommer; modtages ikke Freden, saa vender den tilbage til dem selv (V. 11—13). Ikke at modtage dem medfører det forfærdeligste Ansvar (V. 14—15). De skal være værgeløse i Verden; derfor skal de være uden Anstød ved sin enfoldige Vandet. Men de skal dog ikke kunne undgaa Had og Forfolgelse

under enhver Skæfelse; dog skal de hverken være beklmrede for sit Forsvar, eller for sit Liv, thi begge Dele er i Guds Haand (V. 16—31). De skal derimod se hen til deres Løn, som bliver ved med Bekjendelsen, og deres Straf, som stræmmes til Fornegtelsen (V. 32—33). De skal ikke forarges over Strid og Splid, som værkkes ved deres Virksomhed; thi det er i Overensstemmelse med Hensigten med hans Komme til Verden, det følger af selve Gudsrigets Oprættelse paa Jorden. Thi Guds Rige kræver den hele, fulde, hensynsløse og ubetingede Hengivelse af Livet, af det hele Menneske, deraf økker det saa megen Modsigelse (V. 34—39). Men det skal de ogsaa vide, at de er Sendebud i Kristi Sted, og Menneskenes Forhold til dem er ogsaa deres Forhold til Frelseren selv (V. 40—42).

Dette er altsaa Guds Riges verdensrobrende Hær, som udsendes. Den bringer med sig Evangeliet og Guds Fred, den mødes af Håd og Forsølgelse, Strid og Splid. Men den lille Skare, som har mistet sit eget Liv og vundet Guds Liv, er baade uovervindelig og udsædlig, fordi den kun kan angribes med fjædelige Baaben, som intet magter mod Guds Land.

Om denne Tale som en Opfyldelse af Profeterne maa vi her henvisse til, hvad vi allerede har bemerket til Bjergrødikenen. At Guds Rige kommer med Fred, men at det op্বækker Strid, er allerede erkjendt i Salme 120, 7. Om Herrens underfulde Stridshær taler sørst Salme 110, 3; Mik. 5, 6; at Guds Rige udbredes ved Ordet, ikke ved Sverd, omtales i Ef. 2, 2—4; Mik. 4, 1—4; Sat. 9, 9—10 etc.

III. Kap. 11—20. Forargelsen og Korset.

Denne store Hoveddel af Matteus's Evangelium handler om, paa hvilken Maade Guds Rige, hvis Væsen og Virkemaade er fremstillet i den foregaaende Hoveddel, blev modtaget i Verden, og paa hvilken Maade Riget deraf fremtræder i Forhold til Verden. Vi finder i dette Afsnit fremstillet, hvorledes Guds Rige altid og for alle medfører Anstød og deraf bliver Gjenstand for Håd fra deres Side, i hvem Forargelsen bliver raadende, medens det bliver et

Kors for dem, som trods Forargelsen dog i Selvfornegelse hengi-
ver sig til Riget. Verden finder, at Guds Rige er en utaaelig
Plage, som den søger at befries fra ved at korsfæste Rigets Fyrste
og Rigets Børn; Rigets egne Børn finder, at Guds Rige fratagger
dem Verdens fanselige og timelige Herlighed, men giver dem Nan-
dens Fred og Glæde, og Haab om evig Herlighed.

Nar sagen til denne Forargelse, som Riget vækker, ligger i den
fornedrede og ringe Skiffelse, som det har i det udvortes, medens
det til samme Tid gjør Krav paa den hele, fulde aandelige Hengi-
velse til Gud, uden at lade sig nøje med nogen Slags Bogstavtje-
nesté, hvor streng den end maatte være. Deraf kommer det ogsaa
dertil, at Forkyndelsen af Guds Riges Herlighed maa ske gjennem
Lignelser, hvis dybe Mening er skjult for dem, som ikke er grebne
af Rigets Land. Disse Lignelser skal tjene til at afgørge den Fare,
at Folket trods Rigets nærværende ringe Begyndelse dog skulde
slutte sig om det i den kjødelige Forventning alligevel at skulle kun-
ne naa jordisk Herlighed derved. Denne Hensigt opnaaes ogsaa, og
Folket bliver ligegyldigt, holdt og forhærdat ligeoverfor et Rige,
som efter deres kjødelige Forstand kun bringer Trængsel og ingen
Herlighed.

Denne Hoveddel kan muligens bedst deles i Afsnittene Kap. 11
—13; 14, 1—16, 12 og 16, 13—20, 34.

Afsnittet Kap. 11—13 viser, hvorledes Jesu Fremstilling af
Guds Rige i hans Ord, Gjerninger og Person maaede Evil hos Jo-
hannes den Døber (11, 2), letfærdig Ligegyldighed hos det galilæ-
iske Folks Massé (11, 19; 13, 54. 58) og bestemt Forbitrelse, som
grænsede over til fuldkommen Forhærdelse, hos Fariseerne (12, 2.
14. 24. 38). Dette Forhold fra Folkets og Fariseernes Side, for-
nemmelig at de sidste med Vidende og Vilje kaldte Guds Gjerning
Djævelens Virksomhed (12, 24), fremkalder Jesu nye Maade at
prædike paa, nemlig at forkynde Rigets Evangelium i Lignelser.
Lignelserne fremstiller nemlig Guds Riges Væsen, Udvikling og
Fuldendelse under saadanne Billeder, der tilhøller dets Herlighed
for den kjødelige Forstand, saat de kjødeligsindede Jøder i disse
Billeder ikke kunde gjenkjende det Rige, som de biede paa, efter
Profeterenes Spaadomme.

At Jesu Optreden, som bliver modtaget med saa megen Mod-

sigelse, alligevel er netop den af Profeterne bebudede, det viser Jesu selv i sit Svar til Johannes i Kap. 11, 5, og Mattæus stadsæster det ved Anførselen i 12, 18—21. Det gjælder efter disse Udsagn ikke for Messias at optræde med megen ubortes Magt, men hans Virke maa være saaledes, at det omfatter alle, endog de dybest funkne og mest foragtede, som ikke formaar at lægge noget falsk Skin over Menneskelivets største Nød, som Jesu er kommen forat afhjælpe. Men deri ligger netop det for Fariseerne allermest forargelige; thi er Guds Rige først og fremst for arme Syndere, saa har jo de intet Fortrin. Derfra skriver sig ogsaa deres indædte Forbitrelse over Jesu formentlige Krænkelse af Sabbaten (12, 2. 14); thi den var deres største Forfængelighed. Og derfor skal de ogsaa faa Profeten Jonas's Legn (12, 39); thi Jonas's Legn betyder, at Israels Nationalstolthed maa dødes og dræbes derved, at Evangeliet prædikes for Hønningerne. Saaledes opføldes Profeterne og Loven.

Men ogsaa naar Jødernes Forvendthed mødes fra Jesu Side med de for dem usattelige Lignelser, saa var ogsaa dette i Overensstemmelse med det gamle Testamente; thi ogsaa der var i Esaias's Spaadom i Kap. 6 Jødernes Forvendthed straffet dermed, at Gud forhærdede dem. Og efterdi altsaa Jøderne kaldte Lyset Mørke og Guds Gjerning Djævelens, saa blev Lyset til Mørke for dem, saaat de ikke funder se. Saaledes er det i fuld Overensstemmelse med Guds Bei i det gamle Testamente, at der, hvor Guds Ord modtages med Trods og Foragt, der antager Guds Ord selv en saadan Form, at det straffer de trodsige med Blindhed.

Affnittet 14, 1—16, 12 er væsentlig ensartet med 16, 13—20, 34, forsaavidt begge disse Affnit omhandler Jesu Forhold til Disciplene, idet vi hele Tiden ser Disciplene betenkellige, frøgtagtige, twilaadige ligeoverfor Riget og dets Kraft, medens Jesu hjærligen taler dem tilrette Gang efter Gang. Men dels adskiller 14, 1—16, 12 sig derved fra det følgende Affnit, at der langtfra er saa udelukkende Tale om Disciplenes Forhold som i 16, 13—20, 34, idet nemlig Folket og Fariseerne ogsaa er fremtroedende i 14, 1—16, 12; dels bliver det endnu i 14, 1—16, 12 ikke lige frem sagt, at Rigefyrsten skal korsfæstes og Rigets Børn være Korsdragere i Verden.

Mattæus indleder dette Affnit om Rigets Korsstiftelse meget passende med Beretningen om Johannes den Døbers Henrettelse.

Den var i Virkeligheden et tydeligt Varsel om Jesu egen Skjebne og dermed ogsaa om hans Tilhængeres Lod. Derfor bringer ogsaa Underretningen derom Jesus til at drage sig tilbage i Enrum. Derpaa følger Beretningen om, hvorledes Jesus gjorde det sidste Forøg paa at samle det galileiske Folk om sig ved de to Bespisninger, 14, 14—21 og 15, 29—39. Disse to Begivenheder er Hovedpunkterne i dette Afsnit; men Matteus omtaler ikke, at de havde nogen blivende Virkning paa Folket; hans Taushed er Bevis for, at de blev uforstaede af Mængden. De havde samme Virkning som Lignelserne, Folket forstod ikke den aandelige Bethydning af dem, og dets Blindhed og Forhærdelse vokste. Efter hver Bespisning beretter Matteus om et Sammenstød med Fariseerne (15, 1—20 og 16, 1—4). Nabenhært valte Bespisningerne en uhøre Øpsigt og mange Tanker om, at Jesus var den messianske Konge; derfor er Fariseerne paaførde forat tilintetgjøre Bevogelsen blandt Folket ved at faa Jesus fremstillet som Lovovertræder. Jesus sværer dem imidlertid paa en saadan Maade, at det var dem umuligt at faa nogen Anklage imod ham; men tillige faa, at det maatte forbitre dem paa det sterkeste. Han figer dem nemlig, at paa dem opfyldes Esaias's Spaadom om, at Israel tjener Herren med Læberne, medens Hjerret er langt fra ham (15, 7—9), og at der skal gives dem Jonas's Tegn (16, 4). Det vil altsaa sige, at de, som mente sig at være Israels fromme Ledere paa Gudfrigtighedens Vej, de er netop de mest skyldige i Israels Fordærvelse; og til dem gives Jonas's Tegn, som er Tegnet paa Israels Forkastelse og Hedningernes Antagelse.

I denne Forbindelse berettes passende om den kananæiske Kvinde. Hendes Tro, som tiltvinger sig Hjælp af den, som kun var udsendt til de fortalte Faar af Israels Hus, er et Varsel om Hedningernes Willighed til at modtage det af Israel bortstede Evangelium. Netop her, hvor vi skimter Jødernes Uwillighed til at tro, lyser Hedningernes Willighed til at tro frem.

Gjennem hele dette Afsnit finder vi Jesu Disciple uafbrudt under Opdragerens Haand. De maa finde sig i mange Frettesætter, fordi de er saa sene til at erkjende Guds Riges egentlige Bæsen. (Se f. Exs. 14, 15—17. 26—27. 31; 15, 16. 33; 16, 8—11.)

Søger vi at klargjøre os Fremstridet i Rigets Udvilting i dette Afsnit, er det vel nærmest at betegne saaledes, at Jesus her ved Be-

spisningerne sætter det galileiske Folk paa den sidste Prøve, at han udtales sig aldeles afgjørende ligeoverfor Fariseerne og begynder at angribe dem, medens de før har angrebet ham, og endelig at han ved jevnlig forsat Opdragervirkomhed øver Disciplenes Tro forat ruste dem til den store Forargelse, som de snart skulle gjen-nemgaa.

Afsnittet 16, 13—20, 34 indeholder ikke nogen direkte Henvisning til noget profetisk Ord; og den indirekte Henvisning, som ligger i 16, 21; 17, 22 og 20, 18 bliver nærmere bestemt og tydeligere udviklet i Videlseshistorien.

Afsnittets Indhold samler sig om Jesu tredobbelte Bebudelse af hans Videlse, Død og Opstandelse paa den ene Side og Peters Bekjendelse og Jesu Forklarelse paa den anden. Paa Grundlag af denne Modsætning i Jesu eget jordiske Liv mellem hans guddommelige Væsen og hans fornedrede Skikkelse fremholder han i hele denne Tid for sine Disciple, at ogsaa de skal være Korsdragere i Verden, medens de bærer det evige Livs Haab i sine Hjerter. Under de forskjellige former af det menneskelige Liv vil det samme gjen-tage sig, at Jesu Disciple maa forlade alle jordiske Ting forst vin-de al Guds Riges Herlighed. Og fremfor alt er det herunder at merke sig, at dette dog ikke er noget Kjøb eller Bytte, saaats Forargelsen af det jordiske skulde være en Betaling for Himmeriges Her-lighed. Endelig viser Jesus Disciplene, at dersom nogen vil bruge det sjulte Guds Liv i sin Forsængeligheds Tjeneste, saa har han dermed mistet den himmelske Maadeløn. Det kan siges om det hele Afsnit, at det fremstiller Guds Riges sjulte Herlighed og aabenbare Fornedrelse.

IV. Kap. 21.—28. Jødernes Forhærdelse, Rigets Fuldendelse og Jesu Lidelse.

Denne sidste Del af Evangeliet falder ganske naturlig i tre Afsnit: Kap. 21—23; 24—25; 26—28.

Grundtanlen i det første Afsnit er billedlig fremstillet i Fortællingen om Tigentraet, 21, 18—19. Det er Billedet af det ufrugtbare Guds Folk, som vil have Skinnet af at være lydigt, men som i

Virkeligheden er saa langt afveget, at dets Tanke er at slaa Arvlingen ihjel for selv at beholde Arven, hvorfor der ikke er nogen anden Raad end at tage Riget fra det og give det til et Folk, som bærer dets Frugter. Rigests Herlighed tilfalder kun de udvalgte, medens de kældte eller indbudne kun faar desto større Ansvær og desto haardere Dom, dersom de ikke vil komme. Israels forvendte Sind viste sig især hos Fariseerne, hvorfor Jesus i Kap. 23 tager en Afsked med dem, som, hvis den ikke havde nogen Virkning til deres Omvendelse, maatte gjøre dem til uforsonlige Dødsfiender af ham.

Det andet Afsnit fremholder i de to store Kapitler 24 og 25 Guds Riges Fulddelelse ved Dommen, som skal befri Gudsriget fra dets Tornedrelse, udfondre fra det alle uensartede Elementer og føre det ind til evig Herlighed. Af disse to Kapitler handler Kap. 24 om Dommens historiske Forberedelse og relative Fuldbyrdelse i Tiden, Kap. 25 om Dommens absolute Fuldbyrdelse paa den yderste Dag, hvorved al Tid affluttet.

Det tredie Afsnit, Kap. 26—28, er den egentlige Videlseshistorie. Her samler sig til Profetiernes Opfyldelse og Guds Raads Fuldbyrdelse alle de historiske Traade, som vi har fulgt gjennem Evangeliet. Jesu Frelsersind gjør ham villig til at være Offerlammet, som bærer Verdens Synd, hans Guddomskraft gjør det umuligt, at Døden kan holde ham; han bliver Sædefornet, som falder i Jordens forat opstaar og bære Frugt. Sødernes Forhærdelse bringer dem til at fylde sine Synders Maal og overgive sin Messias til Hedningerne. Romerriget forsøgter Guds Riges Konge. Af Disciplene bliver den ene Forræder, de øvrige flyr og forarges. Men Jesus opstaar og sender dem som sine Vidner ud for ved Evangeliet at erobre Verden. Den frugtbare Spire til Guds Rige, som skal blive al Profetis endelige Opfyldelse, er nedlagt i Menneskeslegtenes Historie og kan ikke mere oprykkes.

Hebræerbrevet.

§ I. Om Hebræerbrevets Forfatter.

Het er en merkelig Kjendsgjerning, at det er ubekjendt, hvem der er Forfatter af „Brevet til Hebræerne.“ Brevet selv bærer ikke noget Navn i Overskriften, uagtet det er ganzte tydeligt af Kap. 13, 22—25 og andre Steder, at Forfatteren var baade kjendt og kjær for Læserne, og at han ikke paa nogen Maade søgte at skjule sit Navn. Det nye Testamente forresten er taust. Den kirkeelige Overlevering er vakkende og giver ikke noget bestemt og enigt Svar paa Spørgsmaalet om Forfatteren. Her meddeles kun følgende Hovedtræk: Clemens Romanus i Slutningen af det første Aarhundrede benytter Hebræerbrevet meget i sit Brev til Korintierne, men nævner ingen Forfatter. I det andet Aarhundrede finder vi, at den aleksandrinske Skoles store Lægere Pantenus, Clemens Alexandrinus og Origenes anser Paulus for Forfatteren; dog maa bemerkes, at Origenes er noget vakkende og figer etsteds, at Tankerne er Paulus's, men ikke Stilen, og at Gud alene ved, hvem der har skrevet dette Brev. Efter Origenes's Tid bliver det mere og mere gjengse i hele den østerlandske Kirke at anse Brevet som paulinsk; Eusebius er i denne Henseende meget bestemt og ansører, at 14 Breve er uomtvistelig paulinsk.

I den vesterslandske Kirke er den ældste Udtalelse om Brevets Forfatter Tertullians Anførsel af Brevet som et Brev af Barnabas, og Eusebius bevidner, at den romerske Kirke negtede, at Brevet var af Paulus; men fra Augustins og Hieronymus's Tid blev

det ogjaa i den vesterlandske Kirke almindeligt at anse Brevet for paulinsk.

Med Reformationen vaagnede imidlertid Ebilen paant om, hvorvidt Paulus var Forfatteren, og Erasmus, Luther, Calvin og Beza udtalte sig temmelig bestemt imod denne Mening. Den katholske Kirke fastslog derimod paa Tridentinerkonciliet, at Paulus var Forfatteren. I den næste Tid er de fleste Theologer i de protestantiske Kirker enige om, at Paulus ikke er Forfatter; men de grundigste Undersøgelser har ikke funnet finde ud, hvem Forfatteren er. Almindeligt holdes Apollos (Ap. Gj. 18, 24 flg.) for Forfatter.

Af Historien faar vi altsaa dette Svar, at Forfatteren er enten Paulus eller en af hans nærmeste Disciple.

Af Brevet selv faar vi dog temmelig klar Nede paa alt, som er nødvendigt at vide om Forfatteren. De vigtigste Træk er følgende:

1. Forfatteren har været en Jøde.
 2. Forfatteren har ifølge Kap. 2, 3 ikke været en Apostel, men han har været undervist af Apostle.
 3. Han har nærmest været en Discipel af Paulus. Muligens benytter han Romerbrevet.
 4. Han var ialfald en Ven af Timotheus (13, 23).
 5. Han var dog en selvstændig og original Mand.
 6. Han var bevandret i den hellige Skrift, men benytter altid Septuaginta.
 7. Han var kjendt med den eleksandrinske Jødedom og færskilt med Filo.
 8. Han var personlig kjendt med Brevets Læsere, som rimeligvis var Jøderne i Palæstina (13, 19).
 9. Han var ikke opdraget i Jerusalem eller blandt hebraiske læsende Jøder.
 10. Han levede før Jerusalems Ødelæggelse.
- Mere end dette kan ikke siges med Sikkerhed. Det er neppe muligt at antage, at Paulus er Forfatteren, naar vi sammenligner Hebr. 2, 3 med Gal. Kap. 1, især V. 11—12.

§ 2. Hebræerbrevets Kanonicitet.

Ø Oldkirken finder vi, at Hebræerbrevets kanoniske Anseelse var afhængig af, om Paulus ansaaes som dets Forfatter eller ikke. Saaledes det ikke var almindelig anerfjendt, at Paulus var Forfatter, anmerkes det ogsaa af Kirkefædrene, at ikke alle regnede Hebræerbrevet som en Del af den nytestamentlige Kanon. Det hørte til de Skrifter, der kaldtes „A n t i I e g o m e n a.“^{*)} Da det blev almindelig antaget, at Paulus var Brevets Forfatter, blev selvfølgelig dets Kanonicitet ligesaa almindelig anerfjendt. I den lutheriske Kirke har de mest fremragende Theologer, Luther, Chemnitz og Joh. Gerhard utdelt sig derhen, at der tilkommer Hebræerbrevet og de øvrige Antilegomena en ringere Vegt end de øvrige nytestamentlige Skrifter. Den Anskuelse er bleven herskende, at et kanonisk Skrift af første Rang maa være forfattet af en Apostel. De Skrifter, hvis apostoliske Oprindelse ikke er hævet over enhver Twil, regnes kun som kanoniske af anden Rang. For os er ikke denne Anskuelse tilfredsstillende. Vi anser som kanoniske og lige kanoniske alle Skrifter i det nye Testamente, fordi de alle er nødvendige til en fuld Fremstilling af Frelsen i Kristus; Spørgsmaalet om, hvem der er Forfatter, er ikke væsentligt i denne Forbindelse, fordi det ikke er berettiget at indstrække Inspirationens Gave til Apostlerne alene. Inspirationen er en Aandens Gave, som ikke uden videre tilkommer Apostlerne som saadanne. Ligesom mange af Apostlerne ikke har efterladt os inspirerede Skrifter, saaledes er det ombvendt haade muligt og virkelig, at Mænd, der ikke var Apostler, har skrevet inspirerede Skrifter. Hebræerbrevet er en nødvendig Part af vort nye Testamente, fordi vi uden dette vilde mangle et Skrift, der klart og bestemt visste, hvorfor og hvorledes den ceremonielle Lov er ophævet og opfyldt i den nye Paft.

^{*)} Saaledes kaldtes i Oldkirken de Skrifter i vort Nytestamente, som kun blev anerkjendt af en Del af de kristne Menigheder, mens andre bestred eller ialtfald betvilede deres Kanonicitet.—Udg.

S 3. Brevets Samtid og Læsefreds.

Om Tiden for Hebræerbrevets Afsattelse vides ikke mere, end hvad der fremgaar af Brevet selv. Dette er væsentlig to Ting. 1. At Brevet er skrevet før Jerusalems Ødeleggelse og Templets Forstyrrelse; thi Forfatteren forudsætter hele Tiden, at den jødiske Gudstjeneste endnu bestod, og at der hos de Jødechristne begyndte at vise sig en Tilbøielighed til at agte den gamle Tempeltjeneste som høiere og helligere end den nye aandelige Gudsdyrkelse, saaat de, om Valget blev forelagt dem, om det kom til et enten—eller, vilde holde fast ved det gamle fremfor det nye. Altsaa er Brevet skrevet før År 70. 2. At Brevet er skrevet i en Tid, da allerede flere af Menighedens første Ledere var døde i Troen paa Jesus og saaledes havde givet Eksempel paa den Standhaftighed, som fattedes Brevets Læserne (13, 7). Brevets Forfatter saavel som dets Læserne hører efter 2, 3 til den anden Generation af kristne, som ikke selv havde været troende Zienvidner til Herrens Abenbarelse. Heraf følger, at Brevet ikke kan være skrevet længe før Jerusalems Beleiring. Rimeligtvis er det skrevet efter Jakob den retsfærdiges Død, altsaa omkring År 65.

Til hvem Brevet er skrevet, er ligeledes kun kjendt af Brevet selv. Brevets Overskrift: „Til Hebræerne,” som udentvil er egte, giver de første Vink. Efter Ap. Gj. 6, 1 er nemlig „Hebræere“ i Modsatning til Hellenister de palæstinensiske og hebraisttalende Jøder. Af Brevets Indhold sluttet, at Læserne var fuldt fortrolige med Tempeltjenesten, at de var tilbøielige til at foretrække den for den kristelige Gudsdyrkelse, at de fornemmelig stod i Fare for at agte Renselsen ved Offere og Offeres Blod for nødvendig til Frelse, uagtet de var renset ved Kristi Blod, og at de saaledes stod i Fare for, naar Valg skulle ske, at vælge Skyggen istedetfor Regemet og derved foragte den nye Pakts Blod. Alle disse Kjendetegn peger hen til Jødechristne i Jerusalem og Palæstina, og vi kommer saaledes til det Resultat, at ligesom Jakobs Brev er et Raab fra de Jødechristne i Jerusalem til de Jødechristne i Adspredelsen, saa er Hebræerbrevet et Raab fra de Jødechristne i Adspredelsen til de Jødechristne i Palæstina og Jerusalem. Og ligesom Jakobs Brev væsentlig advarer mod den døde Orthodoksi, som var den jødiske Synagoges store Fare, saaledes advarer Hebræerbrevet væsentlig mod den døde Ceremonitjeneste, som var det jødiske Tempels store Fare.

§ 4. Brevets Formaal og Plan.

Før at erkjende Brevets Formaal er det nødvendigt at betragte noget nærmere de palæstinensiske Menigheders historiske Stilling paa denne Tid.

De første kristne blandt Jøderne, som altsaa i den opstandne Jesus havde fundet Messias, betragtede sig fremdeles som Jøder med alle jødiske Forpligtelser og Helligheder. De havde samme Adgang til Templet og Offerne som før, og de behyttede denne Ret som før. De iagttog selvstændelig ogsaa alle jødiske Skifte og Ceremonier som før. Deres Omvendelse og Tro paa Kristus medførte ikke i nogen Henseende noget Brud med Templet og Offerjenesten og Fædrenes Lov. Men det kunde ikke være lange, før Spørgsmaalet om den kristne Menigheds Forhold til Templet og den ceremonielle Lov blev vakt med megen Stræbe; og det kunde ikke undgaes, at det tilsidst maatte komme til et Valg mellem disse to. Det første, som vakte Spørgsmaalet, var Hedningernes Omvendelse og Indgang i Menigheden. De blev kristne uden at blive Jøder, de tog ingen Del i Tempeltjenesten og Skiffene; og efter Ap. Gj. Kap. 15 fandt den jødechristne Menighed sig deri. Men derved blev der altsaa kristne uden Tempeltjeneste og kristne med Tempeltjeneste; og denne Omstændighed maatte jo for det første godtgjøre, at for de troende af Hedningerne var Tempeltjenesten ikke nødvendig til Salighed, og for det andet maatte den kraftig vække Spørgsmaalet, om da Tempeltjenesten var nødvendig for de troende af Jøderne.

Det andet, som vakte Spørgsmaalet om Templet og Skiffene, var den Omstændighed, at mange Menigheder udenfor Palæstina var blandede eller sammensatte af Hedningekristne og Jødechristne. Det kan ikke være Evil underkastet, at disse Jødechristne snart ved det nye kristelige Broderskab blev betydelig løsrevne baade fra Templet og mange jødiske Renselsesskifte, tildels endog fra Omstjærelsen og Sabbaten. Dette hørte Jøderne i Palæstina med stor Forbitrelse, og endog de Jødechristne i Palæstina var ingenlunde fornøiede dermed (Ap. Gj. 21, 20—23). Hermed rykkede altsaa Spørgsmaalet nærmere sin Afgjørelse; thi dersom de Jødechristne udenfor Palæstina ikke var bundne til Templet og Skiffene, hvorledes skulde da de Jødechristne i Palæstina være bundne ved dem?

Men jo nærmere Afgjørelsen kom, desto mere betenklig blev mange af de Jødechristne i Palæstina. De var tilbørlige til for enhver pris at holde fast ved Templet og Fædrenes Skifte. Og nu rykkede Spørgsmaalet dem lige ind paa Livet; thi for hver Dag som gik, blev det klart, at der forestod en Kamp paa Liv og Død med Romerne, en Kamp fornemmelig om den hellige Stad og Templet. Skulde de Jødechristne i denne store Kamp svigte sine Brødre efter Skjødet og lade dem alene i Stæmpen for Tempel og Stad, for Fædreland og Frihed? Under denne Spænding og den derved til Raseri opdrevne jødiske Fanatisme var der naturlig mange Jødechristne, som droges sterkt til den gamle Gudsdyrkelse, og som i Afgjørelsens Stund rimeligvis vilde forlade den kristne Menighed og læste sin Død helt og holdent med den gamle Helligdom.

Under disse historiske Forholde er det altsaa Hebræerbrevets Formaal at advare de Jødechristne i Palæstina mod Frafald fra Kristendommen og fuldstændigt Tilbagefald til Jødedommen. Maar de maatte vælge mellem de to Ting, som hidtil havde gaaet sammen, Kristus og Templet, Syndsforladelsen i Kristi Blod og Menselsen ved Offere, kristen Tro og jødisk Skif, saa maatte de vælge ret, vælge det aandelige, ikke det kørneelige! Allerede var der dem, der ikke mere kom til de kristnes Forsamlinger (10, 25), allerede var Jaren for Frafald saa truende, at der maatte formanes som i 6, 4—6 og 10, 26—30. Mange altsaa var nær ved at vælge det gamle og forkaste det nye; men det var jo under disse Forhold at foretrække Skyggen for Legemet, at ringeagte Bøftens Blod og træde det med Fødder.

Til dette Formaal svarer Brevets Plan. Formalet er at bevare de Jødechristne i Menigheden paa det kritiske Tidspunkt, da de, som vilde være Herren tro, ikke længer kunde vedblive at være Jøder i det udvortes. Hertil svarer selvfølgelig Brevets Plan, som er at vise, at Jesus ved sin guddommelige Høihed og ved sin dybe Fornedrelse er en fuldkommere og bedre Øpperstepræst end nogen anden, og at hans Offer og Forsoning er baade fuldkommen i sig selv og frembaaret i den sande Helligdom, af hvilken den jødiske Kun var et svagt Afbilledede; og fremdeles, at selve den gammeltestamentlige Bøft og dens Anordninger viste ud over sig selv hen til ham, paa hvem de havde troet, og at altsaa det rette Forhold var at holde stædigen ved i Kroen paa ham, til hvem de var komne, ham, til hvem ogsaa Fædrenes Tro var sat, før han kom.

§ 5. Tankegang og Inddeling.

Hebræerbrevet er altsaa helt igjennem en Formaningsskrivelse, hvori Belærelsen danner Grundlag for Formaningen. Der er ingen sammenhængende dogmatisk Hoveddel, hvortil der knyttes praktiske Formaninger; men lige fra Begyndelsen figter al Belærelse til Formaningen, som findes dels midt inde i de belærende Afsnit, dels ved Slutningen af hvert saadant.

Brevets Hovedtanke er: Jesus er den over alle ophøiede og under alle fornædrede Øpperstepræst, hvis Gjerning deraf rækker direkte frem til Guds Trone i det høje og lige ned til de elendigste Syndere paa Jordens; og ligesom der følger den største Raade og den frieste Adgang til Gud af Troen paa ham, saa følger den forsædligste Straf af Vanstroen og Frafaldet fra ham. Hans Embede er ogsaa saa langt fra at være noget nyt og selvagt, at meget mere Guds Ord i det gamle Testamente fra Begyndelsen og indtil Enden peger hen paa ham, som afløser de forbilledlige Prester og Øpperstepræster, det forbilledlige Tempel og de forbilledlige Offere ved at sætte istedet den evige Øpperstepræst, som gaar ind i den evige Helligdom med det ene sande og fuldgældige Offer. Altsaa gjælder det at slippe Forbillerne og grieve ham, som er den eneste, ved hvilken vi kan blive frelsie.

Før at finde Inddelingen i Hebræerbrevet maa vi se hen til de formanende Afsnit, og hvorvel disse stundom findes midt inde i Belærelsen, vil dog den almindelige Regel være, at hvert større Afsnit afsluttes med indtrængende Formaninger.

Det første store Afsnit er Kap. 1—2, hvor Sønnen sammenligges med Englene og bevises at være uendelig ophøjet over dem, hvorför Evangeliet, som er kommet ved Sønnen, er højere end den gamle Vaft, som blev givet ved Engle. Men Sønnens Fornedrelse under Engle hør ikke forarge; thi til Mennesker maatte han stige ned, som skulle være Menneskers Frelser; i Kjød og Blod maatte han være delagtig, som skulle være vor Broder; i Dødens Lidelse maatte han gaa ind, som skulle befri dem, som var under Dødens Frygt og Djævelens Trældom. Saaledes er først den ophøiede og fornædrede Jesus den rette Øpperstepræst for Syndere.

Det næste Afsnit er Kap. 3—4, hvor Jesus først sammenstilles

med Moses, og det vises, at han er høiere, som Sønnen er høiere end Ejeneren; derfor gjølder end mere Salmens Ord: Idag, der som G hører hans Øst, da forhærder ikke eders Hjerter. Thi der som de, der var gjenstridige paa Mose Tid, ikke ved Josva kunde føres ind til Hvilen, hvor meget mindre kan de, som nu er bantro, gaa ind til den Sabbatshvile, som endnu er tilovers for Guds Folk. Altsaa gjølder det at holde fast ved Bekjendelsen i Tro; thi vor Upperstepræst er en saadan, ved hvem vi har fri Adgang til den Maade, som trænges for at holde ud.

Derpaa følger Brevets Hoveddel, 5, 1—10, 18, der væsentlig er Belærelse om Kristi hypersieprestelige Embede, hvori først Themaet forteligt angives i 5, 1—10 og derefter indsydes en længere og streng Formaning, 5, 11—6, 20, der dog ikke er ganske af samme Art som de øvrige Formaninger i Brevet. Thi de andre Formaninger flyder som en Følge af Belærelsen og Udbiflingen i Brevet; men denne Henbendelse til Læserne som en Forberedelse til den Belerelse, som skal komme.

G Resten af dette store Afsnit vises det først, hvad det betyder, at Jesus er en Upperstepræst til evig Tid efter Melkisedeks Bis. Der ved afgøres nemlig det levitiske Prestedømme af et uendelig høiere, som, fordi det er evigt, ikke har mere end én Prest og ett Offer, der er tilstrekkeligt for alle Tider og alle Shndere, Kap. 7.

Før det andet vises, at Jesus er gaaet ind i den sande, himmelffe Helligdom, af hvilken Tabernaklet var et Afbillede, og er derved blevet Midler for en ny og bedre Pakt, om hvilken Gud havde talt allerede i det gamle Testamente ved Jeremias, Kap. 8.

G Kap. 9 beskrives derpaa nærmere det gamle Tempel, hvori der frembåres blodige Øyreoffere, og hvor det Allerhelligste var sacaledes Lukket, at kun Upperstepræsten én Gang om Året turde gaa derind med Offerblod, saaatsaa disse Forbilleder tillige var Legn paa, at Helligdommens Bei var stængt, medens det gamle Tempel stod. Men Jesus er nu gaaet ind i det sande Tempel med sit eget Blod, der giver den sande, ikke længer forbilledlige, Renselse. Derfor er der ogsaa en ny Pakt med den rette Blodbestænkelse, og et nyt Testamente, ghuldigt ved dens Død, som oprettede det. Og Jesu blodige Død er det ene fuldgyldige Offer, som ingen Gjentagelse trænger; det staar kun tilbage, at han, der aabenbaredes som Shndoffer,

kommer igjen forat holde den Dom, som ingen kan undgaa, men som vil blive dem til Frelse, som bier paa ham i Troen.

De gamle Øffere er i og for sig selv utilstrekkelige til at borttage Synden; derfor vidner allerede det gamle Testamente om, at de, uagtet de er befalede af Gud, dog skal afløses af Messias's Selvopofrelse efter Guds Vilje. Hans Øffer skaffer nemlig de troende en fuld Syndernes Forladelse, og der behøves derfor ingen Gjentagelse deraf, 10, 1—18.

Det næste store, væsentlig formanende Afsnit, er 10, 19—12, 28. Det begynder med en Formaning, som er ganske nær besleget med Slutningen af Kap. 4. Efterdi Kristi Død aabner fuld Udgang til Faderen, efterdi hans Blod er en fuld Renselse fra vore Synder, saa lad os holde fast ved ham og ved Menigheden; thi et Tilbagefald under disse Omstændigheder vil være Synd imod den Helligaand. Lader os heller komme de gode omend lidelsesfulde Vækelsens og Gjensædelsens Dage ihu, og ved Mindet styrkes til at holde ud indtil Enden, da Dommen kommer, i hvilken kun den retsfærdige af Troen lever, 10, 19—39.

Hvad er da Troen, ved hvilken vi frelses? Dette Spørgsmaal besvares i Kap. 11, ikke ved nogen dogmatisk Udvikling, men ved at henvisse til den lange Række af troende Fædre, som i det gamle Testamente med Tro biede paa Forjættelsen, hvis Opførsel de ikke saa. Alt saa hører det til Troens Væsen, at den holder urokkelig fast ved det usynlige, og saaledes bør det ikke forage de kristne, at ogsaa deres Tro maa sættes til den usynlige.

Formaningen, som flyder ud af den lange Række af Eksempler, indeholdes i Kap. 12, hvor der formanes til Udholdenhed i Kampen (12, 1—3) og til Standhaftighed i Lidelsen, som er et Tegn paa den egte Fødsel (12, 4—17), hvilket igen begrundes med den storartede Henvisning til Menighedens Herlighed fremfor det gamle Paktesfolk, og til Faren for ved VanTro og Trasfald at opvælle Guds Bredes Sild (12, 18—28).

Kap. 13 indeholder Formaninger af mere praktisk Karakter, der dog i V. 8—15 viser sig at være baarne af Brevets almindelige Tanke paa Kristi højrestepprestelige Embedes Fortrinlighed. Brevet slutter derpaa med Fredssønsket i V. 20—21 og nogle personlige Bemerkninger og Hilsener i V. 22—25.

I. Kap. 1 og 2. Sammenligning mellem Sønnen og Englene.

Efter en lang Åabenbaringshistorie, i hvilken Gud på mangfoldig Vis har talt til Fædrene ved Profeter, har vi oplevet denne Åabenbaringshistories Afslutning, idet Gud har talt til os ved Sønnen. Han, som selv er Guds fuldkomne Billede og alle Tings Herre, er den, ved hvem Verden er skabt, ved hvem den også er gjenløst; og nu, da hans Verk er fuldbragt, har han indtaget Hærverksædet ved Faderens høire Haand, og han er nu saa højt opstået over Englene, som hans Navn er høiere end deres (1, 1—4). Thi Sønnenavn tillegges ham i den hellige Skrift baade i Sal. 2, 7 og i 2 Sam. 7, 14, og Høihed over Englene tilkommer ham, idet Skriften figer, at Englene skal tilbede ham, Sal. 97, 7 (1, 5—6). Og medens Englene i Sal. 104, 4 betegnes som Væsener, der er ganske underordnede og tjenenude, saa tillægges der i Sal. 45, 7—8 Sønnen et evigt Rige i Retfærdighed og triumferende Glæde. Og ikke nok dermed, i Sal. 102, 26—28 udfiges, at Sønnen var før Verdens Skabelse, og al Skabningen er hans Verk, og naar etter Himmelene forgaar og sammenrulles som et Klæde, er han endnu den samme, og hans Åar tager ingen Ende (1, 7—12). Til ingen Engel, men til Sønnen er det givet at sidde ved Guds høire Haand, medens Gud lægger hans Tiender for hans Fødder; men Englene er tjenenude Mander, hvis Tjeneste er for deres Skuld, som skal arve Frelse (1, 13—14).

Er det altsaa sikkert, at Guds Søn, ved hvem Gud har talt til os, er saa langt høiere end Englene og ved selve sit Væsen saa langt bedre skifket til at åabenbare Gud, saa bør vi desto mere holde fast ved det åabenbare Ord; thi den gamle Lov, som var givet ved Engle, hevdedes ved retfærdig Straff for enhver Overtrædelse, altsaa vil det være umuligt at undgaa Straffen, om vi forsmisser den Frelse, som er bragt ved Herren, og ved trofaste Bidner er prædiket for os, medens Gud selv vidnede med ved Legn og Undere kraftige Gjerninger og Landsmeddelelse (2, 1—4).

Frelsens Arvinger, som omtaltes i 1, 14, er vi; til os rettes derfor Formaningen at give Agt på Frelsen. Thi ikke til Engle, men til Mennesker er Herredømmet givet over den nye Verden. Denne Forjættelse indeholdes i Sal. 8, hvor det udfiges, at ringe og us-

selt som et Menneske synes, saa har dog Gud besøgt det og gjort det lidet ringere end Englene, kronet det med Øre og lagt alle Ting under dets Fødder, saaat der slet ikke er noget undtaget. Men herimod taler for Øieblifiket uimodsigelige Kjendsgjerninger; Menneksset er ikke i Bejiddelse af det absolute Herredømme, der tilkom det som Guds Billede. Synden har forstyrret dette Herredømme; men Guds Ord er ikke blevet tilskamme; thi Jesus, som er blevet lidet ringere end Englene, han er for sin Dødslidelses Skyld blevens kronet med Øre og Herlighed, forat hans Død kunde komme alle til gode (2, 5—9). Altsaa er Frelsen for Mennesker, og der er ikke længer nogen Grund til at forarges over Kristi Fornedrelse, ja Videlse og Død; thi naar Gud skulde føre de mange Sønner tilbage til den forspilte Herlighed, saa maatte den store Ansører gaa igjennem tunge Lidelser. Brødre skulde han frelse, Guds Sønner skulde han ansøre, og han stiller sig ogsaa efter Sal. 22, 23 og Ef. 8, 17—18 i saadant Slegtfabs- og Righedsforhold til dem. Men disse Sønner og Brødre og Børn, dem fattedes Hellighed og Herlighed; forkrenkelige i Kjød og Blod var de, Trælle under Dødens Frygt og Djævelens Magt! Saa er da Frelseren i lige Maade blevens delagtig i Kjød og Blod, saa er han blevens dødelig for ved Døden at tage Magten fra Djævelen og befri Brødrene og saaledes gjenoprette den Skabelsens Herlighed, som Synden havde tilintetgjort (2, 10—15). Han, som er kommen ikke forat antage sig Engle, men Abrahams Sæd, de fortalte Haar af Israels Hus, han er altsaa steget lige ned til de arme Brødre, som han vilde forson med Faderen, og saa langt fra at Israel burde forarge sig over hans Ringhed, burde det meget mere fryde sig, fordi han saaledes er blevens en medlidende og tro. Ypperst er preest, der netop ved sin egen Erfaring er sat i stand til at hjælpe dem, der stedes i Kristelße (2, 16—18).

Altsaa er Sønnen uendelig ophøjet over Englene, saaat vi, som med Flid agter paa Ordet, der aabenbaredes ved Engle, med end større Flid maa agte paa Ordet, som er talt ved Sønnen; og vil nogens indbende, at Sønnen, da han talte Ordet, var fornødret under Englene, var som en af os, saa merke man sig vel, at det er jo os, hans Freleses- og Forløsningsverk gjælder; til os altsaa er han steget ned, for os er han gaaet i Døden. At han blev ringere end Englene, det skede for os, efterdi han vilde være vor Ypperstepræst. For-

færdeligt vil det da være at forarges over det, hvori hans uendelige Kjærlighed til os paa det aller højligste blev aabenbaret.

A n m. Skriftbeviset, som føres i disse to Kapitler, først for Sønnens Høihed over Englene, hentet fra Sal. 2; 2 Sam. 7; Sal. 45, 99, 102 og 110, og dernæst for hans Lighed med Menneßene, hentet fra Sal. 22 og Ef. 8, synes paafaldende, fordi nogle af disse Steder simpelthen taler om Gud, som Sal. 97 og 102, andre taler om Davids Søn eller Profeten Esaias og hans Sønner, som 2 Sam. 7 og Ef. 8. Hertil bemerkes i sin Almindelighed: Først, at alle disse Skriftsteder har været anerkjendte som messianiske af dem, til hvem Brevet er skrevet; for det andet, at Messias efter Skriften baade er Davids Søn og Guds Søn, se Luk. 1, 32. 35, hans Rige er baade Davids Rige og Guds Rige, han er baade Israels Konge og al Jordens Konge; altsaa er al Spaadom i det gamle Testamente om Davids Rige og Guds Rige, om Davids Søns Tilkommelse og Herrens Tilkommelse til Folket rette og egte messianiske Spaadomme. For det tredie, Skabelsen og Forløsningen tilhører begge den samme Scære, Guds Nabenharelse af sit Væsen, hvilken Nabenharelse står ved Sønnen. Endelig maa bemerkes, at Profeten Esaias saavel som alle Profeterne og ikke mindre hans to Sønner, Maher-Shalal Chasch-Bas og Shear-Jaschub*), er „til Tegn og til Forbilleder i Israel fra Herren, Hærskærernes Gud, som bor paa Zions Bjerg.“ Ef. 8, 18: Der kan altsaa intet være at indvende mod den Anvendelse, som her gjøres af disse Skriftsteder; kun at det erindres, at her tales til troende Jøder, som ikke nærede Twil om, at alle disse Steder med fuld Ret kunde anvendes paa Messias, og som tillige havde erkjendt, at Jesus var Messias. Hvad Væserne var i Twil om var, om der nu var indtraadt en ny Pakt og en ny Guds-dyrkelse, som ophævede den gamle.

*) Navnene betegner „snart Hylte, Rob i Hast“ (Ef. 8, 3) og „en Levning skal ombende sig.“ Ef. 7, 3).—Udg.

II. Kap. 3 og 4. Sammenligning mellem Sønnen og Tjenerne.

I Slutningen af første Afsnit var allerede Jesus omtalt som Højerstestrest, og man kunde kanske vente, at Forfatteren straks vilde gaa over til en Fremstilling af Kristi højerstestelige Embede. Men endnu er der et Punkt, som ikke kan forbrigaaes, naar der tales om Sønnen, ved hvem Gud har talt, i Sammenligning med de tidligere Redskaber, ved hvilke Gud har talt. Det staar nu fast, at Sønnen er højerligere til at aabenbare Gud end Profeterne, højerligere end Englene; men hvorledes er det med Moses, den gamle Pakts Midler?

Dette Spørgsmaal maatte besvares, og dette sker i 3, 1—6. Ved en Formaning til at give øje Agt paa Guds Bud til os og vor Højerstestrest for Gud, Jesus, der var tro mod Gud, som gav ham denne Stilling, ligesom Moses var tro, dannede Overgangen til en Sammenligning mellem disse to Paktesmidlere. Moses var tro i Guds Hus, det er den gammeltestamentlige Menighed; men Jesus tilkommer en høiere Øre, thi han er den, der bygger Guds Hus, hvorved dog ikke noget borttages af Guds Øre, da han er den, som bereder alle Ting. Og Moses var tro som en Tjener i Huset, men Jesus som Søn over Huset. Men Herrens Hus er den nyttestamentlige Menighed, om den ellers bevarer Haabets Forvisning indtil Enden, hvilken sidste Betingelse altsaa igjen leder os over til en ny Formaning.

Denne indføres i de bekjendte Ord fra Salme 95, 8—11, hvor Israel formanes til at lade sig advare ved Fædrenes VanTro og deres rædsomme Straf i Ørkenen, hvilke Ord altsaa nu anvendes paa og henbendes til dem, som har begyndt at vandre i Jesu Tro, at det ikke skal gaa dem ligedan ved Frafald og VanTro, men at meget mere de, som har grebet Kristus, maa blive bestandige i Troen indtil Enden (3, 7—14).

Men hvorledes kan denne Salmens Formaning gjælde os i den nyttestamentlige Menighed? Er ikke netop denne Formaning snarere en Advarsel mod at slippe den gamle Pakts Forjættelse forat grie efter en ny? Herpaa svares ved en Udlæggelse og Anvendelse af hint Salmens Ord, der gaar fra 3, 15 til 4, 13. De som i Ørkenen opvakte Herrens Brede, var jo alle de, som ved Moses gift ud af

Egypten; over dem faldt Herrens tunge Dom, saat de døde i Ørkenen. Deres Vantro udelukkede dem fra Hvilen i Kana'ans Land (3, 15—19). Naar nu Vantro udelukker fra den forjættede Hvile, saa maa vi frygte, at ikke den Forjættelse vi har, ligesaa skal blive unhyttig for os ved vor Vantro. De som tror, de gaar ind til Guds Hvile, den som Gud nyder fra Verdens Skabelse af. Til den førtes ikke de ind, som ikke engang sik komme ind i det forjættede Land. Men end ikke de, som ved Josva kom ind i Kana'an, fandt der den Hvile, som kaldes Guds Hvile; thi ellers kunde der ikke atter paa Davids Tid (eller paa den Tid da Sal. 95 blev skrevet) tales om en Dag idag, paa hvilken de ikke maatte forhørde sig og derved gaa glip af Hvilen. Thi bestod Hvilen blot i at bo i Kana'ans Land, saa havde de jo denne Hvile, enten de troede eller ikke. Men siden Davids Tid er jo ikke Israel ført ind til nogen ny Hvile, altsaa staar Forjættelsen endnu uopfyldt; der er endnu en Sabbatshvile ivente. Altsaa er det sagt ogsaa til os, at vi ikke maa forhørde vores Hjerter, altsaa maa vi vogte os for Vantroen. Thi Vantro bliver ikke ustrafset, efterdi Guds Ord trænger igjennem indtil et Menneskes aller inderste Væsen og dømmer over Hjertets Tanke og Maad. Og Hjertets hemmeligste Frafsal er ikke skjult for den levende Gud, for hvem vi skal aflægge Regnskab (4, 1—13).

Formaningen er da negativt den: „Forhørder ikke eders Hjerte!“ Men positivt gaar den ud paa at holde fast ved Bekjendelsen af Jesus Kristus og hans Evangelium; thi han er vor *Y p p e r s t e p r e s t*, som er gaaet ind for os til Gud i Himmelens Allerhelligste, efterat han først ved sin egen Erfaring har lært at hnytes over os arme Syndere. Hos ham kan vi altsaa faa baade Syndernes Forladelse og ny Kraft til at holde ud indtil Enden, hvilket er det, som behøves forat indgaa til Hvilen (4, 14—16).

III. Kap. 5, 1—10, 18. Kristi ypperstepræstelige Embede.

1. 5, 1—10. Thema.

J de to foregaaende Afsnit er paavist, at Jesus Kristus er den, som paa den fuldkomneste Maade aabenbarer Gud, og at hans Ring-

hed ikke gjør noget Skar i hans Høihed, efterdi det var en frivilig Fornedrelse for at blive en sand Højerstestest for os; dernæst, at det ikke er nogen Utroskab mod Moses at sætte sin Tro til Jesus og ved ham føres ind til den Hvile, hvortil Folket ikke var kommet enten ved Moses eller Josua, eller paa noget senere Punkt af sin Historie. Nu gaar Fremstillingen videre til det Hovedpunkt, som egentlig skal behandles, og som allerede har været berørt flere Gangen, Kristi højerstestelige Embede.

At Kristus virkelig er en sand Højerstestest, godt gjøres ved at opstille to væsentlige og nødvendige Kjendemerker paa en sand Højerstestest og derpaa vise, at begge disse Kjendemerker findes hos Jesus.

Det første Kjendemerke er, at en ret Højerstestest tages af Mennesker, saaat han er fuldelig i stand til at have Medlidenhed med dem, hvis Højerstestest han er, da han selv er lige Vilkaar undergivet med dem og altsaa maa frembære Offer baade for sine egne og for Folkets Synder.

Det andet er, at han maa være kaldet til sit Embede af Gud, ligesom Atron var.

I Anvendelsen paa Jesus tages det sidste Kjendemerke først. Kristus satte ikke sig selv til at være Højerstestest; men Faderen, som havde kaldt ham Son, kaldte ham ogsaa til at være Prest evindelig efter Melkisedeks Bis.

Derpaa anvendes det første Kjendetegn, at en Højerstestest maa være i stand til at have Medlidenhed med Syndere, hvilket bevises af Kristi dybe og forsærdelige Sjælenød, i hvilken han frembar som Offer for sig selv Bønner og Raab til ham, som kunde frelse ham fra Døden. Han fandt ogsaa den Frelse, han begjærede for sig selv; han blev bønhørt formedest sin Gudsfrugt. Og efterat han selv havde gaaet gjennem Lidelse til Herlighed, fandt han ogsaa Frelse for alle dem, som adlyder ham, idet Gud hilfede ham som Højerstestest efter Melkisedeks Bis.

2. 5, 11—6, 20. Formaning til Læserne.

Dette formanende Afsnit har til Formaal at vække Læserne op til Erfjendelse af, at det Spørgsmaal, som her behandles, i aller

egentligste Forstand angaar deres Salighedsdag, er et Spørgsmaal om deres Frelse eller Fortabelse.

Themaet var altsaa angivet i 5, 1—10, men førend Forfatteren gaar videre til at udvikle de vældige Konsekvenser deraf, stanser han endnu engang og lader Læserne forstaa, at Udviklingen af dette Thema vil blive baade lang og tung, især fordi de er sløve i sin Erfjendelse. Skjønt de har haft saa lang Tid til at sætte sig ind i Kristendommen, at de gjerne kunde være Lætere, saa er de dog saa lidet fremfredne i Erfjendelse, at de maa undervises som Småbørn. De maa endnu besskjættige sig med de mest elementære Ting i Kristendommen; men det er overmaade vanskeligt at føre dem ind i de dybere Spørgsmaal om, hvorledes al Rest først i gheð fu ldkommens (Matth. 3, 15); thi der gjælder det at have Sanger, som er øvede til at skjelne mellem godt og ondt (5, 11—14).

Efter denne Klage over Læserne strider han frem til den alvorlige Formaning i 6, 1—8. De faar prøve at gaa fremad i Erfjendelsen og ikke bestandig blive staaende ved de første Begyndelsesgrunde, Læren om Omvendelse og Tro, om Daab og Haandspaalægelse, om Opstandelse og evig Dom. Og med Guds Hjælp skal det nok lykkes; thi at gaa tilbage istedetfor frem vilde være den visse Fortabelse for dem. Thi naar de, som for det første er blevne oversørte fra Mørke til Lys, som for det andet er blevne delagtige i den Helligaand, og som for det tredie har erfaret Himmeriges Riges evige Kraft i sit Hjerte, falder tilbage igjen, saa vil det være at gaa tilbage til deres Standpunkt, som forsøgte Jesus; det vil være at erkjende de gjenstridige og vantro Jøders Handlemaade for berettiget og at stille sig lige med dem. Da vilde isandhed ogsaa de ligesom det øvrige jødiske Folk blive ligt den Åger, der faar rigeligt af Regn og Pleie, men kun bærer Torne og Tidslær; den maa renses med Blod fra sin Ukrudsvæft.

Unm. Det Jrafald, som omtales i V. 6, er altsaa ikke simpelthen et enkelt Fal i Synd, men et saadant Jrafald, hvorved de gaar tilbage til sit førkristelige Standpunkt baade i Theori og Praksis. Som Jødernes Stilling var dengang, vilde et saadant Tilbagestridt være uigjenkaldeligt.

Til den rystdende Formaning knytter sig i 6, 9—20 den venligste og mest indtrængende Opmuntring. Brevets Forfatter har

trods den strenge Formaning dog godt Haab om sine Døfere, hvilket han begrunder ved Henvisning til deres opofrende Kjærlighed; hans inderlige Ønske er kun, at de alle skalde bevare den rette Fver og Alvor i sit Haab til det sidste, og saaledes ikke sløves og afstumpes i sin Kristendom, men gaa i deres Godspor, som før dem ved Tro og Udholdenhed har arvet Forjættelserne. Og først blandt disse er jo Abraham, til hvem Gud først gab Forjættelsen og siden stadfæstede den med en Ed. Saaledes havde Abraham sikker Grund at bygge og bie paa; men de samme to uroffelige Grunde, Forjættelsen og Eden, staar jo endnu lige fast for os, naar vi nu griber Haabet om Forjættelsernes Opfyldelse. Altsaa kan ogsaa vi træggeligt bie i Haabet, som i Sandhed er Sjælens trægge Anker; thi hvor meget den end kan bevæges af mange Storme, saa holdes den dog altid fast af Haabet om Guds Hvile, og dette Haabets Anker er altsaa sørket ned i Guds Allerhelligste, i den evige guddommelige Hvile, hvor Jesus gif ind som vor Forløber og blev en Høpperstestrelig evindelig efter Melkisedeks Vis.

3. Kap. 7. Høpperstestrelen efter Melkisedeks Vis.

Det sidste Vers i Kap. 6 bragte os tilbage til Themaet, idet det tillige blev sagt os, at hele vort Salighedshaab beroede paa, at Jesus var gaaet ind i det Allerhelligste som en Høpperstestrelig efter Melkisedeks Vis. Med den mest spændte Opmerksomhed forventes nu den egentlige Udbivling af, hvad der menes med den dunkle Talemaade, og hvilke Følger det har for det gamle Prestedømme, at der sættes et nyt af en ny Orden. Skal det blive klart, hvad det er at være Prest efter Melkisedeks Vis, saa maa man først vide, hvem Melkisedek er, og dette forklares i Vers 1—3. Han er jo efter 1 Mos. 14, 18—20 Konge i Salem, den høieste Guds Prest, som velsignede Abraham, og hvem Abraham gav Tiende. Disse historiske Kjendsgjerninger har imidlertid en dyb forbilledlig Betydning, naar han opfattes som en Realspaadom om Messias. Hans Navn og hans Stad, hvad der figes om ham, og hvad der ikke figes, er alt anbendeligt paa Messias. Netscærds Konge og Freds Konge er han; i ensom Høihed, uden at hans Oprindelse kjendes og uden at hans Død berettes, staar han der som et Billede paa Guds Søn og det evige Prestedømme.

Dg hvor stor er han ikke, han som fil Tiente af Abraham og velsignede Abraham! Thi de levitiske Prester er høit ærede derved, at de tager Tiende af sine Brødre, Abrahams Børn; men denne tog Tiende af Abraham selv, endda han ikke var i nogen Slegt med ham. Han velsignede Abraham, altsaa var han høiere end Abraham; han var ikke dødelig som Levis Børn, men han er til evig Tid et Legn paa ham, som skalde komme. Han har endog faaet Tiende af de levitiske Prester, naar han fil Tiende af Abraham (V. 4—10).

Men hvad ligger der i dette, at der sættes en ny Prest efter Melkisedeks Bis? Åabenbart, at det gamle Prestedømme, som dog var indsat ved Guds Lov, ikke i og for sig selv var i stand til at udrette, hvad Prestedømmet skal udrette. Derfor omflistes Prestedømmet og dermed Loven om Prestedømmet, thi Loven siger, at Presterne skal være af Levi Stamme, men Presten efter Melkisedeks Bis er af Juda Stamme. Og endnu thdeligere bliver Fortandringen baade i Prestedømmet og i Loven, naar man betænker, at de gamle Prester har sit Embede i Kraft af Loven om Fjødelig Afstamning og Slegt; men den nye Prest har sit Embede i Kraft af sit evige Liv. Altsaa er den gamle Lov og det gamle Prestedømme afflasket, fordi det var svagt og kraftesløst, som et Forbillede altid maa være, og der er istedet sat et bedre Haab og en fri Adgang til Gud (V. 11—19).

Fremdeles er den nye Orden i Prestedømmet fastsat ved en guddommelig Ed, hvorför Jesus er en bedre Valkesborgen (V. 20—22).

Endelig er de levitiske Prester mange, fordi de øer, hvori altsaa deres Ufuldkommenhed aller klarest aabenbares; men Presten efter Melkisedeks Bis er kun én, den jande Prest, hvorför han kan føre sine troende helt frem til den evige Salighed, da han altid lever og saaledes paa ethvert Punkt kan komme dem til Hjælp. Netop saaledes sparer vor Prest til vor Tarb og Trang. Kun den, som er Gud af Gud, ophøjet over al Skabningen og al Forkrænkelighed og Synd, men som dog osfrede sig selv for Syndere, er den Prest, vi behøver; og saaledes er Lovens Prester afflassedede, idet den edsvorne Forjættelses Prest har taget deres Plads for evig (V. 23—28).

4. Kap. 8 og 9. Den nye Helligdom.

Det er altsaa godt gjort, at det gamle Testamente selv forudsiger en Afløsning af det levitiske Prestedømme ved et nyt Prestedømme

ester Melkjedets Vis. Der kan altsaa ikke for troende Jøder være noget Anstød eller nogen Forargelse deri, at de, naar de bliver kristne, maa holde sig til en ny Prest af Juda Stamme; de har derved kun omhyttet det mindre med det større, det usfuldkomne Forbillede med den fuldkomne Virkelighed.

Men hvor er den Helligdom, i hvilken den nye Højerstestrelige forretter? Kan Jesus virkelig være denne nye Prest, naar det er vitterligt, at han aldrig har forrettet og aldrig skal forrette i Herrens hellige Tempel i Jerusalem? Maa ikke den sande Messias optræde der, og der afløse den gamle Tempeltjeneste?

Ogsaa paa disse Spørgermaal maa Svaret hentes ud af det gamle Testamente selv. Kun hvad der er vidnet, er absolut bindende for den troende Jøde. Og her kommer nu Svaret fra den samme Salme, som vidner om det nye evige Prestedømme. Efter Sal. 110 er nemlig Højerstestreligen efter Melkjedets Vis at søge ved Guds høje Haand. Der er den nye Helligdom, i hvilken Jesu Offer frembæres, den Helligdom, af hvilken Moses Tabernakel var et Afbillede (8, 1—5).

Og selve den gamle Pakt, for hvilken Moses var Midler, og formedelst hvilken Herren boede i Tabernaklet i Israels Midte, var dog ingenlunde en evig Ordning af Guds Forhold til Israel; men det gamle Testamente taler om en ny og bedre Pakt, som skal afløse den gamle. Og denne nye Pakts Midler er Jesus. Den samme Profet, Jeremias, som varslede og oplevede det første Tempels Fald, bebudrer ogsaa den nye Pakt, ved hvilken det sande og fuldkomne Forhold mellem Gud og Menneskene oprettes, et ubrødeligt Forhold, fordi det istsandbringes ved Syndernes Forladelse. Saalænge altsaa den gamle Pakt varer, er det gamle Tempel ogsaa paa sin rette Plads; men den nye Pakt kræver et nyt Tempel, der ikke kan nedbrydes som det gamle (8, 6—13).

Men er da den herlige, gudbesølede, dybt betydningsfulde Tempeltjeneste bestemt til Undergang? Er den ikke Forsoningens og Synderenselsens rette Maademiddel? Tør vi slippe den?

Hertil svarer Hebræerbrevet i Kap. 9, at vist er det gamle Tabernakel et stjært og deiligt Billede, og det betydningsfulde Ritual fornemmelig paa den store Forsoningsfest er tilvisse guddommeligt; men løsrides det fra Kristus, saa taber det hele sit Værd. Thi

stængt og lukket var det Allerhelligste, og kjsødelige og kraftesløse i sig selv var de Øffere, som frembares, hvorfør de ogsaa kun var bestemte til at være Forbillede paa det, som skulde komme (9, 1—10).

Men i Lyset af Kristi Gjerning faar Forbilledet sin sande og herlige Bethydning. Lad Øie og Hjerte følge ham, saa ser vi ham gaa ind i den evige Helligdom med sit eget Blod og finde en evig Forløsning. Det er den aandelige Sandhed, som forbilledlig var betegnet ved Øpperstepræstens Indgang i det Allerhelligste med Øfserdyrenes Blod (9, 11—12). Og om nogen skulde synes, at han ved de gamle Anordningers Uffskaffelse maatte savne noget Renselsmiddel, saa betænke han, at Kristi Blod er den rette Renselse fra Hjertets Urenhed, saaat Samvittighedens brændende Nag maa stanse og vi blive helligede til Herrens Tjeneste (9, 13—14).

Det nye Testamente har i Kristi Død og Blod den rette Bisped for Arven og den rette Renselse fra Synden. Thi betragtes det som et Testamente, saa er han død, af hvem det blev opsat, altsaa er det gyldigt (9, 15—17). Betragtes det som en Pakt, saa er her den rette Bestænkelse, af hvilken Bestænkelsen ved Moses kun var et Villedede (9, 18—20). Er der Spørgsmaal om Indvielse og Renselse, saa er her den sande Renselse ved Kristi Blod (9, 21—23). Og Jesus er med dette dyrebare Blod gaaet ind i den sande Helligdom; nu staar vi som Folket paa Forsoningsfesten, ventende og længtende, at han skal komme igjen; og lad os ikke tænke, at dette skal ske om igjen og om igjen som i den gamle Pakt. Nei, én Gang gaar han ind og staar for Guds Aslym som vor Borgen og Talsmand; én Gang og kun én Gang skal han komme igjen, og da skal det vise sig, at hans Øffer var antageligt, hans Forsoning gyldig. For evigt er Synden borte og Saligheden aaben for dem, som vier paa ham i Tro (9, 24—28).

5. Kap. 10, 1—18. Det nye Øffer.

Det er godt gjort, at det gamle Testamente viser hen til en ny Øpperstepræst og en ny Helligdom, og at begge Dele er opfylde i Jesus, som er den ene evige Ørest (7, 23—28), der én Gang er gaaet ind i den sande Helligdom (9, 24—28); det staar nu kun tilbage at vise, at det gamle Testamente kræver et nyt Øffer, og at

dette er bragt af Jesus én Gang for alle. Dette sører derved, at det først vises, at Lovens Øffere ikke kan give fuldstændig Syndsforsladelse og fuldstændig Helligelse til dem, som frembærer dem. Thi kunde de gjøre dette, saa var deres Gjentagelse overflødig. Gjentagelsen er en stadig Mindelse om Synden, og saaledes er disse Øffere stillet til at bringe Syndserkjendelse snarere end Syndsforsladelse. Det er jo ogsaa klart, at Øyreoffere ikke kan være noget fuldt Vederlag for Menneskers Synd (10, 1—4).

Dersor vidner Messias allerede i Salme 40, at det sande Øffer ikke er Brændoffer og Syndoffer, Slagtoffer og Madoffer, men hans egen fuldkomne Selvhengivelse i Guds Vilje. Denne Jesu Hengivelse til Døden er det fulde, sonende og helliggjørende Øffer (10, 5—10).

Medens altsaa de gamle Prester ofrer mange Gange og aldrig bliver sørdbige, fordi deres Øffere ikke har Forsoningskraft, saa er derimod Jesus, naar han har ofret sig selv, gaaet ind til Herligeden, og hans Øffer har med én Gang udrettet alt, som skal udrettes, idet det sjænker alle som tror, en fuld Syndernes Forladelse; men er Synden forladt, saa trænges ikke nye Øffere for den (10, 11—18).

Herved afsluttes den Betragtning af Kristi højrestepræstelige Gjerning, som begyndte i 5, 1. Det er i fuld Overensstemmelse med det gamle Testamente's Spaadomme, at der er en ny Højerstepræst, en ny Helligdom, en ny Bølt, et nyt Øffer, og er altsaa ingen Forargelse, at det gamle Prestedømme, Tempel og Øffer, Bølt og Lov falder bort. Og det er saa langt fra, at fattige og trængende Syndere derved taber noget af det, hvorved de kan nærmre sig til Gud, at de meget mere i Jesu Forsoning har det rette Middel, hvor ved de uden Frørat kan nærmre sig til den levende Gud. Den Formning og Øpmuntring, som deri ligger, fremholdes derpaa i det næste Afsnit, 10, 19—12, 29.

IV. Kap. 10, 19—12, 29. Formaning til en levende og bestandig Tro.

I. Kap. 10, 19—39. Opmuntring, Adbarsel, Mindelse.

Har den nye Bøkts Folk altsaa en ny Øpperstepræst, et nyt Tempel og et nyt Offer, hvad har vi da at gjøre? Hvad andet end frimodig at nytte den hellige Ret, som derved er os forhvervet?

Bed Jesu Blod er Gud forsonet; derfor giver Blodet os Frimodigheden til at gaa ind i Helligdommen og træde nær hen til den levende Gud. En ny Vei, ikke igjennem det gamle Tempel, men gjennem Kristi Videlse og Død, hvorved den lufkede Himmel oplosedes, er nu beredt for os, og naar vi træder derind i Helligdommen, gjenfinner vi det i Døden hengivne Offer som vor store Prest og Talsmand (10, 19—21); saa lad os da nærme os Maadensrone, hvor al Maade og Gave er at faa, i vores Hjerters Oprigtighed med Troen s Fortvivning om, at Jesus er vor Frelser, med Kristi Blods Bestænkelse i vores Hjarter, med Daabens hellige Aftoelse paa vores Legemer. Og medens vi saaledes nu straks i Troen nyder den allede nærværende Frugt af Kristi Forsoning, nemlig den aabne Adgang til Maadetronen, saa lad os ikke forsvemme at rette Blíkket fremad i Haabet om den forjættede Herlighed. Og mens vi vandrer paa Veien med Tro og Haab i vores Hjarter, lad da Voroddere kje i g he de n være det liflige Baand, som forener og støtter og styrker os, og Menighedens Sammenkomster være os dyrebare som de rette Bederkøegelsens Tider hernede. Og lad os være forsiktig med at blive fremmedgjorte for Menigheden og dens Formaning, og kanske falde tilbage til den tidlige Sødedom; thi fort er Tiden, saa kommer Herrrens Dag, da det gamle forgaar, det nye alene bestaar (10, 22—25).

Til denne venlige Opmuntring til frimodig at betræde den nye Vei, Kristi Blods Vei, i Tro, Haab og Kjærlighed, knythes den mest ryftende Adbarsel. Der er kun ett Offer; forkaster vi det ved frivilligt og forsæltigt Frafald, efter at have erkjendt Sandheden i Kristus, saa er der intet andet Offer, til hvilket vi kan tage vor Tilslugt. Udenfor den ene Forsoning er der kun brændende Brede. Overtrædelse af Moseloven straffes med Døden, end større Straf fortjener den, som hverken agter Sønnen eller Blodet eller Manden; Guds

Brede kommer over ham. Ligesom altsaa Kristi Offer, fordi det giver fuld Syndernes Forladelse, ikke trænger at gjentages (10, 18), saaledes er det ogsaa umuligt at finde noget andet Offer, hvor dette ene ikke antages (10, 26—31).

Under saadanne Anfægtelstider er det godt at sørge Sjælen ned i de skønne Minder fra den første Kjærligheds Tid. Da var det let at lide, da var det let at tage alt; thi Hjertet løftedes op til den himmelske Urs Betragtning. Dette Minde bør give dem ny Frimodighed og ny Taalmodighed den lille Stund, som endnu er igjen, før Herren kommer igjen til Doms, da den retfærdige af Troen skal bestaa, men de vantro skal fortabes (10, 32—39).

2. Kap. II. Troens rette Art.

Det er altsaa paa Troen vor Frelse beror. Den nye Rækt er i saa Maade lig den gamle. Ved Troen frelses de gamle Fædre, ved Troen frelses ogsaa vi. Derfor ser vi tryggheden hen til deres Eksempel. Da lærer vi, at Troen altid har haft den Art, at den holder sig til det usynlige, til Gud, som gav Forjættelsen, og til Forjættelsen, som endnu kun er et Øfste. Derfor er det ingen Forargelse, at vi ogsaa i den messianske Tid, indtil Herrens Gjenkomst, maa bie som Fædrene paa den forjættede Herlighed; thi vi vandrer i Tro, ikke i Besvuelse. Den lange Række af troende Fædre, som her fremstilles, skal altsaa lære de kristne i Lighed med de gamle at lade sig nøje med Ordet og Forjættelsen; det kjædelige Sind, som vil have Herligheden straks i Besvuelse og Nydelse, er ikke det egte Kristensind. Om nogen altsaa med gammel jødisk Begjærlighed vil have Herligheden straks, saa betragte han Fædrenes herlige Eksempel og lære af dem, hvad det er at bie i Troen paa Herrens Frelse.

Nær laa jo den Tanke: Naar Messias er kommen, hvor er da Herligheden? Naar Frelsen er fuldkommen, hvorfor lider vi endda? Utaalmodigheden vil have alt med én Gang; men Troen er vor Frelsес Vilkaar, altsaa maa vi finde os i, at Herligheden er sjælt — saa maatte Fædrene før os.

Det er altsaa ikke Meningen i Kap. 11 at give en fuld Definition af Troen; hverken forklares det, hvori Troens indre Bevægelse bestaar, ei heller, hvad Troens Indhold er. Men det er kun Meningen her at udsiige, at Troens Gjenstand altid er og maa være af

u s h n l i g Art og Natur, og at derfor Troens egen Art og Natur er at holde uroffelig fast ved de usynlige Ting, der kun er kendte ved Guds Ord og Løfte. Denne Tro har det Vidnesbyrd i Skriften, at den er Gud tækkelig; denne Troens Art viser sig allerede i vor aller første Troesartikel eller ligeoversor den aller første guddommelige Selvaabenbarelse, nemlig Skabelsen (11, 1—3).

Saadan Gud velbehagelig Tro bevidner Skriften hos de første troende fra Abel til Noah (11, 4—7).

Saadan Gud velbehagelig Tro, som holder fast ved Guds Forjættelse uden at se dens Opfældelse og til trods for, at dens Opfældelse efter menneskelig Tanke var en Urimelighed og Umulighed, havde de troendes Fader, Abraham (11, 8—19).

Saadan Tro viste Isak, Jakob, Josef og Moses, de som indtog Jeriko, og Rahab, som ikke var af Israels Folk, men frelste fordi hun var af Israels Tro (11, 20—31).

Saadan Tro har siden i Israels Historie været en verdensovervindende Magt dels ved de kraftige Gjerninger, den har øvet, dels ved de grusomme Lidelser, den standhaftig har baaret formedesst Opstandelsens Haab (11, 32—38).

Og om de end alle sit Vidnesbyrd, at Herren havde Velbehag i dem, saa naaede de dog ikke frem til at se Forjættelserne opfylde i sit Kiøds Dage, saaat det altsaa ikke er en nødvendig Følge enten af Troen eller af Guds Velbehag i den, at vi nu straks skal saa Del i Herligheden. De som før os har troet paa Gud og hans Ord, er ikke blevne bedragne for sit Haab og sin Del; men Gud biede, indtil ogsaa vi kunde saa Del i den samme forjættede Aarv. Er det da for meget, om ogsaa vi maa hie en Stund paa Herrens Tilkommelse? Kanske Herren endnu hier paa nogles Omvendelse (11, 39—40).

3. Kap. 12. Bestandighed i Kamp og Lidelse.

Af Fædrenes Tro og Bestandighed kommer Opmuntring og Styrke til os. Thi de er at betragte som Vidner og Tilstuerne til vor Kamp, som med Glæde vil hilse vor Seier. Og i Kampen er voer rette Forbillede Grelseren selv; han var villig Smerte og Haan med Henblit paa den Glæde og Ere, som skulde blive ham tildel, naar Seieren var vundet. Saat Blifket paa ham, saa maa Troethed og Forzagthed vige (12, 1—3).

Og er saa Lidelserne os tunge at bære, saa lad os betænke, at de er Merke paa, at vi er egte Børn; thi saadanne revses til deres eget bedste, saa at de ikke har noget at klage over Smerten, som er Beredelse til Saligheden (12, 4—11). Lad os heller end at klynke og klage rette os op til en fast og mandig Gang gjennem Livets Tornet til Salighedens Maal; Beien er Fredsommelighed og Hellig-gjørelse. At grieve efter en fortværlig Glæde i Verden istedetfor Guds Salighed, det er som Esau at sælge sin Førstefødelsesret for en Portion Maad. Slight vanhelligt Sind er Forhærdelsens Bei (12, 12—17).

Lad os da heller se hen til den aandelige Herlighed, i hvilken den nye Pakt gjør os delagtige. Herligt og forfærdeligt var Sinai Bjerg og Guds Nabenbaring der; Rædsel og Gru greb alle, som var Bidner dertil. Men herligere og saligere er Zions Bjerg, det som er ophøjet over Bjergenes Toppe. Did er vi komne, til den store Samling af Guds Børn, den som bestaar af Englenes Tusinder, af de troendes Menighed paa Jordens, og af de salig hensøvedes Forsamling, over hvilken Gud er Dommer, for hvilken Jesus er Frelser. Hvor saligt at være med i det store, lovshyngende Rør; men hvor forfærdeligt ved Ulydhedighed imod den himmelfse Nabenbaring at miste sin Lod blandt de frelste og falde ind under Herrens brændende Bredde. Thi det Rige, i hvilket de frelste faar Del, er det evige, uroffelige Rige, som staar alene tilbage efter alle Jordens og Himmelens Forandringer og Styrtelser.

V. Kap. 13. Spredte Formaninger.

Dette Kapitel er afsluttende og tilføjer saadanne Formaninger, som trængtes for Væserne.

De første 6 Vers er Formaninger til en i enhver Henseende ulastelig kristelig Omgjængelse. I Vers 7 indtræder et lidet Afsnit, der gaar til V. 17, hvis Tankegang er denne: Kom ihu eders Beiledere, som prædikede Ordet for eder. De er i Tros Bestandighed vandrede hjem; men Jesus Kristus lever og er den samme nu og altid; dersor væsler ikke den kristelige Tro med Værerne og Prædikanterne, den er sig selv lig, fordi den er Tro paa Kristus, den evige.

Deri er ogsaa den Hvile for Hjertet, som alle levitiske Spiselove dog aldrig kan give. Det Legeme, som hengaves i Døden, det Blod, som randt paa Korset, er den Mad, som vi øder til et evigt Liv. Af dette Forsoningsøffer kan ikke de jødiske Prester øde; thi ikke engang af sit eget Forsoningsøffer kan de øde. Forsoningsøffrets Krop brændes udenfor Leiren, det ødes ikke. Saa er og Jesus det sande Forsoningsøffer hengivet i Døden, ofret udenfor Staden, og vi som er delagtige i ham, vi kan trygt forlade den Stad, som forfjød ham; thi vi har jo ikke nogen blivende Stad paa Jorden, vi søger det himmelske Jerusalem, og imens priser og lover vi Herren og lyder de Veiledere, som viser os den nye, levende Vej.

Derpaa følger Begjæring om Forbøn (V. 18—19), Fredssonne (V. 20—21), Bøn om at Brevet maa blive vel modtaget, Besked om Timotheus's Frigivelse, Løfte om at besøge dem i hans Selskab, og Gilsener (V. 22—25).

Ceremonialloven og den nye Pakt.

Hebræerbrevet er altsaa det nytestamentlige Skrift, som giver os den fulde Rede paa, hvorledes den gammeltestamentlige Gudsdyrkelse er et Forbillede, som er opfyldt og dermed affløst ved Kristi højrestepræstelige Embede. Det er dersor en fuld Forklaring af Joh. 4, 21—24. Den gamle Pakt bevægede sig i Billeder i denne Henseende; *T a b e r n a c l e t* selv var jo en Afsbildung af det Syn, Moses saa paa Bjerget. Men var Tabernaklet eller Templet, Guds Bolig i det gamle Paktesfolk, kun et Billed, saa var Offerstjenesten deri heller ikke mere end et Billed; saa var Profeststanden ogsaa kun et Billed; saa var alle Renselseslovene, som havde sin Grund deri, at Israel var det Folk, i hvis Midte den hellige boede, ogsaa kun billedlig. Straaks Israel misforstod dette og begyndte at fortrøste sig til Tempel og Offer og Gudsdyrkelse og Højtider og Faste, saa vidnede Herrens Land ved Profeternes mægtige Røster, at deres Tillid var forsængelig. Herren dyrkedes ikke ved udvortes Ceremonier af nogensomhæft Art, men ved særdeles Hjerters Selvhægivelse, og Herren selv vilde nedrive deres nye Afgud, det

Tempel som var bygget efter hans Vilje, men som var blevet forgivet imod hans Vilje. I det nye Testamente er nu Virkeligheden traadt istedetfor Forbillederne, hvis Tid dermed er omme. Jesus er den sande, derfor den eneste Prest; han gaar ind til Gud i den sande Helligdom, Herrrens egen Mærværelse, med det sande og dersor eneste Offer, sit eget selvhengivne Liv; han vinder den sande, derfor eneste Forløsning, og derfor bliver hans Blod for os den rette Bestænkelse, som befrier os ikke fra levitisk Urenhed, men fra Syndens Skuld og Straf. Saaledes oprettes ved Jesus Kristus det sande aandelige Samfund mellem Gud og Menneskene, hvor der er direkte Udgang til Maadetronen for hver arm Synder, uden at der er noget andet Middel eller nogen anden Midler end Kristus og hans Blod. Der er altsaa ikke længer udbortes Tempel, Prestestand, Offer eller Renselse; der er en aaben Himmel, der er en evig Prest. Paa Jordens er kun Beiledere, som viser den nye evige Vej til Saligheden; der er det ene blodige Forsoningsoffer paa Golgata, der er den fulde Syndernes Forladelse ved Blodet. Kun ett enfoldigt Forhold svarer hertil paa Menneskets Side, det er Troen, det sonderbrudte Hjertes Hengivelse til Gud.

Saaledes er Hebræerbrevet et stort aandeligt Frihedsbrev for Menigheden. Den umyndige Alder med Tegn og Billeder er borte; frigjort ved det store Forsoningsoffer er Menigheden det myndige Guds Barn. Derfor er Hebræerbrevet ogsaa vort kraftige Værn mod den katholske Kirkes Forsøg paa at føre den kristne Kirke tilbage til jødisk Ceremonidyrkelse og Prestetrældom.

Jakobs Brev.

§ 1. Brevets Forfatter.

Jorfatteren, som i 1, 1 kalder sig „Guds og Jesu Kristi Ejener,” er udentvil den befjendte Jakob den Retfærdige, som forestod Menigheden i Jerusalem, og som omtales i Ap. Gj. 12, 17; 15, 13—21; 21, 18, og som Paulus i Gal. 1, 19 kalder Herrens Broder og i 2, 9 nævner som en af „Pillerne” ved Siden af Kefas og Johannes. Hans Broder Judas skrev Juda Brev, se Jud. B. 1. Efter Eusebius led han Marthyrøden fort før Jerusalems Beleiring af Romerne. Efter Josefus blev han dæbte af Øpperstepresten Annas, der hørte til Sadduceerne, i Mellemtíden efter Festus's Død og Albinus's Ankomst til Palæstina, altsaa i Året 62 eller 63 eft. Kr.

Spørgsmålet, om denne Jakob er den samme som Jakob Afsœus's Søn, Apostelen, maa besvares benegtede; thi denne Jakob var, som vi har seet, „Herrens Broder,” men ingen af „Herrens Brødre” var Apostler. Spørgsmålet om, i hvilken Forstand „Herrens Brødre” kaldes „Brødre,” hører ikke hid. Traditionen har mange Fortællinger om ham, sandsynligvis var han Nasiræer.

Jakobs Stilling som de Jødechristnes anerkjendte Leder og som Bisshop i Modermenigheden i Jerusalem giver os, i Forbindelse med hans Opræden paa Menighedsmødet i Jerusalem, Ap. Gj. 15, tilstrækkelig Anledning til at sætte os ind i hans Tænkesæt og kristelige Standpunkt. Det er selvstårligt, at han for sit eget Bedkommende i enhver Henseende levede i Oberensstemmelse med Mose-loven og dens ceremonielle og borgerlige Anordninger, medens han fuldt anerkjendte de Hedningekristnes Frihed ligeoverfor alt, som i egentligste

Forstand kun tilhørte den gamle Pakts Økonomi. Han førstede derfor ikke sit Blik paa Kristendommens Modsatning til Jødedommen, men meget mere paa hvad der var fælles for dem begge. Andre fremholdt, at det nye, som var kommet med Kristus, maatte afskaffe og afløse det gamle, som havde været før ham. Jakob fremhævede, at det nye var den fuldkomne Opfyldelse af Loven og Profeterne, og at altsaa Guds levende Sandhed var den samme nu som før. Medens altsaa den til Kristus ombendte Hedning straks maatte forlade den gamle afgudiske Omgjængelse og — uden først at blive Jøde — gaa lige ind i den kristne Menigheds nye Væsen og Levevis, saa var det ikke nødvendigt — omend tilladeligt — for Jøden at opgive den gamle Pakts Forme, naar han fandt Messias. Thi vel var Guds Rige principielt tilstede ved Kristi Opstandelse og Landens Udgadelse, men historisk bestod endnu Guds Folk, saalænge Templet og Gudsstjenesten vedvarede. Med egte historisk Sans erkendte altsaa Jakob det bestaaendes Ret og vedblev at være en Jøde indtil sin Død, medens han samtidig var en Jesu Discipel og Tjener. Underledes med Ebioniterne, hvorom Kirkehistorien maa give nærmere Oplysning.

For os altsaa, som i Jakob og hans Brev søger Svar paa Spørgsmaalet om Lovens Opfyldelse i Kristendommen, er den hele Forskjel mellem den nye og gamle Pact juft den, som angives af Profeten Jeremias i Kap. 31, 31—33. Og Jakobs ledende Tanke i Liv og Tale og Skrift synes at være den samme: „Jeg vil give min Lov indeni dem og skrive den i deres Hjerter.“ Loven er den samme; men den skrives ikke mere paa Stentabler, men paa „Hjertets Kjødtabler.“ Her er altsaa det nærmeste Verøringspunkt mellem Jødedom og Kristendom.

§ 2. Brevets Samtid og Læsekreds, Formaal og Plan.

Af Brevet selv fremgaar det med tilstrækkelig Klarhed, at det henbender sig til et i religiøs Henseende gammelt — vi maa næsten sige udlevet — Samfund. Vi forstaar, at de jødechristne Menigheder virkelig led under de frugtelige Shynder, som paa denne Tid greb saa voldsomt om sig i det udlevede jødiske Folk. Betragter vi det

jødisse Folks sidste Dage, saa finder vi, at „helse Nationen var i vildt Oprør, omtumlet af Lidenskab og Verdslıghed, hengivet til Gadets, Fanatismens og Hoffærdighedens opbløste Talemaader, gudløst i hele sit Lænkesæt, alligevel trodsende paa Monotheismens rene Lære; forsommelig i Udøvelsen af sin Pligt, glemmende Bønnens almægtige Hjælp.“ Bæsentlig de samme Laster og Synder revser Jakob hos de jødechristne Menigheder. Med dyb Smerte har han maattet se, at de kristne Jøder, som han havde haabet skulde blive et renfrende Salt i den døende Nations Liv, selv blev grebne af Sygdommen og blev „Salt, der mistede sin Kraft.“ De Synder, han revser i sit Brev, er fornemmelig Utaalmodighed i Prøvelser, Knurren mod Herren, Bitterhed mod Gud og Mennesker, udvortes Gudsdyrkelse, Kryben for de rige, Haardhed mod de fattige, død Tro eller ren Lære uden Liv, opbløst Velæren af andre, Partishyge, Govmod, Verdslıghed, kjsdelig Erhøjhed og tyrannisk Færd. En saa gruelig Række af Synder maatte øde Marven ud af Menighedernes Kristendom og gjøre dem aldeles usikket til at stanse den fordærvelige Kræftsfade, som snart skulde medføre Jødefolsets Undergang. Intet Under, om Jakob som en sand Ven af sit Folk opbød alle sine Kræfter forat stanse en Fordærvelse, som vilde bringe den samme Dom over de jødechristne Menigheder som over det jødisse Folk. Mistede Saltet sin Kraft, hvortil duede det da? Brevet er altsaa et profetisk Formaningsord til den Del af Jødefolket, som endnu ikke var haabløst forhørdet, at de dog ikke maatte lade sig rive med af Fordærvelsen, men i Lide mande sig op til alvorlig Kamp mod de mange Fristelser, som vilde rive dem bort fra Frelsens ensoldige Vei.

Spørger vi dersor, hvad Brevets Plan er, saa er det aabenbart Jakobs Hensigt at indfjærpe den levende Kristendom som det eneste Botemiddel mod den truende Fordærvelse. Men den levende Kristendom er sand Tro, inderlig Kjærlighed og uroffeligt Haab, og Jakob fremhæver alle disse tre Sider af Kristendommen i Modsetning til de Skjævheder, som kom tilshyne inden Menighederne. Hovedsummen af hans Formaning er dersor: „Vorder Ordets Gjørere!“ Og Friheden Lov, hvis Lys han lader skinne over alle de mørke Pletter i Menighedens Liv, var ogsaa for ham samlet i den ene store Sum: „Kjærlighed af et rent Hjerte og en god Samvittighed og en uskrøntet Tro“ (1 Tim. 1, 5). Kunde han vække dem op

af Utaalmodighedens, Bitterhedens, Personsansejelsens, Renlæreriets, Partishagens og Verdsligedens Tummel til Bod og Tro, til Vønnens Ndmhghed og Kjærliheden levende Bevisning, saa havde han naaet sit Maal. Derefter anlægger han altsaa Brevet, som ikke er nogen dogmatistisk Udvikling af Læren, men en alvorlig og indtrængende Formaning til at „afslægge det gamle Menneske og iføre det nye.“ Han angriber derfor Skrøbelighederne med én Gang fra den Side, hvor de var mest kjendelige og aabenbare, og gaar derpaa igjennem den hele Række med stedje stigende Kraft og Midkjærhed, idet han laaer den positive Formaning til det gode gaa Haand i Haand med Advarselen imod det onde. Brevets Slutningsord, 5, 19—20, laaer os egentlig se ind i den ledende Grundtanke, der gaar igjennem det hele og danner Drivfjeren dertil.

§ 3. Tankegang og Inddeling.

Lidelse og mangehaande Prøvelser under det hedenske Verdensriges Aag var et fremtrædende Træk for hele den nyfødte kristne Menighed; og for de jødechristne Menigheder kom hertil endnu den skærrende Smerte, som de led ved Jødefolkets kvalfulde Døds Kamp, der varede fra Kristi Tid indtil Jerusalems Ødelæggelse. Derfor begynder Jakobs Brev og Peters første Brev med Betragtning over Lidelsens Bethydning for Kristenlivet. Jakob begynder med den dristige Opsordring, at de skulde agte Fristelserne for bare Glæde, efterdi de er Troens Prøvelse, der virker Taalmodighed; og derigjennem beredes den troende til Livsens Krans, som er forjættet dem, som elsker Gud. At forstaa dette er Visdom, men Utaalmodighed og Kenrennen mod Herren er Daarslab; thi Sagens sande Sammenhæng er denne, at det onde, som lokker til ondt, er Menneskests Begjærighed; det godes Kilde er Gud, som Kun giver god Gave og som fremfor alle Ting ved sit gode Ord giver Livets dhrebare Gave i Menneskehjerterne. Derfor gjælder det at forholde sig modtagende ligeoverfor Gud, saaat den himmelske Sæd kan falde i god Jordbund, og dernæst at lade Sæden volse frem og bære Frugt i den trosthyldige og enfoldige Menneskehjærighed med saadanne Gjerninger, som naturlig flyder af dem (Kap. 1).

Broderkjærlighed og Personsansæelse lader sig ikke forene. Krybten for de rige og Foragt for de fattige er ikke alene uforenligt med den kristelige Billighed, men det er ogsaa modsat Guds Bei i Gjennemførelsen af hans Frelsessaad, og selvfolgelig ogsaa Overtrædelse af Kjærlighedens Lov; og ikke et enkelt Bud alene, men hele Lovens Land og Lanke bliver derved krænket (2, 1—13).

Nen Lære og uroffelig Overbevisning om Guds Ords Sandhed er der ikke Frelse i, om det ikke føder af sig gudfrygtig Vandet i Selvopofrelsens og Kjærlighedens Gjerning. Død Tro — det har ogsaa Djævelene; at holde det for sandt, som man ikke kan negte, er der ingen Frelse i. Den retfærdiggjørende Tro, som Abraham havde, viste sig at være levende Tro derved, at han ofrede sin Søn Issak; Rahabs Tro viste sig i hendes driftige Daad (2, 14—26).

Det er heller ikke nogen særegen Gudfrygtigheds Øvelse at lære andre og tale meget og overlegent om gudelige Ting. Det er ikke deri den himmelske Visdom bestaar. Hverken at høre Loven eller at føre Loven i Munden er Guds frygt; men at have den indskrevet i Hjertet og omgaas i hellig Kjærlighed og sagtmadig Fredsommelighed, det er den rette himmelske Oplysning og dens skjonne og ødle Frugt (Kap. 3).

Død Orthodoksi og opblæst Lyst til at lære andre volder Trætte og Splid; Hjertet hænger ved Verden, og timelig Binding og forfængelig Ere er i Virkeligheden, hvad der tilstræbes, mens Munden prædiker og Læberne beder. Ja, men Guds udvalgte Folk skal da vel herske og nyde Verden, ikke trælle og lide? Nei, der er netop Grasfaldet og Utroskaben; Verdens Vensteb er Guds Fiendskab; Hof-færdighed er Bei til Fortabelse, kun ydmyg Bod og Forsagelse er Bei til Frelse. Ydmygelse for Gud vil ogsaa bære Frugt i Skaansomhed mod Næsten, og der vil blive Fred for Strid (4, 1—12).

Verdsligt Sind derimod, Rigdoms Forsørelser og Bellhyster staar i skjærende Modståning til den sande Guds frygt. De forfærdelige Frugter, som Begjærligheden efter Rigdom bærer, kan ikke andet end hidkalde Dommen. Og den er nær, den er allerede forhaanden. Derfor skal Guds Børn holde ud en lidens Stund, og Herren vil komme og Udgangen skal blive god (4, 13—5, 11).

Kap. 5, 12—18 er mere Tillæg til end egentlig en Del af Brevet, idet dog de merkelige Slutningsvers, 5, 19—20, paa én Gang

er en sidste Formaning og et betydningsfuldt Vink til ret Forstaelse af den Nidkjærhed, hvormed Jakob selv har søgt at kalde sine Brødre tilbage fra deres Veis Bildfarelse.

Brevets Inddeling er altsaa:

Kap. 1: Ja, Gud er god mod Israel, mod de rene af Hjertet (Sal. 73, 1).

Kap. 2, 1—13: Personsanseelse og Broderkjærlighed kan ikke findes sammen.

Kap. 2, 14—26: Død Tro er ikke retfærdiggjørende Tro.

Kap. 3: Hovmodig Belæren af andre er ikke noget Merke paa himmelske Visdom.

Kap. 4, 1—12: Verdenkjærlighed er ikke forenlig med Gudsfrnygt.

Kap. 4, 13—5, 11: Begjærlighed efter Binding drager Mennesket helt bort fra Gud.

Kap. 5, 12—20: Tillæg.

I. Kap. 1. Ja, Gud er god mod Israel, mod de rene af Hjertet.

Guds Godhed mod hans Børn skal gjøre dem glade i Prøvelser, udholdende i Trængsler og frugtbare paa gode Gjerninger.

Hissen i B. 1 betegner Brevet som et Brev fra Guds og den Herres Jesu Kristi Ejener Jakob til det andspredte i øde i-ske Folk, og det er altsaa bestemt for saamange Jøder, som vilde annehmen et Ord fra en Jesu Kristi Ejener, hvilket ventelig kun var de Jødechristne.

Formaningen i B. 2 til at agte det for idel Glæde at stedes i Fristelse begrundes i B. 3 med det Gavn, som flyder af Troens Prøvelse, hvis Frugt er Udholdenhed, hvortil i B. 4 knyttes en Formaning til at lade Udholdenheden bære sin egte Frugt, som er Fuldkommenhed. Fattes der imidlertid noget af denne himmelske Visdom, der i alle Ting erkjender Guds gode og naadefulde Raad og Styrke, saa kan saadan Mangel kun afhjælpes ved Guds Gave, ikke ved Menneskets Egenvilje; derfor er den troende Bøn den rette Bei til Visdom (B. 5—8). Er vi da stedt i Fattigdoms Fristelse eller i Rigdoms Forførelse, saa skal den himmelske Visdom lære os at finde det rette Middel til at afværge den Fare, hvori vi saale-

des befinder os, idet den fattige skal finde Middel til Frimodighed i det herlige Nald, hvormed han er faldet, og den rige skal finde Vej til Ædmhgelse ved den Forkrænkelighed, hvormed hans jordiske Herlighed er belagt (V. 9—11). Saaledes skal da ogsaa Fristelsen ved Visdommens Hjælp blive Middel til Udholdenheden, som er Beien til Livsens Krans, der er forjættet dem, som elsker Gud, og hvem altsaa Fristelserne ikke kan bringe til at twile paa Guds Kjærlighed (V. 12).

Efterat Forfatteren saaledes har godtgjort, at Fristelserne har sin store Betydning i Kristenlivet som Troens Prøvelse og Øvelse, gaar han i V. 13 over til Spørgsmaalet om, hvorfra de stammer. Betragtet som udvortes Tilstikkelsler (Rigdom, Fattigdom, Lidelse etc.) staar det jo fast, at de kommer fra Gud; alligevel er det ikke rigtig talt, om nogen vil sige, at han fristes af Gud. Thi Fristelse i egentligste Forstand er Dragelse til Synd, og deri har Gud slet ingen Del; han hverken fristes eller frister. Fristelsen kommer fra Begjærigheden, men Begjærigheden bor i Menneskets eget Hjerte; den lokker til Synd, og den ender med Øsd. Den er altsaa „t ø n k t til det onde“ i aller værste Forstand; og en Marsag til Glæde bliver den altsaa kun derved, at Gud „vender den til det gode.“ (V. 13—15). Imod al Knur mod Herren, imod al Tilbøielighed til at skyde Skylden paa Skjebnen eller Guds Førelse, skal altsaa Brødrene betænke, at fra Gud kommer idel godt; selv bører vi Skylden for det onde, som er i os. Fra Gud stammer alt godt, endog det gode, som er i os; thi Guds Raad er Marsag til vor nye Fødsel, og Guds Sandhedsord er Midlet dertil, og saaledes — ikke af os selv — er vi blevne en Førstegrøde af hans Skabninger, det er: de første dyrebare Als, der indsamles af Raadens Høst (V. 16—18).

Efterdi altsaa Gud er Godheds Kilde, og Sandhedens Ord er Raademidlet, saa er Menneskets rette Forhold, hvorom han taler fra V. 19 af, det modtagende — det receptive — først og fremst. Snar til at høre, men sen til at tale og vredes bør derfor et Menneske være; høre med rent Hjerte og opladt Sind det Sandhedsord, som naar det er blevet Livsprincip i en Menneskehjæl, virker evig Salighed (V. 19—21). Men den rette Hørelse og Annammelse maa bære Frugt i en egte kristelig Aktivitet. Det er et førgeligt Selvbedrag at tro, at man er frelst, fordi man har Sandhedens Ord hos sig og

ved og kjender det. Det er ikke Ordets Hensigt kun at høres, men at høres saa, at det gjøres, det er: efterleves, viser sin Kraft i et Liv fuldt af gode Gjerninger. Ordet maa være et Speil, hvori man ikke blot kaster et flygtigt Blif nu og da, men hvori man har et stadtigt Forbillede at se hen til, hvorefter man danner og former sig selv og saaledes naar frem til Salighedens Maal. At dyrke Gud bestaar derfor ikke i nogen udvortes Ydelse til ham, men i Hjertets Omfåbelse til Lighed med den barmhjertige og medlidende Herre, som vi bekjender, hvorfor det er Gudsdyrkelse at besøge Enker og faderløse og bevare sig selv fra Verdens Besmittelse (V. 22—27).

II. Kap. 2, 1—13. Personsanseelse og Broderkjærlighed kan ikke findes sammen.

Personsanseelse, som opnøver den kristelige Lighed, er Krænkelse af den rette Broderkjærlighed, og derfor et Brud paa Loven, som er en hellig og ubrødelig Enhed, der ikke kan holdes stykkevis; enten holdes den helt, eller slet ikke.

Med Kap. 2 begynder Rebelsen i det enkelte af de Synder, som plattede det jødechristne Menighedsliv og som stred imod det store Krav: „Border Ordets Gjørere.“ At „gjøre Ordet“ er væsentlig at øve Kjærlighed; men Personsanseelse kan ikke forenes med den sande Broderkjærlighed. Dersom altsaa Næstekjærligheden er den rette Gudsdyrkelse, saa er det oprørrende i selve de gudstjenstlige Forsamlinger at se den rige hødret og den fattige fornødret; de som saadan gjør, de dømmer med ujfærlig Tanke, de er vel ogsaa i Uvil om, hvorvidt Guds Riges Herlighed betyder saa meget som denne Verdens Rigdom (2, 1—4). Om det urigtige i denne Færd vil han gjerne overbevise Brødrene ved at gjøre opmærksom paa, at Gud har udvalgt, hvad Verden har forstådt, til evig Herlighed, og at Guds Børn burde følge sin Faders Eksempel og ikke særsfilt hædre dem, som i sin Færd viser, at de ikke agter det kristelige Broderskab, og vanhelliger det kristne Navn ved sin Omgjøngelse (2, 5—7).

Ikke mindre strider Personsanseelse mod Guds udtrykkelige Bud; thi Budet om at elsse sin Næste som sig selv sætter jo en kristelig Lig-

hed, som Personsanseelsen trænker paa det ømfindligste. Og den som trænker den hellige Lov i noget Punkt, han har sonderrevet en Kjøede, der ikke taaler noget Brud; thi den er den hellige Guds ene og hellige Vilje (2, 8—11). Altsaa er det ret, at Broderkjærigheden ytrer sig i Varmhjertighed; thi den Friheden Lov, hvorefter vi skal dømmes, er selve den Guds Kjærighed, som ved Gjenfødselsen er indplantet i vore Hjerter, men den var jo idel Varmhjertighed (2, 12—13).

III. Kap. 2, 14—20. Død Tro er ikke retsædiggjørende Tro.

Jakob fortsætter i dette Afsnit Udviklingen af Formaningen i 1, 22: „Vor der Ordets Gjørere.“ Han har allerede vist, at Ordets rette Frugt er den ustrømtede Broderkjærighed; nu gaar han over til at vise, at en Tro uden Kjærighedens Frugt er død og dersor unhyttig.

Om nogen er Ordets Hører og figer om sig selv, at han ogsaa tror, hvad han hører, det vil sige: holder Ordet for sandt, men der ikke er nogen Troens Gjerning, nogen Opfyldelse af Friheden Lov, da er saadan Tro aldeles unhyttig til Frelse. Dette behydes først med det flaaende Eksempel i V. 15 og 16, hvoraf drages den Lærdom, at som Kjærighedens Ord er til ingen Hjælp uden Kjærighedens Gjerning, saaledes er ogsaa Troen uden Virkning, om den ikke har Livskraft nok til at bære Frugt i Gjerning (V. 14—17). Dermed hænger det nemlig saaledes sammen, at hvor Troen kun bestaar i at holde Guds Ord for sandt, medens den ikke bærer nogen Livets Frugt, der er der i Virkeligheden kun den samme Slags Tro, som Djævlene har, de er nødt til at holde det for sandt, som de ikke kan negte. Men deraf, at denne Tro kun bringer Stædsel og Angst, følger det jo klart, at den ikke er saliggjørende (V. 18—19). Nei, den Tro som bare bestaar i at holde Loven for sandt uden at bære Livets Frugt, den er slet ikke nogen sand, levende Tro. Vil vi vide, hvorledes den levende, retsædiggjørende og saliggjørende Tro er beskaften, saa lad os gaa til Abraham, de troendes Fader; han bevisste sin Tro ved at ofre sin egen Søn paa Herrens Bud. Da blev han retsædiggjort, d. v. s. da erklarede Herren sig tilfreds med ham. Af

dette Eksempel sees det saaledes klart, at Troen var Gjerningen hjælpelig, saa at den blev Gud velbehagelig, saa at Troen fil sin fulde og klare Bevisning i Gjerning. Da viste det sig, at Ordet var sandt, som sagde, at Abrahams Tro blev regnet ham til Retfærdighed; thi nu blev det godt gjort, at Troen var egte, idet den var den fulde Selvhengivelses Frugt. Havde Abraham negtet at opre Sønnen, saa havde dermed hans Tro vist sig at være død, og hans Retfærdighed havde været forspildt; altsaa, skal et Menneske blive og være retfærdigt, saa maa hans Tro være saadan, at den bærer Frugt i Livet (V. 20—24). Det samme viser ogsaa Skjøgen Nahabs Eksempel, hvis Tro viste sig i Menneskefjærligheden, ligesom Abrahams Tro viste sig i Gudsfjærligheden; thi frelst eller skaanet blev Nahab for sin menneskefjærlige Gjernings Skyld. Altsaa, som Legemet er dødt uden Aand, saa er Troen død uden Gjerning; det sande aandelige Liv bestaaer i en Tro, som er virksom i Fjærlighed.

Um. Mellem Paulus og Jakob er Modsætningen kun tilsyneladende. Paulus viser af Abrahams Eksempel, at Troen alene retfærdiggjør, og han viser den fariskeiske Bildfarelse, at Mennekset ved egen Lovgjerning kan, maa og skal gjøre sig velbehageligt for Gud. Jakob viser af Abrahams Eksempel, at den retfærdiggjørende Tro bærer Gud velbehagelig Frugt i Gjerning, og dermed bekræmper han den fariskeiske Bildfarelse, at det er en Gud velbehagelig Gjerning at holde hans Ord for sandt og holde uroffelig fast paa den rene Ware. Altsaa, Paulus viser, hvad den levende Tro udretter i Modsætning til døde Gjerninger; Jakob viser, hvad den levende Tro er i Modsætning til den døde Tro. Paulus lærer, at Synderen retfærdiggjøres ved Troen alene; Jakob lærer, at denne retfærdiggjørende Tro efterfølges, hvor den er sand og egte, af retfærdiggjørende, d. v. s. Gud velbehagelige Gjerninger. Bærer den ikke saadan Frugt, saa var den ikke sand, altsaa heller ikke retfærdiggjørende.

IV. Kap. 3. Hovmodig Belæren og sagtmadig Visdom.

Jakob fortsætter fremdeles Udviklingen af Formaningen i 1, 22: „Border Ordets Gjørere!“ Han har allerede vist, at det ikke står simpelthen ved at holde Ordet for sandt eller ved den døde Tro; nu

vil han fremdeles vise, at det heller ikke sfer ved den overlegne Velæren af andre, hvortil Jøderne var saa tilbørlige (cfr. Rom. 2, 17—23). Det 13de Vers i vort Kapitel viser tydelig, at Jakob ikke har tabt Traoden, men fremdeles behænger sig i den samme Lanfegang.

Atter gaar Jakob lige løs paa Sagen i Vers 1a: *Ikke n.ange bli-be Lærere!* hvormed han altsaa vil sige, at deri bestaar ikke den rene og ubesmittede Gudsdyrkelse. Man bør her merke sig, at Brevet er skrevet paa en Tid, da der var Adgang for alle Menighedslemmer til at optræde lærende og formanende. Jakob begrunder derpaa sin Formaning negativt i V. 1b—12 og positivt i V. 13—18. Hans Bevis er dette: Lærerne har større Ansvar og altsaa større Fare; thi det er det aller vanskeligste ikke at støde an i Ord. Den som kan undgaa Anstød i Ord, han kan styrke hele sit Legeme; thi som Hestene styrkes ved Bidsel i Munden, som Skibene styrkes i de voldsomme Storme ved et lidet Ror, saaledes er Tungen, saa lidet den er, dog det mest ledende og virksomme Lem paa Legemet. Som en Gnist i tørt Græs, saa er et Ord fra den menneskelige Tunge, hele Legemet kan den besmitte, hele Menneskelivet kan dø ophidse, men selv er den optændt fra Helvede, idet Munden taler af Hjertets Overflodighed, hvorfra de onde Lanfer udgaar (Matt. 15, 19—20). Mensesket, som er hele Naturens Herre, kan derfor ikke betvinge sin egen Tunge, den er og bliver en Kilde til ondt. Dette viser sig i dens Dobbelthed, Velsignelse og Forbandelse udgaar over den, hvilket er en fuldstændig Unatur og altsaa et Forhold, som dybt og inderligt krenker Gud og i Virkeligheden beviser, at endog de gode Ord ikke er andet end Mundsvær og altsaa Løgn (V. 1—12).

Altsaa er det ikke den rette Visdom at opkaste sig til Lærer, men Visdommen og Indsigten i Guds Ordaabenbarer sig ved en god Omgjængelse i gode Gjerninger. Iover og Stridslyst er Forsængelighed og Foragt for Sandheden; det er en kjødelig Kunstdstab, som i sine Frugter bører Vidnesbryd om sin Oprindelse, thi den avler Forvirring og Ondstab. Men den himmelske Visdom har Gud velbehagelige Kjendetegn, og dens Frugt er Retfærdighed, idet den fredsommelige Omgjængelse virker velgjørende og overbevisende, mens den stridbare Lærerlyst kun føder Modsigelse af sig (V. 13—18).

V. Kap. 4, 1—12. Verdens Besmittelse og Renselsen derfra.

Med død Tro og overmodig Velæren af andre følger Strid og Kiv; men den inderste Grund hertil er, at Begjærigheden raader i Hjertet; du er ikke „ubesmittede af Verden,” der er ikke foregaaet nogen grundig Ombendelse med dem. Jakob gaar altsaa her videre i Udviklingen af sin Formaning: „Border Ordets Gjørere!” og søger at vække sine Læsere grundig op af Selvbedraget til en sand Bod og Tro.

„Hvoraf kommer saa megen Strid og Kiv iblandt eder?” er denne Gang Jakobs indtrængende Abningsspørgsmaal; og han svaret straks; Af Øysterne som er leitede i eders Lemmer. Han beviser derpaa Rigtigheden af sit Svar ved korte, skjærende Argumenter. De som begjærer og ikke faar, de bliver bitre og misundelige; de som ved al sin Bitterhed intet udretter, de kommer i Strid med hinanden. At de intet faar, kommer igjen deraf, at de begjærer, men beder ikke. De beder kanske, men de beder ilde; thi at bede Herren om Øysternes Tilfredsstillelse er mod Ønnens eget Væsen (V. 1—3).

A n m. Dette lille Afsnit er ret egentlig rettet mod den farisæiske Forvendthed; de vilde have Verdens Hærlighed som Løn for sin Gudfrugtighed, de gjemte altsaa Verdenskjærligheden inderst i sit Hjerte. Frugten blev den grueligste Fanatisme og Parti i syge. Thi Fanatisme er at gjøre sin Mening og sin Sag identisk med Guds Mening og Guds Sag; Partishge er at ville have for sig alene, hvad der er Guds Maadegave til alle som tror. Ønnen bliver med saadant Sind kun Begjærighedens umættelige og utealmodige Krab, som fremføres med Hoffærdighedens Fordring paa at være fortjent og forsyldt.

I V. 4—10 viser derpaa Jakob, hvor forbundt og uguadeligt et saadant Sind er. Det gaar ikke an at kræve Verdens Lyst som Gudfrugtigheds Løn; thi Verdens Vensteb er Guds Fiendstab, og dersor er det en Utroststab mod Herren, som opviser hans brennende Nidkjærlhed, at elsk Verden og leve for den, mens man figer sig at høre Herren til. Den nidkjære og hellige Gud taaler ikke saadant vederstyggetligt Hjælperi, saadant oprørende Dobbeltvæsen. Gud begjærer med Nidkjærlhed Menneskets Land og giver i rigeligt Maal sin Maade; derfor er det rette Gudsforhold den fuldkomne Hengivelse

til Herren, i Sorg og Bedrøvelse over Synden, i bødsærdig og angergiven Løsstrivelse fra den, i hjertelig Ydmighed og Bøielse.

Bliver saaledes det rette Forhold til Gud oprettet, saa vil Forholdet til Brødrene ogsaa gjenoprettes. Partishagens giftige Baaben, *V a g t a l e l s e n*, vil blive liggende ubrugt af Frygt og Erbødighed for Loven og den hellige Lovgiver. Han som har givet Loven, vil ogsaa dømme en retsærdig Dom; men hvad er et Menneske, at det vil opførte sig til Dommer, da det dog hverken er i stand til at kjende Loven saa, som Lovgiveren kan, eller at kjende Hjerterne? (V. 11—12).

VI. Kap. 4, 13—5, 11. Begjærliheds efter Vinding drager Menneskene helt bort fra Gud.

Verdens Forførelse leder til Dommens Rædsler; men Guds Børn ser hen til Herrens Gjenkomst som sin Forløsningsstund, dersor bier de paa den med Taalmodighed, saadan som denne virkes ved Troens Prøvelse (cfr. 1, 3).

Sammenhængen mellem dette Afsnit og det foregaaende er klar: Verdenskjærliheden i Almindelighed resfedes i det foregaaende, her resves særligt Rigdommens Forførelse. § 4, 13—17 resver han den kjødelige Sikkerhed, som Pengespækulationerne afføder. Sindet optages saa ganske af den jordiske Binding, at Gud lades aldeles ud af Betragtning, kun menneskelig Beregning gjælder noget. Gud er glemt, og kjødeligt Hovmod fylder Hjertet. Men de som saaledes glemmer Gud, de merke sig vel, at de ved bedre end de handler; dersor er deres Færd uden Undskyldning. Israel glemmer og forsømmer sit himmelske Skald for ussel Bindings Skuld; hvorledes skalde Herren have Velbehag deri?

Endnu skarpere bliver Rebelsen i 5, 1—6. Gjennem hele Brevet har der skimtet frem en hellig Æver mod den fordærvelige Overburdering af jordisk Rigdom; her bryder den profetiske Bredre frem i hele sit Alvor. De som har naaet den Rigdom, som saa mange søker efter og kjæmper for, hvorledes er det med dem? De har tilvendt sig en forkænkelig Skat, som Møl og Rust fortærer. Værre end det, deres Rigdoms Forkænkelighed drager dem selv ned i For-

tabelsen; Dommen er nær, de undertrykte fattiges Nød striger til Gud og hidkalder Dommen. De blødagtige Vellystlinger vil finde den haard og forfærdelig; thi den retfærdige, som de undertrykte og dræbte, har ikke gjort nogen Modstand, derved er Hævnen overgivet til den retfærdige Gud.

Men denne rystante og forfærdelige Udsigt til Dom har dog ogsaa sin lyse Side. Kommer Dommen snart, saa kommer Herren snart, saa er det altsaa ogsaa bare en lidens Stund de lidende og undertrykte Brødre har at holde ud. Derfor lad Taalmodighed være deres stædige Merke i Trængselen; bær den uden Knur mod Gud, uden Knur mod hinanden. Dери har de Profeterne og Job til Fortalte, og Udgangen af Trængselen, den staar jo i Herrens Haand, som er naadig og harmhjertig (5, 7—11).

Kap. 5, 12—20. Tillæg.

Vers 12 staar for sig selv og formaner imod at tage Herrens Navn forfængeligt ved nogen Ed. Om ja er ja og nei er nei iblandt dem, saa behøves ingen Ed. Sanddruhed være deres Merke i al deres Tale, saa opfylder de Herrens Lov.

V. 13—20 indeholder specielle Formaninger til en ret Omgjængelse i Kristi Menighed. For Lidelse er Vøn, for Glæde er Sang, for Sygdom er Menighedens Eldstes Forbøn. Beder de med Elias's Tro, skal ogsaa deres Vøn være mægtig som Elias's Vøn. I den folde, fornuftige Beregnings Tid, da Guds Magt glemtes og menneskelig Klogstab skulde gjøre alt, er det godt at mindes Elias's Kamp mod den løbende og nedværdigende Ba'alsdyrkelse. Israels Gud hører Vønner. Men større end Legemets Selbredelse er Sjælens Renselse fra Synden og dens Hjemførelse til Gud; dersor merke de sig vel, at den største Belgjerning, som det kan forundes Broder at gjøre mod Broder, det er at ombende en Synder fra hans Veis Vilbefarelse og saaledes blive Middel til en Sjæls Frelse. Derefter har Jakob selv stræbt gjennem det hele Brev, og har hans Ord faldt tunge mangen Gang, saa var det, fordi han elskede sit Folk med brændende Kjærlighed og inderlig begjærede at frelse deres Sjæle og skjule Synders Mangfoldighed, saaat deres Synder ikke skulde vidne imod dem i Dommen.

Loven i den nye Bøkt.

Det rette Udgangspunkt for en skriftmæssig Opfatning af Lovens Betydning og Stilling i den nye Bøkt er at finde i Jer. 31, 33: „Sej vil give min Lov inden i dem og skrive den i deres Hjerte, og jeg vil være deres Gud, og de skal være mit Folk.“ Modsatningen eller rettere Forskjellen mellem den gamle og nye Bøkt i denne Henseende er altsaa den, der udtrykkes derved, at i den gamle Bøkt er Loven skrevet paa Stentavler, i den nye Bøkt er den skrevet i Hjerterne. Deri ligger altsaa ingen Forskjel med Hensyn til Lovens Krab; det bliver evig sig selv ligt: Du skal elsker Herren din Gud af dit ganske Hjerte og af din ganske Sjæl og af din ganske Styrke og af dit ganske Sind, og din Næste som dig selv (Luk. 10, 27; Matt. 22, 37—40; Mark. 12, 29—34; 5 Mos. 6, 5; 3 Mos. 19, 18). Men der er en vigtig Forskjel med Hensyn til Lovens Maade at gjøre sit Krab gjældende paa. Thi naar Loven i den gamle Bøkt var skrevet paa Stentavler, saa betegnes derved, at dens Krab kommer udenfra og ovenfra — thi Guds Finger havde indergravet den — til Israels Folk, som er lagt under denne Lov ved den udbortes Omstørrelse. Israels Folk har altsaa Loven over sig som en Evang, som det enten kan høie sig under, og da bliver det som et „Barn under Formyndere“ (Gal. 4, 12), eller det kan staa Loven imod, og da hjemfalder det til Lovens Straf, mod hvilken ingen Modstand nytter (5 Mos. 32, 39): Altsaa ikke i noget tilfælde vinder Israel den fulde Frihed. I den nye Bøkt derimod indskrives Loven i Hjerterne, og den gjør altsaa sit Krab gjældende som en indre Drift, idet nemlig ved Synsforladelsens Maade (Jer. 31, 34) eller ved Retsfærdiggjørelsen af Kro (Rom. 5, 1) Guds Kjærlighed udøses i de troendes og retsfærdiggjortes Hjerter ved den Helligaand, som er dem givne (Rom. 5, 5). Men denne Guds levende Kjærlighed er Lovens Opførsel (Rom. 13, 8—10). Altsaa er Loven i den nye Bøkt ikke imod Friheden, men den er meget mere Frihedens Lov; thi den er Mandens Drift i den gjenfødtes Hjerte.

Naar Paulus i Rom. 3, 20 siger, at „ved Loven kommer Syns-
dens Erkjendelse,“ saa er det det samme som, naar han i Gal. 2, 19
siger: „Sej er ved Loven død fra Loven, forat jeg skal leve for Gud.“
Der er nemlig Tale om Lovens Gjerning som en „Tugtemester til

Kristus" og altsaa om dens Virkning paa den uigjenfødte, og paa den gjenfødte forsaavidt han endnu har et gammelt Menneske og et Syndens Legeme. Såges vi altsaa ved Lovens Ebang og Forbandelse hen til Kristus, saa bliver vi „som døde løste fra Loven“ (Rom. 7, 6); men ikke saa at vi er fri til at overtræde Loven, men saa at vi er fri i dens Opfyldelse. Thi „vi tjener i Mandens nye Væsen, ikke i Bogstavens gamle Væsen“ (Rom. 7, 6).

En nøagtig Betragtning af Jakobs Brev vil vise os, at saadan er ogsaa Jakobs Opfatning af Lovens Bethydning i den nye Palt. Jakob er ikke af den Mening, at vi af Naturens Kræfter kan holde Guds Lov og derved blive retfærdige for Gud. Han er fuldelig enig med Paulus og den ganske hellige Skrift i, at „i os bor intet godt“; thi al god Gave er fra Gud (Jak. 1, 18). Gjenfødselsen er en Guds Maadegave ved Ordet (Jak. 1, 19). Og ved Gjenfødselsen indskrives og indtegnes Guds Billedede, som Loven fræver, i vore Hjerter, saaat Loven ved Evangeliets Maadegave bliver os i Sandhed en Friheden Lov, en Mandens indre Drift, fordi nemlig Kristus bor ved Troen i vore Hjerter og vinder stedse mere og mere Skikkelse derinde, saaat vort aandelige Ansigt Træk for Træk dannes i Lig-hed med hans, hans Sind indpræges i os, og vi bliver kristelige Karakterer, som ikke ved udvortes Fakter, ikke ved Ord og Talemaader, men ved uskønnet Kjærlighed dyrker Gud, som selv er Kjærlighed. For Jakob duer ikke noget Bogstavvæsen, nogen skjøn Masker, bag hvilken Hjertets Urenhed og slette Lidenskaber skjuler sig; han fræver en fuld og hel Omvendelse, i hvilken Hjertet løsribes fra Verden, hengiver sig til Gud og faar Syndernes Forladelse, en levende Tro, som er virksom i Kjærlighed. En saadan sand Bod og levende Tro øfres Hjertet helt til Gud, og siden hører det ham til i billig Lydig-hed (4, 4—10). Naar altsaa Troen, som selv er Selvhengivelse til Gud, bærer Frugt i selvopofrende Kjærlighedsgjerning, saa er Troens Kraft i Gjerningen, og Gjerningen er Troens Nabenharelse, saaat hvad der gjælder om Troen, at den retfærdiggjør, det gjælder ogsaa om Troens Gjerning. Thi Gud, som har Velbehag i en bod-færdig Synder, der slipper alt sit eget og henslyr til Kristus, han har ogsaa Velbehag i det Guds Barn, som i Kristi Tro og i Kristi Kraft fremstiller sit Legeme som et levende, helligt og Gud velbehageligt Offer (Rom. 12, 1). Og tydeligvis er det netop dette, som Jakob

mener med Rettærdiggjørelse ved Gjerning. Han mener ikke, at et Menneske fortjener Syndsforsladelse ved gode Gjerninger; men han mener i fuld Overensstemmelse med Paulus, at Guds Børn maa og kan omgaaes i Kjærelighed, Gud til Velbehag, ja, Gud til Ære og Pris. Jakobs Betragtning er altsaa denne, at Evangeliet, som giver Gjenførelsens Gave i vore Hjerter, det virker selv den rette, Gud velbehagelige Kjærelighedens Gjerning, hvorved Frihedens fuldkomne Lov opfyldest, saaat altsaa det, som fattedes i den gamle Vælt, Aandens Frihed, det er i fuldt Maal givet i den nye Vælt. Saaledes er Evangeliet Lovens Opførsel; thi hvad Loven kræver, Kjærelighed af et rent Hjerte og en god Sambittighed og en uskrømtet Tro (1 Tim. 1, 5), det er givet ved Evangeliet, som renser Hjertet ved Kristi Blod og gjør det til den Helligaands Bolig. Men hvor Aanden er, der er Frihed.

Register

over den i dette Bind optagne Oversigt over Davids Salmer.

[De i Parenthes satte Tal angiver, til hvilken Gruppe vedkommende Salme hører, nemlig: 1. Den almindelige religiøse Bevidstheds Salmer; 2. BodsSalmer; 3. FrelsesSalmer; 4. Trængsels- og LidelsesSalmer; 5. AnfægtelsesSalmer; 6. Nationale LidelsesSalmer; 7. Nationale FrelsesSalmer; 8. Nationale Velsignelser fra Herren; 9. Folgets Haab om Riget og Messias; 10. DomSalmer].

Salme 1 (10)	178	Salme 36—37 (10)	178
Salme 2 (9)	170	Salme 38 (2)	126
Salme 3—4 (3)	135	Salme 39 (5)	152
Salme 5 (10)	178	Salme 40 (3)	138
Salme 6 (2)	126	Salme 41 (4)	146
Salme 7 (10)	178	Salme 42—43 (4)	151
Salme 8 (1)	119	Salme 44 (6)	154
Salme 9—12 (10)	178	Salme 45 (9)	173
Salme 13 (3)	136	Salme 46 (7)	162
Salme 14—15 (10)	178	Salme 47—48 (9)	173
Salme 16—17 (3)	136	Salme 49 (5)	152
Salme 18 (3)	132	Salme 50 (10)	182
Salme 19 (1)	122	Salme 51 (2)	127
Salme 20—21 (9)	170	Salme 52—53 (10)	178
Salme 22 (4)	148	Salme 54 (3)	134
Salme 23 (3)	140	Salme 55—56 (4)	150
Salme 24 (9)	170	Salme 57 (4)	144
Salme 25 (2)	130	Salme 58 (10)	178
Salme 26 (3)	139	Salme 59 (4)	144
Salme 27 (3)	138	Salme 60 (6)	154
Salme 28 (10)	178	Salme 61 (9)	170
Salme 29 (1)	121	Salme 62 (3)	140
Salme 30 (3)	134	Salme 63 (4)	150
Salme 31 (4)	146	Salme 64 (10)	178
Salme 32 (2)	128	Salme 65 (8)	166
Salme 33 (7)	161	Salme 66 (7)	162
Salme 34 (3)	133	Salme 67 (8)	167
Salme 35 (4)	146	Salme 68 (7)	159

Salme 69 (4)	148	Salme 113 (1)	120
Salme 70—71 (4)	145	Salme 114 (7)	163
Salme 72 (9)	172	Salme 115 (8)	168
Salme 73 (5)	152	Salme 116 (3)	142
Salme 74 (6)	157	Salme 117 (9)	176
Salme 75—76 (7)	162	Salme 118 (7)	164
Salme 77 (5)	152	Salme 119	184
Salme 78 (7)	161	Salme 120 (6)	158
Salme 79 (6)	157	Salme 121 (7)	165
Salme 80 (6)	156	Salme 122 (8)	166
Salme 81 (7)	161	Salme 123 (6)	158
Salme 82 (10)	182	Salme 124 (7)	160
Salme 83 (6)	156	Salme 125 (7)	165
Salme 84 (4)	151	Salme 126 (7)	163
Salme 85 (8)	167	Salme 127—128 (8)	167
Salme 86 (4)	145	Salme 129 (7)	165
Salme 87 (9)	173	Salme 130 (2)	129
Salme 88 (4)	151	Salme 131 (4)	150
Salme 89 (6)	155	Salme 132 (9)	176
Salme 90 (6)	154	Salme 133 (8)	166
Salme 91 (3)	141	Salme 134 (8)	168
Salme 92 (10)	183	Salme 135 (7)	163
Salme 93—100 (9)	174	Salme 136 (1)	122
Salme 101 (10)	178	Salme 137 (6)	157
Salme 102 (4)	149	Salme 138 (9)	170
Salme 103 (3)	141	Salme 139 (1)	123
Salme 104 (1)	120	Salme 140—141 (10)	178
Salme 105—107 (7)	163	Salme 142 (4)	144
Salme 108 (7)	160	Salme 143 (4)	150
Salme 109 (4)	146	Salme 144 (8)	166
Salme 110 (9)	170	Salme 145 (9)	170
Salme 111 (7)	163	Salme 146—49 (9)	176
Salme 112 (10)	183	Salme 150 (1)	124

OMWL
BX 8055 .L8 S9x. 1909
v.5
Sverdrups
Professor Georg
Sverdrups samlede strifter
i udvalg

AUS 1 38

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MINNESOTA
wils. v. 5
BX 8055 L8 S9x 1909
Sverdrup, Georg, 1848-1907.
Professor Georg Sverdrups samlede skrift.

3 1951 001 418 121 J